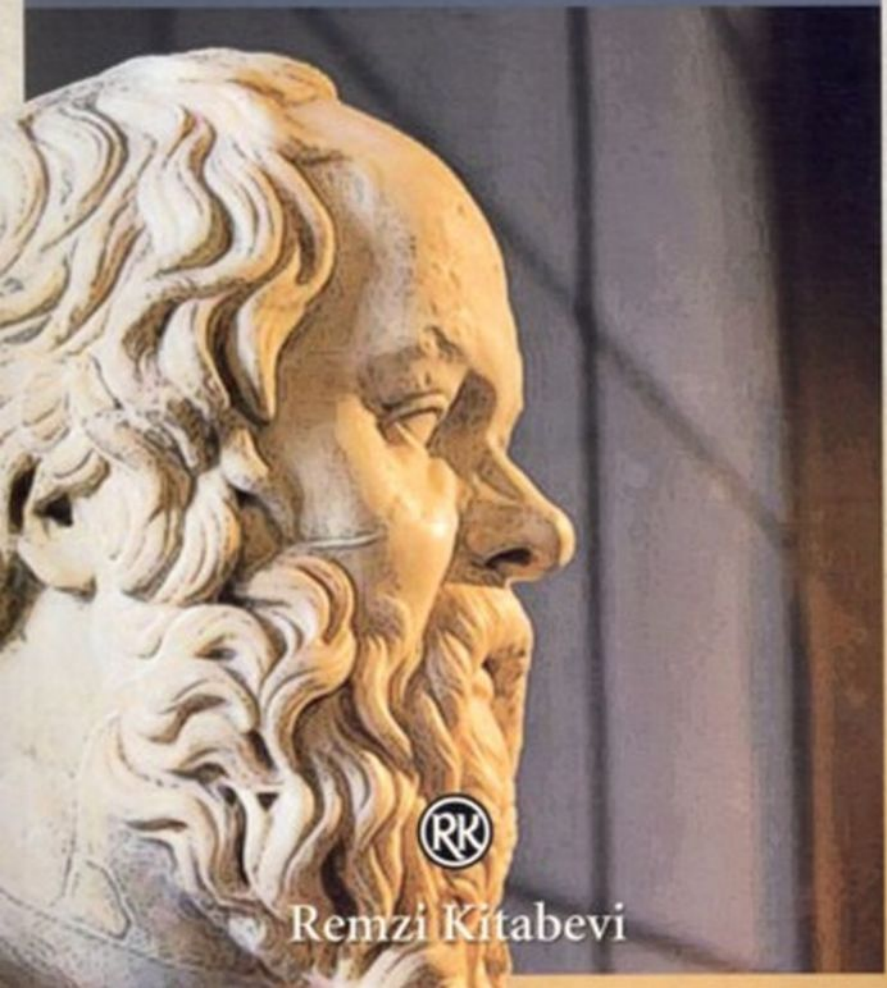
PLATON

DİYALOGLAR

Remzi Kitabevi

DİYALOGLAR

PLATON (EFLATUN)

DİYALOGLAR

7. Basım

Remzi Kitabevi

DİYALOGLAR / Platon

Bu kitabın 1-4. basımları 1982-1996
arasında 2 cilt halinde yapılmıştır.

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Mustafa Bayka
Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1354-3

YEDİNCİ BASIM: Kasım 2010

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A. Ş. basım tesisleri
100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul

İçindekiler

Sokrates'in Savunması Üstüne 9
Sokrates'in Savunması 11
Gorgias Üstüne 43
Gorgias 47
Menon Üstüne 139
Menon 149
Kratylos Üstüne 191
Kratylos 195
İon 261
Kriton'a Giriş 279
Kriton 281
Kharmides'e Giriş 297
Kharmides 299
Lakhes'e Giriş 331
Lakhes 333
Lysis'e Giriş 361
Lysis 363
Protagoras'a Giriş 391
Protagoras 393
Theaitetos'a Giriş 449
Theaitetos 451
Sofist'e Giriş 543
Sofist 545

SOKRATES'İN SAVUNMASI

Türkçesi
Teoman Aktürel

SOKRATES'İN SAVUNMASI ÜSTÜNE

Meletos, Anytos ile Lycon, Devletin tanrılarını tanımamakla, ortaya yeni kutsal yaratıklar atmakla, gençliği baştan çıkarıp, doğru yoldan ayırmakla suçlandırdıklarında Sokrates yetmiş yaşındaydı.

Suçlayanların başı Meletos kötü bir ozandı. Anytos'un zoruyla aldı bu işi üzerine. Anytos'la Lycon da katıldılar sonradan. Zengin sepici Anytos etkin bir söylevci ve halkçı partinin ileri gelenlerindendi. 409'da ordu kumandanıyken Thrasbule ile Otuzları yenmişti. Ksenofon'a inanmak gerekirse, (Savunma, 29) Sokrates'e kızgınlığı şu yüzden: Sokrates, çocuğunu sepicilik uğraşında yetiştirdiği için kınamış Anytos'u. Anytos işte bunun için içerliyormuş kendisine. Daha ciddi başka nedenlerin, siyasal nedenlerin olduğu su götürmez: Halkçı partinin ileri gelenleri önünde Sokrates'in eleştirilerinden kendisini yaralanmış duymalı. Lycon üstüne pek bir şey bilemiyoruz. Güldürücü ozan Eupolis yabancı bir kökten geldiği için takılıyor ona. Cratinos da yoksulluğunu, kadınsı davranışlarını dolduruyor diline. Her neyse, pek önemli birine benzemiyor Lycon. Bu suçlayanlar topluluğunda Meletos ozanları, Anytos el işçileriyle siyasa adamlarını, Lycon söylevcileri temsil ediyordu; yani Sokrates'in bilgilerini, daha doğrusu bilgisizliklerini ortaya koyduğu, onurlarını hırpaladığı, hınçlarını uyandırdığı insanları.

Bütün bu kinlere uğrayan Sokrates dalgaya kapılmadı hiç. Cezalandırılacağını bile bile, öğrencileriyle gene eskisi gibi, davasıyle ilgisi olmayan konularda söz etmekten geri durmadı. Kendisini savunmayı düşünmeyen Sokrates'e şaşan gönüldeşi Hermogenes'i (Sokrates'in Savunması, Ksenofon, 3 4): «Bütün yaşamım boyunca yaptığım başka bir şey miydi?» diye yanıtladı. Anlayamadım, nasıl? «Hiçbir haksızlık etmeden yaşayarak.» Hermogenes, Atina yargıyerlerinin suçsuzları da sık sık yok ettiğini ileri sürmesine karşılık, Sokrates iki kez savunma yazmayı denediğini, kutsal belirtinin kendisini bundan alı-

koyduğunu söylüyor. Diogene Laerce'ye kalırsa, Lysias bu suçlamadan kurtulmayı sağlayacak bir savunma önerebilirdi. Sokrates: «Söylevin çok güzel, ama bana göre değil» diye geri çevirdi. Bu söylevin kurallara göre düzenlendiği, yargıçlardan aman dilemeyi amaçladığı su götürmez. Sokrates'in istemediği de buydu işte. Yazılı olmayan bir söylevle savundu kendisini. Ama daha önce bu söylevi uzun uzun düşünmüş, kurmuş olmalı. Öylesine bir konuşma çalımı gösterdi ki bu söylevde yargıçları da, gönüldeşlerini de etkiledi bayağı. Beş yüz ya da beş yüz bir oydan altmış oy çoğunluğuyla çarptırıldı cezaya. Cezasını saptamaya çağrıldı, suçlu olduğunu benimsememek için boşverdi buna, diyor Ksenofon. Eflatun'a göre, daha da ileri giderek, «Beşyüzler kurultayında» beslenmeyi istemiş Sokrates. Bu istek yargıcılar kuruluna bir kafa tutma gibi geldiği için, bu sefer daha büyük bir çoğunlukla ölüme yargıladılar kendisini. Cezaevine götürüldükten sonra, Delos'a gönderilen din kurulunun dönmesini beklemesi gerekti bir ay. Çünkü kutsal adaya, her yıl kurban vermeye giden milletvekillerinin gidişleriyle dönüşleri arasında kimseyi öldürmeye izin verilmiyordu. Cezaevinden kaçıp kurtulabilirdi. Ama yapmadı bunu. Cezaevine alınan öğrencileriyle görüşüp konuşmakta, düşüp kalkmakta devam etti. Bilim ve erdem yolunda tüketilen uzun bir yaşamı taçlandıran bir sessizlikle, yiğitlikle baldıran ağusunu içerek öldü.

Savunma açık seçik üç bölüme ayrılır. En önemli olan birinci bölümde Sokrates kendisini suçlayanların savlarını tartışıyor; ikinci bölümde cezasını saptıyor; üçüncü bölümde kendisini ölüme yargılayan yargıçlara haksızlıklarını gösteriyor, kendisini ölümden ve öteki dünyadan alıkoyanlarla görüşüp konuşuyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. — Atinalılar! Beni suçlayanların üzerinizde nasıl bir izlenim bıraktıklarını bilmiyorum. O denli kandırıcıydı ki sözleri, kendi payıma ben onları dinlerken az kalsın unutuyordum kim olduğumu. Bununla birlikte, inanın ki tek bir doğru söz söylememişlerdir. Bunca yalanın arasında beni en çok şaşırtan, konuşmakta usta olduğumu, bu yüzden de sizleri kandırabileceğimi, uyanık bulunmanız gerektiğini söylemeleridir. Birazdan açıklayacağım yalancılıklarından ötürü yüzleri kızarmadı hiç, bence utanmazlığın daniskasıdır bu. Onlara göre her doğruyu söyleyen adam konuşmakta ustaysa, bir diyeceğim yok. Bunu demek istiyorlarsa, ben söylevci olduğumu benimserim; ama onların kullandığı anlamda değil. Her neyse, gene söylüyorum, dediklerinde doğru bir yan hemen hemen hiç yoktur. Oysa ben, tersine, gerçeği söyleyeceğim ancak. Ama, Atinalılar, ben onlar gibi baştan başa parlak ve gösterişli deyimlerle, terimlerle bezenmiş usturuplu düzenlenmiş söylevler çekecek değilim, Tanrı göstermesin; yalnız dilimin ucuna gelen sözcükleri allayıp pullamadan söyleyeceğim. Çünkü bütün diyeceklerimin doğru olduğuna inanıyorum; içinizde kimse benden doğrudan başka bir şey beklemesin.

Atinalılar, toy delikanlılarımız gibi karşımızda birtakım süslü püslü tümcelerle konuşmak benim yaşımdaki bir adama yakışmaz. Sizden yalnız şunu dileyeceğim: Kendimi savunurken öteden beri alışık olduğum gibi konuştuğumu, agora'da, sarraf tezgâhlarında nasıl konuşursam, ya da başka yerlerdeki konuşmam gibi, burada da öyle konuştuğumu görürseniz şaşmayın, kesmeyin sözümü. Şunu da bilin ki, ben yetmişini aşmış bir adamım, ilk olarak yargıç karşısında bulunuyorum; burada konuşulan dilin de büsbütün yabancısıyım. Onun için, bir yabancının ana diliyle, kendi yurdunun törelerine göre konuşmasını nasıl doğal karşılarsanız, beni de tıpkı bir yabancı sayarak, alışık olduğum gibi konuşmama izin verin. Bu dileğimi yersiz bulmayacağınızı umarım. Söyleyiş iyi ya da kötü olmuş,

17 a
b
c
d
18 a

ne çıkar bundan? Siz yalnız benim doğru söyleyip söylemediğime bakın, asıl buna önem verin. Bir yargıcın değeri, artamı buna dayanır çünkü; söylevcininki de doğruyu demeye.

II. — Atinalılar! Önce bana sürülen eski karaları, beni eskiden beri suçlayanları yanıtlamak uygun olur; daha yeni-
b lerini bundan sonra yanıtlayacağım. Beni yıllardan beri haksız yere sizin yanınızda suçlayıp duran birçok kimseler olmuştur; Anytos'la arkadaşları benim için daha az sakıncalı değillerdir, ama ben bunlardan daha çok korkarım. Evet, Atinalılar, bunlar daha sakıncalıdırlar, çünkü bunlar birçoğunuzu da çocukluğunuzdan beri yalanlarla kandırarak, sözümona göklerde olup bitenlerle uğraşan, yerin altında neler olup bittiğini araş-
c tıran, yanlışı doğru gibi göstermeyi beceren Sokrates adlı bir bilgin olduğuna inandırmışlardır sizi. Bu masalı yayanlardır işte, beni suçlayanlar içinde en çok korktuklarım; çünkü bunları dinleyenler, bu gibi sorunlara kafa yoranları tanrılara inanmaz, sanıyorlar. Şunu ekleyeyim: Böyle adamlar çoktur, beni de eskiden beri suçlarlar; üstelik bunları en çok etki altında kalabileceğiniz çağlarda, kiminiz daha çocuk ya da delikanlı iken kulaklarınıza doldurmuşlardır. Hem bu suçlamalar, karşılarında kendilerini yanıtlayacak kimse yokken, benim arkamdan oluyordu. İşin kötüsü, bir güldürü yazarını
d saymazsak, bunların ne adını biliyorum, ne de sanını; kim olduklarını söyleyemem sizlere. Kıskançlık, çekememezlikle sizleri kandırmaya çalışan, kendi kendilerini de kandırarak başkalarını kandıran bu adamlar, uğraşılması en güç olanlardır; çünkü bunlar buraya getirilemediği gibi, söyledikleri de çürütülemez... Bu yüzden gölgelerle çarpışmak, kendimi savunurken karşıtlarımı karıştırmak, beni yanıtlayacak kimse yokken konuşmak zorunda kalıyorum. Öyleyse, demin de dediğim
e gibi, beni suçlayanların iki türlü olduğunu görüyorsunuz: Bir beni şimdi suçlayanlar, bir de eskiden suçlamış olanlar. İlkin ikincileri yanıtlamam gerektiğini sizin de uygun bulacağınızı umarım; çünkü bunları hem ötekilerden daha çok, hem de daha önce işitmişsinizdir.

19 a Demek ki, Atinalılar, artık kendimi savunmaya başlayabilirim. Yıllardır kafanızda kök salan kötü bir izlenimi kısa zamanda söküp atmaya çalışmalıyım. Hakkımda ve hakkınızda hayırlı ise bunu başarmayı, savunmamı boş yere yapmamayı

dilerim; ama bunun kolay bir iş olmadığını da iyice biliyorum. Bütün bunlar da Tanrı'nın gönlünce olsun; bana düşen ödev, yasanın buyruğuna uymak, kendimi savunmaktır.

III. — Başından başlayalım işe. Görelim bakalım, benim kötülenmeme yol açan, bu suçlamayı yazmayı Meletos'a göze aldırtanın ne olduğunu araştıralım. Ne diyorlar beni lekeleyenler? Diyelim ki davalarını önünüzde dile getiriyorlar. Okuyalım suçlama edimlerini: «Sokrates suçludur: Yer altında, gök yüzünde olup bitenleri araştırıyor açıkça; eğriyi doğru diye gösteriyor, başkalarına da kendisi gibi olmalarını öğretiyor.» Suçlamanın aşağı yukarı özü bu. Aristophanes'in güldürüsünde kendi gözlerinizle gördüğünüz gibi: Ortada Sokrates adlı bir adam dolaştırılıyor, başı havalarda gezdiğinden, benim hiç, ama hiç anlamadığım şeylerden dem vurularak bir sürü saçmasapan sözler sıralanıyor. Bu dediklerimi de bu bilimi, bu konulardan anlayan birini küçültmek için, Meletos'un yeni bir dava açmasından çekindiğim için söylemiyorum; gerçekten hiç uğraşmam ben böyle işlerle. İçinizden birçoğunu tanık diye gösteriyorum, birbirinizden sorup öğrenin, ne biliyorsanız söyleyin. Çoğunuz benim konuşmalarımı dinlemişsinizdir. İçinizde benim bu sorunlar üstüne şimdiye değin tek söz söylediğimi bilen varsa, söylesin burdakilere... İşitiyorsunuz yanıtlarını. Suçlamanın bu bölümüne verdikleri yanıt karşısında, geri kalanının doğruluğunu, eğriliğini yargılayabilirsiniz.

IV. — Bütün bu söylenen şeylerin gerçek bir yanı yoktur hiç, size biri, benim ona buna para karşılığında öğretmenlik yaptığımı söylediyse, bu da doğru değildir. Doğrusu, bir kimse insanlara gerçekten bir şey öğretebilseydi, buna karşılık para alması o kimse için bir onur olurdu. Leontinoi'li Gorgias gibi, Keos'lu Prodikos gibi, Elis'li Hippia gibi kent kent gezerek öğretmenlik yapan, gençleri kendi hemşerilerinden parasız eğitim alabileceklerken, hemşerilerinden ayırarak kendilerine çekecek denli kandıran, öğrencileri için para almakla kalmayıp, üstelik bu parayı lütfen aldıklarından ötürü gençlerin kendilerine teşekkür ettikleri kimseler var! Burda bile varmış böyle bir bilgin adam; Paros'luymuş kendisi, aramızda yaşıyormuş. Bir gün, bilgici (sofist) ler uğruna dünya kadar para döken Hip-

ponikos'un oğlu Kallias'la karşılaşmıştım. İki oğlu olduğunu bi-
b liyordum. Oğullarıyle ilgili bir soru sordum kendisine: Kallias, dedim iki oğlunun yerine iki tayın ya da iki buzağın olsaydı, onları yaratılışları gereğince yetiştirecek birini tutardın, ya bir becerikli bakıcı olurdu bu ya da iyi bir çiftçi. Ama insan olduklarına göre oğulların, onları yetiştirecek, yönetecek birini buldun mu, onları kimin eline vereceğini biliyor musun? Kim öğretecek onlara insana ve yurttaşa özgü erdemi? Oğulların olduğuna göre bunun üstünde düşünüp taşınmışındır, böyle bir kimse var mı yok mu? — Var, dedi, Kallias. — Kim, nereli, dersini kaça veriyor? diye sorunca:
c — Paros'lu Evenos, dersine beş mina alıyor, diye yanıtladı. O zaman, Evenos bu işten anlıyorsa, bu bilgisini de bu kadar ucuza öğretiyorsa doğrusu mutlu adammış, diye düşündüm. Öyle ya, benim elimden de böyle bir iş gelseydi, ben de gerçekten övünç ve sevinç duyardım; ama açıkça söylüyorum Atinalılar, benim elimden gelmez böyle işler, bilmem ben bu işleri.

V. — Belki içinizden biri bütün bunlara karşı diyecek ki: «Peki ama Sokrates, aslı nedir bu işin? Sana yöneltilen bu suçlamalar nereden geliyor? Herkesten ayrıksı bir şey yapmadığını söylüyorsun; alışılanın dışında bir şey yapmamış ol-
d saydın, senin için bunca dedikodu, gürültü patırtı çıkarılmazdı. Anlat bize bunun nedenini de, biz de seni baştan savma yargılamayalım.» Bu takışmayı doğru buluyorum; onun için de bana sürülen karaların, bu kötü ünümün nerden geldiğini açıklayacağım size. Dinleyin bakın. Kiminiz şaka ettiğimi sanır belki; oysa, inanın ki doğruyu söyleyeceğim yalnız. Bu ün benim az-buçuk bilge olmamdan çıkıyor, başka bir şeyden değil. Nedir mi bu bilgelik? Salt insanlara vergi bir bilgeliktir belki. Belki gerçekten vardır bende bu bilgelik, ama demin sö-
e zünü ettiklerimin de var bir bilgelikleri ya, onlarınkinin insanüstü olduğu su götürmez; böyle değilse bu bir şey söyleyemem artık; çünkü ben, bilgeliği bilmiyorum, tersini söyleyen kimse yalancıdır, bana kara çalmak için söylüyordur bunu.

Şimdi Atinalılar, kendimden böyle söz etmemi aşırı bulsanız bile mırıldanmaya başlamayın. Bundan sonra diyeceklerim benim sözlerim değil çünkü; güveninize yaraşık birinin sözleri. Size tanık olarak Delphoi tanrısını göstereceğim; be-

nim bir bilgeliğim var mı, varsa nasıl bir bilgeliktir söyleyecek size o. Khairephon'u tanırsınız. Çocukluk arkadaşımdı, kamu gönüldeşiydi, geçen sürgünde birlikteydi sizinle, dönerken 21 a
de birlikte gelmiştiniz. Khairephon'un nasıl bir adam olduğunu da bilirsiniz, bir şeyi kafasına koydu mu yüzde yüz yapardı. Bir gün Delphoi'ye gitmiş, biliciye şu soruyu çekinmeden sormuş — gene diliyorum sizden, yargıçlar, kesmeyiniz sözümü — ne diyordum, evet dünyada benden daha bilge biri olup olmadığını sormuş. Pytho'lu tanrı sözcüsü de yoktur, diye yanıtlamış. Khairephon bugün sağ değil, ama kardeşi burda, bu yanıtı kanıtlayabilir önünüzde.

VI. — Bütün bunlardan niye mi söz ediyorum? Söyleye- b
yim. Benim lekelenmemin kökenini açıklamak istiyorum da ondan. Bilicinin bu yanıtını öğrenince, kendi kendime şöyle düşündüm: «Tanrının demek istediği ne ola, sözlerinin gizlediği anlam nedir? Çünkü ben, biliyorum ki az ya da çok bilge değilim. Peki öyleyse, benim en bilge olduğumu belirtirken ne demek istiyor? Tanrının yalan söylemediği su götürmez çünkü; yalan onun özü ile uzlaşır bir şey değildir.» Tanrının düşünüşü nedir diye uzun zaman sordum kendi kendime. Sonunda, büyük çabayla, kendimi aydınlatacak şu sonuca vardım: Bilge sayılanlardan birini bulup biliciye gider, sözünü çürüt- c
mek, sınamak için şöyle derim: «Sen bana insanların en bilgesi diyorsun ama, işte bu adam benden daha bilge.» Bu adamı iyice bir inceledim; adını söylemeyi gereksemiyorum, ama devlet adamlarımızdan biri, sırası gelince benim üzerimde bıraktığı izlenimi de anlatacağım size. Onunla konuşurken, bu adam birçok kimseden daha bilgeymiş duygusunu uyandırıyor; kendisine de öyle geliyor ama hiç mi hiç bilge gözükmedi bana. O zaman kendinde var olduğunu sandığı bilgeliğin olmadığını ona göstermeyi denedim. İşte bunun için onun, orda beni dinleyenlerin birçoğunun düşmanlığını kazandım. Ordan ayrılırken, kendi kendime diyordum ki: «Bu adamdan daha d
bilgeyim. Doğrusu ikimizin de güzel, iyi bir şey bildiğimiz yok belki; ama o hiçbir şey bilmezken bildiğini sanıyor, oysa ben bilmiyorsam, bildiğimi de sanmıyorum. Öyle sanıyorum ki, ben ondan biraz daha bilgeyim, çünkü bilmediğim bir şeyi biliyor diye geçinmiyorum.» Ondan sonra başka birine, ilkinden de daha bilge sayılan birine gittim. Orda da aynı kanıya var-

e dım, orda da gene onun ve daha birçoklarının düşmanlığını kazandım.

VII. — Böylece birçok düşman kazandığımı bile bile, soruşturmamın ardını bırakmıyor, gittikçe umutsuzlanıyor, üzüm üzüm üzülüyordum; ama tanrının bana verdiği ödevi her şeyden üstün tutmalıyım, diyordum. Bilicinin, tanrının ne demek istediğini araştırmak için bilgili sayılan kim varsa gi-
22 a dip bulmam gerekiyordu. Atinalılar, köpek hakkı için size doğruyu söylemek boynumun borcu, aşağı yukarı şöyle bir durumla karşılaştım. Tanrının düşüncesine göre inceleyerek baktım ki— birkaçını saymazsak— bilgelikleriyle en çok tanınanlar bilgelikten en çok yoksun olanlar; oysa öbürleri, yetersiz sayılanlar en anlayışlı, en us'lu insanlar gibi geldi bana. Kimlere baş vurmadım, nereleri dolaştım, onca didinip çabalamalarımın sonunda tanrının sözünü çürütemedim.

Devlet adamlarından sonra, gittim ozanları, tragedia ya-
b zarlarını, övgü yazarlarını, daha başka yazarları buldum. Artık bu sefer bilgeliğimin onlarınkinden aşağı olduğunu anlayacağım, diyordum kendi kendime. Üzerinde en çok çalıştıklarını, en iyi işlediklerini sandığım yapıtlarını aldım yanıma, bunlarda ne demek istediklerini sordum kendilerinden, bu adamlardan bir şeyler öğrenceyim dedim. Doğruyu söylemeye utanıyorum, Atinalılar, ama söylemeliyim. Orda bulunanların hemen hemen hepsi, ozanların kendilerinin yaptıkları şiirler üstüne ozanlardan daha iyi konuşurlardı. O zaman ozanlara da yaratımlarında kılavuzluk edenin bilim olmadığını, şiirlerini bir çeşit içgüdüyle, kutsal bir esinle yazdıklarını, onların
c da birçok güzel şeyler söyleyip de bunların bilincine varmayan biliciler, tanrı elçileri gibi olduklarını çabucak kavradım. Ozanların durumu aşağı yukarı buydu. Üstelik onlar ozanlık yetenekleriyle kendilerini insanların en bilgesi sanıyorlar; hiç değiller oysa. Yanlarından ayrılırken anladım ki, devlet adamlarından nasıl üstünsem, onlardan da öylece üstünüm.

VIII. — Sonunda el işçilerine gittim. Çünkü, benim aşa-
d ğı yukarı bir şey bilmediğimi biliyorduysam, hiç değilse onların içinde birtakım adamların birçok güzel şey bileceklerine güvenim vardı. Bakın bunda aldanmamıştım: Onlar benim bilmediğim şeyleri biliyorlardı gerçekten, benden de daha bilgi-

liydiler. Yalnız Atinalılar, bu iyi el işçilerinin de ozanlar gibi bir kusurları, eksikleri vardı: Kendi işlerinin, uğraşlarının eri oldukları için en önemli, en yüksek şeylerden de anladıklarını sanıyorlar, bu sanı da kendi bilgilerini gölgeliyor. Öyle ki tanrının sözüne geldim, bilgililikleri de, bilisizlikleri de yerinde e
dursun dedim, onlar gibi bilgin, onlar gibi bilisiz olmaktansa, olduğum gibi kalmayı yeğlemek daha iyi değil mi, diye sordum kendi kendime. Sonra da gerek kendimi, gerekse tanrıyı «Olduğum gibi kalmak daha iyidir benim için» diye yanıtladım.

IX. — Atinalılar, işte bu soruşturmalar yol açtı bana karşı böylesine acı, böylesine ürkünç hınçlar beslenmesine; işte 23 a
bu hınçlardan geliyor bunca lekelemeler, başıma sarılan bu bilge ünü; çünkü beni dinleyenler başkalarının bilisizliğini ortaya çıkardığım için, beni bilgili sandılar hep. Oysa gerçekte, yargıçlar, belki yalnız tanrıdır bilge olan; o sözü ile de insan bilgeliğinin büyük bir şey olmadığını, hiçbir şey olmadığını göstermek istemiştir. Bu iş için beni seçmesine gelince, benim Sokrates adımdan örnek olarak yararlanmıştır, o kadar. Bu- b
nunla şunu demek istemiştir sanki: «Ey insanlar! İçinizde en bilge kişi, Sokrates gibi bilgeliğinin gerçekte bir hiç olduğunu bilendir.» İşte bunun içindir ki, bugün bile yer yer dolaşıyor, yurttaş olsun, yabancı olsun bilge sandığım kimi bulursam konuşup soruyorum; bilge olmadıklarını anlayınca da, tanrının savunuculuğunu yaparak bilge olmadıklarını kendilerine gösteriyorum. Bu iş bütün vaktimi alıyor, bu yüzden devlet işlerine de, kendi işlerime de sıkıca ilgilenemiyorum hiç; tanrıya hizmet edeyim diye öylesine yoksul bir yaşam sürüyorum ki, bu kadar olur.

X. — Dahası var: Birtakım gençler kendiliklerinden top- c
lanıyorlar başıma; babaları varlıklı, vakitleri bol; ben karşıma aldığım adama sorular sorarken durup dinliyorlar; sonra da hoşlanıyorlar bu incelemeden. Çoğun da bana öykünerek başkalarını incelemeyi sınıyorlar; hiçbir şey bilmezken ya da çok az bir şey bilirken kendilerini bir şey biliyor sanan adamlar öylesine çok ki, gençler de bir sürü böyle adam buluyorlar. İnceledikleri, sıkıştırdıkları adamlar kendilerine kızacaklarına bana kızıyor, «Ah! O Sokrates yok mu, o alçak herif, baştan

d çıkarıyor gençleri!..» diyorlar. Oysa biri çıkıp da, kendilerine sorsa, «Peki ama gençleri nasıl baştan çıkarıyor, ne öğretiyor onlara?» dese, ne yanıt vereceklerini bilemezler; ama şaşkınlıklarını belli etmemek için de her zaman filozoflara karşı çıkarılan «gökyüzünde, yerin altında olup bitenleri araştırmak», «tanrılara inanmamak», «eğriyi doğru göstermek» gibi beylik sözleri sıralayıp dururlar; çünkü doğruyu söylemeye, bir şey bilmezlerken biliyor görünmek istemelerinin açığa vurulduğu-
e nu söylemeye dilleri varmaz bir türlü. İlle de saygı görmek, kendilerini onurlu göstermek isteyen kaba, korkunç bir sürü adam vardır böyle. Benden söz açılınca, hep bir ağızdan konuşup, karşılarındakini kandırmayı becerdikleri için ağızları köpürerek lekelerler beni, bana sürdükleri karalarla kuruttular kulaklarınızı, gene de kurutuyorlar. Meletos'a, Anytos'a, Lykon'a bana saldırmayı göze aldırtan işte bu lekelemelerdir, bu kara çalmalardır. Meletos ozanların, Anytos el işçileriyle siyasa adamlarının, Lykon da söylevcilerin hınçlarını dile ge-
24 a tiriyorlar. Sözüme başlarken de dediğim gibi kafalarınızda böylesine güçlü kök salmış bu lekelemeyi, bu kara çalmayı kısa zamanda söküp atmayı başarsaydım, çok şaşardım.

Doğruyu söyledim size Atinalılar, önemli önemsiz hiçbir şeyi saklayıp gizlemeden, değiştirmeden. Bununla birlikte, gene bu yüzden bana hınç beslemelerine yol açacağım; bu da doğruyu söylediğimi gösterir, işte bunun için lekeleniyorum ben, bana sürülen karanın kaynağı budur. Şimdi ya da daha
b sonra arayıp sorun, kurcalayın bu işi, altından çıkacak olan, bulacağınız hep budur.

XI. — Beni suçlayanların birincilerine karşı suçsuzluğumu kanıtlayacak yeterince söz söyledim. Şimdi ikincilere dönüyorum. Bunların başında şu onurlu, yurtsever olduğunu kendisi söyleyen Meletos var. Bunlara karşı da kendimi savunmaya çalışacağım. Yeni suçlamalar karşısındaymışız gibi, birincilerde olduğu gibi okuyalım bakalım nelerden yakındıklarını. Aşağı yukarı şunlardan: «Sokrates, diyor suçlama edimi, gençleri baştan çıkarmakla, doğru yoldan ayırmakla, devletin tanrılarına inanmamakla, bunların yerine yenilerini koymakla
c suçludur.» Bana yükledikleri suç bu işte. Bu suçlama başındakileri teker teker sınayalım.

Suçlayan, gençleri baştan çıkardığımı, onları doğru yol-

dan ayırdığımı söylüyor. Ben de diyorum ki, Atinalılar, asıl suçlu Meletos'tur; ciddi şeyleri alaya alarak herkesle eğlenmekten, gerçekte üzerinde hiç uğraşmadığı işlere sözümona bağnazlık ve ilgi göstererek herkesi yargıyerine boşuna sürüklemekten. Bunun böyle olduğunu size kanıtlamaya çalışacağım.

XII. — Meletos, yaklaş, şöyle, yanıtla:

— Gençlerimizin alabildiğine erdemli olmalarına çok d
önem veriyorsun, değil mi?

— Evet.

— Öyleyse onları daha iyi kılanın da kim olduğunu söyle yargıçlara. Tasası sana düştüğüne göre, kim olduğunu da biliyorsundur. Dediğine göre, gençleri baştan çıkaranı, onları doğru yoldan ayıranı bulgulamışsın, onun için benim ardıma düşüyor, yargı yerinde suçlandırıyorsun beni; söyle bakalım öyleyse daha iyi kılanın kim olduğunu, tanıt yargıçlara. Gördün mü Meletos? Susuyorsun işte, ne diyeceğini bilemiyorsun. Bu susuşun utanç verici bir şey değil mi, gençler için hiç tasalanmadığının, benim ileri sürdüğüm şeyin yeterli bir kanıtı değil mi? Hadi, onları daha iyi kılanın kim olduğunu söyle bakalım.

— Yasalardır.

— Ben sana onu sormuyorum sayın delikanlı, gençleri e
daha iyi kılanın kim olduğunu, senin söylediğin yasaları daha önceden bilip de gençleri daha iyi kılanın kim olduğunu soruyorum.

— Karşındaki adamlar Sokrates, yargıçlar.

— Ne dedin Meletos? Nasıl? Onlar gençleri eğitebilir, daha iyi kılabilirler mi diyorsun?

— Elbette.

— Hepsi mi, yoksa içlerinden birkaçı mı?

— Hepsi.

— Ira hakkı için pırlanta gibi sözler ediyorsun, bundan 25 a
böyle eğitmen sıkıntısı çekmeyeceğiz. Ama söyle bakalım bana, bizi dinleyen bu adamlar gençleri daha iyi kılıyorlar mı, kılmıyorlar mı?

— O adamlar da gençleri daha iyi kılıyorlar.

— Peki, ya senato üyelerimiz, onlar da mı?

— Evet senato üyelerimiz de.

— Ne dersin Meletos, kamutayda toplanmış yurttaşlar, din adamları gençleri baştan mı çıkarıyorlar, doğru yoldan mı ayırıyorlar? Yoksa, ayrasız, hepsi mi eğitiyorlar gençleri, onları daha iyi kılıyorlar?

— Evet hepsi de.

— Sana kalırsa, benden başka Atinalıların hepsi onları iyi ve güzel kılıyorlar, bir ben onları baştan çıkarıyorum, doğru yoldan ayırıyorum, öyle mi?

— Evet öyle.

— Söylediğin doğruysa, gerçekten mutsuz adamım ben.
b Ama yanıtla beni. Sana göre atlar için de böyle mi bu? Atları da herkesin iyi ettiğine, yalnız bir kimsenin huysuzlandırdığına mı inanıyorsun? Tam tersine, atları bir ya da birkaç kişi, bakıcılar eğitebiliyor, oysa onlara binenlerin, onları kullananların çoğu onları huysuzlandırıyor, değil mi? Atlar için de, bütün öteki hayvanlar için de böyle değil mi bu, Meletos? Anytos' la sen ne derseniz deyin, bunun böyle olduğu su götürmez. Gençleri yalnız bir kişinin baştan çıkardığı, öbür kişilerin onları iyi yetiştirdiği, olgunlaştırdığı doğru olsaydı, bu onlar için gerçekten eşsiz bir mutluluk olurdu. Oysa gerçeklik böyle değil. Meletos, şimdiye değin gençler üzerinde hiç kafa yorma-
c dığını yeterince gösterdin; benim başıma sardığın şeylere hiç aldırış etmemenden de açıkça anlaşılıyor ilgisizliğin.

XIII. — Zeus hakkı için şunu da söyle bana Meletos: Onurlu insanlarla mı yaşamak iyidir sence, kötü insanlarla mı? Hadi yanıtla gönüldeşim, güç bir şey değil sorduğum. İyi insanlardan yanındakilere hep iyilik, kötülerden de kötülük gelir, değil mi?

— Doğru.

— Peki, bir arada yaşadığı kimselerden yararlanmaktan
d çok dokuncaya uğramak isteyen bir adam var mıdır? Yanıtla yiğidim; yasa yanıtlamanı buyuruyor. Dokuncaya uğramak isteyen bir adam var mıdır?

— Yoktur elbet.

— Haa, bakalım şimdi. Gençleri baştan çıkarıyor, kötülüğe sürüklüyor diye suçluyorsun beni; sence ben bu suçu bilerek mi, bilmeyerek mi işliyorum?

— Bilerek.

— Daha neler! Meletos senin gibi genç bir adam, benim gibi yaşlı bir adamı bilgelikte bunca aşar mı canım? Kötü in-

sanlarla bir arada yaşayan insana kötülük, onurlu insanlarla e
bir arada yaşayan insana kötülük, onurlu insanlarla bir arada
yaşayan insana da iyilik geleceğini hep biliyorsun da sen, ne-
dense ben öyle bir koyu bilgisizlik içindeyim ki, benimle bir
arada yaşayan kişilerden birini kötü kılarsam, ondan da ba-
na kötülük geleceğini bilmiyorum! Böyle bir suçu da bile bile
işlediğimi, diyorsun, değil mi? Ne beni, ne de bu dünyada hiç 26 a
kimseyi buna inandıramazsın Meletos. Öyleyse, ya ben hiç
kimseyi baştan çıkarmıyorum, doğru yoldan ayırmıyorum, ya
da baştan çıkarıyor, doğru yoldan ayırıyorsam, bilmeyerek
yapıyorum bunu; her iki durumca da yalan söylüyorsun. Bun-
dan başka, işlediğim suçu bilmeyerek işlemişsem yasa onu suç
saymaz; beni bir kenara çekerek öğüt vermen, hatırlatman ge-
rekirdi; çünkü öğüdünü dinler, bilmeyerek işlediğim suçu iş-
lemekten sanırım vazgeçerdim; oysa sen benimle konuşmak-
tan, bana öğretmekten kaçındın; bunu yapmak istemedin; be-
ni yargıyerine, yasanın, aydınlatılması gerekenleri değil, ceza-
landırılması gerekenleri gönderdiği yargıyerine sürükledin.

XIV. — Atinalılar, demin de söylediğim gibi, artık anla-
şılıyor ki Meletos bu işlere az buçuk olsun kafa yormamıştır. b
Bununla birlikte, anlat bakalım Meletos, ben gençleri nasıl
baştan çıkarıyor, onları doğru yoldan nasıl ayırıyorum? Yaz-
dığın suçlamaya göre, devletin tanrılarını tanımamayı, onların
yerine başka tanrılara inanmayı öğretiyormuşum gençlere. Öğ-
reterek baştan çıkarıyor, doğru yoldan ayırıyorum onları sen-
ce, değil mi?

— Evet, olanca gücümle evetliyorum bunu.

— Öyleyse Meletos, sözünü ettiğimiz tanrılar hakkı için
ne demek istediğini, düşünceni bu yargıçlara ve bana daha c
açıkça anlat; çünkü iyice kavrayamadığım bir şey var daha.
Sence ben başka tanrılara inanmayı öğretiyormuşum; o tan-
rılara ben kendim inanıyorsam, demek ki bütün bütün tanrı
tanımaz değilim, böyle bir suç işlememişim. Şunu anlayalım
şimdi: Sen beni devletin tanrılarına boşverip, başka tanrılara
inanmakla mı suçluyorsun? Yoksa tanrılara büsbütün inan-
mayıp, bunu başkalarına da aşılamakla mı?

— Evet ben senin hiçbir tanrıya inanmadığını ileri sürü-
yorum.

— Şaşılacak şey! Peki, nerden çıkarıyorsun bunu Mele-

d tos? Sence ben herkes gibi güneşi ya da ayı tanrı saymıyor muyum?

— Zeus bilir ya! Saymıyor, yargıçlar; çünkü güneşin taştan, ayın da topraktan olduğunu ileri sürüyor.

— Suçladığın kimsenin Anaksagoras mı olduğunu sanıyorsun, sevgili Meletos. Sen bu yargıçları bu denli mi küçümsüyorsun, onları Klazomenai'li Anaksagoras'ın kitaplarının bu
e kuramlarla dolu olduğunu bilmeyecek kadar bilisiz mi sanıyorsun? Gençler bütün bunları niye benden öğrensinler; öyle ya bu kitapları orkestra'dan en çok bir drahmiye satın alabileceklerken, bu düşünüleri kendine mal eden Sokrates'le alay edebileceklerken, bu delikanlılar bunları benden niye öğrensinler? Üstelik de bu düşünüler oldukça garip düşünülerse... Doğru söyle Meletos, sen gerçekten benim hiçbir tanrıya inanmadığımı mı sanıyorsun?

— Evet, Zeus bilir ya! Hiç mi hiç tanrıya inanmıyorsun.

— İnanılır şey değil bu senin söylediğin Meletos! Öyle sanıyorum ki, sen kendin bile inanmıyorsun bu söylediğine. Bence Atinalılar, azgın ve saygısız adamın biri bu Meletos, beni aşağılamak için suçlamaya kalkışmasını da gençliğine, düşün-
27 a cesizliğine vermeli. Kim bilir, belki de beni sınamak için uydurmuştur bu bilmeceyi. Belki de, kendi kendine, «Bakalım Sokrates, bu bilgin adam, işi alaya aldığımı, birbirini tutmaz sözler söylediğimi bulup ortaya çıkaracak mı, yoksa bizi dinleyenlerle birlikte onu da aldatabilecek miyim?» demiştir. Bana öyle geliyor ki suçlamasında da bir dediği, bir dediğini tutmuyor. Şöyle demiş sanki: «Sokrates, tanrıların varlığına inanmamaktan, tanrılar olduğuna da inanmaktan suçludur.» Düpedüz alay derler buna.

XV. — Atinalılar, Meletos'un neden çelişmeye düştüğünü
b gözden geçirin, inceleyin benimle. Sen Meletos yanıtla bizi, sizler de benim ta başlangıçtaki dileğimi anımsayın da, alışık olduğum gibi konuşmama ses çıkarmayın.

Meletos, insanıl şeylerin var olduğuna inanıp da, insanların var olmadığına inanan bir kimse var mıdır dünyada? Yargıçlar, kaçamaklı yollara sapmadan yanıtlasın Meletos. At yoktur ama atın kullanıldığı işler vardır, flavtaçılar yoktur ama flavtacılık vardır, diyen bir kimse bulunur mu dünyada? Bulunmaz, gönüldeşim, bulunmaz. Yanıtlamaktan kaçındığına

göre, sana da, buradakilere de ben diyeyim. Ama hiç değilse şu soruyu yanıtla: Tanrıl işlere inanıp da, tanrılara inanmayan biri var mıdır? Daimon'ların gücüne inanıp da, daimon'lara inanmayan? c

— Yoktur.

— Çok şükür, yargıçların zoruyla da olsa, bu yanıtı alabildim ağzından. Demek ki eskiden olsun, yenileyin olsun —yok bir önemi— daimon'luk işlere inandığımı, bunları öğrettiğimi benimsiyorsun. Senin dediğine göre ben hep inanıyorum daimon'luk şeylere; suçlama ediminde bunu andla tanıtlamıştın bile. Daimon'luk işlere inanıyorsam, daimon'lara da inanıyorum demektir, ister istemez. Zorunlu değil mi bu sonuca varmak? Bu böyleyse, senin de yanıtlamadığına göre, d benimle bir düşüncede olduğunu benimsemen gerekir. Peki, daimon'lara tanrı ya da tanrı oğulları gözüyle bakmıyor muyuz? Ne diyorsun, evet mi, hayır mı?

— Evet diyorum.

— İmdi, dediğin gibi ben daimon'lara inanıyorsam, ne bakımdan olursa olsun daimon'lar da tanrı iseler, bilmecelerden, bulmacalardan söz ettiğini işte bunun için, bir yandan tanrılara inanmadığımı, öte yandan da daimon'lara inandığıma göre tanrılara da inandığımı söyleyerek eğlendiğini bunun için diyorum. Denildiği gibi daimonlar nymphalar'dan ya da başka analardan doğma tanrıların piçleriyse, tanrıların olmadığına ama tanrı çocuklarının olduğuna kim inanabilir? Katır- e ların kısraklarla eşeklerin oğulları olduğuna, ama atların da eşeklerin de var olmadığına inanmak gibi saçma olur bu. Evet Meletos, bütün bunları ya beni sınamak için ya da benden yakınmak için ipe sapa gelir bir şey bulamadığından sardın başıma. Ama ne dersen de, anlayışı kıt da olsa bir adamı inandıramazsın hem daimon'luk şeylere, kutsal şeylere hem de daimon'ların, tanrıların, kahramanların olmadığına, yüzde yüz 28 a olursuz bir şey bu.

XVI. — Doğrusu Atinalılar, Meletos'un bana yüklediği kötülüklerin suçlusu olmadığıma inandırmak için sizi, saptamamı uzatmam gerektiğini sanmıyorum; dediklerim yeter. Ama daha önce de söylediğim gibi, bana karşı beslenen düşmanlıklar, günüler sayısız; iyi bilin, doğrudur bunlar. Suçlu diye yargılı olursam, işte bunlar yüzünden olurum, bu yüzden

yitiririm. Ne Meletos, ne de Anytos yüzünden. O leke sürme-
b ler, şu bir yığın adamın çekemezliği yok mu, nice nice kişile-
rin yok olmalarına yol açtı, daha da açar elbet; öyle ya bu kö-
tülük gelip bana dayanmakla kalmaz ki.

Belki şöyle diyecek biri bana: «Peki Sokrates, seni böyle ölüme sürükleyecek bir yaşam sürmekten utanç duymuyor musun?» Bu adama şu doğru yanıtla karşılık verebilirim: «Yanılıyorsun, gönüldeşim. Bir adamın değeri ne denli az olursa olsun, ölür müyüm, kalır mıyım diye düşünmemelidir o adam. Bir iş görürken doğru mu eğri mi davrandığını, yiğit bir adam gibi mi, yoksa ödlek bir adam gibi mi davrandığını düşün-
c melidir yalnız. Sana kalırsa, Troia'da ölen yarı-tanrıların hepsini, bu arada onursuzluğa karşı her türlü sakıncayı göze aldığı için özellikle Thetis'in oğlunu bönlükle damgalamak gerekir. Onun Hektor'u bir ayak önce öldürmek için ivecenlik ettiğini gören anası, tanrı kadın, yanılmıyorsam aşağı yukarı şu sözleri söylemişti ona: «Oğlum, arkadaşın Patroklos'un ölüm öcünü alırsan, yokedersin Hektor'u, şunu bil ki sen de öleceksin; çünkü şıpın arkasından yargı bekliyor seni, tanrı dileği böyle buyuruyor.» Bu öğüt ölüme, sakıncaya kulak asmamaktan alıkoyamadı onu; gönüldeşlerinin öcünü almadan, al-
d çak olarak yaşamaktan daha çok korkuyordu. «Burada, şu eğri büğrü gemilerin yanında, yeryüzünün gereksiz bir yükü gibi, maskara gibi durmaktansa, öcümü alayım düşmanımdan, sonra ben de öleyim!» Ölüme, sakıncaya bana mısın, dedi mi o? En doğru davranış Atinalılar, bir kimsenin yeri neresi olursa olsun, ister kendinin yaraşık bulup seçtiği, ister komutanının gösterdiği yerde sakıncaya karşı dayatmak, diretmektir bence; ölümü, ona benzer daha nice sakıncaları değil, ancak onuru göz önünde tutmalıdır insan.

XVII. — Atinalılar, benim için de bundan başka türlü
e davranmak, çok garip bir çelişmeye düşmek olurdu; çünkü Potidea'da, Amphipolis'te, Delion'da, seçtiğiniz komutanların gösterdikleri yerde, her türlü ölüm sakıncası karşısında bütün gözü-pekliğiyle duran ben, şimdi tanrı beni kendimi ve başkalarını incelemek, sınamak için filozoflukla görevlendirdiğin-
29 a de ölüm ya da başka bir şey korkusuyle işimi bırakıp nasıl kaçardım? Böyle bir tutum gerçekten ağır bir suç olurdu. Kendimi bilge sanarak ölüm korkusuyle tanrı buyruğuna baş eğ-

meseydim, o zaman pek haklı olarak yargıyerine çağırılabilir, tanrıların varlığını yadsımaktan suçlandırılabilirdim. Çünkü ölüm korkusu, Atinalılar, kişinin gerçekte bilge değilken kendini bilge sanması değil midir? Kişinin bilmediğini bilir sanması değil midir? Gerçekte, kimse bilmiyor ölümün ne olduğunu; insana vergi en büyük iyiliktir belki ölüm; ama en büyük kötülükmüş gibi korkuluyor ondan. Bilmediğimiz bir şeyi bildiğimizi sanmak kınanacak bir bilisizlik değil midir? Birçok insanlardan işte bu bakımdan ayrımlıyım yargıçlar; birtakım işlerde başka birinden daha bilge olduğumu demeye dilim varıyorsa bundandır. Öyle ya, ben öteki dünyada olup bitenleri yeterince bilmeyerek, biliyor düşüncesine de kapılmıyorum. Ama tanrı olsun, insan olsun kendimden daha iyi birine kötülük yapmanın, boyun eğmemenin kötü ve utanılası olduğunu biliyorum. Kötülük olduğunu iyice bildiğim şeylerden korkarım; ama iyi olmadığını kestiremediğim şeylerden ne korkar, ne de çekinirim.

Beni koyuverseniz bile, beni sizin karşınıza çıkarmamak gerektiğini ya da çıkarılırsam yüzde yüz ölüme yargılı kılmanız gerektiğini —çünkü ölüm cezası verilmezse çocuklarınız Sokrates'in öğütlerini dinleyerek büsbütün baştan çıkacak, bozulacaklardır— söyleyen Anytos'u dinlemezseniz; bu sav üstüne bana: «Sokrates Anytos'u dinlemeyerek salıvereceğiz seni, ancak bir koşulla, artık bundan böyle insanları sınamayacak, sorguya çekmeyecek, filozofluk etmeyeceksin; bu koşulu yerine getirmezsen öleceksin» deseniz; söylediğim gibi beni bu koşulla salıverirseniz, şöyle yanıtlarım sizi: «Atinalılar, saygı ve sevgim vardır sizlere, ama ben size değil, tanrıya boyun eğerim daha çok, son soluğuma değin, elimden geldiğince felsefe ile uğraşmaktan, sizleri buna yöneltmekten, felsefeyi öğretmekten geri durmayacağım. Kiminle karşılaşırsam, alışkanlığım üzere şöyle diyeceğim ona: «Sen ki, gönüldeşim, Atinalısın, dünyanın en büyük, bilgeliğiyle, gücüyle en çok ün salmış kentin hemşerisisin, paraya, şana, onura bunca önem verirsin, sıkılmaz mısın bundan, yüzün kızarmaz mı.» İçinizden biri karşı koyup bu saydıklarıma önem verdiğini ileri sürerse, yakasını bırakacağımı, onu salıvereceğimi sanmayınız; sınayacağım, sorguya çekeceğim onu, ince eleyip sık dokuyacağım, o ne derse desin, erdemli olmadığını anlarsam, kendisini değeri çok olana az değer verdiğinden, değeri az olana çok değer verdiğinden ötürü

30 a utandıracağım onu. Karşıma çıkan kim olursa olsun böyle yapacağım, genç olsun yaşlı olsun, yerli olsun yabancı olsun; ama özellikle hemşerilerime böyle davranacağım, çünkü sizleri kendime daha yakın duyuyorum. Şunu da iyi biliniz ki tanrının buyruğudur bu; tanrının buyruğunu yerine getiren benden başka hiç kimse şimdiye değin bundan daha büyük bir çaba, iyilik göstermemiştir kentinize.

Çünkü benim sokaklarda dolaşarak genç yaşlı hepinizi be-
b deninize, paraya pula değil, her şeyden önce canın, tinin eğitimine, yetkinliğine önem vermeniz gerektiğine inandırmaktan başka bir ereğim yok. Bakın gene söylüyorum size, zenginlikle, parayla pulla elde edilmez erdem, ama zenginlik, genel olsun özel olsun her türlü iyilik ancak erdemden gelir. Bunları söyleyerek gençliği baştan çıkarıyor, doğru yoldan ayırıyorsam, yukarıda andığım özdeyişlerin dokuncalı olduğunu benimsemek gerekir. Ama biri çıkıp da öğrettiğim şeylerin bunlar olmadığını ileri sürerse yalan söylemiş olur. Bunun burasında şöyle diyeceğim size Atinalılar: «İster dinleyin ister dinlemeyin Anytos'u, ister salıverin, ister salıvermeyin beni; iyice bilin ki
c şunu, bir değil bin kez ölmem gerekse bile, hiç mi hiç değiştirmeyeceğim yolumu.»

XVIII. — Kesmeyiniz sözümü Atinalılar; dileğimi anımsayın, ne dersem diyeyim kesmeyin, dinleyin, kulak verin sözlerime; dinlemeniz sizin yararınıza olacaktır sanırım. Daha birkaç şeyim var size söyleyecek, ama korkarım ki onları işitince çığırmaya başlayacaksınız. Etmeyin eylemeyin, yalvarırım size.

Benim gibi bir adama aldırmayıp öldürtürseniz, bana değil kendinize kötülük etmiş olacaksınız. Çünkü bana az buçuk olsun, ne Meletos'un, ne de Anytos'un bir dokuncası olabilir.
d Öyle ya, kötü bir adamın iyi bir adama dokuncası nasıl olabilir? Ölüme çarptırabilirler belki beni, sürgüne göndertebilirler ya da yurttaşlık haklarından yoksun bırakabilirler, bütün bunlar da beni suçlayanların, belki daha birkaç kişinin gözünde büyük mutsuzluklardır; ama ben böyle düşünmüyorum: Onların bir suçsuzu yok ettirmeye girişmeleri daha bir başka türlü korkunç bir şeydir. Hem sonra Atinalılar, sanılabileceği gibi, kendime olan sevgimden değil, size olan sevgimden ötürü savunuyorum şimdi kendimi; korkarım ki beni cezalandırmakla, tanrının sizlere bağışladığı birini cezalandırmakla tanrıyı gücen-

dirmiş olacaksınız. Gerçekten öldürtürseniz beni, ne denli gülünç de olsa bir benzetmeye izin verin, büyük ve yiğit ama büyüklüğünden dolayı ağır, yavaş olan ve dürtülmesi gereken bir atı andıran devleti yerinden oynatmak için tanrının tebelleş ettiği benim gibi bir atsineğini kolay kolay bulamazsınız. Ben tanrının devletin başına tebelleş ettiği bir atsineğiyim; her gün her yerde dürtüyor uyarıyor, azarlıyorum, ardınızı bırakmıyorum. Benim gibi birini kolay kolay bulamayacaksınız, yargıçlar, onun için beni esirgemenizi, kendinizi benden yoksun bırakmamanızı salık veririm. Ama belki de, uykusundan birden uyandırılan biri gibi, canınız sıkılarak, uzun boylu düşünmeden Anytos'un öğüdüne uyar, beni kolayca vurup öldürebileceğiniz sanısına kapılır, tanrı size acıyıp benim yerime başka bir atsineği gönderinceye değin, yaşamınızın geri kalan bölümünde uykuya dalarsınız gene. Beni size tanrının gönderdiğini söylememin kanıtını mı istiyorsunuz? Buyrun: Ben başkaları gibi olsaydım, yıllarca sizi erdeme yöneltmekle, bir baba, bir ağabey gibi teker teker sizin işlerinizle uğraşarak kendiminkileri savsaklamaz, onlara seyirci kalmazdım; böyle bir durum pek öyle insanlar arasında karşılaşılan bir durum olmasa gerek. Bütün bunlardan bir çıkarım olsaydı, bu çabalarıma, uyarmalarıma karşılık para alsaydım tutumum, davranışım açıklanabilirdi, durum aydınlanırdı. Ama kendinize de görüyorsunuz ki bana olmadık şeyler yakıştıran, utanmaz sıkılmaz suçlayıcılarım bir kimseden para aldığımı ya da almak istediğimi tanıtlayacak bir tanıt ortaya çıkarmak atılganlığında bulunamıyorlar. Dediğimin doğru olduğunu tanıtlayacak yalanlanmaz bir tanık çıkarıyorum ben ortaya: Yoksulluğum.

e

31 a

b

c

XIX. — Sokaklarda dolaşıp ona buna öğütler vererek başkalarının işlerine karışmama, şöyle herkesin içinde kamutayda devlete öğütler vermeyi göze alamayışıma şaşarsınız belki. Bunun nedenini anlatayım: Bir tanrının ya da tanrıl, kutsal bir belirtinin bana göründüğünden söz açtığımı birçok yerde sık sık işitmişsinizdir; hani Meletos'un alay yollu boyuna diline doladığı buydu suçlamasında. Bir çeşit ses olan bu belirti çocukluğumda gelmeye başlamıştı bana; bu ses beni hep görmek istediğim işlerden alıkor, ama hiç mi hiç bu işlere zorlamazdı beni. Benim siyasayla uğraşmama karşı ko-

d

yan işte bu sestir; beni siyasadan alıkoymasının da çok yerinde olduğuna inanıyorum. Öyle ya Atinalılar, ben ta gençliğimden beri siyasa ile uğraşsaydım, ta gençliğimde ölürdüm
e de, size de, kendime de hiçbir iyilikte bulunamazdım. Size doğruyu söylüyorum diye de kızmayın bana: Size karşı ya da bir başka kamutaya yiğitçe karşı koyan, devletteki haksızlıkları, yolsuzlukları, eğrilikleri önlemek isteyen bir kimse ca-
32 a nını kurtaramamıştır daha. Doğruluk için gerçekten savaşmak isteyen bir kişi, kısa bir zaman olsun yaşamak isteyen bir kişi kamu yaşamına yanaşmayıp, şöyle bir kenara çekilip özel bir yaşam sürmelidir.

XX. — Kanıt mı istiyorsunuz? Sağlam kanıtlar vereceğim sizlere; sözlere dayanan değil, değer verdiğiniz şeylere, olaylara dayanan kanıtlar. Başımdan geçen bir olayı anlatayım size. O zaman ölüm korkusu yüzünden haksızlığa hiçbir vakit boyun eğmemiş, boyun eğmektense ölümü yeğleyen bir
b adam olduğumu görürsünüz. Bir savunucu olarak kendimden iyi bir biçimde söz edeceğim, ama olanca içtenliğimle. Atinalılar, şimdiye değin üzerime aldığım biricik kamu görevi, halk kurulu üyeliğidir. Üyesi olduğum Anitokhis oymağı, deniz savaşından sonra ölülerini toplamayan on komutanın duruşmasında pritanlık (1) katında bulunuyordu; hepinizin sonradan yasaya aykırı olduğunu benimsediğiniz biçimde, onları toptan yargılamayı istiyordunuz; o zaman yasaya aykırı bu davranışınıza karşı koyan biricik üye ben olmuş, oyumu sizden yana kullanmamıştım. Söylevciler beni suçlamaya, beni yargı yerine göndermeye hazırdılar, sizler de bağırıp çağırmalarınızla körüklüyordunuz onları. Benim ödevimin cezaevi ya da
c ölüm korkusuyle sizin haksız, eğri kararlarınıza boyun eğmek, sizden yana çıkmak değil, yasayla, doğrulukla sakıncayı sonuna değin göze almaktır, demiştim.

O zamanlar «demokrasi» vardı daha kentte. Ama ne zaman ki «oligarşi» geldi, Otuzlar geçti başa, onlar da öbür dört kişiyle birlikte beni de beşinci olarak Tholos'a çağırdılar, öldürülmesini istedikleri Salamin'li Leon'u Salamin'den getirmek için buyruk verdiler —daha başka birçok kimseye de

(1) Bugün «komisyon» dediğimiz kurullara benzeyen kurul.

sık sık böyle buyruk vermişlerdir, sorumluluklarını ellerinden geldiğince daha çok kimseye yüklemek için— bu durumda, sözüm yerindeyse, ölüme kıl kadar önem vermediğimi, tek önem verdiğim şeyin haksızlık etmemek, günah işlememek olduğunu yalnız sözlerimle değil, edimlerimle de gösterdim. Bu erk, ne denli güçlü de olsa, haksızlık ettirecek kadar etkimedi, işlemedi bana. Tholos'tna çıkar çıkmaz öbür dört kişi Salamin'e gidip, getirdiler Leon'u. Bense doğru evime gittim. Bu yönetim, Otuzların erki çok geçmeden sona ermeseydi, bu davranışımı yaşamımla öderdim belki. Bu olayları tanıtlamak için bir sürü tanık gösterebilirim size.

XXI. — İmdi, siyasa yaşamına girip kamu işlerine karışsaydım, bütün bu işlerde özü sözü bir bir adam gibi davranarak doğruluğu her şeyin üstünde tutup doğruluğun, hakkın savunmasını üzerime alsaydım, şimdiye değin sağ kalabilir miydim, sanırsınız? Hayır Atinalılar, hayır; ne ben, ne de başka bir kimse gelebilirdi bu işlerin üstesinden. Kendi payıma ben bütün yaşamımda, bana verilen kamu işlerinde olduğu gibi, özel işlerimde hak yolundan ayrılmadım hiç, eğri yola sapmadım, boyun eğmedim kimseye; öğrencilerim oldukları-nı söyleyen beni lekeleyenlere bile. Gerçekten ben kimsenin akıl hocası, öğretmeni olmadım hiç. Ama ben bana düşeni yerine getirmeye çalışırken, beni dinlemek isteyenleri, gencini, yaşlısını geri çevirmedim. Ben öyle para verilince konuşan, verilmeyince susan adamlardan değilim. Zengin yoksul demedim, kim konuşmak istiyorsa onunla konuştum, bana sorular sorun ya da diyeceklerimi dinlemek için onları sorguya çekeyim, dedim. İçlerinden falan ya da filan kişi iyi, onurlu, ya da kötü onursuz adam olursa, bunun sorumluluğunu bana yüklemek doğru değildir. Çünkü ben kimseye ne ders verdim, ne de vereyim dedim. Bir kimse benden başkalarının da işitmediği, ayrıca bir şey öğrendiğini ya da işittiğini ileri sürerse, bilin ki yalan söylüyor.

XXII. — Peki ama niye birtakım dinleyiciler benimle bir arada olmaktan hoşlanıyorlar? Nedenini anlattım size Atinalılar, tüm gerçeği söyledim: Çünkü onlar bilge değillerken bilge olduklarını sanan kimseleri sınavdan geçirmemi tadımla dinliyorlar, doğrusu ya pek de tad alınmayacak şey değildir

bu. Bakın gene söylüyorum, bu iş bana tanrının buyruğuyla, bilicilerle, düşlerle, herhangi bir tanrının bir adama yerine getirilmesini istediği bir görevi verirken kullandığı bütün araçlarla iletilmiştir. Bu söylediğim şeyler, Atinalılar, hem doğrudur, hem de doğrulanması kolay olan şeylerdir. Çünkü ben gerçekten gençleri baştan çıkarıyor, doğru yoldan ayırıyor-
d sam ya da eskiden baştan çıkarmış, doğru yoldan ayırmışsam, aralarından kimileri, gençliklerinde kendilerine kötü öğütler verdiğimi yaşlanarak anlamış olanlar ortaya çıkar, beni suçlar, cezalandırırlardı. Bunu kendileri yapmak istemeseler bile, hiç olmazsa yakınlarından biri, babaları, kardeşleri, ya da yakınlarından biri babalarının, kardeşlerinin, ya da yakınlarının benim yüzümden ne yıkımlara uğradığını söyler, öç alır-
e lardı. Tam zamanıdır şimdi. Onlardan birçoğu görüyorum ki burada. İşte Kriton benimle yaşıt, bir bucaktanız ikimiz, işte oğlu Kritobulos, sonra Aeschines'in babası, Sphettos'lu Lysanias da burda; işte bakın daha başkaları da var, Epigenes'in babası Kephisia'lı Antiphon'u, benimle bir arada yaşamış birçok kimsenin kardeşlerini de görüyorum, Theozotides'in oğlu ve Theodotos'un kardeşi Nikostrates (Theodotos şimdi sağ değil, onun için kardeşine engel olamaz, etkiyemez), Demodokos'un oğlu ile Theages'in kardeşi Paralos; Ariston'un oğlu
34 a ve şurada gördüğünüz Eflatun'la kardeşi Adeimantos buradalar; Apollodoros'la kardeşi Aiantodoros'u da görüyorum. Daha birçoklarını da sayabilirim, Meletos bunlardan hiç değilse birini tanık göstermeliydi suçlamasında. O zaman düşünememişse böyle bir şeyi, unutmuşsa, şimdi göstersin, evet buyursun böyle bir tanık gösterebilirse, durmasın söylesin. Oysa tersine, Atinalılar, yakınlarını baştan çıkaran, doğru yoldan ayıran bana, Meletos'la Anytos'un dediklerine göre onla-
b ra kötülük yapan bana tanıklık etmek için hepsi hazır. Baştan çıkmış, doğru yoldan ayrılmış olanların beni savunmakta hakları vardır belki, ama yakınlarını baştan çıkarmadığım yaşça ileri olanlar niye tanıklık etsinler bana, benden yana çıksınlar; sanırım, yalnız doğruya gerçeğe olan saygılarından; çünkü biliyorlar ki Meletos yalan söylüyor, ben de doğruyu!

XXIII. — Sözü uzatmayayım yargıçlar; savunmam için gösterebileceğim kanıtlar aşağı yukarı bunlar ya da bunlara
c benzer şeyler. Belki içinizde, vargıları benimkinden de önem-

siz bir sorunda kendisinin, gözyaşları dökerek yargıçlara yalvarıp yakardığını, yargıçları yumuşatmak için küçük çocuklarını bir sürü hısım ve gönüldeşleriyle yargı-yerine geldiğini anımsayarak içerlenen, kızan biri olacaktır; oysa ben belki de en büyük sakıncaya uğrayacakken bunların hiçbirini yapmak istemiyorum. Bunu düşünerek, belki bu öfkeyle, bu kızgınlıkla oyu'nu esirgeyecektir benden. İçinizden biri bu duyguları d
besliyorsa —ben kendi payıma böyle birinin olduğuna inanmıyorum— evet bu duyguları besliyorsa, şöyle diyerek onu açıkça yanıtlayacağımı sanıyorum: «Sayın bay, benim de çoluğum çocuğum var; Homeros'un dediği gibi meşe ağacından, taştan değil etten, kemikten yapılmış bir varlığım, insanım; evet, Atinalılar, benim de çoluğum çocuğum var, biri nerdeyse yetişkin, ikisi daha çocuk üç oğlum var.» Böyleyken onları buraya sizden bağışlanmamı sağlamak için getirmedim. Neden derseniz, kabadayılıktan, size karşı saygısızlıktan, sizden tiksindiğimden değil. Ölümden korkup korkmadığım da ayrı e
bir konu, bundan söz açacak değilim şimdi. Ancak, bence böyle bir davranış, kendimin, sizin ve bütün devletin onuruna aykırıdır. Benim yaşıma gelmiş, —gerçek ya da düzme— bilgeliğiyle tanınmış bir kimsenin böyle bir aşağılığa düşmemesi gerekir. Sanırım herkes Sokrates'in şu ya da bu bakımdan başkalarından ayrı olduğuna inanıyor; bu yaygın düşünü bana uyuyormuş, uymuyormuş bunu araştıracak değilim bura- 35 a
da. Aranızda bilgeliği, yiğitliği ya da herhangi bir erdemi ile sivrilmiş geçinen kimselerin böyle aşağı bir davranışta bulunmaları utanç vericidir. Bununla birlikte böyle davranan adamları çok görmüşlüğüm vardır; değerli kişiler diye geçinen bu adamlar yargıçların karşısında şaşırtıcı aşağılıklara kalkışmışlardır, ölüme yargılarsanız onları korkunç bir acıya, mutsuzluğa gömüleceklerdir sanki; yok olmaktan alıkorsanız ölümsüzlüğe ereceklerdir sanki. Bence onlar devletin onuruyla b
oynuyorlar: Atina'nın en ünlü adamlarının, hemşerilerinin üstün yerlere, onurlara yükseltmek için seçtikleri kişilerin hep böylelerinden seçildiği, bu kimselerin kadınlar kadar bile yürekli, gözü pek olmadıkları kanısını uyandırırlar. Atinalılar, bu gibi şeyleri bizim gibi değerli geçinen kimselerin yapmamaları gerekir; yaparsak bunlara sizlerin göz yummamanız, engel olmanız gerekir. Tutuklu, yargılı olmalarını soğukkanlılıkla karşılayacak yerde, önünüzde acıklı «sahneler» oy-

nayan, kenti gülünç durumlara düşüren bu kimseleri daha beter cezalandırmak isteğini göstermeniz gerekir.

XXIV. — Onur bir yana, Atinalılar, yargıca yalvarıp yakararak kişinin kendini bağışlatması doğru bir şey değildir; tersine, yargıcı aydınlatmak, inandırmak gerektir. Çünkü yargıç doğruluğu bir bağış gibi vermek için değil, doğru olarak karar vermek için bulunuyor orda. Görevi kendi dileğine uymak, gönlünü hoş kılmak değil, yasalara göre yargılamaktır. Yalan yere andiçmeye alışmamalıyız. Sizi de buna alıştırmamalıyız; çünkü hem biz, hem de siz gücendirmiş oluruz tanrıları. Öyleyse Atinalılar, onurlu, doğru, dinsel —hele şimdi Meletos'un beni dinsizlikle suçladığı şu sırada— saymadığım davranışlara kalkışacağımı ummayın benden. Öyle ya, yalvarmalarla size kendimi acındırıp, sizi andınızı bozmaya zorlasaydım, tanrıların olmadığına inanmayı öğretmiş olurdum size, kendimi böyle savunarak onların olmadığına inanmakla kendi kendimi suçlamış olurdum açıkça. Oysa durum bunun tam tersidir. Gerçekte, tanrıların varlığına beni suçlayanların hepsinden daha çok inanıyorum, bu yüzden de sizin ve benim için hayırlısı ne ise ona karar vermek üzere size ve tanrıya bırakıyorum bu işi.

İKİNCİ BÖLÜM

XXV. — Atinalılar, benim için verdiğiniz tutukluluk kararına üzülmüyorsam, kızmıyorsam birçok nedeni var bunun; başıma geleni beklemiyor değildim. Beni daha çok şaşırtan, oyların birbirine böylesine denk denecek kertede yakın olmasıdır. Daha büyük bir çoğunlukla cezalandırılacağımı sanıyordum. Öyle ya, otuz oy daha benden yana çıksaydı, özgürlüğe kavuşmama yeterdi. Bu koşullar içinde, diyebilirim ki Meletos'tan yakamı sıyırmış sayılırım; yakamı sıyırmakla da kalmadım; Anytos'la Lykon beni suçlamak için karşınızda yer almasalardı, Meletos oyların beşte birini sağlayamayacak, bin drahmilik para cezasına çarptırılacaktı üstelik.

XXVI. — Her neyse, bu adam ölümümü istiyor. İster ya. Buna karşılık ben neyi ileri süreyim size? Benim yaraşık olduğum şeyi değil mi? Peki benim yaraşık olduğum şey, bana verilecek olan nedir? Hangi cezayı ya da hangi para cezasını hak ediyorum ben? Bütün yaşamında birçok insanın düşkün olduğu şeylere, varlıklı olmaya, paraya pula, aile bağlarına, ordudaki önemli yerlere, siyasa yaşayışına, halk kurullarında, söylevler çekmeye, yönetim kurulu üyeliklerine, başkanlıklara, bu gibi şeylere hiç aldırış etmemiş bir adama verilecek karşılık ne olabilir? Ben bir siyasa adamı olmak için fazla özü sözü doğru olduğumu düşünerek, size ve kendime iyilik etmemi engelleyecek hiçbir yola sapmadım! Tam tersine, hepinize iyilik etmemi sağlayacak bir yolu seçtim, herkesin kendini düşünmekten, kendi çıkarlarının ardında koşmaktan önce erdemi, bilgeliği araması gerektiğini, devletin sırtından yararlanmaya bakmazdan önce devlete bakması gerektiğini sizlere benimsetmeye çalıştım. Her alanda bu ilkelere göre davranmak gerektiğini söyledim. Böyle bir kimseye ne yapılır? Bir armağan verilmez mi Atinalılar yaptıklarına karşılık, ona yaraşır bir armağan. Sizi yetiştirmek, aydınlatmak için bol vakti gerekseyen, yoksul bir iyiliksevere yaraşık olan nedir? Böyle bir adama yapılacak en iyi şey, onu Prytaneon'da beslemektir. Böyle bir armağan Olympia'da at yarışlarında ya da bilmem kaç atlı araba yarışlarını kazanan birinden çok ona yaraşır. Yarışları kazanan kişi görünüşte mutlu kılıyor sizi, bense gerçekte. Beslenmeyi gereksemiyor ki o. Oysa ben gereksiyorum. Hakçası, bana yaraşık olduğum bir şey verilmek gerekirse, bu beni Prytaneon'da beslemektir.

XXVII. — Daha önce, yalvarılar, yakarılar üstüne söylediğim gibi, bu sözlerimle sizlerden çekinmediğimi, yılmadığımı göstermek istediğimi sanacaksınız belki. Hayır, Atinalılar, yok böyle bir niyetim; demek istediğim şu: Hiç kimseye bilerek kötülük yapmadığım kanısındayım ben, ama siz buna inanmaya pek yanaşmazsınız. Bütün bunları görüşüp açıklamak için çok az vaktimiz oldu. Başka ülkelerde olduğu gibi Atina'da da büyük davaların bir günde değil de birkaç günde görülmesi için bir kural olsaydı, kandırabilirdim sizi. Ama böylesine az bir sürede bunca lekelemeleri, bu denli kara çalmaları dağıtmak kolay değil. Şimdiye değin kimseye bir hak-

sızlık etmediğim gibi, kendime de etmek istemiyorum, cezalandırılmayı hak ettiğimi söylemeyecek, kendime de bir ceza önermeyeceğim elbet. Ne var korkacak? Meletos'un benim için önerdiği ölüm cezası —ölümün bir iyilik mi, yoksa kötülük mü olduğunu bilmediğimi söylerken— acınmaya değer mi? Ya da kötülük olduğunu bildiğim şeylerden birini mi seçeyim dersiniz? «İçeri» atılmayı mı seçeyim? Cezaevinde, boyuna başımda dikilen gardiyanların, yılın yargıçlarının, Onbirlerin kölesi olarak niye yaşayayım? Para cezasına, para cezası ödeninceye değin hapislik cezasına mı çarpılayım? Bu da cezaevine girmekle bir kapıya çıkar; salınıvermem için gerekli param yok çünkü. Sürgün cezasını mı önereyim? Sizin usunuzdan da geçen budur belki? Ama benim kendi hemşerilerim olan sizler bile, artık benim konuşmalarıma, sözlerime katlanamazken, bunları çekilmez ve iğrenç bulurken, başkalarının, yabancıların bana katlanıvereceklerini umacak denli düşüncesiz olmak için yaşamak tutkusunun gerçekten gözlerimi bürümüş olması gerek. Yooo, Atinalılar, o kadar uzun boylu değil. Bu koşullar içinde, kendi ülkemi bırakıp, bu yaşımda, orda burda sürtmek, kent kent dolaşmak, her gittiğim yerden kovulmak güzel bir yaşam olur hani! Çünkü iyice biliyorum, her gittiğim yerde, burda olduğu gibi beni dinlemek için başıma üşüşecek gençler. Onları yanımdan uzaklaştırsam, kendilerinden yaşlı hemşerilerini ayaklandırarak kovduracaklar beni, uzaklaştırmasam, onlar yüzünden babaları, yakınları sürüp atacaklar beni.

XXVIII. — «Sokrates! Sesini çıkarmaz, dilini tutarsan, yaşayamaz mısın sürgünde, ha?» denecek belki bana. İşte içinizden birtakım kimselere anlatılması en güç olan asıl bu. Çünkü dediğinizi yapmanın tanrıyı dinlememek, ona boyun eğmemek olacağını, onun için de dilimi tutmayacağımı söylersem inanmayacaksınız bana, eğlendiğimi, alay ettiğimi sanacaksınız; öte yandan bir insan için en büyük iyiliğin her gün erdem üstüne, sözünü ettiğimi işittiğiniz daha başka konular üstünde konuşmak, tartışmak olduğunu, kendimi ve başkalarını böylece sınadığımı söylersem, sonra da sınavsız bir yaşamın yaşanmaya değmeyeceğini eklersem genc inanmayacaksınız bana. Oysa durum söylediğim gibidir Atinalılar; ama kolay değil buna sizi inandırmak.

Üstelik de kendimi hiçbir cezaya yaraşık bulmadım şimdiye değin. Param olsaydı, ödemem gereken tutarı saptardım; b
benim için bir yıkım olmazdı bu. Ama ne yaparsınız ki yok. Verebileceğim kadar bir para cezası keserseniz, bir diyeceğim olmaz. Bir mina verebilirim belki; bana kesilecek cezanın tutarı budur, diyorum. Ama görüyorsunuz işte Eflatun, sonra Kriton, Kritobulos, Apollodoros otuz mina önermeye zorluyorlar beni, ödemeyi üzerlerine alacaklarını söylüyorlar. Haydi otuz olsun. Bu paranın ödenmesi konusunda güvenebilirsiniz onlara.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XXIX. — Bakın Atinalılar, ivecenliğiniz yüzünden ne di- c
yecekler size: Kentimizi kötülemek isteyenler Sokrates'i, bir bilgeyi öldürttüğünüz için kınayacaklar sizi; utandırmak için sizi, bilge değilken, bilge diyecekler bana. Biraz bekleseydiniz, kendiliğinden çözülecekti iş; yaşını başını almış bir adamım çünkü; bunca yıl yaşamış, bir ayağı çukurda biriyim. Bu
dediklerimi hepinize değil, beni ölüme çarptıranlara söylüyo- d
rum.

Bir şeyim daha var onlara söylenecek. Atinalılar, iyi söylev çekemediğim için, sizi kandıracak söylevler demek istiyorum, ölüme yargılandığımı sanacaksınız belki, elimden geleni ardıma komayıp, ne yapıp yapıp bu yargıdan kurtarmalıydım kendimi, diyeceksiniz. Hayır, Atinalılar, gereksiz bütün bunlar. İyi söylev çekemediğimden değil, atılganlığımdan, aldırışsızlığımdan, saygısızlığımdan ötürü, sizin hoşunuza gitsin diye, başka sanıklardan işitmeye alışık olduğumuz gibi ağlayıp sızlanmadığım için, kendime yakıştıramadığım bu ve
buna benzer daha bir sürü şeyi yapmadığımdan ötürü çarpıl- e
dım ölüme. Ama az önce, özgür bir adama yakışmayan bir şeyi sakınca korkusuyle yapmadığım gibi, şimdi de kendimi böyle savunduğum için bir ezinç duymuyorum. Aşağılıklara katlanarak yaşamaktansa, kendimi savunduğum gibi savunarak ölmeyi daha çok severim. Çünkü, yargı-yerlerinde de, sa-

vaş alanlarında da ne benim, ne başkasının, ne de kimsenin
39 a ölümden kaçmak için her türlü şeye başvurmaya hakkı vardır. Savaşlarda çok kez görülür, bir kimse silahlarını atmakla, kendini kovalayanlardan aman dilemekle kurtulabilir ölümden. Ne türlü sakıncalar karşısında, her şeyi yapmayı, her şeyi demeyi göze aldıktan sonra, ölümden kurtulmak için buna benzemez nice nice yollar bulur insan. Güç olan ölümden kaçınmak değil Atinalılar, kötülükten kaçınmaktır. Çünkü kötülük ölümden daha hızlı koşar. Bu durum-
b da, ben yaşlı ve yavaş olduğum için ikisinden daha yavaş olanı yetişir bana; oysa beni suçlayanlar güçlü ve tezcanlı olduklarından, çabuk koşan kötülük yetişmiştir onlara. Sizin ölüme yargılı kıldığınız ben çıkıp gideceğim şimdi buradan, onları da kötü ve öldürücü olarak yargılayacak gerçek; ben benim cezamı çekerim, onlar da kendilerininkini çekerler. Bunun böyle olması gerekiyormuş; ne denir, her iş olacağına varır eninde sonunda.

XXX. — Bundan sonra size, beni cezaya çarptıran size
c bir bilicilikte bulunmak isterim; çünkü ben şimdi insanların ölmezden önce geleceği en iyi okudukları, biliciliğe erdikleri andayım. Beni ölüme yargılı kılan sizlere, siz yargıçlara şunu söylüyorum: Ölümümden çok geçmeden, bana verdiğiniz cezadan daha ağır bir cezaya çarpılacaksınız siz. Beni ölüme yargılamakla, yaşamınızın hesabını soracaklardan kurtulacağınızı, onlarla ödeşeceğinizi umuyorsunuz. Ama kazın ayağı öyle değil, hiç ummadığınız bir şey gelecek başınıza. Şimdiye değin öne fırlamalarına size sezdirmeden engel olduğum bir-
d çok kişinin karşınıza dikildiğini, sizlerden hesap sorduklarını göreceksiniz. İnsanları öldürmekle, sürdüğünüz kötü yaşamın kınanmasına engel olacağınızı sanıyorsanız, yanılıyorsunuz. Denetleyicilerden bu türlü kurtulmak yolu pek etkili ve onurlu bir yol değildir; onlardan kurtulmanın en güzel ve kolay yolu, başkalarının ağzını kapayacak yerde, insanın kendini elinden geldiğincek yükseltmesi, yetkin kılmasıdır. Beni ölüme yargılayan sizlere, bu yüzden de sizlerden ayrılacağım şu sırada sizlere söylemek istediğim bilici sözleri işte bunlar.

e XXXI. — Beni bu işten yüzümün akıyla çıkaranlarla, ölüme yargılı kılmayanlarla, yargıçlar işlemle uğraşırlarken,

öleceğim yere gitmeden, sizlerle olup bitenler üstünde görüşmek isterdim. Azıcık daha bekleyin gönüldeşlerim, vakit varken görüşmemize engel olamaz kimse. Bugün başıma geleni 40 a
nasıl yorumladığımı, gönüldeşlerime olduğu gibi anlatacağım sizlere. Gerçekte de yargıçlar, yalnız sizler yaraşıksınız yargıç adına, olmayacak bir şey geldi başıma. Bütün yaşamım boyunca, en önemsiz işlerde bile bir kötülük yapacak olsam, içimdeki tanrıl, kutsal ses beni bundan alıkoymak için sesini duyurmaktan geri durmamıştır. Oysa bugün sizin de gördüğünüz gibi, kötülüklerin en kötüsü sayılabilecek bir şey geldi başıma. Ne bu sabah evden çıkarken, ne yargı-yerinde, ne de sizlere söylemek istediğim sözleri derken alıkoydu beni tan- b
rının belirtisi kutsal ses. Oysa birçok başka durumlarda konuşmamın tam ortasında durdurmuştur beni bu ses. Bugün, tersine, savunma sırasında davranımlarımın, sözlerimin arasına girmedi hiç. Bu susuş, bu çekinme nedendir dersiniz? Neden olduğunu anlatacağım size. Bu benim başıma gelenin bir iyilik olduğu su götürmez de ondan; iyice düşünecek olursak ölümün kötülük sayılması yanılgıya düşmektir. Bunun en c
kesin kanıtı şudur: Benim yaptığım şey iyi bir şey olmasaydı o belirti, o ses beni bundan alıkoymaktan geri durmazdı.

XXXII. — Ölümün bir iyilik olduğunu iyice umduracak başka nedenler de işte. İkisinden biri: Ya ölen kimse hiçliğe, yokluğa eriyor, hiçbir şey bilmez oluyor, ya da denildiği gibi, ölüm bir değişmedir, bulunduğumuz yerden canın, tinin bir başka yere göçmesidir. Ölüm her duygunun kısılması, sön- d
mesiyse, deliksiz ve düşsüz bir uykuya benzer bir uyku ise, ne eşsiz bir kazançtır ölmek! Bir insanın deliksiz ve düşsüz bir uyku çektiği gecelerden birini, yaşamının öbür geceleri ve gündüzleriyle karşılaştırmak için seçmek gerekseydi, bu geceden daha güzel, daha iyi kaç gece geçirdiğini düşünüp taşındıktan sonra söylemek gerekseydi, herhangi bir yurttaşın değil, koca kralın bile böyle geceleri, geçirdiği öbür gecelere e
ve gündüzlere bakarak parmakla sayılabilecek kadar azdır, sanırım. Ölüm bu türlü deliksiz ve düşsüz bir uykuya benzer bir şeyse, bence büyük bir kazançtır; öyle ya, geri kalan bütün zaman tek bir geceymiş gibi gelecek.

Öte yandan, ölüm bizi burdan başka bir yere götürecek sanki bir geçitse, denildiği gibi, orda bütün insanlar bir ara-

da toplanıyorlarsa, bundan daha büyük bir iyilik olur mu yargıçlar? Çünkü, sonunda, öteki dünyada, bu sözde yargıçlar-
41 a dan kurtulup doğruluğu sağlayan gerçek yargıçları, Minos'u, Rhadamanthes'i, Acakos'u, Triptolemos'u, yaşamları süresince doğru davranmış olan bütün öteki yarı-tanrıları bulacaksak katlanmaya değmez mi bu yolculuk? Üstelik de insan orada, Orpheus'la, Musatos'la, Hesiodos'la, Homeros'la buluşursa parayla elde edilebilecek bir mutluluk mudur bu? Bütün bunlar doğruysa, bir değil, birkaç kez ölmeye razıyım. Hele
b Palamedos ile, Telmon'un oğlu Aias ile, bütün o eski zamanların haksız bir yargı yüzünden ölen kahramanları ile orda görüşmek, konuşmak benim için ne güzel, ne eşsiz vakit geçirmektir! Öyle sanıyorum ki, kendi sonumu onların sonu ile karşılaştırmak da büyük bir tad olacak benim için. Ama en güzeli, burda yaptığım gibi orda da, bilge değillerken, kendilerini bilge sananları, onların aralarındaki gerçek bilgeleri sorguya çekerek, sınavdan geçirecek günler yaşamaktan bambaşka bir tad alacağım. Büyük Troia seferinin önderi Odys-
c seus'u ya da Sisyphos'u, kadınlı erkekli daha birçoklarını sınamak için insana neler neler vermez, yargıçlar? Onlarla konuşmak, görüşmek, onlarla bir arada yaşamak, onları sınamak sözle anlatılmaz bir tattır. Hem sonra, öteki dünyada bütün bunlardan dolayı ölüme çarpılmak diye bir şeyin olmadığı da su götürmez; buradakinden her bakımdan daha mutlu olmakla kalmayıp, denilen doğruysa insan orda ölmezliğe de kavuşuyor.

XXXIII. — Sizler de yargıçlar ölüm karşısında iyi umutlara kapılmalısınız; şunu da kafalarınıza iyice koyunuz ki,
d iyi bir insana yaşamı süresinde de, öldükten sonra da hiçbir kötülük gelmez; tanrılar korur onu. Benim sonum da öyle rasgele bir son değil; belgince görüyorum ki, şimdi ölmem, bütün acılardan kurtulmam benim için daha iyidir. Belirtinin beni hiç alıkomaması da bundandır. Beni cezaya çarptırırlarken, suçlarlarken benim gibi düşünüyorlardı elbet; dokuncaya uğratmak, tedirgin etmek istiyorlardı beni, bu yüzden de kınanmalıdır onlar.

e Sizlerden dileyeceğim bir şey daha kaldı. Oğullarım büyüyünce Atinalılar, zenginliğin ya da erdemden önce başka bir şeylerin ardına düştüklerini görürseniz, ben sizlerle nasıl

uğraşmışsam, sizler de onlarla öyle uğraşınız, cezalandırınız onları. Hiçbir şey değillerken, kendilerini bir şey sanırlarsa, ödevlerine boşverip, değerleri yokken kendilerinin bir şey olduklarını sanırlarsa, ben sizleri nasıl azarlayıp utandırmış- 42 a
sam, sizler de onları öyle azarlayıp utandırınız. Bunu yaparsanız, bana ve oğullarıma karşı doğru davranmış olursunuz.

Ayrılmak zamanı geldi artık, yolumuza gidelim: Ben ölmeye, sizler de yaşamaya. Hangisi daha iyi? Tanrıdan başka kimse bilmez bunu.

GORGİAS
SÖYLEV SANATI ÜSTÜNE

Türkçesi
Melih Cevdet Anday

GORGİAS ÜSTÜNE

Platon bu diyaloğunda söylev sanatının (retorik-belâgat) ahlaksal ve siyasal gücünü ve çeşitli alanlarda oynadığı rolü ön plana çıkararak ele alır. Söylev sanatını, devlete ve tek tek bireylere bir yararının dokunmayacağını söyleyerek çok katı bir tutumla, bir «kandırma sanatı» olarak mahkûm eder. «Gorgias» birçok yönleriyle «Protagoras» diyaloğunu andırır. Her iki diyalogda da sofistik iki tutku —başarılı yurttaşın veya yalnızca konuşmacının (söylevci) yetiştirilmesi— bu akımın başta gelen temsilcileri tarafından ele alınıp savunulur. Gorgias diyaloğu tam anlamıyla Platoncu düşünceleri içermiyorsa da tümüyle Sokratesçi de sayılamaz. Bu görünüşüyle geçit diyaloglarının özelliklerini yansıtır.

Diyaloğun konusunu doğru olarak kavrayabilmek ve Platon'un retoriğe karşı olan uzlaşmaz tutumunu anlayabilmek için çağının toplumsal ortamına bir göz atmakta yarar vardır. Eski Yunanda demokratik toplumun en parlak örneği olan Atina sitesinde Fénelon'*un dediği gibi «her şey halka, halk da konuşmacılara bağlı»ydı. Atina demokrasisine özgü kurumlarda söylev sanatının önemi büyük ve tartışılmayacak biçimde yönlendirici ve belirleyiciydi. Politik yaşamda belli bir işlevinin olmasını isteyen her yurttaşın zorunlu olarak söylev sanatıyla uğraşması gerekiyordu. V. yüzyılın ortalarına kadar böyle bir politik silaha sahip olmanın tek seçeneği, kişinin deneyimli söylevcileri örnek alarak kendisini yavaş yavaş yetiştirmesiydi. Oysa bu tarihten itibaren bir yandan Sofistler öte yandan Sicilyalı söylevciler, söz konusu sanatı Atinalı yurttaşlara belli bir bedel karşılığında öğretmeye başladılar ve değişik toplumsal sınıfların üyelerince büyük bir kabul gördüler. Siyasal erki ellerinden kaçırmış olan aristokrat sınıfın yetenekli genç üyeleri demokratik içerikli bu siyasal silaha sahip olabilmek için, söz konusu sanatın öğreticilerinin çevresinde toplandılar ve öğretmenlerin aldıkları ücretleri bir*

hayli yükselttiler. Bu sosyal olgu Sofistlerin ikili karakterlerine de bir açıklama getirir. Demokratik değere sahip olan Sofistlerin yanı sıra, aristokrat düşüncelerin savunusunu yapan Sofistler de Atina'nın toplumsal ve siyasal yaşamında etkinliklerini duyurdular. Eski Yunan dünyasının önemli bir evresini biçimlendiren bu gidişe Sokrates yeni bir yaşam biçimi, yeni bir ülkü ve mutluluk anlayışı getirerek karşı çıkar. Sokrates'in savına göre, elde edilmesine çaba gösterilecek şey, demokratik kurumlar olan meclislerde, mahkemelerde söylev sanatıyla başarıya ulaşmak olmayıp, «asıl iyi»nin bilgisine özenli ve ödün vermez bir araştırmayla ulaşmak ve böylelikle gerçek bilgiyle donanarak erdemli ve mutlu olmaktır.

İki düşünce yapısı arasındaki ayrım ve önerdikleri yaşam biçimlerinin uyuşmazlığı çok belirgindir. Bu gerçeğe karşın iki düşünce akımını uzlaştırma denemelerine de rastlanmamış değildir. Örneğin Xenophon hem Sokrates'in hem Sofist Prodikos'un öğrencisiydi. İsokrates ise Gorgias ile Sokrates'in düşünce yöntemlerinin gerçek bir bireşimini (sentez) yapmak isteyerek ,ahlak felsefesiyle de uğraşacak olan bir retorik okulunun kurulmasına çalışmıştır.

Çok kısa olarak diyaloğu oluşturan kişilere göz atmak istersek tartışmanın retoriğin temsilcileri olan Gorgias, Polos, Kallikles ile karşıt düşünceli Sokrates arasında geçtiğini, Khairephon'un ise Sokrates'in eski bir arkadaşı olarak diyaloğa ancak biçimsel olarak katıldığını görürüz. Sokrates her zamanki etkili ve titiz, diyalektikçi tutumu, Gorgias saygın ve dikkatli davranışlarıyla diyalogda yerlerini alırlar. Genç Polos ise atılgan, keskin, kendini beğenmiş davranışlarıyla kendini gösterirken diyaloğun en ilginç kişisi gerçekliği tartışma konusu olan Kallikles'tir. Çizilen görüntüsüyle tümüyle olumsuz bir kişi olan Kallikles'in diyaloğa katılmasındaki amaç nedir? Bu konuda söylenebilecek en geçerli açıklama, Platon'un Kallikles'in düşünceleriyle zamanının Atina toplumunda yayılmış olan bazı düşünceler arasında bir koşutluk kurduğudur. Platon'un Gorgias diyaloğunda betimlediği demokrasi görüntüsü sürekli olarak düşüş içinde olan bir topluma aittir. Sokrates bunun sorumluluğunun önemli bir bölümünü retoriğe ve bu sanatın öğreticilerine yüklemektedir. Platon retoriği yargılamasının nedenlerini düşünceleriyle sergilerken Atinalı devlet adamlarını da yargılamasının dışında bırakma-

maktadır. Themistokles, Perikles, Kimon gibi tanınmış devlet adamları ağır bir biçimde suçlandırılmakta ve izledikleri politika yerilmektedir. Sokrates, Atina sitesindeki toplumsal sonuçların önemli nedenlerinden birini oluşturan, kişiye insanları yönetme ve yönlendirme sanatını öğreten söylev sanatının karşısında filozofların görevinin «iyi»nin bilgisini veren ve böylece insanları bu ve öteki dünyada gerçek mutluluğa ulaştıracak olan felsefenin yüceltilmesine çalışmak olduğunu öğütlemektedir. Zaten Gorgias diyaloğunun ana konusu da retoriğin insanın mutluluğu açısından ele alınıp incelenmesidir.

Kallikles — Adamın akıllısı kavgaya geç kalır ama şöle- 447
ne geç kalmaz, derler.

Sokrates — Ne o, bir şölen mi kaçırdık yoksa?

Kallikles — Evet, hem de ne ince bir şölen... Az önce Gorgias, bize çok güzel bir söz şöleni sundu.

Sokrates — Geç kalışımız benim yüzümden değil Kallikles, sen suçu Khairephon'da ara, bizi Agora'da oyaladı.

Khairephon — Zarar yok Sokrates, suçumu bağışlatırım b
ben. Gorgias arkadaşımdır, ister şimdi ister başka bir gün, onlara anlatıklarını bize de anlattırırım.

Kallikles — Ne o Khairephon, Sokrates de mi Gorgias'ı dinlemek istiyor?

Khairephon — Evet ya, onun için geldik.

Kallikles — Öyleyse bize buyurun, Gorgias bizde kalıyor, dilediğiniz zaman size de bir söylev verir.

Sokrates — Çok güzel ama Kallikles, bakalım Gorgias bizimle karşılıklı konuşacak mı? Çünkü ben ondan, sanatının özü nedir, Gorgias necidir, neyi öğretir, bunları öğrenmek is- e
tiyorum. Senin dediğin söylevi başka bir gün çekse de olur.

Kallikles — Bize düşen ona sormaktan başka bir şey değil Sokrates, çünkü soruları cevaplandırmak işi onun. Daha demin bizim evde diyordu ki, isteyen istediğini sorsun, cevabını vereyim, diyordu.

Sokrates — Yaşasın... Sen sorar mısın Khairephon?..

Khairephon — Ne sorayım?

Sokrates — Ne olduğunu sor ona. d

Khairephon — Anlamadım.

Sokrates — Şunu öğrenmek istiyorum: Diyelim ayakkabı yapıyorsa, ayakkabıcıyım diyecek... Şimdi anladın mı?

Khairephon — Anladım, sorayım: Söyle bakalım Gorgias, dostumuz Kallikles demin senin için diyordu ki, onun işi, soruları cevaplandırmaktır, diyordu. Doğru bu?

Gorgias — Doğru Khairephon, az önce de söyledim. Yal- 448 a
nız şunu ekleyeyim, yıllardan beri yeni bir şey soran yok bana.

Khairephon — Öyleyse Gorgias, benim sorularıma vereceğin cevaplar hazırdır.

Gorgias — Bir dene bakalım, görürsün Khairephon.

Polos — Öyle ya... Ama istersen Khairephon, beni de deneyebilirsin. Çünkü Gorgias deminden beri epey konuştu, yorulmuştur sanırım.

Khairephon — Ne o Polos, Gorgias'tan daha iyi cevap vereceğini mi sanıyorsun?

b *Polos* — Ne olmuş yani... Gerekli cevapları verdikten sonra...

Khairephon — Bana göre hava hoş... Madem istiyorsun, sen cevap ver.

Polos — Sor.

Khairephon — Sorum şu: Gorgias'ın işi, kardeşi Herodicus'un işi ise, Gorgias'a neci dememiz gerekir? Kardeşine neci dersek ona da öyle dememiz gerekir, değil mi?

Polos — Evet.

Khairephon — Demek hekim diyeceğiz, öyle mi?

Polos — Öyle.

Khairephon — Ama onun işi, Aglophon'un oğlu Aristophon'un, ya da onun kardeşi Polygnotus'un işi ise o zaman necidir deriz?

c *Polos* — Ressam, deriz.

Khairephon — Peki, şimdi neci diyeceğiz ona? Gorgias'ın uğraştığı sanat nedir?

Polos — Bak, Khairephon, insanların çalışarak öğrendikleri birtakım sanatlar vardır, bunların kökü görgüdür; görgüne dayanarak yaşayanın hayatı, bu bakımdan sanata uygun olur, oysa görgüye, uğraşmaya dayanmadı mı yaşayışın ne yön alacağı belli olmaz, her şey baht işidir; adamın biri şu yoldan giderek şu sanat edinir, öbürü başka yoldan, başka bir sanatı. Ama en iyi insanlar, en iyi sanatları öğrenirler. İşte bizim bizim dostumuz, Gorgias da insanların en iyilerinden biri olduğu için, onun sanatı da sanatların en soylusudur.

d *Sokrates* — Gorgias, şu Polos söylev çekmeyi çok iyi öğrenmiş ama Khairephon'a verdiği sözü yerine getirmiyor.

Gorgias — Ne demek istiyorsun Sokrates?

Sokrates — Demek istediğim, sorulanın karşılığını vermedi.

Gorgias — Öyleyse neye kendin sormuyorsun?

Sokrates — Cevap vermek istersen sana sorayım, daha iyi

olur. Çünkü Polos'u dinlerken baktım da, karşılıklı konuşmadan çok, söylev sanatını daha iyi biliyor o.

Polos — Neden böyle söylüyorsun Sokrates? e

Sokrates — Çünkü Polos, Khairephon sana Gorgias'ın sanatının ne olduğunu sordu. Sense sanki biri kınamış gibi, onu savunmaya kalktın, ama sanatının ne olduğunu söylemedin.

Polos — Nasıl olur? Onun sanatı, bütün sanatların en soylusudur demedim mi?

Sokrates — Evet, dedin ama, sorulanın karşılığı değildi o. Çünkü sana Gorgias'ın sanatının değeri nedir diye sormadılar, Gorgias'ın sanatının ne olduğunu sordular. Gorgias'a neci dememiz gerektiğini sordular. Şimdi senden ricam şu: Demin Khairephon'un sorularına nasıl cevap verdinse bana da öyle açık, kısa olarak söyle; Gorgias'ın sanatı nedir, Gorgias'a neci 449 a
denir? Yahut, daha iyisi, sana sorayım Gorgias, sen söyle, senin sanatının adı ne?

Gorgias — Benim sanatım, söylev sanatıdır Sokrates.

Sokrates — Öyle ise sana söylevci diyeceğiz.

Gorgias — Evet Sokrates, hem de en iyisinden. Beni böyle çağırırsan, Homeros'un deyimiyle, «olmakla övündüğüm» bir ad vermiş olursun bana.

Sokrates — Benim istediğim de o.

Gorgias — Öyleyse de. b

Sokrates — Peki, söylev sanatını başkalarına da öğrettiğini söyleyebilir miyiz?

Gorgias — Evet, öğretmek istediğim budur, hem yalnız Atina'da değil, her yerde.

Sokrates — Bak Gorgias, şimdi yaptığımız gibi, soru sorup cevap vermeye devam edelim de, Polos'unki gibi söylevleri başka bir güne bırakalım mı? Sana sorulanlara kısa kısa cevaplar vermeye katlanır mısın?

Gorgias — Kimi cevap, ister istemez uzun olur Sokrates. Ama ben elimden geldiğince kısa kesmeye bakacağım. Çünkü olabildiği kadar kısa tutmak benim sanatımın gereklerinden- c
dir.

Sokrates — Senden istenilen de bu Gorgias. Bugünlük kısa tut da, uzun sözü başka sefere bırak.

Gorgias — Hay hay... Öyle kısa konuşacağım ki, daha az sözle konuşanı görmedim, diyeceksin.

Sokrates — Hadi cevap ver bakalım: Ustası olduğunu,

başkalarına da öğretebildiğini söylediğin şu sanat, nenin sana-
d tıdır? Sözgelişi, sana dokumacılıktan söz açsam, dokumacılık kumaş yapmaktır dersin... Değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Ee... Musiki de ezgilerin birleşmesiyle ilgili değil mi?

Gorgias — Öyle.

Sokrates — Tanrıça Hera adına yemin edeyim ki Gorgias, cevaplarına hayranım. Bundan daha kısası olmaz.

Gorgias — Evet Sokrates, ben de başarılı cevaplar verdiğimi sanıyorum.

Sokrates — Çok memnunum, hadi gene böyle cevap ver, söylev sanatı ne ile ilgilidir?

Gorgias — Sözlerle.

e *Sokrates* — Ne çeşit sözlerle Gorgias? Hastalara nasıl iyi olacaklarını öğreten sözlerle mi?

Gorgias — Hayır.

Sokrates — Öyleyse söylev sanatı her çeşit sözle uğraşmıyor!

Gorgias — Uğraşmıyor ya.

Sokrates — Ama bu sanat insanlara konuşmayı öğretiyordu, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Söylediklerini düşünmeyi de öğretir mi?

Gorgias — Elbette.

450 a *Sokrates* — Peki, biraz önce lafını ettiğimiz hekimlik sanatı, hastalık üzerine konuşmaya ve düşünmeye yetkili kimseler yetiştirmek sanatı değil midir?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Hekimler sözlerle iş görürler değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Bu sözler hastalıklarla ilgilidir, değil mi?

Gorgias — Öyle.

Sokrates — Beden terbiyesi de, bedenin iyi, ya da kötü durumu ile ilgili sözlerle uğraşır, değil mi?

Gorgias — Doğru.

b *Sokrates* — Bütün öteki sanatlar için de böyle değil mi Gorgias? Hepsi de kendi konularıyle ilgili sözlerle uğraşıyorlar.

Gorgias — Öyle.

Sokrates — Peki, sen kendi sanatına söylev sanatı derken, sözlerle uğraşan bütün öteki sanatlara neden bu adı vermiyorsun?

Gorgias — Çünkü Sokrates, öteki sanatlar birtakım işler yapıp ortaya koymaya dayanır, sözgelişi el işleri gibi; ama söylev sanatı el işine benzemez, bu sanatta iş sadece sözle görülür. İşte bu yüzden söylev sanatı sözlerle uğraşır diyorum. c

Sokrates — Tam olarak anladığımı söyleyecek durumda değilim, ama az sonra daha iyi kavrayabileceğimi sanıyorum. Ne olur, şu soruma da cevap ver: Birçok sanat vardır dedindi, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Sanatların çoğunda söze pek az iş düşer, ya da hiç düşmez, önemli olan bir şey yapmaktır. Resimde, yontuda bunun gibi birçok sanatlarda, sanatçı hiç konuşmadan da işini görebilir. Söylev alanına girmez dediğin sanatlar, sanırım, bunlar olmalı. d

Gorgias — Benim düşündüğüm de tam bu Sokrates.

Sokrates — Ama başka sanatlar da var; sözgelişi, aritmetikte, hesapta, geometride, talih oyunlarında hemen hemen bütün iş sözün aracılığı ile görülür, elin pek az payı vardır, ya da hiç payı yoktur. Bunların kiminde sözle iş, üç aşağı beş yukarı, eşittir; çoğunda ise en büyük pay işe düşer. Bir de bütün güçlerini sözden alan sanatlar var. Senin söylev sanatı dediğin de bu sonuncuların içine giriyor, öyle mi? e

Gorgias — Öyle.

Sokrates — Ama senin bütün bu sanatları söylev sanatı sayacağını sanmıyorum. Söylev sanatı, tam senin deyişinle, sözden doğan, sözün aracılığı ile işleyen bir sanatsa, biri karşına dikilip seni sıkıştırabilir: «Öyleyse Gorgias, aritmetik de söylev sanatıdır» der. Ama ben senin aritmetiği de, geometriyi de söylev sanatı saymadığını sanıyorum.

Gorgias — Haklısın Sokrates, benim istediğim gibi anlamışsın. 451 a

Sokrates — İyi. Öyleyse sorumun geri kalan parçasını cevaplandır: Söylev sanatında başlıca işi sözler görüyorsa, ama sözleri kullanan başka sanatlar da varsa, söylev sanatının kullandığı sözler ne biçim sözlerdir? Şimdi saydığım sanatlar için biri gelip bana dese ki: «Sokrates, aritmetik nedir?» Ben ona, senin demin dediğin gibi, aritmetik sözlerden doğan bir sanat-

b tır, derdim. «Bu sözler ne üstüne sözlerdir?» diye sorsaydı, tek ve çift, bütün sayılar üstüne sözlerdir, diye cevap verirdim. «Hesap nedir?» diye sorsaydı, genel olarak sözlerle ilgili sanatlardandır, derdim. Karşımdaki bundan sonra, «Ne gibi
c sözlerle?» diye sorsaydı, halk toplantılarında kararları okuyanların ağzı ile, «Demin de söylemiştik ki...» diye başlar, hesap da aritmetik gibidir, derdim, şu farkla ki, hesap sadece tek ve çift sayıları ele almakla kalmaz, teklerle çiftlerin hem kendileriyle, hem de birbirleriyle olan sayıca ilişikliklerini kapsar, derdim. Gene, astronomi için de, «Astronomi söz sanatıdır» demem üzerine, «Ne üstünedir bu sözler?» diye sorsaydı, yıldızların, güneşin, ayın hareketleri ve karşılıklı hızları üzerinedir, derdim.

Gorgias — Doğru söylemiş olurdun Sokrates .

Sokrates — Şimdi sen söyle Gorgias, söylev sanatı, bütün işini sözlerle gören, istediğini sözlerle elde eden sanatlardan-
d dır dedindi, değil mi? Öyle demedin mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Ne üstünedir bu sözler? Bunu soruyordum. Söylev sanatının kullandığı sözler ne gibi şeylerle ilgilidir?

Gorgias — İnsanla ilgili en büyük ve en iyi şeylerle Sokrates.

Sokrates — Gene işi karıştırdın Gorgias, ben bunun içinden nasıl çıkarım? İnsanla ilgili en büyük ve en iyi şeyler ne-
e lerdir? Eski şölenlerde içki içerken söylenen şarkıları bilirsin sanırım, o şarkılarda en iyi şeyler sayılırken başta sağlık, arkasından güzellik, üçüncü olarak da, ozanların dediği gibi, namusla kazanılmış zenginlik söylenir.

Gorgias — Şarkıyı bilirim, ama senin niyetini anlayamadım.

452 a *Sokrates* — Şunu söylemek istiyorum, şarkıda sayılan o üç şeyi yapanlar, yani hekim, beden eğitimcisi, sarraf... Şip diye dikilirler karşına, önce hekim alır, der ki: «Ey Sokrates, Gorgias seni aldatıyor, çünkü insanlarla ilgili en büyük şeyle benim sanatım uğraşır, onun sanatı değil.» Bunun üzerine ben, «Sen necisin?» diye sorunca, «Hekimim» diye cevap verir. «Ne demek?» diye sorarım, «Yani insana en büyük iyiliği senin sanatın mı sağlar?» »Tabii» diye cevap verir, «Çünkü sağlıktan daha büyük iyilik yoktur. İnsan için sağlıktan büyük iyilik olur mu?» Hekimden sonra beden eğitimcisi gelir, der ki, «Be-

nim sanatım dururken Gorgias çıkıp da kendi sanatını en iyi diye göstermeye kalkarsa buna şaşarım Sokrates.» Ben gene b
ötekine sorduğum gibi, buna da, «Necisin sen dostum, neyle uğraşırsın?» diye sorarım. «Beden eğitimcisiyim» der. «Benim işim insanı bedence güçlendirmeye, güzelleştirmeye yarar.» Bu sırada sarraf çıkagelir ve tabii benim de beklediğim gibi, ötekilerin hepsini toptan küçümser: «Düşün Sokrates» der, «Gorgias da, ötekiler de, zenginlikten daha büyük bir iyilik çıkarabilirler mi hiç?» Bunun üzerine sen, ya da ben sorarız ona, «Sen zenginlik mi yaratırsın?» diye. «Evet» der. «Necisin sen?», «Bir sarraf,» «İnsan için en iyi şeyin zenginlik olduğu- c
na inanıyor musun?» «Tabii...» diye cevap verir. Bunun üzerine biz de konumuza geliriz: Evet ama, deriz, bizim dostumuz Gorgias da, kendi sanatının insanlar için en büyük iyiliği getirdiğini savunuyor. Yüzde yüz bu kanıda, istersen git, kendisine sor. «Nasıl bir iyilik?» Buna Gorgias cevap versin. Şimdi senden istediğim Gorgias, ha ben sormuşum, ha ötekiler, insan için en büyük iyilik olan bu senin sanatın nedir? Onu d
söyle.

Gorgias — Gerçekten de en büyük iyiliktir Sokrates, çünkü insanlara kendileri için özgürlük, hangi devletten olursa olsun, başkalarını yönetmek gücünü sağlar.

Sokrates — Peki ama, bunu yapan nedir?

Gorgias — Mahkemelerde yargıçları, kurultayda üyeleri, halk toplantısında, ya da buna benzer siyasi toplantılarda vatandaşı kandırmak için sözden büyük ne var? Sözün gücünü e
edindin mi, hekim de, beden eğitimcisi de senin buyruğuna girer; zenginlikler topladığını söylediğin sarraf da o zenginlikleri kendi için değil, konuşmayı, kalabalığı kandırmayı bilen senin için toplamıştır.

Sokrates — Sanıyorum ki Gorgias, söylev sanatının sence ne olduğunu doğru olarak açıkladın. Yanlış anlamadımsa, demek istiyorsun ki, söylev sanatı bir kandırma sanatıdır, 453 a
bundan başka bir şey değil, başı sonu bu. Söylev sanatının kandırmaktan başka etkisi var mı?

Gorgias — Hayır, senin bu tanımlaman bana çok güzel geldi Sokrates, çünkü söylev sanatının başı da, sonu da kandırmadır.

Sokrates — Şimdi dinle beni Gorgias, bir konunun tartışılmasına, sadece doğruyu öğrenmek tutkusu ile giren insan-

b lar varsa ben onlardan biriyim derim; bunu senin için de söylemek isterdim.

Gorgias — Sözü nereye getirmek istiyorsun Sokrates?

Sokrates — Söyleyeceğim: Söylev sanatının kullandığı sözler, hangi konularda karşımızdakini kandırmak için işe yarar, bu sözleri öteki sözlerden nasıl ayıracağız? Sezer gibi oldumsa da, tam anlamıyle anladığımı söyleyemeyeceğim. Onun için
c gene soruyorum: Söylev sanatı hangi konularda, nasıl kandırır? Madem sevdiğini söylüyorsun, sen anlat, bana sorma, diyeceksin. Senin güzel hatırın için değil, doğruyu en iyi bu yoldan ortaya çıkarabileceğimiz için böyle yapıyorum. Bundan ötürü, ikinci bir soru daha sormamı yanlış bulmazsın sanırım: Sana «Zeuxis, ne türlü resimler yapar» diye sormam üzerine, «Canlıların resmini» diye cevap veren, «Hangi canlıların?» diye sormaz mıyım?

Gorgias — Evet, sorarsın.

d *Sokrates* — Canlıların resmini çizen başka ressamlar da bulunduğu için, bu ikinci soruyu sormam doğru olurdu, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Ama Zeuxis'ten başka, canlıların resmini çizen ressam olmasaydı, senin cevabın yeterdi, değil mi?

Gorgias — Yeterdi.

Sokrates — İşte söylev sanatı için de öğrenmek istediğim bu: Yalnız söylev sanatı mı kandırır, yoksa aynı işi yapan başka sanatlar da var mıdır? Şunu demek istiyorum: Herhangi bir şey öğreten biri, bu şey ne olursa olsun, karşısındakini ona inandırır mı inandırmaz mı?

e *Gorgias* — İnandırır Sokrates, hiç şüphe yok.

Sokrates — Gene demin sözünü ettiğimiz sanatlara dönelim... Aritmetik, aritmetikçi, bize sayıların özelliklerini öğretmez mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Kandırır da değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Öyleyse, aritmetik de, söylev sanatı gibi, bir kandırma sanatı mıdır?

Gorgias — Açıkça söyle.

Sokrates — E... Biri bize sorsa, bu aritmetik ne biçim bir kandırmadır, konusu nedir bunun, diye... Tek ve çift sa-

yıları öğretir, deriz. Böylece ona, demin sözünü ettiğimiz öteki 454 a
kandırma sanatlarının özelliklerini, konularını gösterebiliriz.

Gorgias — Çok doğru.

Sokrates — Öyleyse yalnız söylev sanatı değildir kandırma sanatı olan.

Gorgias — Doğru.

Sokrates — Demek, kandırma işini yalnız söylev sanatı sağlamaz, başka sanatlar da aynı işi görür. Şimdi, ressam üzerine konuşurken olduğu gibi, şu soru akla geliyor: Söylev sanatı, ne biçim, ne üstüne bir kandırma sanatıdır? Bu soruyu b
sormak gerekli değil mi?

Gorgias — Sanırım.

Sokrates — E... Sana bunu sorarsam ne cevap verirsin Gorgias.

Gorgias — Derim ki Sokrates, söylev sanatı, demin de söylediğim gibi, mahkemelerde, ya da başka toplantılarda, doğru olan, ya da olmayan şeyler üstüne bir kandırma sanatıdır.

Sokrates — Böyle diyeceğini biliyordum Gorgias, ama cevapları belli bu çeşit soruları gene de sorarsam şaşma, çünkü c
seni sınamak değil niyetim, demin de söylediğim gibi, tartışmayı ilerletmek için böyle yapıyorum. Ne demek istediğimizi sezmekle yetinmeyelim. Varsayımların neyse, onları kendi bildiğin gibi, kendine göre geliştir, benim istediğim bu.

Gorgias — Dediklerin çok doğru sanırım Sokrates.

Sokrates — Peki, başka bir soru atayım ortaya: «Bilmek» diye bir şey var mıdır?

Gorgias — Vardır.

Sokrates — Ya inanmak diye bir şey?

Gorgias — Vardır.

Sokrates — Bu ikisi bir midir, yani öğrenmekle bilmek d
aynı şey midir?

Gorgias — Bence aynı şeyler değildir Sokrates.

Sokrates — Dediğinin doğru olduğu şundan da belli: Biri sana, «Yanlış inançlar olduğu gibi, doğru inançlar da var mıdır?» diye sorsa, yanılmıyorsam, vardır diye cevap verirsin ona.

Gorgias — Evet.

Sokrates — E... Doğru bilgiler olduğu gibi, yanlış bilgiler de var mıdır?

Gorgias — Hayır, yoktur.

Sokrates — Gerçekten de yoktur; bundan ötürü de bilmekle inanmak ayrı ayrı şeylerdir.

Gorgias — Çok doğru.

e *Sokrates* — Ama bilenler gibi, inananlar da bir şeye kanmışlardır, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Öyleyse iki çeşit kandırma vardır diyebilir miyiz? Biri bilgisiz olarak inanmaktan doğar, öteki bilerek inanmaktan.

Gorgias — Tabii.

Sokrates — Ee... Mahkemelerde, ya da başka toplantılarda, doğru olan, ya da olmayan şeyler üzerine bir inandırma sanatı dediğimiz söylev sanatı, hangi çeşit bir kandırmadır? Bilgi ile inandıran bir kandırma mı, yoksa bilgisiz inanç veren bir kandırma mı?

Gorgias — Sadece inanç veren bir kandırma Sokrates.

Sokrates — Öyleyse söylev sanatı, doğru olan, ya da ol-
455 a mayan üzerinde sadece inandıran, ama doğru olan nedir, doğru olmayan nedir, bunu öğretmeyen bir kandırma sanatıdır, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Öyleyse söylevci, mahkemelerde, ya da başka toplantılarda, doğru olan, ya da olmayan şeyleri öğretmez, onlara inandırır. Çünkü bu gibi yüksek konularda, az bir zaman içinde, kimse büyük bir kalabalığa bir şey öğretemez, değil mi?

Gorgias — Tabii öğretemez.

b *Sokrates* — Öyleyse, söylev sanatı derken ne anladığımızı bir düşünelim; çünkü ben bundan ne anladığımı daha pek bilmiyorum. Diyelim, bir hekim, ya bir gemi yapıcısı ,ya da herhangi bir zanaatçı seçmek için bir toplantı yapılsa, söylevciyi toplantıya alırlar mı? Almazlar değil mi? Çünkü bütün seçimlerde, bir işin en ustası kimse onun seçilmesi gerekir. Bunun gibi, bir tersane, bir sur, bir liman yapılacaksa, söylevcinin sözü dinlenmez, o işlerde kim usta ise onun sözü dinlenir. Bir savaş düzenlemek, ya da böyle bir durum almak için komutanlar seçmek gerekse, askerlerin sözü dinlenir, söylevcinin
c değil. Sen de böyle düşünmüyor musun Çorgias? Şimdi sen de, bir söylevci olduğunu, söylevciler yetiştirdiğini söylediğine göre, senin sanatının ne biçim bir sanat olduğunu ben an-

cak senden öğrenebilirim. İnan ki, böyle davranışım yalnız kendi çıkarıma değil, senin de çıkarınadır. Çünkü şimdi burada bulunan gençlerden biri, birkaçı, senin öğrencin olmak isteyebilir. Gerçekten de bu istekte olan birçoklarını görüyorum, fakat onlar sana sormaya çekiniyorlar. Onun için ben sana sorarken, onlar soruyorlarmış gibi düşün sen. Şimdi onlar sana diyecekler ki: «Bize neyi öğreteceksin Gorgias? Devlete ne öğüt vermemiz gerektiği üstüne bize ne gibi şeyler öğreteceksin? Sen bize sadece doğru ile doğru olmayanı mı, yoksa Sokrates'in demin saydığı şeyleri de öğretecek misin?» Sana böyle derlerse ne cevap verirsin? d

Gorgias — Sözü buraya getirmen iyi oldu Sokrates, ben de sana söylev sanatının ne biçim bir sanat olduğunu açıklamaya çalışacağım. Duymuşsundur, bilirsin sanırım, Atinalılar, tersanelerini, surlarını, limanın planlarını, Temistokles ile Perikles'in öğütlerine uyarak yapmışlardır, yoksa kalfaların sözü ile değil. e

Sokrates — Temistokles için öyle söylerler Gorgias; Perikles'e gelince, onun orta surun yapılması için verdiği söylevi ben de dinlemişimdir.

Gorgias — Görüyorsun ki Sokrates, bu gibi konularda bir karar vermek gerekti mi, söylevcilerin öğüdü dinlenir. Çünkü düşüncelerini kabul ettiren adamlar onlardır. 456 a

Sokrates — Benim de düşünüp düşünüp şaşmam, söylev sanatı ne biçim bir sanattır diye sana sormam bundan işte Gorgias. Bu gözle bakılınca söylev sanatı bana şaşılacak kadar büyük görünür.

Gorgias — Öyledir gerçekten Sokrates, söylev sanatının bütün öteki sanatları nasıl etkisi altında tuttuğunu bilsen bunu daha iyi anlarsın. Bak, sana inandırıcı bir örnek vereyim: Kardeşim Herodicus'un, ya da başka hekimlerin yanında çok görmüşümdür; hastanın biri, bakarsın, hekimin verdiği ilacı istemez, bıçak altına yatmaya, bir yerinin kızgın demirle dağlanmasına razı olmaz. İşte bu gibilerine ben, hekimin yaptıramadığını yaptırmışımdır, söylev sayesinde. Derim ki, bir söylevci ile bir hekim bir şehre gitseler, oranın halk toplantısında, ya da başka bir toplantıda şehir hekimi seçilmek için yarışa girseler, hekim hava alır, konuşmasını bilen öteki ise, isterse, hekim olarak kendini seçtirir. Başka uğraşlarda da, söylevci, biriyle yarışa girdi mi, kendini seçtirme şansı onda, her- b

c hangi birinden daha çoktur. Çünkü her konuda dinleyenleri kandırarak konuşmayı en iyi o bilir. İşte söylev sanatı, böylesine güçlü bir sanattır. Ama Sokrates, bütün öteki yarışma
d sanatlarında olduğu gibi, söylev sanatında da dostu, düşmanı ayırmak gerekir; dostu için de, düşmanı için de çok güçlü diye bilinen bir boksör, bir güreşçi, bir eskrimci, nasıl dostunu yaralamamak, onu vurmamak, onu öldürmemek zorunda ise, söylevci de elindeki silahı herkese karşı kullanmamalıdır. Pa-
e lestra'da çalışıp yetişmiş bir boksör düşün... Bu adam gücüne kuvvetine dayanıp babasına, anasına, akrabalarından, arkadaşlarından birine vursa; bu yüzden onu yetiştirenleri, kılıç öğretmenlerini şehirden sürmeye kalkmak, onlardan tiksinmek doğru olur mu? Doğru olmaz tabii. Çünkü bu sanat onlara iyi bir amaçla, ancak düşmanlara, kötülük edenlere karşı korunmak için kullanılsın diye öğretilmiştir; durup dururken saldırmak için değil. Böyle yapmayanlar, ellerindeki silahı kirlet-
457 a miş, güçlerini, ustalıklarını kötüye kullanmış olurlar. Ama biz, bundan ötürü, suçu öğretmenlere de, o sanatlara da yükleyemeyiz, kötülük o sanatların kendinde var diyemeyiz. Bence bu durumda suçlu olan, elindeki sanatı kötüye kullananıdır. Bu kanıt, söylev sanatı için de doğru; çünkü söylevci her konuda, herkese karşı konuşur... Kısacası, dinleyicilerini herkesten çok o kandırır. Fakat söylevci, bu gücüne güvenerek, bir hekimin, ya da başka bir sanatçının hakkını yemeye kalkmamalıdır; at-
b letlik güçlerini nasıl kullanıyorsa, söylevciliğini de öyle, doğrulukla kullanmalıdır. Yok, böyle yapmaz da, iyi bir söylevci olduktan sonra, sanatını kötüye kullanırsa, bundan ötürü onu yetiştireni şehirden kovmaya kalkmak doğru olmaz. Çünkü öğretmeni, ona bu aygıtı iyiye kullansın diye vermiştir, öğ-
c renci ise onu kötüye kullanmıştır. İşte bu yüzden, tiksinilecek, şehirden sürülecek, ölüm yargısını yiyecek olan, yetiştirici değildir.

Sokrates — Benim gibi sen de birçok tartışmalara girmişsindir Gorgias, bilirsin, karşı karşıya geçenler, çoğu zaman, tartıştıkları konuları da, karşılıklı birbirlerine göstermeleri gereken saygıyı da sonuna değin sürdüremezler, aralarında
d bir anlaşmazlıktır başlar. Kimi ötekine açık, doğru konuşmadığını söyler, bunun üzerine hırslanırlar, kavgaya tutuşurlar; birbirlerini duygululuğa, kıskançlığa kapılmakla, tartışılan konu ile ilgilenmemekle suçlarlar. Kimi zaman da birbirleri-

ne öyle kötü sözler söylerler ki ,orada bulunanlar, bu adamları dinlediklerine bin defa pişman olurlar. Sana bunları niçin söylüyorum, biliyor musun? Çünkü söylev sanatı üstüne demin söylediklerinle şimdiki sözlerinin birbirini tutmadığını söylemeden edemeyeceğim. İşte bu yüzden, ya bu Gorgias şimdi kalkıp da, sen doğruyu ortaya çıkarmak için değil, beni kıskandığın için böyle konuşuyorsun derse diye korkuyorum. Sen e
de benim gibiysen daha sormak isterim, ama değilsen bırakırım yakanı. Sen nasıl bir adamsın diye soracaksın bana. Ben, yanlış bir söz söylediğinde yanıldığı yüzüne vurulunca bundan hoşlanan insanlardanım; yanlış söyleyeni çürütmekten olduğu kadar çürütülmekten de hoşlanırım. Ama bence bu ikisinden 458 a
biri daha kazançlıdır. Çünkü insanın bir belâdan kurtulması, başkasını bir belâdan kurtarmaktan daha büyük bir kazanç değil midir? E... Bir adamın; şu konuştuğumuz konularda, yanlış bir düşünceye saplanması kadar da büyük bir belâ düşünemem. Sen de benim gibiysen tartışmayı sürdürelim, yok b
değilsen, ne çıkar, burada bırakırız.

Gorgias — Ben de, Sokrates, senin söylediğin adamlardanım. Ama bizi dinleyenleri de düşünmemiz gerekecek belki. Neden dersen, sen gelmeden önce ben onlara uzun bir söylev verdim, şimdi tartışmayı sürdürmeye kalkarsak belki çok uzar. Bundan ötürü diyorum ki, arkadaşlar arasında belki işi c
olanlar vardır, onları tutmayalım.

Khairephon — Bak Sokrates, dinle Gorgias, konuşmayı kesmek istemenizi hiç kimse iyi karşılamadı, duyuyor musunuz? Bana gelince, böyle ilginç bir tartışmayı dinlemekten alıkoyacak hiçbir işim olmadığı için tanrıya şükürler ediyorum.

Kallikles — Bugüne değin birçok tartışmada bulundum, ama tanrılar üstüne yemin edeyim Khairephon, hiçbiri beni d
bu tartışma kadar coşturmadı. Bütün gün tartışsanız ben daha kıvanırım.

Sokrates — Doğru söylüyorum Kallikles, Gorgias isterse ben de isterim.

Gorgias — Bir kez söyledim, kim sorarsa sorsun cevap vereceğim dedim, benim caymam ayıp olur. Madem arkadaşlar istiyorlar ,başla bakalım, istediğini sor. e

Sokrates — Bak Gorgias, senin sözlerinde beni şaşırtan ne oldu... Belki de sen haklısın; ben yanılıyorum. Kim isterse, sen söylev sanatını öğretebileceğini söylüyorsun, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Yani senin yetiştirdiğin adam, herhangi bir konuda çoğunluğu kendinden yana çekebilir, ama öğreterek değil de inandırarak, öyle değil mi?

459 a *Gorgias* — Tam böyle.

Sokrates — Bundan başka, söylevcinin, sağlık konularında bile, giderek hekimden daha çok inandırma gücünde olduğunu söyledin, değil mi?

Gorgias — Evet, kalabalık karşısında, öyle olur.

Sokrates — Yani bilgisiz kimseler karşısında demek istiyorsun; yoksa söylevci, bilgili kimseleri kandıramaz.

Gorgias — Doğrudur, kandıramaz.

Sokrates — Ama söylevcinin kandırma gücü, hekimin kandırma gücünden daha büyükse, bu demektir ki, söylevcinin kandırma gücü, belli bir sanatı bilen birinden daha büyüktür.

b *Gorgias* — Evet.

Sokrates — Üstelik hekim değilken... Değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Ama hekim olmayan, hekimin bildiklerini bilmez, değil mi?

Gorgias — Tabii bilmez.

Sokrates — E... Söylevci, hekimden daha kandırıcı olduğuna göre, demek ki, bilgisizin biri, bilgisiz kimseleri kandırmakta ,bilgiliden daha ustadır. Bu sonuç çıkmaz mı?

Gorgias — Bu durumda, evet.

Sokrates — Öyleyse söylev sanatının öteki sanatlar karşısındaki durumu da böyle olmak gerektir; yani söylevci onları bilmek zorunda değildir. Demek söylevcinin, kendisinden da-
c ha bilgili kimseler yanında bilgisiz kimseleri kandırmanın yolunu bulması yeter, öyle değil mi?

Gorgias — Evet Sokrates, ne büyük kolaylık değil mi? Öteki sanatları bilmeden, sadece söylev sanatını öğrenmekle öteki sanatları öğretenlerden üstün olmanın başka yolu var mıdır?

Sokrates — Söylevcinin üstün olup olmadığı konusunu, istersen ,araştırmalarımız için yararlı olacağını kestirirsek, ileride inceleriz. Ben şimdi şunu sormak istiyorum, söylevcinin hekimlik sanatı ile öteki sanatlar karşısındaki durumu, doğru ile eğri, iyi ile kötü, güzel ile çirkin karşısındaki durumu gibi midir? Söylevci bunları bilir mi, bilmez mi? İyi ile kötü, gü-

zel ile çirkin, doğru ile eğri nedir, bunları gerçekten bilir mi? d
Yoksa sadece bilgisizleri kandırmanın yolunu öğrendiği için, bunları bilenlerden daha bilgili mi geçinir? Bir öğrenci, söylev sanatını öğrenmeden önce bunları öğrenip sana öyle mi gelmeli? Çünkü o öğrenci bunları bilmiyorsa sen ona öğrete- e
mezsin, neden dersen sen söylev öğretmenisin, senin işin değildir o. Ama sen ona, kalabalık karşısında bunları bilen bir adam gibi geçinmesini öğreteceksin; iyi bir adam değilken, iyi imiş gibi görünecek. Yoksa önce bunların doğrusunu öğrenirse, sen ona söylev sanatını bir türlü öğretemezsin. Bütün bunlara ne diyeceksin? Tanrılar hakkı için Gorgias, demin yap- 460 a
tığın gibi, bana söylev sanatının üstünlüğünü göster, senden bunu istiyorum.

Gorgias — Peki Sokrates. Bu öğrenci, söylediğin şeyleri bilmiyorsa benden öğrenir.

Sokrates — Yeter, doğru söyledin. Demek ki senin söylevci olarak yetiştireceğin adamın, ister senden önce öğrensin, ister senden öğrensin, doğru ile eğrinin ne olduğunu bilmesi gerekli, değil mi?

Gorgias — Tabii.

Sokrates — Güzel. Dülgerlik öğrenmiş bir kimse dülger- b
dir, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Musiki öğrenmiş olan da musikicidir, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Gene böyle, hekimlik öğrenmiş olan da hekimdir, değil mi? Başka herhangi bir şeyi öğrenmiş olan da, öğrendiği şeyin adamıdır, değil mi?

Gorgias — Tabii.

Sokrates — Öyleyse, doğrunun ne olduğunu öğrenmiş olan da doğrudur.

Gorgias — Evet, öyledir.

Sokrates — Doğru olan,doğru olanı yapar, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Hep doğru olanı yapmak isteyen adam, doğru c
adam değil midir?

Gorgias — Açıkça bu sonuç çıkıyor.

Sokrates — Tabii. Doğru adam, doğru olmayanı yapmaz, değil mi?

Gorgias — Yapmaz.

Sokrates — Öyleyse, söylev sanatını bilenin doğru olması gerekir, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Demek söylevci eğri olmayı istemeyecektir, değil mi?

Gorgias — İstemeyecektir.

d *Sokrates* — Ama demin, bir boksör, boks sanatını yanlış yolda kullanırsa bundan ötürü onun öğretmenini suçlamak, ya da şehirden sürmeye kalkmak doğru olmaz demiştin, hatırlıyor musun? Bunun gibi, söylevci de söylev sanatını kötü, eğri bir yolda kullanırsa, suçu öğretmenine yükleyemeyeceğiz; şehirden onu değil, söylev sanatını kötüye kullanan adamı süreceğiz, çünkü asıl suçlu odur değil mi? Böyle dememiş miydin?

Gorgias — Evet, öyle demiştim.

e *Sokrates* — Ama demin, söylevcinin doğruluktan hiçbir zaman ayrılmayacağını söyledik, değil mi?

Gorgias — Doğru.

Sokrates — Ta baştan beri Gorgias, söylev sanatı sözlere dayanır ,fakat onun konusu ,aritmetik gibi tek ve çift sayılar değil, doğruluk ile eğriliktir demiyor muyuz?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Sen söylev sanatının konusu doğruluktur derken, demek ki diye düşünmüştüm, bu sanat eğriliğe gelmez.

461 a Ama bunun hemen arkasından, söylevcinin bu sanatı kötüye de kullanabileceğini söyleyince, düştüğün çelişmeye şaştım. Bak, ben sana demiştim ki, bizim düşüncelerimizi başkasının çürütmesinde bir kazanç vardır, böylece tartışılan konuda ilerleme olur, sen de bu anlayışta isen konuşmayı sürdürelim, yok değilsen çekip gideyim. Bu incelememiz sırasında sen de göreceksin ki, söylevci, söylev sanatını kötüye kullanamayacak, kendi de eğriliğe sapmayacak gibi yetiştirilmiştir. Ama Gorgias bu konuda doğruyu bulmak için uzun uzun tartışmamız

b gerekecek.

Polos — Söylev sanatı üstüne söylediğin bu sözlere gerçekten inanıyor musun Sokrates? Nasıl olur!.. Gorgias, söylevcinin, doğruyu, güzeli, iyiyi bildiğini, bunları bilmeyenlere de, öğrenmek için gelirlerse öğretebildiğini söyledikten sonra, or-

tada artık bir çelişme kalır mı? Gerçekte konuşmayı bu çıkmaza sen sürükledin, çünkü en çok sevdiğin şey budur senin. c
Sözlerinin doğru olduğuna gerçekten inanıyor musun? Doğruluğun ne olduğunu bilmiyorum, bunu başkasına öğretmem diyeni duydun mu hiç? Doğrusu tartışmayı böyle bir yere getirmek büyük kurnazlık.

Sokrates — Gösterişli Polos, bizim arkadaşlar, çocuklar edinelim diye çırpınmamız nedendir. Yarın yaşlanacağız, yanlışlıklar yapacağız, yeni yetişen kuşak bizim sözlerimizi, işlerimizi düzeltsin diye, değil mi? Şimdi Gorgias ile ben yanılıyorsak sen bizi uyandır. Bana yanlışımı gösterirsen, kendi payıma söyleyeyim, diretmem, savımdan vazgeçerim... Ancak bir d
şartla.

Polos — Nedir o?

Sokrates — Demin yaptığın gibi sözü uzatmayacaksın.

Polos — Ne demek? İstediğim sözleri kullanamayacak mıyım?

Sokrates — Dostum, Hellas'ın en özgür konuşulan yeri olan Atina'ya gelmişken, konuşmanın tadından yoksun bırakılman, doğrusu, acı olurdu. Ama bir de benim durumumu düşün... Uzun bir söylev çekmeye başlarsan, sana sorulan sorulara cevap vermek istemezsen, bana oturup seni dinlemekten başka bir şey kalmaz. İyisi mi, bizim tartışmamızla gerçekten ilgileniyorsan, yahut demin de dediğim gibi, onda düzeltilmesi gerekli yerler buluyorsan, istediğin sözü ele al; sıra sana gelince, Gorgias gibi, benim gibi, sor, cevap ver; sen bizi çürüt, 462 a
biz seni çürütelim... Sanıyorum ki, sen, Gorgias'ın bildiklerini ben de bilirim demek istiyorsun, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Sen de onun gibi, istediğinizi sorun, ne cevap vereceğimi bilirim, diyorsun öyle mi?

Polos — Tabii.

Sokrates — Peki, hangisini seçiyorsun şimdi? Sen mi soracaksın, ben mi sorayım? b

Polos — Ben soracağım. Gorgias'ın cevap veremediğini sandığın soruyu ben sana sorayım. Söylev sanatı nedir?

Sokrates — Ne biçim bir sanat olduğunu mu soruyorsun?

Polos — Evet.

Sokrates — Doğrusunu söylemek gerekirse Polos, bence bir sanat değildir o.

Polos — Öyleyse sence söylevcilik nedir?

c *Sokrates* — Son günlerde okuduğum bir kitabında senin sanat olarak göstermeye kalktığın bir şey.

Polos — Ne gibi bir şey?

Sokrates — Bir çeşit görenek.

Polos — Demek sence söylevcilik bir görenek, öyle mi?

Sokrates — Benim görüşüm bu. Ama senin düşüncen başka olabilir.

Polos — Peki, nenin göreneği bu?

Sokrates — Bir çeşit zevk ve tat veren bir görenek.

Polos — Öyleyse insanlara neşe veren bu söylev sanatı güzel bir şey değil mi?

d *Sokrates* — Nasıl konuşma bu Polos? Ben daha sana söylevciliğin ne olduğunu söylemeden sen neden bana, onun güzel olup olmadığını soruyorsun?

Polos — Sen bana söylevcilik bir çeşit görgüdür, demedin mi?

Sokrates — Başkalarına böylesine neşe saçan sen, bana bu neşeden bir pay ayıracak mısın?

Polos — Olur.

Sokrates — Ahçılık ne biçim bir sanattır diye sorar mısın bana?

Polos — Ahçılık ne biçim bir sanattır?

Sokrates — Ahçılık bir sanat değildir Polos.

Polos — Nedir öyleyse?

e *Sokrates* — Bir çeşit zevk ve tat veren bir görenek.

Polos — Öyleyse söylevcilikle ahçılık aynı şey midir?

Sokrates — Hayır, onlar sadece aynı işin değişik parçalarıdır.

Polos — Hangi işin?

Sokrates — Gerçeği söylersem kaba düşecek diye korkuyorum. Bu yüzden de cevap vermeye çekiniyorum. En azından Gorgias, onun işiyle alay ediyorum diye alınacak. Ama ne yapayım ki, şimdiye dek söylediklerinden, Gorgias'ın kendi sanatı üstüne düşündüğünü çıkaramadım. Benim anladığımla
463 a onun anladığı söylevcilik birbirini tutuyor mu, bilmiyorum. Ama benim dediğim söylevcilik, pek değerli olmayan bir bütünün parçasıdır.

Gorgias — Neyin parçası Sokrates? Ne söylemek istiyorsan söyle, beni düşünme.

Sokrates — Bence Gorgias, söylevciliğin bir parçası olduğu o bütün, hiç de bir sanat değildir, insanları çekip çevirmeyi bilmeye dayanan bir açıkgözlük, bir girginlik alışkanlığıdır. Ben bu alışkanlığa, kısaca, «dalkavukluk» diyorum. Bunun b
birçok parçaları var, onlardan biri ahçılık. Ahçılık bir sanat gibi görünür, ama değildir, bir alışkanlıktır, bir görenektir. Söylevcilik, süslenme, sofistlik de öteki parçaları dalkavukluğun. Böylece dört dal, bunlara karşılık düşen de dört çeşit şey vardır. Şimdi Polos, isterse bana sorabilir, söylevcilik, dalkavukluğun hangi parçasıdır, diyebilir; çünkü bunu iyice anlamadı daha. Buna cevap vermediğimi görmüyor da, söylev sanatı güzel midir, değil midir diye ikinci bir soru soruyor. Ama ben, ilk soruya, söylevcilik nedir sorusuna cevap verme- c
den, onun güzel olup olmadığı sorusuna cevap vermeyeceğim. Doğru olmaz çünkü Polos. Ama bana, söylevcilik, dalkavukluğun hangi parçasıdır diye sorarsan sevine sevine cevap veririm.

Polos — Peki ,soruyorum, cevap ver: Söylevcilik, dalkavukluğun hangi parçasıdır?

Sokrates — Vereceğim cevabı anlayacak mısın? Söylevcilik, siyasetin bir parçasının gölgesi, ya da görüntüsüdür. d

Polos — Yani soylu bir şey mi, soysuz bir şey şey mi?

Sokrates — İlle cevap vermem gerekliyse soysuz bir şeydir diyeceğim. Çünkü kötü olan soysuzdur bence. Ne demek istediğimi, bilmem, anladın mı?

Gorgias — Ben, kendi payıma, anladığımı söyleyemem Sokrates.

Sokrates — Şaşmam Gorgias, çünkü daha kendime de, dostum Polos'a da açıklayamadım düşüncemi. Neden dersen, Polos nasıl cıva gibiyse, bu konu da öyle, ele avuca sığmıyor.

Gorgias — Sen şimdi onu bırak da söyle bana, söylevcilik e
için, siyasetin bir parçasının gölgesidir, dedin. Ne demek bu?

Sokrates — Ne demek istediğimi anlatmaya bir daha çalışayım. Yanlış bir şey söylersem, Polos yanlışımı yüzüme vursun. Söyle bakalım Gorgias, bedenlerle ruhların varlığına bir diyeceğin yok, değil mi?

Gorgias — Evet.

464 a *Sokrates* — Ruh için olsun, beden için olsun, iyi durumda olmak diye de bir şey vardır, değil mi?

Gorgias — Evet.

Sokrates — Bu durum, gerçekten mi iyidir, yoksa yalnız görünüşçe mi iyidir? Bir örnekle anlatayım... Sağlam görünen kişiler vardır, ama onların sağlıkça iyi bir durumda olmadıklarını bir hekim, ya da beden eğitimcisi ilk görüşte anlayıverir.

Gorgias — Doğru.

Sokrates — Yalnız beden için değil, ruh için de doğrudur bu. Demek, bedenle ruhta, gerçekte olmadıkları halde onları
b sağlam gösteren bir şey var... Öyle değil mi?

Gorgias — Evet, öyle.

Sokrates — Şimdi ne demek istediğimi bir daha açıklamaya çalışayım: Beden ve ruh diye iki şey var ya, bu iki şeye uygun düşen iki de sanat vardır. Bunlardan ruhla ilgili olanı siyaset sanatıdır; bedenle ilgili olan öteki için ise ben bir tek ad veremeyeceğim. Onu ikiye ayırabiliriz, birine beden eğitimi, birine de hekimlik deriz. Bunun gibi, siyaseti de ikiye bölüp
c birine yargılama diyebiliriz, ki bu beden eğitimine karşılık düşer; öteki yasalardır, hekimliğe karşılık düşer. Bu parçalar ikişer ikişer birbirleriyle ilgilidir. Yargılama ile yasaların konusu birdir, hekimlikle beden eğitiminin de öyle, ama gene de aralarında bir başkalık vardır. Şimdi, dört sanat var, bunlar-
d dan ikisi bedenin, ikisi de ruhun iyiliği ile ilgili dedik ya, işte dalkavukluk, bilerek, ya da çoğu zaman sezgi ile, kendini dörde böler, her bir parçasını o sanatlardan birine benzetir, onların kılığına bürünür, benzediği bu şeylerin kendileri imiş gibi ortaya çıkar. Ama insanın en yüksek iyiliği ile uğraşmaz da, hoşa gideni yaparak, sanki insan için en değerli olan şey bu imiş gibi, düşüncesizleri haz tuzağına düşürerek aldatır. Ah-
e çılık da, hekimliğin kalpına benzer, beden için en iyi besilerin hangileri olduğunu bilir geçinir. Öyle ki, ahçı ile hekim, besilerin iyiliğini, kötülüğünü hangimiz daha iyi biliriz diye çocukların, ya da çocuklar gibi bilgisiz kimselerin karşısında ya-
465 a rışmaya girseler, hekim açlıktan ölür. Benim dalkavukluk dediğim işte budur, bu soysuz şeydir Polos, çünkü en iyi olanı düşünmeden hep hoşa gideni vermeye bakar. Bu yüzden ona bir sanat değildir, bir görenektir dedim; çünkü kullandığı şeylerin özünü anlatmak, onları açıklamak gücünde değildir o.

Böyle akıl dışı bir şeye sanat diyemem ben. Söylediklerimi tartışmak istiyorsan buyur, ben varım. b

Ahçılık için, hekimlik kılığına bürünmüş bir dalkavukluktur dedim; süs de böyle, beden eğitimi kılığına bürünmüş bir dalkavukluktur; o da en üstün güzelliğin, yalancı, bayağı, çirkin, aldatıcı biçimler, renkler, boyalar ve süslerle elde edilebileceğine insanları kandırarak, ancak beden eğitiminin verebileceği gerçek güzelliği unutturur. c

Lafı uzatmak istemiyorum, sana geometricilerin ağzıyle söyleyeyim (böyle yaparsam daha iyi anlayacağını sanıyorum), beden eğitiminin süse orantısı ne ise, hekimliğin ahçılığa orantısı da odur. Yahut, beden eğitiminin süse orantısı ne ise, yargılamanın sofistliğe orantısı odur. Gene bunun gibi, hekimliğin ahçılığa orantısı ne ise, yasaların söylevciliğe orantısı odur. İşte, söylevcilikle sofistlik arasındaki özce ayrılık buradadır. Ama birbirleriyle çok ilgili oldukları için karıştırıla- d
bilirler, bunu kendileri de bilmez, başkaları da. Beden, ruhun kılavuzluğu altında olmasaydı da kendi kendini yönetseydi, ruh ahçılıkla hekimlik arasındaki ayırımı sezip anlamasaydı, beden başına buyruk olsaydı, sadece kendisine haz veren şeylerin ardında koşsaydı, Anaxagoras'ın, senin de çok iyi bildi- e
ğin sözü ile, bir «Kaos» başlardı gene; ahçılık, sağlık, hekimlik, birbirlerinden ayırdedilemeyecek gibi karışıverirlerdi. İşte, söylevcilik üstüne ne düşündüğümü anlattım; ahçılığın bedenle ilgisi ne ise söylevciliğin ruhla olan ilgisi de odur. Bak, seni uzun konuşmaya bırakmazken ben nasıl sözü uzattım. Ama suç bende değil, çünkü ben kısa kısa konuştuğum zaman, ne dediğimi anlamadınız, bu yüzden açıklamaya girmek zorunda kaldım. Siz konuşurken, ben de ne dediğinizi anlamakta güçlük çekersem, razıyım, lafı bu kadar uzatın; ama anladı- 466 a
ğımı söylersem, kısa kesin. İşte benim cevabım bu, şimdi ne istersen söyle.

Polos — Ne demek istiyorsun? Söylev sanatı dalkavukluk mudur?

Sokrates — Hayır, öyle demedim, dalkavukluğun bir parçasıdır, dedim. Daha bu yaşta unutkanlığa başlarsan, yarın yaşlanınca ne yapacaksın Polos?

Polos — Demek söylevcilere dalkavukluk diye bakıyorlar öyle mi?

b *Sokrates* — Soru mu soruyorsun, yoksa bir söze mi başlıyorsun?

Polos — Soru soruyorum.

Sokrates — Öyleyse söyleyeyim, onlara bakan bile yok.

Polos — Ne? Bakan yok mu? Devletlerde en büyük gücü ellerinde tutanlar onlar değil mi?

Sokrates — İstediğini yaptırabilmek gücü, onu ellerinde tutanlar için iyi midir demek istiyorsun?

Polos — Evet, öyle diyorum.

Sokrates — Öyleyse, bütün yurttaşlar içinde en güçsüz olanlar onlardır.

c *Polos* — Ne? Söylevciler zorbalara benzemiyor mu? İstediklerini öldürtmüyorlar mı? İstediklerinin malını elinden almıyorlar mı? İstediklerini sürdürmüyorlar mı?

Sokrates — Köpek aşkı için Polos, bana bir soru mu soruyorsun, yoksa bir düşünceni mi söylüyorsun, anlamıyorum.

Polos — Sana soruyorum.

Sokrates — Peki ama dostum, iki soru birden soruyorsun.

Polos — İki soru mu? Nasıl?

d *Sokrates* — Söylevciler de zorbalar gibidir, istediklerini öldürürler, istediklerinin malını elinden alırlar, istediklerini sürdürürler, demedin mi?

Polos — Dedim.

Sokrates — İşte bu sözde iki soru vardır; ikisine de cevap vereyim: Bence Polos, söylevciler de, zorbalar da bir devletin
e en güçsüz kişileridir. Çünkü, demin de söylediğim gibi istedikleri şeylerin hiçbirini yapamazlar, ancak kendilerine iyi görünen, kârlı saydıkları şeyleri yaparlar.

Polos — Peki, çok güçlü olduklarını göstermez mi bu?

Sokrates — Polos demin tersini söyledi .

Polos — Tersini mi söyledim? Neymiş o söylediğim?

Sokrates — İstediğini yaptırabilmek gücü, onu ellerinde tutanlar için iyidir, demedin mi?

Polos — Dedim.

Sokrates — Budalanın biri, kendince iyi olanı yapsa, bu ona yararlı mı olur? Sen o adama, güçlü bir adam der misin?

Polos — Demem.

Sokrates — Öyleyse, söylevcinin bir budala olmadığını,
467 a söylevciliğin bir sanat olduğunu, dalkavukluk olmadığını tanıtlaman gerekir. Böylece de benim sözlerimi çürütmüş olursun.

Ama bir devlet içinde söylevciler ancak kendilerince en iyi olanı yapıyorlarsa, zorbalar kendi mutlulukları için hiçbir şey yapamıyorlarsa, benim sözlerim doğru olarak kalacaktır. Çünkü, akılsızca yapılan bir işin kötü olduğu doğru ise, senin de dediğin gibi, güçlü olmak gerçekten iyi bir şeydir.

Polos — Evet, öyledir.

Sokrates — Polos, Sokrates'in sözlerini çürütmezse, nasıl olur da söylevcilerin, ya da tiranların devlet içinde büyük bir gücü ellerinde tuttukları, her istediklerini yapabildikleri söylenebilir?

Polos — Ne adam... b

Sokrates — Bu adamlar istediklerini yapamazlar diyorum, doğru değilse söyle.

Polos — Nasıl olur? Demin, onlar kendileri için kârlı saydıkları şeyi yaparlar, diyen sen değil miydin?

Sokrates — Gene öyle söylüyorum.

Polos — Öyleyse, istediklerini yapıyorlar.

Sokrates — Hayır.

Polos — Ama kendilerince en iyi olanı, en kârlı olanı yapıyorlar mı?

Sokrates — Evet.

Polos — Saçmalıyorsun Sokrates, can sıkma.

Sokrates — Senin gibi konuşuyorum, can Polos, beni paylama. Daha soracağın varsa sor, yanlışımı göster, yoksa ben sana sorayım. c

Polos — Peki, sor da ne demek istediğini anlayayım.

Sokrates — Söyle bana, sence bir insanın yaptığı şeye bakarak, onun bütün istediği işte bunu yapmaktı, diyebilir miyiz; yoksa o, bunu yapmakla ileride daha başka bir şeyi elde etmek mi istemiştir? Sözgelişi, hastanın istediği, hekimin acı ilacı mıdır, yoksa o ilacın getireceği sağlık mıdır?

Polos — Sağlıktır.

Sokrates — Ya gemiciler, iş adamları!.. Onların da istedikleri, her gün yaptıkları bu işler değildir; yolculuğun tehlikesini, işlerin yüklediği güçlükleri kim ister? Onların istediği, yolculuk sonunda elde edecekleri zenginliktir. d

Polos — Evet.

Sokrates — Genel olarak doğru değil mi? Bir adam, başka bir şeyi elde etmek için bir şey yapıyorsa, onun istediği şey, yaptığı şey değil, onu yapmakla elde ettiği şeydir.

Polos — Evet.

Sokrates — Bir şey ya iyi, ya kötüdür, ya da ne iyi, ne kötüdür, değil mi?

Polos — Evet, öyledir.

Sokrates — Bilgi, zenginlik, sağlık, buna benzer şeyler
e sence iyi, karşıtları da kötüdür, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Peki, oturmak, dolaşmak, koşmak, denize girmek gibi, iyi de olmayan, kötü de olmayan şeyler, ya da taş gibi, odun gibi ,buna benzer şeyler gibi, kullanılışa göre zaman
468 a zaman iyi olan, zaman zaman kötü olan, ya da iyi de olmayan, kötü de olmayan şeyler, senin için ne iyi, ne de kötü şeylerdir, değil mi?

Polos — Evet, öyle.

Sokrates — Biz, bu ne iyi, ne kötü olan işleri, iyi bir şey elde etmek için mi yaparız, yoksa bu ne iyi, ne de kötü olan şeyleri elde etmek için iyi bir şey mi yaparız?

Polos — Tabii, ne iyi, ne de kötü olan bu işleri, iyi bir şey elde etmek için yaparız.

Sokrates — Dolaşmaya çıktığımız zaman bize bundan bir
b iyilik gelsin diye dolaşırız; ama dolaşmaktan daha iyi olacaksa, gene böyle, bir iyilik umarak otururuz, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Gene böyle, biz birini sürdürürken, onun mallarını elinden alırken, ya da onu öldürürken, bu işleri, bize iyiliği olacağını düşünerek yaparız, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Bir adam, bu işlerden herhangi birini, iyilik umarak yapar, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Bir başka şeyi elde etmek için bir şey yapar-
c ken, istediğimiz, yapılan şey değil ,o şeyi yaparak elde edeceğimiz öteki şeydir, dememiş miydik?

Polos — Doğru, öyle demiştik.

Sokrates — Öyleyse gerçekte biz, sadece birini öldürmek, onun mallarını elinden almak, onu sürdürmek istemiyoruz; bunları, bize bir iyiliği dokunsun diye yapıyoruz, iyiliği dokunmazsa o işleri istemeyiz. Çünkü, senin de dediğin gibi, biz iyi-

liğimizi düşünürüz. Bir şey ne iyi, ne kötü, ya da sadece kötü ise ,onu istemeyiz. Ne susuyorsun Polos, yanlış mı söylüyorum?

Polos — Doğru söylüyorsun. d

Sokrates — Demek anlaştık. Öyleyse, bir zorba, ya da bir söylevci, gerçekte kendi yararına değilken, kendi yararına sanarak birini öldürtür, sürer, ya da onun mallarını elinden alırsa, kendince en iyi olanı yapmıştır, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Ama yaptığı, kendi yararına değilse, istediğini yapmış sayılır mı? Neden cevap vermiyorsun?

Polos — Bence sayılmaz.

Sokrates — İstediğini yapabilme gücü, senin dediğin gibi e iyi bir şeyse, o adama devletin güçlü adamı diyebilir miyiz?

Polos — Diyemeyiz.

Sokrates — Öyleyse, bir devlet içinde, kendince iyi gördüğü şeyi yapan bir adam için, onun büyük bir gücü yoktur, istediğini de yapamaz derken doğru söylüyormuşum ben.

Polos — Sen Sokrates, kendince iyi olan şeyleri yapmamaktansa, yapmayı istemez misin? İstediği birinin malını elinden alanı, istediğini süreni, istediğini öldürteni görünce sanki onu kıskanmaz mısın? Yapma şimdi!

Sokrates — Bunları doğru olarak mı, yanlış olarak mı yapanı, hangisini demek istiyorsun?

Polos — Ne türlü olursa olsun, kıskanmaz mısın? 469 a

Sokrates — Tövbe de, Polos.

Polos — Tövbe mi diyeyim? Neden?

Sokrates — Acıklı bir durumda olanları ne diye kıskanasın, onlara acımak gerek.

Polos — Ne? Acıklı durumda mı?

Sokrates — Evet, gerçekten acıklı durumdadır onlar.

Polos — İstediklerini öldüren, doğru olarak öldüren bir kimse, sence acınacak durumda mıdır?

Sokrates — Hayır, değildir ama, kıskanılacak durumda da değildir.

Polos — Demin, öyleleri için acınacak durumdadırlar dememiş miydin?

Sokrates — Evet, dostum, başkasını doğru olmayarak öl- b dürene acınır, doğru olarak öldüren ise kıskanılmaz.

Polos — Asıl acınacak durumda olan, asıl zavallı, doğru olmayarak öldürülen değil midir?

Şokrates — Onu öldüren kadar değil Polos, doğru olarak öldürülen kadar da değil.

Polos — Nasıl olur Sokrates?

Sokrates — Öyle bir olur ki... Neden dersen, doğru olmayanı yapmak kötülüklerin en büyüğüdür.

Polos — Kötülüklerin en büyüğü mü? Kötülük görmek fena değil midir?

Sokrates — Fenadır.

Polos — Demek sen, kötülük yapmaktansa, kötülük görmeyi yeğlersin, öyle mi?

c *Sokrates* — İkisini de istemem, ama bunlardan birini seçmek gerekti mi, kötülük yapmaktansa, kötülük görmek yeğdir.

Polos — Peki, bir zorba olmayı istemez miydin?

Sokrates — Benim anladığım gibisini söylüyorsan, istemem.

Polos — Benim söylediğim zorba, kendine iyi görüneni yapan, öldüren, süren, istediği her şeyi yapan adamdır.

Sokrates — İyi ama, yakışıklı dostum, ben söyleyeceğimi
d söyleyeyim de öyle cevap ver. Agora'nın kalabalığı içine, koltuğumun altında bir bıçakla daldığımı düşün. Polos, diyorum sana, elime eşsiz bir güç geçirdim, bir zorba oldum; kimin öldürülmesini istersen, ben kimi öldürmeyi düşünüyorsam ölecek; birinin kafasını kırmak istiyorsam kırılacak, birinin üstünü yırtmak istiyorsam yırtılacak o an. Devlette, işte böylesine güçlüyüm. İnanmadığını görünce sana bıçağımı göstersem, bana belki de dersin ki: İşi bu yola döktükten sonra Sokrates, herkesin gücü büyük olur... İstediği evi, Atinalıların kadırga-
e larını, tersanelerini; devletin olsun, özel kişilerin olsun, bütün gemileri yakar... Ama kendince en iyi olanı yaptığın için sana, ne güçlü adam, denir mi?

Polos — Böyle şeyler yaptığın için denmez.

Sokrates — Böyle birini neden beğenmediğini söyleyebilir
470 a misin?

Polos — Söyleyebilirim.

Sokrates — Söyle hadi.

Polos — Çünkü böylesi cezaya çarptırılır.

Sokrates — Ceza kötüdür, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — İşte bir kez daha görüyorsun ki, benim iyi dostum, istediğini yapma gücü, ancak yapılan işler yapanın

yararına ise büyük bir güçtür; değilse kötüdür, ona güç denmez. Ama konumuzu bir de şu yönden ele alalım: Birini ölüme, sürgüne göndermek, birinin mallarını elinden almak, kimi zaman iyidir, kimi zaman iyi değildir. Böyle demedik mi? b

Polos — Evet.

Sokrates — Öyleyse, bunda ikimiz birleşiyoruz.

Polos — Evet.

Sokrates — Peki, ne zaman iyidir, ne zaman kötüdür? Bunu nasıl ayırırsın?

Polos — Sen sordun, cevabını da sen ver Sokrates. c

Sokrates — Madem benim cevap vermemi istiyorsun Polos, söyleyeyim: Doğru oldukları zaman iyidir, doğru olmadıkları zaman kötüdür.

Polos — Senin sözlerini çürütmek güçtür ama Sokrates, bunu bir çocuk bile çürütemez mi?

Sokrates — O çocuğa borçlu kalırdım... Sana da öyle; sözlerimi çürütür, budalalığımı gösterirsen, beni sevindirirsin. Hadi bekliyorum, sözlerimi çürüt, bir dostuna iyilik etmekten yorulma.

Polos — Peki Sokrates, çok uzaklara gidip eskilerden ör- d nekler vermeye kalkmayacağım. Daha birkaç gün önce geçen olaylar, seni çürütmeye, doğruluktan ayrılıp gene de mutlu olan kimselerin bulunduğunu göstermeye yeter.

Sokrates — Hangi olaylar bunlar?

Polos — Şimdi Makedonya'nın yöneticisi olan, Perdiccas'ın oğlu Archelaus'a ne dersin?

Sokrates — Adı geçiyor onun, ne olacak?

Polos — Sence o mutlu mu, değil mi?

Sokrates — Bir şey diyemem Polos, aramızda bir tanışıklık olmadı.

Polos — Onunla tanışmadan da mutlu olup olmadığını e söyleyemez misin?

Sokrates — Söyleyemem ya.

Polos — Peki, Sokrates, büyük bir kralın bile mutlu olup olmadığını söyleyemem mi diyeceksin?

Sokrates — Öyle dersem doğru olur. Çünkü onun bilgi ve doğruluk durumunu bilmiyorum.

Polos — Ne? Mutluluk bunlarla mı olur?

Sokrates — Evet, Polos, benim görüşüm bu; kadın olsun

erkek olsun, kim iyi ise mutludur; doğruluktan ayrılan, kötü olan, mutlu değildir.

471 a *Polos* — Öyleyse, sana göre, Archelaus mutlu değil, öyle mi?

Sokrates — Evet dostum, kötü bir adamsa değildir.

Polos — Onun kötü olmadığını söyleyemem. Çünkü şimdi b oturduğu taht onun değildi; Archelaus, Perdiccas'ın kardeşi Alcetas'ın kölesi olan bir kadından doğmuştu; bundan ötürü Alcetas'ın kölesi idi, doğru davransaydı köle kalacak, böylece de, senin görüşünce, mutlu olacaktı. Ama bugün mutlu değil, çünkü büyük suçlar işledi: Önce amcası, efendisi olan Alcetas'ı, Perdiccas'ın ondan zorla aldığı tacı kendisine geri vermek içinmiş gibi, yanına çağırdı; Alcetas, oğlu Alexander ile birlikte geldi, Archelaus'un emmi oğlu olan Alexander onunla yaşıttı; Archelaus onları ağırladı, içki ile sarhoş ettikten sonra ikisini de bir arabaya tıkarak şehirden uzaklaştırdı ve öldürdü; böylece amcasıyle amcasının oğlunu ortadan kaldırdı. Archelaus, bütün bu kötülükleri yaparken, yeryüzündeki in- c sanların en mutsuzu olduğunu anlamadı, pişmanlık nedir bilmedi. Onun nasıl tövbe ettiğini de söyleyeyim mi? Yedi yaşlarında bir kardeşi vardı, Perdiccas'ın yasaca oğlu o idi, tahta onun geçmesi gerekirdi; Archelaus, bu çocuğu büyütmeli, krallığı ona vermeliydi, ama öyle yapmadı, çünkü mutluluktan anladığı başkaydı onun; çok geçmeden küçüğü bir kuyuya atıp boğdu, annesi Kleopatra'ya da, çocuğun, kazları kovalarken düşüp öldüğünü söyledi. Bu durumda Archelaus, bütün Makedonyalıların en suçlusu olduğu için, onların en mutsuzudur, en mutlusu değil. Sanırım, Atinalıların çoğu için, başta sen ol- d mak üzere, Archelaus'un yerinde olmaktansa, herhangi bir Makedonyalı olmak yeğdir.

Sokrates — Daha konuşmamızın başında Polos, karşılıklı konuşmadan çok, söylev sanatını bildiğin için övmüştüm seni. Demek, benim, doğru olmayan mutlu değildir, sözümü bir çocuğun bile çürütmesi için, tutulacak yol, senin de yaptığın gibi, bu öyle mi? Ama, dostum, böyle çürütme olur mu? Söylediklerinin hiçbirinde yokum ben.

e *Polos* — İstemiyorsun da ondan, yoksa benim gibi düşünmen gerekir.

Sokrates — Öyle değil dostum, sen benim sözlerimi, mahkemelerde söylevcilerin yaptığı gibi çürütmek istiyorsun. Hani

iki yandan biri, öteki yanın bir tanıkla,. ya da tanıksız gelmesine karşılık, birçok ünlü kişiyi tanık göstererek savını tanıtlayacağını, karşı yandakilerin savlarını çürüteceğini düşünür. Ama doğruluğun araştırıldığı yerde bu yol çıkmaz yoldur; çünkü bir yığın saygıdeğer yalancı tanığın karşısında, bir adam suçlu duruma düşebilir. Bizim tartışmamızda da, benim de- 472 a
diklerimi çürütecek tanıklar getirirsen, aşağı yukarı bütün Atinalılar, bütün yabancılar senden yana olacaklardır. Sözgelişi, istersen, Niceratos'un oğlu Nicias'ı getirebilirsin, istersen kardeşlerini de alabilirsin, Dionysos alanındaki sıraları onlar vermişlerdi; istersen, Delphoi tapınağına o herkesin dilinden düşmeyen adayları sunmuş olan Aristokrates'i, Scellius'un oğlu Aristokrates'i getir; istersen, Perikles'in evinde kaç kişi varsa hepsini getir, ya da Atina'nın öteki büyük ailelerinden dilediğini al gel... Bunları görenler, senden yana çıkacaklardır. Yalnız ben, tek başına kalan ben, senden yana olmayacağım, çünkü beni inandıramıyorsun; sadece karşıma yalancı tanık- b
lar çıkararak elimden tek malımı, gerçeği almak istiyorsun. Ama ben şöyle düşünüyorum: Söylediklerimin doğruluğuna seni, bir seni bile tanık gösteremezsem, konuşmamıza hiçbir iyiliğim dokunmamış olacaktır; senin için de böyle, sen de söylediklerinin doğru olduğuna beni tanık gösterebilmelisin, üst yanı vızgelmeli sana. Çünkü iki çürütme yolu var, bunlar- c
dan biri senin ve bütün dünyanın tuttuğu yol; öteki de benimki... İstersen bunları karşılaştıralım, aralarında ne gibi bir ayrılık var, görelim. Çünkü üzerinde durduğumuz konular, bilinmesi saygıya değer, bilinmemesi utanılacak konulardır. Mutlulukla mutsuzluğun ne olduklarını bilip bilmemek... İşte o konuların başında gelen bu. Hangi konu bundan daha önemli olabilir? Bunları bilmemekten daha utandırıcı ne vardır? Onun için sana soruyorum: Doğru olmayan Archelaus'un mutlu olduğunu söylediğine göre, doğru olmayan, doğru işler yap- d
mayan bir kimsenin mutlu olabileceğini sanmıyor musun? Senin düşüncen budur, diyebilir miyim?

Polos — Evet.

Sokrates — Ben de, bu olamaz diyorum... İşte anlaşamadığımız yer burası. Güzel. O adam cezalandırılsa, yaptıklarını ödese, onun için gene mutludur der misin?

Polos — Hayır, diyemem; cezaya çarpılırsa mutsuz olur.

Sokrates — Peki, doğru olmayan o adam, cezadan yaka-
e sını kurtarırsa, sence mutlu mudur?

Polos — Evet ,mutludur.

Sokrates — Ama bence Polos, doğru olmayan bir kimse, doğru olmayan işler yapan bir kimse, ne durumda bulunursa bulunsun, mutsuzdur. Ama yaptıklarından ötürü ceza görmezse, yaptıklarını ödemezse onun mutsuzluğu artar; tanrının ya da insanların eliyle cezasını çeker, yaptıklarını öderse mutsuzluğu azalır.

Polos — Gülünç bir inanış bu, Sokrates.

473 a *Sokrates* — Seni de o inanca getirmek istiyorum dostum, çünkü sen benim dostumsun. Anlaşamadığımız yer burası değil mi? Ben, kötülük yapmaktansa, kötülük görmek daha iyidir, dememiş miydim?

Polos — Öyle demiştin.

Sokrates — Sen tersini savunmuştun, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Ben, kötüler mutsuzdur, dedim; sen de bu sözümü çürüttün, öyle değil mi?

Polos — Zeus hakkı için öyle.

b *Sokrates* — Sence öyle.

Polos — Evet, ama doğru olduğunu sanıyorum.

Sokrates — Doğruluktan ayrılan mutludur da dedin, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Ben diyorum ki, çok mutsuzdur. Cezasını çekerse mutsuzluğu azalır... Bunu da çürütür müsün?

Polos — Bunu çürütmek, ötekilerini çürütmekten daha güç Sokrates.

Sokrates — Güç değil, Polos, olmayacak şey. Çünkü gerçeği kim çürütebilir?

Polos — Ne demek istiyorsun? Bir adamın, doğru olmayan yollardan zorbalığı ele geçirmeye uğraşırken yakalandığını düşünelim; bu adam, işkenceye yatırılıp bir yeri kesilip, gözc leri yakılıp, bütün korkunç acıları çektikten sonra, karısının, çocuklarının da o işkencelere çarpıldığını görüp, bunun üzerine de kazığa oturtulup, ya da ziftlenip diri diri yakılacağına kaçsa, bir zorba olsa, yurttaşlarının da, yabancıların da özenini çekse, onları imrendirse daha mutlu olmaz mı? Senin, çürütülmez dediğin ters düşünce bu mu?

Sokrates — Benim söylediklerimi çürüteceğine, soylu Polos, gene korkulukların arkasına saklanıyorsun; işte gene tanıklar getirdin karşıma. Ne olur, dur da, biraz belleğimi toplayayım... «Bir adam, doğru olmayan yollardan zorbalığı ele geçirmeye uğraşırken...» demiştin, değil mi? d

Polos — Evet, öyle dedim.

Sokrates — Doğru olmayan yollardan zorbalığı ele geçirenle, zorbalığı ele geçirmeden yakalanıp imanı gevreyen iki kişiden biri ötekinden daha mutlu değildir, olamaz. Ama kaçıp da zorba olan, ötekilerden daha da acıklı durumdadır, daha da mutsuzdur. Gülüyor musun Polos? Demek bu da yeni bir çürütme yolu... Karşındaki sana bir söz söyleyecek, sen e onun sözlerini çürüteceğine güleceksin.

Polos — Kimsenin doğru bulmayacağı bir söz söylemekle, sen kendi kendini çürüttün, farkında değil misin? Sor arkadaşlara.

Sokrates — Ben bir siyaset adamı değilim Polos; yalnız geçen yıl, bizim soya sıra geldiği için Beşyüzler toplantısına başkan seçildim, görevim gereğince oyları toplarken alay ettiler benimle, çünkü bu işi yapamıyordum. Onun için, şimdi sen 474 de benden, arkadaşların oylarını saymamı isteme. Bu tartışmada oy sayısından başka dayanağın yoksa, bırak da ben sorayım, sen de tanıtlama yolunu bir dene, bence en iyisi odur. Çünkü ben söylediklerimin doğru olduğuna ancak bir tanık gösterebilirim, o da tanıştığım kimsedir, onun oyunu almasını bilirim; ama kalabalık oldu mu apışırım, hiçbirine bir şey soramam. Şimdi bana cevap vermek istiyor musun, bırakacak mısın sözlerini inceleyeyim? Çünkü, sen de, ben de ina- b nıyoruz, herkes de inanıyor ki, kötülük etmektense, kötülük görmek, cezalandırılmamaktansa cezalandırılmak daha iyidir.

Polos — Ben de diyorum ki, öyle düşünmüyorum, kimse öyle düşünmüyor. Sözgelişi seni ele alalım: Kötülük etmektense, kötülük göreyim, daha iyi der misin?

Sokrates — Evet, sen de öyle dersin; benim istediğim de, herkesin istediği de budur.

Polos — Tam tersi; ben de istemem, sen de istemezsin, kimse de istemez.

Sokrates — Peki, cevap verecek misin?

Polos — Vereceğim ya, çünkü ne sorabilirsin diye merak c ediyorum.

Sokrates — Baştan başlıyormuş gibi düşünelim. Söyle bana Polos ,sence hangisi daha fenadır: Kötülük yapmak mı, kötülük görmek mi?

Polos — Kötülük görmek.

Sokrates — En çirkini hangisidir?

Polos — Yapmak.

Sokrates — En çirkin olan, en kötü olan değil midir?

d *Polos* — Değildir.

Sokrates — Anladım ne demek istediğini; yanılmıyorsam, güzelle iyi, çirkinle kötü bir değil senin için.

Polos — Bir değil ya.

Sokrates — Peki, şunu da sorayım: Güzel şeyler üzerinde konuşurken, hani güzel vücutlar, güzel renkler, güzel biçimler, güzel sesler, güzel töreler derken, belli ölçülere göre konuşmaz mısın? Sözgelişi, güzel vücut derken, onu, yararı ile, ya da ona bakanlara verdiği tatla ölçeriz. Beden güzelliği için bunlardan başka bir ölçün var mı senin?

e *Polos* — Yok.

Sokrates — Gene böyle, biçimlerin, renklerin güzelliğini söylerken de, ya onların verdikleri tada, ya yararlı oluşlarına, ya da bunların ikisine birden dayanırsın, değil mi?

Polos — Evet, öyle yaparım.

Sokrates — Sesler için, musiki için de öyle değil mi?

Polos — Öyle.

Sokrates — Yasalarla törelerin güzelliği de bu iki ölçüden birine, ya da ikisine birden dayanmaz mı?

Polos — Evet.

475 a *Sokrates* — Peki, bilgi için de böyle değil mi?

Polos — Böyledir Sokrates... Güzeli, yararlı ve hoş diye iki kalıpla ölçmen bence çok doğrudur.

Sokrates — Şimdi, iki güzel şeyden birinin güzelliği biraz daha çoksa, bu çokluk, ya birinden, ya ikisinden gelir... Demek istediğim, ya hoşluktan, ya yararlılıktan, ya da ikisinden birden. Öyle değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — E... İki bozuk şeyden birinin daha bozuk, daha çirkin olması da, daha çok acı, daha çok fenalık vermesindendir... Böyle olması gerekmez mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Peki, kötülük yapmakla, kötülük görmek der-

ken senin görüşün neydi? Kötülük görmek daha fena, kötülük etmek daha çirkin demiyor muydun?

Polos — Evet, öyle diyordum. b

Sokrates — E... Kötülük yapmak, kötülük görmekten daha çirkinse, daha çirkin olanın, daha acı verici, acılıkta, fenalıkta, ya da ikisinde birden, daha ileri olması gerekmez mi? Öyle değil mi dostum?

Polos — Evet.

Sokrates — Peki, kötülük yapmanın daha acı olup olmadığını düşünelim: Kötülük yapanlar, kötülük görenlerden daha çok mu acı çekerler?

Polos — Hayır Sokrates.

Sokrates — Demek, kötülük etmekte acı daha çok değildir ,öyle mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Acı çok değilse, öteki de çok değil midir? c

Polos — Hayır, öteki çoktur.

Sokrates — Demek kötülük edenler yalnız ötekinde daha ileri giderler.

Polos — Evet.

Sokrates — Ötekinde, yani fenalıkta, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Kötülük etmek, fenalıkça daha üstündür, bu yüzden de kötülük görmekten daha fenadır, öyle mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Kötülük etmek, kötülük görmekten daha çirkindir demedin miydi?

Polos — Evet.

Sokrates — Bunun daha fena bir şey olduğunu da gör- d medik mi şimdi?

Polos — Doğru.

Sokrates — Sence, daha fena, daha çirkin olan, az fena, az çirkin olandan yeğ değil midir? Cevap ver Polos, çekinme. Seni iyi edecek olan hekimin eline kendini çekinmeden, efendice bırakırsan bundan bir kötülük görmezsin. Ya «evet» de, ya «hayır».

Polos — Hayır diyeceğim, değildir.

Sokrates — Daha fena, daha çirkin olanı, az fena, az çir- e kin olana yeğ tutan var mıdır?

Polos — Durumu böyle koyarsan yoktur Sokrates.

Sokrates — Öyleyse ben, hiç kimse kötülük etmeyi, kötülük görmekten daha çok istemez derken doğru söyledim Polos; çünkü kötülük etmek, kötülük görmekten daha fenadır.

Polos — Bu sonuç çıkıyor.

Sokrates — İki çürütme yolu karşılaştırılınca görüyorsun ki Polos, bunlar birbirine benzemiyor. Benden başka herkes senin gibi düşünür. Ama bana, sadece senin tanıklığın, senin evet demen yeter... Başkası neme gerek. Ben senin oyunu al-
476 a dım ya, geri kalanına bakmam artık. Bu konu için konuştuklarımız yeter; şimdi öteki konuyu ele alalım: Senin düşündüğün gibi, bir suçlunun ceza çekmesi mi fenalıkların en büyüğüdür; yoksa benim dediğim gibi, cezadan kaçması mı daha fenadır? Ceza çekmek derken, yanlış bir iş yaptığın için, doğru olarak cezalandırılmayı anlamıyor musun?

Polos — Evet.

Sokrates — Doğru olan şeyler, doğru oldukça güzel değil midir? Cevap vermeden önce düşün.

Polos — Evet Sokrates, öyledir.

Sokrates — Şunu da düşün: Bir şey yapan biri varsa, o
b bir şeyin yapıldığı biri de vardır, değil midir?

Polos — Vardır.

Sokrates — Birinin yaptığını öteki çeker, çekilen şey de yapılan şeyle bir değil midir? Şunu demek istiyorum, sözgelişi, vuran biri varsa, vurulan bir şeyin olması gerekmez mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Vuran, var gücü ile ve hızlı vurursa, vuruş da
c öyle güçlü, hızlı olur, değil mi?

Polos — Doğru.

Sokrates — Öyleyse, vurulanın duyduğu ile, vuranın vuruşu bir özdedir, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Bunun gibi, biri yakarsa, yakılan bir şey de olmayacak mıdır?

Polos — Olacaktır.

Sokrates — Yakan, daha çok yakarsa, ya da acı verecek gibi yakarsa, yanan da ona göre yanacaktır, değil mi?

Polos — Doğru.

Sokrtes — Gene böyle, kesen biri varsa, kesilen bir şey de var demektir, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Kesme, derin, büyük, acı verecek gibiyse, kesik de ona göre olacaktır, değil mi?

Polos — Öyle.

Sokrates — Bu söylediğimi genel olarak doğru buluyorsan, demek ki, yapanın etkisine, yapılanın tepkisi karşılık düşer, öyle mi? d

Polos — Öyle.

Sokrates — Burada birleştiğimize göre, şimdi söyle bana, cezalandırılmak, bir şey yapmak mıdır, yoksa yapılandan acı duymak mıdır?

Polos — Yapılandan acı duymaktır Sokrates, orası öyle.

Sokrates — Öyleyse, bu acıyı yapan biri de vardır.

Polos — Vardır Sokrates, o da cezalandırandır. e

Sokrates — Peki, o, doğru olarak, hakça mı cezalandırır?

Polos — Evet.

Sokrates — Öyleyse yaptığı iş doğrudur.

Polos — Evet, doğrudur.

Sokrates — Öyleyse, yaptığından ötürü cezalandırılan, acıya sokulan doğru olarak mı cezalandırılmıştır?

Polos — Evet.

Sokrates — Peki, doğru olan, güzeldir, dememiş miydik?

Polos — Evet.

Sokrates — Güzel olan iyidir, çünkü güzel, hoş ve faydalı değil miydi? 477 a

Polos — Öyleydi

Sokrates — Öyleyse ceza çekmek iyidir, değil mi?

Polos — Doğru.

Sokrates — Bundan ötürü de ceza çekenin yararınadır.

Polos — Evet.

Sokrates — Yararınadır sözünden, benim istediğim anlamı mı çıkarıyorsun? Ben böyle derken, doğru olarak cezalandırılanın ruhu bundan yararlanır, demek istiyorum.

Polos — Evet, öyledir.

Sokrates — Öyleyse ceza görenin ruhu, kötülükten kurtulur.

Polos — Evet.

Sokrates — O adam kimse, böylece kötülüklerin en büyüğünden kurtulmuş olmaz mı? Bir de şunu düşün: İyi durumda bir adam için yoksulluktan büyük kötülük olur mu? b

Polos — Olamaz.

Sokrates — Gene böyle, vücudu biçimli bir adam için, kuruluk, hastalık, biçimsizlik, kötü değil midir?

Polos — Sanırım.

Sokrates — E... Ruhun da buna benzer kötülükleri yok mudur sence?

Polos — Vardır ya.

Sokrates — Bunlar da, doğruluktan şaşmak, bilgisizlik, alçaklık gibi şeyler değil midir?

Polos — Evet.

c *Sokrates* — Demek ki sen, şu üç şeye, ruha, bedene, yaşayış durumuna karşılık, eğrilik, hastalık, yoksulluk gibi üç kötü şey göstermiş olmuyor musun?

Polos — Doğru.

Sokrates — Peki, bu kötülüklerin en çirkini hangisidir? Ruhun kötülüğü olan, eğrilik, değil mi?

Polos — Hem de en çirkini.

Sokrates — En çirkin, en kötü değil midir?

Polos — Ne demek istiyorsun Sokrates?

Sokrates — Şunu demek istiyorum: En çirkin olanın, ya en acı veren, ya en zarar veren, ya da bunların ikisini birden veren olduğunu daha önce söylememiş miydik?

Polos — Söylemiştik.

Sokrates — Peki, eğrilik gibi bütün ruh kötülükleri bizce
d en çirkin şeyler değil midir?

Polos — Öyledir.

Sokrates — Neden? Çünkü en çok acı olan, en çok acı, en çok zarar, ya da bunların ikisini birden veren çirkinliktir de ondan, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Öyleyse, eğrilik, taşkınlık, alçaklık, bilgisizlik, yoksul, ya da hasta olmaktan daha acı değil midir?

Polos — Hayır Sokrates, senin dediğin gibi değil bence.

Sokrates — Madem ki sence, bütün kötülükler içinde ruhun kötülüğü en acı veren değildir, öyleyse o, olağanüstü zarar veren bir kötülük olduğu için kötülüklerin en çirkinidir.

e *Polos* — Öyle.

Sokrates — En büyük zararı veren, en büyük kötülükler değil midir?

Polos — Evet.

Sokrates — Şimdi, bizi yoksulluktan kurtaran sanat hangisidir? Para kazanmak sanatı değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Ya bizi hastalıklardan kurtaran sanat? Hekimlik değil mi?

Polos — Doğru. 478

Sokrates — Peki, kötülük, fenalık etmekten kurtaran? Bir anda cevap veremeyeceksen düşün: Biz hastayı nereye, kime götürürüz.

Polos — Hekime Sokrates.

Sokrates — Öyleyse, kendini bilmeyeni, doğruluktan şaşanı kime götürürüz?

Polos — Yargıçlara demek istiyorsun.

Sokrates — Cezalandıran onlardır, değil mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Doğru olarak ceza verenler, bu işi, doğruluk kurallarına göre yapmazlar mı?

Polos — Evet.

Sokrates — Demek, para kazanma sanatı yoksulları, hekimlik hastaları kurtardığı gibi, doğruluktan şaşanlarla kendini bilmezleri de doğruluk kurtarır, değil mi?

Polos — Evet. b

Sokrates — Bu üçünden en iyisi hangisidir?

Polos — Onları bir daha sayar mısın?

Sokrates — Para kazanma, hekimlik, doğruluk.

Polos — Doğruluk, Sokrates, hem de ötekilerle ölçülmeyecek gibi.

Sokrates — Öyleyse, en hoş, en yararlı, ya da hem en hoş, hem en yararlı olan doğruluk değil midir?

Polos — Evet.

Sokrates — Hekimlik hoş şey midir, hastalara hoş gelir mi?

Polos — Sanmıyorum.

Sokrates — Peki, yararlı bir şey midir?

Polos — Evet.

Sokrates — Evet, çünkü hasta büyük bir kötülükten kurtulur; acıya katlanmanın sonucudur bu... Öyle değil mi? c

Polos — Evet.

Sokrates — Peki, hastalanıp iyileşen mi, yoksa hastalanmayan mı bedence daha mutludur?

Polos — Hastalanmayan.

Sokrates — Evet, çünkü mutluluk, fenalıklardan kurtulmak değil, onlara düşmemektir.

Polos — Evet.

d *Sokrates* — Şimdi iki kişi düşün ,ikisi de hasta, biri bu hastalıktan kurtuluyor, öteki kurtulamıyor... Bunların hangisi daha mutsuzdur?

Polos — Hastalıktan kurtulamayan.

Sokrates — Peki, ceza, dertlerin en büyüğü olan kötülükten insanı kurtarır, dememiş miydik?

Polos — Evet.

Sokrates — Bizi cezalandıran, bizi doğru yola getiren doğruluk, kötülüklerimizin ilacı değil midir?

Polos — Evet.

Sokrates — Öyleyse, ruhunda hiçbir kötülük olmayanın mutluluğu en başta gelir; çünkü fenalıkların en büyüğü ruhça kötü olmaktır.

Polos — Evet.

Sokrates — Ondan sonra da, kötülüklerden kurtulmuş olan gelmez mi?

Polos — Doğru.

Sokrates — O da, öğüt verilen, paylanan, ceza gören değil midir?

Polos — Evet.

Sokrates — Öyleyse, kötü olan, kötülükten kurtulamayan, insanların en mutsuzudur, değil mi?

Polos — Öyle.

Sokrates — Demek en büyük suçları işledikten sonra, öğütten, azardan, cezadan kaçan, insanların en kötüsü, en mutsuzu olmuş olur... Archelaus'un, ya da öteki zorbaların, söylevcilerin ve gücü yetenlerin yaptıkları da bu değil mi?

479 a *Polos* — Doğru.

Sokrates — Bunların tuttukları yol, en kötü hastalıklara yakalanmış olanın, beni bıçak altına yatırır, bir yerimi dağlar, acı çekerim, diye korkarak, onu iyi edecek olan hekime başvurmaktan kaçınmasına benzemiyor mu?

Polos — Evet, benziyor.

Sokrates — Bunlar, sağlık nedir, beden gücü nedir, bil-

b meyenlere benziyorlar; deminki düşüncemizde yanılmıyorsak

dostum, acı verir diye düşünerek doğru olmaktan kaçınıyorlar, doğruluktan yararlanacaklarını görmüyorlar; hasta bir ruhla yaşamanın, hasta bir bedenle yaşamaktan daha büyük bir mutsuzluk olduğunu anlamıyorlar... Hasta bir ruh derken, pis, bozuk, kirli bir ruh demek istiyorum. Böylece cezadan kaçınmak, en büyük dertlerden kurtulmak için, ellerinden geleni yapıyorlar; para bularak, arkadaşlar bularak, var güçleriyle elâlemi kandırmaya bakıyorlar. Söylediklerimiz doğruysa, bunlardan çıkan sonuçları görüyor musun Polos, yoksa onları birlikte mi çıkaralım?

Polos — İstersen birlikte çıkaralım.

Sokrates — Kötülük, kötü işler, fenalıkların en büyüğüdür... Bu bir gerçek değil mi?

Polos — Açıkça öyle.

Sokrates — Bu kötülükten kurtulmanın yolu da, ceza çekmek değil mi? d

Polos — Doğru.

Sokrates — Tersi, kötülüğü sürdürmez mi?

Polos — Evet.

Sokrates — Kötülükleri basamaklara koysak, doğru olmayan bir işi yapmak ikinci basamaktır; ama doğru olmayan bir işi yapıp da cezalandırılmamak en büyük kötülüklerin başında gelir değil mi?

Polos — Doğru.

Sokrates — İşte bizim anlaşamadığımız yer de burası değil miydi dostum? Sen Archelaus'u, en büyük suçları işleyip de cezalandırılmadığı için mutlu sayıyordun, öte yandan ben de, Archelaus, ya da onun gibi doğru olmayan işler yapıp da e ceza görmeyenler, bütün insanların en mutsuzlarıdır, övle olmaları gerekir, diyordum; çünkü kötülük görmek, kötülük etmekten yeğdir; bu bakımdan cezadan kaçan, ceza görenden daha mutsuzdur. Böyle demiyor muydum?

Polos — Evet.

Sokrates — Doğru değil mi?

Polos — Doğru.

Sokrates — Peki Polos, bu doğruysa, söylevciliğin büyük 480 a yararı nerde kaldı? Şimdi söylediklerimizi doğru olarak benimsiyorsak, bütün insanların, yanlış yola sapmaktan kendilerini korumaları gerekmez mi? Çünkü böyle yapmazlarsa, en büyük fenalığı görmeyecekler mi?

Polos — Doğru.

Sokrates — Öyleyse, yanlış bir iş yapan, bunu ister kendisi yapsın, ister sevdiklerinden biri yapsın, gönüllü olarak ceza göreceği yere koşmalıdır; hekimin karşısına çıkar gibi, kötülük hastalığının yerleşmemesi, iyileşemez bir ruh uru durumuna gelmemesi için yargıç katına çıkmalı. Demin benimsediğimiz düşüncelere bakarak, bu sonucu çıkarmamız gerekmez mi? Polos? Bundan başka bir şey denebilir mi?

Polos — Bundan başka bir şey denemez Sokrates.

Sokrates — Öyleyse Polos, biz bir kötülük edersek, ya da anamız, babamız, arkadaşlarımız, çocuklarımız, yurdumuz bir kötülük ederse, bu kötülüğü olağan göstermek için söylevcilik bir işe yaramaz. Anlarım, bir kötüyü hoş göstermek için değil de suçlamak için kullanılırsa, söylevcilik o zaman adamın işine yarayabilir. Ama o zaman da o adam, bu silahı en başta kendisi için kullanabilmeli, yanlış bir iş yapınca kendini, sonra da yanlış bir iş yapan anasını, babasını, çocuklarını, arkadaşlarını suçlayabilmeli; doğruluktan ayrılmış olanın ceza görerek iyileşmesi için, kötülüğü açığa vurmalı, gizlememeli; hekimin bıçağı, kızgın demiri altına yatan pekyürekli insanlar gibi, acıya aldırmadan, iyiye, güzele varmak için gözü kapalı olarak atılmaya kendini de, başkalarını da zorlamalı; kötülüğü işleyenin cezası kamçılanmaksa, bırakmalı kamçılansın, zincire vurulmaksa vurulmalı, para ödemekse ödemeli, sürülmekse sürülmeli, öldürülmekse öldürülmeli; kendini, kendi yakınlarını ilk suçlayan gene kendisi olmalı; işte, kendisinin, ya da yakınlarının yaptığı kötü işleri açığa vurarak fenalıkların en büyüğü olan kötülükten, yanlış yola sapmaktan kendini de, yakınlarını da kurtarmak için söylevciliği kullanmalı. Böyle yapılırsa söylevcilik yararlı olur Polos. Buna «evet» mi diyeceksin, «hayır» mı?

Polos — Bunlar, daha önce söylediklerine uygunsa da Sokrates, bana aykırı geliyor.

Sokrates — Daha önce söylediklerimiz doğruysa, bu sonuç çıkmaz mı?

Polos — Evet, çıkar.

Sokrates — Söylediklerimizin tersi doğruysa, bizim gerçek görevimiz, düşmana da, dosta da zarar vermek olur. Kendimi korumak için uyanık bulunmam ayrı, ama benim düşmanım üçüncü bir kişiye, sözle, ya da işle, bütün yolları kullanıp

kötülük ederse, demin söylediklerimizin tersine uyarak, onu ceza görmekten, yargıç katına çıkmaktan korumalı, yargıç katına çıkarsa kaçmasını sağlamalı, ceza çekmesini önlemeliyim; para çaldıysa cebinde kalmalı, çaldığını tanrı gözünden de, 481 a
doğruluktan da uzakta, istediği gibi yemeli; ölümle cezalandırılması gereken bir suç işlediyse ölmemeli, günahı ile ölümsüzlüğe ermeli, yaşayabildiğince yaşamalı. Bu amaçlar için söylevciliğin işe yaradığını söylesek de, doğruluktan ayrılmayan bir adama onun en küçük bir iyiliği dokunamaz Polos; önceki konuşmalarımızda ondan böyle bir iyilik çıkacağını görmedik. b

Kallikles — Ne dersin Khairephon, Sokrates gerçek mi konuşuyor, yoksa şaka mı ediyor?

Khairephon — Bana kalırsa, şaka etmiyor Kallikles; ama bir de kendisine sorsan iyi olur.

Kallikles — Tanrılar hakkı için, benim de istediğim bu... c
Söylesene Sokrates, gerçek mi konuşuyorsun ,yoksa eğleniyor musun? Çünkü eğlenmiyorsan, söylediklerin doğruysa, her şey allak bullak olmaz mı? Böylece, yapmamız gereken işlerin tersini yapmış olmaz mıyız?

Sokrates — Kallikles, insanlarda duygu birliği olmasaydı, duygular kişiden kişiye değişseydi; demek istiyorum ki, herkesin duyguları kendine özgü olsaydı, kimse kendi duygularını d
başkasıyle paylaşmasaydı; izlenimlerimizi başkasına anlatamazdık gibi geliyor bana. Aramızda duygu ortaklığı olduğunu bildiğim için böyle söylüyorum. Çünkü ikimiz de seviyoruz, ikimizin de ikişer sevgilimiz var: Ben Kleinias'ın oğlu Alkibiades'le felsefeyi seviyorum; sen de Atinalı Demos'la Pyrilampes'in oğlu Demos'u seviyorsun. Ne diyordum, bakıyorum da, sevdiğinin herhangi bir sözü ile, ya da herhangi bir düşüncesiyle uyuşmazlığa düşmekten çekiniyorsun, ama o değişti mi, ben de o yana, bu yana değişiyorsun. Toplantıda söylediğin bir sözü, Atinalı Demos beğenmezse, sen de düşünceni değiştiriyorsun; Pyrilampes'in genç oğlu Demos ile olunca da böyle davranıyorsun. Çünkü sevgililerinin düşüncelerine, sözlerine karşı dayanmak gücü yok sende. Onların etkisinde kalarak za- e
man zaman söylediğin ipsiz sapsız sözlere biri şaşsa, namuslu bir adamsan, ona demen gerekir ki, ne yapayım, sevdiklerimin istemedikleri sözleri söyleyemem, onların yanında yapabileceğim ancak susmaktır. Böyle dersin. İşte, benim sözlerim de bir yankıdır, anlıyor musun? Bundan ötürü bana şaşma. Ama

benim susmamı istersen, felsefenin susmasını istiyorsun, sevgilim olan felsefenin susmasını istiyorsun demektir; çünkü, benim şimdi sana söylediklerim, onun bana boyuna söyleyip durduklarıdır dostum; ama öteki sevgilim gibi esintili değildir o, çünkü Kleinias'ın oğlu, bugün bir şey der, yarın başka
482 a bir şey, oysa felsefe hep doğruyu söyler. Şimdi şaştığın sözleri bana o öğretti, sen onları benden değil, ondan dinledin. Bu yüzden onu çürüt, kötülük etmenin, cezadan kaçmanın, en büyük fenalık olmadığını ona göster. Yoksa Mısırlıların tanrısı köpek hakkı için Kallikles, derim ki, Kallikles hiçbir zaman kendisiyle bağdaşamayacak, yaşadığınca çelişik bir durumda
b kalacak. Oysa ben, dostum, lirimin sesi bozuk çıkıyormuş, yönettiğim koro bir şeye benzemiyormuş, ya da bütün dünya bana karşı olmuş, aldırmam, yeter ki kendime karşı olmayayım, kendimle çelişkiye düşmeyeyim.

Kallikles — Tam işini bilen söylevcilerdensin Sokrates,
c tartışmayı gürültüye getirmek istiyorsun. İşte gene o yolda bir kurnazlık yaptın; demin Gorgias'ın düştüğü çıkmaza, onu bu yüzden suçlayan Polos'u da düşürdün. Polos demişti ki sana: Gorgias'a, doğruluğun ne olduğunu bilmeyen biri, senden söylevciliği istese, ona doğruluğun ne olduğunu öğretir misin? diye sorunca, Gorgias saflık edip, «hayır»la karşılaşmaktan kimsenin hoşlanmadığını düşünerek, öğretirim, diye cevap verdi, bu yüzden kendisiyle çelişkiye düştü; senin istediğin,
d bayıldığın da buydu. Böyle dedi ve sanırım yerinde olarak sana güldü, güldü ama, şimdi de kendi düştü o kapana. Senin, kötülük etmek, kötülük görmekten daha büyük mutsuzluktur, sözünü benimsediği için Polos'a kurnaz diyemeyeceğim. Çünkü bu benimseme, senin onu şaşırtmana yol açtı; Polos saflık edip ne düşündüğünü söylemedi, ağzını kapadı. Gerçek ardında gönüllü olduğunu söyleyen sen, şimdi doğruluğun bayağı, orta malı yorumlarına kaçıyorsun, tabiata uygun değil, yasalara uygun bu yorumlar. Oysa tabiatla yasalar, genel olarak,
e birbirlerinden ayrı şeylerdir: İşte karşındaki, düşündüğünü söylemekten çekindi mi, bu yüzden kendisiyle çelişkiye düşüyor; senin ustalığın burada, bunu bildiğin için kazanıyorsun; karşındaki, bir konuyu, yasalara göre tartışırken, sen, kurnazlık edip, sözü tabiat kurallarına getiriyorsun; karşındaki, tabiat kuralları üzerinde dursa, sen yasalara kayıyorsun. İş-

te, kötülük etmekle kötülük görmek konusundaki tartışmada da böyle yaptın. Polos, mutsuzluk üzerinde, yasalara göre konuşuyordu, sen onu tabiat kuralları açısına sürükledin. Çünkü, kötülük görmek, tabiat kurallarına göre, en büyük mutsuzluktur, neden dersen, en büyük fenalık odur. Ama yasalara göre, kötülük etmek daha çirkindir. Çünkü kötülük görmek, insana değil, köleye yakışır; köle kendini de, sevdiklerini de, kötülüğe karşı koruyamaz, bu yüzden onun ölmesi, yaşamasından yeğdir. Bence yasaları yapanlar, güçsüz kimselerdir; onların yasaları yapmaları, yasaları övmeleri, vermeleri hep kendilerine, kendi çıkarlarına göredir. Onlar, daha çok kazanabilecek olanları, en güçlü olanları, kendilerinden daha çok kazanmasınlar diye korkuturlar, alçaklıktır bu derler, namussuzluktur, doğru değildir, derler. Oysa doğru değildir dedikleri, bir adamın, komşularından daha fazla kazanmak istemesidir; böyle diyenler, kendilerinin aşağılık kimseler olduklarını bilirler, sanırım onları en çok eşitlik sevindirir. İşte bu yüzden, başkalarından daha çok kazanmaya çalışmak, yasalara göre, ayıptır, yanlıştır, doğru değildir denir. Oysa tabiata göre, en iyinin en kötüden, en güçlünün en güçsüzden daha varlıklı olması doğrudur. Tabiat bunu birçok örneklerle gösteriyor; hayvanlar arasında olduğu gibi insanlar arasında da, bütün devletlerde ve bütün ırklarda, düşkünleri yönetenler, onlardan çok daha varlıklı olanlar, üstünlerdir, çünkü doğrusu budur. Serhas, Hellas'a, babası İskitlere saldırırken, hangi doğruluk ilkesine dayanıyorlardı? (Sayısız örnekleri bir yana bırakıyorum). Hayır, bunlar, yapma yasalara değil de, tabiata, tabiatın kurallarına uyan kimselerdir. Bizim yasalarımız ise, en iyi ve en güçlü kimseleri, daha gençken ele alıp, aslan yavrularını evcilleştirirken yaptığımız gibi, onlara eşitliğin gerekli olduğunu, güzel ve doğru olduğunu aşılamak için yapılmış ve yurttaşlarımıza zorlanmıştır. Ama bunları sarsacak, kıracak, bütün bunlardan kurtulacak güçte bir adam çıkmaya görsün, alimallah bizim bu uydurmalarımızı, büyülerimizi, laf ebeliklerimizi, tabiata aykırı olan yasalarımızı ayağının altında çiğner: Köle baş kaldırmış, efendimiz olmuştur, artık tabiata göre doğru olan, yolumuzu aydınlatacaktır. Şu şiiri yazarken, Pindaros'un duygusu da buydu bence:

483 a b c d e 484 a

«Her şeyin, ölümlülerle ölümsüzlerin kralıdır yasa.»

b Bu yasa ona göre,

«En kırıcı işleri bile, karşı gelinmez gücü ile, doğru kılabilir; bunu Herakles'in yaptıklarından anlıyorum, çünkü satın almadan...»

Sonunu getiremeyeceğim, ama dediği aşağı yukarı şu: Satın almadan, kendisine verilmeden Geryon'un öküzlerini alıp götüren Herakles, zayıfların, düşkünlerin öküzleri, bütün malları, güçlülerin, üstünlerindir, diyen tabiat kuralına uyuyor, tabiata göre doğru olanı düşünüyor. Felsefeyi bırakıp da üstün şeylere yönelirsen, bunun doğru olduğunu sen de anlar-
c sın: Sokrates; felsefe, belli bir yaşta, aşırılığa kaçmadan izlenirse, hoş bir gösteriştir; ama üzerinde gerektiğinden çok durulduğu mu, yıkıcı olur. Giderek, değerli bir adam bile, yaşlandıktan sonra da felsefeyi bırakmazsa, saygı değer bir insanın bilmesi gereken şeylerin hepsinden yoksun kalır; devletin yasalarından anlamaz, özel işlerde olsun, kamu işlerinde olsun,
d kullanılacak dili bilmez, bütün insanlarda ortak olan zevklere, isteklere yabancı kalır. Bunlar bir işe, ya da siyasete atılsalar, felsefe tartışmalarına karışan siyaset adamları gibi gülünç
e olurlar. Euripides'in dediği gibi,

«Herkes uğraştığı işte parlar, bütün gününü o iş için harcar.»

Ama çakmadığı bir şey oldu mu, onu kendinden ister, küçümser, uzak durmaya bakar ondan sonra da hindi gibi kabarır. Felsefe, eğitimin bir parçası olarak, iyi bir şeydir; bir adamın, gençken bu eğitimden geçmesinin ayıplanacak bir yanı yoktur. Ama yaş ilerledikçe, felsefe gülünç olmaya başlar. Ben bu gibileri, konuşurken kekeleyen, çocuklara benzemeye
485 a özenen kimselere benzetirim. Düzgün konuşma çağına gelmemiş küçük bir çocuğun, oyun oynarken kem küm etmesi hoşuma gider, çünkü onun konuşmasında yaşına uygun bir başıboşluk, bir çekicilik vardır. Ama ağzından çıkanı özene bezene ifade eden bir küçük yaratık görsem irkilirim. Çirkin bir ses
b kulağımı tırmalar. İşte, küçük bir çocuk gibi oyun oynayan, kekeleyen bir adam da, bana bu yüzden gülünç, yakışıksız, dayak yoksulu görünüyor. Felsefe öğrencileri için de durum böyle; felsefe okuyan bir delikanlı görsem hoşuma gider, çün-
c kü felsefe onun, sağlam bilgili bir adam olarak yetişmesini sağlayacaktır. Felsefeye boşverene ise, aşağılık bir adam diye

bakarım, çünkü o adam, büyük, soylu şeylerin hepsinden sonuna değin yoksun kalacaktır. Ama yaşlılığında da felsefe ile uğraşan, felsefeyi bırakmayan birini gördüm mü, bir temiz dövmek isterim Sokrates; çünkü böylesi, demin de söylediğim d
gibi, birtakım değerleri de olsa, kadınlaşmıştır bence. Bir ozanın dediği gibi, herkesin kendini gösterdiği işyerinden, pazar yerinden kaçıp gider o, geri kalan günlerini kaçırmak için gözden ırak bir yere sokulur, ağzına bakan üç dört delikanlı ile fısıldaşır orada, ama özgür bir adam gibi konuşamaz, doyurucu hiçbir söz söylemez. Bana gelince Sokrates, benim sana çok sevgim vardır, demin adını andığım Euripides'in oyunundaki Zethos'un, Amphion için beslediği duygulara benzer benim senin için beslediğim duygular. Zethos'un, kardeşine verdiği öğü- e
dü ben de sana vermek, ilgilenmen gereken şeylere karşı ilgisiz davrandığını söylemek istiyorum, çünkü sen,

«Öylesine soylu olan ruhunu, çocukça bir görünüşe bürüyüp göze battın,
Artık doğruluk üstüne ne bir tanıt, ne bir çözüm,
Ne de yiğitçe bir öğüt verebiliyorsun.» 486 a

Bana kızma Sokrates, seni sevdiğim için söylüyorum; felsefe ile uğraşmayı öylesine sürgit eden kimselerin düştüğü bu bağışlanmaz durum, utanılacak bir şey değil mi sence? Biri çıksa da, seni, ya da senin gibi birini, hiçbir kötülük yapmadan, yaptı diye tutuklarevine tıksa, ne olduğunu anlamadan buna katlanırsın... Şaşkınlıktan ağzın bir karış açık, sersemlemiş durumda, bir laf bile etmeden orada oturup kalırsın... Yargıç katına çıktığında da, seni suçlayan, isterse dünyanın b
en beceriksiz adamı olsun, senin için ölüm cezası istedi mi, ölürsün. Buna,

Akıllıyı aptal eden bir sanat

denmez de ne denir? Büyük bir tehlike karşısında, kendini de, başkalarını da kurtarmaya yaramayan, ne denli iyi olursa olsun, bir adamı, düşmanlarının soygunundan, yurttaşlık hakları alınmış biri olarak yaşamaktan kurtaramayan böyle bir c
sanatın ne değeri olur? Kaba kaçacak ama, bu gibilerin suratının orta yerine, başına ne gelir diye düşünmeden, patlatmalı yumruğu. Dinle beni dostum, ayak direme de,

«İş kıvırmanın felsefesini öğren, akıllı uslu tanınmaya bak, İnce lafları bırak.»

Bilmem,

«Sana sadece
Evinde oturmak gücünü verenler...»

d için deli mi demeli, budala mı? Laf ebesi enayilere özenmeyi bırak da, sayın, değerli, ne yaptığını bilen kimseleri örnek al kendine.

Sokrates — Ruhum altından olsaydı Kallikles, altını ayırdetmek için kullanılan taşları bulunca sevinmez miydim? Onlardan birini ruhuma sürtüvermek işten bile olmazdı; böylece taş, ruhumun iyi olduğunu gösterirdi, ben de anlardım; artık başka bir şeyle daha denemeyi düşünmeden rahata erердim.

e *Kallikles* — Ne demek istiyorsun Sokrates?

Sokrates — Söyleyeyim: İstediğim o taşı sende buldum sanıyorum.

Kallikles — Nasıl?

Sokrates — Çünkü, benim ruhumun doğurduğu herhangi bir düşünce ile birlik olursan, doğruyu gerçekten buldun demektir. Düşünüyorum da, ruhunun iyi olup olmadığını anlamak isteyen bir adamda bulunması gerekli olan üç özellik sende var: Bilgi, iyiniyet, açık kalplilik. Karşılaştığım insanların çoğu, senin gibi kafalı olmadıkları için, beni anlayamıyorlar.
487 a Kimi de kafalı ama, doğruyu söylemiyor bana, çünkü benimle senin gibi ilgilenmiyor. Şu iki yabancı, Gorgias'la Polos, kafalı kimselerdir, kimse tersini söyleyemez, üstelik benim dostlarımdırlar, ama açık kalplilikleri yetmiyor, ikisi de çok çekingen. Çekingenlikte öyle ileri gidiyorlar ki, şu topluluğun karşısında en önemli konular tartışılırken kendileriyle çelişmeye
b düşüyorlar. Başkalarında bulunmayan bütün bu özellikler ise sende var; yüksek bilgiler edinmişsin, bunu bütün Atinalılar bilir. Sonra da benim dostumsun! Neden böyle düşündüğümü de söyleyeyim mi? Senin Alphidnae'li Tisander, Androtion'un oğlu Andron, Kolargos'lu Nausicydise ile birlikte yetiştiğini,
c çalıştığını biliyorum. Duyduğuma göre, dördünüz bir gün oturmuşsunuz, felsefede nereye dek gitmeli diye birbirinize öğütler vermişsiniz. Yanılmıyorsam, sen, felsefe öğreniminde de-

rinleşmeyi sürgit etmemek gerektiğini söylemişsin. Çok bilmiş d
olmak iyi değildir, demişsiniz birbirinize, ne olduğunu anlamadan bozuluveririz diye korkmuşsunuz. İşte şimdi, en iyi arkadaşlarına verdiğin o öğüdü benden de esirgemediğini görünce, iyi niyetli olduğuna inandım. Çekinmeden konuşan, açık konuşan bir adam olduğuna beni inandırdın, az önceki sözlerin de bu inancı perçinledi. Demek, şu sonuç ortaya çıkıyor: Tartışma sırasında, bir görüşte birleşirsek, bu birleşme, o görüşü doğru saymamıza yetecek, artık onu bir kez daha kurcalamaya kalkmayacağız. Çünkü benimle birleştiğini söylemen, bilgisizlikten, çekingenlikte, ya da beni yanlış yollara sürüklemek istediğinden gelemez; dostum olduğunu sen e
söyledin. Demek, ikimiz bir yerde birleştik mi, onu tam doğru saymak zorundayız. Oysa Kallikles, senin az önce bende yerdiğin şeyler, küçümsenecek bir tartışma konusu mudur? Bir insan nasıl olmalı, gençliğinde ve yaşlılığında, neyi, nereye dek incelemeli konusundan daha önemli bir konu var mıdır? Benim gidişimde bir yanlışlık varsa, inan ki, bilgisizliğimdendir, bile bile değildir. Bundan sonra da öğütlerini benden esirgeme, şimdi başladığın gibi, ne yapmam gerektiğini, bunu nasıl elde edebileceğimi anlayıncaya dek arkasını bırakma. 488 a
Ama, bana verdiğin öğütleri alıp benimsedikten sonra onlara göre davranmazsam, «ahmak» de bana, öğrenmeye yeteneksiz say beni, bir daha yol gösterme. Şimdi şunu yeniden söyler misin: Pindaros ile senin, tabiata göre doğruluk sözünden anladığın nedir; üstün olan kimseler, güçsüzlerin mallarını zorla ellerinden alacaklar; en iyi olan, en kötü olanı, soylu olan da ayak takımını yönetecek... Böyle değil miydi? Doğru mu kalmış belleğimde? b

Kallikles — Evet, öyle söyledim, gene de söylerim.

Sokrates — Ama en iyi adamla en güçlü dediğin bir midir? Demin söylerken iyi anlamadım... Şunu mu demek istiyorsun: Güçlüler üstündür, güçsüzlerin onlara boyun eğmesi c
gerekir; büyük devletlerin, küçük devletlere saldırması da, böyle, tabiata göre doğru olan bir iştir, çünkü büyük devletler üstündür, güçlüdür... Demek, üstün olan, güçlü olan, en iyi olandır. Yoksa şunu mu demek istiyorsun: Güçsüzler, düşkünler iyi olabileceği gibi, üstünler de kötü olabilir... Yoksa sence, en üstün olanla en iyi olan bir mi? İşte bana açıklama-

d nı istediğim bu. Üstün, güçlü, iyi dediklerin bir mi, yoksa ayrı ayrı şeyler mi?

Kallikles — Sana açıkça söyleyeyim: Bunların üçü birdir.

Sokrates — Sen demin, yasaları çoğunluk yapar, demiştin; demek bu çoğunluk, yasalara boyun eğdirmek istediği bir kişiye karşı tabiatça üstündür, öyle mi?

Kallikles — Üstündür ya.

Sokrates — Öyleyse, çoğunluğun yasaları, üstünlerin yasalarıdır, değil mi?

Kallikles — Çok doğru.

e *Sokrates* — Öyleyse, en iyilerin yasalarıdır bunlar... Yukarı katta olanlar, en iyilerdir dememiş miydin?

Kallikles — Evet.

Sokrates — E... Onlar üstün oldukları için, üstün insanların yaptığı yasalar da tabiatça iyidir, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Demin, çoğunluğun düşüncesine göre, doğruluk eşitlik demektir, kötülük etmek de kötülük görmekten daha çirkindir, diyen sen değil miydin? Öyle mi, değil mi? Ce-
489 a vap ver Kallikles, doğruyu söylemekten çekinme. Çoğunluk böyle düşünür mü, düşünmez mi? Yalvarırım sana, cevap ver de, benimle birliksen ,doğru ile yanlışı ayırdetmesini bilen bir usta ile birlik olduğumu görmekten kendime güvenim artsın.

Kallikles — Evet, çoğunluk, senin dediğin gibi düşünür.

Sokrates — Öyleyse, kötülük etmenin kötülük görmekten daha çirkin olduğu, doğruluğun eşitlik demek olduğu, yalnız
b törelere göre değil, tabiata göre de doğru çıkıyor. Demek ki, sen demin, tabiatla yasaların birbirine karşıt olduğunu söylerken yanıldın; beni, bu karşıtlığı bile bile, salt karşımdakini şaşırtmak için çirkin bir oyuna kalkmakla, yasalar üzerinde konuşurken sözü tabiata, tabiat üzerinde konuşurken de yasalara çevirmekle boş yere suçladın, değil mi?

Kallikles — Bu adam, saçma konuşmaktan vazgeçmeyecek. Birtakım sözcüklere sarılıp onlar üzerinde cambazlık et-
c mekten utanmıyor musun bu yaşta Sokrates? Ben sana, üstün olan iyidir, demedim mi? Kollarından başka hiçbir güçleri olmayan ne idüğü belirsiz birtakım heriflerin, bir sürü kölenin bir araya gelip de söyledikleri sözleri yaşa saydığımı mı düşündün?

d *Sokrates* — Ey koca bilgin, senin görüşün bu mu?

Kallikles — Bu ya.

Sokrates — Üstün olmak ne demektir, diye arka arkaya soruşum, senin düşünceni iyice anlamak içindi Kallikles. Ne demek istediğini açıkça öğrenmek istiyordum. Yoksa senin, iki kişi bir kişiden, ya da kölelerin, salt kolları güçlü olduğu için, benden daha iyidirler diye düşünmediğini bilmez miyim? Şimdi yalvarırım sana, baştan al da söyle; en güçlü olan, en iyi adam değilse, en iyi adam diye kime diyorsun sen? Yalnız ne olur, biraz yumuşak davran bana sayın bayım, yoksa çekip giderim yanından.

Kallikles — Alay etme. e

Sokrates — Yavuz Zethos hakkı için alay etmiyorum. Ama sen demin, onun ağzından benimle alay etmiştin, neyse... Söyle şimdi, en iyi diye kime diyorsun sen?

Kallikles — En değerli olana.

Sokrates — Görüyor musun, hiçbir işe yaramayan, anlamsız birtakım sözler söylüyorsun. Cevap ver: En bilgili olan, en iyi, en üstün müdür, değil midir?

Kallikles — En bilgili olan, en iyi, en üstündür.

Sokrates — Öyleyse, bir bilgili adam, bin budaladan da- 490 a
ha üstündür sence. En üstün olduğu için de, ötekileri buyruğu altına alacak; ötekilerden daha varlıklı olacak. Bir kişi, bin kişiye üstündür, demenden ben bunu anlıyorum. Artık, söz cambazlığı yaptığımı söyleyemezsin.

Kallikles — Evet, bunu demek istedim. Tabiata göre doğru olan, en iyinin, en bilgilinin, güçsüzleri buyruğuna alması, onlardan daha varlıklı olmasıdır.

Sokrates — Dur burada. Şuna ne dersin: Şimdiki gibi bir b
araya geldiğimizi düşün, birkaç kişiyiz, ortaklaşa kullanacağımız birçok etimiz, içkimiz var; sağlık, sağlamlık bakımından da çeşitli durumdayız, kimimiz güçlü kuvvetli, kimimiz değil; içimizden biri de, diyelim bir hekim olsun o, besin işinde uzman, başka bir şeyden anlamıyor; bu adam kimimizden daha sağlam, kimimizden daha düşkün durumda. En bilgili olduğu için en iyimiz, besin işinde en üstünümüz o olmayacak mı bizim?

Kallikles — O olacak ya.

Sokrates — Öyleyse, en iyimiz olduğu için, etlerden, içki- c
lerden en büyük payı o alacak; en sözü geçen olduğu için de, etleri, içkileri bize o dağıtacak; ama başkalarının payını da

kendine ayırarak istediği gibi yeyip içmeyecek, ya da böyle yaparsa cezalandırılacak... Onun payı, kimimizden az, kimimizden çok olacak, içimizde bedence en düşkünümüz o ise, en iyimiz olduğu için, hepimizden daha az pay alacak... Doğru değil mi dostum?

Kallikles — Etti, içkiydi, hekimdi, bilmem ne karın ağ-
d rısıydı diye tutturmuş gidiyorsun; benim konuştuğum o değil ki...

Sokrates — Peki canım, ama en bilgili olan, en iyidir demedin mi? Söyle, «evet» mi, «hayır» mı?

Kallikles — Evet.

Sokrates — En iyi olan, en büyük payı almalı mı?

Kallikles — Bu en büyük pay, yiyecekten, içecekten değil.

Sokrates — Anlıyorum... Belki de üst başta demek istiyorsun. En büyük giysiyi, en çok sayıda, dokumacı ustası alacak; en güzel, en iyi giysiler onda görülecek öyle mi?

Kallikles — Üst baş diye saçmalama.

e *Sokrates* — Öyleyse, ayakkabı yapmakta en iyi, en usta olan, ayakkabı bakımından herkese üstün olacak; demek ayakkabıcı, en büyük ayakkabılarla dolaşacak, en çok onun ayakkabısı olacak, değil mi?

Kallikles — Şimdi de ayakkabı diye tutturdu. Neler saçmalıyorsun sen?..

Sokrates — O değil, bu değil, öyleyse çiftçidir senin dediğin; tohumlardan en büyük payı alan, tarlası için olabildiğince çok tohumu olan çiftçi, bilgilidir, iyidir, doğrudur, öyle mi?

Kallikles — Biteviye tutturdun gidiyorsun Sokrates.

Sokrates — Evet ama Kallikles, hep o konudayım ben.

Kallikles — Evet, tanrılar hakkı için, konumuzla bir ilgisi varmış gibi, boyuna kunduracılar, demirciler, hekimler, aşçılar deyip duruyorsun.

491 a *Sokrates* — Neden böyle söylüyorsun? En büyük payı almak için, en üstün, en bilgili olmak gerektir, demeyecek misin? Ben de söylemeyeyim, sen de söyleme, öyle mi?

Kallikles — Anlattım sana. Önce, benim üstün dediğim kimseler, o senin kunduracıların, aşçıların değil, devleti yönetmeyi bilen bilgili adamlar... Onlar şadece bilgili olmakla
b da kalmazlar, yiğittirler, isteklerini sonuna dek götürmek gücündedirler, ruhsuz, gevşek kimselere benzemezler.

Sokrates — Bak, çok sayın Kallikles, bu konuşmada benim durumum, senin durumuna hiç benzemiyor. Sen, sözlerimin değişmediğini söylemekle beni suçluyorsun; bense, tartıştığımız konular değişmeden senin sözlerinin boyuna değiştiğini söylemekle yeriyorum seni. Çünkü, önce, en iyi, en üstün olan, en güçlü olandır dedin; sonra en bilgili olandır dedin; şimdi de ortaya başka bir görüş çıkarıyorsun; en üstün, en iyi olan, şimdi söylediğine göre, en yiğit olanmış. Her şeyden önce şunu söylemeni istiyorum, dostum: Bir insan neden c
dolayı en iyi olur? En iyi, en üstün diye kime diyorsun sen?

Kallikles — Anlattım ya, devlet yönetiminde korkusuz, bilgili olan kimseye diyorum. Devletin başına onlar geçmelidir. Güdenler, güdülenlerden daha varlıklı olmalıdır. Doğrusu bu- d
dur.

Sokrates — Ama nasıl dostum? Onlar kendilerine göre güden midir, güdülen mi?

Kallikles — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Demek istiyorum ki, herkes kendinin güdücüsüdür; ama sen, kendi kendini gütmeyi gereksiz sayarsın belki. İnsan yalnız başkalarını mı gütmek ister?

Kallikles — «Kendi kendini gütmek»ten he anlıyorsun?

Sokrates — Basit bir şey... Hani demezler mi, ölçülü ol- e
mak, kendini bilmek, zevklerinin, tutkularının güdücüsü olmak.

Kallikles — Ne saflık... Budalalarda ölçü ha?

Sokrates — Böyle demek istemediğimi herkes anlar.

Kallikles — Budalaları söylemek istiyorsun Sokrates... Öylesine budala denmez de ne denir? Herhangi bir şeyin kölesi olan bir kimse, mutluluğa erebilir mi? Tersinedir bence, açık söylüyorum, gerçekten yaşamak isteyen kimse, istediklerini bastırmamalı, bırakmalı onları alabildiğine gelişsinler, gelişip olgunlaşınca da, korkusuzca, ustaca kendini bu isteklere vermeli, bütün özlemlerini gerçekleştirmeli. Benim, tabiata göre doğru, güzel dediğim bu. Ama birçoğu başaramıyor bunu, başaramayınca da, başaranları suçluyor. Çünkü saklamak is- 492 a
tediği beceriksizliğinden utanıyor, bundan ötürü de, ölçüsüzlük alçaklıktır diyor. Demin de söylediğim gibi, tabiatça en soylu onlan kişileri köleleştiriyorlar, zevklerini doyurmak ellerinden gelmediği için de, korkaklıklarından ölçülülüğü, doğruluğu övüyorlar. Kral oğlu olarak doğmuş, ya da bir başbuğ-

luk, bir zorbalık, bir hakanlık ele geçirecek yetenekte biri için, ölçülülükten daha kötü bir şey, daha büyük âdilik olur mu?
b Böylesi, bütün iyiliklerden istediği gibi yararlanacakken, ortada onu bundan alıkoyacak kimse de yokken, ne diye başkalarının düşüncesini, aklım, davranışını baş tacı etsin? İnsan, bir devletin başına geçtikten sonra bile, ölçülülük ve doğruluk yüzünden, dostlarını düşmanlarından daha çok kazandırmazsa acınacak duruma düşmüş olmaz mı? Doğruluğa vurgun olduğunu söylüyorsun ya, doğruluk gerçekte şudur: Taşkınlık, ölçüsüzlük, hesapsız harcama, insanı erdeme ve mut-
c luluğa götürür, geri kalanı sadece gösteriş, tabiata aykırılık, budalaca sözler ve saçmalıktır.

Sokrates — Düşündüklerini korkusuzca ve açıkça ortaya
d koydun Kallikles, başkası bunları düşünür de söylemek istemez. Yalvarırım kesme, kesme de doğru yaşama nasıl olurmuş anlaşılsın. Söyle bana, doğru bir adam, tutkularının dizginlerini tutmamalı, dedindi değil mi? Erdemlilik, tutkularımızı alabildiğine başıboş bırakmak, onları şu, ya da bu yolda
e doyurmaktır. Öyle mi?

Kallikles — Evet, öyle dedim.

Sokrates — Demek, hiçbir şey istemeyenlerin mutlu olduğu doğru değildir, öyle mi?

Kallikles — Değildir ya, öyle olsaydı taşlardan ve ölülerden daha mutlusu olmazdı.

Sokrates — Ama senin görüşüne uygun bir yaşayış da çok korkunç şey doğrusu... Euripides,

Kim bilir, yaşamak ölmek mi, ölmek yaşamak mı?

493 a derken doğruyu mu söylemişti, gerçekten de ölülere benziyoruz biz, diye düşünürüm. Bir bilgeden duymuştum, biz gerçekten ölü imişiz, bedenimiz mezarımızmış; ruhumuzun, istekleri barındıran parçası, lafla kışkırtılmaya, oraya buraya atılmaya yatkınmış. İşinin ustası bir masalcı da, belki bir İtalyan, ya da bir Sicilyalı, benzetmelerden yararlanarak bir masal uydurmuş, kolayca kandığı, kandırıldığı için ruhu fıçıya
b benziyor, bilgisiz adamın ruhuna, işlenmemiş ve su sızdıran bir fıçı diye bakıyor; bu gibi işlenmemiş ruhlarda, isteklerin barındığı yeri, ruhun o ölçüsüz ve arsız parçasını, doymak nedir bilmediği için, her yanı delik deşik bir fıçı ile kıyaslıyor. Ama o masalcı, senin gibi düşünmüyor Kallikles, çünkü Hades'te, o görünmeyen ülkede, en mutsuz ruhların, işlenmemiş,

su sızdıran ruhlar olduğunu, bunların her yanı delik deşik olan bir fıçıya, gene öyle delikli bir kapla su aktardıklarını c
söylüyor. Bana anlatanların söylediklerine göre, bu süzgeç ruhtur, tıpkı öyle delik deşik, bu yüzden de doymak bilmez, belleği ve inancı berbat olduğu için, bilgisiz adamın ruhu, süzgeçe benzetilmiş. Tuhaf bir şey ama, bir ilkesi var, elinden gelse de ona inandırabilsem seni, düşüncelerini değiştirebilsem, doymak bilmez, ölçüsüz bir yaşayış yerine, günlük ihtiyaçların giderilmesiyle yetinilen, düzenli, tek gözlü bir yaşayışı yeğlesen. Bilmem sende bir etki uyandırabildim mi, seni düzenli bir yaşayışın, ölçüsüz bir yaşayıştan daha mutlu olduğu düşüncesine getirebildim mi? Yoksa boşa mı gitti hepsi, kaç ma- d
sal anlatırsam anlatayım, hep o düşüncede diretecek misin?

Kallikles — İkincisi daha doğruya benziyor Sokrates.

Sokrates — Peki, gene bu benzetme yolundan başka bir tasarlama söyleyeyim sana: Biri ölçülü, biri ölçüsüz yaşayan iki kişinin durumunu, birçok küpleri olan iki kişiye benzetemez miyiz? Bunlardan birinin küpleri sağlam ve kimi şarapla, kimi balla, kimi sütle, kimi de çok çalışarak, güçlükle elde ettiği, az bulunur başka içkilerle dolu. Ama bu küpler bir kez doldurulduktan sonra, adamın onları daha da doldurmak için artık hiçbir sıkıntısı, üzüntüsü kalmaz. Ötekine gelince, güç- e
lükle de olsa, o da içki bulabilir, ama küpleri sağlam olmadığı, çatlak olduğu için, gece gündüz, ha babam onları doldurmak zorundadır, bir an dursa, acıların en büyüğü içine düşecektir. İşte ölçülü ve ölçüsüz yaşayışlar, bu iki adamın durumuna benzer. Şimdi ölçüsüz yaşayanın, ölçülü yaşayandan daha mutlu olduğunu söyleyebilir misin? Tersinin doğru olduğuna seni inandıramıyor muyum? 494 a

Kallikles — İnandıramıyorsun Sokrates, çünkü fıçıları dolu olan adamın artık hiçbir zevki yoktur, küpleri bir kez doldurduktan sonra, neşesi de, üzüntüsü de kalmaz; demin de söyledim ya, taş gibi bir yaşamadır onunkisi. Oysa işin tadı b
boyuna doldurmaktadır.

Sokrates — Ama sen daha çok doldurursan, daha çok akıp gitmesi, bunun için de küpün daha büyük delikli olması gerekmez mi?

Kallikles — Gerekir ya.

Sokrates — Senin anlatığın bir ölünün, bir taşın yaşayışı

değil, bir karabatağın yaşayışı. Acıkıp acıkıp yemeli mi demek istiyorsun?

Kallikles — Evet.

e *Sokrates* — Susayıp susayıp içmeli, öyle mi?

Kallikles — Evet, dediğim bu; insanın ne kadar isteği olursa olmalı, o da bunların tadını tadarak mutlu yaşayabilmeli.

Sokrates — Çok güzel, çok iyi, başladığın gibi yürü, çekinme. Bana gelince, ben de o yükten sakınmalıyım: Öyleyse önce şunu söyler misin? Senin mutluluk anlayışın içinde uyuz olup kaşınmak da var mı?

Kallikles — Ne antika adamsın Sokrates, sokak söylevcisine yakışır böyle konuşmak.

d *Sokrates* — İşte Polos'la Gorgias'ı da böyle ürküttüm Kallikles, düşündüklerini söylemekten çekindiler. Ama sen onlar gibi çekingen değilsin, ürkmeyeceksin, çünkü gözü pek bir adamsın. Şimdi cevap ver bakalım soruma.

Kallikles — Peki, kaşınarak da zevkle yaşanabilir.

Sokrates — Zevkle, demek ki mutlu olarak, değil mi?

Kallikles — Öyle ya.

e *Sokrates* — Ama kaşıntı yalnız başta kalmazsa ne olacak? Daha sorup gidebilir miyim? İyi düşün Kallikles, sana son olarak, bir sokak orospusunun yaşayışı çirkin, pis, korkunç değil midir, diye sorulsa, deminden beri söylediklerine uyarak ne cevap verirdin? Yoksa, isteğini yeterince elde ediyor, demek ki çok mutludur, demeyi de göze alır mıydın?

Kallikles — Konuşmayı bu konulara sürüklemekten utanmıyor musun Sokrates?

Sokrates — Ben mi sürüklüyorum güzel dostum, yoksa ne türlü olursa olsun ,hiç ayırdetmeden, zevk veren her şeyi mutluluk sayan, iyi ve kötü zevkler diye bir ayırım yapmayan mı? Gene de soruyorum: Sence zevkli demek iyi mi demektir,

495 a yoksa iyi olmayan zevkler de var mıdır?

Kallikles — Demin söylediklerime uymak için, zevkli demek iyi demektir diyeceğim.

Sokrates — Düşündüğünün tersini söylersen anlaşmayı bozmuş olursun Kallikles, doğruyu araştırma işindeki yardımın yarıda kalır.

b *Kallikles* — Sensin asıl onu yapan Sokrates.

Sokrates — Öyleyse ikimiz de yanlış bir iş yapıyoruz. Bak,

sayın dostum, ne çeşitten olursa olsun, her zevkli olan şey iyi midir, diye soruyorum sana. Böyleyse, bunun arkasından, kapalı olarak söylenen birtakım çirkin sonuçlar ve daha başkaları sökün eder.

Kallikles — Sana göre öyle, Sokrates.

Sokrates — Söylediklerinde gerçekten direniyor musun Kallikles?

Kallikles — Direniyorum ya.

Sokrates — Madem şaka etmiyorsun, tartışmayı sürdürebilir miyiz? c

Kallikles — Elbette.

Sokrates — İstediğin gibi olsun, söyle bana: Sanırım, bilgi dediğin bir şey vardır değil mi?

Kallikles — Vardır.

Sokrates — Demin, bilgiyi, bir çeşit korkusuzlukla bir arada saymamış mıydın?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Bilgi ile korkusuzluk üzerine ayrı iki şey gibi konuşmamış mıydın?

Kallikles — Öyle konuşmuştum.

Sokrates — Peki, zevk ile bilgi bir mi, yoksa ayrı şeyler mi, söyler misin?

Kallikles — Ayrı şeylerdir akıl hocası.

Sokrates — Sence korkusuzluk da zevkten başka bir şey d mi?

Kallikles — Başka bir şey ya.

Sokrates — Güzel, öyleyse unutmayalım; Akharnialı Kallikles, zevkli olan iyidir, ama bilgi ile korkusuzluk, birbirlerinden de, iyiden de başka şeylerdir diyor.

Kallikles — E... Dostumuz Foxtonlu Sokrates ne diyor? O da buna katılıyor mu? e

Sokrates — Katılmıyor; kendini gerçekten tanırsa Kallikles de katılmayacak. İyi ve kötü talih, birbirlerine karşıt şeyler değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Onlar birbirine karşıt olduğu gibi, sağlıkla hastalık da öyle değil midir? Bir adamda bunların ikisi birden bulunmaz, ikisi de olmasın olmaz.

Kallikles — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Herhangi bir hastalığı alalım: İnsanın gözü iltihaplanabilir, değil mi?

496 a *Kallikles* — Evet.

Sokrates — Ama o zaman insan, gözlerini sağlam ve iyi de sayamaz, değil mi?

Kallikles — Sayamaz.

Sokrates — Peki, adam göz hastalığını atsa, gözlerinin sağlığını da yitirir mi? Sonunda hastalıkla bir arada sağlık da elden gider mi?

Kallikles — Öyle şey olur mu?

Sokrates — Aklın almayacağı, çok saçma bir şey olurdu bu, değil mi?

Kallikles — Çok.

b *Sokrates* — Demek, sıra ile oluyor, önce göz hastalanıyor, sonra da iyi oluyor değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Zayıflıkla güçlülük için de böyle değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Hızlılık ve yavaşlık?

Kallikles — O da öyle .

Sokrates — Demek bir insanda, iyilik ve mutluluk ile, karşıtları olan, kötülük ve mutsuzluktan biri varsa öbürü yoktur, nöbetleşedir, değil mi?

Kallikles — Evet, öyledir.

Sokrates — İnsanda bir anda hem bulunan, hem bulun-

c mayan bir şey varsa, iyilikle kötülük olmaz bu... Doğru mu? Ne olur, düşünmeden cevap verme.

Kallikles — Tamamıyle doğru.

Sokrates — Dönelim şimdi ,başta anlaştığımız şeylere. Açlık için —sadece acıkma durumunu söylüyorum— zevk verici bir şey mi demiştin, yoksa ıstıraplı bir şey mi?

Kallikles — Istıraplı bir şeydir demiştim, ama açken yemek yemek zevklidir.

d *Sokrates* — Anlıyorum, ama açlığın kendisi ıstıraplıdır, doğru söylemiyor muyum?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Susuzluk da ıstıraplı bir şey değil mi?

Kallikles — Evet, çok.

Sokrates — Bütün isteklerin, tutkuların ıstırap verici ol-

duklarında benimle birlik misin, yoksa başka örnekler daha getireyim mi?

Kallikles — Başka örnek getirme, seninle birliğim..

Sokrates — Çok iyi. Susadığında içmeyi zevkli bir şey saymaz mısın?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Ama demin söylediğin cümledeki «susayınca» e
sözü, acı duyunca anlamına gelmiyor mu?

Kallikles — Evet.

Sokrates — İçmek sözü de, zevki, isteklerin doyurulmasını anlatmıyor mu?

Kallikles — Evet.

Sokrates — İçmek zevklidir, değil mi?

Kallikles — Öyledir.

Sokrates — Susadığın zaman, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Susuzluktan kıvranırken?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Bakın ne çıkıyor bundan: Susayınca su içerim, demekle, zevkle ıstırap andaş olmuş olmuyor mu? Bedende olmuş, ruhta olmuş, bence bir şey değişmez; bunlar bir anda, bir yerde olmuyorlar mı?

Kallikles — Doğru.

Sokrates — İyi ve kötü talih, aynı zamanda, aynı anda 497 a
bulunamaz demedin mi?

Kallikles — Evet, dedim.

Sokrates — Ama sen, ıstırap içindeki bir adamın da zevk duyabileceğini kabul etmemiş miydin?

Kallikles — Etmiştim.

Sokrates — Zevk, iyi talihe, ıstırap da kötü talihe benzetilemez mi? Böylece, iyi demek, zevkli demek olur, değil mi?

Kallikles — Altından ne çıkacak, onu istiyorum Sokrates.

Sokrates — Anlıyorsun Kallikles, ama anlamamazlıktan geliyorsun.

Kallikles — İyi ya, bitir sözünü, saçmalarını sırala.

Sokrates — İnsanın susuzluğu biterse, su içme zevki de b
biter, değil mi?

Kallikles — Ne dediğini anlamıyorum.

Gorgias — Olmaz Kallikles, bizim hatırımız için cevap ver, hepimiz tartışmanın sonunu bekliyoruz.

Kallikles — İyi ama Gorgias, Sokrates'in her zamanki oyunlarından illâllah; ufak tefek, saçma sapan sorular üzerinde durur da durur.

Gorgias — Ne çıkar? Senin ünün bundan sarsılmaz. Bırak, Sokrates bildiği gibi konuşsun.

c *Kallikles* — Peki, madem Gorgias istiyor, işe yaramaz sorucuklarını sor bakalım Sokrates.

Sokrates — Sana imreniyorum Kallikles, küçük sırları öğrenmeden büyüklerini öğrenmişsin. Olamaz sanırdım bunu. Ama biz gene tartışmamıza gelelim: İnsanın susuzluğu biterse, su içme zevki de o anda bitmez mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Açlık ve öteki istekler için de öyle değil mi? İstek giderilince zevk de kesiliyor.

Kallikles — Doğru.

Sokrates — Demek, ıstırap da, zevk de bir anda kesiliyor, değil mi?

Kallikles — Evet.

d *Sokrates* — Ama iyilik ve kötülük bir anda kesilmez, bunu kabul etmiştin. Dediğini tutuyor musun?

Kallikles — Evet, tutuyorum, ama ne çıkacak bundan?

Sokrates — Çıkacak olan şu dostum: İyilik zevk demek, kötülük de ıstırap demek değildir; zevkle ıstırap bir anda kesilir. Ama iyilikle kötülük ayrı şeyler olduğu için, bunlardan e biri kesilince öteki de kesilmez. Öyleyse, zevkle iyilik, ıstırapla kötülük nasıl bir olabilir? İstersen konuyu bir de başka açıdan ele al; çünkü söylediklerime aklım yatmadı sanıyorum. İyiler, kendilerinde iyilikler olduğu için iyi, güzeller de kendilerinde güzellikler olduğu için güzel değil midir?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Budalanın, korkağın birine iyi adam der misin? Demezsin, çünkü demin, akıllılığı, korkusuzluğu iyi saymıştın... Öyle saymamış mıydın?

Kallikles — Öyle saymıştım.

Sokrates — Budala bir çocuğun sevinç duyduğunu gördün mü?

Kallikles — Gördüm.

Sokrates — Budala bir adamın?

Kallikles — Gördüm ya... Nedir bundan çıkarmak istediğin?

Sokrates — Bir şey çıkarmak istediğim yok, sen yalnız cevap ver.

Kallikles — Evet, gördüm.

Sokrates — Akıllı bir adamın sevinç ve üzüntü duyduğunu da gördün mü? 498 a

Kallikles — Gördüm.

Sokrates — Hangisi daha çok sevinç ve üzüntü duyar... Akıllı olan mı, budala olan mı?

Kallikles — Sevinç ve üzüntü duymak bakımından ikisi de birdir bence.

Sokrates — Yeter. Peki, savaşta bir korkak gördün mü?

Kallikles — Gördüm ya.

Sokrates — Peki, düşman çekilirken hangisi daha çok sevinç duyuyorsa, korkak mı, yoksa korkusuz mu?

Kallikles — Kimi zaman biri, kimi zaman öteki diyeceğim, ya da, aşağı yukarı, ikisi de bir ölçüde. b

Sokrates — Demek korkak da seviniyordu, değil mi?

Kallikles — Çok.

Sokrates — Budala da öyle mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Peki, düşmana yaklaşılırken sadece korkaklar mı, yoksa korkusuzlar da mı bulunuyordu?

Kallikles — Korkaklar da, korkusuzlar da.

Sokrates — Bir ölçüde mi?

Kallikles — Korkaklar daha çok sanıyorum.

Sokrates — Peki, düşman çekilirken de sevinmezler mi?

Kallikles — Belki.

Sokrates — Demek, senin söylediğine göre, budalanın da, akıllının da, korkağın da, korkusuzun da duyduğu sevinç, ya da acı, aşağı yukarı birdir; ama korkaklar, korkusuzlara göre daha çok acı, daha çok sevinç duymazlar mı?

Kallikles — Evet. c

Sokrates — Ama akıllılarla korkusuzlar iyi, budalalarla korkaklar kötüdür, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — İyi olanın da, kötü olanın da duyduğu acı ve zevk, aşağı yukarı, birdir, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Peki, iyilerle kötülerin iyiliği ve kötülüğü bir

midir? Yoksa, daha çok zevk ve daha çok acı duyduklarına göre, kötüler, hem daha iyi, hem de daha kötü müdür?

d *Kallikles* — Ne demek istediğini gerçekten anlamadım.

Sokrates — Nasıl anlamazsın? İyiler, kendilerinde iyilik bulunduğu için iyi, kötüler de, kendilerinde kötülük bulunduğu için kötüdür, zevkler iyidir, acılar kötüdür, demedik miydi?

Kallikles — Evet, öyle dedikti.

Sokrates — Sevinenlerde, sevinç duydukları için, iyilik ve zevk yok mudur?

Kallikles — Vardır.

Sokrates — Öyleyse sevinç duyanlar, kendilerinde iyilik bulunduğu için iyidirler, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Acı duyanlarda ise kötülük ve üzüntü vardır, değil mi?

e *Kallikles* — Evet.

Sokrates — Kötünün, kendisinde kötülük olduğu için kötü sayıldığını söylemiyor muydun?

Kallikles — Evet.

Sokrates — İyilik ve kötülük, zevkle acının çokluğuna göre çok, azlığına göre az olmaz mı?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Akıllı ile budala, korkakla korkusuz, acıyı ve zevki bir ölçüde mi duyuyorlardı? Yoksa korkaklar daha mı çok duyarlar dersin?

Kallikles — Korkaklar daha çok duyar derim.

Sokrates — Şimdi bana yardım et de, şu birleştiğimiz düşüncelerden bir sonuç çıkaralım. İyiyi iki, üç kez gözden ge-
499 a çirmek iyidir, derler. Akıllı ve korkusuz olan iyidir dedikti, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Budala ile korkak da kötü, öyle mi?

Kallikles — Kötüdür ya.

Sokrates — Neşe duyan da iyi değil midir?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Acı duyan kötü değil midir?

Kallikles — Evet.

Sokrates — İyi olan da, kötü olan da neşe ve acı duyar, ama onları en çok duyan belki de kötüdür, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Demek kötü adam, iyi adam kadar iyi ve kötü, hatta ondan daha iyidir, değil mi? Zevkle iyinin bir olduğu ileri sürülürse, bu sonuca varılmaz mı? Buna karşı koyabilir misin Kallikles? b

Kallikles — Deminden beri seni dinliyorum ve söylediklerine uyuyorum Sokrates. Ama bakıyorum da, karşıdaki sana şakadan evet demeye görsün, çocuklar gibi dört elle yapışıyorsun buna, bırakmam da bırakmam diyorsun. Ben de zevkleri, herkes gibi, iyi zevkler, kötü zevkler diye ayırırım elbet, bunu düşünmedin mi?

Sokrates — Yazık Kallikles, haksızlık ediyorsun. Çocukmuşum gibi, bir öyle, bir böyle konuşarak beni kandırmaya çalışıyorsun. Oysa ben seni dost bilerek, elinden gelse de beni kandırmaya kalkmayacağını düşünerek bu işe girdim. Ama yanıldığımı anlıyorum şimdi. Bana verdiğin kadarıyle yetinmek, eskilerin dediği gibi, hiç yoktan en iyi iş olacak diye düşünüyorum. Demek şimdi, yanlış anlamıyorsam, zevklerin kimi iyi, kimi kötüdür, diyorsun, değil mi? c

Kallikles — Evet.

Sokrates — Yararlı olanlar iyi, zararlı olanlar kötü, öyle mi? d

Kallikles — Öyle ya.

Sokrates — Yararlı olan zevkler iyilik getirir, zararlı olanlar da kötülük, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Peki, demin söylediğimiz içme ve yeme zevklerini alalım... Sağlığımızı perçinleyen, ya da bedenimizi güçlendiren şeyler iyi, bunların tersi kötüdür, öyle mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — İyi zevkler, kötü zevkler olduğu gibi, iyi acılar, kötü acılar da var, değil mi? e

Kallikles — Öyledir.

Sokrates — Peki, biz, iyi zevklerle iyi acıları seçip benimseyeceğiz, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Kötülerini değil.

Kallikles — Değil.

Sokrates — Çünkü, biliyorsun, Polos'la ben, bütün işlerimizde iyilik amacı gütmemizin doğru olduğunu söylemiştik. Sen de bize katılacak, bütün işlerimizin sonu iyiliktir, ne ya-

parsak iyiliğe varmak için yapmalıyız, yoksa işimizi yapmak için iyilik etmeyeceğiz, diyecek misin? Oyunu bize veriyor mu-
500 a sun?

Kallikles — Veriyorum.

Sokrates — Öyleyse, her şeyde olduğu gibi, zevki, iyilik için yapmalı, yoksa iyiliği zevk için değil.

Kallikles — Evet.

Sokrates — Peki, herkes, hangi zevklerin iyi, hangi zevklerin kötü olduğunu ayırdedebilir mi? Yoksa bunun için, her iki zevki de bilmek, anlamak mı gerekir?

Kallikles — Her iki zevki bilmek, anlamak gerekir.

b *Sokrates* — Polos'la Gorgias'a söylediğimi, şimdi sana da söyleyeyim. Unutmadınsa, kimi iş sadece zevk getirir, iyi ile, kötü ile ilgilidir, demiştim. İşte, benim sanat saymadığım aşçılık, birinci çeşitten bir iştir ve sadece zevkle ilgilidir; oysa hekimlik, iyilikle ilgili bir sanattır. Şimdi dostluk tanrısı hakkı için sana yalvarırım Kallikles, benimle alay etme, benim alay ettiğimi de sanma, rasgele cevap verme, düşündüğünün tersini söyleme. Çünkü görüyorsun, insan nasıl yaşamalı konusu üzerinde tartışıyoruz; biraz aklı olan için bundan daha
c önemli konu olur mu? Senin bana öğütlediğin yolu mu tutup, halk toplantılarında senin gibi erkekçe konuşmaya, söylevcilik sanatına, şimdi moda olan ilkelere uygun olarak siyasete mi özenelim; yoksa felsefe mi öğrenelim? Bunlar, ayrı ayrı yollar. Belki de ilk iş olarak, benim başta yaptığım gibi, bu iki yolun ayırımlarını incelesek iyi edeceğiz; bunda anlaştıktan sonra, biri ötekinden nerde ayrılıyor, bunlardan hangisini seçmemiz doğru olur konuları üzerinde bir sonuca varabiliriz.
d Ne demek istediğimi gene anlamadın mı?

Kallikles — Hayır, anlamadım.

Sokrates — Öyleyse daha açık anlatayım: İyi diye bir şey, zevk diye bir şey olduğunda anlaşıyoruz; zevk başka, iyi başka; zevki aramanın ve ele geçirmenin yolu ile, iyiyi aramanın ve ele geçirmenin yolu da başka başka... Her şeyden önce, benimle birlik olup olmadığını öğrenmek istiyorum. Bu söyle-
e diklerimde birlik miyiz?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Öyleyse, bir adım daha ileri gideyim; Polos'la Gorgias'a söylediklerimi doğru buluyorsan, orada da benimle birlik olduğunu söyle. Onlara demiştim ki, aşçılık bence

bir görenektir, bir sanat değildir; oysa hekimlik bir sanattır, hastanın durumunu ve tabiatını inceler, ne yaparsa bilerek ya- 501 a
par ve neden öyle yaptığını gösterebilir. Aşçılıksa, zevkle ilgilidir, kendini verdiği bu zevk işinin nedenine, özüne bakmaz; hiçbir şey düşünmeden bu yolda sonuna dek gider; görenekle, deneyerek çalışır ve her gün yaptığı işleri belleyerek zevk yaratır. Bu söylediklerim doğru mu, değil mi, önce bunu düşün; sonra da, kimisi ruhun en yüksek iyiliği için çalışan sanat tutumları, kimisi de, ruhun iyiliğini bir yana bırakarak, aşçılık b
için söylediğim gibi, sadece ruhun zevki ile uğraşan, ona bu zevki nasıl verebileceğini düşünen, ama hangi zevkler iyidir, hangi zevkler kötüdür aldırmayan, iyi olsun, kötü olsun, zevk- c
ten başka amaç gütmeyen, ruhla ilgili başka tutumlar var mı, yok mu, ona bak. Bana kalırsa Kallikles, bu gibi tutumlar vardır, ister bedenle, ister ruhla ilgili olsun, iyi ve kötü üstüne hiçbir şey düşünmeksizin, sadece zevk açısından işe koyulan bu gibi tutumları, ben, bir çeşit dalkavukluk sayıyorum. Şimdi söyle bana, bizim görüşümüze katılıyor musun, katılmıyor musun?

Kallikles — Katılmaz olur muyum, katılıyorum; çünkü, bir an önce tartışmanın sonunu getirmek ve dostum Gorgias'ı sevindirmek istiyorum.

Sokrates — Peki, bu dalkavukluk bir kişiye karşı mı, yok- d
sa iki veya daha çok kişiye karşı mı kullanılır?

Kallikles — İki veya daha çok kişiye karşı.

Sokrates — Öyleyse, bir yığın adamı, gerçek çıkarlarına bakmadan da sevindirmek olabilir, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Bu işi gören uğraşları sayabilir misin? İstersen dur da, ben sorayım, hangisi zevk verendir, hangisi değil- e
dir, sen söyle. Başlayalım: Flüt çalmaya ne dersin? Bu iş, sadece zevk arayan, bundan başka bir şey düşünmeyen bir iş gibi görünmüyor mu sana Kallikles?

Kallikles — Evet, öyle görünüyor.

Sokrates — Peki, bütün benzeri sanatlar için, bayramlarda lyra çalma sanatı için de doğru değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Koro için, ditrambos şiirlerine ne dersin? Onlar da özce böyle değil mi? Meles'in oğlu Kinesias'ın, din-

leyicilerini ruhça yükseltecek şeyler mi, yoksa kalabalığa zevk
502 a verecek şeyler mi düşündüğünü sanıyorsun?

Kallikles — Kinesias üstünde yanılma olamaz Sokrates.

Sokrates — Ya babasına, harp çalan Meles'e ne dersin? Dinleyicilerinin iyiliğini düşünerek mi çalardı Meles? Onun bile zevk vermeyi düşündüğü söylenemez mi? Onun bile diyorum, çünkü Meles dinleyicilerini sıkardı. Peki, harp'la söylenen türküler, genel olarak bütün ditrambos şiiri için ne dersin? Bunların hepsi zevk için uydurulmamış mıdır?

Kallikles — Bence de öyledir.

b *Sokrates* — Ya tragedya Musasının, bu yüce ve kutsal varlığın amacı nedir? Onun bütün amacı, dileği seyircilerine sadece zevk vermek değil de, bununla savaşmak, onların tatlı istekleri üzerinde konuşmayı ortadan kaldırmak, hoşa gitsin gitmesin, sözle ya da ezgi ile gerçekleri söylemek midir? Sence tragedyanın özü, bunlardan hangisiyle anlatılır?

Kallikles — Tragedyanın amacı zevk vermek, seyircilerin
c hoşuna gitmektir Sokrates, kimse bunun tersini söyleyemez.

Sokrates — Peki, demin dalkavukluk diye tanımladığımız da bu değil mi Kallikles?

Kallikles — Doğru.

Sokrates — Şimdi düşün, şiiri ölçüden, uyumdan, ezgiden ayırsak geriye söz kalmaz mı?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Bir kalabalığa söylenmiş değil midir bu söz?

Kallikles — Evet.

d *Sokrates* — Öyleyse, şiir, bir çeşit söylevcilik midir?

Kallikles — Doğru, öyledir.

Sokrates — Sence ozanlar, tiyatrolarda söylevci kesilmiyorlar mı?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Demek şimdi biz, erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan, yurttaşlardan, kölelerden kurulu bir topluluğa seslenen bir çeşit söylevcilik bulduk. Bu söylevcilik, çok hoş bir şey değil bizim için, çünkü onu dalkavukluğa benzettik.

Kallikles — Evet, çok doğru.

Sokrates — Peki, Atina'daki halk toplantılarına, ya da
e başka devletlerin özgür insanlar topluluklarına karşı kullanılan öteki söylevcilik için ne dersin? Sence söylevciler, hep iyilik gözeterek, konuşmalarıyle yurttaşlara yararlı olmayı mı dü-

şünürler, yoksa yalnız kendi çıkarlarını göz önünde tutarak halkın iyiliğini unuturlar da, hoşa gidecek sözler söylemeyi, halkla çocuklar gibi oynayıp, iyi kötü ayırmadan onu eğlendirmeyi mi isterler? 503 a

Kallikles — İkisini ayırırım ben. Halkın iyiliğini gözeten söylevciler olduğu gibi, senin anlattığına uyanlar da vardır.

Sokrates — İki çeşit söylevcilik olduğunu söylemen bana yeter. Bunlardan biri, düpedüz dalkavukluktur, çünkü bir konuşma sanatıdır; ötekisi, soylu olanı ise, yurttaşların ruhça yükselmesini, yetişmesini amaç bilir; iyi karşılansın, kötü karşılansın, halka hep en iyi olanı söylemeye çalışır. Ama sen gör- b dün mü hiç böylesini? Gördünse ,böyle tanınmış bir söylevci gösterebilirsen söyle, kimdir o?

Kallikles — Gerçekten, şimdiki söylevciler arasında böyle birini gösteremeyeceğimi sanıyorum.

Sokrates — Peki, eskiler arasında, ta ilk konuşmalarından başlayarak, Atinalıların doğru yolu bulmasını düşünen, onları kötü iken iyi etmeyi isteyen herhangi birini gösterebilir misin? Ben gerçekten bilmiyorum böyle bir adam. c

Kallikles — Ne?.. Themistokles'in iyi bir adam olduğunu duymadın mı? Kimon, Miltiyades, geçenlerde ölen, senin de dinlediğin Perikles öyle değil miydi?

Sokrates — Erdem, senin dediğin gibi, kendimizin ve başkalarının isteklerini yerine getirmekse, evet Kallikles, iyi adamlardı onlar; ama böyle değil de, yerine getirilmesi bizi iyi eden istekler olduğu gibi, kötü eden istekler de olduğunu, bunlardan ikincilerin değil, birincilerin doyurulması gerektiğini, bunun da bir sanat olduğunu bilmek zorunda isek, d saydığın devlet adamlarından herhangi birinin böyle tanındığını söyleyebilir misin?

Kallikles — Bunu gerçekten söyleyemem.

Sokrates — Ama arasan, böyle birini bulacaksın Kallikles. Hadi, serin kanlılıkla düşünelim, bakalım hangisi böyle. Söylediği ne olursa olsun, yararlı olmayı gözeterek söz söyleyen iyi adam, gelişigüzel değil, birtakım ölçülere dayanarak konuşur değil mi? Tıpkı öteki sanatçılar gibi... Ressam olsun, mimar olsun, gemi yapıcısı, ya da bir başkası olsun, bunların hiçbiri yaptığını gelişigüzel yapmaz, seçtiğini gelişigüzel seçmez; yaptığına belli bir biçim vermek için ne gerekiyorsa e onu seçer. Sanatçı, kurallara uygun, düzgün bir bütün kura-

bilmek için, her şeyi düzene sokmak, bir parçayı, öteki parça ile uyumlu kılmak zorundadır. Bütün sanatçılar için olduğu gibi, demin konuştuğumuz, bedene düzen ve düzgünlük veren beden eğitimcileriyle hekimler için de böyledir bu. Bir
504 a diyeceğin var mı?

Kallikles — Hayır, dediklerine uyuyorum.

Sokrates — Öyleyse, düzenli, düzgün yapılmış bir ev iyi, düzgün olmayan ev kötüdür, değil mi?

b *Kallikles* — Evet.

Sokrates — Gemi için de böyle değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — İnsan vücudu için de bunu söyleyemez miyiz?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Peki, ruh için ne dersin? Düzensiz bir ruh mu, yoksa düzenli ve uyumlu bir ruh mu iyidir?

Kallikles — Daha önce söylediklerinize göre ikincisi..

Sokrates — Bedene düzen ve uyumluluk veren etkiye ne
c diyoruz?

Kallikles — Sanırım, sağlık güçlülük demek istiyorsun.

Sokrates — Evet, onu demek istiyorum. Ya ruhun düzenini, uyumluluğunu yapan etkiye ne ad veriyorsun? Beden için olduğu gibi, buna da bir ad vermeye çalış.

Kallikles — Sen neden vermiyorsun Sokrates?

Sokrates — Peki, benim bir ad vermem sence yeğse, bulayım. Ancak, diyeceğimi doğru görürsen, doğrudur de, doğru görmezsen, çürüt benim dediğimi. Bedene düzen, düzgünlük veren «sağlık»tır bence, sağlamlıkla bedenin bütün öteki iyilikleri bundan gelir... Doğru mu?

Kallikles — Doğru.

Sokrates — Ruhun davranış düzenine, düzgünlüğüne de «yasalara uygunluk» ve «yasa» adı verilir. İnsanı yasalara uygun ve düzenli kılan bunlardır. Biz böylece ölçülü ve doğru oluruz. Böyle değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — İşte, namuslu, sanatını bilir gerçek söylevcinin, insan ruhuna seslenirken, ister ona bir şey versin, ister ondan bir şeyi söküp atsın, bütün davranışlarında, bütün sözlerinde bunları gözetmesi gerekmez mi? Yurttaşlarının ruhuna doğruluğu aşılayıp eğriliği oradan atmak, ölçülülüğü aşı-
e

layıp ölçüsüzlüğü oradan atmak, bütün erdemleri aşılayıp bütün kötülükleri oradan atmak söylevcinin amacı değil midir? Bu söylediklerimle birlik misin?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Sağlık durumu kötü olan bir adama, bir hastaya, yararı dokunmak şöyle dursun, doğru düşünülecek olursa gerçekten kötü gelecek birçok güzel yemekler, içkiler, lezzetli şeyler vermek neye yarar Kallikles? Doğru değil mi?

Kallikles — Doğru değil diyemem. 505 a

Sokrates — Çünkü bence, bedeni kötü durumda olan bir adamın, yaşayışında bir iyilik yoktur... Bu durumda, onun yaşayışı kötüdür. Doğru söylemiyor muyum?

Kallikles — Evet. b

Sokrates — Hekimler, sağlam bir adamın, acıkınca yemesine, susayınca içmesine, isteklerini canı çektiği gibi yerine getirmesine bir şey demezler de, hastalanınca ,istediği gibi yeyip içmesini yasak ederler. Bunda da birlik miyiz?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Benim iyi dostum, ruh için de doğru değil mi bu kural? Ruh kötü durumda ise akılsızsa, ölçüsüzse, doğruluktan, dinden ayrılmışsa, onun isteklerini dizginlemek, iyileşmesine yaramayan şeylerden onu korumak gerekmez mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Böyle davranmak, ruh için en iyisi değil midir?

Kallikles — En iyisidir.

Sokrates — Ama ruhu isteklerinden alıkoymak, onu cezalandırmak olmaz mı?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Öyleyse, demin düşündüğünün tersine, isteklerinden alıkonmak, cezalandırılmak, ruh için, ölçüsüzlükten, dizginsizlikten daha iyiymiş değil mi?

Kallikles — Ben anlamıyorum Sokrates, kim anlıyorsa c
ona sor.

Sokrates — İşte, doğru yola gelmeye, tartışmanın buyurduğu cezaya çarpılmaya katlanamayan bir bay.

Kallikles — Söylediğin sözlerin bence hiç önemi yok, Gorgias'ın hatırı için cevap verdim deminden beri.

Sokrates — Ne yapalım şimdi? Konuşmayı orta yerde bırakalım mı?

Kallikles — Ne istersen yap.

Sokrates — «Masal yarıda kalmaz, ucuna varır» derler,
d ben de konuşmamızı yarıda bırakmak istemezdim. Ne olur, biraz daha dayan da, ucuna varalım.

Kallikles — Ne zorbalık bu Sokrates? Seni de, tartışmanı da bırakmak istiyorum ben. İstersen başkasını bul, onunla tartış.

Sokrates — İsteklisi var mı? Tartışmayı bitirmek istiyorum.

Kallikles — Benim yardımım olmadan, ya tek başına konuşarak, ya da kendin sorup kendin cevap vererek bitiremez misin?

Sokrates — Benim de Epikarmes gibi, «Önce iki kişi ko-
e nuştu, şimdi bir kişi yetecek» demem mi gerekiyor? Bakıyorum da, yardım etmek isteyen yok. Sonuna değin tek başıma gideceksem, her şeyden önce şunu söyleyeyim: Bu konuda doğru olanı da, yanlış olanı da bilmek için, yalnız ben değil, hepimiz tutuklanmalıyız. Şimdi kendi görüşümü anlatacağım. Ama içinizden biri, yanlış bir sonuca vardığımı düşünecek olursa, durdurmalı beni, çürütmeli sözlerimi. Çünkü ben ,düşüncelerimi bir bilim gibi ortaya sürüyorum, sizler
506 a gibi araştırıyorum ben de. İşte bu yüzden, karşımdaki, beni durduran bir söz söylerse, onu ilk benimseyecek ben olurum. Tartışmayı sona erdirelim diye böyle konuşuyorum, siz istemiyorsanız bırakıp gidelim.

Gorgias — Bana kalırsa Sokrates, son tartışmayı bitirmeden ayrılmayalım. Arkadaşlar da böyle düşünüyorlar sa-
b nırım. Ben kendi payıma, sözlerinin sonunu dinlemeyi çok istiyorum.

Sokrates — Ben de Gorgias,tartışmayı Kallikles'le sürdürmek isterdim; böylece o «Zethos» olurdu, ben de onun karşısında «Amphion» olurdum. Ama Kallikles, madem tartışmayı bitirmek için bana yardım etmek istemiyorsun, bari dinle, yanlışımı görürsen çürüt sözlerimi. Bunu yaparsan, senin bana kızdığın gibi ben sana kızmayacağım; tersine, senin adını mezar taşıma, yardımseverlerin en büyüğü diye kazıtacağım.

Kallikles — Dostum, bana bakma, sen bitir sözünü. c

Sokrates — Öyleyse dinle beni, tartışmayı başından alıyorum: Hoş ile iyi bir midir? Hayır, değildir. Kallikles'le ben burada birliğiz. Hoşu mu iyiye varmak için kullanmalı, yoksa iyiyi mi hoşa varmak için? Elbette iyiye varmak için hoşu. Hoş, varlığından zevk aldığımız, iyi de varlığından iyi olduğumuz şey değil midir? Öyledir. Bizim iyi olmamız, bütün iyi şeylerin iyi olması, bizde ve onlarda birtakım erdemlerin bulunmasındandır. İşte ben bu kanıdayım Kallikles. Ama bedenin, ya da ruhun, bir aracın, ya da yaratığın erdemi, talihin verdiği bir şey değildir; onların payına düşen doğruluğun, düzenin sonucudur. Doğru söylemiyor muyum? Bana göre öyle. Öyleyse, her şeyin erdemi, düzeninden mi gelir? Evet, diyorum ben. Bir şeyin iyi olmasını sağlayan bu düzen, o şeyin özünde bulunan, özel bir düzen midir? Öyledir. Düzenli olan bu şey ölçü müdür? Evet. Ölçülü ruh iyi midir? Evet demekten başka cevabım yok benim Kallikles, senin var mı? d e

Kallikles — Sen konuşmana bak, dostum.

Sokrates — Şunu da ekleyeyim, ölçülü ruh, iyi ruhsa, bunun tersi olan ruh, demek budala, ölçüsüz ruh, kötü ruhtur. Çok doğru. 507 a

Peki, ölçülü adam, insanlara karşı olsun, tanrılara karşı olsun, yakışanı yapmayacak mıdır? Çünkü böyle yapmazsa, ona ölçülü denmez, yakışanı yapacaktır. İnsanlar karşısında doğru olanı, tanrılar karşısında da kutsal olanı yerine getirecek; doğru olanla, kutsal olanı yerine getirense, doğru ve dinli olmaz mı? Olur, çok doğru. Korkusuz da olmaz mı? Çünkü ölçülü bir adamın ödevi, yapması gerekenin ardına düşmemek, onu önlemektir; o yalnız ödevi olan şeyleri, insanları, zevkleri, acıları sabırla yüklenir. İşte bu yüzden Kallikles, ölçülü adam, demin söylediğimiz gibi, doğru, korkusuz, dinine bağlı olduğu için, tam bir iyi adamdan başkası olamaz; iyi adam olduğu için de, ne yapsa iyi ve eksiksiz olur; yaptıkları iyi olan ise mutlu ve esendir. Kötü işler yapan adam, mutsuzdur. İşte senin beğendiğin bu ikincisi, ölçülü adamın karşıtı olan ölçüsüz adam. Benim dediğim bu, bunların doğru olduğunu savunuyorum. Bunlar doğruysa, daha ileri gidiyorum, diyorum ki, mutlu olmak isteyen ölçülülüğü aramalı, uygulamalı, ölçüsüzlükten kaçabildiğince kaçmalı; yaşayışını düzene sokan böyle bir adamın yanına ceza b c d

uğramaz. Ama ona, ya da arkadaşlarına, ister devlet olsun, ister özel kişiler olsun, ceza gerekti mi, verilmeli, çektirilmeli, böyle yapılmalı ki mutlu olsunlar. İşte bence herkesin amacı bu olmalı; herkes kendi gücüyle ve devletin gücüyle
e bu amaca yönelmeli; doğrulukla, ölçüyle davranarak mutlu olmalı, başıboş tutkularından ötürü acı çekmemeli, sonu gelmez isteklerini doyurmak için haydutça yaşamamalı. Yoksa insanın da, tanrının da dostu olmaz öylesi, çünkü kaynaşma yeteneği yoktur onda, kaynaşma yeteneği olmayınca da dostluk olmaz. Filozoflar bize diyorlar ki Kallikles, dostluk, düzen, ölçülülük, yerle ve gökle, tanrıyla ve insanla sıkı bağlı-
508 a dır; işte evrene bu yüzden Kosmos, ya da düzen derler, düzensizlik, karışıklık demezler dostum. Sen bir filozofsun, ama bu geometrik denklemin, gerek tanrılar, gerek insanlar arasında çok kuvvetli olduğunu bilmiyorsun; denksizliğe çalışmak gerektiğini sanıyorsun, geometriye aldırmıyorsun. Şimdi, mutluluğun doğruluktan ve ölçülülükten, mutsuzluğun da
b kötülükten doğduğunu doğru bulmuyorsan çürütmek gerek, yok doğru buluyorsan, bakalım bundan ne gibi sonuçlar çıkacak? Bundan benim daha önce çıkardığım sonuçlar çıkacak Kallikles, hani yanlış bir iş yapınca kendini, oğlunu, arkadaşlarını suçlamak, bunun için de söylevciliği kullanmak
c gerekir demiştim de, ciddi olup olmadığımı sormuştun bana... Doğrudur bütün bu sonuçlar. Demek Polos'un çekingenlikten doğru dediğini sandığın, kötülük etmenin kötülük görmekten daha çirkin, bu yüzden de daha kötü olduğu düşüncesi gerçekten doğruymuş. Öte yandan, Polos'a göre, Gorgias'ın da çekingenlikten benimsemiş göründüğü söz, söylevcinin doğru olması, doğruluk bilimini edinmesi gerektiği sözü de, gene öyle, gerçekten doğruymuş.

Bu böyleyse, şimdi gelelim senin söylediklerine. En büyük tehlike karşısında, kendime de, arkadaşlarımdan, yakınlarımdan birine de yardım edemez, onları koruyamazsam, bana istediğini yapacak, isterse suratımın orta yerine bir yum-
d ruk patlatacak, (sen böyle gürültülü bir söz-söylemiştin), isterse mallarımı elimden alacak, beni yurdumdan sürecek, ya da, daha kötüsü, beni ölüme sürükleyecek birinin köle gibi yumruğu altına girecek olursam, senin dediğine göre, çok çirkin bir duruma düşerim. Bakalım doğru mu bu? Söyleyeceğimi şimdiye değin çok kez söyledim, ama bir daha söyle-

sem ne çıkar? Ben diyorum ki Kallikles ,suratımın ortasına haksız yere bir yumruk yemem, etimin, paramın kesilmesi, e
insanın düşebileceği en büyük kötülük değildir; beni, benim yakınlarımı haksız olarak dövmek, öldürmek çok daha çirkin, çok daha kötüdür; beni ve yakınlarımı sürmek, köle etmek, yağma etmek, ya da bunun gibi bir kötülüğe düşürmek, o kötülüğü yapanı benden çok daha çirkin ve kötü durumda bırakır. Daha tartışmanın başında ortaya koyduğum bu gerçekleri, keskin bir benzetişle söyleyeyim, böylece demirden ve elmastan bağlara benzeyen kelimelerle belirtip perçinledik. Senin gibisi, ya da senden daha gözü pek bir yavuz, bun- 509 a
ları kırsa da, dediklerimin doğruluğu sarsılmaz. Çünkü, nasıl oluyor bilmem ama, senden daha da aykırı konuşanlar içinde gülünç duruma düşmeyeni hiç görmedim, bunu boyuna söylemişimdir, gene de söylüyorum. Söylediğim doğruysa, kötülükten en büyük fenalığı kötülük eden görüyorsa, ama kötülük edenin ceza çekmemesi daha da büyük bir kötülükse, bu duruma düşüp gülünç olmamak için ne yapmalı? Yapıla- b
cak işlerden biri, fenalıkların en büyüğünü kendimizden uzak tutmak olmamalı mı? Kendimize de, ailemize ve arkadaşlarımıza da bu bakımdan yardım edemeyecek durumda olmak en büyük kötülük değil midir? İkinci olarak, ikinci büyük fenalığı, üçüncü olarak üçüncü büyük fenalığı, böylece öteki fenalıkları kendimizden uzak tutmak gelir. Fenalık ne denli büyük olursa, onu kendimizden uzak tutmak o ölçüde güzel, c
uzak tutmamak çirkindir. Doğru değil mi Kallikles?

Kallikles — Evet, çok doğru.

Sokrates — Kötülük etmek ve kötülük görmek diye iki çeşit fenalık bulunduğunu, bunlardan kötülük etmenin çok fena, kötülük görmeninse az fena olduğunu gördük. İnsan ne gibi tedbirlerle bu iki çeşit kötülüğe karşı kendini koruyabilir? Güçlü olmakla mı, iradeli olmakla mı? Şunu demek istiyorum, elimizden sadece kötülükten kaçınmak geliyorsa bununla yetinmeli miyiz, yoksa güçlü olmaya mı bakmalıyız? d

Kallikles — Güçlü olmaya bakmalıyız, belli.

Sokrates — Peki, kötülük etmeye ne dersin? Kötülük etmemek için, kötülük etmeyi istememek yeter mi? (Çünkü istemeyen kötülük etmez). Yoksa bunu sağlayan bir güç, bir sanat mı var? Bu sanatı öğrenip uygulamayanlar hep kötü e
kişi olarak mı kalıyorlar? Polos'la ben, kimsenin isteye isteye

kötülük etmeyeceğinde, kötülüğün ancak istemeye istemeye yapıldığında birleştiğimiz için yanıldık mı, yanılmadık mı, söyler misin Kallikles?

Kallikles — Yanılmadınız diyelim de sözünü bitir Sok-
510 a rates.

Sokrates — Öyleyse, kötülük etmemek için o gücü, o sanatı elde etmek mi gerekiyor?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Peki, tamamıyle değilse bile, elden geldiğince kötülüğe uğramamamızı sağlayan sanat nedir? Bence bu, başta bulunmanın, giderek zorbanın, ya da başta bulunanlarla arası olanların sanatıdır... Benim gibi düşünüp düşünmediğini öğrenmek istiyorum.

b *Kallikles* — Çok güzel söyledin Sokrates, akıllıca konuşunca seni nasıl tuttuğumu yalvarırım gözden kaçırma.

Sokrates — Şimdi iyi düşün, şu görüşümü de tutup tutmadığını söyle: Bana kalırsa herkes, kendine en çok kim benziyorsa onun en iyi dostu olur... Eski bilgilerin dediği gibi, benzeri benzerine... Sen de böyle mi düşünüyorsun?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Ama zorba kabaysa, bilgisizse, kendinden üstün ve erdemli olandan korkar, onunla tam anlamıyle hiçbir zaman dostluk kuramaz.

Kallikles — Bu da doğru.

c *Sokrates* — Ama kendinden çok aşağı kimselerle de dost olamaz, çünkü onları hor görür, hiçbir zaman gerçekten bir dost gibi bakmaz onlara.

Kallikles — Evet.

Sokrates — Demek zorba ancak kendi gibilerle, huyu huyunu, suyu suyunu tutan, buyruğuna giren, işine yarayanlarla dostluk kurabilir. Ancak öylesi devlette güçlü olur, başına belâ açmadan kimse ona kötülük edemez... Böyle değil mi?

d *Kallikles* — Evet.

Sokrates — Öyleyse bir genç, «Ben nasıl büyük bir adam, korkulur bir adam olabilirim?» diye sorarsa, bence ona gösterilecek yol, ta çocukluğundan başlayarak, efendisi gibi olmaya, kendini elinden geldiğince ona benzetmeye, onun üzüldüğü yerde üzülüp, onun sevindiği yerde sevinmeye alıştırması değil midir?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Bu yoldan giderek, sizin dediğiniz gibi, sonunda büyük bir adam, kötülük görmeyen bir adam olmayı e
başaramaz mı?

Kallikles — Çok doğru.

Sokrates — Ama kötülük etmekten kaçınabilecek midir bakalım? Doğru olmayan bir zorbaya benzediği, onun etkisinde olduğu için ‚doğruluğun karşıtına varmayacak mıdır? Elinden geldiğince kötülük edip ceza görmemeye bakmayacak mıdır?

Kallikles — Doğru.

Sokrates — Öyleyse, efendinin yolundan gittiği, böylece 511 a
eline birtakım güçler geçirdiği için, ruhu kötüleşip bozulmayacak mı, bu da onun için en büyük fenalık olmayacak mı?

Kallikles — Sen her şeyi alt üst etmeye bakıyorsun Sokrates; zorbanın yolundan giden ‚isterse, kendine uymayanları öldürür, onların mallarını elinden alır, bunu bilmiyor mu- b
sun?

Sokrates — Sevgili Kallikles, senden, Polos'tan, aşağı yukarı bu ilde oturanların hepsinden bunu duydum, sağır değilim. Ama beni de dinlemeni istiyorum. Söyleyeyim, evet, isterse öldürür... Kötü adam, doğru adamı, iyi adamı öldürür.

Kallikles — İnsanı kızdıran da bu değil mi?

Sokrates — Hayır, akıllı bir adamı kızdırmaz, akıl da bunu gösteriyor. Bizim bütün çabalamamız, yaşayışımızı alabildiğine uzatmak, kendimizi hep tehlikelerden korumanın yollarını öğrenmek, bana salık verdiğin gibi, bizi mahkeme kapılarından kurtaracak söylevciliğe benzer sanatları edin- c
mek için midir sanıyorsun?

Kallikles — Evet, gerçekten öyle sanıyorum, sana iyi bir şey salık vermişim.

Sokrates — Peki, dostum, yüzme için ne düşünüyorsun? Büyük bir sanat değil midir yüzme?

Kallikles — Değildir.

Sokrates — Ama yüzme bilmek adamı ölümden kurtarır; yüzme bilmenin gerekli olduğunu gösteren durumlar vardır. Yüzücüleri hor görüyorsan, sana başka bir büyük sanat, d
gemicilerin sanatını söyleyeyim. O da, söylevcilik gibi, yalnız ruhları değil, bedenleri, malları da en büyük tehlikeden korur; ama gösterişsiz, alçak gönüllü bir sanattır bu; olağan-

üstü bir iş yaptığını ileri sürüp böbürlenmez. Bizi Aegina'dan Atina'ya getirmekle, tıpkı mahkemedeki söylevcimiz gibi, esenliğe erdirir de, buna karşılık ancak iki obol ister; daha uzun bir yoldan, Mısır'dan, ya da Pontos'tan getirdiyse, demin söylediğim gibi, yolcuyu, yolcunun eşini, çocuklarını, mallarını sağlıkla Pire'ye çıkardığından en çok iki drahmi alır; işte böyle bir sanatın ustası olan ve bütün bu işleri başaran adam, karaya çıkınca, kıyıda, gemisinin yanında caka
e satmadan dolaşır. Çünkü, boğulmaktan kurtarmakla bu yolculardan hangisine yararlı, hangisine zararlı olduğunu söyleyemeyeceğinin farkındadır; bilir ki, gemiye bindikleri gibi çıkmışlardır yolcular, onların ruhlarında da, bedenlerinde de en küçük bir iyilik olmamıştır. Ama ağır, iyileşmez hastalıklardan birine tutulmuş olan yolcunun kurtulmasına sadece acınır, çünkü boğulmaktan kurtulanın ona bir yararı olamaz. Bedeni değil de, ruhu, bu en değerli parçası, ağır ve iyileşmez hastalıklardan birine tutulmuş olanı kurtarmaksa, ona
512 a hiçbir şey kazandırmaz; ister denizden, ister mahkemelerden, ister başka vartalardan kurtulmuş olsun, yaşaması neye yarar onun?.. İşte gemici, böyle bir adam için, iyi yaşayamıyorsa hiç yaşamasın daha iyi diye düşünür.

Gemici de bizim kurtarıcımızdır, ama bu yüzden, bir makine yapıcısından daha çok övünmesi hiç gerekmez. Oysa ma-
b kine yapıcısı, bir generalden, bir gemiciden, kendi kurtarıcı gücü bakımından, pek de geri değildir, çünkü sırasında iller kurtarır. Mahkeme söylevcisiyle onu nasıl ölçebiliriz? Ama
c o da, senin yüce konuşuşunla bir konuşmaya başlarsa, sözleri altmda ezer seni, hepimizin makine yapıcısı olmamız gerektiğinde direnir, ondan başka hiçbir uğraşın değerli olmadığına bizi inandırmak için söylenmedik söz bırakmazdı. Ama sen gene onu, onun sanatını hor görürdün, onu gemi yapıcısı diye alaya alırdın, kızlarının onun oğlu ile, oğlunun onun kızlarıyle evlenmesini istemezdin. Ama ne hakla, hangi sebebe
d dayanarak? Senin makine yapıcısını, ya da şimdi söylediğim öteki sanatçıları küçük görmeye ne hakkın var? Biliyorum, «Ben onlardan daha iyiyim, daha iyi bir ailedenim» diyeceksin. Ama en iyi adam benim anladığım gibi değilse, erdem sadece kendini, kendinin olanları kurtarmaksa senin, özü ne olursa olsun, makine yapıcılığını, hekimliği, ya da kurtarıcımız olan öteki sanatları kötülemen gülünçtür. Ey dost, dü-

şünmeni istiyorum, iyi olmak, soylu olmak, belki de kurtulmaktan, kurtarmaktan çok daha başka şeyle ölçülür. Daha çok yaşasam diye durmadan düşünen adam, gerçekten iyi bir adam olabilir mi? Doğru adam, kadınların dediği gibi, alın yazısından kimsenin kurtulamayacağını bilir, bildiği için de e
yaşamanın delisi olmaz, bu işi tanrıya bırakır, yaşadığınca en iyi nasıl yaşayacağını düşünür; bu da, senin şimdi Atinalıların sevgisini kazanmak için elden geldiğince onlara benzemeyi düşündüğün gibi kendini içinde bulunduğu töreye uydurmakla ve devlette güçlü olmakla mı sağlanır? Her neyse, 513 a
bunun çıkarımıza uygun olup olmadığını düşünmeni istiyorum. Çünkü böyle bir gücü elde etmek karşılığında birtakım tehlikeleri göze almayı doğru bulmam; bilirsin ya, Tesalyalı büyücü kadınlar, ayı kendilerine çekmişler ama çeker çekmez de yok oluvermişler. Biri sana, iyilikte de, kötülükte de devletin gidişine ayak uydurmadan devlette büyük bir yer tutabileceğini gösterir sanıyorsan aldanırsın Kallikles; çünkü Atinalı Demos'la Pyrilampos oğlu Demos'un gerçek öz dostu b
olmak isteyenin, sadece kendini onlara benzetmesi yetmez, doğuştan onlara benzemesi gerekir. İşte bu yüzden, ancak seni tıpatıp onlara benzetecek olan adam, isteğin üzerine, devlet adamı, söylevci olmanı sağlayabilir. Çünkü herkes kendi diliyle sövlenen, kendi huyuna, suyuna uygun sözleri beğenir, tersini beğenmez. Ama belki de sen, tatlı Kallikles, başka türlü düşünüyorsundur. Ne dersin? c

Kallikles — Nasıl oluyor da söylediklerin bana hep doğru görünüyor Sokrates?.. Ama arkadaşların çoğu ne durumdaysa ben de o durumdayım gene, bütün bütün inanamıyorum.

Sokrates — Demos aşkı, ruhunda öylesine yerleşmiş ki Kallikles, bana karşı koyuyor, bu yüzden inandıramıyorum seni. Ama konuştuklarımız üzerinde yeniden durur, bu se- d
fer daha da iyi incelersek, sanırım hepsine inanırsın. Öyleyse ne olur düşün; ruhu da, bedeni de yetiştirmenin iki yolu var demiştik; bunlardan biri zevki, ötekiyse en yüksek iyiliği gözetiyordu... Böyle ayırmamış mıydık?

Kallikles — Çok doğru.

Sokrates — Bunlardan zevki gözeten, bayağı bir dalkavukluktur dememiş miydik? Çıkardığımız ikinci sonuç bu değil miydi?

e *Kallikles* — İlle istiyorsan öyle olsun.

Sokrates — Ötekiyse ,ister bedeni, ister ruhu, hangisini ele alırsa, en büyük olgunluğa erişiyordu, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Devletimize, yurttaşlarımıza karşı da böyle yapmamış gerekmez mi? Onları, elden geldiğince iyi kılmaya çalışmayacak mıyız? Parası, işi, ya da herhangi bir gücü olanlarda iyilik, doğruluk yoksa, onlara gösterilecek herhangi bir
514 a iyiliğin hiçbir yararı olmayacağını daha önce görmüştük. Böyle mi?

Kallikles — Öyle olsun.

Sokrates — Peki, ikimiz birtakım kamu işlerine girişseydik, surlar, tersaneler, tapmaklar gibi büyük yapılar yapmak işini üzerimize almak için birbirimizi kandırsaydık, ilkönce,
b yapı işlerini bilip bilmediğimizi, bilmiyorsak bunu kimden öğreneceğimizi kendi kendimize sormamız gerekmez miydi? Sence gerekli değil midir bu Kallikles?

Kallikles — Gereklidir.

Sokrates — Sonra da ,kendimiz için olsun, arkadaşlarımız için olsun, özel evler yapıp yapmadığımızı, bu evlerin, güzel olup olmadığını düşünmeyecek miydik? Yüksek, usta öğretmenlerin elinden yetiştiğimizi, ama sadece onların yardımıyle değil, onlar olmadan da birçok güzel yapılar yapmış olduğumuzu görürsek, bu durumda kamu işlerine girişmekten kimse bizi caydıramazdı. Ama ortada böyle bir öğretmen,
c bir yapı, ya da değersiz birkaç yapıdan başka bir şey yoksa, kamu işlerine girişmekle, ya da bu işleri üzerimize almak için birbirimizi kandırmakla gülünç duruma düşerdik, değil mi?

Kallikles — Doğru.

d *Sokrates* — Başka durumlarda da böyle değil midir? İkimiz hekim olsaydık da, devlet hekimliği yapabilecek ustalıkta olduğumuzu birbirimize söyleseydik, sen benim için, «İyi ama, Sokrates'in kendi sağlığı ne durumda? Yurttaşlardan, kölelerden herhangi birini iyi ettiği hiç duyulmuş mudur?» diye düşünmeyecek miydin? Ben de senin için böyle düşünecektim. Sonunda, yurttaş olsun, yabancı olsun, erkek olsun, kadın olsun, ikimizin de hiç kimseyi ilaç vererek iyileştir-
e mediğimizi anlasaydık, tanrılar hakkı için söyle Kallikles, hekim olmak için gerekli ilk özel eğitimden geçmeden, sanatın ustalığına ermeden devlet hekimliğine kalkışmak, başkaları-

na da bunu salık vermek, ne saçma olurdu? Çömlekçiliği öğrenirken işe büyük bir küple başlamak nasıl budalalıksa, bu da öyle değil midir?

Kallikles — Doğru.

Sokrates — Şimdi dostum, siyaset adamlığına başlayan, bana da bu yolu öğütleyen, öğüdünü tutmadığım için beni 515 a
yeren biri olarak düşün ki, bizim birbirimize sorulacak birkaç sorumuz vardır. Öyleyse, söyle bana Kallikles, bir yurttaşı iyi yapmak için ne yapmalı? Ahlaksız, doğruluktan şaşmış, ölçüsüz, budala bir adamın, Kallikles'in yardımıyle iyi ve doğru olduğu görülmüş müdür? Yurttaş, ya da yabancı, köle, ya da özgür, böyle bir adam var mıdır? Söyle bana Kallikles, biri çıkıp da sana bu soruları sorsaydı, ne derdin ona? Konuşmalarınla doğru yola soktuğun birini gösterebilir miydin? Siyaset işlerine girişmeden önce, kendi başına yaptığın bu çeşit işler olmuştur belki. Neden susuyorsun?

Kallikles — Sen kavgacısın Sokrates.

Sokrates — Hayır, kavga sevdiğimden değil ,gerçekten öğrenmek için soruyorum sana, bizim devlet işleri üstüne ne düşünüyorsun? İş başına geçersen, yurttaşların yetişmesinden başka bir amaç güder misin? Daha önce, birkaç kez, si- c
yaset adamının böyle bir ödevi olduğunu görmemiş miydik? Sen cevap vermeyeceksen, ben senin yerine cevap vereyim: Evet, öyle demiştik. İyi adamın yurduna edeceği iyilik buysa, demin saydığım adları düşün. Perikles, Kimon, Miltiyades, Themistokles için gene de iyi birer yurttaştırlar der misin? d

Kallikles — Evet.

Sokrates — Öyleyse bunlar, yurttaşlarımızı daha kötü değil, daha iyi etmişlerdir, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Demek Atinalılar, Perikles halk toplantılarında ilk konuşmaya başladığında, son konuştuğu günkünden daha iyi değildiler, öyle mi?

Kallikles — Öyle gibi.

Sokrates — «Gibi» demen doğru değil dostum Perikles iyi bir adamsa, böyle olması gerekir.

Kallikles — Ne fark eder?

Sokrates — Hiç. Şunu anlamak istiyorum, herkes, Pe- e
rikles'in Atinalıları daha iyi ettiğini mi, yoksa onları bozduğunu mu düşünüyor? Çünkü ben, halka para veren ilk dev-

let adamı olarak Perikles'in Atinalıları para ve gevezelik tutkusuna kaptırıp tembel ve korkak ettiğini duydum.

Kallikles — Sen bunu, çürük kulaklı Lakedonyalılardan duydun Sokrates.

Sokrates — Ama sana sadece kulaktan duyduğumu değil, ikimizin de iyice bildiğimiz bir şeyi söylüyorum; Perikles başlangıçta çok parladı, Atinalılar o günlerde iyi durumda değil-
516 a lerdi. Ama gene de onu sorguya çekmediler. Ancak sonra, Perikles'in son günlerinde, onun yüzünden iyi oldukları günlerde, hırsızlıkla suçladılar onu, kötü bir adam diye nerdeyse ölüme çarptıracaklardı.

Kallikles — Peki, Perikles'in kötülüğünü mü gösterir bu?

Sokrates — Gösterir ya; çifte atmayan, toslamayan, ısırmayan eşeklerin, atların, öküzlerin bakıcısı, hayvanlara bu yabanilikleri aşılarsa, kötü bir bakıcı demez misin ona? Yu-
b muşak başlı hayvanları alıp onları yabanileştiren adam, kötü çoban değil midir? Ne dersin?

Kallikles — İşini kolaylaştırmak için «evet» diyeyim.

Sokrates — İşimi kolaylaştırmak için şunu da söyle: İnsan da bir çeşit hayvan sayılmaz mı?

Kallikles — Sayılır.

Sokrates — Perikles insan çobanı değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Öyleyse, Perikles iyi bir siyaset adamı olsaydı, baktığı hayvanların ,demin dediğimiz gibi, doğruluktan ayrılmaları değil, daha doğru olmaları gerekmez miydi?
c *Kallikles* — Çok doğru.

Sokrates — Peki, doğru adamlar, Homeros'un dediği gibi, yumuşak başlı olmazlar mı? Yoksa sen başka türlü mü düşünüyorsun?

Kallikles — Senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Demek Perikles başa geçince, Atinalılar eskisinden daha yabani oldular, üstelik yabaniliklerini ona karşı gösterdiler... Herhalde ummadı Perikles bunu.

Kallikles — Bunda da seninle birlik olmamı istiyor musun?

Sokrates — Söylediğimi doğru buluyorsam isterim.

Kallikles — Öyle olsun.

Sokrates — Peki, Perikles başa geçince Atinalılar daha

yabanileştilerse, demek daha kötü, daha bayağı oldular, değil mi?

Kallikles — Gene öyle olsun.

Sokrates — Öyle olunca Perikles iyi bir devlet adamı d
değildi demek.

Kallikles — Sana göre öyle.

Sokrates — Yalnız bana göre değil, evet dediğin sözlere uyarsak sana göre de öyle. Gene Kimon'a dönelim. Yönettiği insanlar, on yıl sesini duymayalım diye yurttan çıkarmadılar mı onu? Themistokles'e de yaptılar o işi, üstelik onu sürgün ettiler. Pritanlar kurtarmasalardı, Maraton kahramanı Miltiades'i ölüm çukuruna atmayacaklar mıydı? Senin dediğin gibi, iyi adamlar olsalardı, başlarına bunlar gelmezdi. İyi bir arabacı, arabasının başına geçtikten, atlarını buyruğuna aldıktan sonra, tam iyi bir arabacı olmuşken al aşağı düşerse ona arabacılık denmez. Başka işler için de böyledir, değil mi?

Kallikles — Evet.

Sokrates — Peki, benim dediğim gibiyse, Atina'da iyi bir devlet adamının yetişmediği doğrudur. Şimdiki devlet adamları için bunu sen de doğru buldun. Ancak eskiler öyle de- 517 a
ğildir, dedin; onları, bugünkülere üstün tuttun. Ama onlar da bugünkülerden daha iyi değildirler. İyi olmadıkları için de, söylevci iseler, gerçek söylevcilik sanatını da, dalkavukluk sanatını da kullanmadılar. Yoksa devrilmezlerdi.

Kallikles — Ama onların yaptığını kimse yapmamıştır. b

Sokrates — Ben de, sevgili dostum, devletin emekçileri olarak onları kınamıyorum; bugünkülere göre onların daha çok iş çıkaracak güçte, devletin isteklerini gerçekleştirmekte şimdikilerden daha usta olduklarını düşünüyorum. Gemiler, surlar, tersaneler ve buna benzer birçok şeyler yaptıklarına bakılırsa kafalı adamlarmış, ama halkın isteklerini iyi bir yola çevirmek, bu isteklerin kendi yolları üzerine dikilmesini önlemek, gerçek bir yurttaşın başlıca kaygusuyle yurttaşları yetiştirmek gibi işlerde, onların bugünkü devlet adamlarımıza ufak bir üstünlüklerini göremiyorum. Bütün vaktimizi bunu tartışmakla geçirdiğimiz, dönüp dönüp hep o yere geldiğimiz, birbirimizi anlamamakta ayak dirediğimiz için, sen de, ben de gülünç oluyoruz. Yanılmıyorsam, bedenin de, ruhun da iki türlü bakımı olduğunda, daha önce birkaç kez birleştik. Bunlardan biri, acıkınca yiyecek, susayınca içki, üşüyünce örte- d

cek, giyecek, ayakkabı gibi bedenin bütün ihtiyaçlarını gidermektir. Beni daha iyi anlamanı sağlamak için, hep bu örnekleri özellikle kullanıyorum. Bu şeyleri, toptancı, ya da perae kendeci olarak sağlayan, ya da ekmekçi, aşçı, dokumacı, kunduracı, sepici gibi, bu şeylerden herhangi birini yapan adam, kendini bedenin bakıcısı sanır, herkes de onu öyle görür. Bu adamlardan, hiçbiri, bedene gerçekten yararlı olan, beden eğitimi ve hekimlik gibi başka iki sanat bulunduğunu, bunların ötekilere üstün olması gerektiğini, çünkü yiyeceklerle içeceklerin beden üzerindeki gerçek iyilik ve kötülüklerini bilerek çalıştıklarını, bu bilimin yalnız bu sanatlarda bulunup ötekilerde bulunmadığını bilmez. Bedenle ilgili öteki sanatların
518 a hepsi bayağıdır, kabadır; beden eğitimiyle hekimlik ise onların sultanıdır, öyle olması gerekir. Şimdi ben, bütün bunların ruh için de gerçekten doğru olduğunu söyleyince, sen önce anlamış görünüyor, dediklerime uyuyorsun, ama az sonra, bu devletin iyi ve doğru yurttaşları yok mu, diye soruyorsun; kimdir bunlar deyince de, ciddi ciddi cevap veriyorsun.
b Ama saydığın adlar, sana gelmiş geçmiş en iyi beden eğitimcileri kimlerdir diye sormam üzerine, ekmekçi Thearion'un, Sicilya yemekleri üstüne kitap yazmış olan Mitheocos'u, şarapçı Sarambas'ı göstermene, biri çok güzel ekmekler, biri eşsiz yemekler, biri de bulunmaz şaraplar yapma sanatını bic liyor diye, işte beden eğitimcileri bunlardır, demene çok benzer gibi geliyor bana. Ama buna karşılık ben de sana derim ki, sen idmandan bir şey anlamıyorsun dostum, adlarını saydıkların, sadece bizim heveslerimizi giderirler, sanatları üstüne iyi ve doğru hiçbir şey düşünmezler, adamın bedenini doldurup şişmanlatırlar, bu yüzden onun gözüne girerler, girerler ya, adam gittikçe kendi etinden de olmaya, eskisinden dad ha zayıf düşmeye başlar, ama saf olduğu için, zayıflamasını, hastalanmasını besleyicilerinden bilmez, ancak yıllar sonra sağlığa aykırı oburluğunun cezasını görür, hastalanır, o sırada yanında bulunanlardan biri ,ona iyi öğütler vermek isterse, adam onu azarlar, onu suçlar, elinden gelse dövmek bile ister de, bu duruma düşmesinde gerçekten suçlu olanları över durur. İşte şimdi senin yaptığın da tam bu Kallikles; yurttaşları yedirip içirenleri, onların bütün isteklerini yerine getirenleri övüyorsun; halk da onlar için, kenti büyülttüler, die yor, ama devletin bu yaşlı devlet adamları yüzünden için için

işleyip büyüyen bir yara durumuna geldiğini görmüyor. Çünkü onlar kenti limanlarla, tersanelerle, surlarla, vergilerle, daha başka şeylerle öylesine doldurdular ki, doğruluk ve ölçülülük için yer bırakmadılar. Düzensizlik gelip çattığında, halk, o gün kendisine öğüt verenleri suçlayacak da, başına gelen belâların gerçek suçlularını, Themistokles'i, Kimon'u, 519 a
Perikles'i alkışlayacak; sadece yeni kazançlarını değil, daha önce elinde bulunanları da yitirdiği gün, kendinizi gözetmez- b
seniz, sana da, dostum Alkibiades'e de dil uzatacak; başına gelenden siz hiç suçlu değilken, sizi de belki onlarla suç ortağı sayacak. Bugün devlet adamları konusunda büyük bir yanlışlığa düşüldüğünü görüyorum, eskiden de böyle olduğunu duydum. Devlet adamlarından biri suçlandırılınca, yanlıştır efendim, diye bir gürültüdür, bir öfkedir gidiyor... Neymiş, devlete ettikleri bunca iyilikten sonra, haksız olarak yok ediliyormuş, filan filan. Baştan aşağı yalandır bu, çünkü bir devlet adamını, başında bulunduğu devlet, hiçbir zaman haksız yere ölüme çarptıramaz. Bence devlet adamının durumu, sofistin durumuna benzemektedir. Sofistler akıllı adamlardır c
ama gene de biraz budaladırlar; bir yandan erdemin ne olduğunu öğretirler, bir yandan da öğrencileri, ders parasını vermemekle, onlara ettikleri iyiliğe karşılık, borçlu oldukları minneti göstermemekle suçlarlar. Bundan daha saçma bir şey olabilir mi? Öğretmenlerinin yardımıyle, içinden eğriliği atıp d
yerine doğruluğu geçirmiş olan bir adam, nasıl haksızlık yapabilir? Bundan daha akıl almaz bir şey olabilir mi? Sustuğun için beni uzun konuşmak zorunda bıraktın Kallikles.

Kallikles — Hani sen, cevap veren olmazsa konuşmazdın?

Sokrates — Konuşmasına konuşurum, işte şimdi de öyle e
oldu, sen cevap vermediğin için uzun uzun konuştum. Ama dostluk hakkı için yalvarırım söyle sayın bayım, iyi ettiğini söylediğin bir adamı kötülükle suçlamak sana büyük bir saçmalık gibi görünmüyor mu?

Kallikles — Evet, öyle görünüyor.

Sokrates — İnsanlara erdemli olmayı öğretmeyi kendi sanatları sayanların bu saçmalığa düştüklerini hiç duymadın mı?

Kallikles — Duydum ama, bu değersiz adamlar üzerinde 520 a
niye duruyorsun?

Sokrates — Şunun için: Kendilerini devletin yükselmesine vermiş olduklarını söyleyen yöneticilerin, sırası gelince onun kötülüğünü ileri sürmelerine ne dersin? Bunlar da ötekilere benzemiyor mu sence? Dostum, sofistle söylevci, Polos'a da söylediğim gibi, birdir, ya da bir gibidir. Ama sen bunu bilmediğin için, söylevciliği güzel bir şey diye savunuyor, b sofistliği hor görüyorsun. Gerçekte ise, yargılara karşılık yasalar, hekimliğe karşılık idman ne denli üstünse, sofistlik de söylevcilikten öyle üstündür. Oysa ben sanırdım ki, yalnız söylevcilerle sofistler, yetiştirdikleri kimselerin sonradan kendilerine kötülük etmelerinden yakınmazlar. Çünkü bu, kendilerini suçlamak, yararlı olduklarını söyledikleri kimse- c ye, hiçbir iyilikleri dokunmadığını göstermek olurdu. Doğru değil mi?

Kallikles — Doğru.

Sokrates — İnsanları daha iyi ettikleri doğruysa, yararlı oldukları kimselerden yalnız onların para almamaları gerekir. Oysa birinden bir iyilik görmüş, sözgelişi, bir öğretmenden koşuculuğu öğrenmiş olan, öğretmeni onunla hızlı koşmaya başlar başlamaz para ödemesi için bir anlaşma yapmamış da onu bu bakımdan özgür bırakmışsa, öğrenci öğretmenine borcunu ödemeyebilir. Çünkü insanlar, hızlı koşamadıkları için değil, doğru olmadıkları için eğrilik yaparlar.

d *Kallikles* — Çok doğru.

Sokrates — Öğrencisinde kötülüğü yok eden, ondan haksızlık göreceği için korkmaz; işte yalnız o, gerçekten iyi etmişse, para ödeme işini güvenle öğrencisine bırakabilir. Doğru mu söylüyorum?

Kallikles — Evet.

Sokrates — İşte mimarlık, ya da başka sanatları öğretenlerin, karşılığında para almalarını bundan dolayı çirkin bulmamalıyız, değil mi?

Kallikles — Evet.

e *Sokrates* — Ama bir kimseye iyi olması, ailesini, devletini iyi yönetmesi için öğüt verme karşılığında para istemeyi herkes çirkin buluyor, değil mi?

Kallikles — Doğru.

Sokrates — Neden? Çünkü yalnız bu gibi iyilikler insanlarda karşılığını ödemek isteği uyandırır; iyilik eden, karşılı-

ğını görürse, ettiği iyiliği bağışlar, yoksa bağışlamaz. Doğru mu?

Kallikles — Doğru. 521 a

Sokrates — Peki, devlete nasıl yardım edeyim istiyorsun, göster bana. Atinalıları elden geldiğince iyi etmek için bir hekim gibi onlarla çekişip didişeyim mi, yoksa isteklerini yerine getirip onlara dalkavukluk mu edeyim? Başta yaptığın gibi, gene açık, doğru konuş dostum, bütün düşündüğünü söyle.

Kallikles — Bence onların isteklerini yap.

Sokrates — Dalkavukları olayım öyle mi? Çok güzel dostum, soylu bir öğüt. b

Kallikles — Kendine Misialı mı dedirtmek istiyorsun Sokrates?.. Öyle yapmazsan ne olur, bak...

Sokrates — Ne diyeceğini biliyorum: Beni öldürür, paramı alır... Bunları yeni baştan söylersen ben de sana verdiğim cevapları bir daha geçerim: Kötü bir adam, iyi bir adamı öldürmüş olur, aldığı para işine yaramaz, çünkü doğru olmayarak aldığı için, doğru olmayarak kullanır, doğru olmayarak kullandığı için alçakça, alçakça olduğu için de fena kullanmış olur. c

Kallikles — Başına böyle bir kötülük gelmeyeceğine çok güveniyorsun Sokrates; sanki başka bir ülkede yaşıyormuş gibisin, kimse seni mahkemeye sürükleyemez sanıyorsun. Oysa kötünün, alçağın biri bu işi pekâlâ yapabilir.

Sokrates — Atina'da herhangi bir adamın, herhangi bir şeyden cezaya çarpılabileceğini bilmiyorsam, gerçekten budalanın biri olmam gerekir Kallikles. Mahkemeye verilir de, senin anlattığın tehlikelerle karşılaşırsam, beni mahkemeye veren yüzde yüz kötü bir adamdır. Çünkü iyi bir adam suçsuzu suçlamaz. Ama ben ölüm cezasına çarptırılsam da şaşmam. d Bunu neden beklediğimi söyleyeyim mi?

Kallikles — Söyle.

Sokrates — Bugün Atinalılar içinde gerçek siyaset sanatını uygulayan bir benim sanıyorum, ya da birkaç kişiden biri benim; ben günümüzün tek siyasetçisiyim. Konuşurken karşımdakinin gözüne girmeyi düşünmediğim, en hoş olanı değil, en iyi olanı gözettiğim, senin bana öğütlediğin o ustalıkları, o incelikleri kullanmayı istemediğim için, mahkemede söyleyecek bir söz bulamam, Polos'a söylediğim duruma düşerim ben c de... Öyle değil mi? Çocuklardan kurulu bir mahkemede aşçı-

nın suçladığı hekim gibi yargılanırım. Bu durumda biri çıkıp da, o hekimi, «Çocuklar, bu adam size çok kötülük etti: Neşterleyip dağlayarak, aç bırakarak, nefesinizi tıkayarak, ne yap-
522 a tığını bilemez duruma getirerek hepinizi, hele en ufaklarınızı öldürmek istiyor; size acı ilaçlar veriyor, sizi aç, susuz bırakıyor. Oysa benim sunduğum yemekler, tatlılar buna benzer mi?» diye suçlasa, adam ne diyebilir? Böyle bir belâ ile karşılaşan hekimin ne diyeceğini sanırsın? Doğruyu anlatmak için, «Bütün bu fena şeyleri çocuklarım, ben sizin iyiliğiniz için yaptım» dese, yargıçlar kurulunda bir gürültüdür kopmaz mı? Nasıl da bağırırlar kim bilir!..

Kallikles — Sanırım.

Sokrates — Hekim de ne diyeceğini bilemez duruma düşmez mi?

b *Kallikles* — Düşer.

Sokrates — İşte ben de, mahkemeye verilirsem, o duruma düşeceğimi iyi biliyorum. Çünkü halka, onlara iyi, yararlı görünen zevkleri verdiğimi söylemeyeceğim gibi, bu zevkleri hazırlayanlarla, halkın hoşuna gidenlerin yerinde de olmak istemem. Biri çıkar da, akıllarını karıştırarak gençleri bozduğumu, yaşlıları da, gerek yalnızken, gerek kalabalık içinde acı sözlerle kötülediğimi söylerse, benim saklamadan, «Bütün bunları doğruluk kaygusuyle, sizin yararınız için yaptım yargıçlar,
c başka bir şey değil» diye cevap vermem de boşunadır. İşte bunun için başıma gelmeyen kalmaz.

Kallikles — İnsanın böyle kendini savunamaz durumda kalmasını iyi bir şey mi sanıyorsun Sokrates?

Sokrates — Evet Kallikles, yeter ki senin onda bulunmasını istediğin bu savunma gücünü elinde bulundursun... İnsanlara karşı da, tanrılara karşı da yanlış bir şey yapmamış, söy-
d lememiş olduğunu, göğsünü gere gere öne sürebilsin. En iyi savunma yolunun bu olduğunu kaç kez gördük. Biri çıkar da, kendimi de, başkalarını da ,bu yoldan savunabilecek güçte olmadığımı söyler, beni suçlarsa, kendi başıma kaldığımda da, birkaç kişinin, ya da bir kalabalığın karşısında da utancımdan kızarırım, gerçekten üzülürüm. Ama dalkavukluğu, söylevciliği başaramadığım için ölüme sürüklensem, benim bundan yakındığımı göremezsin. Çünkü korkak, budala olmayan ölümden çekinmez. Çünkü bir insanın öteki dünyaya ruhunda kötülüklerle gitmesi, bütün fenalıkların en büyüğüdür. Sözümün

doğruluğunu kanıtlamak için istersen sana bir hikaye anlatayım. e

Kallikles — Anlat, peki, anlat da bitirelim.

Sokrates — Dinle öyleyse, masalcıların dediği gibi, sen bunu masal sanacaksın ama ben doğru olduğuna inanıyorum, 523 a gerçeği söylüyor demek istiyorum. Homeros, Zeus'un, Poseidon'un, Pluton'un, babalarından kalan mülkü nasıl bölüştüklerini anlatır ya, işte Kronos'un gününde, insanların alın yazısıyle ilgili bir yasa vardı; bu yasa günümüze dek gelmiştir, öteki dünyada gene de sürüp gitmektedir. Bu yasaya göre, yaşarken doğruluktan, dinden ayrılmamış olan, ölünce Esenler Adası'na gider, orada, fenalıklardan uzak, tam bir mutluluk b içinde bulunur. Yaşarken doğruluktan ayrılmış, günah işlemiş olansa, Tartares denilen öç ve ceza evine gönderilir. Ancak Kronos'un gününde, daha da sonra, Zeus'un hanlığı başladıktan beri, insanlar tam ölecekleri gün yargılandıkları, demek onlar da, yargıçlar da sağ olduğu için, yargılar iyi verilmiyordu. Bunun üzerine Pluton'la Esenler Adası ileri gelenleri Zeus'a vardılar, ruhların yanlış yerlere gönderildiğini söylediler. Zeus dedi ki onlara: «Önüne geçeceğim bu yanlışlığın. Yargılar yanlış veriliyor, çünkü yargılanacak olanlar daha ölc medikleri için, yargıç katına giyinik olarak çıkıyorlar. Fena ruhlu olanların çoğu, güzel vücutlarla örtülü, zenginlikle, yüksek rütbelerle bezenmiş olduğu için, yargı günü gelen birçok tanık, onların yaşarken doğru olduklarına tanıklık ediyor, yargıçları aldatıyorlar. Ayrıca, yargıçlar da giyinik olarak d yargılıyorlar; kulakları, gözleri, bütün bedenleri, ruhlarını bir perde gibi örtüyor onların. Bütün bunlar, doğru yargılar verilmesine engel oluyor, çünkü yargılayanlar da giyinik, yargılananlar da. —Ne yapmalı?— Söyleyeceğim... Önce, insanlar ölümün geldiğini bilmemeli, bunu bilmekten onları yoksun bırakacağım. Oysa bugün biliyorlar. Bunu onların elinden alması için Prometheus'a gerekli buyrukları verdim. Bundan başka, insanlar yargılanmadan önce tepeden tırnağa soyunacaklar; çünkü, bundan böyle, öldükten sonra yargılanacaklar; yargıç da çırçıplak olacak... Demek istediğim, o da ölü olacak. Çünkü yargıç, yargılayacağı insanların ruhunu ancak çıplak olarak anlayabilir. Böylece insanlar birdenbire e ölecekler, yanlarında yakınlarından kimse bulunmayacak, güzel elbiselerini yeryüzünde bırakacaklar. Böyle yapılırsa yar-

gıçlar düzelir. Ben durumu, sizden önce anladım, bu yüzden de üç oğlumu yargıç atadım; bunların ikisi, Minos ile Rhadamantos Asya'dan, öteki, Aeacos Avrupa'dan. Bunlar, öldüklerinde, biri Esenler Adası'na, öteki Tartaros'a giden iki yol ağzındaki kırlık yerde yargılarını verecekler. Rhadamantos Asya'dan gelenleri, Aeacos da Avrupa'dan gelenleri yargılayacak. Son sözü söylemek yetkisini Minos'a vereceğim: Ötekilerin uyuşmazlık gösterdiği durumlarda Minos'un üst mahkemesi iş görecek. İşte böylece, insanların son yolculuğunda yapılan yargılama, elden geldiğince doğru olacak.

Dinlediğim, inandığım bu hikâyeden şu sonuçları çıkardım ben Kallikles: Ölüm, her şeyden önce, iki şeyin, ruhla bedenin birbirinden ayrılmasıdır yanılmıyorsam, başka bir şey değil. Ruhla bedenin özleri birbirlerinden ayrıldıktan sonra da değişmez. Bedenin görünüşü olduğu gibi kalır, gördüğü bakımın, geçirdiği kazaların izlerini iyice belli eder. Sözgelişi, sağlığında, ister doğuşun, ister bakımın, ister her ikisinin de etkisiyle uzun boylu olan, öldükten sonra uzun boylu, şişman olan şişman kalacaktır. Her şey için böyledir bu. Sağlığında dalgalı saça meraklı olanın, öldükten sonra dalgalı saçları vardır. Yaşarken vücudunda kamçı izleri, yaraları olanın, öldükten sonra da bu izler, bu yaralar vücudunda görünür. Sağlığında bir yeri kırık, ya da çarpık idiyse, öldükten sonra da öyledir. Kısacası, beden ölmeden önce nasılsa, öldükten sonra da, kısa bir zaman için, üç aşağı beş yukarı, öyle kalır. Bence ruh için de doğrudur bu Kallikles; bedeninden soyunan adamın ruhu, kendisinde doğuştan var olan, ya da sonradan tutulduğu hastalıkları apaçık gösterir. Bu gibileri yargıç katına çıkınca, diyelim Asyadan gelenler Rhadamanthos'un önüne sıralanınca, Rhadamanthos onları yanına çağırır, hangisi kimin ruhudur bilmeden, tarafsız olarak inceler. Ellerini ya büyük bir kralın, ya şöyle böyle bir kralın, bir başbuğun sessiz ruhuna uzatmışsa, bu ruhun, işlediği cinayetlerden, ettiği kalleşliklerden ötürü, kırbaç izleri ve yaralarıyla dopdolu olduğunu görür; yalandan dolandan eğrilmiştir bu ruh, sağlığında doğruluğa boş verdiği için hiçbir doğru yanı kalmamıştır. Rhadamanthos bakar ki bu, her istediğini yapmaktan, şımarıklıktan, arsızlıktan, doymazlıktan ötürü biçimsiz, yamrı yumru bir şey olmuş, çekmesi gereken cezaya çarpılmak üzere, rezaletle tutuklar evine gönderir onu.

Ceza iki işe yarar: Doğru olarak cezalandırılanın, bundan yararlanarak daha iyi bir insan olması, bir de başkalarına örnek vererek neler çektiğini göstermesi, onların gözlerini korkutması, iyi birer insan olmalarını sağlaması gerekir. Tanrıların, ya da insanların verdikleri cezalardan doğru yola gelenlerin günahı geçicidir; bunlar bile, bu dünyada olduğu gibi, öteki dünyada da ıstırap ve acı çekerek iyileşir; yoksa başka türlü kurtulamazlar fenalıklardan. Ama en kötü cinayetlerden ötürü suçlu ve bu yüzden iyileşemez olanlar da örnek alınmalı, çünkü uzun uzun ceza çekseler de, bu gibiler, b
cezadan yararlanamaz, iyi olamazlar; bunlar ancak, günahları karşılığında en dayanılmaz, en acı, en korkunç ıstıraplara çarptırıldıklarını göstermek, oraya gelen bütün kötülere, ibret alınacak asılı birer örnek olurlar, onlara bu yüzden iyilik ederler. Polos'un Archelaus üstüne söyledikleri doğruysa, c
Archelaus da, ona benzer başka zorbalar da, işte tutuklar evindeki o suçluların arasındadır, ben buna inanıyorum. O korkunç örneklerin çoğu, diyorum ki, zorbalar, krallar, başbuğlar ve siyaset adamlarıdır; çünkü bunlar, ellerindeki güce dayanarak, en büyük, en dinsizce cinayetleri işlemişlerdir. Homeros da bunun doğruluğuna tanıklık ediyor; öteki dün- d
yada sürekli cezalara çarptırılanların hep, Tantales gibi, Sisyphos gibi, Titos gibi krallar, başbuğlar olduğunu anlatıyor. Ama Thorsites gibi sıradan insanların, iyileşmez sayılarak sürekli cezalara çarpıldıklarını kimse söylemiyor. Neden? Çünkü bence, en kötü cinayetleri işlemek gücü yoktu onun elinde, olmadığı için de, olanlardan daha mutluydu. Doğrusu e
Kallikles, en kötü adamlar, başta bulunanların arasından çıkıyor. Ama o tabaka, imrenilecek değerde iyi adamlar da yetiştirir; çünkü kötülük etmek için elinde büyük bir güç varken, doğru olarak yaşamak, ölmek kolay şey değildir, çok 526 a
övülmeye değer, birkaç kişiyi de geçmez bu gibiler. Ama kendilerine verilen işleri doğrulukla yapan iyi, temiz insanlar, Atina'da da, başka ülkelerde de olmuştur, gene de olacaktır. Bunlardan biri bütün Hellas'ta tanınmıştır. O da Lysimachos' un oğlu Aristides'tir. Ama, genel olarak, büyük adamlar kötü b
adamlardır dostum.

Ne diyordum? Rhadamanthos, kim olduğunu, kimin nesi olduğunu bilmediği kötü ruhu yargılarken, sadece onun işlediği suça bakar; buna göre, adamı, iyileşir, ya da iyileşmez di-

ye damgalayarak Tartaros'a gönderir, o da gider, işlediği suç-
c ların karşılığını öder. Sağlığında dine ve doğruluğa bağlı kal-
mış bir ruhla karşılaşırsa, ona hayran kalır; tanınmamış bir
adamın ruhudur bu, belki de değildir. Bana kalırsa Kallikles,
belki bu, sağlığında kendi işiyle, gücüyle uğraşmış, başkaları-
nın yaptıklarına karışmamış bir filozofun ruhudur; Rhada-
mathos onu Esenler Adası'na yollar. Aeaces da böyle yapar;
ikisinin de elinde asa vardır, bununla yargılarlar. Yalnız Mi-
d nos'un asası altındandır, oturduğu yerden, Homeros da,
Odysseus'un onu ilk gördüğü zamanki gibi,

Elinde altın asa, ölüleri yargılar.

İşte ben Kallikles, bunların doğru olduğuna inanıyorum da, o gün yargıca ruhumu nasıl temiz, bozulmamış olarak sunabilirim diye düşünüyorum. Herkesin amaç bildiği üstünlüklerden vazgeçerek, yalnız doğruluğu bilmek, elimden geldiğince iyi bir insan olarak yaşamak, sonra da elimden geldiğince iyi bir insan olarak ölmek istiyorum. Benim gibi yapmaları için, herkesi bütün gücümle çağırıyorum. Bana verdiğin öğüde karşılık, ben de sana, yeryüzündeki çarpışmaların en büyü-
e ğü olan bu savaşa, bu yaşama savaşına katılmanı öğütlüyorum. Beni ayıplamana karşılık asıl ben seni ayıplıyorum, sana diyorum ki, yargılama günü gelip çattığında kendini koruyamayacaksın, tepene inecek diyorum: Aegina'nın oğlu olan yargıcın önüne çıkacaksın, seni tutup götürdüğü zaman, şaşkınlıktan ağzın bir karış açık kalacak, ben dünya mahkemelerinde nasıl sersemleyeceksem, sen de orda öyle sersemleyecek, belki de suratının orta yerine utandırıcı bir yumruk yiyeceksin, hakaretlerin her çeşidini göreceksin.

527 a Söylediklerim sana belki de masal gibi geliyor, hepsine boş veriyorsun. Daha iyisini arayıp bulsaydık, boş vermekte haklı olabilirdin. Ama görüyorsun işte, sen, Polos, Gorgias, günümüzün en akıllı üç adamı olduğunuz halde, bize iki dünyada da yararlı olacak bir yaşayış biçimi gösteremiyorsunuz.
b Bu yüzden, bütün söylediklerimiz içinde sarsılmamış olarak yalnız şu kalıyor: Kötülük etmek, kötülük görmekten daha çok sakınılacak bir şeydir; erdemi, gösteriş olarak değil, gerçekten her şeyin üstünde tutmalı, özel yaşayışımızda da, devlet işinde de, onun yolundan gitmeli; herhangi bir işte doğ-

ruluktan ayrılan oldu mu onu cezalandırmalı, çünkü doğruluktan sonra gelen ikinci iyilik, doğru olmak için ceza çekmektir; bundan başka, insan, kendisine karşı olduğu gibi, başkasına karşı da dalkavukluk yapılmasından sakınmalı, ama karşında bir, iki kişi varmış, ama bir kalabalık varmış; söylevcilik sanatını da, öteki sanatları da, bütün işlerinde hep doğ- c
ruluk gözeterek kullanmalı.

Öyleyse arkam sıra gel, aklın gösterdiği gibi, seni yaşarken de, ölümünden sonra da mutlu kılacak yere götüreceğim. Biri çıkar da seni budala yerine koyar, sana hakaret ederse aldırma; vursa bile ne çıkar Zeus hakkı için, sen gerçekten d
iyi, doğru bir adamsan, erdem yolunun sana hiçbir zararı olmaz, neşeni bozma, hakaretin sillesine boş ver. Bir arada erdemin yolunu tuttuktan sonra, istersek siyasete atılırız; ya da şimdikinden daha iyi ölçüp biçecek duruma geleceğimiz için, gözümüze kestirdiğimiz başka işleri birbirimize salık veririz. Ama bu durumda kendimizi bir şey sanmaya kalkmayalım, çünkü en önemli konularda bile düşüncelerimiz boyunca değişiyor; öylesine tümden budalayız. Öyleyse, doğruluğu ve bü- e
tün erdemleri, sağlıkta da, ölümde de uygulamaktan başka iyi bir yol olmadığını öğreten aklın kılavuzluğuna uyalım. Bu yolu tutalım; başkalarına da bu yoldan gitmelerini öğütleyelim... Yoksa senin inandığın, bana da tutmamı öğütlediğin yoldan değil; çünkü o yolun hiçbir değeri yoktur Kallikles.

MENON

ERDEM ÜSTÜNE

Türkçesi

Adnan Cemgil

MENON ÜSTÜNE

Menon, Protagoras yahut Devlet gibi hikâye tarzında anlatılan, olayları ve vakanın geçtiği yeri belirten önsözlü bir diyalog değildir; konuşma, tiyatroda olduğu gibi, Menon'la Sokrates arasında hemen başlar. Menon: «Bana söyler misin, Sokrates, erdem öğretilebilir mi?» der. Bu soru bugün bize garip görünür, tereddüt etmeden, erdemin de her şey gibi az çok başarı ile öğretilebileceğini söyleriz. Ama, mesele V. yüzyılın sonundaki Yunanlılara böyle görünmüyordu. Her şeyden önce, söz konusu olan şeyin siyasi erdem olduğunu belirtelim. Atina'da demokrasi yerleştiğinden beri, devlet işlerinin başına geçmeyi tasarlayan gençler, önce büyük devlet adamlarının örneğine göre siyaset hayatına hazırlanırlardı. Fakat az sonra, demokrasi gelişip de söz büyük bir kuvvet olunca, belagat ve siyasi erdem üstatları olan sofistler ortaya çıktı. Sofistlerin, coşkun talebelerinin yanında, kötü dilli düşmanları da vardı. Geleneklere bağlı, yaşlı Atinalılar bunlara ahlak bozucu kişiler gözüyle bakarlardı. Yeni öğretim üzerinde büyük bir tartışma alevlendi. Themistokles ve Perikles gibi devlet adamları yeteneklerini oğullarına aktarmamışlardı. Perikles'in bile yapamadığı şeyi sofistler yapabilirler miydi? Menon'un; erdem öğretilebilir mi? sorusuna karşılık, Sokrates, bunun öğretilip öğretilemeyeceği şöyle dursun, erdemin ne olduğunu bile bilmediğini, bilene de rastlamadığını söyler: «Peki, Menon, sen ki Tesalya'da Gorgias'ı dinlemiş bulunuyorsun; o, erdemi nasıl tarif ediyordu, söyle bakayım?». «— Bir erkeğin erdemi devlet işlerini iyi yürütmesinde, kadınınki de evinin işlerini iyi çevirmesindedir; sonra her yaş ve her hayat şartına göre ayrı bir erdem vardır.» «— Ben senden tek bir erdem istiyorum, sen bana bir sürü erdemden söz ediyorsun. Benim öğrenmek istediğim erdemlerin sayısı değil, ama bunların hepsinin ortaklaşa karakteridir. «— Senin anladığın şekilde erdem, kumanda etmek kabiliyetidir». «— Hayır, dedi Sokrates, kumanda etmek kabiliyeti de özel

bir erdemdir; herkeste bulunmaz, meselâ kölede ve çocukta». Sokrates, Menon'a şekille rengi, şu veya bu vasıflarına göre değil, bütün şekil ve renklerde ortaklaşa bulunan şeyle tarif ederek bunu anlatmaya çalışır. Bunun üzerine Menon, üçüncü bir tarife kalkışır: «— Erdem, şairin dediği gibi, güçlü olmakta ve güzel şeyleri sevmektedir». «— Ama, diye Sokrates itiraz eder; erdemli insanları ötekilerden ayıran, ne güzel şeylere karşı duydukları sevgi, ne de iktidardır. Zira güzel şeyleri herkes sevdiği gibi, güzelle iyi de birbirine karışmaktadır. İktidara gelince, o da ancak âdil olduğu zaman böyledir. Oysaki adalet de erdemin bir parçası olduğundan, tarif kısmi ve eksik kalmaktadır». Araya sokulan torpil balığı karşılaştırması bu birinci bölümü sonrakinden ayırır. Şüphe ve şaşkınlık içinde kalan Menon, Sokrates'i, dokunduğu her şeyi bayıltan bir torpil balığına benzetir. «— Şayet, der Sokrates, torpil balığı başkalarını bayılttığı sırada kendi de bayılıyorsa ben de ona benziyorum, yoksa benzemiyorum demektir. Oysaki ben de senin kadar bunaldım Menon. Ama meseleyi yeniden ele alıp beraberce doğru bir tarif arayalım.» «Fakat, der Menon, ne olduğu bilinmeyen bir şeyi araştırmak mümkün değildir; çünkü neyi araştırdığımızı bile bilmiyoruz».

Burada diyaloğun ikinci perdesi başlamaktadır. Bu perdenin, meşhur belirsiz hatırlayış (réminiscence) teorisi dolayısıyle büyük önemi vardır. Menon, bilgiyi ve bilimi inkâr eden sofistlerin itirazlarını benimser. Bu itirazı ortadan kaldırmak için Sokrates Orpheus'çularla Pythagoras'çıların öğrettikleri, ruhun ölmezliği inancına dayanır. Daha önceki yaşayışlarında ruh, burada ve öteki dünyada her şeyi görmüştür. Tabiatta her şey olduğu gibi kaldığına, ruh da her şeyi öğrendiğine göre, bir şey hatırlarken, ki buna öğrenmek derler, araştırması şartıyle, öteki şeylerin hepsini de bulmasına hiçbir şey engel olmaz. Çünkü araştırmak ve öğrenmek kendi kendine hatırlamaktan başka bir şey değildir. Menon sorar: «— İleri sürdüğün bu düşünüşü ispat edebilir misin?» «— Deneyeceğim» diye cevap verir Sokrates. Sonra kendi adamları arasındaki genç kölelerden birini çağırmasını Menon'dan rica eder. Kölelenin önüne bir dörtgen çizer, birtakım sorular sorarak köleye güç bir geometri problemi olan dörtgenin ikileştirilmesini buldurur, Sokrates, genç kölenin bütün geometriyi ve öteki bilimleri bulabileceğine inanmasını söyler. Çün-

kü doğru sanıya sahiptir; bu sanılar da soruşturma yoluyle uyanıp bilimler haline gelir.

Bu ispatı yaptıktan sonra Sokrates, Menon'a erdem nedir sorusunu tekrar ele almayı teklif eder. Ama Menon, ilk sorusuna dönerek sadece erdemin öğrenilip öğrenilemeyeceğini araştırmayı tercih eder. Bu, üçüncü perdenin konusudur. Ne olduğunu bilmeden erdemin öğrenilip öğrenilemeyeceğini araştırmak Sokrates'e mantıksız görünmekle beraber, Sokrates Menon'un isteğine boyun eğer. Geometriciler gibi, varsayımlarla işe girişir: Şayet erdem bir bilimse, öğretilebilir, değilse öğretilemez. Her şeyden önce erdemin iyi bir şey olduğunu kabul edelim. Buna göre bilimden ayrı iyi bir şey varsa, erdemin de bir bilim olmaması mümkündür. Ama bilimin kucaklamadığı hiçbir iyi şey yoksa, erdemin bir cins bilim olduğunu kabul etmek zorundayız. Oysaki biz iyi isek erdem sayesinde iyiyiz ve faydalıyız. Çünkü iyi olan her şey faydalıdır. Ama zenginlik ,sağlık... v.b. faydalı şeyler, akla uygun şekilde kullanılıp kullanılmadıklarına görel bazan zararlıdırlar. Ruhun vasıflarından olan itidal, adalet gibi şeyler için de bu böyledir. Şayet erdem, ruhun meziyetlerindense, faydalı olması zaruri bulunuyorsa, bütün olarak veya kısmen akıl olmalıdır. Eğer böyleyse insanlar yaradılıştan iyi değildirler, demektir. Yoksa yaradılıştan iyi olan gençler ayırdedilip, kimse onları bozmasın da devlete faydalı olsunlar diye, Akropol'a kapatılırlar, buranın kapısını da mühürlerlerdi. Şimdi, bunları iyi yapan şey terbiye midir? Böyle olduğu takdirde, erdem öğretilmiş olacağından, bir bilim olacaktı. Bununla beraber bunun ne öğreteni vardır, ne de öğreneni.

«— İşte, tecrübeli bir siyaset adamı olan Anytos geldi, diyor Sokrates, bilgileriyle bizi aydınlatması için yardım isteyelim ondan.» Anytos'un da karışmasıyle diyaloğun dördüncü perdesi başlar. «— Söyle bize Anytos, misafirin Menon erdem dersi almak için kime baş vurmalıdır?» İşte Sokrates'in ona sorduğu budur. «— İnsan bir sanatı öğrenmek için bu sanatı yapanlara gitmeli değil midir? Bizde erdem öğretmenliği yapan birtakım adamlar var: Sofistler. Menon bunlara başvurmalıdır değil mi? «Bu teklif Anytos'ta nefret uyandırır; çünkü kendilerini tanımamakla beraber sofistlerden tiksinmektedir. «— Menon'un ilk karşısına çıkan namuslu Atinalıya baş vurmaktan başka yapacağı bir şey yoktur» diye cevap

verir. Sokrates: «— Kimlerden öğrenmişlerdir erdemi bu namuslu adamlar?» diye sorar. Menon: «— Kendilerinden öncekilerden» diye cevap verir. «— Mümkün mü bu?.. Bilmiyor musun ki Atina'nın en büyük adamları olan Themistokles'ler, Aristeideis'ler, Perikles'ler, Thukydides'ler erdemlerini çocuklarına aktaramamışlardır?» Buna karşı Anytos: «— Dikkat et, Sokrates, insanlar hakkında kötü şeyler söylemeye niyetli görünüyorsun, bu dedikodularının hesabını verirsin bir gün» der ve bu tehdidi savurduktan sonra tartışmadan çekilir.

Tartışma, kitabın sonuna kadar Sokrates'le Menon arasında devam eder. Sokrates: «— Tesalya'da erdemli adamlar var mıdır?» «— Şüphesiz.» «— Bunlar erdemin öğretilebileceğini kabul ederler mi?» «— Bazıları evet, bazıları hayır.» «— Peki, sofistler erdemi öğretebilirler mi dersin?» «— Bazen öğretebilirler, bazen öğretemezler diye düşünüyorum.» «—Demek sen de bu noktada, bir dediği bir dediğini tutmayan şair Theognis gibisin. Fakat, ermiş adamların çoğu erdemlerini başkalarına aktaramadıklarına, erdemi öğretmeye kalkışanlarda da erdem bulunmadığına göre, nasıl oluyor da namuslu adamlar yetişiyor? Görüyoruz ki bu, asla bilim yoluyle değildir. Sonra, bilim gerektiği gibi hareket etmek için öğrenilebilecek tek kılavuz değildir. Doğru sanı da vardır ki, bunda bilimin sebatlılığı olmamakla beraber, insan buna sahip olduğu müddetçe aynı neticeyi verir».

Biten tartışmayı Sokrates şöyle özetler: «—Erdemin bir yaradılış vergisi olmadığını kabul edince, bunun öğretilip öğretilemeyeceğini inceledik. Şayet bilimse öğretilebilecektir; ve eğer erdem öğretmenleri varsa, bilimdir ve öğretilebilir diye görünmüştü bize. Mademki erdem bilim değildir, şimdi doğru sanı üzerine kurulması kalıyor.

Büyük devlet adamlarını büyük yapan doğru sanıdır. Onlar, bilimine sahip olmadan, tanrıların ilhamıyle doğruyu söyleyen kâhinler ve gaipten haber verenler gibidirler. O halde erdem bize bir tanrı bağışı olarak gelmektedir. Ama bu konuda doğruyu biz, gerçekte, erdemin kendisinin ne olduğunu öğrenmeden, bilemeyiz.

Böylece erdemin mahiyeti meselesi olduğu gibi kalmaktadır. Ama daha önce, Protagoras'ta ortaya atılan ve halledilmeden kalan erdemin öğretilip öğretilemeyeceği meselesi Menon'da, geçici de olsa bir hal şekli bulmaktadır. Erdemin ma-

hiyeti aydınlanadursun, biz erdemli hareket etmek için doğru sanıya dayanabiliriz. Bu doğru sanı, büyük bir yeniliktir ve ne Protagoras'ta, ne Gorgias'ta buna ait bir belirti vardır. Sokrates'in öğrettiği şeylere de yabancıdır: Bu, Eflatun'un düşünüşündeki yeni bir yöneliştir. Bundan başka Eflatun Atinalı devlet adamlarının siyasi erdemleri üzerindeki hüküm verme tarzını da değiştirmiştir. Gorgias'ta onları, halka kılavuz olarak, iyileştirecek yerde yalnız kötüleştiren, bütün bilgilerden yoksun körler olarak görüyordu. Menon'da ise aksine, Temistokles'in, Perikles'in siyasi dehalarını kabul eder ve bunu kâhinlerin yeteneğine benzeyen ve bir çeşit tanrı ilhamı olan doğru sanıyla açıklar. Eflatun yalnız hatiplere karşı tavrını değiştirmiş değildir. Öyle görülüyor ki sofistlerde de o zamana kadar inkâr etmiş olduğu bir meziyet görmektedir. Bunları, öğretimlerini çok zararlı bulan Anytos'a karşı savunur. Protagoras, gençliğin ahlakını bozmuş olsaydı, nasıl olur da kırk yıl boyunca bu kadar büyük bir başarıyle öğretim yapar ve bu kadar büyük bir ün kazanırdı? Yunanlılar bu kadar uzun bir zaman içinde bunun farkına varmazlar mıydı? Protagoras da bu yolda yalnız değildir; daha birçokları var; kimi ondan daha önce gelmiş, kimi de bugün hâlâ yaşamaktadır der. Protagoras'tan söz ederken acaba Eflatun kendi düşüncelerini Atina halkı arasında yaymak için çalışması Protagoras'ın öğretimi kadar uzun zaman sürmüş olan Sokrates'i de düşünmüş müydü? Olabilir. Ne olursa olsun, sofistleri savunmasında hiçbir istihza yoktur.

Daha önemli olan bir başka yenilik de bizi Phèdre ile Devlet'te anlatılacak idea'lar teorisine götüren belirsiz hatırlayış (réminiscence) teorisidir. Eflatun bilginin mümkün oluşunu, belirsiz hatırlayış üzerine kurmaktadır. Spiritüalist filozoflara inanılırsa Eflatun temel düşüncelerini tecrübeden önce ve ona üstün olan belirsiz hatırlayışla açıklamaktadır. Bu da bize Menon'un önemini ve Eflatun'un fikirlerinin gelişmesindeki ve felsefe sisteminin şekillenmesindeki yerini göstermektedir.

Menon'un edebi bakımdan da önemi daha az değildir. Şüphesiz ki bunda ne Protagoras'taki güzellik, ne de Gorgias'taki keskin belagat vardır. Kuruluşça da daha sadedir. Ama tahlilimizden de anlaşılacağı gibi, Menon hissedilir derecede

aynı uzunlukta perdelere ayrılmış ve bu perdeler arasına da dikkati dinlendirmek için ara tabloları sokulmuş bir tiyatro piyesinin ilgisini vermektedir. Bu ara tablolarından biri bilhassa çok tanınmıştır; bu da Menon'un Sokrates'i torpil balığına benzettiği tablodur. Buradaki karşılaştırma sadece orijinalliğiyle eğlenceli olmakla kalmamakta, ayrıntıların, Sokrates metodunu çok güzel canlandırması bakımından da bilhassa ilgiyi çekmektedir. Menon'da, Protagoras ve Phaidros'taki gibi şahısların ve sahnelerin o kadar güzel ve canlı renklerle tanıtıldığı bir giriş yoksa da, Eflatun, Sokrates'in konuşmaları arasına, onu dinleyenlerin bizim ilgimizi çekecek bütün taraflarını göstermeye ve bize onların kişiliklerini ve karakterlerini tanıtmaya yarayacak şeyleri ustalıkla sıkıştırmasını bilmiştir. Konunun tartışılmasına gelince; bu da bazı soyut düşünüşlerin dışında, felsefe alanından, geometri alanına geçtiği zaman bile aydınlık, açık ve kavranması kolay bir şekilde yürütülmektedir. İlk bakışta bilgisiz bir genç köleye dörtgenin ikileştirilmesi asla ispat ettirilemez gibi görünmektedir. Sokrates bu işe o kadar ustalıkla girişmektedir ki köle meselenin hallini tek başına buluyor gibi görünmektedir. Metinde işaret edildiği gibi, Sokrates'in dinleyicilerinin önünde çizdiği şekilleri okuyucu da çizmek zahmetine katlandığı takdirde bu ustalıklı ispatı zevkle takip eder. Her zaman olduğu gibi bu ispat, doğurtma (maieutike) metodu üzerine değerli hatırlatışlarla kesilir; ispat bu metodun parlak bir örneğidir. Sadece dilsiz rolünde görülen köle bir yana bırakılırsa, tartışma üç kişi arasında geçer: Menon, Sokrates, Anytos. Diyalog'a adını veren Menon, peşinde bir sürü adamıyle seyahate çıkmış asil bir Tesalyalı olarak görünmektedir. Asil ve zengin bir delikanlıya yaraşır şekilde terbiye görmüştür ve bilhassa geometriye karşı ilgisi vardır. Memleketinde, uzun bir ömür sürdükten sonra Tesalya'da ölen Gorgias'ın derslerine gitmiş ve ondan hatiplik sanatı ve Empedokles'in felsefesini öğrenmiştir. Atina'ya gelince de bütün Yunan dünyasına ün salmış olan Sokrates'i görmekten geri kalmamıştır. Gençtir, güzeldir, sevilmektedir ve bütün bu üstünlüklerini kötüye kullanmaya meyli vardır. Bu ayrıntıları Sokrates'ten öğrenmekteyiz; çünkü Menon'un kendisi güzelliğine değer verir gibi görünmemektedir. Aksine Sokrates'e karşı büyük bir saygı göstermekte ve okulunda kendisini yetiştirmek isteğini açığa vurarak Sokrates'in hoşu-

na gitmeye çalışmaktadır. Kısacası bu diyalogda bize sempatik çizgilerle görünmektedir.

Ksenophon (Anabasis, II, VI, 21-29) de Menon'un bambaşka bir portresini çizmiştir. Ksenophon «Tesalyalı Menon, der, zengin olmak için beslediği şiddetli isteği hiç saklamaz, zenginliğini arttırmak için insanlara hükmetmek isterdi; daha çok kazanmak için de saygı ve itibar görmek isterdi; ceza görmeden haksızlık edebilmek için iktidar sahipleriyle dost olmak isterdi. Hedefine varmak için, ona göre en kısa yol, yalan yere yemin etmek, yalan söylemek ve düzenbazlıktı. Ona göre sadelik, doğruluk budalalıktan başka bir şey değildi. Hiç kimseyi sevmediği göze çarpıyordu ve dost geçindiği kimselere tuzak kuruyordu. Bir düşmanıyle hiçbir zaman alay etmezdi; ama kendisiyle konuşanlarla hep eğlenirdi. Yalan yere yemin ettiklerini, haksızlık yaptıklarını bildiği kimselerden çok kuvvetli silahları varmış gibi dehşetli korkardı; buna karşılık manevralarını, ürkek saydığı sofu ve doğru insanlar üzerinde denerdi...»

Bu kötü ve hayırsız adam, âşığı Aristippos tarafından Kolos'ta genç Keyhusrev'in kardeşi Artakserhas üzerine yürüttüğü orduya katılan askerin başına geçirildi. Kunaksa savaşında ve Serhas'ın ölümünden sonra öteki Yunan generalleriyle birlikte Tissaphernes'in çadırında esir düştü. Ama Ksenophon'un dediğine göre: «Ötekiler gibi hareket etmiş olmakla beraber, onların akıbetine uğramadı. Bununla beraber ötekilerin ölümünden sonra, kral onu da cezalandırmaktan geri durmadı; ama Klearkhos ve öteki generaller gibi, en çabuk ölüm şekli olan kafası kesilmek suretiyle değil, bir haydut gibi, bir sene yaralı olarak sürüklendikten sonra öldü.» Ama Ktesias (Persika, 60) aksine der ki: «Öteki generaller, Menon'un ihaneti üzerine Tissaphernes'in çadırında esir edilmiş ve Menon da bu hizmeti dolayısıyle serbest bırakılmıştır.» Ksenophon'un hükmü, kendisinin Klearkhos'un dostu olduğu, Klearkhos'u kıskanan ve onun gözünde şüpheli olan Menon'a düşman olduğu ileri sürülerek çürütülmek istenmiştir. Ama Ksenophon'unkinden daha kötüleyici olan Ktesias'ın hükmü bu adamın namussuzluğunu göstermektedir.

Peki, o halde neden dolayı Eflatun bu ahlaklılığı şüpheli adama, adını diyaloglarından birine vermek ve çok az tanıdığı Sokrates'le erdem üzerinde konuşturmak şerefini vermişti?

Athenaios (505, B), Eflatun'un Menon'u sırf, Ksenophon'un dediğinin aksini söylemiş olmak için övdüğünü söyler ve (506, B) ilave eder ki: «Eflatun Atina'nın büyük adamlarını kötülemekte ve Yunanlılara ihanet etmiş olan Menon'u övmektedir.» Eflatun'la Ksenophon, yalnız ilk defa burada birbirlerine zıt davranmış bulunuyorlar gibi görünüyor; bundan başka ikisi arasında az çok gizli bir kıskançlık bulunduğunu düşünmek de gerçeğe pek aykırı olmaz. Bununla beraber, Eflatun'un, Menon gibi bir kişiyi Ksenophon'a zıt gitmek zevki için seçtiğine inanmak güçtür. Eflatun bir temsilci değeri olan, doğumları, yahut da zengin yaşayışları veya büyük işler başarışlarıyle ün salmış insanları sahneye çıkarmaktan hoşlanırdı. Oysaki Menon, Büyük Kral'ın ırsi misafiri ve Atina'da da Anytos'un misafiri olan büyük aileden bir adamdı. Bir ihtimale göre de bu Menon, Kimon, Eion'u kuşattığı zaman ona on iki talan, üç yüz atlı gönderen Menon'un soyundandı. Atinalılar bu hizmetine karşılık bu Menon'a mükâfat olarak Atinalı vatandaşların haklarını tanımışlardı. Thukydides bir de Pharsales'li Menon'dan bahseder. Ona göre Tesalyalı atlı kıtalarının başlarından biri olan bu adam, eski bir andlaşma gereğince Peloponez savaşlarının ilk yıllarında Atinalıların yardımına gelmişti (Milattan önce 431). Görülüyor ki Menon adı, Atinalıların alışık oldukları bir addı. İşte belki de Eflatun bunun için onu seçmişti. Şüphesiz ki başka Menon'lar da vardı, ama bunlar hakkındaki bilgiler tahminden öteye geçmemektedir. Belki de Kritias' la Alkibiades'le olan münasebetlerinden dolayı Sokrates'e taş atan düşmanları, kötüledikleri bu iki adla, Menon'un adını birleştirmek istemişlerdi ve Eflatun da Sokrates'in Menon'la olan konuşmalarının Kritias ve Alkibiades'le olduğu gibi, onun ahlakını bozmak şöyle dursun, kendisini felsefeye ve erdeme yöneltmekten başka bir netice vermeyeceğini ispat etmeyi görev bilmiş olmalıdır. Belki de Menon'u seçmesinin sebebi, Anytos'un misafiri olmasıdır. Böylece Sokrates'le onu suçlandıran adam arasında münasebet kurmak istemiştir.

Anthemion'un oğlu olan bu Anytos bir rivayete göre Alkibiades'in âşıklarından biriydi. Debbağlık zenaatı sayesinde zenginleşerek demokrat partinin sözü geçer üyelerinden olmuştu. Sokrates bunun taraftar olduğu rejimi, devlet hizmetlerinin kurayla dağıtılması yüzünden ehliyetsiz insanları başa geçirmesi dolayısıyle tenkid etmekten çekinmemişti. Bunun

için Anytos, Meletos'la birlikte Sokrates'in suçlandırılmasına katılmıştı. Xenefon'a göre Anytos, yüksek kabiliyetleri olan oğlunu debbağ yaptığı için kendisini tenkid eden Sokrates'e karşı düşmanlık besliyordu. Bu adamın sonu hakkında bir şey bilmiyoruz. Belki de Menon yazıldığı sırada ölmüştür. Diyalog'un IV'üncü perdesinde birdenbire ortaya çıkar; bu çıkışı beklenmedik olduğu kadar tesirlidir de. Kendisinden beklenebileceği şekilde dar kafalı, inatçı bir adam olarak görünür. Tanımadığı sofistlerden nefret etmekte ve Sokrates'le onları bir tutmaktadır. Çünkü ona göre, Sokrates sofistleri, erdemin gerçek öğreticileri saymaktadır. En küçük bir tenkide katlanamaz. Sokrates onun önünde Themistokles'le Perikles'in büyük istidat sahibi olduklarını kabul etmiştir; ama bunların istidatlarını oğullarına aktarmada güçsüz olduklarını da söylemiştir. Bu kadarı Anytos'un Sokrates'i, onları kötüledi diye suçlandırması için yetmektedir. Çünkü kendisini onlardan saydığı için bunu şahsına yapılmış bir hücum olarak kabul eder ve Sokrates'e, sözlerine dikkat etmesini söyleyerek bir tehdit savurduktan sonra çekilir gider. Bu tehdit Sokrates'te hiçbir heyecan uyandırmaz ama okuyucu onun hesabına heyecanlanır. Çünkü bilir ki bu gözü kararmış, dar kafalı bilgisiz adam öyle boşuna tehdit savurmayacaktır.

Sokrates'e gelince, öteki diyaloglarda neyse burada da odur. Doğrunun araştırılmasını, hayatına gaye edinmiştir; bu yolda yorulmak bilmez bir sebatla yürür ve yanlış düşünceleri şaşmaz bir mantıkla çürütür. Ama konuştuğu kimselerin yanlışlarını bulmaya çalışması, nazik ve gönül alıcı olmasına engel olmaz. Merhametsiz diyalektiğinin onların onurlarında açabileceği yaraları iyi etmeye çalışır. Hatta düşmanı Anytos'la bile hiç değişmeyen güleryüzlü bir tavırla konuşur ki, bu dar kafalı politikacının öfkesiyle Sokrates'in bu davranışı birbirine tamamıyle zıttır. Fakat Menon'da, Sokrates'in yüzünü buluyorsak da fikirlerinin hepsine rastlamıyoruz. Belirsiz hatırlayış ve bilime karşı ileri sürülen doğru sanılar tamamıyle Eflatun'a ait fikirlerdir. Bunda ve bundan sonraki diyaloglarda Sokrates, Eflatun'un fikirlerinin sözcüsü ve tercümanıdır.

Sokrates'le Menon'un karşılaşmasını ve bunun sonucundaki konuşmayı hangi tarihe yerleştirebiliriz? Menon 401'de On Binler'in seferine katıldığına —ki bundan dönmemişti— göre, öte yandan Anytos Thrasybulos'la 403'te Atina'ya döndü-

ğüne ve Sokrates'e karşı bu 403 yılında demokrasi kurulmadan tehditlerini savuramayacağına göre, çok yanılma korkusu olmadan, Menon'la Sokrates'in konuşması 402 tarihine yerleştirilebilir.

Diyaloğun ne zaman yazıldığını kestirmek daha güçtür. İşaret ettiğimiz gibi tamamıyle Eflatun'a özgü düşünceler göz önünde tutulunca Menon'un Protagoras'la Gorgias'tan sonra, Phaidros ve Devlet'ten de önce geldiği şüphesiz görülmektedir.*

(*) Bu önsöz, (Emile Chambry, Platon Oeuvres Completes; Trad. Nouvelles Classiques Garnier, p. 353) ten alınmıştır.

Kişiler :

Menon, Sokrates, Menon'un bir kölesi, Anytos

Menon — Bana söyler misin Sokrates, erdem öğretilir mi, 70 a
ya da erdemli yaşamakla mı elde edilir. Yoksa öğrenmekle, yaşamakla değil de doğuştan veya başka bir yoldan mı geliyor?

Sokrates — Şimdiye kadar Thessalia'lılar, Hellas'ta, binicilikteki ustalıklarıyle, zenginlikleriyle ün salmışlar, beğenilmişlerdi, Menon; ama bugün bana öyle geliyor ki onlar, he- b
le senin dostun Aristippos'un (1) yurttaşları Larissa'lılar, bilgelikleriyle de anılmaktadırlar ve siz bunu Gorgias'a borçlusunuz. Çünkü o, Larissa'ya giderek içlerinde senin dostun Aristippos'la Thessalia'nın öteki ileri gelenleri bulunan Aleuade'lerin başlarını, bilgeliğine gönülden bağlamıştı. Gorgias sizi her soruya güvenle serbestçe cevap vermeye alıştırmıştır; öyle ki, onun da bütün bilginlerin de yaptığı gibi, size başvuran herhangi bir Hellas'lının her sorduğuna cevap vermekten kaçınmazsınız. Buradaysa bunun tam tersi oldu, azizim Me- c
non. Bilmem nasıl bir kurutucu tesir altında kaldı da bilgelik bizi bırakıp sizin illere göç etti. Eğer burada bana sorduğunu kime soracak olsa, sana güler ve şu cevabı verir: «Ya- 71 a
bancı, doğrusu, erdemin öğrenmekle mi, yoksa başka türlü mü elde edildiğini bilirim diye düşünmekle bana şeref vermiş oluyorsun. Ama gel gelelim onun öğrenilip öğrenilemeyeceğini bilmek şöyle dursun, ne olduğundan bile haberim yok». İş- b
te benim halim de tıpkı böyle, Menon; bu konuda ben de yurttaşlarım kadar zavallıyım; erdemin ne olduğuna dair hiçbir fikrim bulunmamasına kızıyorum. Ne olduğunu bilmeden, onu elde etmenin yolu nedir, nasıl bilebilirim? Menon'un kim

(1) *Aristippos:* Bu, Sokrates'in talebesi olan ve Afrika'daki bir felsefe okulunun kurucusu olan Aristippos değildir; Tesalyalı ünlü bir ailenin oğludur.

olduğunu bilmeden güzel mi, zengin mi, asil midir, yoksa bunların tam tersi midir, nasıl bilebilirim? Sence böyle bir şey olur mu?

c *Menon* — Elbette olmaz. Yalnız sana şunu sormak istiyorum, Sokrates; erdemin ne olduğunu gerçekten sen de bilmiyor musun? Yurtaşlarıma senin hesabına söyleyeceğim şey bu mu olacak?

Sokrates — Yalnız bu değil, Menon, fazla olarak şunu da söyle ki, şimdiye kadar bunu bilene rastladığımı da hatırlamıyorum.

Menon — Nasıl? Buraya geldiği zaman Gorgias'ı görmemiş miydin?

Sokrates — Gördüm tabii.

Menon — Peki, sence o da mı erdemin ne olduğunu bilmiyor?

Sokrates — Hafızama çok güvenim yok, Menon, bunun için sana o zaman ne düşünmüştüm, söyleyemeyeceğim. Bel-
d ki Gorgias erdemin ne olduğunu biliyordu. Belki sen de onun bu mesele üzerinde neler söylediğini biliyorsun. Böyleyse bana onun sözlerini hatırlat; istersen, sen kendi düşündüklerini söyle. Herhalde onunla bir fikirdesindir.

Menon — Doğru.

Sokrates — Gorgias'ı bırakalım. Hem burada da değil, ama sen Menon, tanrıları seversen, bana erdemin ne olduğunu söyle. Konuş, benden bu lütfu esirgeme. Eğer, Gorgias'ın da, senin de erdemin ne olduğunu bildiğinizi gösterebilirsen, şimdiye kadar bunu bilene rastlamadığımı söylemenin bir ha-
e ta olduğunu öğrenmekle mesut olacağım.

Menon — Sana cevap vermek güç değil, Sokrates. Senin öğrenmek istediğin, bir erkeğin erdemiyse bu, onun devlet işlerini iyi çevirebilmesi, bunu yaparken de dostlarına yararlı olması, düşmanlarına zarar vermesi, kendisini de her türlü zarardan koruyabilmesidir. Bir kadının erdeminden ne anlaşılacağını soruyorsan, buna da cevap vermek güç olmayacak. Bir kadının erdemi, evinin işlerini iyi çevirmesi, evin düzenini sağlaması, kocasına itaat etmesidir. Bundan başka, kız olsun, erkek olsun, çocuklara göre bir erdem olduğu gibi, köle
72 a olsun, özgür olsun, ihtiyarlara göre de bir erdem vardır. Birçok erdem çeşitleri daha var ki bunların ne olduğunu söylemek güç bir şey değil; her çeşit eylem için, her yaş için, bizim

herbirimiz için ayrı ayrı birer erdem vardır. Bence kötülükte de böyledir, Sokrates.

Sokrates — Gerçekten çok bahtlıymışım Menon; ben tek bir erdem ararken, sen karşıma bir arı sürüsü kadar erdemle çıkıyorsun. Şimdi bu benzetişin üstünde durarak diyelim ki, senden bir arının özünün ne olduğu soruluyor, sen de buna b çeşit çeşit arılar vardır diye cevap veriyorsun; sorarım sana: Birbirinden ayrı birçok arı çeşidi vardır derken, bunların birbirinden ayrı olmak bakımından mı ayrı olduklarını söylemek istiyorsun, yoksa bunları birbirinden ayıran başka bir şey mi var; mesela her cinsin güzelliği, boyu, yahut bunlar gibi herhangi bir tarafı mı? Cevap ver bakalım.

Menon — Vereyim, Sokrates, bana göre bunlar arı olmak bakımından birbirinden ayrı değildirler.

Sokrates — Peki, Menon, şimdi ben sana bütün arılarda c özdeş olup onları birbirine benzeten şey nedir diye sorsam, buna da verilecek hazır bir cevabın vardır herhalde.

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Güzel. Erdemler için de aynını söyleyebiliriz. Ne kadar çok, birbirinden ne kadar ayrı olurlarsa olsunlar, hepsinde bir olup bunların erdem olmalarını sağlayan genel bir öz vardır. Erdem nedir sorusuna verilecek cevabın doğru olabilmesi, erdemin ne olduğunun anlaşılması için bu öz, göz önünde tutulmalıdır. Ne demek istediğimi iyice anladın mı? d

Menon — Anladım sanıyorum; yalnız henüz meselenin aslının istediğim kadar açık olarak kavrayamadım.

Sokrates — Sen yalnız erdemi mi böyle, erkeğin erdemi, kadının erdemi filan diye ayırıyorsun Menon, yoksa bu ayrılığı sağlık için, boy için, kuvvet için de yapıyor musun? Sağlık, sana göre, erkekte başka türlü, kadında başka türlü müdür? Yoksa sağlık, ister erkekte olsun, ister başka herhangi yaratıkta olsun, hep bir öz taşımaz mı?

Menon — Bana öyle geliyor ki sağlık, erkekte de, kadın- e da da birdir.

Sokrates — Peki, boy ve kuvvet için de böyle midir, dersin? Bir kadın kuvvetliyse, onda bir erkeği kuvvetli kılan aynı öz, aynı kuvvet mi var demektir? Ben aynı kuvvet derken, erkekte olsun, kadında olsun özü bakımından hiçbir fark göstermeyen kuvvet demek istiyorum. Sen bir fark görüyor musun?

Menon — Hayır.

73 a *Sokrates* — Ya erdem, çocukta veya ihtiyarda, erkekte veya kadında bulunduğuna göre, özünde bir eksiklik göstermez mi?

Menon — Bana öyle geliyor ki, Sokrates, mesele öncekiyle bir değil.

Sokrates — Neden? Sen bir erkeğin erdemi devlet işlerini iyi çevirmek, kadınmki ise evini iyi çevirmek dememiş miydin?

Menon — Evet.

Sokrates — Ama bir devleti, bir evi, yahut herhangi bir şeyi iyi çevirmek, onu doğru ve ölçülü olarak çevirmek değil midir?

b *Menon* — Şüphesiz.

Sokrates — Peki, doğru ve ölçülü olarak çevirmek, bu işi doğruluğa ve ölçüye dayandırmak değil midir?

Menon — Elbette.

Sokrates — Buna göre kadında da, erkekte de, iyi olmaları için aynı şeyler, yani doğruluk ve ölçü bulunmalıdır.

Menon — Evet.

Sokrates — Gelelim çocuklarla ihtiyarlara. Bunlar ölçüsüz ve eğri olurlarsa, erdemli sayılabilirler mi?

Menon — Hayır, sayılamazlar.

Sokrates — Peki, ya ölçülü ve doğruysalar?

Menon — O zaman sayılırlar tabii.

c *Sokrates* — Mademki kendilerini erdemli kılan aynı şeylerdir ,o halde, iyi dediğimiz bütün insanlar hep bu yolda böyle olmuşlardır.

Menon — Doğrudur.

Sokrates — Bundan başka, kendilerinde aynı erdem olmasaydı hep bir türlü iyi olmazlardı.

Menon — Ona şüphe yok .

Sokrates — Mademki erdem, eninde sonunda herkeste birdir, şimdi sen, hem Gorgias'a, hem de kendine göre erdemin ne demek olduğunu hatırlamaya çalış bakalım.

d *Menon* — Sen her duruma uygun tek bir tanım istiyorsan, erdem, insanlara hükmedebilmek yeteneğinden başka bir şey değildir, derim.

Sokrates — Doğrusu, benim de aradığım böyle bir tanımdı. Yalnız, çocuğun erdeminin böyle olduğuna, köleninkinin

de efendisine hükmetmek olacağına ve hükmeden kimsenin gene köle kalacağına inanır mısın?

Menon — Hiç inanır mıyım, Sokrates?

Sokrates — Böyle bir şeye inanman zaten tuhaf olurdu. Şimdi şunu da düşün: «Hükmedebilmek» demiştin. Buna, «yalnız adaletle hükmetmek; adaletsizlikle değil» sözünü de eklemek gerekmez mi?

Menon — Gerçekten ben de öyle düşünüyorum, Sokrates; çünkü adalet erdemden başka bir şey değildir.

Sokrates — Erdem mi, yoksa bir erdem mi? e

Menon — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Bunu başka türlü söyleyeyim. İstersen daire örneğini alalım. Bunun için ben bir şekildir diyeceğim. Sadece şekil demeyeceğim. Çünkü daireden başka şekiller de vardır.

Menon — Böyle söylemen doğrudur. Ben de adaletten başka erdemler de bulunduğunu kabul ediyorum.

Sokrates — Öyleyse söyle bakalım, bunlar nelerdir? Sen 74 a
de bana başka hangi şekiller vardır, diye sorsaydın söylerdim.

Menon — Mesela cesurluk, sonra ölçülülük, bilgelik, iyi yüreklilik, daha sana böyle birçok erdem sayabilirim.

Sokrates — İşte gene deminki halimize düştük! Tek bir erdem ararken, karşımıza birçok erdemler çıktı. Yalnız bu sefer başka yoldan gittik. Oysaki erdemlerin temelinde bulunan o tek erdemin ne olduğunu bir türlü bulamıyoruz.

Menon — Doğrusunu istersen, Sokrates, senin aradığın, o b
bütün erdemleri kavrayan tek erdemin ne olduğunu, öteki örneklerde olduğu gibi açıkça kavrayamadım.

Sokrates — Buna hiç şaşmamalı. İlerleyebilmemiz için elimden geldiği kadar çalışacağım. Metodumun her şeye uygulandığını anlıyorsun herhalde. Diyelim ki biri sana demin olduğu gibi: «Menon, daire nedir?» diye sorsun. Buna sen «şekil» diye cevap veriyorsun. O da, tıpkı benim gibi, «Daire şekil midir, yoksa bir şekil midir?» diye soruyor. Şüphesiz «bir şekil» dersin.

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Çünkü başka şekiller de var, değil mi? c

Menon — Evet.

Sokrates — Sana bunların ne olduğunu sorarlarsa, adlarını söyler misin?

Menon — Tabii.

Sokrates — Şimdi sana gene bunun gibi renk nedir diye sorduklarını düşün. Sen buna «beyazdır» diye cevap versen ve bunu soran, «Beyaz, renk anlamına mı gelir, yoksa bir renk midir?» dese, başka renkler de olduğu için sen bunun bir renk olduğunu söylersin herhalde.

d *Menon* — Evet.

Sokrates — Bunun üzerine senden, başka renkler göstermeni dilese, adlarını sayarsın değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Şimdi onun, sözüne devam ederek tıpkı benim gibi şöyle dediğini tasarla: «Biz hep bir çoklukla karşılaşıyoruz; oysaki benim öğrenmek istediğim bu değil. Mademki sen bunların hepsine tek bir ad veriyorsun ve sence bazen
e birbirine karşıt olan şeyler bile şekildir, o halde hem daireyi, hem de doğru çizgiyi içine alan bu şekil dediğin şey nedir? Çünkü sen, dairenin «şekil»liği, doğru çizginin «şekil»liğinden başka değildir diyorsun, öyle değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Peki, böyle söylediğine göre, daire hem doğru çizgi, hem daire; doğru çizgi de hem daire, hem doğru çizgidir anlamı çıkmaz mı?

Menon — Asla, Sokrates.

Sokrates — Bununla beraber sen, daire de doğru çizgi kadar bir şekildir, demiyor musun?

Menon — Orası öyle.

75 a *Sokrates* — Peki ama bu şekil denen nesne nedir? Bana bunu anlatıver. Sana, şekille renk üzerinde sorulanlara karşılık, «Senin sorularından bir şey anlamıyorum. Ne söylemek istediğini de bilmiyorum» dersen, şüphesiz sana bunu soran kimse şaşırıp kalacak, şöyle diyecek: «Bütün bunlarda özdeş olanın ne olduğunu öğrenmek istediğimi anlamıyor musun?» Şimdi sana şöyle sorsalar, gene cevapsız mı bırakacaksın: «Daire olsun, doğru çizgi olsun, senin şekil adını verdiğin şeylerin hepsinde ortak olan nedir?» Buna cevap vermeye çalış; erdem için sorulacaklara cevap verebilmene yardımı olur.

b *Menon* — Bunu benden isteme, Sokrates. Cevabı sen bul.

Sokrates — Yani sana yardımda bulunmamı istiyorsun, öyle mi?

Menon — Bunu senden diliyorum, Sokrates.

Sokrates — Ama sen de sıran gelince erdemi anlatacaksın, değil mi?

Menon — Anlatacağıma söz veriyorum.

Sokrates — Haydi öyleyse, işe başlayalım, zahmetine değer.

Menon — Elbette.

Sokrates — Peki, şimdi şeklin ne olduğunu incelemeye çalışalım. Bakalım vereceğim cevaba ne diyeceksin. Hep renkle birlikte bulunan şeye, yalnız o şeye şekil diyorum. Nasıl, sana yetti mi, yoksa başka türlü söylememi mi istiyorsun? Bana gelince, sen erdem için bu kadarını söylersen ben bu- c
nunla yetinirim .

Menan — Ama bu verdiğin cevap biraz basitçe olmuyor mu Sokrates?

Sokrates — Neden ötürü?

Menon — Şekil, her zaman renkle beraber bulunan şeydir, diyorsun. Peki ama karşındaki, şekli bilmediği kadar rengi de bilmiyorsa ve bunda da şekildeki güçlük içinde bulunuyorsa cevabın için ne diyeceksin?

Sokrates — Doğrudur, diyeceğim. Eğer karşımdaki bir mantık oyuncusu, tartışmayı ve çekişmeyi seven biriyse, ona derim ki: «Benim cevabım bu. Yanılıyorsam, onu çürütmek d
sana düşer.» Ama bizim gibi iki dost konuşurken verilecek cevaplar daha yumuşak, konuşma kurallarına daha uygun olmalıdır. Bu kuralların temeli de şudur: Cevaplar doğru olmakla kalmamalı, konuştuğumuz kimsenin bilgisine de dayanmalıdır. İşte ben sana düşüncelerimi böyle anlatmaya çalışacağım. Şimdi bana söyle: Senin «son» dediğin bir şey var mıdır? Ben bu sözle bir ucu, bir sınırı anlatmak istiyorum. Bence bu kelimelerin hepsi bir yola çıkar. Belki Prodikos (1) başka türlü düşünür ama, sen bitmiş demekle, sona ermiş demek e
arasında bir ayrılık gözetmezsin: İşte ben de bu anlamda söylüyorum. Sözlerimde karmaşık hiçbir şey yok, sanırım.

---

(1) *Prodikos:* Milattan önce 430'da Atina'da bir okul açmış olup Tanrılar hakkındaki doktrini ile ün salmıştır.

Menon — Evet, ne demek istediğini anlıyorum! Ben bütün bu kelimeleri kullanırım.

Sokrates — Böylece, geometride olduğu gibi, senin bazen
76 a «yüzey», bazen de «cisim» kelimelerini kullandığın olmaz mı?

Menon — Olur.

Sokrates — İşte bu kelimelerin yardımıyle, benim şekil dediğim şeyin ne olduğunu anlayacaksın. Bence şekil, bir cismin vardığı sınırdır. Bu, her şekil için böyledir. Kısaca, «Şekil cismin sınırıdır» diyebilirim.

Menon — Peki, ya renk nedir, Sokrates?

b *Sokrates* — Benimle eğleniyorsun, Menon. Gorgias'ın erdemi nasıl tanımladığını hatırlayarak, bana söyleyecek yerde, benim gibi bir ihtiyarı sorularınla bunaltıyorsun.

Menon — Sen bir kere benim soruma cevap ver, Sokrates, sırası gelince ben de söylerim.

Sokrates — İnsanın gözleri bağlı bile olsa, konuşmandan senin güzel ve hâlâ sevenlerinin olduğunu anlar.

Menon — Neden acaba?

c *Sokrates* — Kendi hayranlarına karşı pek zalimce davranan bütün delikanlılar gibi, emredercesine konuşuyorsun da ondan. Bundan başka, güzel gençlere dayanamadığımı da sezdin herhalde. Ama ne olursa olsun, senin isteğine uyarak cevap vereceğim.

Menon — Beni çok memnun edeceğinden de emin olabilirsin!

Sokrates — Düşüncelerimi kolaylıkla takip edebilmen için sana Gorgias gibi cevap vermemi ister misin?

Menon — Elbette isterim.

Sokrates — Sizler Empedokles'in kuramlarına uyarak varlıkların uçucu birtakım şeyler yaydıklarını söylersiniz değil mi?

Menon — Evet, öyle.

Sokrates — Bundan başka her varlıkta, bu uçucu nesnelerin içine ve aralarına sızdıkları gözenekler vardır, değil mi?

Menon — Evet, vardır.

d *Sokrates* — Bu uçucu şeylerin bazıları, gözeneklere uygun, bazıları da daha büyük veya daha küçük müdür?

Menon — Öyledir.

Sokrates — Bundan başka, bir de görme denen bir şey var mıdır?

Menon — Vardır.

Sokrates — Bunu böyle kabul ettikten sonra, şimdi, Pindaros'un (1) dediği gibi, «kulak ver ne demek istediğime»: Renk, şekillerin görmeyle ayarlanmış, algılanabilen akışıdır.

Menon — Güzel bir cevap!

Sokrates — Şüphesiz, Menon; çünkü senin alışık olduğun e
gibi konuşuyorum. Bundan başka sana sesi, kokuyu veya buna benzer herhangi bir şeyi kolayca anlatmak için de yol göstermiş oluyorum.

Menon — Doğru söylüyorsun.

Sokrates — Bu cevabımda bir tragedya edası var, onun için şekil üzerindeki sözlerimden daha fazla hoşuna gidiyor.

Menon — Öyle.

Sokrates — Yalnız, Aleksidemos'un oğlu, sana şunu da söyleyeyim ki bu cevap o kadar iyi değil, öteki cevabım daha iyidir. Dün söylediğim gibi Dionisos bayramından önce gitmeyecek ve erginlenme töreninden sonraya kalacak olsaydın, sen de benim gibi düşünecektin.

Menon — Bu çeşitten daha başka açıklamalar yaparsan, 77 a
elbette kalırım Sokrates.

Sokrates — Hem sana, hem de kendime faydalı olmak için böyle konuşmaya devam ederdim. Yalnız, uzun zaman bunu beceremeyeceğimden korkuyorum. Bunu bir yana bırakalım. Şimdi bana verdiğin sözü hatırla, bir bütün olarak erdemin ne olduğunu bana anlat. Yalnız, bunu yaparken —hani şunu bunu kıranlar için alay olsun diye söylerler— biri, birçok gibi göstermekten vazgeç. Erdemi sana gösterdiğim örneklerde olduğu gibi, tek ve bütün olarak ele al.

Menon — Peki, Sokrates, bana öyle geliyor ki, erdem, şair- b
in dediği gibi, «Güzel şeyleri sevmeye, güçlü olmaya» bağlıdır. Şimdi buna göre sana erdemi tanımlayayım: Güzele duyulan istekle onu elde etmek gücü.

Sokrates — Sana göre güzele duyulan istekle, iyiye duyulan istek bir midir?

---

(1) *Pindaros:* (522-442) Yunan şairi.

Menon — Evet, birdir.

c *Sokrates* — Bazı insanlar kötüyü, bazıları da iyiyi isterler mi demek istiyorsun? Herkes iyiyi istemez mi?

Menon — Ben böyle düşünmüyorum.

Sokrates — Demek ki bazı kimseler kötüye istek duyarlar?

Menon — Evet.

Sokrates — Peki, bunlar kötüyü, iyi sanarak mı, yoksa kötü olduğunu bile bile mi isterler?

Menon — Bence ikisi de olur.

Sokrates — O halde, Menon, sana göre bir şeyi, kötü olduğunu bile bile istemek olabilir?

Menon — Elbette.

Sokrates — Bir şeyi istemekten ne anlıyorsun? Bu, o şeyin senin olmasını istemek midir?

d *Menon* — Evet, öyle tabii.

Sokrates — Kötü olan şeyi isteyen kimse bunun faydalı olduğunu sanarak mı, yoksa zararlı olduğunu bile bile mi ister?

Menon — Bazıları kötünün faydalı olduğunu sanırlar, bazıları da zararlı olduğunu bilirler.

Sokrates — Kötünün faydalı olduğunu sanmak, kötü olduğunu bilmek midir?

Menon — Bence hiç öyle değildir.

Sokrates — Kötünün ne olduğunu bilmeyenler, kötüyü istemezler; onların istedikleri, iyi sandıkları halde gerçekte kötü olan şey değil midir? Böylece onlar bilmeden iyi san-

e dıkları kötüyü istemekle, iyiyi istemiş olmazlar mı?

Menon — Evet, onlar için öyledir belki.

Sokrates — Kötüyü, zararlı olduğunu bile bile isteyenler, bundan kendilerine zarar geleceğini de bilirler herhalde!

78 a *Sokrates* — Peki ama, zarara uğrayanlar, bu zarar ölçüsünde acınacak halde değiller midir?

Menon — Şüphesiz öyledirler.

Sokrates — Acınacak insanlar bahtsız değil midirler?

Menon — Evet, öyledirler.

Sokrates — Acınacak hale düşmek, bahtsız olmak isteyen tek bir insan var mıdır?

Menon — Yoktur.

Sokrates — Öyleyse, Menon, kimse acınacak hale düşmek veya bahtsız olmak istemeden kötüyü elde etmeyi dilemez. Gerçekten acınacak bir insan olmak, kötüyü istemek ve onu elde etmekten başka bir şey midir?

Menon — Galiba sen haklısın, Sokrates, sahi kimse istemez. b

Sokrates — Demin, erdem, iyiyi istemek, onu elde edebilmektir, diyordum.

Menon — Evet, öyledir.

Sokrates — Bu iki kelimeden «istemek», herkeste ortaklaşa bulunan bir şeydir; bir insanı başka bir insandan daha iyi eden bu değildir.

Menon — Ben de senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Ama bir kimse, başka bir kimseye üstünse, bu onun iyiyi elde etme gücünün sayesindedir.

Menon — Ona ne şüphe!

Sokrates — Öyle ki, anlattığına göre, erdem iyiyi elde etmek gücüdür. c

Menon — Bu görüşün bence de her bakımdan doğru, Sokrates.

Sokrates — Şimdi bunda da doğru söyleyip söylemediğini inceleyelim; belki hakkın var; demek ki, sana göre erdem, iyiyi elde etmek gücüdür.

Menon — Evet.

Sokrates — Senin sözünü ettiğin bu iyilik, mesela sağlık, zenginlik olamaz mı?

Menon — Ben bundan altınla gümüş elde etmeyi, devlette vazife almayı, yüksek mevki tutmayı da anlıyorum.

Sokrates — Demek ki iyiden bunların anlıyorsun, başka şeyleri değil. d

Menon — Evet, yalnız bunları.

Sokrates — Demek ki Büyük Kralın aile dostu Menon'a göre erdem, altınla gümüş elde etmektir. Bu kadar! Bu kazanca «doğru ve dine uygun» kelimelerini de katıyor musun? Yoksa sana göre doğru olmayan bir kazanç da erdem sayılabilir mi?

Menon — Hiçbir vakit, Sokrates.

Sokrates — Bu, kötü müdür?

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Öyleyse kazanç; doğruluk, ölçü ve dine uygunlukla veya erdemin başka bir parçasıyle birlikte bulunmalıdır. Böyle olmayınca iyiye erişirse bile erdem sayılmaz.

Menon — Nasıl sayılabilir?

Sokrates — Kendi için olsun, başkası için olsun, altın, gümüş elde etmekten, doğru ve dine uygun olmadığı zaman, vazgeçen kimsenin bu eylemi de bir erdem değil midir?

Menon — Öyledir sanırım.

Sokrates — Böyle olunca, bu gibi kazançlardan vazgeçmek ne kadar erdemse, onları elde etmek de o kadar erdemdir; şu var ki doğrulukla olursa erdemdir, olmazsa kötülüktür.

Menon — Bence de başka türlü düşünülemez.

Sokrates — Biraz önce doğruluk, ölçü gibi şeylerin erdemin bir parçası olduğunu söylememiş miydin?

Menon — Evet.

Sokrates — Demek ki benimle eğleniyorsun, Menon.

Menon — Bunu da nerden çıkardın?

Sokrates — Senden erdemi parçalamamanı dilemiştim. Sana verdiğim cevap örneklerini hiçe sayıyor, benim bu dileğime kulak asmayarak hem erdem iyiyi; doğruluğa uygun olarak elde etmektir; hem de doğruluk erdemin bir parçasıdır diyorsun.

Menon — Evet, öyledir.

Sokrates — Senin bu söylediklerinle erdem, insanın, eylemlerine erdemin bir parçasını katmasıdır, demek oluyor; çünkü sana göre doğruluk, tıpkı üzerinde konuştuğumuz öteki şeyler gibi, erdemin bir parçasıdır. Bunu söylemekle ne demek istediğimi anladın mı? Şunu demek istiyorum: Ben sana erdemin bir bütün olarak ne olduğunu sormuştum. Oysaki sen bunun ne olduğunu söylemeden, kendinde erdemin bir parçası bulunan eylemin bir erdem olduğunu ileri sürüyorsun; sanki bir bütün olarak erdemin ne olduğunu söylemişsin, ben de senin ayırdığın küçük parçalardan onu anlamışım! İşte ilk soruma dönmem ve sana bir daha şunu sormam gerektiğine inanıyorum: Erdemin bir parçasıyle birlikte bulunan her eylem bir erdemse, erdemin kendisi nedir, azizim Menon? Doğruluğa uygun olan eylemler, erdeme de uygun olur, sözünden başka bir şey anlaşılmıyor. Sorumu yeniden ele almanın faydası olmayacak mı dersin? Erdemin ne olduğunu bilmezsek bir parçasını tanıyacağımızı mı sanıyorsun?

Menon — Hayır.

Sokrates — Hatırlarsan böyle bir cevabı biz şekil üzerinde konuşurken reddetmiştik. Çünkü bu cevap henüz çözülmemiş şeylere dayanıyordu. d

Menon — O cevabı haklı olarak reddetmiştik, Sokrates.

Sokrates — O halde azizim, sen erdemin bir bütün olarak ne olduğu araştırıldığı bir sırada, birkaç parçasını söylemekle onu anlatmış olduğunu kimseye kabul ettiremezsin. Başka herhangi bir şeyin ne olduğunu anlatmak için de böyledir. İlk soruya dönelim ve onu ortaya atalım: «Biraz önce sözünü ettiğim erdem nedir?» Yoksa sözlerimi yersiz mi buluyorsun? e

Menon — Bence çok yerinde, Sokrates.

Sokrates — Peki. Şimdi kendine ve dostuna göre erdemin ne olduğunu bana anlatır mısın?

Menon — Daha seni tanımadan, senin her zaman birtakım çıkmazlar bulduğunu, başkalarını da bu çıkmazlara sürüklediğini duymuştum. Şimdi bunu daha iyi anlıyorum. Bilmem beni nasıl bir sihirle büyüledin ki ben de çıkmazlara saplandım. Bırak, seninle biraz şaka edeyim; sen görünüşle, her şeyinle şu uyuşturucu yassı balıklara benziyorsun. Bu balık kendisine yaklaşanı ve dokunanı hemen uyuşturur. Sen de bana böyle tesir ettin, beni uyuşturdun. Gerçekten bedenim de, ruhum da o kadar uyuştu ki sana cevap veremiyorum. Bense şimdiye kadar kalabalığın karşısında kaç kere erdemden söz açmıştım, hem de öyle sanıyorum ki iyi de konuşmuştum. Ama bugün onun ne olduğunu söylemek bile elimden gelmiyor. Buradan ayrılıp denizden olsun, karadan olsun, başka yerlere gitmemekle çok isabet ediyorsun. Seni, bu halinle, yabancı şehirlerde sihirbaz diye yakalarlar. 80 a b

Sokrates — Çok kurnazsın, Menon. Az daha sana kapılıyordum.

Menon — Ne gibi Sokrates?

Sokrates — Beni niçin böyle bir şeye benzettiğini anladım. c

Menon — Niçin acaba?

Sokrates — Ben de seni bir şeye benzeteyim diye. Güzellerin benzetişlerden hoşlandıklarını bilmiyor değilim. Çünkü güzelliğin benzetildiği şeyler de güzel olur. Ama ben sana başka bir benzetişle cevap veremeyeceğim, yalnız şunu söylemek istiyorum: O yassı balık, başkalarını uyuşturmadan önce, ken-

disi de uyuşmuş bir haldeyse, ona benzediğimi kabul ederim. Böyle değilse, kabul etmem. Ben kendine güvenip de başkalarını çıkmaza sokan bir insan değilim. Başkalarını çıkmaza
d sokuyorsam, bunun sebebi benim de çıkmaz içinde bulunmamdır. Şimdi erdemin ne olduğunu hiç bilmiyorum. Oysaki sen her ne kadar şimdi bilmiyor gibi görünüyorsan da, benimle konuşmadan önce erdemin ne olduğunu biliyordun belki. Ama ben seninle el ele vererek, bunun ne olduğunu araştırmaya ve incelemeye karar verdim.

Menon — Peki ama, Sokrates, ne olduğunu hiç bilmediğin bir nesneyi nasıl araştırabilirsin? Hiç bilinmeyen bir şeyi araştırmak için, onu ne şekilde tasarlayacaksın? Diyelim ki, bahtın oldu da iyi bir nokta buldun, bu noktanın o nesneye ait olduğunu nerden anlayacaksın?

e *Sokrates* — Ne demek istediğini anlıyorum, Menon. Mantık oyuncularının o tanınmış sözünü ortaya atıyorsun. O söze göre insan için ne bildiği şey üzerinde araştırmada bulunmak mümkündür, ne de bilmediği şey üzerinde; bilinen şey üzerinde araştırma lüzumsuzdur, çünkü zaten bilinir. Bilinmeyen şeye gelince, ne araştırılacağı bilinmediği için araştırma olmaz.

81 a *Menon* — Nasıl, Sokrates, doğru bir söz değil mi bu?

Sokrates — Bence değil.

Menon — Nesi yanlış?

Sokrates — Evet... Tanrısal işlerde bilge olan erkek ve kadınlardan işittim ki...

Menon — Ne işittin, Sokrates?

Sokrates — Doğru, güzel şeyler...

Menon — Bunlar kimlerdi? Söyledikleri şeyler neydi?

Sokrates — Bunlar gördükleri işlerin sebeplerini araştır-
b maya çalışan rahipler, rahibelerdi. Bunlardan başka Pindaros'u ve onun gibi gerçekten tanrısal şairleri de söyleyebilirim. Bunlar, insanın ruhu ölmez, bazan hayattan uzaklaşır
c (ki buna ölüm diyoruz), bazan yeniden hayata döner; ama hiçbir vakit yok olmaz; bunun için insanın hayatı sonuna kadar dine uygun olmalıdır, diyorlar. *«Çünkü eski suçlarından ötürü Persephone'ye kefaretlerini ödeyenlerin ruhlarını o, dokuzuncu yılda yeniden yukarıya, güneşe gönderir. Bu ruhlardan ünlü krallar, kuvvetleriyle üstün, bilgileriyle tanınmış büyük adamlar meydana gelirler. Bunlar ölümlülerin arasında*

lekesiz kahramanlar olarak anılırlar.» Böylece, birçok kere yeniden doğan ölmez ruh, yeryüzünde ve Hades'te her şeyi görmüş olduğundan, öğrenmediği hiçbir şey kalmaz. O halde d
onun, erdemle başka şeyler üzerinde önceden edindiği bilgilerin anılarını saklamış olması şaşılacak bir şey değildir. Tabiatın her yanı birbirine bağlı olduğu için, ruh da her şeyi öğrenmiş olduğundan, bir tek şeyi hatırlamakla (insanların öğrenme dedikleri budur) insan, bütün öteki şeyleri bulur. Çünkü araştırma ve öğrenme, belirsiz hatırlayıştan başka bir şey değildir. O halde mantık oyuncularının o sözüne inanmamalı, bu gibi sözler bizi tembelleştirir; bunlar tabansızların hoşuna gider. Benim sözümse, çalışmaya, araştırmaya götü- e
rür. Bunun için ben, gerçekliğine inandığım erdemi seninle araştırmaya karar verdim.

Menon — Peki Sokrates, senin dediğin gibi olsun. Yalnız, bizim öğrenmediğimizi, öğrenme dediğimiz şeyin bir hatırlayış olduğunu söyledin. Bu nasıl oluyor, bana öğretebilir misin?

Sokrates — Senin ne kadar kurnaz olduğunu boş yere 82 a
söylememişim. İşte şimdi de öğrenme yoktur, yalnız belirsiz hatırlayışlar vardır diyen bana ders verdirmek istiyorsun. Anlaşılan, niyetin beni kendimle çelişmeye düşürmek.

Menon — Zeus hakkı için böyle bir niyetim yok, Sokrates! Beni böyle konuşturan sadece alışkanlık. Ama söylediğinin doğru olduğunu bana açıkça göstercbilirsen, bunu benden esirgeme.

Sokrates — Bu kolay bir iş değil. Ama dostluğumuzun hatırı için elimden geldiği kadar çalışacağım. Yanındaki hizmetçilerden birini çağır da istediğin şeyi onun üzerinde sana gös- b
tereyim.

Menon — Çok güzel. (Bir köleye işaret eder): Buraya gel!

Sokrates — Hellen midir? Hellence biliyor mu?

Menon — Tabii; evimde doğdu.

Sokrates — Şimdi dikkat et: Benden mi öğrenecek, yoksa hatırlayacak mı?

Menon — Peki.

Sokrates — (Köleye): Söyle yavrum, şu dört kenarlı şeklin kare olduğunu biliyor musun? (1).

Köle — Evet.

c *Sokrates* — Peki, kare olan bir şekilde bu dört kenar eşittir, değil mi?

Köle — Elbette.

Sokrates — Ortadan geçen bu doğru çizgiler de eşit midir?

Köle — Evet.

Sokrates — Bu çeşit bir şekil daha büyük veya daha küçük olamaz mı?

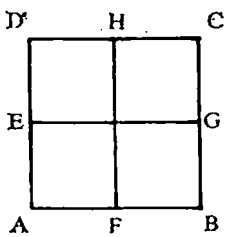
Köle — Tabii olur.

Sokrates — Bu kenara iki ayak uzunluğu, şu kenara da iki ayak uzunluğu verilse, hepsinin boyutu ne olur? Şöyle düşün: Bu kenarda iki ayak, şu kenarda da bir ayak olsaydı, şekil iki kere bir ayak olmaz mıydı?

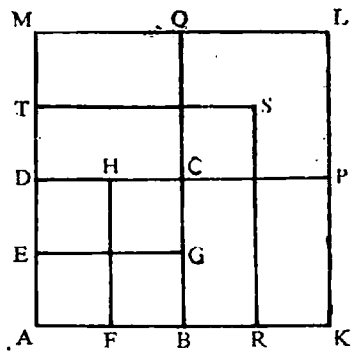
Köle — Evet.

Sokrates — Ama ikinci kenar da iki ayak olduğuna göre

d bu, iki kere iki etmez mi?

(Şekil: 1)

(Şekil: 2)

(1) Sokrates'in köleye çözümlettiği geometri problemi şudur: (Sokrates'in gittiği gibi biz de adım adım gidiyoruz): Önce sokrates, ABCD karesini çizdiriyor. Sonra EG, FH doğrularını çizdiriyor: Kenarı 2 ayak olan bir karenin yüzeyi 4 ayaktır (Şekil: 1). Bundan sonra Sokrates AB kenarını bir o kadar uzattırıyor (B'den kalkarak), uzanmış parçanın yarısını aldırıyor; o

Köle — Doğru.

Sokrates — Demek ki şekil o zaman iki kere iki ayak olur.

Köle — Evet.

Sokrates — İki kere iki ayak ne eder? Hesap et de bana söyle.

Köle — Dört eder, Sokrates.

Sokrates — Kenarları eşit olup bunun iki misli ve benzeri olan bir şekil daha bulunmaz mı?

Köle — Bulunur.

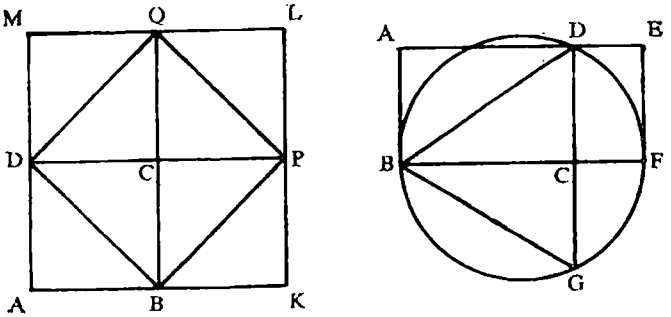
Sokrates — Bu kaç ayak olur?

Köle — Sekiz. e

Sokrates — Peki. Şimdi bu yeni şekilde her kenarın boyunun ne olacağını söylemeye çalış. Birincide kenarın uzunluğu iki ayaktı. Bunun iki misli olan ikincide ne kadar olur?

Köle — Tabii iki misli olur, Sokrates .

Sokrates — Görüyorsun ya, Menon, köleye bir şey öğretmiyorum; yaptığım şey, ona sormaktan ibaret. Şu anda o se-

(Şekil: 3)

zaman AR ve AT kenarları elde edilmiş oluyor (Şekil: 2). Bundan sonra Sokrates, şimdiye kadar çizilen şekilleri siliyor ve yerlerine, gene kenarı 2 ayaklık ABCD karesini çizdiriyor. Buna bir ikinci (BKPC), bir üçüncü (DCQM), bir de dördüncü köşegenlerini çizdiriyor. Bugünkü geometri dilimize pek uygun olmayan bu söyleyişten şimdi şu problemi anlıyoruz: Bir dairenin içine, yüzeyi, verilmiş bir ABCD dörtgeninin yüzeyine eşit olan BDG üçgenini çizmek (Şekil: 3). (Bu notta, E. Chambry tercümesinden faydalandık).

kiz ayaklık kareyi verecek olan kenar ne uzunluktadır, bildiğini sanıyor, öyle değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Peki, biliyor mu?

Menon — Yoo!

Sokrates — O, bu kenarın, ötekinin iki misli olduğunu sanıyor.

Menon — Evet.

Sokrates — Şimdi bak, kendiliğinden nasıl doğru bir sırada hatırlayacak. (Köleye): Söyle bakalım, iki misli alınan
83 a bir kenar, iki kere daha büyük bir şekil meydana getirir diyorsun, değil mi? Şimdi beni iyi dinle: Ben bir kenarı uzun, bir kenarı kısa bir şekilde demiyorum, aradığım öyle bir şekil ki, birincinin her yönden benzeri olduğu halde onun iki misli, yani sekiz ayaklık olsun. Bak bakalım, kenar iki misline çıkarılınca bunu elde edebilir misin?

Köle — Evet.

Sokrates — Şu gördüğün kenara kendine eşit bir uzunluk katarsan, iki misline çıkarılmış olur mu?

Köle — Şüphesiz olur.

Sokrat — O halde biz böyle dört kenar çizecek olursak, sekiz ayaklık şekil bu kenarlar üzerine kurulmuş olacak.

Köle — Evet.

Sokrates — Birincinin örneğine göre şimdi dört kenarı da çizelim. Şimdi bak bakalım, senin söylediğin sekiz ayaklık şekil meydana geldi mi?

b *Köle* — Evet.

Sokrates — Bu yeni şekilde dört ayaklık ilk şekle eşit dört şekil var, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — O halde bu yeni şekil dört kere daha büyük olmayacak mı?

Köle — Tabii öyle olacak.

Sokrates — Bir şey başka bir şeyden dört kere daha büyük olursa, onun iki misli olur mu?

Köle — Böyle şey olmaz.

Sokrates — Öyleyse ne olur?

Köle — Dört misli.

c *Sokrates* — Görüyorsun ki bir kenarı iki misline çıkar-

makla, iki kere değil, dört kere daha büyük bir şekil elde ediyorsun.

Köle — Doğru söylüyorsun.

Sokrates — Dört kere dört on altı eder, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — O halde hangi kenarla sekiz ayaklık bir şekil elde edebiliriz? Bu son kenar bize birinci şeklin dört misli büyüklükte bir şekil vermiyor mu?

Köle — Evet.

Sokrates — Bu kenarın yarısı uzunluktaki kenar da dört ayaklık bir şekil meydana getiriyor, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Peki, sekiz ayaklık şekil dörtlüğün iki misli, on altılığın da yarısı değil midir?

Köle — Tabii.

Sokrates — O halde bize birinden daha kısa, ötekinden d
daha uzun bir kenar lazım, değil mi?

Köle — Öyle.

Sokrates — Peki. Şimdi nasıl düşünüyorsan öyle cevap ver: İlk karemizdeki kenar iki, ikincideki dört ayak değil midir?

Köle — Evet.

Sokrates — O halde sekiz ayaklık bir şekil elde etmek için bize, iki ayak olan birinciden daha uzun, dört ayak olan ikinciden daha kısa bir kenar lazım.

Köle — Evet.

Sokrates — Bu kenarın uzunluğu ne olacak?

Köle — Üç ayak.

Sokrates — Üç ayaklık kenarı elde etmek için ilk kena- e
ra yarı uzunluğunu ekleyeceğiz. İşte iki ayak, işte bir ayak, öteki kenarları da çizelim, işte iki ayak, işte bir ayak... İstediğin kare meydana geldi.

Köle — Evet.

Sokrates — Peki, şeklin boyu üç ayak, eni de üç ayak olursa, şekil üç kere üç ayak olmaz mı?

Köle — Elbette.

Sokrates — Üç kere üç ayak ne eder?

Köle — Dokuz.

Sokrates — Ama birinci şeklin iki misli olması için kaç ayak lazımdı?

Köle — Sekiz.

Sokrates — Öyleyse bize sekizlik şekli verecek olan, üç ayaklık kenar değil.

Köle — Tabii değil.

84 a *Sokrates* — O halde hangisi? Bunu doğru olarak söylemeye çalış. Hesap etmek istemiyorsan bize sadece göster.

Köle — Zeus hakkı için bilmiyorum, Sokrates.

Sokrates — Belirsiz hatırlayış yolunda onun şimdiden ne kadar ilerlediğini görüyorsun, değil mi, Menon? Düşün bir kere, sekiz ayaklık kare kenarının ne olduğunu bilmeden, bunu şimdi de bilmiyor ya, bildiğini sanıyor, hiçbir güçlüğün farkında olmadan, bilen adamların güveniyle cevap veriyordu. O
b şimdi çıkmaza girdiğinin farkında... Bilmiyor ama, bildiğini de sanmıyor.

Menon — Hakkın var.

Sokrates — Bilmediği şey karşısında durumu daha iyi değil mi?

Menon — Evet, bence de öyle.

Sokrates — Onu çıkmaza götürdük, yassı balığın yaptığı gibi uyuşturduk, ona bir zarar verdik mi?

Menon — Sanmam.

Sokrates — Bana öyle geliyor ki; onun, gerçeğin karşısındaki durumunun ne olduğunu bulmasma iyi yardım ettik. Çünkü şimdi, bilmediği için, araştırmaktan zevk duyacak; oy-
c sa ki daha önce, herkesin karşısında bir karenin iki mislini elde etmek için, kenarının iki mislini almak gerektiğini hiç çekinmeden söyleyebiliyordu.

Menon — Herhalde..

Sokrates — Bilgisizliğini anlamasından doğan sıkıntıyı ve bilmek isteğini duymadan önce, bilmediği, fakat bildiğini sandığı bir şeyi araştırmayı veyahut öğrenmeyi dener miydi?

Menon — Hayır, Sokrates.

d *Sokrates* — O halde uyuşması işine yaradı.

Menon — Herhalde.

Sokrates — Şimdi girdiği şu çıkmaz, benimle araştırma-

ya devam ederken, hiçbir şey öğretmediğim halde, ona neler bulduracak, göreceksin. Ben onu sorguya çekmekten başka bir şey yapmayacağım. Sen de, ona düşüncesini sorularımla söyletecek yerde ders vermeye kalkışmamam için bana göz kulak ol. (Köleye dönerek): Cevap ver bakalım. Önümüzde dört ayaklık bir şekil var, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Ona, kendisine eşit olan şu şekli de ekleyebiliriz, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Her iki şekle eşit olan bir üçüncüsünü de e
ekleyebiliriz, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Sonra boş kalan şu köşeyi de doldurabiliriz.

Köle — Tamamıyle.

Sokrates — Şimdi elimizde birbirine eşit dört şekil var, değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — Bunların hepsi birden ilk şekilden kaç kere büyük oluyor?

Köle — Dört kere.

Sokrates — Ama hatırlarsın, bizim aradığımız, iki kere büyük olan bir şekildi. 85 a

Köle — Şüphesiz.

Sokrates — Her karenin bir açısından öteki açısına çizdiğimiz çizgi onu iki eşit bölüme ayırmıyor mu?

Köle — Ayırıyor.

Sokrates — İşte yeni bir kareyi çeviren, birbirine eşit dört çizgi.

Köle — Görüyorum.

Sokrates — Şimdi düşün: Bu karenin büyüklüğü ne kadardır?

Köle — Bulamıyorum.

Sokrates — Çizdiğimiz doğru çizgilerden her biri, dört karenin her birini içinden ikiye bölmüyor mu?

Köle — Evet.

Sokrates — Ortadaki karede bu yarımlardan kaç tane var?

Köle — Dört.

Sokrates — Peki, ya köşedekinde?

Köle — İki.

Sokrates — Dört ikinin nesidir?

Köle — İki misli.

b *Sokrates* — Öyleyse bu kare kaç ayaklıktır?

Köle — Sekiz.

Sokrates — Hangi çizgi üzerine kurulmuş?

Köle — Şunun üzerine.

Sokrates — Dört ayaklı karede bir açıdan ötekine giden çizgi üzerinde değil mi?

Köle — Evet.

Sokrates — İşte bu çizgiye bilginler köşegen derler. Adı böyleyse, Menon'un kölesi, iki misillik kare bu köşegen üzerine kurulur.

Köle — Evet, öyle, Sokrates.

Sokrates — Ne dersin, Menon, bu delikanlı kendinin olmayan bir tek şey söyledi mi?

c *Menon* — Hayır, hep kendinin olan şeyleri söyledi.

Sokrates — Ama, demin de dediğimiz gibi, bunları bilmiyordu, değil mi?

Menon — Evet, hakkın var.

Sokrates — Öyleyse bu sanılar onda zaten vardı. Doğru değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Demek ki bilmediği şeyler üzerinde bile insanın kendiliğinden doğru sanıları olabilirmiş?

Menon — Bu açıkça görülüyor.

Sokrates — Şimdi bu doğru sanılar onda bir rüyadaymış gibi belirdiler. Ama o aynı şeyler üzerinde sık sık ve türlü türlü sorguya çekilirse, şüphe yok ki bunlara dair en doğru

d bilgiyi elde edecektir.

Menon — Olabilir.

Sokrates — Böylece öğretmensiz olarak, birtakım sade sorularla kendi kendine bilgiyi yeniden elde edecek.

Menon — Evet.

Sokrates — Peki ama bilgiyi kendiliğinden bulmak, onu yeniden hatırlamak değil mi?

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Onun bu şimdiki bilgisi ya her zaman ken-

dinde bulunmuştur, ya o, bu bilgiyi herhangi bir zaman elde etmiştir.

Menon — Evet.

Sokrates — Ama bu bilgi her zaman kendinde bulunmuşsa o hep bilgiliydi demektir. Eğer herhangi bir zaman elde etmişse, bu herhalde şimdiki hayatında olmamıştır. Acaba biri ona geometri dersi vermiş olmasın? Çünkü bütün geometriye, hatta bütün öteki bilgilere bu yoldan erebilir. Acaba ona her şeyi öğreten biri olmuş mudur? Senin evinde doğup büyüdüğüne göre bunu herhalde bilirsin. e

Menon — Hiç kimseden ders almadığını biliyorum.

Sokrates — Ama bu sanılar onda var.

Menon — Böyle olduğu açıkça görülüyor, Sokrates.

Sokrates — Bu sanıları şimdiki hayatında elde etmediğine göre, başka bir zaman elde etmiş olması gerekir. 86 a

Menon — Öyle görünüyor.

Sokrates — Bu zaman, onun henüz bir insan olmadığı zaman değil midir?

Menon — Evet.

Sokrates — İnsanken ve insan olmadan önce doğru sanılar bulunduğuna, bu sanılar sorularla canlanarak bilgi haline geldiğine göre, onun bunları ruhunda her zaman taşımış olması gerekmez mi? Çünkü o, bütün zaman boyunca ya insandı, ya değildi.

Menon — Besbelli.

Sokrates — Öyleyse varlıkların gerçekliği her zaman ruhumuzda bulunduğuna göre, ruhumuzun da ölmez olması gerekir. O halde gevşememeli, şu anda bilmediğimiz, yani hatırlayamadığımız şeyleri araştırmaya, hatırlamaya çalışmalıyız. b

Menon — Bilmem... Galiba haklısın, Sokrates.

Sokrates — Evet, galiba haklıyım, Menon. Fakat söylediklerimin bazılarına benim de pek güvenim yok. Ama bilmediğimiz şeyi araştırmamız gerektiğine inanmak bizi, bilinmeyen şeyi bulmanın imkânsız olduğuna ve araştırmanın bizim işimiz olmadığına inanmaktan daha iyi, daha güçlü, daha çalışkan olmamızı sağlar. İşte ben bunu bütün sözlerim ve bütün hareketlerimle göstereceğim. c

Menon — Söylediklerini doğru buluyorum, Sokrates.

Sokrates — Mademki ikimiz de bilinmeyenin araştırılması gerektiğinde anlaştık, şimdi beraberce erdemin ne olduğunu araştıralım, ister misin?

d *Menon* — Tabii, isterim, ama Sokrates, ben gene ilk sorumu ele alarak erdemin öğrenilebilen bir şey mi, yoksa tabiatın bir vergisi mi olduğunu öğrenmek, böyleyse, nasıl elde edilebileceğini senden işitmek istiyorum.

Sokrates — Kendime hükmettiğim gibi sana da hükmedebilseydim, Menon, önce ne olduğunu araştırmadan, erdemin öğretilip öğretilemeyeceğini incelemezdik; herhalde özgür kalabilmek için olacak, kendine hükmetmek için hiçbir şey yapmadığına, hatta bana hükmetmek istediğine, gerçekten de hükmettiğine göre sana boyun eğmekten başka ne yapabilirim? Demek şimdi, eğer yanılmıyorsam, ne olduğunu bilmediğimiz
e bir şeyin nasıl olduğunu araştırmaya koyulacağız; yalnız, senin yüceliğinden bir şeyin eksilmesini istemem ama, bana şu lütufta bulun: Erdemin öğretim yoluyle veya herhangi başka bir yolla edinilip edinilmeyeceğini bir varsayıma dayanarak incelememe izin ver. Burada «varsayım» kelimesini geometri bilginlerinin aldıkları anlamda kullanıyorum. Onlara (yani geometri bilginlerine) mesela bu yüzey bir üçgen olarak bir daire içine çizilebilir mi? diye sorsalar, şöyle cevap verecekler: «Bu yüzeyin bu işe uygun olup olmadığını daha bilmiyorum. Ama şöyle bir varsayım problemin çözümlenmesine yardım eder sanıyorum: «Bu yüzey dairenin verilmiş olan çizgisine tatbik edildiği zaman, tatbik ettiğimiz yüzey kadar küçük (eksik) çıkarsa, şu sonuca varırım; böyle değilse, başka bir sonuç çıkartırım». İşte ben de üçgenin daire içine çizilip çizilemeyeceği sorusuna böyle varsayım yoluyle cevap verebili-
87 a rim. Erdem için de böyle olacak. Henüz ne olduğunu, nasıl bir şey olduğunu bilmediğimize göre, bunun öğrenilip öğrenilemeyeceği üzerinde ancak bir varsayıma dayanarak düşünebiliriz: Erdem öğretilebilir, yahut öğretilemez olduğuna göre ruha ait şeylerin hangi cinsindendir? Bunun için önce şöyle
b diyelim; erdem bilgiden ayrı bir şeyse, o zaman öğretilebilir mi, yahut demin söylediğimiz gibi hatırlama ile kazanılabilir mi? Her neyse, kelime üzerinde durmayalım; önemli olan, erdem öğretilebilir mi? Başka türlü söyleyelim: İnsanlara öğretilebilen şeyin yalnız bilgi olduğu herkes için açık bir gerçek
c değil mi?

Menon — Bana öyle görünüyor.

Sokrates — Erdem de bilgi ise, öğretilebilir demektir.

Menon — Elbette.

Sokrates — İşte bir nokta üzerinde bir sonuca varıverdik. Erdem falan şeyse öğretilir, falan şeyse öğretilmez.

Menon — Evet, öyle.

Sokrates — Gözden geçirilecek ikinci nokta bence şudur: Erdem bir bilgi midir, yoksa bilgiden başka bir şey midir?

Menon — Ben de, ötekinden sonra karşımıza bu soru çı- d
kıyor, sanıyorum.

Sokrates — Biz, erdem iyi bir şeydir, dememiş miydik? Şu varsayımı ileri sürmüyor muyuz: Erdem iyi bir şeydir.

Menon — Evet.

Sokrates — Bilgiden ayrı olduğu halde iyi olan bir şey varsa, erdem de bilgiden ayrı olabilir. Ama bilgi her iyiyi kavrarsa, kavramadığı iyi şey yoksa, o zaman erdemin de bir bilgi olduğunu kabul etmeliyiz.

Menon — Evet, doğru.

Sokrates — Söyle bakalım: Bizi iyi eden erdem değil midir?

Menon — Evet.

Sokrates — İyi olduğumuz için faydalıyız da. Çünkü her e
iyi olan şey faydalıdır. Doğru değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Öyleyse erdem de faydalıdır.

Menon — Söylediklerimize göre öyle olması gerek.

Sokrates — Peki, bize faydalı olan şeyleri bir bir gözden geçirelim: Sağlık, kuvvet, güzellik, zenginlik ve bunlara benzer başka şeyler bize faydalıdır, değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Ama biz bütün bu şeyleri bazan zararlı say- 88 a
mıyor muyuz? Sen başka düşüncede misin?

Menon — Hayır, senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Şimdi bunlardan her birinin nasıl kullanılırsa faydalı, nasıl kullanılırsa zararlı olduğunu araştır bakalım. Bunlar doğru kullanıldıkları vakit faydalı, kötü kullanıldıkları vakit zararlı değiller midir?

Menon — Elbette.

Sokrates — Şimdi de ruha ait şeylere bakalım; bunlar ölçülülük, doğruluk, cesaret, kolay öğrenme, zihinde tutma, iyi yüreklilik ve daha başka benzer şeyler değil midir? b

Menon — Evet.

Sokrates — Şimdi bunlar arasında, sence bilgiden ayrı

olup bazan zararlı, bazan faydalı olanlarını incele. Mesela, cesareti alalım: Akla dayanmayan bir cesaret bir çeşit pervasızlıktır. Böyle bir pervasızlığın insana zarar verdiği, tersine, akla dayananın faydalı olduğu doğru değil midir?

Menon — Evet.

Sokrates — Ölçülülükle kolay öğrenme için de böyle değil midir? İnsan bir şeyi akılla öğrenirse, bir şeye akılla katlanırsa, o şey faydalı olur, akılla olmazsa zararlı olur.

Menon — Çok doğru.

Sokrates — Ruhun gördüğü ve katlandığı bütün işleri yönelten akılsa, saadete erişilir; akıl değilse, bu işlerin sonu felakettir.

Menon — Doğru.

Sokrates — Erdem ruha ait bir şeyse ve muhakkak faydalıysa, akıldan başka şey olamaz. Çünkü kendiliğinden ne zararlı, ne de faydalı oluyorlar. Erdem faydalı olduğuna göre, aklın bir cinsinden başka bir şey değildir, diyebiliriz.

Menon — Ben de senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Şimdi zenginlikle benzeri olan öteki şeyleri gözden geçirelim. Biz bunların bazan iyi, bazan kötü olduklarını söylemiştik. Akılla yöneltildikleri vakit faydalı, çılgınlığın etkisine kapıldıkları zaman zararlı olan öteki şeyler gibi bunlar da, ruh doğru yolda kullandığı, yürüttüğü zaman faydalı, böyle olmadığı zaman zararlı değil midir?

Menon — Tabii böyledir.

Sokrates — O halde doğru yolda kullanma, akıllı bir ruhun, kötü yolda kullanma da akılsız bir ruhun işidir.

Menon — Doğru.

Sokrates — Öyle ki, insanda her şey ruha, ruhun kendisi de akla bağlıdır. Bunsuz ruhun iyi olmasına imkân yoktur. Demek ki faydalı olan şey, akla uygun olandır; biz, erdem faydalıdır dememiş miydik?

Menon — Evet, demiştik.

Sokrates — Öyleyse, erdem ya bütün olarak akıldır, ya da aklın bir parçasıdır.

Menon — Söylediklerinin doğru olduğunu sanıyorum Sokrates.

Sokrates — Öyleyse iyiler doğuştan iyi değildirler.

Menon — Bana da öyle geliyor.

Sokrates — İyiler doğuştan iyi olsalardı, içimizden bazı

kimseler, gençlerden tabiatın bu vergisiyle doğanları seçerlerdi, biz de bu seçilenleri, herhangi bozucu bir etki altında kalmasınlar ve büyüdükleri zaman devlet işlerine yarasınlar diye, tıpkı altın saklar gibi, Akropolis'e kapayıp kilit altında tutardık. c

Menon — Evet, bu böyle olabilirdi, Sokrates.

Sokrates — Doğuştan böyle değillerse, onları iyi yapan terbiye midir?

Menon — Bunun böyle olduğunu kabul etmek gerek; mademki varsayımımıza göre erdem bir bilgidir, o halde öğretilebilir.

Sokrates — Belki böyledir, ama biz bunu kabul etmekle yanılmadık mı acaba?

Menon — Fakat biraz önce bize doğru görünmüştü.

Sokrates — Gerçekten erdem olabilmesi için, onun bize yalnız biraz önce doğru görünmüş olması yetmez; şimdi de, her zaman da doğru olması gerekir.

Menon — Ne demek istiyorsun? Seni rahatsız eden, erdemin bir bilgi olduğundan seni şüphe ettiren nedir? d

Sokrates — Şimdi söyleyeceğim. Menon: Erdem bilgiyse, öğretilebilir; bu sözü geri almıyorum, ama onun bilgi olduğundan şüphe ediyorum; bak bakalım haksız mıyım? Şuna cevap ver: Yalnız erdem değil, herhangi bir şey öğretilebilirse, onun öğretmenleri, öğrencileri olması gerekmez mi?

Menon — Gerekir sanırım.

Sokrates — Buna karşılık, öğretmeni de, öğrencisi de olmayan bir şeyin öğretilemeyeceğini kabul etmek yanlış olur mu?

Menon — Haklısın. Ama erdemin öğretmenleri olmadığını mı sanıyorsun?

Sokrates — Bu gibi öğretmenler var mı diye uzun uzun araştırdım; bunu meydana çıkarmak için yaptığım bütün araştırmalar boşa çıktı; bulamıyorum. Bununla beraber birçok kimselerle, hele bu işte en görgülü sandığım insanlarla el birliği ederek araştırmaktayım. Bak işte, Anytos da tam zamanında geldi, yanımıza oturdu; onu da araştırmalarımıza ortak edelim; bunu yapmakla da çok isabet etmiş oluruz. Sen de bilirsin ki, Anytos, Polykrates'in hazinelerine konan Thebai'li İsmenias (1) gibi, zenginliğini tesadüfe veya herhangi e 90 a

(1) *İsmenias:* Bu, şüphesiz Devlet'te adı geçen İsmenias'tır.

bir armağana borçlu olmayan zengin, bilge bir babanın, Anthemion'un oğludur: Bu adam, zekâsı ve çalışmasıyle zengin olmuştur. Böyle olduğu halde kendi önemiyle kabarmış,
b çekilmez, kendini beğenmiş bir adam da değildir; rabıtalı, sade bir adamdır. Bundan başka Anthemion, oğlunu çok iyi yetiştirmiş, okutmuştur; belki de onu en yüksek mevkilere seçtiren Atinalıların düşüncesi de budur. İşte böyle adamlarla, erdemin öğretmenleri var mıdır, varsa kimlerdir, diye araştırmak çok yerinde olur. Gel bakalım Anytos ve misafirimiz, dostumuz Menon'a şunu bulmakta yardım et: Erdemi öğretenler kimlerdir? Meseleyi şöyle ele al: Biz dostumuz Menon'u usta bir hekim olarak yetiştirmek istersek, hangi öğretmenle-
c re göndeririz, hekimlere değil mi?

Anytos — Şüphesiz.

Sokrates — İyi bir ayakkabıcı olarak yetiştirmek istersek ayakkabıcıya göndeririz ,değil mi?

Anytos — Evet.

Sokrates — Bütün öteki meslekler için de böyle değil midir?

Anytos — Elbette.

Sokrates — Bu şeyler üzerine sana bir sorum daha var: Hekimlik öğrenmesini istiyorsak onu hekimlere göndeririz demiştik; yani Menon'u göndereceğimiz kimseler bu sanatta
d çalışmayanlardan ziyade bu sanatta çalışan, hizmetlerinin karşılığı olarak para alan ve hekimlik mesleğini öğrenmek için kendilerine baş vuranlara onu öğreten kimselerdir. Bütün bunları göz önünde tutarak onu hekimlere göndermekle iyi etmiş olmaz mıyız?

Anytos — Evet, iyi etmiş oluruz.

e *Sokrates* — Flavta çalmayı öğrenmek için de böyledir, değil mi? Ama flavta çalmayı öğrenmek isteyen birini, bu sanatı öğretmeyi iş edinmiş, buna karşılık para alan bir kimseye göndereceğimiz yerde tutup da, öğretmede hiçbir iddiası ve öğretilmesini istediğimiz sanatta hiç öğrencisi olmayan bir kimseye göndererek, ders versin diye onun başını ağrıtmak büyük bir delilik olmaz mı? Bilmem sen ne dersin?

Anytos — Haklısın, Sokrates; üstelik de büyük bir cahillik olur.

91 a *Sokrates* — Çok iyi. Görüyorum ki sen, misafirin Menon hakkında danışılacak adamsın. O ne zamandır bana, iyi bir

adama yakışacak gibi evini ve devlet işlerini çevirebilmeyi, anasını babasını saymayı, onlara bakmayı, evine yurttaşlarını ve yabancıları misafir etmeyi, onlardan ayrılabilmeyi sağla- b
yan bilgelik ve erdemi elde etmek istediğini söyleyip duruyordu. Bu erdeme kavuşmak için onu kimlere göndermeliyiz? Bunlar, kendilerini erdem öğretmeni sayan, kim olursa olsun istekli bir Hellaslıya tayin ettikleri para karşılığı ders veren kimseler değil midir?

Anytos — Bu dediklerin kimlerdir, Sokrates?

Sokrates — Bilgici (Sofist) denen kimseler olduğunu sen de biliyorsun, herhalde.

Anytos — Herakles'i seversen sözüne dikkat et, Sokrates. Tanrılar, hısımlarımı, yakınlarımı, yurttaş olsun, yabancı ol- c
sun, dostlarımı, bu insanlara gidip ahlaklarını bozduracak deli olmaktan korusun. Çünkü bunlar kendilerine yaklaşanlar için vebadan, afetten başka bir şey değildirler.

Sokrates — Ne demek istiyorsun, Anytos? Bunca kimse arasında faydalı olmanın yolunu bilir geçinen bu adamlar kendilerine inananlara faydalı olmak şöyle dursun, onların bozul- d
malarına mı sebep oluyorlar? Sonra bu çeşit bir hizmet için mi açıkça para istemek cesaretini gösteriyorlar? Ben ,kendi hesabıma, buna inanmam. Bildiğim bir şey varsa o da, Protagoras'ın tek başına, bunca güzel eserin yaratıcısı meşhur Phidias'la birlikte daha on heykeltıraşın kazanabileceğinden fazla zenginlik elde etmiş olduğudur... Neler söylüyorsun, Anytos? Eski ayakkabı, eski elbise tamircileri, kendilerine bırakılan ayakkaplarım, elbiseleri aldıkları zamankinden daha kö- e
tü bir halde geri verirlerse, otuz gün geçmeden yakayı ele verirler, çok geçmeden de açlıktan ölürler; oysaki, Protagoras, bunun tersine olarak, kendisine yaklaşanların ahlakını bozduğunu, onları yanına geldiği zamankinden daha kötü olarak geri çevirdiğini Hellas'tan saklamış, hem de bunu tam kırk yıl yapabilmiş, öyle mi? Çünkü yanılmıyorsam, mesleğinde kırk yıl çalıştıktan sonra yetmiş yaşında ölmüştü. Bütün bu zaman boyunca, hatta şimdiye kadar, ününden bir şek eksilmedi. Sonra o, bu işte, yalnız da değildi, ondan önce ve sonra daha birçokları bu yolda yürümüşlerdir. Bunlar, gençliği bozduklarını ve aldattıklarını biliyorlardı, diyebilir miyiz? Yoksa bunu bilmeden mi yapıyorlardı? Birçok kimselerin gö-

zünde dünyanın en bilge insanları olan bu adamların bu ka-
92 a dar çılgın olabileceklerini sanıyor musun?

Anytos — Çılgın olan bunlar değil, bunlara para veren gençlerle, çocuklarını bu adamlara gönderen ana babalardır. Ama çılgınlığın büyüğü, yurttaş olsun, yabancı olsun, bu mes-
b lekte çalışanı kapı dışarı edecek yerde onlara kucak açan devletlerdedir.

Sokrates — Hangi bilgicilerden (sofistler) zarar gördün, yahut ne oldu da onlara karşı bu kadar kızgınlık duyuyorsun?

Anytos — Zeus'un adına yemin ederim ki, Sokrates, hiçbiriyle ilgim olmadığı gibi, yakınlarımdan kimsenin de bunlara yaklaşmasına göz yumamam.

Sokrates — Öyleyse bunları hiç tanımıyorsun.

c *Anytos* — Hiç tanımak da istemem.

Sokrates — Peki ama, bunların ne olduklarını bilmeden, iyi veya kötü olduklarını nasıl söyleyebilirsin?

Anytos — Onları tanıyayım, tanımayayım; ne olduklarını bilmek pek kolay.

Sokrates — Herhalde sen bir kâhinsin. Anytos, yoksa on-
d ları başka türlü tanıman, senin sözlerine bakılınca, şaşılacak bir şey olur. Her neyse, bizim aradığımız, dersleriyle Menon'u bozacak olan —isterse bunların bilgiciler olduğunu kabul edelim— kimseler değil; sen bize bu koca Atina şehrinde, Menon'a demin sözünü ettiğimiz erdemleri öğreteceklerin kimler olabileceğini söyle de, şu eski aile dostuna yardım etmiş ol.

Anytos — Bunların kim olduğunu sen niçin söylemiyorsun?

Sokrates — Ona bu yolda öğretmen saydıklarımı söyle-
e miştim. Ama sana inanılırsa, bunların değersiz olduğu anlaşıldı, belki de haklısın; Atinalılar arasından kime baş vurabileceğini ona göster, herhangi birinin adını söyleyiver.

Anytos — Şu veya bu kimseyi göstermeye ne lüzum var? Karşısına çıkacak herhangi bir iyi, şerefli Atinalıya başvurabilir; bunlardan hiçbiri yoktur ki, söylediklerine kulak vermek şartıyle, onu erdem yolunda ilerletmek için bilgicilerden daha faydalı olmasın.

Sokrates — Ama bu iyi, şerefli adamlar kendi kendilerini
93 a mi yetiştirmişlerdir; başkalarından bir şeyler öğrenmemişler midir? Öğrenmedikleri bir şeyi başkalarına öğretebilirler mi?

Anytos — Bunlar daha önce yaşamış, kendileri gibi iyi,

şerefli kimselerden öğrenmişlerdir. Yoksa, bu şehirde erdemli insan çıkmadı mı sanıyorsun?

Sokrates — Şimdi olduğu kadar geçmişte de burada, iyi devlet adamları çıkmıştır. Ama bunlar, kendi erdemlerini öğretecek iyi öğretmenler miydiler? İşte bizim için önemli olan budur; biz şimdi veya geçmişte Atina'da iyi kimselerin bulunup bulunmadığını değil, erdemin öğretilip öğretilemeyeceğini araştırıyoruz. İşte epeydir bunun üzerinde konuşuyoruz; göz önünde tuttuğumuz nokta da şudur: Bugün veya geçmişte yaşayan iyi insanlar, kendi erdemlerini başkalarına vermesini bilmişler midir? Yoksa, erdem insanın kimseden almadığı, kimseye veremediği bir şey midir? İşte Menon'la benim çoktandır araştırdığımız bu? Sen kendi görüşüne dayanarak işi şöyle ele al: Themistokles, bu iyi adamlardan biri değil miydi?

Anytos — Elbette. Hem de en başta gelenlerden.

Sokrates — Öyleyse ,kendi erdemini öğreten, hem de iyi öğreten bir kimse çıkmışsa, o da Themistokles'tir

Anytos — Evet, doğru... Bunu isteseydi olurdu.

Sokrates — Peki, başkalarını, hele kendi oğlunu, erdemli kılmak istemez miydi? Oğlunun kıskanmış olacağını, bunun için de kendindeki erdemi ona vermek istemeyeceğini düşünebilir misin? Oğlu Kleophantos'u çok iyi bir binici olarak yetiştirdiğini duymadın mı? Kleophantos atın üstünde ayakta durarak cirit atardı; bundan başka, babasından öğrendiği birçok marifetleri de vardı. Babasından o, iyi bir öğretmenin öğreteceği her şeyi aldı. Yoksa sen bunları yaşlılardan duymamış mıydın?

Anytos — Duydum, tabii.

Sokrates — O halde, Themistokles'in oğluna yaradılıştan kötüydü denemez.

Anytos — Elbette denemez.

Sokrates — Öyleyse bunu nasıl açıklamalı? Themistokles'in oğlu Kleophantos'un, babası gibi iyi ve bilge olduğunu, şimdiye kadar yaşlı olsun, genç olsun kimseden duydun mu?

Anytos — Hayır.

Sokrates — Erdem öğretilebilseydi, Themistokles oğluna demin saydığım şeyleri öğrettiği halde, kendinde olan bir şeyi, yani bilgeliği, ona vermekten, onu komşularından daha iyi etmekten geri kalır mıydı?

Anytos — Hiç sanmam, Sokrates.

Sokrates — İşte eskiler arasında en iyilerden saydığım bir erdem öğretmeni! Şimdi Lysimakhos'un oğlu Aristides'i
94 a ele alalım. Erdemli bir adam olduğunu kabul etmiyor musun?

Anytos — Nasıl kabul etmem?

Sokrates — Bu Aristides de oğlu Lysimakhos'u (1) bütün Atinalılardan daha mükemmel yetiştirmiş, ona öğretmenlerden öğrenilebilecek her şeyi öğretmiş değil miydi? Fakat onu
b herhangi bir kimseden daha iyi bir insan yapabildiğini sanıyor musun? Sen onu tanırsın, değerini de bilirsin. Şimdi mesela Perikles'i gözümüzün önüne getirelim. Bilgelikte pek yüksek olan bu adamın da iki oğlu var: Paralos ile Ksanthippos.

Anytos — Evet.

Sokrates — Bilirsin ki onlar, binicilikte olduğu kadar musikide, güreşte, sanat sayılabilecek her şeyde, babalarının dersleri sayesinde, hiçbir Atinalıdan aşağı kalmazlar. Perikles'in, oğullarını erdemli adam olarak yetiştirmek istemediği düşünülebilir mi? Bence bunu istemiştir ama, istediği şey, belki de, öğretilebilecek cinsten değildir. Bu işin içinden çı-
c kamamış olanların Atina'da bir azlık olduğunu, köşede kalmış olduğunu sanma, Thukydides'i (2) düşün. Onun da Melesias'la Stephanos adlı iki oğlu vardı. Thukydides onlara birçok şeyler arasında güreşi de öğretmişti; bu iki delikanlı da Atina'nın en iyi güreşçileri olmuşlardı. Bunlardan birini Ksanthias'a, ötekini Eudoros'a göndermişti. Bu iki adam da zamanlarının en iyi güreşçileri sayılırlardı. Hatırlıyorsun, değil mi?

Anytos — Evet, böyle bir şey duymuştum.

d *Sokrates* — Peki, oğullarını yetiştirmek için bu kadar masrafa katlanan Thukydides'in erdem öğretilebiliyorsa, onları hiç para vermeden erdemli adam olarak yetiştirmek iste-
e meyeceğine inanılabilir mi? Belki sen şimdi Thukydides'in Atinalılar ve müttefikler arasında dostu yoktu; Thukydides

---

(1) Aristides'in oğlu olan bu Lysimakhos, Thukidides'in oğlu Melesias ile Laches'te görülen Lysimakhos'tur. Orada, devlet işlerine kendini vermiş olan babası tarafından ihmale uğradığından şikayet eder.

(2) Bu, tarihçi Thukydides olmayıp, Perikles'e muhalif olan aristokrat partinin şefidir.

tanınmamış bir adamdı dersin! Ama hiç de öyle değildir; Thukydides, büyük bir soydan gelen, Atinalılara, bütün Hellenlere sözü geçen bir adamdı; o, yurtaşları, yahut yabancılar arasında oğullarını erdeme uygun olarak yetiştirebilecek kimseler bulabilirdi. Korkarım ki, dostum Anytos, erdem öğretilebilen şeylerden değil.

Anytos — Sokrates, görüyorum, insanları kötülemek senin için işten bile değil. Benden sana öğüt, biraz dikkatli ol! 95 a
Belki her yerde insanlara kötülük etmek iyilik etmekten daha kolaydır. Burada böyle olmadığına eminim. Bunu, senin de bildiğini sanıyorum.

Sokrates — Menon, Anytos bana kızgın görünüyor; şaşmıyorum, çünkü bu adamlar için kötü şeyler söylediğimi sanıyor, kendini de bunlardan biri sayıyor. Ama bir gün insanları kötülemek nedir öğrenirse yatışır; şimdilik daha bunu bilmiyor. Şimdi söyle bakalım, sizde de iyi kimseler yok mu?

Menon — Var elbette.

Sokrates — Peki. Acaba bunlar erdemin öğretilebileceğini, b
kendilerinin de erdem öğretmenleri olduklarını kabul ederek, çocuklarına ders vermek işini yüklenmeye razı olurlar mı?

Menon — Hayır, Sokrates, emin ol ki bunlar erdemin bazan öğretilebileceğini, bazan öğretilemeyeceğini söylerler.

Sokrates — Bunun üzerinde bile birbirleriyle uyuşmayan bu adamlara erdem öğretmenleri gözüyle bakılabilir mi?

Menon — Sanmıyorum, Sokrates.

Sokrates — Ama yalnız kendilerini erdem öğretmeni diye gösteren şu bilgicilerin (sofistler) gerçekten öyle olduklarına inanıyor musun? c

Menon — Beni dinle, Sokrates. Gorgias'ta her şeyden çok sevdiğim taraf, bu çeşit vaatlerde bulunmak şöyle dursun, böyle yapanlarla alay etmesidir; ona göre yapılacak tek şey hatip yetiştirmektir.

Sokrates — Öyleyse bilgicileri de erdem öğretmenleri olarak almıyorsun?

Menon — Bunun için bir şey söyleyemeyeceğim, Sokrates; ben de başkaları gibiyim, bazan evet, bazan hayır diyorum.

Sokrates — Erdem bazan öğretilir, bazan öğretilmez di-

ye düşünen yalnız sen değilsin, yalnız devlet adamları değil-
d dir. Şair Theognis (1) de böyle söylüyor.

Menon — Hangi şiirinde?

Sokrates — Elegia'larında, bak şöyle diyor:

Devlette sözü geçenlerle yan yana otur
Onlarla ye iç; hoşlarına gitmeye çalış.
Çünkü iyilerden iyilik öğrenirsin,
Kötülerle düşüp kalkarsan,
Aklını bile kaybedersin.

e Görüyorsun ya, erdem bu parçada, öğretilebilen bir şeymiş gibi geçiyor.

Menon — Gerçekten de böyle görünüyor.

Sokrates — Ama, bak biraz aşağıda ne diyor:

Akıl yapmak, aklı insanların kafasına yerleştirmek elde olsaydı, bu işi başarabilen çok para kazanırdı.

Daha aşağıda da şöyle diyor:

Erdemli bir babanın oğlu kendisine verilen doğru öğüt-
96 a *leri tutarsa, hiç kötü olmaz. Ama kötü bir kimseyi, ders vererek iyi bir adam yapamazsın.*

Görüyorsun ya, aynı şeyde kendi kendisiyle nasıl çelişmeye düşüyor?

Menon — Evet, bu açıkça görülüyor.

Sokrates — Bana başka bir şey gösterebilir misin ki, öğretmeni geçinenler onu yalnız başkalarına öğretmemekle kalmayıp, kendileri de onun ne olduğunu bilemesinler? Üstelik, herkesçe erdemli, iyi diye tanınmış kimseler onun bazen öğ-
b retilebileceğini, bazen öğretilemeyeceğini söylesinler? Düşünceleri birbirine bu kadar aykırı olan insanlara, bu şeyin iyi öğretmenleridir, diyebilir misin?

Menon — Hayır.

Sokrates — O halde, bilgicilerin, iyi kimselerin öğretemedikleri erdemi, başkaları da öğretemez, değil mi?

---

(1) Theognis, Milattan önce VI. yüzyılda yaşamış Yunan şairi. Ağıtlarıyle ün salmıştır. Elegeia denilen altılı ve beşli şiirleriyle tanınmıştır. Eski bir aristokrat ailedendi. Demokrasi devrinin açılması üzerine varını yoğunu kaybettiği için kötümser şiirler yazmıştır.

Menon — Evet, öyle görünüyor.

Sokrates — Öğretmen olmayınca, öğrenci de olmaz, değil mi?

Menon — Elbette olmaz.

Sokrates — Öğretmeni, öğrencisi olmayan bir şeyin de öğretilemeyeceğini söylememiş miydik? c

Menon — Öyle.

Sokrates — Öyleyse öğrencisi de yok.

Menon — Şüphesiz.

Sokrates — Öyleyse erdem öğretilemez.

Menon — İncelememiz doğruysa, bunun böyle olduğu d açık bir şey. Yalnız kendi kendime şunu soruyorum: İyi insanlar var mıdır, varsa nasıl iyi olmuşlardır?

Sokrates — Korkarım, Menon, biz ikimiz de iyi yetişmiş değiliz; sen Gorgias'tan, ben de Prodikos'tan aldığımız derslerden faydalanmamışız. Her şeyden önce kendimizi düşünmemiz, ne yoldan olursa olsun bizi daha iyi edecek birini bulmamız gerekir. Bunu söylerken aklıma deminki araştırmamız e geliyor. İnsanların işlerinde başarı elde etmeleri için bilgiden başka yollar da bulunduğunu unutmuş olmamız çok gülünç şey! İşte bunun için namuslu adamların nasıl yetiştiklerini bilemiyoruz.

Menon — Ne demek istiyorsun, Sokrates?

Sokrates — Anlatayım. İyi adamların faydalı olduklarını, 97 a bunun başka türlü olamayacağını haklı olarak kabul etmiştik. Yanılmıyorum, değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Ancak işlerimizi iyi çevirdikleri zaman faydalıdırlar demiştik, değil mi?

Menon — Bununla ne demek istiyorsun?

Sokrates — Mesela Larissa'nın veya herhangi bir yerin yolunu iyi bilen bir adam, yanında başka yolcuları da oraya götürürse, biz bu adam onları iyi ve doğru yöneltti demez miyiz?

Menon — Elbette.

Sokrates — Peki, bir başka yolu bilmeden, gidilecek yolu doğru sanıyla bulabilseydi, onun için de doğru yönelti demez b miydik?

Menon — Böyle derdik tabii.

Sokrates — Ötekinin bildiği bir şey üzerinde bunun sanısı

doğru olursa bu, bilgisiz sanısı ile, bilgili olan öteki adam kadar iyi bir kılavuz mudur?

Menon — Elbette.

c *Sokrates* — Demek ki doğru sam, eylemlerin doğruluğu bakımından bilgi kadar iyi bir kılavuzdur. İşte biz erdemin özellikleri üzerinde araştırırken bunu gözden kaçırdık. Biz eylemleri doğru olarak yönelten yalnız akıldır demiştik; oysaki doğru sanı da bu işi görüyor.

Menon — Öyle görünüyor.

Sokrates — O halde doğru sanı bilgiden daha az faydalı değildir.

Menon — Şu farkla ki Sokrates, bilgili kimse hep amacına varır, doğru samlı kimse ise bazen varır, bazen varmaz.

Sokrates — Ne diyorsun? Doğru samlı bir kimse, sanısı doğru oldukça amacına varmaz mı?

d *Menon* — Elbette varır; ama böyle olunca niçin bilgiye değer veriyoruz; bunları niçin birbirinden ayırıyoruz, anlamıyorum.

Sokrates — Neden şaştığını biliyor musun, yoksa ben mi sana söyleyeyim?

Menon — Sen söyle.

Sokrates — Çünkü sen Daidalos'un heykellerine dikkat etmemişsin. Belki sizin taraflarda yok da ondan.

Menon — Neden bu heykellerin sözünü ediyorsun?

Sokrates — Çünkü onlar bir yere bağlanmazlarsa, kurtulup kaçarlar. Onun için onları bağlamak gerekir (1).

e *Menon* — Peki bundan ne çıkar?

Sokrates — Şu çıkar ki, bu heykellerden biri bağlanmadığı zaman kaçak bir köleden daha değerli değildir. Bu da onun gibi yerinde durmaz, kaçar. Ama bağlı olduğu zaman,

---

(1) Eflatun, bu buluşu, Euyryphron'un dindarlık üzerindeki değişik fikirlerine de uygulamıştır. Bir rivayete göre, eski sanatçılar, canlı varlıkları, gözleri kapalı ve ayakları ayrık değil, ama bitişik olarak gösterirlerdi. Çok iyi bir heykelci olan Daidalos, daha berrak görsünler diye göz kapaklarını açan, yürüdüklerine inandırmak için de ayaklarını ayıran ilk sanatçı oldu. İşte bunun içindir ki Eflatun, sanki canlı varlıklarmış gibi, kaçmamaları için bunların zincirle bağlandıklarını söylüyor. Bununla, doğru sanıların zincirle bağlı heykellere, yanlışlarının da böyle olmayanlara benzediğini söylemek istemiştir.

değeri büyüktür; bunlar gerçekten güzel eserlerdir. Bununla sana neyi anlatmak istiyorum? Doğru sanıların nasıl olduklarını. Doğru sanılar da yaşadıkları kadar fayda veren güzel şeylerdir. Ama uzun zaman kalmazlar; insanın ruhundan kaçıp giderler; demek ki değerleri yüksek değildir; meğer ki sebeplerin düşünceli bilgisiyle bağlanmış olsunlar. İşte, dostum Menon, demin üzerinde anlaştığımız belirsiz hatırlayış budur. 98 a
Böylece bağlanmış olan doğru sanılar önce bilgi olurlar, arkasından da sağlamlaşırlar. Bunun içindir ki bilgi, doğru sanıdan daha değerlidir. Bilgiyi doğru sanıdan ayıran da bu bağdır.

Menon — Zeus hakkı için, Sokrates, bence doğruya yaklaştın.

Sokrates — Ben bunları bilgi olarak değil, bir sanı olarak ileri sürüyorum! Bence bilgi ile doğru sanının birbirinden b
ayrı oldukları, sanıdan fazla bir şeydir. Pek az şey bilirim, ama şimdi söylediğim, bilirim sandığım şeyler arasındadır.

Menon — Hakkın var, Sokrates.

Sokrates — Doğru sanı, yönetildiği işte, bilgiden aşağı kalmaz demekte de haklı değil miyim?

Menon — Bunda da haklısın, Sokrates.

Sokrates — Bu söze göre, doğru sanı, değerden yana bilgiden aşağı kalmayacak, eylem bakımından da daha az faydalı olmayacak. O halde, doğru sanısı olan kimse, bilgisi olanın c
değerinde olacaktır.

Menon — Doğru.

Sokrates — İyi adamın faydalı olduğunu kabul etmiştik, değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — Demek ki, devlete faydalı adamları yalnız bilgi yetiştirmiyor. Bu işi doğru sanı da görüyor. Öte yandan, ne bilgi tabiat vergisidir, ne de doğru sanı. Ama belki sen bunlardan biri, yahut öteki tabiat vergisidir dersin. d

Menon — Hayır, öyle sanmıyorum.

Sokrates — Bunlar tabiat vergisi olmadıklarına göre, iyi adamları yetiştiren de tabiat değildir.

Menon — Değildir.

Sokrates — Erdemin tabiat vergisi olmadığını anlayınca, öğretilip öğretilemeyeceğini araştırmak zorunda kaldık, değil mi?

Menon — Evet.

e *Sokrates* — Erdem bilgi ise, öğretilebilir demiştik.

Menon — Evet.

Sokrates — Öğretilebildiğine göre de bilgidir demiştik.

Menon — Çok doğru.

Sokrates — Öğretmenleri varsa öğretilebileceği söylenebilir, yoksa öğretilemez demiştik.

Menon — Evet.

Sokrates — Oysaki erdemin öğretmenleri olmadığını gördük.

Menon — Doğru.

Sokrates — Erdemin bir bilgi olmadığı, bunun için de öğretilemeyeceği sonucuna vardık.

Menon — Öyle.

Sokrates — Ama onun iyi olduğunu kabul etmedik mi?

Menon — Evet.

Sokrates — İyi, faydalı olan şeyin bizi doğru yola götüren şey olduğunu da kabul ediyorsun, değil mi?

Menon — Evet.

Sokrates — İki şeyin bizi doğru yola götürdüğünü gör-

99 a dük: Doğru sanıyla bilgi. İnsan bunlarla kendini iyi yöneltir; tesadüf insan için iyi bir yol gösterici değildir. İnsanı doğruya götüren iki kılavuz vardır: Doğru sanıyla bilgi.

Menon — Ben de senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Ama erdem, öğretilemeyeceğine göre, bilgi olmaktan çıkıyor.

Menon — Evet.

Sokrates — İyi ve faydalı olan iki şeyden biri, bilgi, kay-

b boluyor, devlet işleri için bir kılavuz olmaktan çıkıyor.

Menon — Ben de öyle sanıyorum.

Sokrates — Demek Themistokles de, Anytos'un söylediği öteki büyük adamlar, şehirleri, bilge oldukları için bilgelikle idare etmiş değillerdir. Bundan ötürü de başkalarını kendilerine eş bir hale getirememişlerdir; çünkü onlar neyseler, onu bilgiye borçlu değildirler.

Menon — Söylediklerin bence doğru, Sokrates.

Sokrates — Bilgi bir yana bırakıldığına göre, şimdi elimizde doğru sanı kalıyor. Bunun sayesindedir ki devlet adam-

ları şehirleri başarı ile idare ederler. Bunların bilim karşısın- c
daki durumları gaipten haber verenlerden, kâhinlerden farklı değildir, çünkü bunlar da çoğu zaman söyledikleri şeyi bilmeden doğruyu söylerler.

Menon — Haklı olabilirsin.

Sokrates — Akıl işe karışmadığı halde işlerinde, eylemlerinde birçok büyük başarılar elde eden bu adamlara tanrısal demek doğru olmaz mı?

Menon — Doğru olur.

Sokrates — O halde biraz evvel bahsettiğimiz gaipten haber verenlere ve bütün şiir dehası olanlara, kâhinlere olduğu d
kadar, hatta herkesten çok, şu ilhamlı devlet adamlarına tanrısal dememiz gerekir. Çünkü onlar, tanrının etkisi ve ilhamıyle söyledikleri şeyin ne olduğunu bilmeden büyük şeyler söylerler, büyük işler görürler.

Menon — Bundan şüphem yok.

Sokrates — Kadınlar iyi olan kimselere tanrısal derler, Menon; Ispartalılar da iyiliğinden ötürü birini övmek istediler mi? «Bu tanrısal bir adamdır» derler.

Menon — Hakları da vardır, Sokrates, ama şimdi burada bizi dinleyen Anytos belki bu söylediklerinden hoşlanma- e
yacak.

Sokrates — Umurumda değil, Onunla başka bir sefer konuşuruz. Bugün söylediklerimizi gerektiği gibi sonuna kadar yürütebildikse ,şu sonuca varmış sayılabiliriz: Erdem ne tabiat vergisidir, ne de öğretilebilir. Erdem, ona sahip olanlara bir tanrı vergisidir, akılla ilgisi yoktur. Meğer ki bir devlet adamı kendindeki erdemi başkalarına verebilsin. Böyle birine rastlanırsa onun için belki şöyle denebilir: Ölüler arasın- 100 a
da, Homeros'un sözlerine göre, Tiresias ne idiyse, yaşayanlar arasında da o adam odur. Homeros, Tiresias için, *«Hades'te hâkim olan tek odur. Ötekiler gölgeler, oradan oraya dolaşan gölgelerdir»* der. İşte bu dünyada böyle bir adam erdem bakımından, gölgeler arasında yaşayan gerçek bir varlık gibi olacaktır.

Menon — Çok güzel söyledin, Sokrates.

Sokrates — Bütün söylediklerimizle şuna varıyoruz: Er- b
dem, ona sahip olanlara bir tanrı vergisidir. Fakat bu konuda

kesin bir yargıya varabilmek için, erdemin insana nasıl geldiğini araştırmadan önce, onun ne olduğunu incelemekle işe başlamalıyız. Şimdi artık benim için başka yere gitmek zamanı geldi. Sana gelince, sen de, inandığın şeyleri misafirin Anytos'a da kabul ettir de yatışsın. Bunu yapabilirsen Atinalılara hizmet etmiş olursun.

KRATYLOS
DİL ÜSTÜNE

Türkçesi
Teoman Aktürel

KRATYLOS ÜSTÜNE

Kratylos Platon'un üzerinde en çok araştırma yapılmış diyaloglarından biridir. Dilin kökeni gibi ilginçliğini her dönemde koruyan bir konunun ele alınması diyaloğun önemini artırmıştır. Acaba Platon «Kratylos»da yansıttığı düşüncelerle felsefesinin hangi aşamasındadır ve hangi akım ve kişileri kendisine hedef olarak almaktadır? Yorumcular bu sorulara verdikleri yanıtlarla birbirlerinden ayrılmışlar ve anlaşmazlığa düşmüşlerdir.

Diyalog Sokrates, Hermogenes ve Kratylos arasında geçmekte ve her nesne için doğru bir adlandırmanın olduğunu savunan Kratylos'un tezi ile, Hermogenes'in adların doğruluğunun bir uzlaşmaya, bir sözleşmeye bağlı olduğunu savunan karşı tezi diyaloğun gelişmesini sağlayan iki temel düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır. Sokrates ise konunun son derece zor olduğunu belirterek çözümü kendisinin de bilmediğini söyler ve araştırmasına başlar. Sokrates'in Hermogenes'le olan konuşması diyaloğun büyük bir bölümünü kapsar. Hermogenes'in sandığı gibi adların belirlenmesi herkesin işi olmadığı gibi Kratylos da savında haklıdır; nesnelerle adlar arasında doğal bir bağ vardır. Artık yapılması gereken şey adların bu doğal doğruluklarının neye dayandığının araştırılmasıdır. Araştırmasını Homeros'un ve diğer ozanların yapıtlarına dayandıran Sokrates çeşitli ad ve kavram gruplarını etimolojik açıdan inceleyerek adın, nesnenin özünü yansıtmasının doğru olacağını savunur.

Kratylos ise adın doğruluğunun nesnenin doğasını göstermesine bağlı olduğunu, adların öğretmek için yapıldıklarını, oluşturulmalarının bir sanat olduğunu ve bu sanatın yasa koyucular tarafından uygulandığını kabul etmekle birlikte, bazı adların yanlış düzenlendiğini kabul etmez. Ona göre eğer adlar gerçek adlarsa tümü doğrudur; yanlıştan söz etmek olanaksızdır. Fakat Sokrates nesnenin bir taklidi olan resim sanatında olduğu gibi adlandırmada da yanlışlığın olabileceğini savunur ve yanlışlığın cümlelere kadar uzanabileceğini sap-

tar. Adlarının bilinmesiyle nesnelerin de bilinebileceği görüşünde olan Kratylos'a karşı Sokrates, nesnelerin araştırılmasında adların yol gösterici (kılavuz) olarak alınmasının bizi yanılgıya götürebileceği düşüncesindedir. Tartışmanın sonunda varılan sonuç nesnelerin adların yardımı olmaksızın da bilinebileceğidir. Nesneleri bilmenin en doğal yolu, doğrudan doğruya nesnelere başvurmaktır. Sokrates hareket ifade eden adların bizi yanlışlığa düşürebileceğini ise özellikle vurgular. Bu tür adları yaratanlar her şeyin hareket halinde olduğunu ve sürekli aktığı düşüncesindedirler. Oysa bir kendinde İyi ve kendinde Güzel her zaman vardırlar. İki karşıt sav arasında, nesnelerin bize bağlı olmayan sürekli bir gerçeklikleri olduğunu savunan Sokrates savlardan hiçbirine tam olarak katılmaz. Adların doğal doğrulukları olduğu düşüncesine yakın görünürken kullanımın etkisini de göz önünde bulundurarak bu savı bir ölçüde yıpratır.

Sokrates «kendinde güzel ve kendinde iyi»nin varlığından söz ederken artık salt Platoncu düşünce kendisini göstermeye başlamıştır. Bu görüşün devinimi, değişmeyi ve akışı kendisine temel olan Herakleitosçu düşünceyle uyuşamayacağı çok doğaldır. «Kendinde güzel»in akış halinde değişen bir şey olmasına olanak yoktur. Bilginin kendisi de değişimin yasalarına boyun eğmiş olsaydı bilginin varlığı da sona ermiş olacaktı. Platon sürekli değişim felsefesinin savunucularına karşı kinayeli sözler kullanırken, devinim bildiren sözcüklerden bazılarının daha çok bir dinginliği ifade ettiğini gösterir. Bu düşüncesinde Elealıların felsefesine dayanmaktadır. Sokrates «Kratylos» diyaloğunda devimcilik (mobilisme) anlayışının yeniden ve derinlemesine ele alınmasının gerektiğini bildirir. Yaşlılık diyaloglarından «Sofistes» ise Herakleitos ile Parmenides'in karşısında Platon'un tutumunun ne olduğunu açıklıkla ortaya koyar. Kratylos diyaloğunda Hermogenes ve Kratylos'un dil konusunda ortaya koydukları savlar hiç kuşkusuz bazı filozofların düşüncelerine dayanmaktadır. Hermogenes'in dilin bir sözleşmeye dayandığı düşüncesiyle, Demokritos'un insanların aralarında ilişki kurabilmeleri için nesneleri anlaşarak adlandırdıkları görüşü tam bir benzeşim içerisindedir. Kratylos'un savının ise, sağlam kanıtlara dayanmasak da Herakleitosçu düşünceyle bir koşutluk gösterdiğini ileri sürebiliriz. Bazı yorumculara

göre ise Platon «Kratylos»da kynik Antisthenes'i hedef olarak almaktadır. Kratylos gibi yanlış konuşmanın, yanlış adlandırmanın olanaksızlığından söz eden Antisthenes'e göre eğitimin en önemli ilkesi adların incelenmesidir. Platon'un dil konusundaki eleştirileri büyük bir olasılıkla ona yöneliktir. Platon ayrıca bu diyalogla Sofistlere karşı yürüttüğü savaşı da sonuçlandırarak düşüncelerinde yeni bir evreyi açmaktadır. «Gorgias» ve «Protagoras» diyaloglarında Sofistlerin ahlak anlayışlarıyla savaşan Platon «Kratylos»da ise Protagoras'ın «insan her şeyin ölçüsüdür» savını çürütmekte ve sofizme son darbeyi indirmektedir.

Diyaloğun baş kişisi Sokrates'i her zaman alıştığımız çizgileriyle karşımızda buluruz: Özenli ve sabırlı diyalektikçi araştırıcılığı, alışılmış bilgilere karşı gösterdiği kuşkuculuğu, alaycı tutumuyla birlikte diyaloğu sürükleyen, nereye gittiğini ve nerede durması gerektiğini bilen bir Sokrates. Hermogenes ise Sokrates'in gerçek bir öğrencisidir. Protagoras'ın öğretisini bildiği kesindir. Ama Platon'un bize gösterdiğine göre kendisinin güçlü ve sağlam bir düşüncesi yoktur. Kısacası bir filozof değildir. Oysa Kratylos Herakleitosçu düşünceyi daha da ileri götüren, hocasının öğretisini var gücüyle savunan gerçek bir filozofdur. Hermogenes'in uysal kişiliğinin yanında Kratylos gerçek bir hasım olarak Platon'un karşısına çıkmaktadır.

Hermogenes — İşte Sokrates. Söyleşimizin konusunu ona da açalım, ister misin? 384 a

Kratylos — Sen bilirsin.

Hermogenes — Sokrates, Kratylos'a göre her varlık için doğal olarak doğru bir adlandırma vardır; ad birtakım kimselerin anlaşmaya vararak dillerinin küçük bir parçasıyle belirttikleri çağırılışı değildir bir nesnenin; Hellenler için, yabancılar için, herkes için bir olan doğru bir adlandırma vardır. Kratylos gerçek adı mıdır, değil midir diye soruyorum ona; gerçek adımdır, diyor. «Peki, Sokrates'inki?» diyorum. Onun da gerçek adıdır, diyor. Bütün öbür kişilerin de çağırdığımız adları her birinin adı değil midir? diye soruyorum. b «Herhalde seninki değildir, diyor; herkes sana Hermogenes dese de, senin adın Hermogenes değildir.» Bununla ne demek istediğini sorduğumda, bir şey anlatmadan, ne demek istediğini açıkça söylerse kendi savını tutacağım, kendisinden yana çıkacağım kanısına kapılarak eğleniyor benimle. Şu Kratylos'un gökten inen sözlere benzeyen sözlerini yorumlayacak bir aracın varsa, keyfim kekâ. Hele bir de adların doğruluğu üstüne ne düşündüğünü öğrenirsem, sevincime diyecek olmaz.

Sokrates — Hipponikos'un oğlu Hermogenes! Eski bir atalar sözü der ki: Güçtür güzel şeylerin özünü kavramak. Adların incelenmesi de kolay bir iş değildir hani. Prodikos'un c ağzından elli drakhmelik dersini dinleyenin bu soruyu tümüyle öğreneceğini önceden işitmiş olsaydım, senin de adların doğruluğu gerçeğini şıp diye bilebilmene hiçbir engel yoktu. Ben ancak bir drakhmelik ders dinlediğim için bu konulardaki gerçeği pek bilemiyorum. Kratylos ve seninle birlikte gerçeği araştırmaya hazırım. Hermogenes'in, senin gerçek adın olmasını yadsımasına gelince, bunun bir şaka olduğunu sanıyorum. Bununla senin para kazanmada hep yaya kalışını anlatmak istiyor belki. Gene söylüyorum, öğrenilmesi güç konulardır bunlar. Kimin haklı, kimin haksız olduğunu anlamak için birlikte araştırmak gerek.

Hermogenes — Sokrates, kendi payıma ben Kratylos'la da, başkalarıyle de epey konuştum; adların doğruluğunun bir

d anlaşma, bir uzlaşmadan başka bir şey olmadığına inanmaktan kendimi alamadım. Bir nesneye verilen ad, doğru addır bence; eski ad bırakılarak, yerine bir başka ad konsa, yenisi eskisinden daha az doğru değildir; kölelerimizin adlarını da böyle değiştirdiğimizde yeni verilen ad eskisi kadar doğru
e oluyor. Doğa hiçbir zaman bir nesneye özgü bir ad vermiyor: Ad koymayı kendilerine iş edinenler ,töreye, kullanılışa göre yapıyorlar bu uğraşı. Bu iş böyle değil de başka türlüyse, doğrusunu öğrenmek için yalnız Kratylos'un değil, herhangi birinin de ağzından işitmeye hazırım.

Sokrates — Belki de haklısın, Hermogenes. Ama incele-
385 a yelim bu işi. Her bir nesnenin çağırılışı o nesnenin adıdır, öyle mi?

Hermogenes — Bence öyle.

Sokrates — Peki bu, bir kişi, ya da bir devlet için de böyle mi?

Hermogenes — Evet, böyle.

Sokrates — Nasıl? Ben herhangi bir varlığı, örneğin bugün insan diye çağırdığımız gibi çağırsam, insanı at, atı da insan diye adlandırsam, aynı varlığın adı herkesçe insan, bence de özel olarak at mı olacak? Ya da tersine, benim için insan, herkes için at mı olacak? Bunu mu demek istiyorsun sen?

b *Hermogenes* — Evet, bunu.

Sokrates — Peki, söyle bakalım; doğru söylemek, ya da yanlış söylemek diye bir şey var mı sence?

Hermogenes — Var.

Sokrates — Öyleyse sözcükler doğru ve yanlış olabilirler değil mi?

Hermogenes — Evet, öyle.

Sokrates — Olan şeyleri oldukları gibi söyleyen sözcük doğru, olmadıkları gibi söyleyense yanlış, değil mi?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Öyleyse sözcükle hem olan, hem de olmayan şey söylenebiliyor.

Hermogenes — Evet.

c *Sokrates* — Bir sözcük, parçaları doğru olmadan tümüyle doğru olabilir mi?

Hermogenes — Hayır, tümüyle doğru olan sözcüğün parçaları da doğrudur.

Sokrates — İri parçalar doğru, ufak parçalar yanlış olabilir mi? Yoksa irili ufaklı hepsi mi doğru olur?

Hermogenes — Bence hepsi.

Sokrates — Addan daha küçük bir sözcük söyleyebilir misin konuşmada?

Hermogenes — Hayır, ad en küçüğüdür.

Sokrates — Doğru bir konuşmanın parçası olan ad, doğru bir ad mıdır?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Sence de doğru mudur?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Yanlış bir konuşunun parçası da yanlıştır, değil mi?

Hermogenes — Yanlıştır elbet. d

Sokrates — Bir konuşu için yanlış, ya da doğru diyebileceğimiz gibi ,bir sözcük için de yanlış, ya da doğru diyebilir miyiz?

Hermogenes — Diyebiliriz.

Sokrates — Birinin bir nesneye verdiği ad o nesnenin adıdır, değil mi?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Her bir nesnenin her bir kimsenin verdiği kadar bir adı ,verilir verilmez o ad mı olacak?

Hermogenes — Bence Sokrates, adlandırma şöyle olur: Her bir nesneyi ben benim uydurduğum, sen de senin uydurduğun bir adla çağırırız. Devletlerde de böyle olur bu. Kiminin de bir ada değişik bir ad vererek Helenlerden, yabancılardan böylece ayrıldıklarını da görmüşümdür. e

Sokrates — Anlayalım bakalım Hermogenes, varlıkların kendileri için de böyle olduğuna mı inanıyorsun? Özleri de her bireye göre mi değişiyor? Protagoras, «Her şeyin ölçüsü 386 a kişidir» derken şu savı tutuyordu: Nesneler bana nasıl geliyorsa, görünüyorsa öyle, sana nasıl geliyorsa, görünüyorsa öyledir. Yoksa onların özlerinde bir değişmezlik mi var sanıyorsun?

Hermogenes — Ne edeceğimi bilemediğim günlerde, Protagoras'ın savına kapılanmadım değil. Ama yüzde yüz inanmıyorum buna ben. b

Sokrates — Hiç kötü kişinin olmadığına kesinkes inandın mı?

Hermogenes — Yoo, o kadar uzun boylu değil. Tepeden tırnağa kötü kişilerin var olduğunu, hem de epey çok olduklarının görmüşümdür.

Sokrates — Tepeden tırnağa iyi kişilerin de var olduklarına inancın yok mu daha?

Hermogenes — Var ama, çok az.

Sokrates — Çok az da olsa var ama, değil mi?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Peki, ne düşünüyorsun bu konuda? Tepeden tırnağa iyi kişiler uslu, tepeden tırnağa kötü kişiler de ussuzdur, sen bu kanıda değil misin?

c *Hermogenes* — Evet, bu kanıdayım.

Sokrates — Protagoras'ın dediği doğruysa, gerçek de nesnelerin bize geldiği, herbirimize göründükleriyse, içimizden birtakım kişiler uslu, birtakım kişiler de ussuz sayılabilir mi?

Hermogenes — Hayır.

Sokrates — Uslulukla ussuzluk diye bir şey varsa, Protagoras'ın sözü hiç mi hiç doğru olamaz; böyle düşünüyorum
d ben, senin de bu kanıda olduğunu sanıyorum. Herbir kişinin düşüncesi herbirince gerçekse, biri öbüründen daha uslu olamaz.

Hermogenes — Öyle.

Sokrates — Eutydemos'un, «Her şey herkesçe hep doğrudur» sözünü de benimsemiyorsun sanırım. Herkes hep erdemli ve erdemsiz olunca, kötü, ya da iyi kişi de olmaz.

Hermogenes — Doğru diyorsun.

Sokrates — Her şey herkesçe hep doğru olmuyorsa, her nesne her bir kimsenin değilse, nesnelerin bize görece, bize
e bağlı olmayan, kendilerinin değişmez bir varlıkları olduğu açıktır. Nesneler imgelemimizin dileğince oradan oraya sürüklenmezler, kendi kendilerinin yaratılışları gereğince bir varlıkları olur.

Hermogenes — Ben de öyle düşünüyorum.

Sokrates — Nesnelerin kendileri doğa gereğince, yaratılışları gereğince böyle de, eylemleri böyle değil midir? Eylemler gerçekliğin belirli bir biçimi değil midir?

Hermogenes — Eylemler de öyledir.

387 a *Sokrates* — Eylemler kendi doğalarınca, kendi yaratılışlarınca oluyor, bizim onları görmemize göre değil. Örneğin bir nesneyi kesmeye kalksak, herbirimiz hoşumuza gittiği gi-

bi, hoşumuza giden bir araçla mı keseceğiz? Yoluna yordamına göre kesersek başarıya ulaşırız, yoluna yordamına aykırı gidersek amacımızı yitirir, boşa basarız, değil mi?

Hermogenes — Öyle. b

Sokrates — Bir nesneyi yakmak istersek, onu rasgele bir düşünceye göre değil, ama doğru düşünceye göre yakarız değil mi? Doğru düşünce de yakmanın yolunu, yakılmanın yordamını gösterendir, değil mi?

Hermogenes — Evet, öyle.

Sokrates — Başka şeylerde de böyle, değil mi?

Hermogens — Elbet.

Sokrates — Konuşmak da eylemlerden biri değil midir?

Hermogenes — Biridir.

Sokrates — İnsan nasıl konuşması gerektiği üzerine kendi edindiği düşünceye göre, dilediği gibi konuşursa mı doğru konuşmuş olur, yoksa nesnelerde doğal olarak bulunan söy- c
lemek ve söylenmek yoluna yordamına uyarak mı konuşursa? Yoluna yordamına uyarak konuşulursa konuşma başarılı olacak, yoluna yordamına uymadan konuşulursa ereğe ulaşılamayıp, boşuna çaba gösterilmiş olacak, değil mi?

Hermogenes — Ben de bu kanıdayım.

Sokrates — Adlandırmak da konuşmak eyleminin bir parçası değil midir? Adlandırırken konuşuyoruz da, değil mi?

Hermogenes — Çok doğru.

Sokrates — Bir eylemdir öyleyse adlandırmak; konuşmak nesnelere vergi bir eylemse?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Eylemler de gördük ki, bize bağlı değiller, kendilerine özgü doğaları, oluşları var.

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Az önce çıkardığımız sonuçlara uymak iste- d
nirse, gönlümüze göre değil de, yordama, araca göre doğal olarak adlandırılmaları ve adlanmaları gerekmez mi nesnelerin? Başarıya böyle ulaşabiliriz ancak, başka türlü değil.

Hermogenes — Bana da öyle geliyor.

Sokrates — Dur bakalım. Keseceğimiz bir nesneyi bir araçla kesmek gerekiyordu, değil mi?

Hermogenes — Evet. e

Sokrates — Dokunacak şeyi de bir araçla dokumak, delinecek şeyi de bir araçla delmek mi gerekiyor?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Adlandırılacak şeyi de bir araçla adlandırmak mı gerekiyor?

388 a *Hermogenes* — Öyle gerekiyor.

Sokrates — Delmek için ne kullanılır?

Hermogenes — Burgu.

Sokrates — Ya dokumak için?

Hermogenes — Mekik.

b *Sokrates* — Ya adlandırmak için?

Hermogenes — Ad.

Sokrates — Peki. Demek ki, ad da bir araçtır.

Hermogenes — Öyledir.

Sokrates — Mekik nasıl bir araçtır diye sorsam; dokumaya yarayan bir araçtır dersin, değil mi?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Dokurken ne yaparız? Birbirine girik duran atkı ile çözgü iplerini ayırmaz mıyız?

Hermogenes — Ayırırız.

Sokrates — Burgu için de, geri kalan öteki araçlar için de böyle mi bu?

Hermogenes — Böyle.

Sokrates — Ad için de böyle mi bu? Ad bir araçsa, adlandırmak için nasıl kullanırız onu?

Hermogenes — Söyleyemeyeceğim.

c *Sokrates* — Birlikte bir şeyler arıyor, nesneleri doğalarına göre birbirinden ayırdetmiyor muyuz?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Ad da aramaya yarayan bir araç, gerçekliği belirtmeye yarayan; mekiğin dokumaya yaradığı gibi.

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Mekik dokuma aracı mı?

Hermogenes — Öyle.

Sokrates — İyi bir dokumacı mekiği de gereğince kullanacak. «Gereğince»den denmek istenen şu: Dokumaya uygun, dokuma yöntemine göre. İyi bir araştırman, öğretmen adı gereğince kullanacak. «Gereğince» ile belirtilmek istenen şu: Öğretme, araştırma yöntemine göre.

Hermogenes — Evet.

d *Sokrates* — Dokumacı mekiği gereğince kullanabilmesini kime borçludur?

Hermogenes — Tornacıya.

Sokrates — Herkes mi tornacıdır, yoksa bu işin sanateri mi?

Hermogenes — Bu işin sanateri.

Sokrates — Delgiç, burguyu gereğince kullanabilmeyi, kime borçludur?

Hermogenes — Demirciye.

Sokrates — Herkes mi demircidir, yoksa bu işin sanateri mi?

Hermogenes — Bu işin sanateri.

Sokrates — Güzel. İyi bir araştırman, öğretmen adı kullanabilmesini kime borçludur?

Hemogenes — Onu bilemeyeceğim.

Sokrates — Kullandığımız adları buyruğumuza verenin kim olduğunu da söyleyemez misin?

Hermogenes — Hayır, söyleyemem.

Sokrates — Onları buyruğumuza veren tüze, yasa, değil midir acaba?

Hermogenes — Görünüşe göre öyle.

Sokrates — Yasa koyucunun işinden, kamudan yararlanmaz mı iyi bir araştırman, öğretmen, adı kullanırken? e

Hermogenes — Yararlanır.

Sokrates — Sence her insan mı, yoksa yalnız yasa koyucu mudur bu işin sanateri?

Hermogenes — Bu işin sanateri.

Sokrates — Öyleyse Hermogenes, ad uydurmak, ad kurmak herkesin işi değil, ama ad yapıcısının işidir; ad yapıcısı da yasa koyucusudur gibime gelir, soydaşı insanlar arasında en az yetişen sanateri.

Hermogenes — Öyleye benzer. 389 a

Sokrates — Peki öyleyse, ad kurarken yasa koyucu gözlerini neye dikiyor, incele bakalım. Onu incelerken de önceki örneklere el at. Tornacı mekik yaparken neye diker gözlerini? Doğal olarak dokumaya özgü, uygun bir nesneye, değil mi?

Hermogenes — Elbette.

Sokrates — Peki, mekik yapılırken kırılırsa, tornacı kırık b mekiği mi göz önünde tutarak bir yenisini yapar, yoksa kırılan mekiği yaparken esindiği biçime göre mi?

Hermogenes — Esindiği biçime göre elbet.

Sokrates — Bu biçimi mekiğin «özü» diye çağırmakta haklıyız öyleyse?

Hermogenes — Evet, haklıyız.

Sokrates — Kalın, ya da ince, keten, yün, ya da başka bir çeşit giysi için mekik yapmak istenirse, hepsinin biçimi mekik biçiminde olması, ayrıca her nesneye doğal olarak özgü «tip»i her işe, her araca uygulamak gerekmez mi?

Hermogenes — Gerekir.

Sokrates — Başka araçlar için de bu böyledir. Her nesneye, doğal olarak özgü bir araç bulununca, yapılan iş, araç için kullanılacak özdeğe o nesnenin biçimini vermek, uygulamak gerekir; bu biçimi seçerken keyfe göre değil, özdeğin doğal
c özelliğine göre seçmeli. Örneğin, her nesneye doğal olarak özgü burgu biçimini demire vermeyi becerebilmek gerekir.

Hermogenes — Elbette.

Sokrates — Her odun türüne de doğasına özgü bir mekik biçimi vermek gerekir.

Hermogenes — Tamam.

d *Sokrates* — Her doku türü için de doğal olarak türe özgü bir mekik çeşidinin olduğunu görmüştük. Öbür nesneler için de böyle olduğunu biliyoruz.

Hermogenes — Biliyoruz.

Sokrates — Öyleyse sayın gönüldeşim, yasa koyucumuz ad uydurma ve kurma konusunda yetkili olmak, sözü dinlenir olmak istiyorsa, her nesneye doğal olarak özgü adı seslee re ve hecelere yerleştirmeyi, gözlerini adın üstüne dikmeyi becerebilmelidir. Her yasa koyucu aynı heceleri işlemiyorsa, unutulmaması gereken nokta şudur: Demircilerin hepsi de aynı erek için aynı aracı yaparken aynı demiri işlemez, kullanmaz. Ama başka demiri kullanaraktan aynı biçimi verirse,
390 a bizde de, yabancılarda da araç iyi bir araç olur, değil mi?

Hermogenes — Elbette.

Sokrates — Bizimki, ya da yabancınınki olsun yasa koyucu için de böyle düşünmüyor musun? Adın uygun biçimini hangi hecelere olursa olsun, bastıkça bizde, ya da başka illerde iyi bir yasa koyucu sayılmaz mı?

Hermogenes — Sayılır elbet.

b *Sokrates* — Hangi odun türüne mekiğe uygun biçim ve-

rilmediğini kim bilecek? Mekiği yapan tornacı mı, yoksa kullanan dokumacı mı?

Hermogenes — Görünüşe göre Sokrates, bu daha çok kullanan olmalı.

Sokrates — Kopuz yapıcısının yapıtını kim kullanır? İşi gütmekte en usta kişi, yapıt bitince iyi mi oldu, kötü mü, yargılayabilecek kişi değil mi?

Hermogenes — Elbette.

Sokrates — Kimdir o?

Hermogenes — Kopuz çalan.

Sokrates — Ya gemi yapıcısının yapıtını kim kullanır?

Hermogenes — Dümenci. c

Sokrates — Ya yasa koyucusunun yapıtını? Bizde olsun, yabancılarda olsun, yapılan işi en iyi güden, yargılayan kimdir? İşi kullanan değil mi?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Sorma sanatını bilen kişi değil mi bu?

Hermogenes — Odur.

Sokrates — Yanıtlama sanatını da bilen kişi değil mi?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Ama sorma ve yanıtlama sanatını bilen kişi, eytişimci diye adlandırdığın kişi değil mi?

Hermogenes — Evet, eytişimci dediğim kişi. d

Sokrates — Demek ki, dülgerin işi dümencinin yönetiminde dümen yapmaktır ,iyi bir dümen olsun istenirse böyle yapmak gerekir.

Hermogenes — Öyleye benzer.

Sokrates — Yasa koyucu da gereğince adlar uydurmak, kurmak istiyorsa eytişimcinin yönetiminde ad uydurmalı, kurmalı, değil mi?

Hermogenes — Tamam.

Sokrates — Öyleyse Hermogenes, ad kurma işi sandığın gibi yarı aydınların, önüne gelenin yapacağı küçük bir iş değil. Adların doğal olarak nesnelere özgü olduğunu, ad sanatının da herkese vergi olmadığını, gözlerini her nesnenin doğal adına dikenin, adın biçimini harflere, hecelere yerleştirmeyi becerebilenin işi olduğunu söyleyen Kratylos'un hakkı var. e

Hermogenes — Savına karşı çıkarabilecek bir şey göremiyorum Sokrates. Ama böyle kanıvermek de işin kolayına

391 a kaçmak değil mi? Adın doğal doğruluğunu gösterirsen bana, sana olan inancım artar.

Sokrates — Mutlu Hermogenes, ben hiçbir savın sözünü etmiyorum. Unutmuşsun az yukarda dediklerimi; ben de bu konuda bir şey bilmiyorum, seninle incelemeye çalışıyorum. İncelemenin sana ve bana şimdilik gösterdiği şu: İlk kanının tersine adın doğal bir doğruluğu olduğu, bu doğruluğu her b nesneye uygulayabilmenin herkese vergi olmadığı, değil mi?

Hermogenes — Tamam bu.

Sokrates — Demek ki, bundan sonra bu doğruluğun nice olduğunu bilmek istersen, araştırmamız gerekiyor.

Hermogenes — Elbette bilmek isterim.

Sokrates — İncele öyleyse.

Hermogenes — Nasıl incelemek gerekir bunu?

c *Sokrates* — En doğru yöntem, bilginlere para vererek, gönüllerini hoş edip, onları izlemektir. Kardeşin Kallias'ın bol para dökerek bilgelik ürünü sağladığı sofist bilginlerdir onlar da. Senin gelirin buna elverişli olmadığına göre, kardeşine git de Protagoras'tan bu konularda doğruluğun neye dayandığını öğrendiğini sana göstermesini dile.

Hermogenes — Protagoras'ın «Gerçek» adlı betiğini elimden atıp, sonra da içinde iler tutar gerçek kırıntıları varmış gibi ondan böyle bir dilekte bulunmam saçma olur, Sokrates.

Sokrates — Onu da yetersiz buluyorsan, Homeros'la öbür d ozanları usta olarak bellemek gerek.

Hermogenes — Peki, Homeros nerde, ne demiş?

Sokrates — Birçok yerlerde söylemiştir ya, en önemlileri, en güzelleri aynı nesnelere insanların ve tanrıların verdikleri adları ayırdettiği yerlerdir. Adların doğruluğu üstüne söylediklerini önemli, görülmeye değer bulmuyor musun? Tanrıların verdikleri adları doğrulukla verdikleri, bunların doğal ad- e lar olduğu bellidir değil mi?

Hermogenes — Ben tersine inanıyorum; tanrılar ad verdiklerinde doğru ad veriyorlar. Ama senin sözünü ettiğin adlar ne türlü adlardı?

Sokrates — Hephaistos'la teke tek dövüşe girişen Troia ilindeki ırmaktan söz ederken:

«Tanrılar Ksanthos diye adlandırıyor onu,
insanlar da Skamandros.»

dediğini bilmez misin?

Hermogenes — Bilirim.

Sokrates — Peki öyleyse, o ırmağı Skamandros diye çağırmaktansa, belki daha doğru olarak Ksanthos diye çağırmayı bilmek değmez mi sence? Ozanın kuş için söylediği sözü ele alalım istersen: 392 a

«Tanrılar Khalkis diye çağırıyorlar,
insanlarsa Kymindis.»

Bir kuşu Kymindis yerine, Khalkis diye çağırmayı insan öğrenmese de olur mu diyorsun? Gerek bu ozandaki Batieia'yı, Myrine'yi, gerekse öbür ozanlardaki öbür adları için de mi böyle? Ama bunların açıklanmasını anlatmaya benim de, senin de gücün yetmez belki; Skamandrios'la Astyanaks, kişi anlağına daha uygun gibime gelir; Homeros'un, Hektor'un oğ- b
luna verdiği adlarda ne denli doğruluk olduğunu kavramak daha kolaydır. Söylediğim adların hangi dizelerde geçtiğini bilirsin elbet.

Hermogenes — Bilirim hepsini.

Sokrates — Çocuğa verilen adlardan Homeros'un en doğru bulduğu hangisidir sence? Astyanaks mı, Skamandrios mu?

Hermogenes — Bilemiyorum.

Sokrates — Sorunu şöyle incele: En doğru adlar sence en c
anlayışlılarca mı, yoksa anlayışsızlarca mı verilenlerdir, diye sana sorarlarsa, ne dersin?

Hermogenes — En anlayışlılarca verilenlerdir derim elbet.

Sokrates — Devletlerde genel olarak kadınlar mı, erkekler mi daha anlayışlıdır sence?

Hermogenes — Erkekler.

Sokrates — Oysa biliyorsun ki, Homeros'a göre Troialı erkekler Hektor'un küçük çocuğunu Astyanaks diye çağırıyor- d
lardı, böyle olunca çocuğa Skamandrios adını verenlerin, kadınlar olduğu besbelli.

Hermogenes — Öyle.

Sokrates — Sonra Homeros'un kendi de Troialı erkekleri karılarından daha uslu sayıyordu, değil mi?

Hermogenes — Evet öyle.

Sokrates — Çocuğa verilen Astyanaks adı Skamandrios'tan daha doğru geliyordu Homeros'a, değil mi?

Hermogenes — Öyle geliyordu.

Sokrates — Bunun neden böyle olduğunu incele öyleyse. Ama kendisi neden olduğunu güzelce göstermiyor mu? «Bir ba-
e şına savunuyordu o kenti ve yüksek duvarını» diyor. Homeros'a göre, işte bunun için kenti kurtaran kurtarıcının oğluna Astyanaks diyorlar.

Hermogenes — Bana da öyle geliyor.

Sokrates — Ama niye? Bak Hermogenes, ben kendim bile neden olduğunu anlamıyorum daha, sen anlıyor musun?

Hermogenes — Zeus biliyor ya, anlamıyorum.

Sokrates — Ama Hektor da bu adı Homeros'un kendisin-
393 a den almadı mı?

Hermogenes — Ee, öyleyse?

Sokrates — Bence Hektor adı Astyanaks adına çok yakın; her ikisi de Hellen adları gibime geliyor. Anaks ile Hektor adı. Krallara verilir, her iki adın da anlamı aşağı yukarı bir. Başkan olanın (Anaks) bay (hektôr) da olduğu bellidir; bayın da
b başat olduğu, elinde tuttuğu (ekhei=elinde tutuyor) açıktır. Yoksa ben Homeros'un adların doğruluğu üstüne düşünüşünün izini kavradığımı, bulduğumu sanarak kendi kendimi mi aldatıyorum, boşuna mı çene çalıyorum?

Hermogenes — Zeus de biliyor ya, boşuna değil. Evet, izi üzerindesin gibime geliyor.

Sokrates — Bence aslanın yavrusunu aslan, atın yavrusunu at diye çağırmak doğru yolda yürümektir. Atın at değil de
c başka bir yaratık doğurması konumuzun dışında kalır; soyunun doğal yemişini anlatmak istiyorum. Bir at doğaya aykırı olarak bir ineğin doğal ürününü gün ışığına çıkarırsa, çıkartmayı tay değil, buzağı diye çağırmak gerekir. İnsan yaratığından da, insan yavrusundan başka bir şey doğarsa, buna da insan adı verilmez sanıyorum; ağaçlar için de, bütün öbür şeyler için de böyledir bu. Sen bu kanıyı paylaşmıyor musun?

Hermogenes — Paylaşıyorum.

Sokrates — İyi öyleyse. Yanılgıya düşürmemem için iyi gözet beni. Yukarda belirttiğimiz ilkeye dayanarak gene kral
d soyundan gelen kimsenin de kral adını taşıması gerekir. Eş anlamın şu, ya da bu hecelerle belirtilmesinin bir önemi yoktur; bir harf çıkarılmış, ya da eklenmiş, bunun da bir önemi yoktur; yeter ki, adla ortaya çıkan nesnenin özü değişmesin.

Hermogenes — Ne anlatmak istiyorsun bununla?

Sokrates — Çok kolay bir şeyi. Örneğin dördü ayrık, e, u,

o, ô, öğeleri adlarla gösteriyoruz, biliyorsun. Öbürlerini sesli, sessiz diye adlandırırken, başka harfler eklediğimizi de biliyorsun. Öğenin değerini açıkça göstermedikçe, öğeyi açıkça gösteren adı vermek bizce doğrudur. Örneğin beta'yı ele alalım. Eta (ê), tau (t) ve alpha (a) nın eklenmesiyle yasa koyucunun istediği gibi tüm adın yardımıyle öğenin doğası ne bozuldu, ne de ortaya çıkması önlendi; görüyorsun, yasa koyucu, harflere uygun adlar vermeyi çok iyi bilmiş. e

Hermogenes — Haklısın gibime geliyor.

Sokrates — Kral için de aynı şey söylenemez mi? Kraldan kral, iyi kişiden iyi, güzel kişiden güzel doğar, böyle gider bu; her tür kendine benzer bir yavru çıkarır gün ışığına, biçimsiz yaratıkları saymazsak, aynı adları kullanmak gerekiyor demek ki. Ama bu adların biçimi harflerle değiştirilebilir; bilisiz biri de ad değişti sanabilir, oysa ad aynı kalmıştır. Hekimlerin ilaçları da, kokuları, renkleriyle dıştan değişince aynı ilaçken değişik ilaçlar gibi gelir bize; ama hekim ayrıntılardaki değişikliğe aldırmadan yararlığına inandığı ilaçlarda aynı etkiyi görür. Ad biliminden anlayan kişi için de bu böyledir. Adın değerini inceler, bir harf eklenmiş mi, çıkarılmış mı, yeri mi değiştirilmiş, ya da adın değeri bütün bütün değişik harflerle mi belirtilmiş, aldırmaz ona. Demin de söylediğimiz gibi Astyanaks'la Hektor'un ortak bir harfleri var: t (tau), gene de anlamları bir. Arkhepolis adının da onlarla hangi ortak harfi var? Bununla birlikte aynı şeyi anlatıyor. Kral anlamına gelen başka birçok adların olduğu gibi. Başka adlar da agis (önder), polemarkhos (savaş-başı), eupolemos (iyi savaşçı) kendilerine komutan demektir; iatrokles (hekim gibi gösterişli: hekim -ünü), akesimbrotos (kişileri iyi eden) de hekimin başka adlarıdır. Böyle hecelerle, harflerle değişik bir ses vererek, değer bakımından aynı şeyi anlatan daha bir sürü buluruz. Sen de böyle mi düşünüyorsun, yoksa başka türlü mü? 394 a b c

Hermogenes — Ben de senin gibi düşünüyorum.

Sokrates — Öyleyse, doğaya uygun yetişen varlıklara aynı adları vermek gerektir. d

Hermogenes — Elbet.

Sokrates — Ya doğaya aykırı yamrı yumru, biçimsiz doğan varlıklara? Örneğin inancı bütün, iyi bir kişiden inançsız biri doğarsa, attan doğan inek yavrusundan olduğu gibi, atasının adını değil, soyunun adını taşıyacaktır elbet, değil mi? e

Hermogenes — Evet.

Sokrates — İnancı bütün kişiden doğan dinsiz, inançsızı bunun sonucu olarak türünün adı ile çağırmak gerektir.

Hermogenes — Tamam.

Sokrates — Böyle birine doğru adlar verilsin istenirse theophilos (tanrı-gönüldeşi), mnesitheos (tanrı-düşünür) gibi buna benzer adların karşıtına başka bir ad verilmelidir.

Hermogenes — Çok doğru Sokrates.

Sokrates — Orestes, bir rastlantıyle mi, ya da bir ozandan mı almış bu adı? Her-neyse, doğru adlandırılmış gibime gelir. Onun o kaba doğası, yaradılışı, yabanıl ve dağlı (oreinos) ırası beliriyor adında.

395 a *Hermogenes* — Öyleye benzer.

Sokrates — Babasının adı yaratılışına, doğasına uygun hani.

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Agamemnon da gerçekten tuttuğunu koparan güçlü bir adamı belirtiyor gibi. Troia önünde uzun günler ka-
b lıp, dayatmasından da belli bu. Agamemnon adı da dirençkenliğiyle (epimonê) tansıklık uyandırdığım (agastos) gösteriyor. Atreus da doğru olarak adlandırılmış. Khrysippos'u öldürmesi, Thyestes'e karşı çok zalimce tutumu, bütün davranışları erdem için dokuncalı, üzüntü vericidir. Onu belirten ad azıcık dolaşık ve örtük olduğundan, o kişinin yaratılışını herkesin gözüne sokmuyor; ama adlardan anlayanlar için atreus'un anlamı oldukça açık, belgin: Bükülmez (ateires), dik kafalı, korkusuz (atreston), sakınmaz, üzüntü verici (ateron) anlamlarına
c da gelse, her bakımdan adı doğrudur. Pelops da kendine uygun bir ad almıştır. Bu ad ancak yakını (pelas) gören (opsis) birini belirtiyor.

Hermogenes — Nasıl?

Sokrates — Örneğin masal (mytos), Myrtilos öldürümünde Pelops tüm soyunun geleceğini ne öngörmüş, ne sezmiştir; ne de başına yağacak belaları; burnunun ucunu, ancak şimdiki kapıyı görebildiği için —söydeşi kendi yakınındaki (pelas)—
d ne pahasına olursa olsun Hippodameia ile evlenmek istemiştir. Tantalos'a gelince, onun için söylenenler gerçekse, herkes onun adını doğru ve doğal bulur.

Hermogenes — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Daha yaşarken uğradığı sayısız korkunç yı-

kımlar tüm yurdunun çökmesiyle sonuçlanmıştır; ölümünden sonra da hades'te başının üstünde asılı (talanteia) taş, adıyle e
şaşılacak bir uygunluk taşımaktadır. Bu adı duyunca, kişilerin onu «en çok acı çeken» (talantatos) diye çağırmak istediklerini, bunu da üstü kapalı olarak «tantalos» yaptıklarını sanıyor: İşte masalın rastlantısı bu türlü adı vermiştir. Babası olduğu söylenen Zeus'un da adlandırılması çok yerindedir. Ama bunu açıkça anlamak pek kolay değil. Zeus adında gerçekten 396 a
kendine özgü bir tanımlama vardır. Bu tanımlamayı ikiye bölerek kimi zaman bir parçasını, kimi zaman öbürünü kullanıyoruz: Kimi Zêna diye çağırıyor, kimi de Dia. Bu parçalar birleşince tanrının yaratılışı, doğası gözükür göze; bir adın da göstermesi, duyurması gereken etkidir bu. Gerek bizim için, b
gerekse bütün öbür kişiler için evrenin kralı ve başkanında bir başka yaşam (Zên) nedeni olamaz. Bu tanrı doğa olarak adlandırılmıştır öyleyse ,onunla (kiminle=di'hon) bütün tınılı, yaşar, canlı varlıklar sırasıyle yaşam (Zên) elde ederler. Ama bu ad birken, gene söylüyorum Dia ve Zêna diye ikiye bölünmüştür. İlk bakışta Tanrıya Kronos'un oğlu demek saygısızlık gibi gelir; bununla birlikte Zeus'un (Dia) yüksek bir anlaktan gel- c
diği usa uygundur. Kronos gerçekten açıklık, aydınlık (koros) demektir; bu ad bir çocuğu (koros) değil, ama anlağının katkısız arılığını (nous) gösterir. Bu tanrı töreye göre Uranos'un oğludur. Üstümüzdeki dünyayı seyretme de göksel, göğül (ura- d
nia) iyi adlandırılmıştır. Yukardakini görendir; (horôso ta anô); gök bilginlerine göre Hermogenes, işte bu seyretme anlağını, soluğun arınımını doğuruyor, göğe (uranos) verilen adı doğruluyor. Ozan Hesiodos'un genealogiasını (soy bilimi) bu tanrıları gösteren daha da eski ataları anımsayabilsem, nerden geldiğini bilmediğim birdenbire bana bağışlanan bu bilgeliğin uzun mu, kısa mı süreceğine, ne türlü bir yol izleyeceğine aldırmaz, adların doğruluklarını anlatmaktan usanmazdım.

Hermogenes — Doğrusu Sokrates, şöyle esinmiş gibi birdenbire bilici sözler söyleyen birisin gibi geliyor bana.

Sokrates — Evet Hermogenes, Prospaltes demosundan, özellikle Euthyphron'a bağlıyorum bilgelik yoluna girişimi. Gün doğarken uzun zaman onunla kaldım, söylediklerine, önerilerine kulak verdim. Onun coşturan, esin, yalnız kulaklarımı e
bu kutsal bilgelikle doldurmakla kalmayıp, canımı da kapla-

mıştır belki. Bence işte yapmamız gereken budur: Bugün adların incelemesini tamamlarken yararlanalım ondan; bu konuda benimle anlaşmışsanız, yarın bilgeliği kapı dışarı eder, rahip mi olur, sofist mi, arıtma türünün ustası birini bulur arınırız bilgelikten.

397 a *Hermogenes* — Olur. Adlar üstüne daha söylenmedik ne varsa, hepsini dinlemekten büyük bir tat alırım.

Sokrates — Evet, öyle yapmak gerektir. Şimdi toplu bir sergilemeye giriştiğimize göre, adlar gelişigüzel kurulmuyor; kendi kendilerinin gerçekten bir doğrulukları olup olmadığını bilebilmek için, incelemeye nerden başlamamızı istersin? Kişilerle kahramanlara verilen adlar aldatabilir bizi belki; başta
b da söylediğimiz gibi, kimi zaman hiçbir uygunluk göstermeksizin ataların çağırışlarına göre kurulmuştur çoğu; çokları da bir dileğin belirtisidir: Eutykhides (mutlu), Sosias (koruyucu), Theophilos (tanrı sever) ve bunun gibi bir sürü. Bence bu türü bir yana bırakmak gerektir; yaratılışları bakımından ölümsüz varlıklarda doğru adlandırmalar bulguluyoruz gibime geliyor. İşte daha çok burda özenle adlandırmalar yapılır; belki
c de aralarından birtakım insan işi olmalarından çok, kutsal bir erkin işidir.

Hermogenes — Haklısın gibime geliyor, Sokrates.

Sokrates — Bu koşullar içinde tanrılarla başlamak doğru olmaz mı? Tanrılara verilen bu adın bile nasıl doğrulandığını incelemekle?

Hermogenes — Doğru olur.

Sokrates — Benim sezinlediğim şu: Bence Yunanelinde ilk
d yaşayanlar bugün çoğu yabancıların tanrıları olan güneş, ay, yer, yıldızlar ve gök tanrılarına inanıyorlardı yalnız; onları sürekli bir devinme ve koşu ile kımıldar gördüklerinden, bu doğal koşmak (thein) yetisiyle, onları tanrılar (theoi) diye adlandırmışlardır; daha sonra bütün ötekileri de öğrenince bu adı uygulamışlardır artık. Bu yorumlamanın gerçekle bir ilintisi var mı, yok mu?

Hermogenes — Var.

Sokrates — Ne incelemeli bundan sonra? Dahileri, kahramanları, insanları, değil mi?

e *Hermogenes* — Dahileri!

Sokrates — Açıkçası Hermogenes, ne anlaşılabilir dahiler adından? Haklı mıyım, değil miyim bir görelim.

Hermogenes — Dinliyorum seni.

Sokrates — Hesiodos'a göre dahiler kimdir, biliyor musun?

Hermogenes — Bilmiyorum.

Sokrates — Onca ilk insan soyunun altından olduğunu da bilmiyor musun?

Hermogenes — Bunu biliyorum.

Sokrates — İşte bu soy üstüne Hesiodos der ki: 398 a

Bu soyun üstüne çöktüğünden beri yazgı
Yerin kutsal dahileri diye çağırıldılar.

Bu iyi yardımsever kişiler koruyucularıdır ölümlerin.

Hermogenes — Peki, sonra?

Sokrates — Bence Hesiodos «altın soy» derken «altından doğmuş» değil de «iyi ve güzel» demek istiyor. Bizi «demir soy» diye çağırması da bunu gösteriyor.

Hermogenes — Doğru söylüyorsun.

Sokrates — Bugünün kişileri arasında da iyi bir kişi varsa, onu da bu «altın soy»una mı bağlar dersin? b

Hermogenes — Öyle olsa gerek.

Sokrates — Ama iyi adamlar bilge kişiler değil midirler?

Hermogenes — Evet, öyledirler.

Sokrates — Dâhilerle (daimones) demek istediği şu: Dâhiler bilge ve bilgin (daimones) oldukları için onları daimones diye adlandırmıştır. Eskiden de bizim dilimizde bu adla karşılaşıyoruz. Bizim ozanlar, daha birçokları, «İyi bir kişi ölümünden sonra büyük bir talihe ve yüksek katlara erer, dâhi olur, bilgelik adına yaraşık olur» demekte haklıdırlar. Böylece c bir dâhi ırası olan her iyi kişiye, yaşar olsun, ölü olsun, dâhi adı doğru olarak verilmiştir.

Hermogenes — Sokrates, ben de bu nokta üzerinde seninle bir düşüncedeyim. Ya kahraman diye kime derler?

Sokrates — Bunu kavramak pek güç değil, biçimi ufak bir değişikliğe uğrayan bu ad, seviden olan doğumu gösteriyor.

Hermogenes — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Kahramanların yarı tanrı olduklarını bilmiyor musun?

Hermogenes — Peki, sonra?

Sokrates — Bütün kahramanlar, bir tanrının ölümlü bir
d kadına duyduğu seviden, ya da ölümlü bir erkeğin bir kadın tanrıya duyduğu seviden doğmuşlardır. Bu ad eski Attika dilinin ışığında görülürse daha iyi anlaşılır; sevinin (erôs), kahramanların doğumlarına vergi sevi adından, biçimi ufak bir değişikliğe uğrayarak ürediğini görürsün. İşte böyle tanımlıyor kahramanları, ya da kahramanların bilgin, görkemli, aytaç, iyi eytişimci, soru sormakta (erôtân), konuşmakta (eirein) usta, yetkin olduklarını; eirein legein (demek) ile anlamdaş olduğunu söylemek istiyor. Söylediğimiz gibi, Attika dilinde kahramanlar usta, aytaç ve sorgucu olduklarından, kahraman soyu bir çeşit aytaç ve sophist oluyor (kahraman soyu aytaç ve sophist türü oluyor). Ama kavranması güç olan bu değil; güç olan
e insanların adıdır (anthrôpoi). İnsanların niye anthrôpoi diye çağırıldıklarını biliyor musun sen?

Hermogenes — Nerden bileyim? Bulup çıkarabilseydim bile, kendimi bu sıkıntıya sokmam. Onu bulgulamayı sen benden iyi başarırsın nasıl olsa.

Sokrates — Eutyphron esini veriyor bu güveni sana anlaşılan.

Hermogenes — Değil mi ya?

Sokrates — Güvenmekte de haklısın hani... Neden der-
399 sen, şu alicengiz düşünüler belirdi usumda sanıyorum; denk almazsam ayağımı, enikonu bilgin olup çıkacağım bugün. İyi kulak ver söyleyeceklerime şimdi; adlar konusunda şunu kafana koymalısın ilkin: Dilediğimiz gibi ürettiğimiz adlarda
b harfler ekliyor, harfler çıkarıyoruz çoğun, vurguları değiştiriyoruz, örneğin işte Dii philos (Zeus-gönüldeşi); bu deyimden bir ad yapmak için ikinci i'yi kaldırıyoruz, ortadaki ince hece yerine bir kalın hece koyuyoruz. Başka durumlarda tersine, harfler ekliyor ve söylerken de kalını ince yapıyoruz.

Hermogenes — Doğru.

Sokrates — Kişilerin adı da bu değişikliklerden birine uğramıştır sanırım. Deyim bir harfin kaldırılmasıyle ad olmuş (söydeşi «a»nın kaldırılmasıyle), son hece de kalın olmuştur.

Hermogenes — Nasıl?

c *Sokrates* — Bu anthrôpos adı burunlarının ucundan başka bir şey gözlemleyemeyen, gördüklerinden başka bir şey gözlemleyemeyen, gördüklerinden başka bir şey üzerinde düşünüp taşınamayan hayvanların tersine ‚insan görür görmez —opôpe'

nin anlamı budur— düşünüp taşınma yetisini gördüğü şeye uygular demektir. İşte bunun içindir ki, hayvanlardan değişik insan anthrôpos diye doğru olarak adlandırılmıştır: Kişi gördüğünü inceler (anathrôn ha opôpe).

Hermogenes — Peki sonra? Ardının nasıl geleceğini öğrenirsem çok sevineceğim. d

Sokrates — Hayhay.

Hermogenes — Öyle sanıyorum ki, bu sorulara bağlı bir soru daha var. Kişi canla bedenden olmuştur demiyor muyuz?

Sokrates — Öyle diyoruz.

Hermogenes — Önceki sözcükleri çözümlediğimiz gibi bu sözcükleri de çözümlemeyi deneyelim.

Sokrates — Bu konuda cana verilen sözcüğün uygun olup olmadığını mı inceleyelim, diyorsun?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Şimdi şuracıkta açıklamaya kalkışırsam canı (psykhe) adlandıranın düşünüşünü aşağı yukarı şöyle anlatırım: Can bedenin eşidir, bedenin yaşam nedenidir, bedene solumak yetisini kazandırır, onu canlandıran, tazelendirendir (anapsykhon); bu canlandıran ilke yok olunca, beden yıkılır, e ölür; psykhe adı işte bunun için verilmiştir. Bu açıklama yetmezse, dur bekle biraz: Eutyphron'gillerin de alkış tutacakları bir açıklama buldum sanıyorum. Çünkü ilkini bayağı bulacaklarını, küçümseyeceklerini umuyorum. İrdele bakalım ikinci açıklamam senin beğenine göre mi? 400 a

Hermogenes — Hadi durma, anlat.

Sokrates — Bedenin doğasının tümünü tutan, yürüten, yaşatan can değil midir?

Hermogenes — Candır elbet.

Sokrates — Ya bütün öteki varlıkların doğası? Anaksagoras gibi sen de varlıkları tutan, düzenleyen bir soluk, bir can olduğuna inanıyor musun?

Hermogenes — İnanıyorum.

Sokrates — Demek ki, doğayı (physis) tutan (ekhei), taşıyan bu güce psykhe adının verilmesi yerinde olmalı. Ama hoşa b gitsin diye buna psykhe de denebilir.

Hermogenes — Elbet, hem sonra bu açıklama öbüründen daha ustaca, daha bilgince.

Sokrates — Doğrusu öyledir de; ad aldığı biçimle gerçekten güldürücü oluyor.

Hermogenes — Peki... Sonra öbürü için ne düşüneceğiz?

Sokrates — Beden için mi demek istiyorsun?

Hermogenes — Evet.

c *Sokrates* — Bu ad (sôma) bana karmaşık gözüküyor; biçiminde ufak bir değişiklik yapınca daha iyi belirir bu karmaşıklık. Kimileri bedeni canın gömütü (sêma) diye tanımlıyorlar, orda gömük durur diyorlar şimdileyin; bir yandan da, can belirtmek istediklerini bedenle anlattığı için onlarca doğru olarak belirti (sêma) diye çağırılmıştır. Bu adı daha çok canı bedende cezaevinde tıkılı sayan, yanılgılarından ötürü cezasını böylece öder düşüncesiyle orphik'çiler kurmuştur gibime geliyor. Çünkü onlara göre can bu dünyada yanılgılarının cezasını çekmekte; bedenin kendisini cezaevine, içinde canın korunabileceği (sôzetai) duvarlarla çevrili bir yere benzetiyor. Beden de, adından da anlaşıldığı gibi, canın sôma'sı (kısı, hapis) cezasını çekinceye değin kalacağı yerdir. Bu anlamı çıkarmak için bir tek harfin bile değişmesi gerekmez.

Hermogenes — Bu açıklamaları ben yeterli buluyorum
d Sokrates. Ama demin Zeus'tan söz ederken olduğu gibi, tanrı adlarının nasıl bir doğruluk gözetilerek kurulduklarını inceleyebilir miyiz?

Sokrates — Zeus bilir ya! Hermogenes, biz ussal insanlarsak bizim için tek bir yol vardır, hepsinden daha iyi olan: Ne tanrıların kendileri, ne de insanların kendilerine ne ad verdiklerini bilmediğimizi söylemek. Onların gerçek ad kullandıkları açıktır. İkinci bir adlandırma da yakarılar gibidir; daha iyisini bilmediğimiz için onları «hangi kökten, hangi adlarla çağırılmaktan hoşlanıyorlarsa» onlarla çağırmayı yasa edinmişiz; doğrusu bu yasa ussal bence. Tanrılara saygı ilettikten sonra —onları tanımak yeteneklerimiz dışında— yalnız insanlar
401 a üzerinde durarak insanların tanrılara ad verirken ne gibi bir düşünceyle davrandıklarını gözden geçirmek istediğimizi söyleyerek işe başlayalım; onları öfkeye kapılmaktan alıkoyarız böylece.

Hermogenes — Bu önerin usa yakın Sokrates. Dediğin gibi yapalım.

Sokrates — Töreye uyarak Hestia ile başlamamız gerek-
b mez mi?

Hermogenes — Gerekir.

Sokrates — Hestia adını veren kimse hangi usa hizmet etmiştir dersin?

Hermogenes — Zeus bilir ya, buna karşılık bulmak kolay değil.

Sokrates — Öyle sanıyorum ki arkadaşım Hermogenes, bu adların ilk yazarları orta anlaklı kimseler değil de, yüksek anlaklı, ileri görür insanlardı.

Hermogenes — Nasıl?

Sokrates — Bu adların kuruluşu bu adamların üstün kişiler oldukları duygusunu uyandırıyor bende. Açıkçası, Attika diline aykırı adları inceleyince, bu adların her birinin ne demek oldukları kolayca çıkıyor ortaya. Örneğin, biz yabancıların ousia (oluş) diye çağırdığımıza, birtakım kimselerin essia diye çağırdıklarına, başka birtakım kimseler de ôsia derler. İlkin bu adların ikincisine göre nesnelerin özünü (ousia) Hestia diye çağırmamız usa uygundur; sonra biz Hestia ile var oluşa katılanı gösterince, Hestia bu bakımdan da doğru bir ad oluyor. Öyle ki, biz de eskiden essia'yı var oluş (ousia) diye çağırırdık. Daha sonra da kurbanların ışığı altında düşünecek olursak, bu adları kuranların düşünüleri şöyle yorumlanır: Bütün tanrılardan önce insanlar bütün nesnelerin özü Hestia diye adlandırıldıklarını ilk Hestia'ya kurban etmişlerdir doğal olarak. Osia adının yazarlarına gelince, onlar bütün nesnelerin devindiklerine, bir şeyin durmadığına inanan Herakleitos'un inancında olmalıdır. Demek ki onlar, neden ve yönetici ilke olarak itki (to ôthoun) ôsia diye yerinde bir ad vermişlerdir. Ama bu kadarı yeter bu konuda hiçbir şey bilmeyen adamlara. Hestia'dan sonra Rhea ile Kronos'u incelemek doğru olur. Doğrusunu söylemek gerekirse, daha önce gözden geçirmiştik Kronos adını; ama dişe dokunur bir şey söyleyememiştik belki.

Hermogenes — Ne gibi Sokrates?

Sokrates — Bir sürü ince, yüksek düşünüler doluştu kafama.

Hermogenes — Ne çeşit düşünüler?

Sokrates — Söylenmesi güldürür takımından, ama gerçek yanları da yok değil gibime geliyor.

Hermogenes — Ne türlü gerçeğe benzer yanları var?

Sokrates — Herakleitos'u karşımda —gözüm kör olsun

yalanım varsa— Kronos'la Rhea denli eski, Homeros'un söyleşileri gibi antik bilge söyleyişleri söylediğini görüyor gibi oluyorum.

Hermogenes — Ne demek istiyorsun bununla?

Sokrates — Herakleitos, «Her şey geçer, hiçbir şey durmaz» deyip de, sonra nesneleri bir ırmağın akışıyle karşılaştırarak, «Bir ırmakta iki kez yunulmaz» diye eklemiyor mu?

Hermogenes — Evet, doğru, öyle söylüyor.

b *Sokrates* — Peki öbür tanrıların atalarına Kronos'la Rhea adlarını verenin Herakleitos'tan başka türlü mü düşündüğünü sanıyorsun? Her ikisine de akışı belirten adları gelişigüzel mi verdi sanırsın? Homeros da öyle diyor:

Okeanos'tur tanrıların atası, Tethys anası.

c Hesiodos da öyle düşünüyor sanıyorum. Orpheus da:

Bir anadan doğan, kızkardeşi Tethys ile
Okeanos evlendi ilk, güzel akıntısında.

diyor. Bütün bu anıltıların birbirine uymasına, hepsinin Herakleitos'un düşünüşüne geldiklerini tasarla.

Hermogenes — Doğru buluyorum sözlerini. Ancak, Tethys adının ne demek olduğunu kavrayamadım.

Sokrates — Adın kendisi ne demek olduğunu handiyse belirtiyor oysa; kaynağın kılık değiştirmiş adıdır bu: Süzülen (diattômenon) ve sızan (êthoumenon) şey, kaynağı belirtiyor işte. Bu iki addan doğmuştur Tethis adı.

Hermogenes — Bak, bu güzel işte Sokrates.

d *Sokrates* — Ben de öyle buluyorum. Hangisi geliyor sonra? Zeus'un sözünü etmiştik.

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Kardeşleri Poseidon'la Pluton'a, ona verilen öbür ada geçelim şimdi.

Hermogenes — Hayhay.

Sokrates — Öyle sanıyorum ki, Poseidon adının ilk yazarı tanrının yürüyüşünde deniz doğasının onu durdurması bir
e köstek gibi ayağına dolaşıp daha ötelere gitmesine engel olmasından ötürü vermiştir. Bu gücü yöneten tanrı ayakları köstekleyen anlamına gelen (posidesmon) Poseidon adını almıştır: «E»nin adı güzelleştirmek için eklendiği su götürmez. Bel-

ki de işin aslı öyle değildir, başlangıçta «s» yerine iki «ll» sözleniyordu; böylece bu tanrının çok şey bildiği (polloidos) belirtiliyordu. Belki de «p» ile «d» katılarak sarsmaktan (seiein) sarsıcı (to seiôn) diye adlandırılmıştır. Pluton'a gelince, o adı- 403 a
nı zenginliğe borçludur, zenginlik de (ploutos) toprağın derinliklerinden çıkan gün ışığına. Birçokları Hades'in görünmezlik belirttiğini (aeides), bu addan çekindikleri için de onu Pluton diye çağırmayı benimsediklerini sanıyorum.

Hermogenes — Peki Sokrates, sen ne diyorsun bu işe? b

Sokrates — Bence insanlar bu tanrının görevi konusunda bir sürü yanılgıya düşmüşler, ondan boşuna kuşkulanmışlar. İçimizden biri öldükten sonra orda, hep öteki dünyada oturduğu için korkulmuş bu tanrıdan; bedenden kopan canın onun yanına gitmesinden de korkuya kapılıyorlar ayrıca, ama bence her şey bir yöne doğru yol alır, bir yönde birleşir; tanrı erki de adı gibi gösterir bunu.

Hermogenes — Nasıl?

Sokrates — Anlatacağım sana ne düşündüğümü. Söyle bakayım, herhangi birini herhangi bir yerde oturmaya zorla- c
yan bağlardan istek mi daha güçlüdür, gereksinme mi?

Hermogenes — İstek Sokrates, istek!

Sokrates — Öteki dünyaya gidenleri Hades çok güçlü bir bağla oraya bağlamış olsaydı, bir kolayını bulup oradan kaçmazlar mıydı, dersin?

Hermogenes — Kaçarlardı elbet.

Sokrates — Öyleyse onları oraya bir istekle —en güçlü bağlı zincire vurduğu doğruysa— zincire vuruyor, yoksa gereksinmeyle değil.

Hermogens — Öyleye benziyor.

Sokrates — Sonra istekler de çeşit çeşit değil mi?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Demek ki, isteklerin en güçlüsüyle zincire vuruyor onları, en güçlü bağla elinden tutması gerekiyorsa. d

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Birlikte daha iyi olacağı umulan bir varlığın toplumda yaşamak isteğinden daha büyük bir istek var mıdır?

Hermogenes — Zeus bilir ki, yoktur.

Sokrates — Bu böyleyse Hermogenes, öteki dünyadakilerden hiçbirinin sirenlerin kendileri bile orayı bırakıp buraya dönmek istemediklerini, hepsinin oranın çekiciliğine kapıldık-

e larını onaylamamız gerekiyor; Hades'in onlara anlattığı şeyler çok güzel olmalı. Bizim savımıza göre bu tanrı eksiksiz bir sofist, orada yanındakiler için de büyük bir iyilikseverdir; burada oturanlara bile yararlıkları dokunan bir iyiliksever, öyle zenginlikler var ki istifinde. Pluton adı da bunun için yerinde verilmiştir ona. Öte yandan, insanların bedenleri var oldukça onların toplumda yaşamaktan kaçınması, canları bütün kötülüklerden, beden isteklerinden arınınca ancak onlara karışması, insanları tutmak, bırakmamak için insanlar beden azgınlıklarının, çılgınlıklarının yemi oldukları sürece babası Kronos'un bile onları o ünlü bağlarıyle bağlayıp, onları tutmaya
404 a yardım edebilmek için en iyi aracın erdem isteğiyle bağlaması, çok iyi bilenin işi, bir bilgeseverin işi değil midir?

Hermogenes — Haklı olduğunu sanıyorum Sokrates.

Sokrates — Hades adı da Hermogenes, görünmezlikten
b (aeidês) gelmeyip bütün güzel nesneleri bilmesini (eidenai) gösteriyor; Hades sözünü yasa koyucu buradan çıkarmıştır.

Hermogenes — Güzel. Ya Demeter, Hera, Apollon, Athena, Hephaistos, Aren'le öbür tanrılar için ne diyoruz?

Sokrates — Demeter adı onun bize verdiği besileri bir ana gibi iletmesinden (didousa mêter) ötürü verilmiştir sanıyorum. Hera adını sevimli (eratê) olmasına borçludur; nitekim Zeus'
c un ona gönlünü kaptırıp bu yüzden onunla evlendiği söylenir. Yasa koyucu belki de göğül olaylarla uğraştığı için, kılık değiştirmiş biçimde, sözcüğün başını sonuna getirerek havaya (aêt) Hera adını takmıştır; üst üste birkaç kez söylersen Hera adını, senin de usun yatar buna. Pherrephatta da Apollon adından olduğu gibi, çok kimsenin bilgisizlikten ötürü, çekindiği doğru bir addır sanırım. Bu adı değiştirip Persephone (phonos=öldürme) biçimine sokuyorlar, böyle bu ad onlara korkunç geliyor. Bu ad gereklikte bu tanrının bilgeliğini gösteriyor. Nesneler devinmede olduklarından, onlara erişebil-
d mek, dokunabilmek, onları izleyebilmek bilgelik belirtisi olur. İşte bu bilgelik devinme durumundaki nesnelere dokunma (epaphê tou pheromenou) tanrı kadına Pherephatta, ya da buna benzer bir ad verilmesini haklı gösteriyordu. Kendi de bilge olan Hades'in, kendi gibi olan tanrı kadınla yaşaması da bunun içindir. Kulağı okşamasını gerçeğe yeğlediklerinden de adını değiştirip Pherephatta yapıyorlar. Bu söylediklerim Apol-
e lon için de doğrudur; çok kimse tanrının bu adından, gene söy-

lüyorum, korkunç bir anlamı varmış gibi çekiniyor. Gözüne batmadı mı bu durum?

Hermogenes — Batmaz olur mu?

Sokrates — Bence bu ad tanrının görevine çok uygun düşüyor.

Hermogenes — Nasıl?

Sokrates — Ne düşündüğümü sana anlatmayı deneyeceğim. Tek başına tanrının dört özelliğini, kendinde toplayan, doğrulayan başka bir ad yoktur; bu ad ezgiyi, biliciliği, hekimliği, avcılığı içeriyor, hepsine değiniyor. 405 a

Hermogenes — Açıkla bunu; işte bir ad ki, öbür adlara benzemiyor, işitilmedik bir ad.

Sokrates — Bir ezgi tanrısına yakışır tam uyumlu dersen, daha doğru olur. İlkin ister hekimlik, ister bilicilikteki arıtım yolları, sonra hekim ve bilici ilaçlarıyla yapılan kükürt tütsüleri, gene böyle işlerde kullanılan yıkamalar, ılıcaya girmekler, b okuyup üflemeler, su serpmelerin tek bir gücü kişiyi bedeniyle canında arıtması gücü değil mi?

Hermogenes — Çok doğru.

Sokrates — Bu tanrı kişiyi kötülüklerden kurtaran, yıkayıp arıtan tanrı oluyor öyleyse?

Hermogenes — Elbet.

Sokrates — Yaptığı kurtarmalardan, arıtmalardan sonra bir de o türlü kötülüklerden sağıttığı için Apolluôn (yıkayan, arıtan) diye doğru olarak adlandırılmış olacak. Bakıcılık sanatı, c gerçek oluşuyle özdenliğinden (aploun) —bu ikisi aynı şeydir— ötürü ona Thessalia'da verilen ad doğrulanıyor böylece. Thessalia'lılar Aploun diye çağırırlar bu tanrıyı. Sonra da yay biliminde usta atıcı olduğu için de bu tanrı hep vuran kişidir (oei ballôn). Ezgi sanatı üstüne de şunları söyleyebiliriz: Akoloutos'la akoitis sözcüklerinde olduğu gibi «a» çoğun birlikte (homu) anlamına gelir. Burada da gökyüzünde olan devrimler (poloi) denen, birlikte dönüşü (homu polêsis) anlamak gerekir. Yirda (şarkıda) ki ses verme diye adlandırılan uyum gi- d bi; ezgiden, gök biliminden anlayanlara göre bütün bu devinmeler hep birlikte bir uyuma göre düzenlenirmiş. İnsanları, ya da tanrıları hep birlikte düzenleyen bu tanrı uyumun başıdır. Homou yerine «a» koyarak yol ve yatak arkadaşına biz nasıl a-kolouthos (yoldaş) ile akoitis (karı-koca) diyorsak, gene öyle birlikte devinene de (homopolôn) Appolon demişiz; yalnız

e korkunç anlamına gelen ada (apolôn=öldürecek olan) benzemesin diye ikinci bir «l» katmışız araya. Adın değerini doğrulayın göremeyen bugün bile birtakım kimseler adın bu korkunç anlamına gelmesinden kuşkulanarak onda bir çeşit yok etme anlamı görüp çekiniyorlar, korkuyorlar. Gerçekteyse az önce dediğimiz gibi, bu ad, tanrının bütün görevlerini içine alıyor: Yalın (haploun), hep vurucu (aei ballôn), arıtan (apolouôn), birlikte devindiren (homo polôn). Genel olarak ezgiye gelince bu ad, istemekten (môsthai), araştırma ve bilim sevi-
106 a sinden çıkmıştır. Lêto adı da tanrı kadının kendine yapılan dilekleri iyi karşıladığı, iyiliksever olduğu için verilmiştir. Yabancılarca denildiği gibi açılamak gerekir belki de, çok kimse Lêtho diyor. Tatlılığından, ırasının yumuşaklığından ötürü (to léion tou êthous) ona bu adı verenlerce Lêtho diye çağırılmıştır. Artemis adı, kızlık sevisiyle, dokunulmamışlığı (to artemes), gösterir. Bu adı koyan tanrı kıza erdem bilir (aretês histôr) demek istemiştir belki, belki de tanrı kızın erkekçe döl-
b lendirilmesini istememesi, tiksinmesi (ton aroton misei) ni belirtmek istemiştir. Bu adı kuran bunu, ya da bu gibi şeylerin hepsini göz önünde tutarak vermiştir tanrı kıza.

Hermogenes — Ya Dionysos'la Aphrodite?

Sokrates — Çetin sorular bunlar Hipponikosoğlu! Bu adların bu tanrılara verilişlerinin hem alaylı, hem de ciddi anlamı vardır. İşin ciddi yanını başkalarına sor; alaylı yanına gelince, bunu ortaya komamda bir engel göremiyorum: Tanrılar
c da sever şakayı, Dionysos'a şarap veren (ho didous ton oinon) alay yollu didoinysos denmiş olsa gerek. Şarap (oinos) içenlerin çoğu akıldan yoksun oldukları halde akıllı sanısına (oiesthai) kapıldıklarından çok yerinde olarak şaraba uslu olduğunu sandıran (oionous) demişler. Aphrodite'ye gelince, Hesiodos'un dediği gibi, köpükten (aphros) doğduğu için Aphrodite diye adlandırıldığını onunla birlikte benimsemeli.

d *Hermogenes* — Ama Sokrates bir Atinalı olarak Athena'yı, Hephaistos'la da Ares'i unutmamalısın, değil mi?

Sokrates — Elbette, değil mi ya!

Hermogenes — Elbette.

e *Sokrates* — Öbür adın ona ne yüzden verildiğini söylemek güç olmasa gerek.

Hermogenes — Hangi adın?

Sokrates — Pallas diye çağırmıyor muyuz onu?

Hermogenes — Evet, sahi.

Sokrates — Bu adın tüfek oyunundan çıktığını söylersem yanılmam sanırım. Kendini, ya da başka bir nesneyi ellerle havaya kaldırmaya pallein (sallamak, kımıldatmak), pallesthai (salianmak, kımıldamak), oyuna başlamaya, oynamak, diyoruz. 407 a

Hermogenes — Çok doğru.

Sokrates — Pallas'ı böyle açılıyoruz demek ki?

Hermogenes — Peki ama öbür ad için ne diyorsun?

Sokrates — Athena için mi?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — A! sana daha da güç olanı! Homeros'un şiirini bilenler eskiden de bu ad için bugünkü gibi düşünüldüğünü söylerler. Homeros yorumlayıcılarının çoğu ozanın Athena'yı solukla düşününün bir olması, diye kurduğunu söylerler; adların yazarı görünüşte buna benzer düşünüyor; daha da ileri giderek, tanrı anlağını (theon noêsis) belirtmek isteyip, denebilir ki, yabancı bir diyelekten «ê» yerine «a» koyuyor, «i» ile «s» yi çıkartıp tanrı anlağı (ha theonoia) adını veriyor ona. Bundan ötürü değil de belki, tanrıl nesneleri (ta theia) başkalarından daha iyi kavradığını (noousa) düşünerek tanrıyı Theonoê diye çağırmıştır. Doğal anlağı (hê en ethei noesis) tanrı kendisiyle bir tutarak ona Ethonoê demek istemiş de olabilir; ama —ya adı koyanın kendisi, ya da sonradan başkaları— güzelleştirdiklerini sanıp adı değiştirmişler, Athênaa yapmışlar. b c

Hermogenes — Ya Hephaistos? Onu nasıl açıklıyorsun?

Sokrates — Işık bilmekte (phaes histôr) büyük usta olandan mı söz etmek istiyorsun?

Hermogenes — Evet, ondan.

Sokrates — Kime sorsan önüne bir «a» konmuş Phaistos (parlayan) olduğunu söyler sana, değil mi?

Hermogenes — Söyler belki. Hani senin gerçeğe benzer başka bir düşünün vardır bu konuda dedim.

Sokrates — Böyle bir düşünüyü öğrenmek istersen Ares'i sor benden.

Hermogenes — Peki, onu soruyorum öyleyse.

Sokrates — Ares'in adını, izninle, erkekliğine (arrhen), yiğitliğine borçlu olduğunu söyleyeyim; ama sen bu adı sert, amansız ırasına borçludur dersen, Ares'e bundan ötürü arrhe- d

tos (kırılmaz) adı verilmesi, bu bakımdan da savaş tanrısına uygun düşer.

Hermogenes — Çok doğru.

Sokrates — Tanrılar aşkına, bırakalım burada tanrıları, kendi payıma ben korkuyorum onlar üzerinde konuşmaktan. Ama sormak istediğin başka sorular varsa sor; Euthyphron'un «atlarının kaç para ettiğini görürsün» böylece.

e *Hermogenes* — Soracağım sormasına ya, daha önce, Kratylos benim Hermogenes olduğumu yadsımıyor mu? Hermes üzerine bir sorum var. Kratylos doğru mu söylüyor, eğri mi anlayabilmek için bu adın ne demeye geldiğini inceleyelim.

Sokrates — İnceleyelim. Bu adın bir kez konuşma ile ilintisi olduğu görülüyor; (Hermeneus) dilmaç, ulak, usta hırsız, yılanı deliğinden çıkarır (sözlerle aldatıcılığı), becerikli satıcı özelliklerine bakılırsa bu adın konuşma, söz erki çevresinde dönüp dolaştığı görülür. Yukarıda da söylediğimiz gibi, konuş-
408 a mak (eirein), sözün kullanılışı demek olması, Homeros'un birçok yerlerde kullandığı mêsato'nun (düşündü) da anlamı budur, biçim kurmak demektir. İşte bu iki öğeden, deyişle sözü düşünüp bulma (legein ile eirei birdir), kurulan bu ad için ya-
b sa koyucu bize şöyle diyor: «Ey insanlar, sözü düşünüp bulan (to eirein emêsato) tanrıya vereceğiniz en doğru ad Eiremês' tir.) Ama biz ona Hermes demekle o adı güzelleştirdiğimizi sanıyoruz. (İris'in de adı, o da ulak olduğuna göre, eirein'den gelmişe benziyor).

Hermogenes — Zeus bilir ya! Kratylos'un Hermogenes adı üzerine dedikleri, Hermogenes'i yadsıması doğruymuş, öyle ya benim sözle pek alışverişim yok.

Sokrates — Hermes'in oğlu Pan'ın da böyle iki yaratılış göstermesi gerçeğe yakındır.

Hermogenes — Nasıl oluyor bu?

Sokrates — Sözün her şeyi belirttiğini, her şeyi durmadan dolaşımda tuttuğunu biliyorsun. Söz de iki türlü oluyor: Ger-
c çeği ve düzmecesi.

Hermogenes — Çok doğru.

Sokrates — Gerçek olanı düzgün, kutlu olup yukarda tanrılar katında bulunur; düzmecesi aşağıda ayak takımı arasındadır; kaba, pürüzlü, sert, tekeyi (tragikon) andırır. Masalların, yalanların çoğu burada, bu tragik yaşamada bulunur.

d *Hermogenes* — Çok doğru.

Sokrates — Her şeyi (pân) tanıtan, her şeyi durmadan dolaşımda tutanın (aei polôn), Pan aipolos (keçi çobanı) diye adlandırılması pek yerinde olsa gerek. Hermes'in oğlu bu tanrı, iki yaratılışlıdır: Üstü, yukarısı düzgündür ama altı, aşağısı pürüzlüdür. Tekeye benzer. Gerçekten Hermes'in oğlu ise, Pan ya sözün kendisidir, ya da sözün kardeşidir; bir kardeşin öbürüne benzemesi de şaşılacak şey değildir hani. Ama gözünü sevdiğim Hermogenes, bırakalım artık bu tanrıları.

Hermogenes — Daha doğrusu, her türlü tanrıları bırakalım, değil mi Sokrates? Güneş, ay, yıldızlar, yeryüzü, aither, hava, ateş, su, mevsimlerle yıl gibi tanrıların sözünü etmekte e
hiçbir çekinge yok sanırım?

Sokrates — Koca bir iş yüklüyorsun bana! Ama bu gönlünü edecekse, ona da varım.

Hermogenes — Elbette gönlümü edecek.

Sokrates — Hangisinden başlayalım dersin? Senin koyduğun sıraya göre, güneşten (Hêlios) söz açalım istersen?

Hermogenes — Hayhay.

Sokrates — Güneşin dorik adını ele alırsak daha açık göre- 409 a
ceğimizi sanırım —dorlar güneşe halios derler—. Güneş doğarken insanları bir yere topladığı (halizein) için halios denmiş olabilir, yeryüzü çevresinde durmadan döndüğü (aei heilein) için de olabilir, ya da dönerken yeryüzü ürünlerinin renklerini (poikilein) ayrımcıkladığı, boyadığı için de olabilir; poikilein ile aiolein anlamları birdir.

Hermogenes — Ya ay (Selênê)?

Sokrates — Al sana Anaksagoras'ı güç bir duruma sokan bir ad.

Hermogenes — Ne gibi?

Sokrates — Ayın ışığını güneşten aldığını bilgeseverin sa- b
vından daha eski olduğunu gösterir gibi.

Hermogenes — Nasıl?

Sokrates — Aydınlıkla (selas) ışık (phôs) bir şey değil mi?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Anaksagoras okulunun dediği doğruysa, bu ayın yeni (neon), eski (henon) ışığı hep (aei) «yeni ve eski»dir. Çünkü güneş, ayın çevresinde durmadan dönerek, üzerine durmadan «yeni» ışık atar, geçen ay ışığı da «eski»dir böylece.

Hermogenes — Güzel.

Sokrates — Selanaia birçok kimselerce aya verilen addır.

Hermogenes — Çok doğru.

Sokrates — Parıltısı (selas) hep (aei) yeni (neon) ve eski (henon) olduğuna göre, aya verilecek en yasaya uygun ad selaenoneoaeia'dır; ama kısaltılarak selanaia denmiş.

Hermogenes — Bu ad, Sokrates, dithyrambosları andırıyor! Ayla yıldızların adları için ne dersin?

Sokrates — Ay (zaman anlamına geleni=meis) küçülmekten (meiousthai) geldiği için doğru olarak meiês diye çağırılması gerektir; yıldızlara gelince, bunların adlandırılması şimşek parıltısından (astrapê) geliyor sanırım. Şimşek gözleri (ta ôpa) başka yana çevirttiğinden anastrope diye çağırılması gerekirdi, ama güzelleştirmek için astropê biçimine sokulmuş.

Hermogenes — Ya ateşle su?

Sokrates — Ateş (pyr) için ne diyeceğimi bilemiyorum. Ya Euthyphron'un Musa'sı bıraktı beni, ya da bu sözcük en güçlerinden. Böyle kapana sıkıştığım zamanlarda başvurduğum yola bak, incele.

Hermogenes — Hangi yola?

Sokrates — Söyleyeceğim. Yanıtla: Yyr sözcüğünün biçimlenmesini anlatabilir misin bana?

Hermogenes — Zeus biliyor ya, hayır! Bana vergi değil bu.

Sokrates — Beni kuşkulandıranın üzerinde kafa yor bakalım. Hellenlerin, daha çok da yabancıları başatlığı altında bulunan ülkelerin onlardan çok sayıda ad aldıklarını düşünüyorum.

Hermogenes — Peki sonra?

Sokrates — Bu sözcüğün de kökünü mökünü araştırdığımızdan, bunu geldikleri sanılan dilin adına göre değil de Grek diline göre yaparsak, sarpa sarar işimiz.

Hermogenes — Öyleye benzer.

Sokrates — İyi dikkat et, pûr adı da yabancı bir kökten olmasın? Grek diline bağlamak kolay değil onu; üstelik Phrygialıların ufak bir değişiklikle ateşi bu adla belirttikleri görülüyor. Hydor (su), hynes (dişi köpekler), daha birçokları da böyle.

Hermogenes — Doğru.

Sokrates — Zorlamamalı bu adları, zorlamadan da bu adlar üstüne bir şeyler söylenebilir. Ateşle suyu bir yana bırakalım böylece. Havaya (aêr) gelince Hermogenes, yeryüzünde

olanları yukarı kaldırdığı (airei) için aêr diye adlandırılmış olamaz mı? Ya da sürekli bir akıntıda (aei rhei) olduğu için? Ya da yelin soluğu bu akıntıda doğduğu içindir belki? Ozanlar yel soluklarına aêtai demiyorlar mı? Bu ad belki pneumatorrhoun (soluk soluğa akan=esen) anlamına aêtorrhoun (soluk soluğa akan) demektir. Aither'e gelince, şu kanıdayım aşağı yukarı: Havanın çevresinde durmadan dolaşarak koştuğu için (aei thei rheôn), aeitheêr (hep koşan) adı uygun görülmüştür. Yeryüzünün anlamı (gê) gaia diye adlandırılınca daha bir açıkça beliriyor. Homeros'a göre gaia doğurucu (genêteira) diye c
doğru olarak çağırılmıştır: Homeros gerçekten gegennês-thai (doğrulmuş olmak) için gegâasi diyor. Peki bundan sonra ne kalıyor?

Hermogenes — Mevsimlerle, yıl ve sene Sokrates.

Sokrates — Usa yakın anlamını bilmek istersen mevsimlerin (hôrai) adını eski Attika ağzıyla söylemek gerekir. Kışları, yazları, yelleri, toprağın yemişlerini sınırladıkları için (horizein) hôrai adı uygundur. Eniautos (yıl) ile etos (sene) bir d
ve tek şey olmalı. Ürünleri, varlıkları sıra ile ışığa kavuşturan, onları kendi kendinde (en heautô) denetleyen (eksetazon) bize biraz yukarıda Zeus için dediklerimizi anımsatır. Zeus adı ikiye bölünerek birtakım kimselere Zêna, başkalarınca Dia olduğu gibi burada da yıl, birtakım kimselerce kendinde (en heautô), başkalarınca da denetlerden (etazei) etos'tur. Açıklamanın tümünce bu deyim, en heautô etazon (kendi kendini e
denetleyen), bir bütün olmakla birlikte, ortaya iki ad çıkararak eniautos ile etos tek bir sözden çıkan iki parça olarak söyleniyor.

Hermogenes — Sokrates, gerçekten büyük ilerlemeler göze çarpıyor sende.

Sokrates — Bilgi konusunda bir hayli ilerlediğimi sanıyorum.

Hermogenes — Öyle, öyle.

Sokrates — Daha da ileri gittiğimi diyeceksin birazdan.

Hermogenes — Bu türlü adlardan sonra, kendi payıma düşünü, kavrayış gibi erdemle ilgili daha başka güzel sözcük- 411 a
lerin nasıl doğrulandıklarının gözden geçirilmesini isterdim.

Sokrates — Böylece, arkadaşım, bir türden sözcükleri uyandırıyorsun! Ama aslan postunu bir kez sırta geçirdik mi geçirmedik mi, geriye dönmek olmaz artık; düşünü, kavrayış,

b tanıma, bilimle sözünü ettiğin bütün öbür güzel adları incelemeliyiz.

Hermogenes — Çok doğru; bu işi yapmadan bir adım atmamalıyız.

Sokrates — Köpek hakkı için! Adları kuran en eski çağ kişilerinin, günümüz bilgelerinin çoğunun yaptığı gibi davranışlarının kökten bir olduğunu düşünerek ,biraz önce gösterdiğim biliciliği hiç de kötü bulmuyorum gerçekte; varlıkların yaratılışını ararken bir benekte dönüp durduklarından başları dönüyor; böylece (nesneler) evrensel bir devinmeye tutul-
c muş, dönüyorlar duygusunu uyandırıyor. Bunun nedenini de kendileri üzerindeki etkide aramayıp, (nesnelerin) doğasında görüyorlar: Onlarca nesnelerde sürekli olan, saptanmış olan hiçbir şey yok; nesneler akarlar, devinirler, oluşma ile, devinme ile doludurlar baştan aşağı. Böyle söylerken şimdi kafamızı kurcalayan bütün adları geçiriyorum usumdan.

Hermogenes — Nasıl, Sokrates?

Sokrates — Demin dediklerimi anlamadın belki: Nesnelerin adları işte bu devinim, akıntı, oluşum düşünüşünden ötürü öyle verilmiştir.

Hermogenes — Hiç düşünmemiştim bunu!

Sokrates — Peki, başlamak için saydığımız adlardan ilki nesnelerin kökünden böyle bir özellik gösterdiklerini varsayı-
d yor.

Hermogenes — Hangi ad?

Sokrates — Düşünü (phronèsis). Gerçekte de düşünü devinmenin, akışın algılanmasıdır (phorâ kai rhou noêsis); devinmenin yardımcısı (phorâs onêsis) diye de anlam verilebilir buna; her durumda da devinmeyle ilgilidir düşünü. Başka bir örnek ister misin? Tanımayı alalım, (gnôme) doğumun gözden geçirilmesi, incelenmesidir (gonês nômêsis): Gözden geçir-
e mekle (skopein) incelemek bir kapıya çıkar. Başka bir örnek: Anlaşım (noêsis) kendince (aslında) yeninin isteğidir (neou hesis). Varlıkların yeniliği de durmadan oluşmayı gösterir. Bu ad yazarının belirttiği gibi: Can hep yeniliği ister (noesis). Adın eski çağırılışı noêsis değildi: Bir «ê» yerine iki «ê» söyleniyordu: Noeesis. Bilgelik (sôphrosyne) demin ince-
412 a lediğimiz düşününün (phronêsis) korunması (sôteria=saklanması)dır. Bilim (epistême) de öyle: Bir değeri olan canın nes-

neleri, —ne ardında kalarak, ne de önünde koşarak— devinmelerinde izlediğini gösterir. Demek ki, «e» yi atarak pistêmê diye adlandırmalı onu. Anlaşımda da (synesis) usavurmaya (sylogismos) benzer gibidir. Ama synienai (anlamak, syniêmi) sözcüğü doğrudan doğruya epistasthai (birlikte değinmede olmak) anlamına gelir, synienai (birlikte gitmek, syneimi) den b
canın nesneleri yürüyüşlerinde eşlediğini gösterir. Sophia'ya (bilgeli) gelince: Devinme ile değinmeyi belirtir. Ad oldukça karanlık ve değişik biçimde gözüküyor. Ozanlardan başlamak gerekiyorsa, hızlıca ilerlemeye başlayan bir kimseden söz etmek istedikleri vakit, «fırladı» (esythe) demelerini anımsamalıyız. Ünlü bir Lakedaimonialının adı Soostu; Lakedaimonalıların hızlı atılışa verdikleri addır bu. Nesneler devinir varsayımında devinme ile değinmeyi (epaphê) gösterir demek ki c
sophia. İyiye (agathon) gelelim şimdi. Bu sözcük tüm doğada tansıklık (agaston) uyandıran nesneleri gösterir gibi. Varlıklar yürümekte olduklarına göre hızlılık ve yavaşlık da var onlarda. Öyleyse tansıklık uyandıran bütün değil, bütünün bir parçası, hızlı (thoon) öğe; işte bu tansıklık (agaston) uyandıran parçaya uygulanıyor adlandırılan iyi (agathon).

Doğruluğa (dikaiosyne) gelince, doğrunun anlaşımı (dikaiou synesis) demek olduğu kolayca görülüyor bunun; ama doğrunun (dikaion) kendisinin ne olduğunu söylemek güçtür. Bir yere değin anlamı üzerinde birleşiliyor, ama ordan sonra başlıyor birbirine aykırı düşünüler. Evrenin devinmede oldu- d
ğuna inananlar büyük parçasının yer değiştirmekten başka özelliği olmadığını, bütün de doğan her şeyin doğumu olacağı ilkesine göre bir uçtan öbür uca yürünür. Bu ilke onlara göre pek tez, geçici, inceymiş; gerçeği baştan sona dolaşamıyormuş böyle; hiçbir şeyin onu durduramayacağı denli ince, öteki nesneleri kımıldamaz gösterecek denli tez olmasıymış! Nasıl olursa olsun, geri kalanı dolaşarak (diaion) yönettiği için ona doğ- e
ru (dikaion) adını vermekle usa uygun davranılmıştır, ağza daha kolay gelsin diye de «k» katılmış adın içine. İşte buraya değin çok kişi doğrunun bu açıklanması üzerinde anlaşılıyorlar, birleşiyorlar. Kendi payıma, Hermogenes, bunun üstüne düşerek gizliden gizliye sorunu aydınlatmayı başardım; sözü- 413 a
nü ettiğimiz bu doğru nedenin de kendisi, nedenle doğru bir neden bir şeyin neden (di'ho) var olduğudur; böylece kimi ona bu adın kendini vermek doğrudur der. Bu açıklamayı dinledik-

ten sonra «yüküm»e dönüyor, bu adamlara usulcacık soruyorum: «Böyleyse bu, doğru ne ola dersiniz, ha?» Sorguya çekmekte ileri gittiğim, çizmeden yukarı çıktığım sanısına kapılı-
b yorum sonra da. Yeterince anladın artık diyorlar bana; merakımı gidermek için de kendine göre bir şey söylüyor her biri; anlaşma, uzlaşma diye bir şey de olmuyor aralarında. Kimine göre varlıkları baştan başa dolaşan (diaion), ısıtan (kaiôn), yöneten yalnız güneş olduğu için güneştir doğru. Güzel bir şey öğrendiğime sevinerek bunu gidip bir başkasına anlatınca, güneş battıktan sonra kişiler arasında hiçbir doğrunun bulunmadığını mı söylüyorsun diyerek alay ediyor benimle. Kendi ka-
c nısını bilmek için üstlediğimde de ateştir doğru diyor; bunu da anlamak kolay değil hani. Kimine göre de doğru ateşin kendisi değil, içindeki ısıdır. Bir başkası da bütün bu açıklamalarla eğlenerek, Anaksagoras'a göre tanımlıyor doğruyu; doğru soluktur (nous) diyor; bağımsız, katıksız olarak her şeyi dolaşarak düzenliyor nesneleri, diyor. Bunun burasında, gönüldeşim, doğrunun doğasını öğrenmek eğilimlerimle ellerim böğrümde kalıyorum. Araştırmamızın konusuna dönelim, işte bü-
d tün bu nedenlerden ötürü doğruya bu ad verilmiştir.

Hermogenes — Bana öyle geliyor ki Sokrates, ayak üstü kendinden bir şeyler anlatacağına, edinilmiş bir ders koyuyorsun önümüze.

Sokrates — Ya öteki adlar için söylediklerim? Onlar da mı böyle?

Hermogenes — Yooo, onlar böyle değildi.

Sokrates — Dinle öyleyse: Bundan sonrakiler için belki başkalarından işittiklerimi değil de, kendi düşündüklerimi anlattığıma inandırabilirim seni. Doğruluktan sonra, ne kalıyor geriye? Yiğitlik, yüreklilik yanılmıyorsam; gözden geçirmedik
e daha onu. Haksızlığın (adikia) gezip dolaşan (dikaiou-diaiontos) her şeye engel olduğu açıktır; öte yandan yüreklilik adını savaşmadan aldığını belirtiyor. Gerçekte yüreklilik akıyorsa, savaşma karşıt bir akımdan (rhôe) başka bir şey değildir.
414 a Andreia (yiğitlik-yüreklilik) sözcüğünden çıkartılırsa andreia adı bu eylemi gösterir. Yiğitliğin herhangi bir akıma karşıt olmadığı bellidir, doğruya karşı olan akımdır, yoksa övülmezdi yiğitlik. Erkeklik (arrhen) ile erkek (anêr) adları da yukarıya çevrik akım (anô rhôe) anlamına yakındır. Gyne (kadın) söz-

cüğüyle gonê (doğum) anlatılmak istenmiş gibi geliyor bana. Dişil (thêly) sözüne gelince, o adın memeden (thêlê) geldiğini sanıyorum. Ama meme, Hermogenes, sulanan bitkilerde olduğu gibi, açılmanın (tethêlenai) nedeni olduğunu göstermiyor mu?

Hermogenes — Gösteriyor Sokrates.

Sokrates — Açılmak (thallein) sözcüğünün kendisi de delikanlılığın çarçabuk, birdenbire geliştiğini canlandırıyor gibi geliyor bana. Yazar sanki bu adın yardımıyle thein (koşmak) ve hallesthaidan (sıçramak) biçimleyerek, üretti bu sözcüğü. Ama görmüyor musun ki, ben düz ayak bir yer bulunca yoldan çıkıyor, ayrılıyorum konudan. Oysa daha birçok önemli sorun b
bekliyor bizi.

Hermogenes — Doğru söylüyorsun.

Sokrates — İşte bunlardan, en önemlilerinden biri tekhnê'nin (sanat) anlamı, onu görelim.

Hermogenes — Görelim ya.

Sokrates — «T» çıkarılıp da «kh» ile «n», «n» ile «ê» arasında «o» sokulursa bu sözcük ekhonoê uslu (heksis nou) ol- c
mayı göstermiyor mu?

Hermogenes — Epey çaba gerekiyor bunun için Sokrates.

Sokrates — Mutlu Hermogenes ilk kurulan adların daha bir gösterişli olsunlar diye derinliklere, karanlıklara saplandığını unutuyor musun? Kulağa hoş gelsin diye harfleri mi ekleyip çıkarmadılar; güzelleştirmek isteğiyle zamanla anlamlarını çekip büzerek kılıktan kılığa mı sokmadılar. Katoptron' daki (ayna) «r» nin araya sokulmuş olmasını yersiz bulmuyor d
musun? Öyle sanıyorum ki, bu yollara başvuranlar gerçek kaygısıyle değil, ağıza kolay gelsin diye böyle yapıyorlar; ilkel adlara öyle ekler koyuyorlar ki, sonunda insan yaratığı bu adların ne demeye geldiklerini anlamaz durumda kalıyor. Örneğin Sphinks, phiks yerine sphinks diyorlar; buna benzer daha neler, neler var.

Hermogenes — Gerçekten de öyle bu, Sokrates.

Sokrates — Adlara dilendiği gibi harflerin eklenip çıkartılmasına göz yumulursa işler çok kolaylaşacak; herhangi bir nesneye herhangi bir ad verilecektir.

Hermogenes — Haklısın.

e *Sokrates* — Yüzde yüz haklıyım. Ama, öyle sanıyorum ki, bilge başkanlığı ile, ölçüye, gerçeğe benzerliğe uygun uyanık olmalısın.

Hermogenes — Olmak isterim.

Sokrates — Ben de, Hermogenes, seninle birlik olmak isterim. Ama aşırı özenle, kutlu gönüldeşim;

415 a *Odumu söndürme benim.*

Sanattan (tekhnê) sonra uran edimini (marifet=mêkhanê) inceleyince konumuzun doruğuna ereceğim. Mêkhanê bence yaygın bir sonuca (anein) varmak demektir. Mêkos sözcüğü de büyük yaygıyı gösterir. İşte bu iki öğeden, mêkos'la anein birleşmesinden doğmuştur mêkhanê adı. Ama gene söylüyorum, konumuzun doruğuna ermemiz gerek: Aretê (artam) ile kakia
b (eksiklik) adlarının ne demeye geldiklerini araştırmalıyız. Birinin anlamını pek seçemiyorum, ama öbürününkü saydam gözüküyor bana: Öncekilere de uyuyor. Nesneler devindiklerine göre kötü giden (kakos iôn) şey kötülük (kakia) olur. Can ne vakit nesnelerin kötü devindikleri yer olursa, o zaman bütüne verilen kötülük çağırısını taşır. Ama bu kötü devinme neye dayanır dersin? Korkaklığa (deilia) dayanır sanırım; daha çözümlemediğimiz, yiğitlik sözcüğünü incelerken gözden geçirmemiz gerektiğinde atladığımız korkaklığa; daha da birçok
c adı atladığımızı sanıyorum. Olan oldu, korkaklık (deilia) canı gücün zincirleyen bağı (desmos) gösteriyor; Lian (pek) da gücü belirtir. Korkaklık (deilia) demek ki bir bağ, en çok erk'in canlı güçlü (lian) bir bağ oluyor; şaşalama (aporia) gibi, çıkar yol bulamama gibi, devinmeye, yürümeye (poreuesthai) engel olan şey, sanırım kötülüktür. Kötü gitmek ayağı dolaşarak, yalpa vurarak yürümeyi gösterire benzer; can böyle bir yürüyüşe ulaşınca, kötülükle (kakia) dolar. Kakia adı bu ko-
d şullara uygulanınca, karşıtı aretê (artam, erdem) olur. Bu ad önce kolay yürümeyi, sonra iyi canın, hep özgür akışını bildirir; engelsiz, sıkıntısız hep akan şeyin bu adı kısaca nitelendirdiğini sanıyorum. Bu adı aeirheite diye çağırmak doğru olur; ama belki yazar öbür durumlara yeğlenir bir durum olduğunu göstermek için hairetê (yeğlenir) demek istiyor: Büzülme ile sözcük aretê biçimine girmiş. Gene uydurduğumu söyleyeceksin belki; ama ben şunu diyorum ki, az önce sözü-

nü ettiğimiz kakia (kötülük) adı doğruysa, bu aretê (artam, erdem) adı da doğrudur. e

Hermogenes — Eee, peki önceki adları açıklarken epey işine yarayan kakon (kötü) ne ola?

Sokrates — Zeus bilir ya, acayip bir addır o! Yorumlanması da güçtür hani. Bunun için de daha önce başvurduğum yola sapacağım gene. 416 a

Hermogenes — Hangi yola?

Sokrates — Onun da yabancı bir kökten geldiğini söyleyeceğim.

Hermogenes — Haklısın gibime geliyor. Ama istersen, bırakalım bu adları da kalon (güzel) ile aiskhron'a (çirkin) geçelim; onların nasıl doğrulandıklarını görmeye çalışalım.

Sokrates — Aiskhron'un anlamı daha şimdiden açık gözüküyor bana; daha önce söylediklerimize de uyuyor. Varlıkların akışlarında ayaklarına dolaşan, engel olan her şey ad yazarınca her fırsatta kötüleniyor sanıyorum; burada da, özellikle, akışı hep durduran şey (aei iskhon ton rhoun) aeiskhorrhoun (akışı hep köstekleyen) adını alıyor yazardan; ama bugün, büzülme ile aiskhron deniyor ona. b

Hermogenes — Ya kalon (güzel)?

Sokrates — Bunu iyice anlamak daha güç. Bununla birlikte yazar bunu uyum için böyle çağırıyor, biçimi de «o» nun niceliğiyle değiştirilmiş.

Hermogenes — Nasıl?

Sokrates — Düşünüdür (dianoia) sanırım bu adı nitelendiren.

Hermogenes — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Görelim bakalım. Her nesnenin çağırılması, nedeni nedir sence? Adları saptayan şey değil mi? c

Hermogenes — Öyle olduğu su götürmez.

Sokrates — Bu şey de tanrıların, insanları, ya da hem tanrıların, hem de insanların düşünüsünden başka ne olabilir?

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Nesneler adlarını çağırmış olan (kalesan) ile çağıran (kaloun) aynı şey, düşünü değil midir?

Hermogenes — Öyledir.

Sokrates — Oysa usla anlağın ürettikleri övülmeli; üretmedikleri de tersine, yerilmeli değil midir?

Hermogenes — Öyle ya.

Sokrates — Hekimler sanatı, hekimlik, yapıcılar sanatı da
d yapılar üretmez mi? Sen ne dersin?

Hermogenes — Bence dediğin gibidir.

Sokrates — Güzelde güzel nesneler üreten değil midir?

Hermogenes — Öyle olması gerekir.

Sokrates — Bu da bir düşünüdür, değil mi?

Hermogenes — Elbet.

Sokrates — Demek ki bu çağrı, kalon (güzel), güzel olduklarını söyleyip bayram ettiğimiz işleri beceren düşünüye doğrulayın verilmiştir.

Hermogenes — Öyle.

Sokrates — Daha ne kalıyor geriye bu türden?

e *Hermogenes* — İyi ,güzelle ilgili adlar: Kârlı, yararlı, kullanışlı, kazançlı gibi sözcüklerle bunların karşıtları.

417 a *Sokrates* — Daha öncekilerin ışığında daha şimdiden sympheron'un (kârlı) açıklamasını kendin yapabilirsin: Epistêmê'nin (bilim) kardeşi gibi bir şey. Canın nesnelerle birlikte devinmesinden başka bir şey bildirmiyor değil; sonra da böyle bir etkiden gelen adların —sympheronta (yarayan) ile symphora (uygun, yarar)— bu birlikte, çevreleyin devinmeden çıktığını (symperipheresthai) gösterir.

Hermogenes — Öyle olacak.

Sokrates — Kerdaleon (kârlı), kerdos'tan (kâr) gelir. Oy-
b sa kerdos, —ondaki «d» yerine «n» konulursa— açık bir anlam kazanır; iyinin başka türlü adlandırılmasıdır. İyi bütün nesnelerin içinden geçip giderken içlerine karışıyor (kerannytai); işte bu özellik belirtilmek istenmiş bu adla; ama «n» yerine bir «d» sokulmuş, kerdos diye sözlenmiş.

Hermogenes — Peki lysiteloun (yararlı), o nedir?

Sokrates — Öyle sanıyorum ki, Hermogenes, bu sözcüğü
c satıcıların giderlerini kapamak anlamına aldıkları gibi almamalı, Bence lüsiteloun bunu değil, varlıktaki en hızlı şey olduğu için, nesneleri durdurmaya komuyor, devinmenin de sona ererek kesilmeye, kımıldamazlığa varmasını önlediğini bildiriyor; o ortaya çıkabilecek her sonu (telos) açar (lysei=çözer), bitmez, tükenmez, sonsuz kılar. İşte bence bu anlamda iyi lüsiteloun (son-çözen) diye adlandırılmıştır. Öphelimon'a (kullanışlı) gelince, yabancı bir sözcüktür o. Özellikle Homeros onu birçok yerde ophellein (şişirmek, kabartmak) biçiminde, büyümeyi ,artmayı, çoğalmayı, yaratmayı belirtmek için kullanıyor.

Hermogenes — Ya bu adların karşıtları, onları ne yapacağız? d

Sokrates — Bunların karşıtı olanlar gözden geçirilmeye değmez.

Hermogenes — Ne gibileri?

Sokrates — Kârsız, yararsız, kullanışsız, kazançsız gibileri.

Hermogenes — Haklısın.

Sokrates — Ama dokuncalı ile dokunca-verici üzerinde durmak gerekir.

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Blaberon (dokuncalı-zararlı) nesnelerin akışına zararı dokunanı gösteriyor. Blapton (dokunan-zarar veren) da bağlamak istemini (bouloménon haptein) bildirir; oysa bağlamak ve birleştirmek aynı şeye gelir ve her zaman bir kınamayı içerirler. Nesnelerin akışını engellemek isteyen kişi (to bouloménon haptéin rhoun) çok doğru olarak boulaptéroun olarak adlandırılacaktır; fakat bana öyle geliyor ki sözcük güzelleşsin diye blobéron (zararlı) a dönüşmüştür. e

Hermogenes — Elinden çıkan adlar da bir hayli karışık hani. Boulapteroun sözcüğünü seslendirirken Athena «havasının» girişini flütle çalıyormuşsun gibi geldi bana.

Sokrates — Suç bende değil, bu adları kuranlarda Hermogenes! 418 a

Hermogenes — Doğru; zêmiôdes'e (dokunca verici) geçelim şimdi. O ne ola?

Sokrates — Zêmiôdes mi ne ola? Bak Hermogenes, harfler ekleyip çıkaranın adların anlamlarını ne denli altüst ettiğini, ufacık değişikliklerle kimi zaman anlamlarını bütün bütün tersine çevirdiğini söylemekte haklı olduğumu gör. Özellikle deon'da böyle olmuştur (deon=yükümlü). Sana söylemek b istediğimi kurarken az önce onu düşündüm de, şunu anımsadım: Bugünkü dilimiz, bu güzel dil, yükümlü ile dokunca verici sözcüklerinin anlamlarını silerek karşıt anlamları belirtecek denli ters kepçe etmiştir, oysa eski dil herbirinin ne demek olduğunu açıkça gösteriyor.

Hermogenes — Ne demek istiyorsun bununla?

Sokrates — Söyleyeceğim şimdi sana. Atalarımızın «i» ile

«d» yi pek çok kullandıklarını, özellikle de kadınların eski dile
c bizden çok bağlı kaldıklarını biliyorsun. Bugün «i» yerine «e», ya da «ê», «d» yerine de «z» konuyor; böylece daha bir başka, daha bir dolgun ses, hava sağlanıyormuş.

Hermogenes — Nasıl oluyor bu?

Sokrates — Örneğin, eskiden günü «himera», ya da «hemera» diye çağırıyorlardı, oysa bugün hêmera deniyor güne.

Hermogenes — Doğru.

Sokrates — Oysa yalnız bu eski ad yazarın düşünüsünü belirtiyor, biliyor musun? İnsanlar ışığın karanlıktan çıkışın-
d dan sevinç duyuyorlardı, istiyorlardı (himeirousin) onu; bunun için de himera (istek) sözcüğünü yapmışlar.

Hermogenes — Olabilir.

Sokrates — Bugün sözcük daha gösterişli bir biçime girdi; kimse de anlamıyor ne demeye geldiğini hêmera'mn. Bununla birlikte, günün evcil (hêmera) kıldığı için böyle çağrıldığını söyleyenler de var.

Hermogens — Ben de bu kanıdayım.

Sokrates — Boyunduruğu (zygon) da eskilerin düogon diye çağırdıklarını biliyorsun.

Hermogenes — Biliyorum.

Sokrates — Zygon bir şey belirtmiyor, dyogen adı (dyo) hayvanın yük çekmek için (agôgên) birbirlerine bağlandıkla-
e rı nedeniyle verilmiştir; ama bugün zygon deniyor. Daha böyle bir sürü sözcük vardır.

Hermogenes — Öyle görünüyor.

Sokrates — Önceleri Deon (yükümlü) bu yoldan, bu sözlenişiyle iyi ile ilgili bütün adların karşıtı olmuş; çünkü yükümlü (deon), iyinin bir biçimi olan deon devinmeye karşı bir zincir (desmos) bir köstekmiş gibi gözüküyor, dokuncalının (blaberon) kardeşiymiş gibi.

Hermogenes — Gerçekten de öyle gözüküyor Sokrates.

Sokrates — Ama bugünkü addan daha doğru gibi gözü-
419 a ken eski adı alırsan; eskiden olduğu gibi «e» nin yerine «i» yi koyarsan, yukarıdaki sözlerimizle bağdaşır; hep övülen iyi deon (bağlayan, zincirleyen, köstekleyen) değil de, dion'dur (dolaşan, aradan geçen) çünkü. Adların yazarı da böylece kendi kendisiyle çelişmez olur; yükümlü, kullanışlı, yararlı, kazançlı, iyi, kârlı, kolay hepsi de bir kapıya çıkar gibidir; değişik adlarla bunların hepsi yönetenin, gidenin her yerde kut-

landığını, övüldüğünü gösteriyor; durduranın, zincirleyenin de b
tersine, yerildiğini. İşte özellikle dokunca veren (zêmiôdes); eski sözlenilişine göre «z» nin yerine «d» koy, adın dêmiôdes çağırısıyle ,yürüyüşü köstekleyene (doun to ion) uygulandığını göreceksin.

Hermogenes — Ya haz, acı, istek gibi bu türden adlar, Sokrates?

Sokrates — Pek güç görünmüyor bunlar bana Hermogenes. Hêdonê (haz), sevinme yönsemesini taşıyor gibi bu ad, ama araya «d» katılmış, öyle ki, hênoê yerine hêdonê deniyor; c
lype (acı) adını bedenin çözülüp dağılmasından (dialysis) almışa benziyor. Acı çekerken bedeni böyle çözülüp dağılma, eli ayağı tutmama kaplar da ondan. Ania (tasa) devinmeyi engelleyendir (an-ienai). Algêdôn (zahmet) yabancı bir sözcüğe benzer, algeinos'tan (zahmetli) gelmiş olacak. Odyne (üzüntü çekme) adının çağırışını üzgünün içeri işlemesine (endysis) borçludur gibi. Akhihêdôn'a gelince, bunu ilk gören devinmeyi yavaşlatan yerçekimini canlandıracaktır kafasında. Khara (sevinç) canın dökülüşündeki (diak-hysis), akışındaki (rhoê) ko- d
laylıktan ötürü böyle çağırılmıştır. Terpsis (hoşluk) terpnon' dan gelir. Terpnon (hoş) çağırısı da, soluğa (pnoê) benzetilerek, canın içinde yitip (herpsis) gitmesinden çıkıyor; herpnon diye adlanması gerekirdi, ama zamanla biçimi bozulmuş, terpnon olmuş. Euphrosynê'yi (neşelilik) açıklamak gereksiz; herkes bu adın canın nesnelerle uyuşarak, birlikte devinmede «n» (eu sympheresthai) geldiğini görür. Bu ad doğrusu eupherosünê olmalıydı; oysa euphrosünê diye çağırıyoruz. Epithmia (tutku) da güç bir ad değil, eğilmez ilkeye yönelen (epi ton e
thymon iousa) güce dayandığı besbelli. Thymos (eğilmez ilke=yürek) adı canın öfkelenmesinden (thysis), kaynamasından gelmiş olmalı. Öte yandan, himeros (istek); can büyük bir erkinlikle sürükleyip götüren akıntıya borçludur adını; nesnelerin ardından çağıl çağıl aktığından (hiemenos rhei), canı da 420 a
çağıl çağıl akışıyle gücü çektiği için, bu erkten ötürü himeros diye çağırılmıştır. Pothos'a (özlem) geçelim şimdi: Bu ad var olan, şimdiki (istek ve akıntıyı) değil de, yok olan, başka bir yerde bulunanı göstermektedir, söydeşi pothos adı nesnenin var olduğu zaman himeros denen şeye, bu duygu yok olduğu b
zaman veriliyor. Erôs'a (sevi) gelince, cana dışarıdan aktığı için, bu akım onu duyanın kendisinin olmayıp, dışardan göz-

lerle akıtıldığından eskiden, esrhein'den (içeri akma), esros adı verilmiş, ô yerine vaktiyle o kullanıyorduk; bugün o değişip ô olduğu için erôs diye çağırılıyor. İncelenmesini istediğin daha ne kaldı?

c *Hermogenes* — Doksa (oy, sanı, ok) ile bu türden olanlar; ne diyorsun bunlar için?

Sokrates — (Oy, sanı, ok) canın nesneler ardına düşmesinden, onların doğalarını bilmek için artlarından bitmesinden (diôk-sis), ya da yayın (tokson) atışından almıştır bu adı. Sonuncu açıklama daha doğru gibime gelir. Oiêsis (inanç) de bağdaşıyor bu açıklama ile. Gerçekten de her varlığın niteliğini tanımak için canın nesneye doğru atılışını (oisis) gösterire benziyor, istemin (boulê) atışı (bolê) belirttiği gibi, boulesthai (istemek) de ephiesthai (... doğru yönelmek) demektir, bouleusthai (danışmak, tartışmak, oylaşmak, soruşmak) demektir. Doksa'nın ardından gelen bütün bu sözcükler atışı (bolê=atma) göz önüne getiriyorlar, ya da tersine, düşüncesizliği, ne edeceğini bilememeyi (abulia), ereğe ulaşmayı (atykhia), vurmak (ou balon), varmak istenilen ereğe ulaşmamayı (ou tykhôn) soruşulmasını, danışılmasını istedikleri konuya, elde etmek istenilene ulaşamamayı gösterir gibi.

Hermogenes — Açıklamaları sıralayıp duruyorsun be Sok-
d rates!

Sokrates — Sona yaklaştığımız için biraz hızlı gidiyorum. Her neyse, anankê (gereksime, ister) ile —o da öbürlerinin ardından gelir, o sıradandır— hekousion (gönüllü) adlarını açıklamak istiyorum daha. Hekousion (gönüllü) kenara çekilip direnmeyeni, karşı koymayanı, bir daha söylüyorum, devinmenin önünden çekileni (eikon tô ionti) —istemli devinme demek istiyorum— belirtmiş olsa gerek bu ad. İster, gereksinme (anankaion) ile direnin (kafa tutan, dayatan), isteme karşıt olduklarından, bilisizliği, yanılgıyı içerir; çukur derelerden, dar
e boğazlardan (ankâ) geçişe benzetilmiştir; eğri büğrü, dikenli, çalılı yürüyüşü, gidişi durduran, engel olan zor geçitlere. Dar geçitte ilerleyişe benzetilerek anankion çağrısının buradan çıkmış olması su götürmez. Gücümüz varken daha, ardını bırakmayalım bu işin. Sen de sıkı dur ve sor.

21 a *Hermogenes* — Öyleyse senden en önemli, en güzel adları, gerçek (alêtheia) ile yalanı (pseudos), varlığı (on), sonra da söyle-

şimizin konusu, adı (onoma) soruyorum. Niye böyle adlandırılmış ad?

Sokrates — Dur bakalım, maiesthai diye çağırdığın bir şey var mı?

Hermogenes — Var evet, araştırmak.

Sokrates — İyi. Bu ad üzerine araştırmanın yöneltildiği b
şeyin ad olduğunu söyleyen bir sözcüğe göre kurulmuştur. Onomastikon diye çağırdığımız sözcükte çok daha iyi göreceksin bunu. Buradaki deyim açıktır: Soruşturma konusu olan varlıktır (on hou mâsma) sözü edilen. Alêtheia (gerçek) da öbür adlara benziyor, bileşik bir adı andırıyor; bu deyimle (aletheia) varlığın Tanrısal devinmesi belirtiliyor gibi, Tanrısal bir koşul (alê theia) imiş gibi anlaşılıyor. Pseudos (yalan) devinmenin karşıtıdır; burada da durdurulan ve dinlenmeye zorlanana karşı yağdırılan sövgüleri görüyoruz; uyuyan adamlarla (katheudousi) ölçüştürülerek biçimlendirilmiştir, ama eklenen «ps» adın anlamını gizliyor. On (varlık) ile ousia (söz) alêthes (gerçek) bir «i» alınca bir anlama gelir; gerçekten de varlık c
(on) giden (ion), var olmayan (ouk on) kimi insanların ona verdikleri gitmeyen (ouk ion) adı gibi bir anlam bildirir.

Hermogenes — Öyle sanıyorum ki Sokrates, bu çözümlemeleri büyük bir ustalıkla birbiri ardından getirdin. Ama biri çıkıp da ion (giden), rheon (akan), doun (bağlayan) gibi sözcüklerin nedir doğrulukları diye sorarsa?..

Sokrates — Biz nasıl yanıtlardık? Söylemek istediğin bu, değil mi?

Hermogenes — Evet, bu.

Sokrates — İyi ya, az önce başvurduğumuz yola başvurmak pek hoş bir yanıt vermekten alıkor bizi.

Hermogenes — Hangi yola?

Sokrates — Bilmediğimiz bir söz olunca «yabancı köktendir» deyip işin içinden çıkmak yoluna. Belki de gerçekten ya- d
bancı bir köktendir bu türdeki sözcükler; ilkel adların eskiliğidir belki de bizi bulgulamaktan yoksun eden. Adların anlamları altüst oldukları için, eski dili bugünküyle karıştırdığımızdan yabancı bir dilden hiç mi hiçbir ayrım göstermemesine şaşmamalı pek.

Hermogenes — Yadırganacak bir yanı yok düşününün.

Sokrates — Doğal bir düşünü de ondan! Ama «bağışlamanın yeri yoktur savaşta», iyiden iyiye incelemek için nes-

neleri, çabalamalı, didinmeli. Düşünelim öyleyse: Adı doğuran deyimler her seferinde bir soru konusu olursa, deyimleri ortaya çıkaran parçalar da soruşturmaya yol açar; sonu gelmeden sürer gider böylece bu. Yanıtlayan kimse de boşvermek zorunda kalmaz mı bu konuya?

Hermogenes — Ben de bu kanıdayım.

Sokrates — Boşveren kimse ne zaman duraklamalıdır dersin? Adların geri kalan öğelerine, adlara, tümcelere sıra gelince değil mi? Artık bu adlar başka sözcüklerin bileşmesiyle ortaya çıkmış gibi gözükmezler. Örneğin işte agathon (iyi); agaston ile thoon'un bileşmesidir demiştik az önce; thoon sözcüğünü değişik adlardan çıkarabiliriz, değişik adları da daha başkalarından. Ama değişik adlardan kurulmamış bir ada gelip dayanırsak, artık bir öğeye vardığımız, bu öğeyi de başka adlara bağlamamız gerektiğini söyleyebiliriz.

Hermogenes — Doğru gibime geliyor düşünün.

Sokrates — Şimdi sorunla ilgili adlar öğe midirler; doğruluğunu incelemek için başka bir yoldan mı gitmek gerektir?

Hermogenes — Olabilir.

Sokrates — Evet, olabilir, Hermogenes. Daha önceki adlar bunlara dayanıyor gibi. Benim sanım gibiyse bu, görelim bakalım: İlkel adların doğruluğu üstüne kafa yorarken, sen de benimle incele de saçmalamaktan, yanlış yola sapmaktan alıkoy beni.

Hermogenes — Anlat sen. Gücümün yettiğince incelerim seninle.

Sokrates — İlkinden sonuncusuna değin adların bir tek doğru oluşları vardır, ad olarak da öbürlerinden ayırdedilemez olduğunu sen de benimsersin sanırım.

Hermogenes — Elbette.

Sokrates — Ama gözden geçirdiğimiz adlarda doğruluk, her varlığın doğasını göstermesine dayanıyordu.

Hermogenes — Öyle.

Sokrates — Bu özelliğin aynı derecede, ad oldukları anda, ilkel ve bunun türevi adlarda da bulunmaları gerekir öyleyse.

Hermogenes — Değil mi ya?

Sokrates — Ama türevler birincilerin aracılığıyla bu sonucu ortaya çıkarıyorlar gibi.

Hermogenes — Öyle.

Sokrates — Peki. Başka adlar üzerine kurulmayan ilkel

adlar gerçekten ad olduklarını bize olabildiğince açıklıkla gerçekliği nasıl gösterecekler? Yanıtla beni: Sesimiz, dilimiz olmayıp da birbirimize nesneleri anlatmak isteseydik, gerçekliği e
şimdi dilsizlerin yaptıkları gibi ellerimizle, başımızla, oramızla buramızla göstermeye kalkışmayacak mıydık?

Hermogenes — Başka bir yolu var mı bunun Sokrates?

Sokrates — Diyelim ki, yükseği ve hafifi anlamak is- 423 a
teseydik nesnenin doğasına öykünerek elimizi göğe doğru kaldıracaktık, aşağıyı ve ağırı anlatmak için de elimizi yere doğru indirecektik. Koşan bir atı, ya da başka bir hayvanı anlatmak için de, biliyorsun, bedenimizi ve davranışlarımızı onlarınkine benzeyebildiğince benzetecektik.

Hermogenes — Öyle yapardık.

Sokrates — Beden böylece, göstermek istediğinin biçimine girmeye çalışarak bir gösterme aracı olurdu diye düşünü- b
yorum.

Hermogenes — Evet.

Sokrates — Bir nesneyi göstermek için sesimizi, dilimizi, ağzımızı kullanmak istediğimize göre, herhangi bir nesnenin gösterilmesini de ,bunlarla elde edilen, herhangi bir nesneye öykünerek yapmaz mıyız?

Hermogenes — Böyle olması gerekir bence.

Sokrates — Demek oluyor ki, ad nesnenin sesle yapılan öykünmesinden başka bir şey değildir. Bir kimse, sesle her öykünüşünde nesneye öykünüyor ve adını söylüyor.

Hermogenes — Ben de öyle diyorum.

Sokrates — Bence öyle değil ama. Dostum bu tanımlama, bana iyi bir tanımlama gibi gelmiyor. c

Hermogenes — Neden?

Sokrates — Koyunlara ,horozlara, daha başka hayvanlara öykünen kişileri öykündüklerini adlandırıyorlar diye bellemek zorunda kalacağız.

Hermogenes — Doğru diyorsun.

Sokrates — Benimsiyor musun bu sonucu?

Hermogenes — Hayır. Peki, ama Sokrates, ne türlü öykünme ad olacak?

Sokrates — İlkin, bence, nesnelere öykünmek için ezgiye benzer araç kullanacaksak —bu durumda gene öykünmeye ya- d
rayacak olan sestir— öykünme ad olmayacak; sonra, bizim öykünme istediklerimiz ezgi ile öykünülen nesnelerse, yaptığı-

mız işlem bana kalırsa, adlandırmak işlemi değildir. Demek istediğim şu: Herbir nesnenin bir sesi, bir biçimi, birçoklarında olduğu gibi bir rengi vardır, değil mi?

Hermogenes — Elbette.

Sokrates — Bu özelliklere öykünülürse, bu öykünme biçimleri de, öyle sanıyorum, adlandırmak sanatı değildir. Çünkü biri ezgi, öbürü de resim değil mi?

Hermogenes — Evet.

e *Sokrates* — Peki, şuna ne dersin: Sence her nesnenin rengiyle demin söylediğimiz öteki özellikleriyle bir de özü yok mu? Başta, rengin kendisiyle, sesin herbirinin özü varlık diye çağırılmaya yaraşık olan şeyler gibi?

Hermogenes — Ben de öyle düşünüyorum.

Sokrates — Peki, bir kimse buna, —her nesnenin önüne demek istiyorum— harflerle, hecelerle öykünebilseydi ,her şeyi gerçekliğinde gösterebilir miydi? Ne dersin?

Hermogenes — Gösterirdi.

424 a *Sokrates* — Bu işe elverişli adama ne dersin sen? Daha önce gördüklerimizden birine ezgici, öbürüne ressam diyordun. Buna ne diyorsun?

Hermogenes — Uzun zamandır aradığımız şey büydu işte, Sokrates: Adlandırmak, ad koymak işini beceren adam olacak bu.

Sokrates — Doğruysa bu, öyle sanıyorum ki, açıklanmasını istediğin adları incelemek gerekir artık: Rhoê (akıntı), ienai (gitmek), skhesis (durdurma) «i» harflerinin ve hecelerinin aracılığıyle özlerine öykünerekten ad koyan varlıklarını kavramış mı, görelim bakalım.

b *Hermogenes* — Ya, iyi olur.

Sokrates — Peki, bakalım yalnız bunlar mı ilkel ad, yoksa daha bir sürü var mı?

Hermogenes — Daha bir sürü var sanıyorum.

Sokrates — Olabilir. Ama öykünenle öykünüşü ayırdetmek için devineceğimiz ne olacak? Özün öykünüşü hecelerle, harflerle olduğuna göre, en iyi yol önce öğeleri ayırdetmek değil miydi? Düşümlere, akışlara, dalgalanımlara, el atanlar böyle yapıyorlar; önce öğelerin değerini ayırdetmekle başlıyorlar, sonra hecelerin; işte böylece, ancak böylece dalgalanımların

c incelenmesine girişiyorlar.

Hermogenes — Öyle.

Sokrates — Demek ki, bizim de önce sesliler ayırdetmemiz gerekmiyor mu? Sonra, geri kalanı, sesi de, gürültüsü de olmayan öğelerin türlerine göre sınıflanması, —bu işten anlayanlar böyle diyorlar— sonra da sesli olmadıkları halde, dilsiz de olmayan öğelere geçilmesi, seslilerin kendi aralarında da değişik türlerin ayırdedilmesi gerekmiyor mu? Bu ayrımları yapınca, sırayla ad alacak bütün varlıkları doğru olarak ayırmak gerekiyor. Bunu yapabilmek için harflerde olduğu gibi onlar için de belirli sınıfların olup olmadığını aranmalıdır. Bütün bunları baştan aşağı güzelce düşünerek gözden geçirdikten sonra, her harfe benzerliğine göre yer gösterebileceğiz. Bir nesneye bir ses mi, yoksa birbirine katılmış birçok ses mi vermek gerektiğini bileceğiz. Ressamlar benzerlik elde etmek için kimi zaman yalnız kırmızı rengi, kimi zaman başka bir renk kullanırlar; kimi zaman da, örneğin et rengi, ya da gene bu türden başka bir renk hazırladıklarında, birçok renkleri karıştırırlar. Demek ki, anlaşılan hazırladıkları renkler, yapılacak tablonun isterlerine göredir. Bunun gibi, biz de harfleri nesnelere gereğince uygulayacak, kimi zaman bir nesne için bir tek, kimi zaman da bir arada birkaç ses, söydeşi heceler kullanacağız. Sonra da heceleri bir araya getirerek adlarla eylemleri kuracağız. Sonra, yeniden adlarla, eylemlerle büyük ve güzel bir bütün çıkaracağız ortaya. Resim sanatının ürettiği canlı varlığa benzer bu. Bizim de burada ister adlar bilgisi, ister rhetorik denilsin, kısacası bu sanata ne denirse densin, onunla ortaya koyacağımız bir yapıt vardır: Sözcük. Bizim değil de —sözün gelişine kapıldım— bu birleşim var olduğu biçimde eskilerin yapıtı idi. Bize düşen, bütün bu sorunları sanatın kurallarına göre incelemeyi biliyorsak, bu ayırmaları yaptıktan sonra, ilkel ve türev adların gerektiği gibi kurulup kurulmadıklarını gözden geçirmektir. Başka bir zincirlemeyi benimsemek yanlış ve yönteme aykırı olurdu, sevgili Hermogenes.

Hermogenes — Zeus hakkı için, Sokrates, olabilir bu!

Sokrates — Peki, gereğinde sen bu ayırmaları yapabilir misin? Bana sorarsan, hayır.

Hermogenes — Kendi payıma ben bu işi beceremem.

Sokrates — Vaz mı geçelim bundan, yoksa araçlarımız az da olsa, elimizden geldiğince açıklığa ermek için bir deneyelim mi, dersin? Az önce, gerçek üstüne hiçbir şey bilmediğimizi, yalnız insanların bu konudaki düşüncelerini tasarlamaya

çalıştığımızı söyleyerek tanrılara karşı korumuştuk kendimizi. İşe başlarken bu ayırmaların —bizim yaptığımız, ya da başkasının yaptığı ayırmaların— böyle yapılması gerektiğini, ama şimdi bu işle atasözünün buyurduğu gibi, «elimizden geldiğincek» uğraşacağımızı söyleyelim kendi kendimize. Sen de böyle mi diyorsun, yoksa başka bir düşünün var mı?

d *Hermogenes* — Ben de tıpatıp böyle düşünüyorum.

Sokrates — Nesnelerin harfler ve hecelerle öykünerek açıklanması sanırım gülünç gözükecek, Hermogenes. Ama ne yaparsın, kaçınılmaz bir şey bu. Elimizde, ilkel adların doğru anlamlarını bulup ortaya koymak için, tragedia ozanlarının içinden çıkılmayacak bir duruma düştüklerinde makinelerin yardımına sığınıp tanrıları ortan'a sürdükleri gibi, biz de o ozanlara öykünüp ilkel adları tanrıların kurduklarını, onun için de doğru olduklarını söyleyerek, kendimizi işin zorluğun-

e dan sıyıracak başka bir yol yok mu diyeceğiz? Bizim için de en iyi yanıt bu mudur? Yoksa biz bu adları yabancılardan aldık, onlar da bizden daha eskidirler mi, diyelim? Ya da yabancı adlarda olduğu gibi, eski olmanın bunların aslını araştırıp bulmamızı engellediğini mi söyleyelim? Alicengizce bulunmuş

426 a olan bu bahaneler, ilkel adların doğruluğu bilinmezse bu biçimlerin hangisine uygun olursa olsun, onlardan çıkan türev adların da doğru olup olmadıkları bilinemez. Türev adların anlamı bilinmedikleri söylenen ilkellerden çıkacaktır. Türevler üstüne konuşmak yetkisi olduğunu söyleyen kimsenin ilkel adları iyice, eksiksiz ve açık olarak anlatabilmesi, ya da türev-

b ler üstüne söyleyeceklerinin saçmasapan şeyler olacağına inanması gerekir. Sen böyle düşünmüyor musun?

Hermogenes — Ben de böyle düşünüyorum, Sokrates.

Sokrates — İlkel adlar üstündeki kişisel izlenimlerim epey atılgan ve gülünesi geliyor bana. Neden olduğunu söylerim istersen; ama herhangi bir yerden daha iyi bir açıklama çıkarabilsen, anlatmaya çalış bana.

Hermogenes — Anlatmaktan geri durmam. Hele sen bir başla bakalım.

Sokrates — Öyleyse «r» ile başlayalım. Bu harf bana her

c türlü devinimi bildirmek için kullanılan bir ağaç gibi geliyor. Devinime (kinesis) neden bu ad verildiğini şöylemedik daha; ama iosis'in (gitme) ne demek istediği ortada. Eskiden dilimizde «ê» değil, «e» kullanılıyordu. Sözcüğün eski biçimi kieinden

geliyor; yabancı olan bu sözcüğün anlamı gitmektir (ienai). Bunun bizim dilimize uygun olan eski biçimi bulmak istenirse, bunun adı, doğru olarak, iesis olurdu; bugün yabancı dilden gelme kiein sözcüğünün etkisikle bu «e» yerine «ê» girmesi, araya bir «n» sıkıştırılmasıyle bu sözcük kinêsis biçimine girmiştir (kieinêsis, ya da eisis denilmesi gerekirdi). Stasis (durma, dinlenme) gitmenin olumsuz biçimidir; ama güzelleş- d
tirme kaygısıyle stasis olmuştur. Ne olursa olsun, biz gene «r» harfine gelelim. Dediğim gibi «r» sesi ad koyucuya onlarda devinim benzerliği elde etmek için çok güzel bir devinim aracı olarak görünmüş olmalı. «R» yi bunun için çok kullanıyor. Önce rhein (akmak) ve rhoê (akıntı) sözcüklerinde doğrudan doğ-
ruya bu harfle devinime öykünüyor; sonra tromos (titreme), e
daha sonra trakhys'te (sert); bunlardan başka krouein (çarpmak), thrauein (kırmak), ereikhein (parçalamak), thyptein (ufalamak), kermatizein (parça parça etmek), rhymbein (çevirmek) gibi eylemlerde kullanıyor. Bütün bu sözcükleri «r» aracılığıyle bildirmek istediklerini iyice canlandırabilecek duruma sokuyor. Bu adları koyan kimse, konuşurken dilin bu harfe gelince az durup çok titrediğini sezmiş olmalı; bence bundan dolayı kullandı bu sesi, saydığımız sözcüklerin kuruluşunda. «I» ise, her şeyin arasından kolayca geçip gidebildiğinden olacak, bütün ince şeylerde işine yarıyor. Bunun için-
dir ki, gitmek (ienai) ve atlamak (hiesthai) eylemlerinde öy-
künme öğesi olarak «i» yi kullanıyor. Ad koyarken «s», ps, ph 427 a
harfleriyle soğuğu (psykhron), ıslık çalanı (zeon), sallanmak (seiesthai) ve genel olarak sarsıntıya (seismos) öykünüyor. Çünkü bu harflerde soluk vardır. Ad koyucu yelli (physôdes) bir şey öyküneceği her yerde genel olarak bu gibi harfleri sözcüğe sokuyora benziyor. Öte yandan dili sıkıştıran ve aşa-
ğıya basan «d» ile «t» seslerinin özelliği ona bağlama (desmos) b
ve durmaya (stasis) öykünmeye yatkın görünmüş olmalı. Sonra «i» harfini söylerken dilin pek çok kaydığını (olisthanein) gördüğünden, bu benzerlikten düzü (leion), asıl kaymanın (olisthanein) kendisini, yağlıyı (liparon), zamk gibi yapışkanı (kolôdes) ve bütün buna benzer sözcükleri yaparken yararlanmıştır. «G» nin etkisi, dilin kaymasına karşı koyduğundan, bu sesle yapışkana (gliskhron), tatlıyı (glyky) ve çam sakızını andırana (gloiôdes) öykünmüştür. Öte yandan, «n» nin içerde ses c
çıkardığını sezerek harflerle olayları olduğu gibi ortaya koy-

duğu düşüncesiyle içte (endon) ile içinde (entos) sözcüklerini ona göre kurdu. Sonra «a» yı büyüğe (megas) ve «ê» yi uzunluğa (mekos) verdi; nedeni bu iki harfin uzun olmasıdır. Toparlağı (gongylon) anlatmak için «o» harfini gereksediğinden, bu adın hamuruna en çok ondan karıştırdı. Yasa koyucunun ötekiler için de bu yolu tuttuğu, harflere ve hecelere göre her iki şey bir bel (işaret) ve ad koyduğu, geri kalanı gene bunlara öykünmek yoluyle bir araya getirip ortaya çıkardığı anlaşılıyor.
d İşte Hermogenes, sözcüklerin doğruluğu buna dayanır gibime geliyor; şurda duran Kratylos başka türlü düşünüyorsa, onu bilmem.

Hermogenes — Başlangıçta dediğim gibi Sokrates, Kratylos beni gerçekten çok güç duruma sokuyor. Adların bir doğruluğu olduğunu söylüyor, ama bu doğruluğun neye dayandığını, nerden geldiğini açıkça demiyor. Ben de her seferinde karanlık, anlaşılmaz biçimde söz söylemesini ayrı bir düşünceyle mi, yoksa istemeden mi söylediğini bilemiyorum. Kratylos
e şimdi Sokrates'in önünde söyle düşünceni: Adlar konusunda Sokrates'in görüşlerini benimsiyor musun? Yoksa senin daha iyi bulduğun bir şey mi var? Varsa söyle de, ya sen Sokrates'ten bir şeyler öğren, ya da Sokrates'le ben, ikimiz senden bir şeyler öğrenelim.

Kratylos — Sen ne satıyorsun Hermogenes? Böyle önemli sorun bir yana, herhangi bir şey üzerine çarçabuk açıklamalarda bulunabilmeyi kolay mı sanıyorsun sen?

428 a *Hermogenes* — Zeus bilir ya hayır, kolay sanmıyorum! Ama Hesiodos'un şu sözü bana çok doğru geliyor: «Aza az eklemek boşa gitmez» (Damlaya damlaya göl olur). Bilgimizi birazcık da olsa arttırabileceksen üşenme: Sana düşeni yerine getir de Sokrates'e de, bana da hayırlı bir hizmette bulun.

Sokrates — Gerçekten, Kratylos, ben kendi payıma önerilerimin hiçbirine güvenemem; kendi görüşüme göre Hermo-
b genes'le bir araştırmada bulundum. Onun için sen iyi bir şey biliyorsan çekinmeden söyle. Sözlerini iyi karşılayacağıma inan. Benimkilerden daha iyi bir şey söylersen, hiç şaşmam buna; bu türlü sorular üstüne hem kendi kendine düşündüğün, hem de başkalarından bir şey öğrendiğin anlaşılıyor. Daha iyi bir düşüncen varsa, adların doğruluğunu öğrettiğin öğrencilerin arasına beni de yaz.

Kratylos — Dediğin gibi Sokrates, bu sorun üzerinde düşünüp taşındığım doğru; öğrencilerim arasında seni de alırım belki. Tersi de başıma gelebilir diye korkuyorum. Seni yanıtlamak isterken, bilmem niye dudaklarımın ucuna Akhilleus'un, c
«dualarda» söylediği sözler geldi:

Aias, Telamon'un kutsal oğlu, erler başı,
sanki her şeyi yüreğimden alıp söyledin.

Bilicilerinin sözleri benimkilere uyuyor Sokrates; sen esinini Euthyphron'dan almış olmalısın, ya da çoktandır sen bilmeden başka bir Musa yoldaşlık etti sana.

Sokrates — Sevgili Kratylos, kendim de çoktandır bilge- d
liğime şaşıyor, güvenemiyorum. Onun için dediklerimi bir kez daha gözden geçirmek gerektiğini sanıyorum. Kişinin kendi kendini aldatması en kötü şeydir. Aldatmak isteyenin bizden bir adım bile uzakta olmayıp, her zaman içimizde bulunması ne denli korkunç, değil mi? Sık sık dönmeli önce söylenenlere, ozanın dediği gibi, «hem ileriye, hem geriye» bakmalı diye düşünüyorum. Şimdi sırası gelmişken söylediklerimizi şöyle bir baştan aşağı gözden geçirelim. Biz, adın doğruluğu nesnenin doğasını göstermesine dayanır, diyoruz. Bu tanımlamayı yeterli buluyor muyuz? e

Kratylos — Bence bu tanımlama yeter de artar bile, Sokrates.

Sokrates — Demek ki, adlar öğretmek için konuluyor.

Kratylos — Yüzde yüz öyle.

Sokrates — Bunun bir sanat olduğunu, bu sanatın sanatçıları olduğunu söyleyemez miyiz?

Kratylos — Söyleyebiliriz elbet.

Sokrates — Kimlerdir bunlar?

Kratylos — Başlangıçta söylediğin gibi yasa koyucular. 429 a

Sokrates — İnsanlar arasında bu sanatın öteki sanatların içinde bulundukları koşullarla var olduğunu söyleyebilir miyiz, söyleyemez miyiz? Demek istediğim şu: Ressamların iyisi de vardır, kötüsü de, öyle değil mi?

Kratylos — Öyle.

Sokrates — İyi ressamlar daha iyi, söydeşi daha güzel resimler, kötü ressamlar da kötü resimler yapıyorlar, değil mi?

Bunun gibi birtakım mimarlar güzel evler, birtakım mimarlar da çirkin evler yapıyorlar?

Kratylos — Evet.

Sokrates — Peki, ya yasa koyucular? Birtakım yasa koyucular daha güzel, birtakım yasa koyucular da daha çirkin yapıtlar çıkarmıyorlar mı ortaya?

Kratylos — Ben bu düşüncede değilim.

Sokrates — Sence birtakım yasalar daha iyi, birtakım yasalar da daha az iyi değil mi?

Kratylos — Değil ya.

Sokrates — Kim bilir, sence birtakım adlar iyi kurulmuş, birtakım adlar da daha az iyi kurulmuş değildir belki de?

Kratylos — Değildir.

Sokrates — Demek bütün adlar doğru kurulmuştur?

Kratylos — Ad olanlar doğru kurulmuştur.

Sokrates — Nasıl? Az önce söyleneni ele alacak olursak, *Hermes soyundan gelme* (Hermou genesis) ile hiçbir ilintisi olmadığına göre bizim Hermogenes'e bu adını verilmemiş olduğunu mu ileri süreceğiz, yoksa bu adın ona verildiği su götürmez, ama bu da doğru değildir mi diyeceğiz?

Kratylos — Bence o, bu adı almamış bile Sokrates; almış görünüyor, o kadar. Bu ad başkasının adı ,söydeşi doğası bu ad gibi olanın adıdır.

Sokrates — Ona Hermogenes diyen yalan söylemiş olmuyor mu? Hermogenes olmayan birini Hermogenes diye çağırmak olur iş değil.

Kratylos — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Senin sözünün anlamı, doğru olmayan şeyi söylemenin bütün bütün olursuzluğu değil mi? Sevgili Kratylos'çuğum bu savı ileri sürenler eskiden de çok vardı, şimdi de var.

Kratylos — Bir kimse söylediğini söylemekle olanı nasıl söylemeyebilir? Doğruyu söylemek olanı söylemek değil midir?

Sokrates — Bu türlü usavurma bana ve yaşıma göre çok ince arkadaşım. Şu sorumu da yanıtla bakalım: Yalan bir şey ileri sürülemediği gibi söylenemez de mi?

Kratylos — Söylenemez.

Sokrates — Ne birine bir şey söylerken, ne de anlatırken! Bir yabancı seninle karşılaşsa, elini tutup, «Hoş geldin Atinalı,

Smikrion'un oğlu Hermogenes» dese, bunu söyleyen, dediği, ya da selâm alarak sana karşı ünlediği şeyle sana değil de bizim buradaki Hermogenes'e mi söylemiş olur? Ya da hiç kimseye mi?

Kratylos — Sokrates, bence bu adam boş sesler çıkarmış olur.

Sokrates — Bu yanıt da yeter bana. Bu çıkardığı sesler doğru mu, yanlış mı? Ya da bir parçası doğru, bir parçası yanlış mı? Yanıtla, yeter. 430 a

Kratylos — Bana kalırsa bu adamın yaptığı gürültüden başka bir şey değil; bir bakır kabı çalarak titretiyormuş gibi boşuna titretiyor kendini.

Sokrates — Bakalım Kratylos, anlaşmanın yolu var mı, yok mu? Adın başka, adın gösterdiği nesnenin başka olduğunu benimsiyor musun, benimsemiyor musun?

Kratylos — Benimsiyorum.

Sokrates — Adın nesnenin bir öykünmesi olduğunu da be- b
nimsiyorsun değil mi?

Kratylos — Yüzde yüz.

Sokrates — Peki, resimler de birtakım nesneleri bir başka çeşit öykünmektir diyorsun, değil mi?

Kratylos — Evet.

Sokrates — Dur bakalım. Senin düşününü pek iyi anlamadım, ama gene de doğrudur belki. Bu iki türlü öykünmeden kalkarak — resimlerle adlardan hani— öykündükleri nesnelere uygulayamaz mıyız onları?

Kratylos — Uygulayabiliriz.

Sokrates — Öyleyse şunu incelemeye başla. Bir kimse erkek resmini erkeğe, kadın resmini de kadına bağlayamaz mı? Bu böyle sürüp gitmez mi? c

Kratylos — Gider.

Sokrates — Ya da tersine, erkeğinkine kadınındır, kadınınkine de erkeğindir, diyemez miyiz?

Kratylos — O da olur.

Sokrates — Peki, bu bağışlayışların her iki türlüsü de mi doğru, ya da yalnız biri mi?

Kratylos — Yalnız biri.

Sokrates — Kendine vergi olan, benzeyen resmi bağlayan, doğrudur sanırım.

Kratylos — Bence de öyle.

Sokrates — Gönüldeş olduğumuza göre seninle ben, bir
d söz kavgasına girişmeyelim de, gel sen benim tanımlamamı benimse. Ben her iki türlü öykünmedeki, resimlerle adlardaki bu çeşit bağlamaya yalnız doğru değil, gerçek de diyorum; öteki çeşit bağlamaya benzemeyen nesnelere bağlamayı ve uygulamayı doğru bulmuyorum, adlarla ilgili olanı ayrıca yanlış da buluyorum.

Kratylos — Sokrates, bunun resimler için böyle olabileceğini söyle ama adlar için böyle bir şey denemez, adların doğ-
e ru olmaları zorunludur hep.

Sokrates — Ne demek istiyorsun? İkisi arasında ne ayrım var ki? Herhangi bir adama gidip, duruma göre, kendinin, ya da bir kadının resmini göstererek, «Bu senin resmin» denemez mi? Göstermekten gözlerinin önüne sermeyi anlıyorum.

Kratylos — Gösterebiliriz.

Sokrates — Peki, öte yandan gene bu adamın karşısına geçip, «Senin adın bu» diyemez miyiz? Ad da resim gibi bir öykünmedir. Demek istediğim şu: «Bu senin adın» deyip, son-
431 a ra ona, duruma göre, onun öykünmesi olan erkek adını, ya da insan soyunun kadın türünün öykünmesi olan bir kadın adını işittiremez miyiz? Bunun yapılabileceğini, kimi zaman da olabileceğine inanmıyor musun?

Kratylos — Dediğin gibi olsun; buna da peki diyelim Sokrates.

Sokrates — Gerçekten böyleyse, çok iyi ediyorsun sevgili arkadaşım; bunun üzerine çekişip durmanın sırası değil. Bu
b konuda da böyle bir dağılma varsa, şunu buna, bunu da şuna bağlayabilirsek iki durumdan birine doğruyu söylemek, öbürüne eğriyi söylemek diyebiliriz. Böyle olunca, her nesneye uygun adı vermeyip de, uygun olmayanını verebilirsek, bu durumu adlara olduğu gibi, eylemlere de uygulayabiliriz. Adlarda, eylemlerde böyle olursa, tümcelerde de böyle olması gerekir. Tümceler bu öğelerin bir araya getirilmesidir bence. Sen ne
c dersin Kratylos?

Kratylos — Haklısın, bence de öyle.

Sokrates — Öte yandan, ilkel adları resimlerle karşılaştırırsak, onların resimler gibi olduğunu görürüz: Resimlere uygun olan, verilmesi gereken bütün renklerle biçimleri verebildiğimiz gibi, vermeyebiliriz de; kimini eksik bırakmak, kimine de az, ya da çok eklemek elimizdedir, değil mi?

Kratylos — Evet.

Sokrates — Bütün hepsinin hakkını vererek yapılan resimler, görüntüler güzel oluyor, eksik, ya da artık bırakılan resimlerle görüntüler resim olmasına karşın, görüntü olmasına görüntü oluyor ama kötü, çirkin resim, ya da görüntü oluyor, değil mi?

Kratylos — Evet. d

Sokrates — Peki, ya nesnelerin özünü ortaya koymak için hecelerle harfleri kullanan kimse? Yukarıdaki ilke onun için de geçerli değil mi? Nesnelere uygun olanı verirse görüntü —söydeşi ad— güzel olur, birtakım ayrıntılar ekler, ya da çıkarırsa, gene bir görüntü elde eder, ama elde ettiği görüntü güzel olmaz; kısacası, kimi adlar iyi kurulmuş olur, kimileri de kötü değil mi?

Kratylos — Belki.

Sokrates — Hesapça, ad sanatçısı iyi, ya da kötü olacak e belki.

Kratylos — Evet.

Sokrates — Yasa koyucu diye adlandırdığımız sanatçıdır o.

Kratylos — Evet.

Sokrates — Zeus bilir ya, sözünü ettiğimiz noktalarda anlaşmışsak, bütün öbür sanatlarda olduğu gibi, yasa koyucu kimi zaman iyi, kimi zaman da kötü olur.

Kratylos — Çok doğru. Ama görüyorsun ki Sokrates, «a» gibi, «b» gibi harflerin herbirini «dil bilgisi» kurallarına göre adlara bağladığımızda bir çıkarma, bir ekleme, ya da bir değişiklik yaparsak adı yazmış oluruz, ama doğru yazmış olmayız, 432 a adı yazmış bile sayılmayız; bu işlemlerden birine uğradığında ad adlıktan çıkar, başka bir şey olur.

Sokrates — Böyle bir görüşün iyi bir görüş olmamasından kaygılanıyorum Kratylos.

Kratylos — Nasıl?

Sokrates — Senin bu söylediğin, var olup olmaması bir sayıya gücün bağlı bulunan bir şeyin başına gelebilir. On sayısını ele alalım örneğin, ya da istersen herhangi bir sayıyı; ona bir şey ekler, ya da ondan bir şey çıkarılırsa, hemen bir baş- b ka sayı elde edilir. Ama genel olarak nitelik ve görüntü için bu doğruluk geçerli değildir; tersine, bir görüntü elde etmek

istenirse bir nesneyi bütün ayrıntılarıyle göstermekten kaçınmak gerekir. Söylediğim doğru mu, değil mi, bir düşün. Bir
c tanrı, ressamlar gibi yalnız senin rengini ve biçimini resimde göstermekle kalmayıp, senin tüm içini olduğu gibi resme koysa, ona yumuşaklığın ve sıcaklığın bütün özelliklerini verse, devinimi, canı, düşünüyü sende olduğu gibi resme sokabilse, bir sözcükle sende olan bütün şeyleri yanı başına, ikinci bir kez olduğu gibi koysa, Kratylos'la Kratylos'un resmi iki ayrı şey olmaz mı? Bu Kratylos'la Kratylos'un resmi mi olur, yoksa iki Kratylos mu?

Kratylos — Sanırım, iki Kratylos olur.

Sokrates — Görüyorsun ya, gönüldeşim, resim ve demin sözünü ettiğimiz şeyler için başka bir doğruluk aramak, bir
d şeyin çıkarılmış, ya da eklenmiş olduğunu görünce artık bu resim değildir diye ayak dirememek gerekiyor. Nesneleri belirten resimlerin nesnelerin içindekileri göstermekten ne denli uzak olduğunun farkında değil misin?

Kratylos — Farkındayım.

Sokrates — Adlar, adları oldukları nesnelere tıpatıp benzeselerdi ne gülünç olurdu! O zaman her şey çift olurdu, bu çiftlerden hangisi nesnenin kendisi, hangisi adı olduğu anlaşılmazdı.

Kratylos — Haklısın.

Sokrates — Öyleyse, sevgili gönüldeşim, birtakım adların iyi kurulmuş, birtakım adların kötü kurulmuş olsun; sonra adların, adları oldukları nesnelere bütün bütün benzemeleri için ille bütün harflerinin bulunmaları gerekir diye dayatma. As-
e lında yeri değilken, şu, ya da bu harfin ada girmesine göz yum. Bir harf için bunu yaptıktan sonra tümcedeki sözcüğe, sonra da konuşmamızdaki tümceye bu hakkı tanı. Bununla birlikte harflerin adları üzerine Hermogenes'le benim dediklerimi anımsıyorsan, harflerin adlarında olduğu gibi söz konusu olan nesnenin ana çizgileri bulundukça o nesnenin doğru
433 a adlandığını, söylendiğini benimse.

Kratylos — Anımsıyorum.

Sokrates — İyi öyleyse. Bu ana çizgiler olunca, çizgilerin hepsi bulunmasa da, nesne bildirilmiş olur; bütün çizgiler bulunursa bu bildirme iyi, pek azı bulunursa kötü olur! Nesnenin belirtildiğini benimseyip, artık ilişmeyelim ona. Yoksa ge-

cenin ilerlemiş saatlerinde yollarda dolaşan Aeginalılar gibi biz de cezaya çarpılır, gereğinden daha geç varmış görünürüz b
nesnelere. İstersen sen kendine adların doğruluğu için bir başka tanımlama ara; ada nesnenin heceler ve harfler yardımıyle yapılmış bir belirti deme. Bu iki önerinin ikisini birden ileri sürersen, ancak kendi kendinle uzlaşabilirsin.

Kratylos — Dediğin doğru Sokrates, ben de öyle düşünüyorum.

Sokrates — Bunlar üzerindeki düşüncelerimiz bir olduğuna göre, başka bir soruna geçelim. Adın iyi kurulması için kendine uygun harfleri olmalıdır ,diyorduk.

Kratylos — Evet.

Sokrates — Uygun harfler nesnelere benzeyen harfler de- c
ğil midir?

Kratylos — Çok doğru.

Sokrates — Demek ki, iyi kurulmuş adlar böyle. Kötü yapılmış adların çoğu nesneye benzeyen, nesneye uygun harflerden kurulmuştur, —resim olması için gerekeni budur— ama adda bunların yanısıra uygun olmayan bir şeyin bulunmasıdır ki, adı güzel olmaktan, iyi yapılmış olmaktan alıkor. Sen de bu kanıda mısın, yoksa başka bir kanıda mı?

Kratylos — Savaşı hiç sürüncemede bırakmamak gerekir, diye düşünüyorum, Sokrates. Ama kötü kurulmuş bir adın var olmasının onaylanmasını görmek hoşuma gitmiyor.

Sokrates — Adın nesnenin belirtisi diye tanımlanmasını beğenmiyor musun? d

Kratylos — Beğeniyorum.

Sokrates — Birtakım adların eski adların yardımıyle kurulduğunu, başka birtakım adların da ilkel adlar olduğunu söylemeyi ussal bulmuyor musun?

Kratylos — Buluyorum.

Sokrates — İlkel adların belirtiler olması gerekiyorsa, belirttikleri nesnelere elden geldiğince benzetmek için başka belirtilerin sağladığı bir yolun var mı? Yoksa Hermogenes'le da- e
ha birçoklarının tuttukları yolu mu daha çok beğeniyorsun? Onlara göre adlar bir anlaşmaya varılarak yapılmış belirtilermiş, nesneleri daha önceden bilen kimselere belirtirlermiş adları. Bir adın doğruluğunun bu anlaşmaya dayandığını benimsiyor musun? Bizim gördüğümüz gibi anlaşmanın tersine bugün küçük diye çağırdığımıza büyük, büyük diye çağırdığımıza

küçük demenin bir önemi yok mudur? Bu iki yoldan hangisini yeğliyorsun sen?

Kratylos — Ne olursa olsun Sokrates, benzeyen bir öykün-
434 a me, belirtilen bir şeyi belirtmek için ilk yoldan yeğ tutulmalıdır.

Sokrates — Haklısın. Demek ki, adın nesneye benzer olması için ilkel adları kuran öğelerin, gücün, doğal olarak nesnelere benzer olması gerekiyor? Anlatmak istediğim şu: Demin sözünü ettiğimiz, resmin öykündüğü nesnelere benzer renkler
b olmasaydı doğada, gerçekliğe benzer tablolar yapılır mıydı hiç? Yapılmazdı, değil mi?

Kratylos — Yapılmazdı.

Sokrates — Bunun gibi adların kurulması için bir araya getirilmesi gereken öğeler başlangıçta adların öykünmeleri oldukları nesnelerle bir benzerlikleri bulunmasaydı, adlar herhangi bir nesneye benzer miydi hiç? Adların kuruluşunda bir araya getirilecek olan öğeler harfler değil midir?

Kratylos — Evet.

Sokrates — Demin Hermogenes'le yaptığımız incelemede izle beni. Haydi bakalım; sence, «r» harfinin atılışla, devinim-
c le, sertlikle bir benzerliği olduğunu söylemekte haklı mıyız, değil miyiz?

Kratylos — Haklısınız bence.

Sokrates — «L» nin de düzle, yumuşaklıkla, biraz önce sözünü ettiğimiz özelliklerle bir benzerliği yok mudur?

Kratylos — Vardır.

Sokrates — Şimdi sen bizim sklêrotes (sertlik) dediğimize Eretrialıların sülêrotêr dediklerini biliyor musun?

Kratylos — Biliyorum.

Sokrates — «R» ile «s», ikisi de bir şeye mi benziyor? Bir kavram onlarınkinde «r» ile, bizimkinde «s» ile bittiğine göre, bu harfler bize ve onlara aynı şeyi mi bildiriyor, yoksa iki yandan birine bildirmiyor mu?

d *Kratylos* — Her iki yana da aynı şeyi bildiriyor.

Sokrates — «R» ile «s» nin birbirine benzedikleri için mi, benzemedikleri için mi?

Kratylos — Benzedikleri için.

Sokrates — Her yerde mi benziyorlar birbirlerine?

Kratylos — Belki devinmeyi belirtmede ancak.

Sokrates — Sözcüğün içine sokulmuş olan «l» de mi böyle? «L» tersine, sertliğini karşıtını bildirmiyor mu?

Kratylos — Sokrates, «l» pek yerinde değildir belki. Demin Hermogenes'e yerine göre harflerin araya sokulduğunu, çıkarıldığını söylediğin gibi, burada da bence «r» yerine «l» koymak gerekiyor belki.

Sokrates — Haklısın. Peki, bugünkü dilimizde sklêron e
(sert) diye söyleyince anlaşmıyor muyuz birbirimizle? Sen şimdi bu sözcükle ne dediğimi bilmiyor musun?

Kratylos — Kullanışına alıştığım için biliyorum, sevgili gönüldeşim.

Sokrates — Ama kullanılış, alışma derken anlaşmadan başka bir şey mi söylediğini sanıyorsun? Ben bu sözcüğü (sklêron'u) hecelerken usumdan geçen şeyin ne olduğunu, onun usumdan geçtiğini biliyorsun sen. Senin de düşünün bu değil mi?

Kratylos — Evet.

Sokrates — Konuşurken usumdan geçirdiğim şeye benze- 435 a
yen bir şeyin aracılığıyla bildiriyorum; sertlik (sklêrotes) dediğin şeyle «l» arasında bir benzerlik yok. Ama bu böyleyse, sen kendinle bir anlaşmaya varmış oluyorsun: Adın doğruluğu anlaşmadır sence; anlaşma ile alışma benimsenince adın doğruluğunda, hem benzeyen, hem de benzemeyen harfler bildirme, anlatma işini başarıyor. Alışmanın anlaşma ile hiçbir ilintisi b
olmasa bile, bildirme aracı olarak alışmayı, kullanışı değil de benzerliği söylemek doğru olmayacak artık. Çünkü göründüğüne göre, alışma anlatma, bildirme işi için hem benzeyenleri, hem de benzemeyenleri kullanıyor. Bu konuda anlaştığımıza göre de, Kratylos —susmanı evetleme sayıyorum— konuşurken düşündüğümüzün anlatılmasına, bildirilmesine anlaşmanın, kullanışın, alışmanın da yardım etmeleri gerekiyor. Değerli gönüldeşim, örnek olarak bir sayı al istersen. Adların doğruluğu üzerine kesin bir erke ile uzlaşmaz, anlaşmazsan, sayıların herbirine kendilerine benzeyen adı nasıl uygulayabilirsin? Adların nesnelere alabildiğine benzemelerini ben de be- c
ğeniyorum. Ama korkarım ki, gerçekte —Hermogenes'in sözünü anımsayalım— işi hep benzerlikten yana çekmek biraz sakıncalı olacak, adların doğruluğu için anlaşma denilen bu kaba yola başvurmak zorunda kalınacak. Başka bir deyişle en gü-

zel konuşma biçimi bütün adların, ya da çoğunun nesnelere benzer, nesnelere uygun olmasına dayanır; en çirkin konuşma biçimi de tersine dayanır. Şimdi bunlardan sonra de bana: Ad-
d lar ne iş görür, ne gibi yararlanabiliriz biz onlardan?

Kratylos — Bence öğretmeye yarar Sokrates; kesin olarak şu söylenebilir: Adları bilen kişi nesneleri de bilir.

Sokrates — Şunu demek istiyorsun değil mi Kratylos: Adın hangi doğadan olduğu bilinirse— nesne ile onun doğası birdir— nesne de bilinir, çünkü nesne ada benzer durumda; bu hesaba göre de, kendi aralarında benzeşen bütün nesne-
e rin tek ve aynı olan bir bilimi vardır. Adları bilen nesneleri de bilir dediğin zaman düşündüğün buydu sanırım.

Kratylos — Tamamı tamamına buydu.

Sokrates — Haydi gel de şimdi sözünü ettiğin «nesneleri öğrenme» nasıl şeydir, başka bir öğrenme biçimi var mıdır, varsa birinci biçimden daha mı kötüdür, yoksa ondan başka bir öğrenme biçimi yok mudur, bir bakalım? Ne dersin?

Kratylos — Şunu derim: Başka bir öğrenme biçimi yok-
436 a tur, bu biçim tektir ve en iyisidir.

Sokrates — Nesnelerin bulgulanması ötekilerin bulgulanması gibi midir? Bulgulayan, adlar nelerin adlarıyse onları da bulgulamış mı demektir? Yoksa araştırma ve bulgulama başka türlü yapılacak da, öğretme mi bu biçimde olacak?

Kratylos — Araştırma ve bulgulama salt bu biçimde, bu koşullarla yapılacak.

Sokrates — Öyleyse bir düşünelim Kratylos. Bir kimse
b nesneleri ararken adları kılavuz olarak ele alıp, herbirinin anlamını incelerse, büyük yanılgı sakıncasıyle karşılaşacağını mı düşünüyorsun?

Kratylos — Nasıl?

Sokrates — Adları ilk koyan kimse onları, nesneler üzerine edindiği düşünüye göre kurmamış mıdır? Böyle düşünmüyor muyuz biz?

Kratylos — Evet.

Sokrates — Bu edindiği düşünü yanlışsa, adları da bu sanıya göre kurmuşsa onu kılavuz seçtiğimiz zaman nedir başımıza gelecek olan? Yanılmaktan başka bir şey mi?

Kratylos — Belki de böyle değildir bu iş Şokrates, adları kuran yazar bilerek, yerli yerinde kuruyor adları. Böyle olma-
c saydı adlar da olmazdı. Kaç zamandır söylediğim gibi bunun

en iyi kanıtı şu: Adları kuran yazar gerçekle karşılaşmış olup, böylesine tüm bir uyuşma sağlamamıştı hiç. Kendin de konuşurken bütün adların ortak benzerliğini ve yönsemesini, adların kuruluşunda aynı ilkenin, aynı amacın güdüldüğünü görmedin mi?

Sokrates — Ama bu bir kanıt sayılmaz ki, tonton Kratylos! Diyelim ki, adların yazarı, kurucusu başlangıçta yanıldı, sonra gelenleri de bu devineğe göre zorla uydurdu, uyuşmayı d
böyle sağladı; şaşılacak bir şey yok bunda. Geometri biçimlerinde olduğu gibi: İlk biçimin küçük olması, açık olmaması dolayısıyle bir yanlışlık yapılınca, ondan sonraki bütün biçimlerin de kendi aralarında, birbirine uydukları görülür. Demek ki, ilkin bir şeyin doğru kurulup kurulmadığını anlamak üzere, herkes her yerde başlangıç üstüne çok düşünmeli, kafa yormalı, büyük çaba göstermelidir. Bu iş yeterince araştırıldıktan sonradır ki, birinin ardından gelenin doğru olup olmadığına bakmalı. Adların aralarında bir uyuşma olsaydı şaşardım doğrusu. Daha önce gözden geçirdiğimiz adları yeniden inceleyelim. e
Adların bize gerçekliği, her şeyin yürüdüğünü, devindiğini, aktığını belirterek gösterdiğini bu anlamda söylüyorduk, değil mi? Sence de adlar gerçekliği gösteriyor, değil mi?

Kratylos — Yüzde yüz böyle bu. Üstelik de adların gerçekliği doğru olarak gösterdiğini ekleyelim. 437 a

Sokrates — Adlardan ilkin epistêmê (bilim) adını ele alıp, bu adın kaç anlama geldiğini görelim. Bu ad, canımızın nesnelerle birlikte devindiğinden daha çok, canımızı nesneler üzerinde tuttuğunu (histêsis) bildirire benziyor. Baştaki «e» harfini bugün yapığımız gibi söylemek, «e» yi çıkarıp pistêmê demekten daha doğrudur. Sonra bebaion sözcüğüne bakarsak onun bir devinim değil, bir koyuk, bir temel, bir basamak (basis) ve bir duruş (stasis) öykünmesi olduğunu görür gibi olu- b
ruz. Historia (araştırma, bilgi) sözcüğünün kendisi akışı (rhous) ve durdurmayı (histêsi) anlatıyor. Piston (güven, inanılır) da gene açıkça durduranı (histan) anlatıyor. Mnêmê (bellek) bir atılışı değil de, candaki bir kalışı (monê) gösteriyor. Hamartia (yanılgı) ile symphora'yı (kaza) alalım ele istersen. Sözcüğün kuruluşuna dikkat edilecek olursa, anlayış (synesis), bilim (epistêmê) ve övülmeye değer bütün öbür şeyleri bildiren adlarla bir anlama geldiği görülür. Daha da ileri gidelim: Amathia (bilisizlik) ile akolasia (düzensizlik, avarelik) da bun- c

lara çok, ama çok yakın görünüyor. Amathia'nın tanrı ile birlikte gidenin (hama theôiontos) devinmesi, akolasia'nın da nesnelere yoldaşlık etmesi, nesneleri izlemesi (akolouthia) olduğu açıkça anlaşılıyor. Böylece, en kötü işler yapıldığını sandığımız adlar en iyi şeyler için yapılmışlara benzer olarak ortaya çıkıyor. İşin ardını bırakmayan bir kimsenin bunlara benzer daha pek çok ad bulacağını, bunlara bakarak ad koyanın, kuranın nesneleri yürüyüşlerinde, devinmelerinde değil de, duruşlarında gösterdiğine inanacağını sanıyorum.

Kratylos — Oysa ad koyanın çoğun öteki anlamı verdiğini
d görüyorsun Sokrates.

Sokrates — Ne çıkar bundan Kratylos— Adları oy pusulaları gibi teker teker saymaya mı kalkacağız, bunda mı arayacağız doğruluğu? Hangi yanın adları daha çok sayıda nesne gösteriyorsa ,o yanda mı olacak gerçek?

Kratylos — Öyle olacağa benzemiyor.

Sokrates — Hayır sevgili gönüldeşim, öyle olmaz hiç. Bu
438 a konuyu bir yana bırakalım da, bizi buraya getiren devineğe, başlangıca dönelim. Az önceki tartışmamızda, anımsıyorsan, ad koyucunun adlandırdıkları nesneleri iyice bilmesi gerektiğini söylemiştin. Gene bu kanıda mısın; evet mi, hayır mı?

Kratylos — Gene o kanıdayım.

b *Sokrates* — İlkel adları koyan bunların işini iyice bilerek, yerli yerinde mi koydu sence?

Kratylos — Evet.

Sokrates — İlkel adlar daha ortada olmadığına, nesneleri öğrenmek, ya da bulgulamak için biricik yol da adları öğrenmek, ya da bulgulamak olduğuna göre, ad koyucu dediğimiz kişi neyin yardımıyle öğrenmiş, ya da bulgulamıştır nesneleri?

Kratylos — Hiç de yabana atılacak bir söz değil bu dediğin!

Sokrates — Nesneler gerçekten adlardan başka şeylerden öğrenilmezse, daha ortada hiçbir ad yokken, adlar bilinmezken, adların yerli yerinde kurulduğunu, yasa koyucunun işini yaptığını nasıl diyebiliriz?

Kratylos — Bence Sokrates, bu konuda en doğru açıkla-
c ma şu: Nesnelere ilkel adları veren erk, insan gücünden üstün bir erktir, bu yüzden de adlar zorunlu olarak doğrudur.

Sokrates — Peki, sen ad koyucu bir daimon, ya da bir tanrı iken genc de kendi kendisiyle çelişmeye düşeceğini, birbiri-

ni tutmayan işler görebileceğini mi sanıyorsun adları kurarken? Hiçbir değer vermiyor musun az önce söylediklerimize?

Kratylos — İki takım adlardan, bir takımındaki adlar doğru değildir belki.

Sokrates — Hangi takım adlar doğru değildir, değerli Kratylos? Durma ile ilgili olanlar mı, yoksa devinimi belirtenler mi? Demin de söylediğimiz gibi, karar vermek için sayısının çokluğuna bakmayacağız sanırım. d

Kratylos — Evet Sokrates, sayısının çokluğuna aldırmamak gerek.

Sokrates — Adların giriştiği bu iç savaşta, her iki yan da gerçeğe benzemek ayrıcalığının kendilerinde olduğunu söylüyor; karar vermek, haklıyı haksızı ayırdetmek için neye dayanacağız, ya da nereye başvuracağız? Bunlardan başka adlara değil —başka adlar da yok—; demek ki adların yardımı olmadan gerçeğin her iki takımdan hangisinde bulunduğunu, nesnelerin gerçekliğini göstererek elbet, adların dışında, başka ışıklar, aydınlatıcılar aramak gerekiyor. e

Kratylos — Ben de bu kanıdayım.

Sokrates — Söylediklerimiz doğruysa Kratylos, adların yardımı olmadan nesneleri öğrenebiliriz gibi.

Kratylos — Öyle gibi.

Sokrates — Peki, nerden bekliyorsun bu bilgiyi? Aralarında bir yakınlık olanları birbiriyle karşılaştırarak, ya da nesneleri kendi kendilerinden öğrenmek gibi doğal ve en yasal bir araçtan başka bir şeyden mi? Çünkü onlardan değişik, ayrımlı, onlara yabancı olan şey onları değil, onlardan değişik, ayrımlı, onlara yabancı olan bir şeyi gösterecektir. 439 a

Kratylos — Haklısın gibime geliyor.

Sokrates — Zeus aşkına bir dur bakalım! İyi kurulmuş adların, gösterdikleri, resmi, görüntüsü oldukları nesnelere benzediklerini kaç kez söylemiştik birlikte?

Kratylos — Evet, söylemiştik.

Sokrates — Nesneleri bir yandan adlar, öte yandan doğrudan doğruya kendilerinden tanıyabilirsek, bilebilirsek, bu iki bilmeden hangisi daha güzel, daha yerindedir? Resmi gözden geçirerek resmin iyi olup olmadığını, aynı zamanda hangi gerçeğin resmiyse o gerçeği öğrenme yolu mu, yoksa gerçeğin ken-

b disini, gerçeğin resminin uygun olarak yapılıp yapılmadığını gerçekten öğrenmek mi?

Kratylos — Bence gerçekten kalkmak, başlamak gerekir elbet.

Sokrates — Nesneleri nasıl öğrenmek, ya da bulgulamak gerektiğini anlamak benim gücümü de, senin gücünü de aşar belki. Adlardan kalkmayıp, başlamayıp nesneleri hem öğrenmek, hem de araştırmak için adlardan değil, nesnelerin kendilerinden kalkmak, başlamak gerektiğini söylemekle yetinelim.

Kratylos — Evet, bununla yetinelim Sokrates.

Sokrates — Bütün bu adların bir yere yöneltilmesinin bi-
c zi yanılgıya düşürmemesi için gözümüzü açıp iyi bakmalıyız. Adları kuranlar nesneler adlarını verirken her şeyin gerçekten yürüyüşte ve akışta olduğunu düşündükleri —ben de onların böyle düşündüğüne inanıyorum—, ona göre devindiklerinde, ya gerçek böyle değilse, ya kendileri bir kasırganın içine düşmüş, dönüp duruyorlar da bizi de arkalarından sürüklüyorlarsa? Eşsiz Kratylos, sık sık gördüğüm bir düşü anlatayım da sana, bir incele. Kendinde iyi ve güzel bir şeyin var olduğu-
d nu, her bir varlık için de bunun böyle olduğunu söylemeli miyiz?

Kratylos — Bence söylemeliyiz Sokrates.

Sokrates — Şimdi bu kendinde güzel şeyi gözden geçirelim; bu türden güzel bir yüz, ya da bir nesne var mı; bütün bunlar akışta gözüküyorlar mı diye değil, kendinde güzel olan şey her zaman olduğu gibi kalıyor mu diye.

Kratylos — Zorunlu olarak kalıyor.

Sokrates — Durmadan geçip giderse, ona önce bir ad verilerek budur denilebilir, sonra ırası, özellikleri söylenebilir mi? Biz konuşurken onun hemen başka bir şey oluvererek elimizden kaçması ,artık onun eski durumda bulunmaması demek değil midir?

Kratylos — Demektir elbet.

Sokrates — Hiçbir zaman aynı durumda bulunmayan bir
e şeye nasıl olur da varlık bağlanabilir, o şey nasıl olur da var olabilir? Herhangi bir anda bir durumda kalıyorsa, hiç değilse o zaman yer değiştirmediği bellidir; oldum bittim hep bir

durumdaysa, biçiminden ayrılmadan nasıl değişebilir, ya da devinebilir?

Kratylos — Değişemez de, devinemez de!

Sokrates — Dahası var; kimse onu bilmez de. Onu tanımak, bilmek isteyen yaklaşınca o başka değişik bir şey olacak, böylece nasıl bir şey olduğu, ne durumda bulunduğu anlaşılamayacaktır. Hiçbir zaman belli bir durumu olmayan şeyi bilecek hiçbir bilgi yoktur.

Kratylos — Öyle. 440 a

Sokrates — Her şey değişir, hiçbir şey olduğu gibi durmazsa Kratylos, bilgiden de söz edilemez sanırım. Çünkü bilgi dediğimiz şey, değişerek bilgi olup durursa, bilgi hep sürecek, kalacak, bilgi olacak hep. Ama bilgi de biçim değiştirirse, bir başka biçim bilgi olarak değişir, bilgi diye bir şey de kalmaz artık. Bilgi durmadan değişip durursa bilgi olmaz; bundan da b şu sonuç çıkar: Ne özne kalır bilecek, ne de nesne kalır bilinecek. Tersine, bilecek hep bir özne, bilinen bir nesne gibi, güzel gibi, iyi gibi, herbir varlık gibi varsa, bütün o konuştuklarımın, sözünü ettiklerimizin akışla, devinmeyle hiçbir benzerlikleri yoktur. Böyle midir bu, yoksa Herakleitos'çuların, daha birçoklarının söyledikleri gibi midir gerçek? Korkarım aydınlatılması, belginlemesi güç bir noktadır bu. Kendini, canını ad- c ların buyruğuna vermek, adlara, ad kuranlara bel bağlayarak kendinin bir şey bildiğine güvenmek, kendinde, nesnelerde sağlam hiçbir şeyin bulunmadığını benimseyerek her şeyin —nesnelerde olduğu gibi— aktığını, kireç kaplar gibi gittiğini söylemek, kısacası nesnelerin durumunun nezleye yakalanmış insanlar gibi olduğunu, her şeyin akıntı içinde sürüklendiğini sanmak, usu başında bir kimseye pek yakışmasa gerek. Belki de gerçek böyledir Kratylos; değildir belki de. Demek ki, yo- d rulmadan, yılmadan yolunca yordamınca incelemeye girişmeli, hiçbir şeyin kolayına kaçmamalı; —gençsin sen daha, çiçeğin burnunda— araştırıp soruşturduktan sonra da, gerekirse bulgularını bildirmelisin bana.

Kratylos — Yapacağım dediğini. Bununla birlikte şunu bil ki Sokrates, şimdi bile onu düşünmüyor, kafamı yoran bu sorun'u incelemiyor değilim, ama Herakleitos'un kanısını iyi- e den iyiye yeğliyorum.

Sokrates — Peki öyleyse arkadaşım! Bir başka sefer sen bana öğretirsin bildiklerini. Tarlaya gitmek için hazırlandığına göre bugün yolundan kalma, Hermogenes de yoldaşlık eder sana.

Kratylos — Peki Sokrates. Ama sen de bu işin ardını bırakma, düşün gene.

İON
ŞİİR ÜSTÜNE

Türkçesi
Tacettin Ünlü

Sokrates — Günaydın İon. Nerden bu geliş böyle, Ephe- 530 a
sos'tan mı?

İon — Hayır Sokrates, memleketimden dönmüyorum, Epidauros'tan, Asklepios şenliklerinden geliyorum.

Sokrates — Demek tanrı şerefine bir ozan yarışması Epidauros'ta da yapıldı?

İon — Evet, hem ozan yarışması, hem her çeşit müzik yarışmaları.

Sokrates — Öyleyse sen de katıldın bunlara. Başarı sağladın mı bari?

İon — Birinci olduk, Sokrates. b

Sokrates — Güzel. E, şimdi Panathenaia yarışmalarını kazanmalısın.

İon — Kazanacağız, tanrı yardım ederse.

Sokrates — Biliyor musun, İon, siz ozanlara ben öteden beri imrenirim. İmrenilmez mi, halk sizi hep en güzel elbiseler içinde görür, ömrünüz hep büyük şairleri incelemekle geçer, en çok da Homeros'u. Onun yalnız mısralarını ezberlemeniz yetmez, düşüncesini de adamakıllı tanımanız gerekir. Şair- c
in ne demek istediğini anlamadan ozan olunmaz ki... Ozan dediğin, dinleyicilerine şairin fikrini açıklayabilmeli; bunu başarabilmek için de onun ne demek istediğini anlamak gerek. Hepsi de imrenilecek şeyler bunlar işte.

İon — Doğru söylüyorsun Sokrates. İnan ki sanatımda beni en çok yoran da o anlama noktasıdır. E, sanırım ki Homeros'u benim kadar iyi anlatan kimse yoktur dünyada. Ne d
Lampsakos'lu Metrodoros, ne Thasos'lu Stesimbrotos; ne Glaukon, ne de gelmiş geçmiş ozanlardan herhangi biri Homeros üzerinde benimkiler kadar güzel düşünceler bulabilmişlerdir.

Sokrates — Buna büsbütün sevindim, İon. Bu hünerlerinden bir parça da bana göstermez misin?

İon — Homeros'u nasıl değerlendirdiğim vallahi görülmeye değer Sokrates. Onun için derim her zaman ya, Homeros-severler bir altın taç giydirmeliler bana.

Sokrates — Seni dinlemek için başlıbaşına bir gün ayıra- 531 a

cağım; şimdilik tek bir şey sormak istiyorum: Hünerini gösterirken yalnız Homeros'u mu ele alırsın, yoksa Hesiodos ve Arkhilokhos'a kadar da uzanır mısın?

İon — Yalnız Homeros. Yetmez mi?

Sokrates — Ama bazı konular üzerinde Homeros'la Hesiodos aynı şeyleri söylüyorlar, değil mi?

İon — Evet, hem de birçok konular üzerinde.

Sokrates — Peki, böyle konular üzerinde Homeros'un söylediklerini Hesiodos'unkilerden daha mı iyi anlatırsın?

İon — Onların aynı şeyleri söyledikleri konuları ben de aynı başarı ile anlatırım Sokrates.

b *Sokrates* — Ya aynı şeyleri söylemedikleri konuları? Örneğin Homeros da, Hesiodos da falcılık üzerine konuşurlar.

İon — Evet.

Sokrates — Bu iki şairin falcılık üzerine söylediklerinden birbirine uyanları ve uymayanları sen mi daha iyi açıklarsın, yoksa iyi bir bilici mi?

İon — İyi bir bilici.

Sokrates — Ama bilici sen olsaydın söylediklerinin aynı olanlarını açıklayabildiğin gibi, olmayanlarını da açıklayabilecek değil miydin?

İon — Elbette.

c *Sokrates* — O halde niçin Homeros üzerinde çalıştığın kadar Hesiodos üzerinde veya öbür şairler üzerinde çalışmıyorsun? Homeros diğer bütün şairlerden ayrı konular mı işliyor? Çokluk o da savaştan, iyi olsun, kötü olsunlar, tüccar olsunlar, zanaatçı olsunlar insanlar arasındaki ilintilerden, tanrıların kendi aralarındaki ilintilerden ve sonra yine tanrıların insanlarla olan çeşit çeşit ilintilerinden, gökyüzünde olup bitenlerden, Hades ülkesinde olup bitenlerden, tanrıların, kahramanların, gelmiş geçmişlerinden söz etmiyor mu? Bütün bun-

d lar Homeros'ta yok mu?

İon — Doğru söyledin, Sokrates.

Sokrates — E, peki bunlar öbür şairlerde yok mu?

İon — Var, Sokrates, var ama Homeros'taki gibi değil.

Sokrates — Ya nasıl, daha mı fena?

İon — Çok daha fena.

Sokrates — Homeros'un bu konuları ele alışı demek daha iyi?

İon — Hiç şüphesiz.

Sokrates — Bak, dinle benim güzel çocuğum: Tut ki üç beş kişi oturmuş sayılar üzerine konuşuyorlar da içlerinden birinin söyledikleri öbürlerininkilerden çok daha doğru. O doğru söyleyenin hangisi olduğunu ayırdedecek biri vardır bu dünyada, değil mi?

İon — Vardır. e

Sokrates — Doğru olmayan lafları da aynı adam mı anlar dersin, yoksa bir başkasını mı getirmeli?

İon — Aynı adam anlar, derim.

Sokrates — O halde bu adam sayı saymasını bilen bir kimsedir.

İon — Evet.

Sokrates — Bir de tut ki yine üç beş kişi oturmuş sağlığa yarar yemekler üzerine konuşuyorlar da içlerinden biri çok akla yakın laflar ediyor. Bu akla yakın laflar edeni biri ayırdeder de edemeyeni başkası mı ayırdeder, yoksa her ikisini de bir kişi mi görür?

İon — Aynı kişi, tabii.

Sokrates — Kimdir o?

İon — Hekim.

Sokrates — Konuştuklarımızı bir toplayalım şimdi: Birçok kimseler aynı konuda laf ederlerken kimin iyi, kimin kötü konuştuğunu daima aynı adam ayırdeder; fena konuşanı 532 a
seçemedi mi, iyisini de seçemeyeceği meydanda. Tabii hep aynı konu olmak şartıyle...

İon — Tamam.

Sokrates — Yani her iki durumu da aynı adam anlar.

İon — Evet.

Sokrates — Homeros da, Hesiodos, Arkhilokhos veya öbür şairler de hep aynı konuları başka başka çeşitlerde ele alıyorlar ama, birinin elinden iyi iş çıkıyor, öbürlerininkinden daha az iyi iş diyen sen değil miydin?

İon — Doğru söylüyordum, ama.

Sokrates — İyi konuşanı sen tanıdığına göre o kadar iyi b
konuşamayanın altta kaldığını anlayan da sen olacaksın.

İon — Bana da öyle geliyor.

Sokrates — Öyleyse dostum, aynı konu üzerinde laf edenleri değerlendirecek yetkili ayırtman aynı kimsedir diyen sen c
olduğuna ve hemen hemen bütün şairler aynı konuları ele alırlar diyen de sen olduğuna göre ben de, İon başka şairleri

de Homeros'u açıkladığı kadar iyi açıklar dersem doğru söylemiş olmaz mıyım?

İon — Peki ama Sokrates, ben, öbür şairlerden söz açıldığında hiç ilgilenemiyorum, konuşacak hiçbir değerli laf bulamıyorum, nerdeyse uyuyacak gibi oluyorum da, Homeros'un adı anılınca neden öyle birden uyanıveriyorum, dikkatim düşüncem canlanıyor?

Sokrates — Bunun anlaşılması o kadar güç mü? Senin Homeros üzerinde konuşurken bilgi ve sanata dayanmadığın apaçık ortada. Eğer öyle olsaydı bütün diğer şairler üzerinde de konuşabilirdin, değil mi? Aynı bir şiir sanatı hepsini içine alırdı.

İon — Evet.

d *Sokrates* — Herhangi bir sanatı bütün yönleriyle kavrayabilince aynı yolla bütün diğer sanatları da yargılayabilirsin. Bundan ne demek istediğimi anlatayım mı sana?

İon — Anlat Zeus aşkına. Siz bilginleri dinlemeyi o kadar seviyorum ki.

Sokrates — Doğru mu söylüyorsun acaba, İon? Ama, asıl bilginler sizlersiniz, siz ozanlar, siz oyuncular ve sizlerin şiirlerini çağırdığınız kimseler; benim tek becerdiğim şey gerçeği söylemek ki, sıradan bir insan da bu kadarını yapar artık. Örneğin demin ele aldığımız soruyu düşün, bir sanatı bütün yön-
e leriyle kavrayabilince aynı yolla diğer şeylerin de yargılanabileceği ne kadar basit, ne kadar herkesin bulabileceği bir düşünce, değil mi? Gel seninle bu nokta üzerinde duralım: Genel bir resim sanatı yok mudur?

İon — Vardır.

Sokrates — İyi kötü birçok da ressam gelip geçmiştir...

İon — Öyle.

Sokrates — Peki, bir adam düşünebilir misin ki, Aglaophon'un oğlu ressam Polygnotos'un yaptığı resimlerin iyisini
533 a kötüsünü ayırdedebilsin de diğer ressamlarınkileri edemesin, onların resimleri karşısında uyuklasın, sıkılsın, laf konuşamasın da Polygnotos veya istediğin başka herhangi bir ressamın adı anılınca uyansın, ilgisinin, düşüncelerinin canlandığını duysun?

İon — Olmaz vallahi öyle şey.

Sokrates — Ya heykelcilikte öyle bir adam var mıdır ki
b Metion'un oğlu Daidalos'un, Panopeus'un oğlu Epeos'un, Sa-

mos'lu Theodoros'un veya başka bir heykelcinin başarılarını ayırdedebilsin de, öbür heykelcilerin yaptıklarını görünce, üzerine hafakanlar bassın, uyuşsun, ne diyeceğini bulamasın?

İon — Böyle bir adamın olmayacağına da kalıbımı basarım.

Sokrates — Gelelim flavta veya kitara çalma, kitarayla c
şarkı söyleme, şiir okuma sanatına. Bu alanlarda da öyle bir adam görmemişsindir sanırım ki Olympos, Tamiras veya Orpheus veya İthaka'lı ozan Phemios üzerinde tartışabilsin de Ephesos'lu İon'la karşılaştığında sıkılsın, onun ozanlığının iyiliğine, kötülüğüne bir laf edemesin.

İon — Bu dediğin de çok doğru ama Sokrates o kadar doğru olan bir başka şey daha varsa o da şu ki Homeros üzerinde benim kadar iyi konuşan başka bir kimse yok bu dünyada, bunu herkes böyle bilir ve söz ağzımdan su gibi akar da öbürleri için diyecek bir şey bulamam. Sebebini de sen ara, bul artık. d

Sokrates — Buldum, İon, bak sana da göstereceğim. Sendeki bu, Homeros üzerine güzel konuşma vergisi, demin de söylediğim gibi, bir sanat değil, Euripides'in mıknatıs taşı dediği, ama çoğunluğun Herakles taşı adını taktıkları taştaki cinsten, tanrılardan gelme bir nitelik. Bu taşı bilirsin, yaptığı şey yalnızca demir halkaları kendine çekmek değildir, üstelik kendindeki niteliği onlara geçirir, bu halkalar da taşın yapabildiğini yapar, başka demir halkaları kendilerine çekerler ve birçok halkalar o taştan aldıkları güçle birbirlerine asılı kalırlar. Böylece Musa'lardan şairlere aktarılan güç, onlardan da daha başka şairlere geçer ve bir zincir uzanır. Kahramanlık şiirlerini yazmış büyük şairlerin, duygu şiirlerini yaratmış büc
yük şairlerin o güzel şiirleri, sanatın değil, insanın yüreğine, benliğine üflenmiş tanrısal bir nefesin ürünleridirler. Kozibantlar nasıl ancak kendilerinden geçtikten sonra dans edebilirlerse, duygu şairleri de bildiğimiz o güzel eserleri yaratırken 534 a
kendilerinde değillerdir, musiki ve ahengin akıntısına kapılmış, onların malı olmuşlardır, akılları başlarında iken değil ama, kendilerini kaptırınca ırmaklardan süt akıtan, bal akıtan Bakkhalara benzerler. Lirik şairlerin ruhunu elinde tutan aynı çılgınlıktır ki bunu zaten kendileri söylerler. Şairler şiirlerini, Musa'larla dolu bahçelerde, vadilerde dolaşarak, arılar gibi daldan dala uçarak bal topladıklarını anlatmazlar mı bize?

Doğrudur bu söyledikleri. Şair hafif, kanatlı, kutsal bir şey-
b dir, ilhamı duymadan, kendinden ve aklından öteye geçme-
den yaratamaz şiirini. Bu tanrısal vergiye kavuşmamış insanın
şiir yazmaya, biliciliğe gücü yetmez. Senin Homeros üzerine
yaptığın gibi, konuları üzerinde o kadar güzel şeyler bulup
söylemeleri sanatla değil, tanrısal bir vergiyledir, herbiri an-
cak Musa'nın onu götürdüğü alanda başarı sağlar, kimi heye-
can ve duygudan örülme şiirler yazar, kimi övgüler, kimi des-
tan, kimi de söz oyunu dolu şiirler. Mısralarını sanattan değil,
tanrısal bir güçten elde ettikleri için kendilerininkilerden baş-
ka çeşitlerde ortanın da altındadırlar; istedikleri bir konuyu
sanata dayanarak geliştirebilselerdi her çeşitte başarı göstere-
c bilirlerdi. Tanrının peygamberler ve ilhamlı biliciler gibi şair-
leri de kendilerinden geçirip bize elçi olarak göndermesi, bu
kadar doyulmaz şeyleri, bu kendinden geçmiş insanların değil,
ama kendisinin, onların ağzından kendisinin bize söylediğini
anlatmak içindir. Dediklerimin en iyi kanıtı da Khalkis'li Tin-
nikhos'tur. Hâlâ herkesin ağzında dolaşan lirik şiirlerin belki
en güzeli, kendinin de dediği gibi, Musa'ların bir vergisi olan
o bir tek zafer şarkısından başka akılda tutmaya değer şey ya-
zamadı bu adam. Bana öyle geliyor ki tanrı bu şairle, o güzel
d şiirlerin ne insanlarca yapılmış, ne de insan malı olduklarını,
tanrısal ve tanrıların elinden çıkmış bulunduklarını, şairlere
bir tanrı malı ve elçisi diye bakılmak gerektiğini bize göster-
535 a mek istemiştir. Bunun için de en güzel şarkıyı sıradan bir şai-
rin ağzından bize duyurmuş. Haklı değil miyim, İon?

İon — Doğrusu haklısın Sokrates, sözlerin beni sardı, ba-
na da öyle geliyor ki bu kadar iyi şairlerin tanrı elçileri ola-
rak aramızda bulunmaları bize kutsal bir armağandır.

Sokrates — Siz ozanlar da şairlerin elçileri sayılmaz mı-
sınız?

İon — Bunda da haklısın.

Sokrates — Yani elçilerin elçilerisiniz.

İon — Doğru.

b *Sokrates* — Dikkat et şimdi, İon. Soracağıma açık yürek-
le cevap ver. Bir bestenin mısralarını güzel sesinle okur, se-
yircilerinin yüreğini elinde tutarken, ister düşmanlarının orta-
sına fırlayıp oklarını ayaklarının ucuna bırakan Odysseus'un,
ister Hektor'a saldıran Akhilleus'un şarkısını, ister Andromak-

he, Hekaba veya Priamos'a ait etkili bir parçayı söylerken olsun, kendinde mi yoksa kendinden geçmiş misindir? İlhamın seline kapılmış olan ruhun olayların geçtiği, mısraların anlattığı yerlerde, İthaka'da, Troya'da değil midir? c

İon — Gösterdiğin kanıtlar o kadar ezici ki Sokrates. Açıkça söyleyeyim; içli bir parça okurken gözlerim yaşla dolar, korkar ve dehşet saçan kısımlarda yüreğim ağzıma gelir, saçlarım diken diken olur.

Sokrates — Eğlence ve törenlerin yapıldığı, kendisinin de süslü püslü dolaştığı bir yerde ağlayan yahut da hepsiyle dost olduğu yirmi otuz bin kişilik bir kalabalığın ortasında kimseden hiçbir kötülük görmeksizin korkuya kapılan bir insana aklı başındadır denir mi? d

İon — Denmez Sokrates, denmez.

Sokrates — Kendi duyduğunuz şeyleri çevrenizdeki seyircilerin çoğunluğuna da duyurduğunuzu bilir misin?

İon — Bilirim, bilirim. Ben anlattıkça onlar da benim gibi ağlar, yahut öfkeyle bakar veya titrerler. Ben sahnedeyken onların gösterdikleri tepkileri göz önünde tutmam yüzde yüz gerektir. Çünkü onları ağlatırsam kazancım yüksek olur, ben gülerim; yok gülmeye başlarlarsa bizim ücret hapı yutacağı için bana ağlamak düşer. e

Sokrates — Demin söylediğimi görüyorsun şimdi: Herakles'in taşından çıkan büyüyü kapan sonuncu halka, seyircidir. Ortadaki halka sensin: Ozan, oyuncu. İlk halka ise şairin kendisidir. Tanrı, kendi içindeki değeri, böyle, birinden öbürüne geçirerek insanların ruhunu istediği yere çekip götürür ve o taşa asılı kalan demir halkalar gibi. Musa'nın dört bir yanına yapışmış halkalara da sıra sıra şairler asılıdır. Bir şair şu şiir tanrıçasına, bir başka şair başka bir şiir tanrıçasına bağlıdır ki buna biz tutulma diyoruz; çünkü şair, Musa'nın tutsağı gibidir artık. Sonra bu ilk halkaya, şairlere, başkaları bağlanır ve kimi birinden, örneğin Orpheus'tan, kimi Musaios'tan, çoğu da Homeros'tan ilham alırlar. Sen de bunlardan birisin İon ve Homeros'a bağlısın, başka bir şairden bir parça çağrılınca ilgisiz kalıyor, uyuyorsun; ama onun bir havasını duyunca ruhun hemen horona giriyor, fikirler birbirini kovalıyor; çünkü sen Homeros'tan, bir sanat veya bilgiyle değil, tanrının tutkunu olduğun için, tanrısal bir vergiyle konuşuyorsun. Yer tanrıçasının adamları nasıl yalnızca bağlı oldukları tanrıçanın 536 a b c

sesine cevap verir ve onu bezemek için çeşit çeşit söz ve biçimler bulurlar ama başka havalardan bütün bütün duygusuz kalırlarsa, sen de İon, iş Homeros'a dayandı mı sonun gelmez ve başkaları için hiçbir vereceğin yoktur; niçin Homeros'tan bu kadar kolay konuştuğunu, niçin başkalarından sıkıldığını öğ-
d renmek istemiyor muydun? İşte: Yaptığın sanattan değil, tanrısal bir vergiden geliyor.

İon — İyi konuştun Sokrates. Ama Homeros'u övdüğüm zamanlar kendimden geçmiş, benliğimi elden kaçırmış durumda bulunduğuma beni inandırabilmiş değilsin; Homeros'tan konuşurken beni dinlesen buna zaten sen de inanmazdın.

e *Sokrates* — Anlaşacağız seninle ama, önce şu soruma cevap ver bakayım: Homeros'taki hangi parçalar üzerinde iyi konuşursun? Hepsinde değil sanırım.

İon — Hepsinde Sokrates, ayrısız hepsinde. Bunu böyle bil.

Sokrates — Ama Homeros'un söylediği şeylerden bazılarını bilmezsin sen ,onları bir kenara ayırıyorsundur elbet.

İon — Nelermiş o Homeros'taki benim bilmediğim şeyler bakalım?

537 a *Sokrates* — Günlük işlere, hem de onların girdilerine çıktılarına dokunur parçalar yok mu Homeros'ta hani, örneğin arabacılıkla ilgili? Ezber bilsem okurdum sana da.

İon — Ben biliyorum, okuyayım.

b *Sokrates* — Öyleyse, Patroklos'un ölümüne yol açan o araba yarışına katılan oğlu Antilokhos'a, işaret taşını nasıl dönmesi gerektiğini öğreten babası Nestor'un söylediklerini oku bana.

İon — «Arabanın üzerinde sen de hafifçe sola doğru yat, sağdaki atı sesinle coştur ve dizginlerini koyver. Soldaki hayvanı işaret taşının öyle yakınından geçir ki tekerleğin ortası taşa sanki sürünecekmiş gibi olsun, ama sakın çarpmasın.»

c *Sokrates* — Yeter. Şimdi İon, Homeros'un buradaki öğütlerinin doğru olup olmadığını kim daha iyi bilir, hekim mi, arabacı mı?

İon — Arabacı elbet.

Sokrates — Neden? Araba kullanmayı bildiğinden mi, yoksa başka bir sebeple mi?

İon — Araba kullanmayı bildiğinden.

Sokrates — O halde her işin adamı belirli bir konu üzerin-

de laf edebilir. Arabacılık öğrenmek için hekimliğe çalışmayız değil mi?

İon — Tabii.

Sokrates — Hekim olmak için de marangoz çıraklığına başlamayız?

İon — Tabii.

Sokrates — Sanatlarda da öyle değil midir? Şu sanat üzerinde bir şey öğrenmek için öbür sanata çalışmayız, değil mi? d
Ama dur, bu sorumdan önce şuna cevap ver: Her sanatın ayrı bir alanı, ayrı bir konusu var mıdır, yok mudur?

İon — Vardır.

Sokrates — Ben, bir sanatı konusuna göre adlandırırım. Sen?

İon — Ben de öyle.

Sokrates — Sanatların konuları hep aynı olsaydı, hepsin- e
den aynı şeyleri öğrenecek olduğumuza göre ayrı ayrı sanatlardan laf edemezdik elbet. İşte beş parmak, sen de sayıyorsun benim kadar. Bunları ikimiz de aynı bilgiye, aritmetiğe, dayanarak saydık desem, evet diyeceksindir elbet.

İon — Evet.

Sokrates — Demin sormak istediğime şimdi cevap ver öy- 538 a
leyse bakalım. Bir sanat belirli şeyler üzerinde ,başka bir sanat da belirli başka şeyler üzerinde bilgi verir, yeter ki gerçekten ayrı ayrı sanatlar olsunlar, değil mi?

İon — Doğru.

Sokrates — O halde bilmediği bir sanatın, işin alanına giren bilgilerden habersizdir.

İon — O da doğru. b

Sokrates — Az önce okuduklarında Homeros'un doğru mu, yanlış mı söylediğini sen mi daha iyi ölçersin, bir arabacı mı?

İon — Arabacı.

Sokrates — Çünkü sen arabacı değil, ozansın.

İon — Evet.

Sokrates — Ozanlık, arabacılıktan başka bir şey.

İon — Elbet.

Sokrates — Başka olunca bildiği şeyler de başka.

İon — Değil mi ya!

Sokrates — Homeros, yaralı Makaon'a içecek bir şey ve- c
ren Hekamedes'in, Nestor'un kapatması Hekamedes'in, yap-

tıklarını anlatmak için, «... Önce susasın diye soğan verdi, sonra da su katılmış Pramnos şarabına tunç bir rendeden geçirdiği keçi peyniri atıp onu içirdi» dese, bu yapılanın doğru olup olmadığını anlamak ozanın mı işidir, hekimin mi?

İon — Hekimin.

Sokrates — Bak yine Homeros'tan okuyorum: «Ve kur-
d şunlu bir öküz boynuzu gibi derinliklere dalıp açgözlü balıklara ölüm taşıyarak.» Bu mısralarda söylenenin yerinde olup olmadığını kim daha iyi bilir, ozan mı, balıkçı mı?

İon — Canım, tabii balıkçı.

Sokrates — Şimdi de sen beni sorguya çeksen de şunu sorsan: Mademki Homeros'ta ayrı ayrı alanlara giren bilgiler-
e le ilgili mısralar buluyorsun Sokrates, bilicilikle ilgili ve doğru olup olmadıklarını ancak bir bilicinin kestirebileceği yerler de bul bakalım, desen. Bak sana nasıl doğru, kolay bir cevap vereceğim. Homeros, birçok yerlerde söz eder bilicilikten. Örneğin, Melampus ırkından gelme bilici Theoklymenes'in Odysseia'daki şu sözlerinde: «Derdiniz nedir, ey zavallılar. Başlarınız, yüzleriniz, her yanınız loşluklara gömülü; ne hıçkı-
539 a rıklarınızın ardı geliyor, ne yüzünüzden akan gözyaşlarının; hayaletler dehlizleri, hayaletler alanları doldurmuş, Erebos'a doğru ilerliyorlar; gökte güneş ölmüş; dünyanın üzerine çöken
b bir uğursuz karanlıktır.» İlyada'nın birçok yerlerinde, örneğin, sipere yapılan saldırışta da der ki: «Hendeği aşmaya uğ-
c raşırlarken üzerlerinde, ordunun sağında, yukarılardan uçan bir kuş, bir kartal göründü. Pençesinde koca bir kan rengi yılan vardı. Yılan sağdı, çırpınıyor, hatta boğuşuyordu; o kadar ki birden geriye kıvrılıp kartalı, göğsünde, boynuna yakın
d bir yerinden ısırdı. Acıya dayanamayan kartal, pençesindeki yılanı askerlerin arasına fırlattı ve sonra haykırarak kendini rüzgâra koyverdi.» Bunları ve benzerlerini inceleyip yargılamak bilicinin işidir.

İon — Doğru bu dediklerin Sokrates.

Sokrates — Senin cevabın da, İon. Ama bak, ben nasıl sana Odysseia ve İlyada'dan bilicilerin, balıkçıların, hekimlerin, alanlarına giren yerleri bulup çıkardımsa sen de, Homeros'u
e benden iyi bildiğine göre, şimdi bana ozanların alanına giren, ozanların sanatına dokunan, başkalarından iyi ozanların inceleyeceği, yargılayacağı yerleri bul bakalım.

İon — İnan ki hepsi ozanın alanıdır, Sokrates.

Sokrates — Yok a canım, hepsi diyemezsin. Ne çabuk unuttun. Bir ozanın bu kadar unutkan olması fena.

İon — Ne unuttum?

Sokrates — Ozanın sanatı arabacınınkinden ayrıdır dediğin aklından çıktı mı? 540 a

İon — Çıkmadı.

Sokrates — Ayrı olduğuna göre de onun başka şeyler bilmesi gerektiğini söylememiş miydin?

İon — Söylemiştim.

Sokrates — O halde her şey ozanlık sanatı alanına girmez, ne de ozanlığa. Sen dedin bunu.

İon — Evet, böyle konular dışarıda kalıyor galiba.

Sokrates — Başka sanatlara bağlı konular dışarıda kalıyor, demek istiyorsun. Peki, senin sanatın mademki bütün konuları bilmiyor, söyle bari bildikleri hangileridir? b

İon — Bir erkeğin, bir kadının, bir tutsağın özgür bir insanın, emir alan birinin, emir veren birinin nasıl konuşacaklarını da ozan bilir sanırım.

Sokrates — Bir ozan, fırtınalı bir denizde gemisinin başında bulunan bir kaptanın söyleyeceklerini ondan iyi mi bilir diyeceksin?

İon — Yok, onu demem.

Sokrates — Bir ozan hastaya bakan bir hekimin diyeceklerini ondan daha iyi mi bilir öyleyse? c

İon — O da değil.

Sokrates — O halde bir tutsağın söyleyeceklerini...

İon — Evet.

Sokrates — Çobanlık yapan bir tutsağın, hayvanlarını gütmek için bulacağı lafları ozan daha iyi mi bulur diyeceksin yani? d

İon — Yok, o da olmadı.

Sokrates — Yün eğiren bir kadının bu iş üzerinde söyleyeceklerini mi?

İon — Hayır.

Sokrates — Askerlerini coşturan bir kumandanın sözlerini mi?

İon — Evet, işte ozanın bileceği şeylerden biri.

Sokrates — Ne yani, ozanlık savaş bilgisine mi girer?

İon — Onu bunu bilmem ama, ben bir kumandanın neler demesi gerektiğini bilirim.

Sokrates — O halde sen aynı zamanda iyi bir savaşçısın,
e İon. Hem iyi bir binici olsaydın, hem de iyi kitara çalsaydın bir atın güzel koşup koşmadığını ayırdedebilirdin. Bu iki bilgiden hangisiyle atın güzel koşup koşmadığını ayırdedebilecektin, diye sorsam?

İon — Tabii binicilikle.

Sokrates — O halde kimin iyi kitara çaldığını anlayabilmen de kitaracılığından gelir, biniciliğinden değil.

İon — Evet.

Sokrates — Madem orduları yönetme sanatın var, de bakalım, bunu yaparken iyi kumandan mısındır, yoksa iyi ozan mı?

İon — Hiç fark etmez, sanırım.

541 a *Sokrates* — Nasıl hiç fark etmez sanırsın? Kumandanlıkla ozanlık bir sanat mıdırlar, yoksa ayrı iki sanat mı?

İon — Bir sanat, sanırım.

Sokrates — O halde bir insan iyi bir ozan oldu mu, iyi de bir kumandan olur, demek?

İon — Hem de nasıl!

Sokrates — O zaman bir insan iyi bir kumandan oldu mu, iyi de bir ozan olur?

İon — Yok, şimdi senin fikrinde değilim.

b *Sokrates* — İyi bir ozan aynı zamanda iyi bir kumandandır dediğimde benim fikrimdeydin ama?

İon — Tamamıyle.

Sokrates — Sen Yunanistan'ın en iyi ozanı mısın?

İon — En iyi.

Sokrates — Yunanistan'daki en iyi kumandan da sen misin?

İon — Hiç şüphen olmasın Sokrates, çünkü bu sanatı ben Homeros'u okuyarak öğrendim.

c *Sokrates* — Peki, İon, mademki hem iyi kumandan, hem de iyi ozansın, neden orada burada şiir okumakla vakit geçiriyorsun da orduların başına geçmiyorsun, Zeus aşkına? Yunanlıların altın taçlı bir ozana ihtiyaçları var da bir kumandana yok mu sanıyorsun?

İon — Sokrates, sizin buyruğunuzda olan ,askerlerini de sizin yönettiğiniz kentinizin bir kumandana ihtiyacı yok; sizinkiyle Lakedemonyalılarınkine gelince beni onlar da kuman-

danlığa istemez, çünkü kendi kendinize yettiğinize inanmışsınız.

Sokrates — Sayın dostum İon, Kyzikos'lu Apollodoros'u tanımıyorsun sen, demek.

İon — Hangi Apollodoros?

Sokrates — Bir yabancı olduğu halde Atinalıların ordularına baş yaptıkları Apollodoros'u. Tıpkı Andros'lu Phanostenes, Klazomenai'li Herakleides gibi. Onlar da yabancıydılar ama, değerlerini gösterdikleri için kendilerine kumandanlıklar ve başka yetkiler verildi. Bunları yapan Atina neden Ephesos'lu İon'u kumandanlığa seçmesin. Ephesos'luların da kökü Atina'da değil mi? Ephesos öbür kentlere eşit değil mi? Sana gelince, İon, ileri sürmek istediğin doğru da Homeros'u bilgi ve sanatının gücüyle övüyorsan, bana karşı kötü davranmış oluyorsun. Homeros üzerine çok güzel şeyler bildiğine beni inandırıyorsun, bunları bana dinleteceğine söz veriyorsun ama bunu yapmıyorsun; sözünü tutmadıktan başka, seni deminden beri zorladığım halde iyi bildiğin şeylerin neler olduklarını bile söylemek istemiyorsun. Proteus gibi her şekle giriyorsun, her yöne dönüyorsun, elimden kaçıyorsun ve Homeros'u anlatmakta ne kadar becerikli olduğunu göstermemek için bir kumandan olarak ortaya çıkıyorsun. Bak yine söyleyeyim ki becerikliliğin sanat bilgisinden geliyor da bana Homeros'u dinleteceğine söz verdiğin halde bundan cayıyorsan beni küçümsüyorsun. Yok Homeros üzerine, hiçbir şey anlamadan, bu kadar güzel şeyler söyleyebilişin sanatla değil de, tam tersine, deminden beri ileri sürdüğüm gibi, tanrısal bir vergi, Homeros'u benimsemeyle ise sana hiç diyeceğim yok. Sen şimdi, benim gözümde saygısız bir adam mı olmak istersin, tanrısal bir kişi mi?

İon — Tanrısal bir insan olarak tanınmak elbet çok daha güzeldir Sokrates.

Sokrates — Seni tanrısal bir insan olarak tanıyoruz öyleyse, İon. Homeros üzerindeki güzel sözlerinin sanatla hiçbir ilgisi yok. En hoşu böyle olmaktır.

KRİTON
YA DA ÖDEV ÜSTÜNE

Türkçesi
Tanju Gökçöl

KRİTON'A GİRİŞ

Bu diyalogda, Sokrates ile yakın dostu Kriton'un yaptıkları bir konuşma anlatılıyor. Sokrates o sırada, ölüme mahkûm edilmiştir ve cezasının uygulanmasını beklemektedir. Kriton, varlıklı ve önemli bir kişidir; özellikle felsefe konularına karşı büyük ilgi duymaktadır. Hatta, eski kaynaklarda, on yedi tane felsefi diyalog yazdığı açıklanmıştır. Ne var ki, Eflatun, Kriton'u, sağduyu sahibi, ama olağanüstü nitelikleri olmayan ve felsefi araştırmaya yatkınlık göstermeyen bir kimse olarak tanıtmaktadır bize. Kriton'un, Sokrates'i, hapishaneden kaçmaya ikna etmeye çalıştığı da kesindir. Bununla birlikte, bu diyaloğun, Sokrates ile Kriton arasında gerçekten geçmiş bir konuşma olduğu söylenemez. Diyalog, Eflatun'un ve hocası Sokrates'in görüşlerini yansıtmak için ortaya konmuş bir düşünce ve edebiyat ürünüdür. Adaletsiz ve eğri davranışın her zaman yanlış bir tutum olduğu ve bundan ötürü adaletsizliği eğrilikle ortadan kaldırmaya çalışmanın yanlış bir davranış olarak kabul edilmesi gerektiği, bu diyaloğun temelinde yatan ana görüştür. Sokrates'in yurtseverliği, ölümünden kısa bir süre önce gösterdiği inanılmaz kafa ve gönül rahatlığı ise, büyük filozofun kişiliğinin gerçek bir yanı olarak dikkatimizi çekiyor.

Konuşanlar :

SOKRATES, KRİTON

Sokrates — Sabahın bu saatinde burada işin ne Kriton? Yoksa çok erken değil mi? 43

Kriton — Erken.

Sokrates — Saat tam olarak kaç acaba?

Kriton — Gün doğmak üzere.

Sokrates — Gardiyanın sana kapıyı açmasına şaştım doğrusu.

Kriton — Buraya sık sık geldiğimden beni tanır. Zaten istediğimi yapmak zorunda.

Sokrates — Az önce mi geldin. Yoksa epey oldu mu?

Kriton — Eh, epey oldu.

Sokrates — Peki, sesini çıkarmadan yanımda oturacağın yerde, neden gelir gelmez uyandırmadın beni? b

Kriton — Zeus hakkı için, kalkışmadım buna Sokrates; çünkü böyle erkenden uyandırılıp hüzünlenmek benim de hoşuma gitmez. Epeydir gerçekten hayranlıkla seyrediyorum ne sakin uyuduğunu; bu mutluluğunu elden geldiğince uzatmak için bile bile uyandırmadım seni. Daha önce yaşamın boyunca da neşeni kaybetmediğini sık sık görmüştüm, ama şu başına gelen felakete nasıl kolaylıkla, yumuşakbaşlılıkla katlandığını görüyorum da, bu hepsinden üstün diyorum.

Sokrates — Benim yaşımda, ölmek gerektiği için isyan etmek pek yakışmaz da ondan, Kriton. c

Kriton — Senin yaşında birçok kimse böyle felaketlerle karşılaşınca, yaşına karşın yazgısına isyan etmiştir, Sokrates.

Sokrates — Doğru. Peki ama, sen neden bu kadar erken geldin?

Kriton — Kötü, çökertici bir haber getirmek için Sokrates. Senin için öyle olmadığını görüyorum ama, benim ve bütün dostların için sanırım bugüne kadar katlandığımız ve katlanacağımız en kötü, en çökertici haber bu.

Sokrates — Neymiş o haber? Limanımızdan ayrılışı sıra-
d sında ölmem gerekecek olan o gemi mi geldi yoksa Delos'tan?

Kriton — Hayır, ama, Sunion'dan gelen ve gemiyi orada terk edenlerin söylediğine bakılırsa, sanırım bugün gelecekmiş. Söylediklerine bakılırsa, geminin bugün geleceği kesin; demek sen de yarın yaşamdan ayrılmak zorunda kalacaksın, Sokrates?

Sokrates — Eh, Kriton, hayırlı olsun! Tanrılar nasıl isti-
44 yorsa, o gerçekleşsin. Gene de ben geminin bugün geleceğini sanmıyorum.

Kriton — Neye dayanıyor bu sanın?

Sokrates — Söyleyeyim. Geminin geri döneceği gün öleceğim ben, değil mi?

Kriton — Evet, bu işe karar verenlerin söylediği bu.

Sokrates — Bu yüzden, geminin bugün değil, yarın geleceğini sanıyorum. Az önce gördüğüm bir düşe dayanıyor bu sanım: belki de beni uyandırmamakla iyi ettin.

Kriton — Nasıl bir düştü bu?

Sokrates — Beyazlar giyinmiş, güzel, görkemli bir kadı-
b nın bana seslenip, «Sokrates, üç gün içinde bereketli Phthia'da olacaksın,» dediğini duyar gibi oldum.

Kriton — Gördüğün düş garip, Sokrates.

Sokrates — Tersine, Kriton, yanılmıyorsam çok açık.

Kriton — Fazla açık bence. Ama dostum Sokrates, son defa söylüyorum dinle beni, canını kurtar. Çünkü ölümün, benim için bir değil pek çok mutsuzluğa yol açacak: bir daha asla bulamayacağıma emin olduğum bir dosttan yoksun kalmam
c dışında, seni ve beni iyi tanımayan birçok kimse, kefalet ödeseydim seni kurtarabileceğimi, ama buna yanaşmadığımı sanacak. Oysa paraya, dostlarına olduğundan daha bağlı tanınmaktan daha kötü ün olabilir mi? Çoğunluk, senin ısrarlarımıza karşın buradan çıkmayı istemediğine inanmayacak.

Sokrates — Peki ama, ayaktakımının düşüncesine neden bu kadar önem verelim dostum? Yargılarına daha çok önem vermemiz gereken akıllı insanlar, olayların gerçekten geçmeleri gerektiği gibi geçtiğinden kuşkulanmayacak ki.

d *Kriton* — Sokrates, çoğunluğun düşüncesini de önemsemek gerektiğini görüyorsun. Şu başımıza gelen, çoğunluğun, kötülük yapmak bir yana, iftiraya başvurunca en büyük kötülüğü bile yapabileceğini ortaya koyuyor.

Sokrates — Keşke bu insanlar en büyük kötülükleri yapabilseler de, en büyük iyilikleri yapmak da ellerinden gelse. Ama gerçekte ne kötülük yapabilirler ne de iyilik, çünkü ne bir insanı bilge kılmak gelir ellerinden ne de akılsız: yaptıkları rastlantının sonucudur.

Kriton — Öyle olduğunu kabul edelim, ama şu soruma cevap ver Sokrates. Seni kaçmaktan alakoyan şey, bana ve öbür arkadaşlarına beslediğin dostluk değil mi? Buradan kaçarsan muhbirlerin seni kaçırdığımız için bizimle uğraşacaklarını, bütün servetimizi ya da servetimizin büyük bölümünü feda etmek ya da başka bir acıya katlanmak zorunda bırakılacağımızı sanmıyor musun? Buna benzer bir korkun varsa, vazgeç ondan; çünkü seni kurtarmak için bu tehlikeyi göze almak bizim görevimiz. Hadi, sözümü dinle de hayır deme.

Sokrates — Evet Kriton, sizi düşündüğüm için ve başka nedenlerle kaçmıyorum.

Kriton — Bu konuda için rahat olsun; seni buradan çıkarmak ve canını kurtarmak için çok para istenmiyor. Hem muhbirlerin ucuza satın alınacağını, ağızlarını kapamak için fazla para gerekmediğini sen de bilmiyor musun? Bütün servetim hizmetinde; umarım yeter. Zaten beni düşünerek, paramı harcamaman gerektiğini düşünüyorsan, şehrimizde bu iş için para harcamaya hazır yabancılar da var. İçlerinden biri yeterli miktarda para getirdi: Thebai'li Simmias. Kebes de sana yardıma hazır, daha birçoğu da. Bu yüzden tekrar söylüyorum sana, buna benzer kaygılarla canını kurtarmayı reddetme; mahkemede söylediğin gibi, buradan çıkınca ne yapacağını bilmeyeceğinden, durumunun güç olacağını da sanma. Yabancı ülkelerde de, nereye gidersen git, iyi karşılanacaksın: Tesalya'ya gidersen, orada senin değerini anlayıp hiçbir Tesalyalıdan zarar görmeyeceğin şekilde güvenliğini sağlayacak dostlarım var.

Dahası da var Sokrates. Bence canını kurtarmak elindeyken, kendiliğinden teslim olup düşmanlarının dileyecekleri, seni mahvetmek sabırsızlığıyla diledikleri şeye doğru koşmakla hata edeceksin. Bununla da bitmedi söyleceklerim. Bence çocuklarını kusursuz bir şekilde yetiştirip eğitebileceğin halde, bundan kaçınıp vazgeçmek ve eğitimlerini raslantıya bırakmakla, onlara da kötülük etmektesin. Yetimleri genellikle bekleyen felaketlere uğrayacaklar. Ya çocuk yapmamalı insan

ya da onları beslemek ve eğitmek için uğraşmalı. Ama namuslu ve cesaretli insanların yolundan gitmek (özellikle insan ömrünü erdemle uğraşmakla geçirmişse) yerine en kolay yolu seçiyorsun bence. Bu yüzden senin ve biz dostlarının adına utanç duyuyorum: başına gelen her şeyi, davanın kaçınılabileceği halde mahkemeye götürülmesini, yürütülüş biçimini ve seni biraz destekleseydik mümkün olacağı halde seni kurtarmadığımız, kendi kendini kurtarmadığın için, gevşeklik ve korkaklık yüzünden davanla ilgilenmediğimiz sanısını yaratan bu acı sonucu korkaklığımıza vermelerinden korkuyorum. Bunda, seni bekleyen felaketten başka, hem senin hem bizim için utanılacak bir şey olup olmadığını bir düşün bakalım Sokrates. Hadi düşün, daha doğrusu düşünme zamanı geçti, önceden düşünmüşsündür ve seçecek bir tek şıkkın var; çünkü yarın gece cezanın yerine getirilmesi gerek. Biraz daha beklersek, hiçbir şey yapmak mümkün olmayacak. Mutlak yapmalısın bunu Sokrates; dinle beni ve dediğimi yap.

Sokrates — Ah, sevgili Kriton, gayretin görevle uyuşsaydı, gözlerimde çok değerli olurdu; yoksa ne kadar ateşliyse, o kadar üzücü olur. Teklif ettiğin şeyi yapıp yapmamak gerektiğini incelemeliyiz bu yüzden; çünkü yalnız bugün değil öteden beri, ilkem, içinde tek bir sesi, incelediğim zaman bana en iyi gibi görünen aklın sesini dinlemektir. Bugüne kadar savunduğum kanıtları, başıma bir felaket geldi diye silkip atamam; tersine, hiç değişmediler bence ve eskisinin aynı saygıyı duyuyorum onlara. Şu içinde bulunduğumuz durumda da aklın sesinden iyisini söyleyemezsek, iyice inan ki, her şeye gücü yeten çoğunluk, bizi çocuklar gibi korkutmak için korkulacak şeyleri çoğaltıp hapisle, işkenceyle, mallarımıza el koymakla tehdit etse, sana boyun eğmeyeceğim. Peki, bu incelemeyi en iyi şekilde nasıl yapabiliriz? Senin insanların fikri üstüne düşünceni yeniden ele alarak değil mi? Bundan ne zaman söz etsek, bazı fikirleri önemsemek, bazılarınaysa aldırış etmemek gerektiğini söylerken haksız mıydık? Yoksa bu düşünce benim ölüm cezasına çarptırılmamdan önce doğruydu da, şimdi onu rastlantı sonucu, laf olsun diye söylediğimizi; aslında basit bir eğlence ve gevezelikten başka bir şey olmadığını mı sanıyoruz? Bu yüzden, Kriton, seninle birlikte bu düşünceyi inceleyip; durumumla birlikte değişti mi yoksa eskisinin aynı mı kaldı, ondan vaz mı geçeceğiz yoksa davranışımızı ona göre mi düzen-

leyeceğiz, görelim. Belleğim beni yanıltmıyorsa, ciddi insanlar e
her konuşmada yaklaşık olarak şöyle der: benim de demin
doğruladığım gibi, insanların ileri sürdüğü düşüncelerin bazıla-
rının önemsenmesi, bazılarınaysa aldırış edilmemesi gerektiğini
söylerler. Tanrılar hakkı için Kriton, sence de doğru değil mi 47
bu? Çünkü sen, insanların başına gelecek şeylerin kestirebile-
ceği kadarıyla, yarın ölmek tehlikesiyle karşı karşıya değilsin;
aklın felaket karşısında karışmış değil. Öyleyse incele. İnsan-
ların bütün düşüncelerinin önemsenmemesi, bazılarının öne-
msenip bazılarının umursanmaması, bütün insanların düşünce-
lerine değil ancak bazılarınınkine saygı gösterilmesi gerektiğini
söylemek için haklı nedenler yok mu sence? Ne dersin? Doğru
değil mi bu düşünce?

Kriton — Doğru elbette.

Sokrates — Saygı gösterilmesi gereken düşünceler kötü olanlar değil iyi olanlardır, öyle değil mi?

Kriton — Öyle.

Sokrates — Peki, iyi düşünceler aklı başında insanların, kötü düşünceler de delilerin düşünceleridir, değil mi?

Kriton — Kuşkusuz.

Sokrates — Bu ilkenin nasıl konulmuş olduğunu görelim
bakalım: Beden eğitimiyle uğraşan, çalışan bir insan, karşısı- b
na ilk çıkan insanın övgüsüne, eleştirisine, düşüncesine mi dik-
kat eder yoksa hekimin ya da idmancınınkine mi?

Kriton — Yalnız sonuncularınkine, tabii.

Sokrates — Öyleyse çoğunluğa aldırış etmeden yalnız onun eleştirisinden çekinir, onun övgüsüne önem verir.

Kriton — Çok doğru.

Sokrates — Demek bütün öbür insanların düşüncesine uymak yerine, yalnız onu yöneten ve işinin ustası olan o tek adamın söylediği şekilde çalışması, yemesi, içmesi gerekir.

Kriton — Tartışmasız öyle.

Sokrates — İşte anlaştık. Ama o tek adamın dediğine uy- c
maz, düşüncesini ve övgülerini küçümser de, bu işte usta olma-
yan çoğunluğun düşüncelerine uyarsa hiçbir kötülük görmez
mi bundan?

Kriton — Görür elbette.

Sokrates — Ama nasıl bir kötülük? Nereye gelir? Ustasının dediğine uymayan adamın ne tarafına?

Kriton — Bedenine elbet; çünkü bedenini kötü kullanmaktadır.

Sokrates — Doğru söyledin; ama Kriton, her şeyi gözden geçirmeksizin, geri kalanlar için de aynı şeyi söyleriz, değil mi? Özellikle şimdi konuştuğumuz doğru ve yanlış, çirkin ve güzel, iyi ve kötü söz konusu olunca; uymamız ve çekinmemiz
d gereken şey çoğunluğun düşüncesi midir, yoksa, eğer öyle biri varsa işinin ustası olan tek bir kimseninki mi? Ve bütün öbürlerinden daha çok saygı göstermemiz, çekinmemiz gerekir değil mi bu tek kimseden? Çünkü onun dediklerine uymazsak, az önce söylediğimiz gibi, doğruyla gelişen, yanlışla mahvolan şeyi bozar, zedeleriz. Yoksa yanlış mı bütün bu söylenenler?

Kriton — Bu konuda seninle aynı düşüncedeyim Sokrates.

Sokrates — Oysa işin ustası olmayan insanların düşüncesine uymak için, sağlıkla gelişen, hastalıkla bozulan şeyi kötü
e kullanırsak, o bozulan kısımla yaşayabilir miyiz? O kısım da bedendir, değil mi?

Kriton — Evet.

Sokrates — Peki kötü, bozuk bir bedenle yaşayabilir miyiz?

Kriton — Elbette hayır.

Sokrates — Peki, yanlışın azaltıp, doğrunun güçlendirdiği şeyi kötü kullanırsak yaşayabilir miyiz? Yoksa içimizde doğru
48 ve yanlışın bağlı olduğu bu kısmımızı, bedenden daha az değerli mi sayıyoruz?

Kriton — Tabii ki hayır.

Sokrates — Daha değerli değil midir?

Kriton — Çok daha değerli.

Sokrates — Öyleyse sevgili Kriton, çoğunluk bizim için ne düşünecek diye kendimizi bu kadar sıkıntıya sokmamak; doğru ve yanlış üstüne usta olan adamın, tek yargıcının diyeceğini önemsemek gerekir. Bu yüzden sen söze girerken çoğunluğun doğru, iyi, güzel ve bunların karşıtları üstüne fikrini önemsememiz gerektiğini söylemekle, yanlış başladın tar-
b tışmaya. Bize çoğunluğun bizi öldürteceğini de söyleyebilirler doğrusu.

Kriton — Elbet söyleyecekler Sokrates.

Sokrates — Doğru. Ama Kriton, beni şaşırtan şey, koyduğumuz ilkenin bana eskisi kadar değerli gelmesi. En önemli şeyin yaşamak değil, iyi yaşamak olduğunu söyleyen şu öbür

ilkeyi de inceleyip, bizim için hep geçerli olup olmadığına da bir bak.

Kriton — Evet, geçerli.

Sokrates — İyi, güzel ve haklının aynılığı da geçerli mi hâlâ?

Kriton — Evet.

Sokrates — Öyleyse benim buradan Atinalıların rızası olmadan çıkmayı denememin doğru olup olmadığını, kabul edilmiş bu ilkelere dayanarak inceleyelim. Bize doğru gelirse deneyelim, gelmezse vazgeçelim. Masraf, kamuoyu, çocukların eğitimi üstüne ileri sürdüğün düşüncelerse, korkarım, aslında insanı umursamadan öldüren ve elinde gücü olsa sonradan canlandıracak olan insanların yani çoğunluğun düşünceleri. Ama biz, akıl da bunu ortaya koyduğuna göre, demin söylediğim şeyden başkasını önemseyemeyiz; beni buradan çıkaracak olanlara para vererek, teşekkür borcumuzu çoğaltarak, kaçışa yardımcı olarak ve kendimiz kaçarak haklı bir hareket mi yapacağız, yoksa bütün bunları yaparken gerçek bir haksızlık mı yapacağız? Bunu yapmanın haksız olacağını anlarsak, söz konusu bir haksızlıktan kaçınmak olduğu için, buradan kıpırdamadan ölmemiz ya da başka bir acıya katlanmamız gerekip gerekmediğini hesaplayamayız.

Kriton — Sanırım haklısın Sokrates. Ne yapmamız gerektiğini söyle öyleyse.

Sokrates — Bunu beraber inceleyelim sevgili dostum. Konuştuğum sırada itirazın olursa söyle, o zaman senin düşünceni benimserim; yok olmazsa, mutlu Kriton, Atinalıların rızasına karşı burdan kaçmam gerektiğini söyleyip durmaya son ver; çünkü tutumumu sana onaylatmak ve canını sıkmamak çok önemli benim için. Bu incelemenin başlangıcından memnun olup olmadığını düşünüp sorularıma bütün içtenliğinle cevap vermeye çalış.

Kriton — Çalışacağım.

Sokrates — Hiçbir durumda bile bile eğri davranmamak gerektiğini mi kabul ediyoruz, yoksa bazı durumlarda böyle, başka durumlarda da tersine davranmak gerektiğini mi? Ya da daha önce birçok defa anlaştığımız ve demin de söylediğimiz gibi hiçbir durumda eğriliğin ne iyi ne de güzel olduğunu kabul ediyor muyuz? Yoksa daha önce doğruluğunda anlaştığımız bu ilkeler şu birkaç gün içinde uçup gitti mi? Kriton,

bizim gibi yaşlı insanların bu kadar uzun süredir ciddi ciddi konuşup da çocuklar gibi konuşmuş olduklarını anlamamaları mümkün mü? Yoksa, çoğunluk kabul etse de, etmese de söylediklerimizin doğru olduğuna ve bizi bekleyen yazgı ne olursa olsun (sert ya da yumuşak), yanlışlığın her durumda onu işleyen insan için bir kötülük ve utanç olduğuna mı inanacağız? Doğruluyor muyuz bunu? Evet mi, hayır mı?

Kriton — Doğruluyoruz.

Sokrates — Demek hiç yanlışlık yapmamak gerek.

Kriton — Öyle elbette.

Sokrates — Peki, hiçbir zaman eğri olmamak gerektiğine göre, eğriye eğriyle de karşılık vermemek gerekir, değil mi?

c *Kriton* — Tabii öyle.

Sokrates — Ya kötülük yapmak Kriton, kötülük yapmalı mı yapmamalı mı?

Kriton — Elbet yapmamalı Sokrates.

Sokrates — Ama kötülüğe kötülükle karşılık vermek herkesin söylediği gibi doğru mu, yoksa yanlış mı?

Kriton — Doğru değil.

Sokrates — Yani insanlara kötülük etmekle yanlış yapmak arasında fark yoktur.

Kriton — Doğru söylüyorsun.

Sokrates — Demek eğriliğe eğriyle cevap vermemek ve bize ne yapmış olursa olsun hiçbir insana kötülük etmemek gerek. Bunu kabul ederken dikkatli ol da, düşüncene karşı

d kabul etmiş olma, Kriton; çünkü ben bunu her zaman için ancak pek az insanın kabul edeceğini biliyorum. Oysa bu düşüncede olanlarla olmayanların anlaşmaları imkânsızdır ve ters yollara saptıklarını görünce birbirini küçümsemekten başka şey gelmez ellerinden. Sen de benimle anlaşıp anlaşmadığını, aynı düşüncede olup olmadığını ve eğrilik yapmanın da, eğriliğe eğriyle karşılık vermenin de, bize kötülük yapılınca kötülükle karşılık vererek öç almanın da hiçbir zaman iyi olmadığını ileri süren bu ilkeden hareket ederek tartışıp tartışamayacağı-

e mızı iyice düşün. Yoksa benden ayrılıp bu ilkeyi red mi ediyorsun? Ben uzun süredir inanmışımdır doğruluğuna, bugün de inanıyorum. Ama sen bu düşüncede değilsen, düşünceni söyle, açıkla. Yok, ilk duyguna bağlı kalıyorsan, devamını dinle.

Kriton — Evet, bağlı kalıyorum, düşünceni paylaşıyorum. Söyle.

Sokrates — Öyleyse devam edeyim, daha doğrusu sorayım sana. Birine bir şeyin doğru olduğu söylenirse, bu şeyi yapmak mı gerekir, yoksa sözünden dönmek mi?

Kriton — Yapmak gerekir.

Sokrates — Bunu ortaya koyduktan sonra devamını dinle şimdi. Buradan sitenin onayı olmaksızın çıkarak birine, özellikle buna en lâyık olanlara, kötülük yapıyor muyuz, yapmıyor muyuz? Doğru olduğunda anlaştığımız şeye bağlı kalıyor muyuz, kalmıyor muyuz? 50

Kriton — Soruna cevap veremem Sokrates; anlamıyorum.

Sokrates — Peki, bak açıklayayım. Tut ki tam kaçacağımız (ya da çıkışımıza ne ad verilirse verilsin) sırada yasalar ve devlet karşımıza dikilip şu soruyu soruyorlar bize: «Söyle bize Sokrates, ne yapmak istiyorsun? Denediğin işin, elinde olduğu kadarıyla, bizi, yasaları ve bütün devleti yok etmekten başka hedefi var mı? Verilen hükümlerin hiçbir gücü olmaz, kişiler onlara uymaz ve onları yok ederse, bir devletin devrilmeyip yaşamaya devam edeceğini mi sanırsın?» Bu ve buna benzer başka sorulara ne cevap verebiliriz, Kriton? Çünkü verilen hükümlerin yerine getirilmesini isteyen o yıkacağımız yasa lehine, özellikle bir hatip, söyleyecek neler bulmaz ki. «Devlet bize bir haksızlık yaptı, davamızda yanlış hüküm verdi,» diye mi cevap vereceğiz? Bu mu olacak cevabımız, yoksa başka şey mi söyleyeceğiz? b c

Kriton — Bu olacak elbet Sokrates.

Sokrates — Peki, ya yasalar bize «Seninle anlaşmamız bu muydu Sokrates? Sitenin verdiği hükümlere uymak zorunda değil miydin?» derlerse? Bu sözlere şaşarsak da şöyle derlerse: «Söylediklerimize şaşmayı bırak da, soru ve cevaplarla konuşmaya alışkın olduğuna göre, cevap ver, Sokrates. Söyle bakalım. Yok etmeye kalkıştığına göre neyle suçluyorsun bizi? Önce yaşamını bize borçlu değil misin, baban annenle bizim yardımımızla evlenip doğurtmadı mı seni? Söylesene, aramızdan evlenmeleri düzenleyenlere bir kusur bulabilir misin?» Bulamam, derim. «Ya çocuğun yetiştirilmesini, eğitilmesini, öbürleri gibi senin de gördüğün eğitimi düzenleyenlere? Aramızdan bunlarla görevli olanlar babana, sana müzik ve beden eğitimi öğrettirmesini öğütlemekte haksız mıydılar?» Haklıydılar, derim. «Peki ama, doğduktan, yetiştirildikten, eğitildikten sonra, senin ve soyundan geleceklerin bizim çocuğumuz, d e

kölemiz olmadığını iddia etmeye cesaret edecek misin? Edeceksen, bizimle aynı haklara sahip olduğuna mı inanıyor, bizim sana yapmak istediğimiz her şeyi senin de bize yapmaya hakkın olduğunu mu sanıyorsun? Ne yani! Seninle baban ve efendin (eğer bir efendin varsa) arasında eşitlik yokken; onun sana yaptığını sen de ona yapmak, küfüre küfür, yumruğa
51 yumruk ya da buna benzer bir şeyle karşılık vermek hakkına sahip değilken, yurduna ve yasalarına karşı bu hakka sahip mi olacaksın? Haklı bulduğumuz için seni mahvetmek istiyorsak, sen de imkânların ölçüsünde bizi, yasaları ve yurdunu yok edebilecek, bir şeye kalkışırken ve üstelik gerçekten erdemli biri olduğun halde, doğru bir şey yaptığını mı ileri süreceksin? Yurdun bir anadan, bir babadan ve bütün atalardan daha de-
b ğerli, daha saygıdeğer, daha kutsal olduğunu, tanrılar ve akıllı insanlarca böyle görüldüğünü; yurt öfkeli olduğu zaman ona bir babaya gösterildiğinden daha çok saygı ve itaat göstermek gerektiğini; böyle bir durumda onu ya inandırarak yatıştırmak ya da buyruğunu yerine getirip ses çıkarmadan dayak yemek, zincirlenmek, yaralanmak ya da ölmek üzere savaşa götürülmek gerektiğini; bütün bunları doğruluk böyle istediği için yapmak, görevinden ayrılmamak, kaçmamak, savaştan mahkemeye kadar her yerde devlet ve yurdun buyurduğunu
c yapmak ya da bu buyruğu yasaların izin verdiği yollarla değiştirmek gerektiğini bilmiyorsan, nerede kalır bilgeliğin? Anne ya da babaya el kaldırmak günahsa, yurda karşı çok daha günahtır.» Ne cevap veririz buna, Kriton? Yasaların gerçeği söylediğini mi?

Kriton — Bence öyle, Sokrates.

Sokrates — Şöyle de diyebilir yasalar: «Bize bugün tasarladığın gibi davranmak istemekle haksızlık ettiğini söylerken gerçeği söyleyip söylemediğimizi bir düşün bakalım. Biz dünyaya getirdik seni, besledik, eğittik: Öbür vatandaşlara
d olduğu gibi seni de elimizdeki bütün olanaklardan yararlandırdık; yararlanmak isteyen bütün Atinalılara, vatandaşlarımız arasına katılıp siyasi geleneklerimizi ve biz, yasaları öğrendikten sonra, hoşuna gitmezse canının istediği yere mallarını da beraber götürerek gitmek hakkını, özgürlüğünü tanıdığımızı ilan ettik. İçinizden biri bizle ve devletle geçinemeyip bir koloniye ya da yabancı bir şehre gidip yerleşmek isterse, dilediği yere mallarını da birlikte götürerek gitmesine engel ol-

muyor, yasaklamıyoruz. Ama içinizden kim burada kalıp nasıl e
adalet dağıttığımızı ve öbür kamu işlerini nasıl yönettiğimizi
görürse, o andan itibaren buyruklarımızı yerine getirmekle
yükümlü olduğunu, bize boyun eğmezse üç defa suçlu olduğu-
nu ileri sürüyoruz. Üç defa suçlu: birincisi, onu dünyaya ge-
tiren bize boyun eğmeyi kabul ettiği halde eğmediği; ikincisi,
iyi olmayan bir şey yaparsak, bunun yanlış olduğuna bizi inan-
dırmaya çalışmadığı; üçüncüsü, biz buyruklarımızı zorla ka- 52
bul ettirmeyip teklif ettiğimiz ve bizi yanlış yaptığımıza inan-
dırmak ya da boyun eğmek seçimini ona bıraktığımız halde,
her ikisini de seçmediği için.

«İşte Sokrates, aklındakini yaparsan bu suçlamalarla kar-
şılaşacağın hakkında uyarıyoruz seni; hem de herhangi bir
başka Atinalıdan daha çok hedef olacaksın bu suçlamalara.»
Nedenini sorarsam da, onlara boyun eğmeyi bütün öbür Ati-
nalılardan daha çok kabul ettiğim için beni eleştirirler belki
de. Söyle diyebilirler: «Bizden, bizden ve devletten hoşlandı-
ğını gösteren sağlam delillerimiz var, Sokrates. Gerçekten, bu b
şehirden bütün öbür şehirlerden daha çok hoşlanmasaydın,
herhangi bir Atinalıdan çok daha sık ayrılırdın buradan; oysa
öyle hoşlanıyorsun ki, savaşa gitmek için hariç bir tek defa
bile bir şenliğe gitmek için —kıstağa gittiğin bir tek defa dı-
şında— ayrılmadın şehrimizden: öbür Atinalılar gibi hiçbir
yolculuğa çıkmadın; bir başka şehir görmek, başka yasaları
tanımak merakını hiç duymadın ve bizi öbürlerine öyle ter-
cih ettin, özdeyişlerimize uyarak yaşamaya öyle kararlıydın
ki, biz ve sitemiz hep yettik sana. Bu şehirde çocukların bile c
oldu, ondan hoşlandığını bu da ortaya koyar. Dahası var, da-
van sırasında bile, isteseydin sürgün cezasına çarptırabilirdin
kendini ve bugün şehrin isteğine karşı olarak tasarladığın şe-
yi onun onayıyla yapabilirdin. Ama o zaman, ölümün karşı-
sında kayıtsız kalacağını söyleyerek övünüyor, ölümü sürgü-
ne tercih ettiğini söylüyordun; bugünse o güzel sözleri hatır-
layıp yüzün kızarmadan, biz yasalara aldırış etmeden, bizi yok
etmeye kalkışıyorsun; bizimle vatandaş olarak davranacağın d
üstüne yaptığın sözleşmeye aldırış etmeden kaçmaya kalkışa-
rak, en aşağılık kölenin yapacağını yapmış olacaksın. Önce şu
noktada cevap ver bize: yalnız söze değil fiilen de bizim yetki-
miz altında yaşamayı kabul ettiğini ileri sürmekle gerçeği söy-

lemiş olmuyor muyuz?» Ne cevap verebiliriz buna, Kriton? Öyle olduğunu kabul etmek gerekmez mi?

Kriton — Gerekir, Sokrates.

e *Sokrates* — Şöyle devam edebilirler: «Öyleyse zorlanmadan, aldatılmadan ve hoşuna gitmeseydik, anlaşma koşullarını haksız bulsaydın gidebileceğin halde, kabul ettiğin anlaşma ve yükümlülükleri bozmaktan başka ne yapıyorsun? Oysa her fırsatta iyi yasalarını övdüğün Lakedaimon'u, Girit'i ya da her-
53 hangi bir başka Yunan ya da barbar devletlerinden hiçbirini tercih etmedin ve buradan, hem şehirden hem de tabii bizden öyle memnundun ki (çünkü kim sevebilir bir şehri, yasalarını sevmezse?), topallar, körler ya da öbür sakatlardan çok daha az ayrıldın. Peki, bugün yerine getirmeyecek misin yükümlülüklerini? Eğer bize inanıyorsan bunu yapmaz, şehirden kaçarak kendini gülünç duruma düşürmezsin.

«Bak düşün: anlaşmanı bozar, yükümlülüklerinden her-
b hangi birini yerine getirmezsen, sen ya da dostların ne yarar görür bundan? Dostlarının da şehirden sürülmek ya da servetlerini kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kalacakları hemen hemen kesin bir şey. Sen ise, en yakın şehirlerden birine, her ikisinin de çok iyi yasaları olduğu için Thebai ya da Megara'ya çekilirsen; oraya, onların yasalarının da düşmanı olarak varacaksın. Şehirlerinin iyiliğini düşünen herkes sana bir ya-
c sa bozucu gibi kötü gözle bakacak ve yargıçlarının lehine, davanı iyi yargılamış oldukları düşüncesini doğrulayacaksın; çünkü her yasa bozucuya haklı olarak gençleri ve kıt zekâlıları yoldan çıkaracak biri gözüyle bakılır. Peki öyleyse, iyi yasaları olan en uygar insanların yaşadığı şehirlere gitmeyecek misin? Ama öyle yaparsan yaşamaya değer mi? Yoksa iyi yasalı şehirlere yaklaşacak, onlara bir şeyler söylemek cesaretini bulacak mısın? Ama hangi sözleri, Sokrates? Buradayken söylediğin, insanlar için erdemden, adaletten, meşruluktan ve ya-
d salardan daha değerli şeyler olmadığını bildiren sözleri mi? Peki, Sokrates'in davranışının sözlerine uymadığı halkın gözünden kaçacak mı sanıyorsun? Sanamazsın bunu.

«Ama belki de bu ülkeden uzaklaşıp Kriton'un konuklarının ülkesine, Tesalya'ya gidersin. En büyük düzensizlik ve başıbozukluğu orada bulursun ve kimbilir hangi gülünç kılığa, deri bir giysiye ya da kaçak kölelerin giydiği buna benzer başka bir kılığa bürünüp dış görünüşünü bütünüyle değiştirerek

buradan nasıl kaçtığını dinlemekten hoşlanırlar belki. Ama şu e
yaşında herhalde pek uzun ömrün kalmamışken, en önemli
yasaları bile hiçe sayarak yaşama bu kadar düşkünlük gös-
termen, çekiştirilmene yol açmayacak şey midir? Belki, Sokrates,
kimseyi gocunduramazsan. Ama senin için söylenmiş epey aşa-
ğılayıcı sözler duyacaksın. Yani bir köle gibi herkesi pohpoh-
layarak yaşayacaksın. Peki, Tesalya'da, sanki oraya bir şöle-
ne gitmiş gibi yiyip içmekten başka ne yapacaksın? O zaman 54
adalet ve erdem üstüne o güzel söylevlerini ne yapacağız biz?
Ama belki de onları yetiştirmek ve eğitmek için çocuklarına
adamak istiyorsun kendini. Nasıl? Onları yetiştirmek, eğitmek
ve birer yabancı haline getirmek için (bunu da sana borçlu ola-
caklar) Tesalya'ya mı götüreceksin? Yoksa burada mı yetiştiri-
lecekler? Ama onlarla birlikte yaşamazsan, sırf sağ olacağın
için daha iyi yetiştirilir, eğitilirler diye mi düşünüyorsun? Ar-
kada bıraktığın dostlar onlarla ilgilenecek diyorsun. Ama Te-
salya'ya kaçarsan ilgilenirler de, Hades ülkesine gidersen ilgi-
lenmezler mi? Dostun olduğunu söyleyenlerden gerçekten bir
yardım bekleyebilirsen, çocuklarınla ilgilenirler, kuşkun olma- b
sın.

«Hadi Sokrates, seni beslemiş olan bizi dinleyip çocuklarını da, yaşamını da, başka herhangi bir şeyi de adaletten üstün tutma ki; Hades ülkesine varınca, orayı yönetenlere karşı kendini savunabilmek için bunları söyleyebil. Çünkü sana teklif edilen işi yaparsan, bu dünyadaki tutumunun senin için de, ailen ve dostların için de daha iyi, daha haklı, daha sağlıklı olmayacağı, oraya varınca da daha iyisiyle karşılaşmayacağın açıkça ortada. Bugün öbür dünyaya yola çıkarsan, biz yasa- c
lar tarafından değil, fakat insanlar tarafından haksız olarak mahkûm edilmiş gideceksin. Oysa tersine, seni bize bağlayan antlaşma ve sözleşmeleri bozduktan, en az haksızlık yapman gereken kimselere: kendine, dostlarına, vatanına ve bize kötülük yaptıktan sonra; haksızlığa böyle çirkin bir şekilde haksızlıkla, kötülüğe kötülükle karşılık vererek kaçarsan, yaşamın boyunca dargın kalırız seninle ve orada kardeşlerimiz olan Hades yasaları, seçme hakkı elinde olduğu halde bizi yok etmeye çalıştığını bildiklerinden, iyi karşılamazlar seni. Hadi, Kriton'un tekliflerini kabul etme de bizi dinle.» d

İşte sevgili arkadaşım Kriton, Korybant'ların öfkesine uğrayan insanların flavta sesleri duyar gibi olmaları gibi, ben

de bunları duyduğumu sanıyorum ve bu sözlerin sesi başka bir şey işitmeme engel oluyor. İçinde bulunduğum ruh halini anla ve ne kadar karşı çıkarsan çık, boşuna zahmet edeceğini bil. Gene de başarıya ulaşacağını sanıyorsan, konuş.

Kriton — Hayır Sokrates, söyleyecek sözüm yok.

e *Sokrates* — Öyleyse bırakalım bunları da Kriton, benim dediğimi yapalım; Tanrının gösterdiği yol bu çünkü.

KHARMİDES
YA DA BİLGELİK ÜSTÜNE

Türkçesi
Tanju Gökçöl

KHARMİDES'E GİRİŞ

Bu diyaloğun konusu, insanın ahlak bakımından üstün oluşuyla; başka bir deyişle, erdemle (faziletle) ilgilidir. Erdem deyince de, her şeyden önce, «bilgelik»i, «aklı başındalık»ı, «ölçülülük»ü anlamak gerekir. Ayrıca erdemde, aklın ve düşüncenin önemli bir yer tuttuğunu da, diyaloğu okudukça anlıyoruz. Grekler, ahlak açısından üstün ve seçkin oluşu, akıl ve düşünce yeteneklerinin üstünlüğüne bağlıyorlardı. Sokrates ve çevresinin benimsediği tavır da, bilgeliği, pratik açıdan başarılı ve sağlam düşünme ile bir tutmaya eğilimli olduklarını gösteriyor. Diyalog başladığı zaman, Sokrates, soylu ve çok güzel bir genç olan Kharmides ile karşılaşıyor; fizik görünüşüne hayran oluyor ama, her zamanki gibi bu gencin ruh ve kafa durumunun ne olduğu üzerinde duruyor. İnsan varlığının tümü için gerekli olan bilgeliğin (ölçülülüğün, ılımlılığın) ne olduğunu araştırmaya yöneliyor. Kharmides'in bilgelik konusunda yaptığı iki tanımın yerinde olmadığını gösteriyor. Sonra, Kritias'tan alındığı belli olan tanıma («Bilgelik, herkesin kendi işini yapmasıdır.») sıra gelince, Sokrates, bir kimsenin yaptığı işi «bilmesi» üzerinde önemle duruyor. Bunun üzerine Kritias, dördüncü bir tanım veriyor. Bu tanıma göre, bilgelik, «kendini bilme»dir. Tartışma böylece sürüp gidiyor. Sonunda, iyi ve kötü konusunda bilgi sahibi olmamız gerektiği; oysa, bilgeliğin bu tür bir şey olmadığı ortaya çıkıyor. Diyalog sona erdiği zaman, doyurucu bir tanım verilmemiş; sorun sadece tartışılmıştır.

Eflatun bu diyaloğu, her çeşit erdemin ve ahlak üstünlüğünün, bilgiye dayandığını göstermek için yazmıştır. Diyalogdaki tartışmalar, bizi, ahlak ideallerimiz konusunda araştırmalar yapmaya, kavramlarımızı inceltip derinleştirmeye yöneltir. Diyalogdan çıkarılacak kaba taslak sonuç ise şu olabilir: Bilgelik dediğimiz erdemde, bilginin payı büyüktür. Ama bu bilginin kendi dışında bir konusu olmalıdır. Başka bir deyişle, bize gerekli olan, iyinin ve kötünün bilgisidir. Bu bilgi de, yaşamımızın öteki pratik alanlarına ilişkin bütün bilgilerden daha üstündür.

Konuşanlar :

SOKRATES, KHAİREPHON, KRİTİAS, KHARMİDES

Sokrates — Dün akşam, Potidaia'daki[1] ordudan gelmiş- 153 a
tim; uzun süredir burada olmadığımdan, sık sık gittiğim yerleri, bu arada, Basile tapınağının karşısında bulunan Taureas'ın beden eğitim yerini tekrar görmek çok hoşuma gitti. İçerde bazılarını tanımadığım ama çoğunu tanıdığım pek çok kişi vardı. Beni görünce şaşırıp salonun hemen her tarafından se- b
lamladılar. Hatta hep heyecanlı olan Khairephon sıçrayıp bana doğru koştu, elimi tutarak, «Sokrates, nasıl sıvıştın savaştan?» dedi. Gerçekten yola çıkmadan önce bir savaş vermiştik, haberi yeni gelmişti Atina'ya.

— Gördüğün gibi, dedim.

— Kanlı bir savaş olduğunu, tanıdığımız pek çok kimsenin yaşamına mal olduğunu söylediler bize. c

— Doğru söylemişler, dedim.

— Savaşa katıldın mı sen de?

— Katıldım.

— Gel şöyle otur da anlat bize, henüz kesin bilgiler alamadık.

Bunları söylerken elimden çekip, Kallaiskhros'un oğlu Kritias'ın yanma oturttu beni; otururken Kritias'la öbürlerini selamladım; sonra her yandan yağan sorulara karşılık, ordudan haberler verdim.

Savaştan konuşmaktan bıkınca, bu defa Atina'da olup bi- d
tenler üstüne ben onlara sorular sordum: Felsefenin durumu neydi şimdi? Delikanlılar arasında bilgileriyle, güzellikleriyle, ya da hem bilgileri hem güzellikleriyle göze çarpanlar var mıydı? O zaman Kritias kapıya bakıp, birkaç delikanlının tartışa- 154
rak, arkalarından da daha birkaç kişinin girdiğini görünce, şunları söyledi: «Sokrates, güzel delikanlılar konusunda sanırım hemen aydınlanacaksın, şu içeri girenler, hiç değilse şim-

dilik en güzel sayılan gencin öncüleri ve âşıkları; onun da pek uzakta olmadığına, buraya geldiğine eminim.

— Kimdir, kimin oğludur?» dedim.

— Tanırsın; ama sen buradan ayrıldığında bir çocuktu
b daha; amcam Glaukon'un oğlu, yeğenim Kharmides.

— Zeus hakkı için evet, tanıyorum, dedim; henüz bir çocuk olduğu halde, daha o zaman bile fena değildi; ama şimdi iyice yetişkin bir delikanlı olmuştur her halde.

— Boyunu bosunu da, güzelliğini de şimdi göreceksin, dedi.

Bunu söylediği sırada da Kharmides girdi.

— Dostum ben hiçbir şey ölçmeyi bilmem; bu konuda, beyaz taş üstünde beyaz bir çizgiden fazla değerim yoktur[2]. Çiçeği burnunda olanların hemen hepsini güzel bulurum ben.
c Bununla birlikte bu defa, delikanlı hayran olunacak bir yapıda ve güzellikte geldi bana; içeri girişiyle de öbürleri öyle sarsıldı ki, hepsinin ona tutkun olduğunu düşündüm; peşinden gelen toplulukta da daha birçok âşığı vardı. Biz olgun insanlar üstünde böyle bir etki yapmasında şaşılacak bir şey yoktu; ama çocuklara baktım; en küçüklerin bile gözleri yalnız
d onu görüyordu, bir heykelmiş gibi hayranlıkla seyrediyorlardı onu.

O sırada Khairephon bana dönerek:

— Bu delikanlıya ne dersin Sokrates? Yüzü güzel değil mi? diye sordu.

— Harika bir yüz, dedim.

— Bedeninin ölçüleri de öyle kusursuzdur ki, soyunmaya razı olsa, dikkat bile etmezdin yüzüne.

Öbürleri de Khairephon'un övgülerini onaylayınca:

— Öyleyse küçücük bir şeye daha sahipse, karşı konulmaz böyle bir kimseye, dedim.

— Neye? diye sordu Kritias.

e — Ruh yönünden de yetenekliyse, Kritias; sizin ailenizden olduğuna göre öyle olması beklenir de.

— Bu yönden de aynı şekilde iyi ve güzeldir, dedi.

— Öyleyse bedeninin güzelliğini seyretmeden önce niye ruhunu soymayalım? Tartışabilecek yaşa gelmiş.

— Elbette, dedi Kritias; felsefeden hoşlanıyor çünkü;
155 öbürlerinin ve kendisinin söylediğine bakılırsa şiirde de yetenekliymiş.

— Bu size çok eskilerden gelen bir vergi, dedim; akrabanız Solon'un bıraktığı miraslardan biri çünkü. Ama delikanlıyı çağırıp, bunu göstermek istemez miydin bize? Yaşı daha küçük bile olsaydı, hem kardeş çocuğu hem de koruyucusu olduğun için senin önünde bizimle konuşması yakışıksız bir şey olmazdı.

— Haklısın, çağıralım, dedi.

Yanındaki köleye dönüp, b

— Delikanlı, Kharmides'i çağır; son günlerde yakındığı rahatsızlıktan ötürü bir hekimle tanıştıracağımı söyle ona, dedi.

Sonra gene döndü:

— Gerçekten de, son görüşümde sabah başında bir ağrıyla uyanmaktan yakındı. Böyle olduğuna göre, baş ağrısı için bir ilaç biliyormuş gibi görünmene bir engel var mı?

— Yok, dedim; yeter ki gelsin.

— İyi ya, gelecek, dedi.

Geldi gerçekten ve gelişi eğlenceli bir manzaraya yol açtı. Oturan herkes, delikanlının kendi yanına geleceği umuduyla yanındakileri itip kakarak bir yer açmaya çalıştı; öyle ki iki c uçta oturan adamlardan biri kalkmak zorunda kaldı, öbürüyse yere yuvarlandı. Kharmides, Kritias'la benim arama oturdu. O anda sıkılganlaştığımı hissettim dostum, onunla rahatça konuşacağıma güvenim var; ama bu güveni kaybettim. Ne var ki, Kritias ona, ilacı bilen adamın ben olduğumu söyleyince ve Kharmides de anlatılmaz anlamlarla dolu bir bakışla bana d bakıp içerideki herkes çevremizde bir daire şeklinde toplandığı sırada sorular sormaya hazırlanınca; o zaman soylu dostum, giyeceklerinin altından bedeninin şekillerini fark edip her tarafımı ateş bastığını, kendimden geçtiğimi hissettim ve güzel bir çocuk üstüne şu öğüdü veren Kydias'ın aşk konusunda bir usta olduğunu düşündüm:

«Aslan karşısındaki karaca gibi olmaktan sakın; yakalar seni o zaman, yem olursun ona.»

Bununla birlikte, baş ağrısına karşı bir ilaç bilip bilme- e diğimi sorduğu zaman, güçlükle de olsa, «Biliyorum,» diye cevap verdim.

— Nedir? dedi.

Bir yaprak olduğunu, ama ilaçla birlikte büyü sözleri söylemek gerektiğini, ilaç alınırken söylenirse insanın kesinlikle

iyileştiğini, ne var ki, büyü sözleri olmadan yaprağın hiçbir etki göstermediğini, söyledim.

— Öyleyse söyle de yazayım o sözleri, dedi.

— İsteğimle mi alacaksın onları, dedim, yoksa zorla mı?

Gülmeğe başladı:

— İsteğinle Sokrates, dedi.

— Pek, dedim. Adımı biliyorsun demek.

— Bilmesem kimse bağışlamazdı beni; yaşıtım gençler arasında adın sık sık geçer çünkü; ben küçükken, Kritias'la düşüp kalktığını da hatırlıyorum.

— Çok iyi, dedim. Bu yüzden büyü sözlerinin neler olduğunu anlatırken büsbütün açık yüreklilikle davranacağım ben de; daha demin onun erdemini sana nasıl anlatacağımı düşünüp duruyordum çünkü. Aslında, sadece baş ağrısını geçiremez, Kharmides. İyi hekimlerin, gözlerinden rahatsız birine yalnız gözleri tedavi etmenin imkânsız olduğunu, gözleri iyileştirmek için aynı zamanda başı da tedavi etmek gerektiğini; aynı şekilde, bedenden ayrı olarak yalnız başın tedavi edilebileceğini düşünmenin çılgınlık olduğunu söylediklerini işitmişsindir belki. Bu ilkeye dayanarak bütün beden için bir perhiz uygular, parçayı bütünle tedavi edip iyileştirmeye çalışırlar. Öğretilerinin bu olduğunu, gerçekten de böyle davranmak gerektiğini biliyor musun?

— Elbet, dedi.

— Haklı değiller mi sence, ilkelerini onaylamıyor musun?

— Kesinlikle onaylıyorum, dedi.

Benimle aynı düşüncede olduğunu görünce cesaretim yerine geldi; yavaş yavaş cüretim uyandı, konuşma gücüm canlandı; devam ettim:

— Büyü sözlerinin özelliği de böyle işte. Bu sözleri orada, orduda, biliminin insanları ölümsüz kılmaya kadar vardığı söylenen Zalmoksis'in yetiştirmelerinden biri olan Thrakia'lı bir hekimden öğrendim. Bu Thrakia'lı, Yunanlı hekimlerin az önce anlattığım öğretiyi uygulamakta haklı olduklarını söylüyor, ama şunları ekliyordu: «Bir tanrı olan kralımız Zalmoksis, gözleri baştan, başı gözlerden ayrı tedavi etmemek gerektiği gibi, başın da ruhtan ayrı ele alınmaması gerektiğini, Yunanlı hekimlerin hastalıkların çoğunu iyileştirememelerinin nedeninin, tedavi etmeleri gereken bütünü iyi tanımamaları olduğunu söyler; çünkü bütün kötü durumda olunca, parçası-

nın sağlıklı olması imkânsızdır. Gerçekten, bedene ve bütünüyle insana tüm kötülükler ve tüm iyilikler ruhtan gelir. Baş- 157
tan gözlere sızdıkları gibi, ruhtan bütün bedene sızarlar. Bu yüzden başın ve bütün bedenin sağlıklı olması isteniyorsa, her şeyden önce ruhun tedavi edilmesi gerekir. Oysa ruh büyü sözleriyle tedavi edilir.» Bu büyü sözleri de güzel söylevlerdir, aziz dostum. Bu söylevler ruhta bilgelik[3] doğurur; bilgelik meydana gelip gelişince de, başı ve bedenin geri kalan kısım- b
larını sağlıklı kılmak kolaydır.

Bana ilacı ve büyü sözlerini öğrettikten sonra da şöyle dedi: «Bu ilaçla, başını tedavi etmeni isteyen kimse, önce ruhunu bu büyü sözleriyle tedavi etmeni kabul etmiyorsa, isteğini sakın yerine getirme.» Günümüzde ruhu ya da bedeni ayrı ayrı tedavi etme yanlışı yaygındır. Ve beni, söylediklerine aykırı davranmam için kandırmaya çalışacak kimse ne kadar zengin, ne kadar soylu, ne kadar güzel olursa olsun, razı olmamam için sıkı sıkı uyardı. Yemin ettim ona, tutmalıyım bu ye- c
mini, tutacağım da. Bu yüzden, o yabancının öğütlerine uygun olarak önce ruhunu Thrakia'lının büyü sözlerine açarsan, ilacını başına uygularım; yoksa senin için elimden hiçbir şey gelmez, sevgili Kharmides.

Bu sözleri işiten Kritias,

— Başından dolayı, ruhunu da iyileştirmek zorunda olması delikanlımız için ne talih! diye haykırdı. Bununla birlik- d
te Kharmides'in, yaşıtlarından yalnız güzelliği bakımından değil, büyü sözleriyle yaratacağını ileri sürdüğün şey bakımından da üstün olduğunu söylemeliyim: bilgelik demek istiyorsun çünkü, değil mi?

— Tıpatıp öyle, dedim.

— Öyleyse bil ki, tartışmasız günümüz delikanlılarının en bilgesi sayılır; geri kalan hiçbir şeyde de, yaşı göz önünde tutulursa, kimseden geri kalmaz.

— Gerçekten bütün bu noktalarda öbürlerinden üstün olman gerekir Kharmides, dedim. Çünkü soyundan geldiğin ata- e
lar kadar güzel ve iyi torunlar yetiştirebilecek iki akraba aile daha gösterebilecek kimseyi görmüyorum burada. Baban tarafından ailenizin yani Dropides'in oğlu Kritias'ın ailesinin, Anakreon, Solon ve daha birçok başka şair tarafından güzellik, erdem ve mutluluk denilen şeyi oluşturan bütün öbür nitelikler bakımından, öteki ailelere üstün bir aile olarak tanı- 158

tıldığını biliyoruz. Annen tarafından da durum aynı; dayın Pyrilampes, Asya'da Büyük Kralın[4] ya da başka bir kralın yanına elçi olarak her gidişinde, kıtanın en büyük ve en güzel insanı sayıldı; ailesi de bütünüyle ele alındığında babanın
b ailesinden hiçbir bakımdan geri kalmaz. Glaukon'un sevgili oğlu, gözle görülür güzellik bakımından senden öncekilerin hiçbirinden aşağı kalmadığından eminim; Kritias'ın dediği gibi bilgelik ve geri kalan şeylerden de payını bu kadar iyi aldığın doğruysa, annen dünyaya mutlu bir insan getirmiş gerçekten.

Şimdi sorun şu: Kritias'ın söylediği gibi şimdiden bilgelik edinmiş, bu yolda yeterince ilerlemişsen, Zalmoksis'in de,
c kuzeyli Abaris'in[5] de büyü sözlerine ihtiyacın yoktur; baş ağrısı ilacını büyü sözlerini söylemeden hemen veririm sana; ama bu büyü sözlerine henüz ihtiyacın olduğunu düşünüyorsan, ilaçtan önce onları söylemek gerek. Açıkla bakalım, Kritias'la aynı düşüncede misin? Yeterince bilge olduğuna inanıyor musun, yoksa bilgeliğin henüz eksik mi sence?

Önce kızardı Kharmides ve büsbütün güzel göründü; alçak gönüllülük yaşına yakışıyordu çünkü. Sonra, soylu bir cevap verdi.

Bulunduğu durumda, «evet» demesinin de, «hayır» demesinin de kolay olmadığını söyledi.

d — Gerçekten bilge olmadığımı söylersem, insanın kendisi için böyle bir şey söylemesinin doğal olmaması bir yana, Kritias'ı da, söylediğine bakılırsa beni bilge sayan başka kimseleri de yalanlamış olacağım, dedi. Öte yandan, «evet» deyip kendimi övmem de hoş kaçmayacak, bu yüzden ne cevap vereceğimi bilemiyorum.

— Bence tam gereken cevabı verdin Kharmides, dedim. Sorduğum şeye sahip olup olmadığını birlikte araştırsak daha iyi olur sanırım. Böylece söylemek istemediğin şeyi söylemek zorunda kalmazsın, ben de, önceden muayene etmeden
e tedavime başlamış olmam. Hoşuna gidecekse, bu soruşturmayı seninle birlikte yapmaya hazırım, yok gitmeyecekse rahat bırakırım seni.

— Her şeyden çok gider, dedi. Yalnız bana bağlıysa, soruşturmayı sana en iyi görünen yöntemle yönet.

— Bu soruşturma için bence en iyi yöntem şu, dedim.
159 Eğer bilge isen, bilgelik üstüne bir düşüncen olması gerektiği

açık. Bilgelik gerçekten içindeyse, ne olduğu üstüne, gerçek özelliği üstüne bir şey söylemeni sağlayacak bir duygu yaratmıştır sende. Sen de böyle düşünüyor musun?

— Böyle düşünüyorum, dedi.

— Öyleyse Yunanca konuşmayı bildiğine göre, düşünceni açıklayabilirsin bize.

— Belki, dedi.

— İçinde bilgelik olup olmadığını anlayabilmemiz için, sence bilgeliğin ne olduğunu söyle bakalım.

Önce, cevap vermeye hazır olmadığından, durakladı. Ama b
sonunda fikrince bilgeliğin, söz konusu ister sokakta yürümek olsun, ister konuşmak, ister bambaşka bir şey, her şeyi düzgünlükle, sakinlikle yapmak olduğunu söyledi. «Kısacası, sorduğun şey sanırım bir çeşit sakinliktir,» dedi.

— Belki haklısındır, dedim. Sakin insanlara çoğunlukla bilge denildiği doğru, Kharmides; ama bakalım haklı mı böyle söyleyenler. Söyle bakayım: Bilgeliği güzel şeylerden sayarsın elbet, değil mi? c

— Elbette.

— Peki okulda aynı harfleri hızlı yazmak mı daha güzeldir, yavaş yazmak mı?

— Hızlı yazmak.

— Söz konusu okumaksa, çabuk okumak mı iyidir, yavaş mı?

— Çabuk.

— Aynı şekilde, harp çalarken hız, güreşte de canlılık; sakinlik ve yavaşlıktan çok daha güzel nitelikler değil mi?

— Öyle.

— Peki yumruk dövüşüyle pankreasta da öyle değil mi?

— Kuşkusuz.

— Yarışta, atlamada, bütün beden çalışmalarında güzel d
sayılan hareketler canlı ve hızlı olanlar, kötü sayılanlarsa yavaş ve sakin olanlar değil midir?

— Öyle olduğu, besbelli, dedi.

— O halde bizim için hiç değilse söz konusu beden olunca, en güzel hareketlerin en hızlı ve en canlı hareketler olduğu belli; doğru değil mi?

— Kuşkusuz.

— Ama bilgelik güzel bir şeydir demiştik.

— Evet.

—

— O halde hiç değilse beden konusunda, bilgelik güzel olduğuna göre, bilge olan sakinlik değil, hızdır.

— Öyle görünüyor, dedi.

e — Şuna cevap ver şimdi: Kolay öğrenmek mi güzeldir, güç öğrenmek mi?

— Kolay öğrenmek.

— Ama kolay öğrenmek çabuk öğrenmek; güç öğrenmek yavaş ve ağır ağır öğrenmek değil midir?

— Evet.

— Bir başkasını çabuk ve hızla eğitmek; yavaş ve ağır ağır eğitmekten daha güzel değil midir?

— Öyledir.

— Peki, biri bize bir şey hatırlatsa, ya da kendimiz bir şey hatırlamak istesek; sakin, yavaş hatırlamak mı güzeldir, canlı, hızlı mı?

— Canlı ve hızlı, dedi.

160 — Zekâ keskinliği, ruhun sakinliğinden değil, canlılığından doğmaz mı?

— Doğru.

— Aynı şekilde, okul öğretmeninin, harp öğretmeninin ya da bir başkasının söylediklerini anlamak söz konusu olunca, en güzel şey hızlılık değil midir?

— Evet.

— Gene aynı şekilde fikir araştırmalarında ve tartışmalarında da, sanırım övgüye lâyık görülenler, ağır düşünen ve sonuca varan sakin kimseler değil de, bu işi en kolay ve en çabuk biçimde becerenlerdir.

b — Doğru, dedi.

— Kharmides, o halde ister ruhla ilgili olsun, ister bedenle; her konuda gördüğümüz gibi hızlılık ve canlılık, yavaşlık ve sakinlikten daha güzeldir.

— Öyle görünüyor, dedi.

— O zaman, hiç değilse bizim akıl yürütmemize göre, bilge yaşam sakin yaşam değildir, çünkü bilge olması için

c güzel olması gerekir. İki hareket arasında, sakin hareketlerin, hızlı ve güçlü hareketlerden daha güzel sayıldığına hiç, ya da hemen hiç rastlamadık. Sevgili dostum, sakin hareketlerin çok kez şiddetli ve hızlı hareketler kadar güzel olduğunu kabul etsek bile, söz konusu ister yürümek olsun, ister konuşmak, ister başka bir şey; bilgeliğin güç ve hızdan çok sakinlikte

olduğunu göstermez. Konuşmamız sırasında ilke olarak bilgeliğin güzel şeylerden sayıldığını ileri sürdüğümüze ve hızlılık bize yavaşlıktan daha az güzel görünmediğine göre sakin ya- d
şam, hızlı yaşamdan daha bilge olamaz.

— Düşüncen, bence doğru Sokrates, dedi.

Devam ettim: Kharmides, şimdi yeniden büsbütün dikkatle içine bakman gerek; bilgeliğin içinde bulunmakla yarattığı etkiyi, seni olduğun şey haline getirmek için onun ne olması gerektiğini inceleyip, bütün bunları iyice anladıktan sonra bilgeliğin sence ne olduğunu açıkça ve cesurca söyle bize.

Bir an ses çıkarmadı ve kendini gerçekten yiğitçe bir dikkatle inceledikten sonra: «Sanırım bilgelik insanın bazı şeyler karşısında kızarmasına, utanç duymasına yol açıyor, bu e
yüzden bilgelik utanmadır,» dedi.

— Peki, dedim; ama demin bilgeliğin güzel bir şey olduğunu kabul etmemiş miydin?

— Öyle, dedi.

— Bilge insanlar da, bilge oldukları kadar da iyidirler, değil mi?

— Evet.

— İyi insanlar ortaya çıkarmayan bir şeye iyi denilebilir mi?

— Elbette hayır.

— Dolayısıyla bilgelik yalnız güzel değil iyidir de, değil mi?

— Bence öyle. 161

— Ama nasıl olur? Homeros sence şunları söylemekte haklı değil miydi?

«Utanma ihtiyaç içindeki bir insan için iyi arkadaş değildir!»[6]

— Haklıydı, dedi.

— Öyleyse utanma, hem kötüdür hem iyi.

— Öyle görünüyor.

— Ama bilgelik iyidir, çünkü kimde bulunuyorsa iyi kılar onu, hiçbir zaman kötü kılmaz.

— Söylediklerin doğru bence.

— O halde bundan şu sonuç çıkıyor: bilgelik utanma de- b
ğildir, çünkü bilgelik iyidir, utanma ise kötü olduğundan fazla iyi değildir.

— Bence, güzel söyledin Sokrates. Ama bilgeliğin şu başka tanımına ne diyeceksin bakayım. Gerçekten de, birinin,

«bilgelik herkesin kendi işini yapmasıdır,» dediği geldi aklıma. Bu tanımı yapan sence doğru mu söylemiş, açıkla bakayım.

— Çapkın! diye haykırdım, ya Kritias'tan duymuşsundur
c bunu ya da başka bir akıllı adamdan!

Kritias:

— Herhalde bir başkasından, ben söylemedim çünkü bunu, dedi.

— Kimden duyduğumun ne önemi var Sokrates? dedi Kharmides.

— Hiç önemi yok, dedim; çünkü kimin söylediğini değil, doğru olup olmadığını inceleyeceğiz.

— Bunda haklısın, dedi.

— Zeus hakkı için öyle, dedim. Ama doğru anlamını bulursak şaşarım doğrusu; bana bir bilmece gibi geliyor çünkü.

— Neden?

— «Bilgelik herkesin kendi işini yapmasıdır,» tanımını ileri süren kimse, her halde düşündüğünden farklı konuştuğu
d için. Yoksa sence okul öğretmeni okuyup, yazdığı zaman bir şey yapmaz mı?

— Tersine, bir şey yapar sanırım, dedi.

— Okul öğretmeni yalnız kendi adını mı yazıp okur, size yalnız kendi adlarınızı yazıp okumayı mı öğretir, kendi adlarınızı ve dostlarınızın adlarını yazdığınız gibi düşmanlarınızın adlarını da yazmaz mısınız?

— Hepsini yazarız.

— Peki, bu işi yaparken sizi ilgilendirmeyen bir şeye bur-
e nunuzu sokmuş ve bilgelik göstermemiş mi olursunuz?

— Asla!

— Ama yazmak ve okumak bir şey yapmaksa, bu yaptıklarınız kendi işleriniz değildir.

— Elbet bir şey yapmaktır.

— Ya tedavi etmek dostum, ev yapmak, bez dokumak, herhangi bir ürün ortaya koymak da bir şey yapmaktır, değil mi?

— Elbette.

— Ama öyleyse yasa, herkese, elini başkasının işine sürmeden kendi giyeceğini, dokumasını ve yıkamasını, kendi ayakkabısını, yağ ibriğini, kaşağısını[7] ve geri kalan her şeyini
162 kendi yapmasını buyursaydı, herkes yalnız kendi işlerini yapsaydı, bir şehir iyi mi yönetilmiş olurdu sence?

— Hayır, sanmam, dedi.

— Bununla birlikte bilgece yönetilen bir devlet iyi yönetilmektedir.

— Kuşkusuz, dedi.

— Öyleyse yalnız kendi işini yapmak bilgelik değildir.

— Değil elbette.

— O halde bilgeliğin kendi işini yapmak olduğunu söyleyen kimse, demin de söylediğim gibi, bilmeceli bir tarzda konuşuyordu her halde; yoksa gerçekten pek aptal biri olurdu. Ama sana bu tanımı söyleyen belki de budalanın tekiydi, Kharmides. b

— Hiç de değil, dedi; hatta çok akıllı bir adam sayılıyordu.

— O halde, bana kalırsa, kendi işini yapmanın ne demek olduğunu bilmenin güç olduğuna inandığından, bir bilmece sormuş sana anlaşılan.

— Olabilir, dedi.

— Kendi işini yapmanın anlamı ne olabilir? Söyleyebilir misin?

— Zeus hakkı için, ben bilmiyorum, dedi. Ama bunu söyleyen bile ne demek istediğini bilmiyordu belki.

Bunları söylerken de şeytanca gülüp yan yan Kritias'a bakıyordu.

Kritias'ın bir süredir yerinde duramayıp, Kharmides'in ve c
toplantıdakilerin önünde kendini gösterme isteğiyle yanıp tutuştuğu açıkça anlaşılıyordu. O ana kadar güç belâ tutabilmişti kendini; o andan sonra kendine egemen olamadı. Sanırım, az önce, Kharmides'in, bu bilgelik tanımını Kritias'tan duyduğundan kuşkulanmakta haklıydım. Tanımın açıklanmasını kendi yapmak istemeyip, amcaoğlunun üstüne yıkmak isteyen d
Kharmides, onu kışkırtmağa çalışıyor, yenilmiş bir adam tavrını takmıyordu. Kritias kendini daha fazla tutamadı; Kharmides'e, bir şairin yazdığı oyunu kötü oynayan bir aktöre öfkelenişi gibi öfkelendiğini gördüm. Ona sert bir şekilde bakarak, «Kharmides, demek, bilgeliğin kendi işini yapmak olduğunu sana söyleyen adamın düşüncesini anlamadığından, bu düşünceyi onun da anlamadığını sanıyorsun,» dedi.

— Aziz Kritias, bu çocuğun, şu genç yaşta bunu anlamamasında şaşılacak bir şey yok, dedim. Ama yaşın ve gördüğün öğrenim göz önünde tutulursa, senin anlayacağın düşünülebi- e

lir. Bilgeliğin onun söylediği şey olduğunu kabul ediyorsan ve tartışmada onun yerini almak istersen, tanımın doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu seninle birlikte araştırmak çok daha hoşuma gider.

— Evet, tanımı kabul ediyor ve Kharmides'in yerini de alıyorum, dedi.

— Çok iyi, dedim. Şimdi söyle bakayım, demin ileri sürdüğün düşünceyi, yani bütün zanaatçıların bir şey yaptığını da kabul ediyor musun?

— Evet.

— Sence yalnız kendi işlerini yapmakla mı yetinirler, yoksa başkalarının işlerini de yaparlar mı?

163 — Başkalarınınkileri de yaparlar.

— Kendi işlerini yapmakla yetinmedikleri halde bilge midirler?

— Sence, böyle olmalarına bir engel mi var, diye sordu.

— Bence mi? Hiç, dedim; ama bilge olmanın; kendi işini yapmak olduğunu kabul eden birinin, sonradan başkalarının işlerini yapanların bilge olmalarını hiçbir şeyin engellemeyeceğini ileri sürmesi nasıl olur?

— Ama benim bilge olduklarını kabul ettiğim kimseler hangileri? Başkalarının işlerini yapanlar mı, yoksa başkaları için bir şey imal edenler mi?

— Sen söyle bakayım, dedim; önce, yapmakla imal etmek aynı şey değil mi?

b — Değil elbet, dedi; imal etmekle çalışmak da aynı şey değildir üstelik. «Çalışmada hiç bir zaman utanılacak bir şey yoktur,»[8] diyen Hesiodos'tan öğrendim bunu. Çalışmak ve yapmak sözcüklerini demin söylediğin gibi işler için kullansaydı, ayakkabı yapmada, tuzlama satmada, ya da bedenini satmada utanılacak bir şey yoktur mu diyecekti sanıyorsun? Sanma bunu Sokrates! Bence Hesiodos imalatın, iş yapmadan ve ça-
c lışmadan ayrı olduğunu; imalatın bazen güzellikten yoksun olunca, utanç vereceğini, oysa çalışmada hiçbir zaman utanılacak bir yan olmadığını düşünüyordu. Güzel ve yararlı şeyler imal etmek; çalışmak dediği buydu işte ve bu tür imalat çalışma ve işti onca. Onun gözünde, herkesin kendi işi, yalnız bunlardı ve zararlı olan her şey yabancı görünüyordu ona. Bu yüzden Hesiodos her aklı başında adam gibi, kendi işini yapanlara bilge diyordu.

— Ah Kritias, düşünceni; bize özgü, bizimle ilgili şeylere d
iyi dediğini, iş yapma sözüyle iyi şeyler yaratmak demek istediğini daha ilk kelimelerinden anladım; daha önce Prodikos' un sözcükler arasında bir bir ayrım yaptığını işitmişimdir çünkü. Bense, sözcükleri istediğin anlamda kullanmakta özgür bırakıyorum seni; yalnız hangi sözcüğü ne için kullandığını göster yeter. Şimdi geri dönüp daha açık seçik bir tanım yap bana; iyi şeyler yapmak, imal etmek (ya da canın hangi e
sözcüğü çekiyorsa işte o) mi bilgelik dediğin?

— Evet, dedi.

— O halde bilge kötülük yapan değil iyilik yapandır.

— Peki, sen de aynı düşüncede değil misin aziz dostum? dedi.

— Bunu bırak şimdi, benim ne düşündüğümü değil senin söylediklerini inceliyoruz şu sırada.

— Peki, ben iyilik değil kötülük yapanın bilge olmadığını; kötülük değil iyilik yapanın bilge olduğunu savunuyor ve bilgeliği açık seçik bir şekilde tanımlamak için, bilgelik iyilik yapmaktır diyorum.

— Haklı olabilirsin ama beni şaşırtan bir şey var: bilge 164
insanların bilge olduklarını bilmemelerini mümkün sanman.

— Asla böyle bir şey sandığım yok, dedi.

— Demin zanaatçıların başkalarının işlerini yaparken bile bilge olmalarını engelleyecek bir şey yoktur demiyor muydun?

— Dedim gerçekten; ama ne sonuç çıkarıyorsun bundan?

— Hiç. Ama söyle bakayım: Sence birini sağlığa kavuşturan hekim, kendi ve tedavi ettiği kimse için yararlı bir şey b
mi yapıyordur?

— Evet.

— Bunu yapan kimse görevini yapıyordur değil mi?

— Evet.

— Peki görevini yapan kimse bilge değil midir?

— Tersine, öyledir.

— O halde hekim, ilaçlarının ne zaman yararlı olup ne zaman olmadıklarını bilmek, aynı şekilde her zanaatçı da yaptığı işten kazanç sağlayıp sağlamayacağını bilmek zorunda mıdır?

— Hayır, bilmeyebilir.

— Öyleyse ister yararlı olsun ister zararlı, bir tedaviye gi-

rişen hekim ne yaptığını bilmeyebilir. Bununla birlikte sence
c yararlı bir iş yaptıysa, bilgece davranmıştır. Böyle dememiş miydin?

— Evet.

— O halde, gördüğün gibi, yararlı bir iş yapmakla bilgece davranır ve bilgedir ama, bilge olduğunu bilmez.

— Bu imkânsız Sokrates, dedi. Ama sence daha önce söylediklerimden ister istemez bu sonuç çıkıyorsa, insanın kendini tanımadan bilge olabileceğini söylemektense, iyi anlatamadığımı itiraf etmekten utanmaz, bir bölümünü geri alırım. Da-
d ha da ileri gidip, Delphoi yazıtının yazarı gibi, bilgelik, özellikle kendini bilmektir diyeceğim. Sanırım bu yazı tapınağın alınlığına, alışılmış «Hoş geldin!» selamının yerine, bunun doğru olmadığını, insanların birbirlerini hoşnut ve neşeli olmağa
e değil bilge olmağa özendirmeleri gerektiğini göstermek için tanrının bir selamı olarak yerleştirilmiştir. Tanrı tapınağına girenleri insanların selamından farklı sözcüklerle böyle selamlar; sanırım yazıtın yazarı da böyle düşünüyordu: Nitekim gi-
165 a ren her adama «Bilge ol!» diyor. Ama bunu bir kâhin gibi biraz bilmeceli bir şekilde söyler; çünkü «Kendini tanı» ve «Bilge ol» sözleri, yazıtın ve benim dediğime bakılırsa, aynı şeydir. Ama yanılabilir insan; sanırım sonradan «Aşırılıktan kaçın» ve «Kefil olmak kendini iflas ettirmektir» yazılarını kazdıranlar da böyle yanılmışlardır. «Kendini tanı» sözünü, tanrının gelenlere bir selamı olarak değil de, bir öğüt olarak almışlar, sonra kendileri de kurtarıcı öğütler vermek isteyip bu yazıtları kazdırmışlardır. Sana bütün bunları söylememenin nedeni şu Sokrates: daha önce bütün söylenilenleri sana
b bırakıyorum. Belki senin düşüncelerin doğruydu, belki de benim: her ne olursa olsun, ikimiz de açık seçik hiçbir şey söylemedik. Ama şimdi, bilgeliğin kendini bilmek olduğunu kabul etmiyorsan, sana bunun doğru olduğunu göstermeye hazırım.

— Peki ama Kritias, sanki sana sorular sorduğum şeylerin ne olduklarını bildiğimi iddia ediyormuşum, seninle aynı düşüncede olmak yalnız bana bağlıymış gibi konuşuyorsun. Hiç de böyle değil; sorunları seninle birlikte karşımıza çıktıkça inceliyorum, çözümlerini bilmiyorum çünkü. İncelediğim zaman seve seve söylerim seninle aynı düşüncede olup olmadığı-
c mı, ama sorularımı bitirmemi bekle.

— Başla öyleyse sormaya, dedi.

— Başlıyorum. Eğer bilgelik bir şeyi bilmekse, kuşkusuz bir bilimdir, bir şeyin bilimidir, değil mi?

— İnsanın kendinin bilimidir, dedi.

— Hekimlik de sağlık bilimidir, değil mi?

— Evet.

— Peki, şimdi bana, «Sağlık bilimi olan hekimlik neye yarar, ne meydana getirir?» diye sorsan, epey yararlı olduğunu, çünkü sağlık meydana getirdiğini, bunun da iyi bir sonuç olduğunu söylerdim. Kabul ediyor musun böyle olduğunu? d

— Ediyorum.

— İnşa etmek bilimi olan mimarinin hangi eseri meydana getirdiğini ileri sürdüğümü sorsan, «evler» derdim; öbür sanatlar için de buna benzer cevaplar verirdim. Bilgelik üstüne düşünceni açıklama sırası sende şimdi. Bilgeliğin insanın kendinin bilimi olduğunu ileri sürdüğüne göre, şu soruya cevap ver, Kritias: İnsanın kendinin bilimi olan bilgelik, bizim için güzel olan, bu ada lâyık olan ne meydana getirir? Hadi bakalım, konuş. e

— Soruşturmanı kötü yürütüyorsun, Sokrates. Bu bilim, özü bakımından öbür bilimlerden çok farklıdır; üstelik öbür bilimler de birbirlerine benzemez ama, sen benzermiş gibi akıl yürütüyorsun. Söz gelişi, söyle bakalım, hesap ve geometrinin meydana getirdiği şeyler, mimarinin inşa ettiği evlere, dokumacılığın meydana getirdiği kumaşlara, ya da birçok başka sanatın meydana getirdiği şeylere benzer mi? Bu iki bilimin saydığımız şeylere benzer ürünlerini gösterebilir misin? Ama hayır, gösteremezsin. 166

— Haklısın, diye cevap verdim. Ama gösterebileceğim bir şey var: bu bilimlerin her birinin, bilimin kendinden farklı olan özel konusu. Söz gelişi, hesabın konusu tek ve çifttir, onlara özgü sayısal niteliktir, aralarındaki ilişkidir. Doğru değil mi?

— Çok doğru, dedi.

— Tek ile çiftin asıl hesap biliminden farklı olduklarını da kabul ediyor musun?

— Kuşkusuz.

— Aynı şekilde, statik, daha hafif ile daha ağırın bilimidir ve hafif ile ağır, asıl statikten farklıdır. Kabul ediyor musun bunu? b

— Evet.

— Öyleyse bilgelik biliminin konusu olan ve asıl bilgelikten farklı olan şeyi söyle bana.

— İşte Sokrates araştırmada ana noktaya; bilgeliğin öbür bilimlerden farkı sorununa geldin. Ama bilgeliğin öbür bilimlerle benzerliğini aramakta yine de diretiyorsun. Böyle bir benzerlik yoktur: Bütün bilimler, kendilerinden başka bir şeyin bilimidir, oysa bilgelik aynı zamanda hem kendi kendinin hem de başka bilimlerin bilimidir. Bunu bilmez değilsin; ama sanırım az önce inkâr ettiğin şeyi yapmaktasın: tartışma konusuna aldırmadan, söylediklerimi çürütmeye çalışıyorsun ancak.

— Nasıl böyle düşünebilirsin? diye haykırdım. Söylediklerini çürütmeye böyle canla başla çalışmamda, bilmediğim bir şeyi bildiğime körükörüne inanmaktan korktuğum için, söylediklerimin anlamını iyice araştırmaktan başka bir amacım olduğunu mu sanıyorsun? Oysa, şu anda hâlâ yaptığım bu, inan! Bu araştırmayı yapıyorsam, nedeni her şeyden önce, bana, belki de arkadaşlarıma yararlı olacağındandır. Gerçekten, her şeyin özünü açık seçik bir şekilde bilmek, herkesin yararlanacağı iyi bir şey değil mi?

— Kuşkusuz, Sokrates.

— Öyleyse çekinme aziz Kritias ve sorularıma, kazananın Sokrates mi Kritias mı olduğuna aldırmadan doğru olduğuna inandığın şekilde cevap ver. Dikkatini asıl sorunda toplayıp, incelememizin ulaşacağı sonucu gözle yalnız.

— Böyle yapacağım; söylediğin doğru görünüyor çünkü, dedi.

— O halde bilgeliğin sence ne olduğunu söyle bakalım.

— Peki! Bence, bütün bilimler arasında yalnız bilgelik kendi kendinin ve öbür bilimlerin bilimidir.

— O halde bilimin bilimi olduğuna göre bilgisizliğin de bilimidir, değil mi?

— Elbette.

— Bu durumda, yalnız bilge kendi kendini bilebilir; hem neyi bildiğine hem de neyi bilmediğine karar verebilen yalnız bilgedir; aynı şekilde başkalarını da inceleyip, neyi bildiklerini, neyi bildiklerini sandıklarını ve gerçekten bildiklerini, neyi bildiklerini sandıklarını ama gerçekte bilmediklerini de anlayabilir; başka hiç kimse anlayamaz bunu. O halde gerçekte

bilge olmak, bilgelik ve kendi kendini bilmek; neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilmektir. Böyle düşünmüyor musun?

—Evet, dedi.

— Şimdi geri dönüp kurtarıcı Zeus'a üçüncü şarap saçımızı[9] yaparak, konuşmaya sanki yeni başlıyormuşuz gibi, insanın neyi bilip neyi bilmediğini bilmesinin mümkün olup olmadığını, mümkün olduğu ortaya çıkarsa da bunu bilmenin ne işimize yarayacağını inceleyelim. b

— İnceleyelim bakalım, dedi.

— Hadi Kritias! Bakalım bu işte benden daha becerikli misin? Ben, gerçekten şaşırdım. Nedenini öğrenmek ister misin?

— Evet.

— Bütün söylediklerin doğruysa, kendinden ve öbür bilimlerden başka konusu olmayan bir bilim vardır; bu bilim aynı zamanda, bilgisizliğin bilimidir, değil mi? c

— Öyle, dedi.

— Peki ama arkadaş, bak ne garip bir düşünceyi savunmaya kalkışıyoruz! Bu görüşü, başka konulara uygulamayı denersen savunulmasının imkânsız olduğunu göreceksin sanırım.

— Nasıl, hangi konulara? dedi.

— Şöyle: Öbür görmelerin gördüğü şeyleri değil de, kendi kendini, öbür görüşleri ve görülmemişi gören; görme olduğu halde, hiçbir rengi görmeyen ama kendi kendini ve öbür görmeleri gören bir görme bulunduğunu düşünebilir misin? d Böyle bir görme var olabilir mi sence?

— Zeus hakkı için, hayır.

— Peki hiçbir sesi işitmeyen ama kendini, öbür işitmeleri ve işitilmeyeni işiten bir işitme bulunduğunu düşünebilir misin?

— Hayır.

— Kısacası, bütün duyuları ele alıp, kendi kendinin ve öbür duyuların duyusu olan ve öbürlerinin algıladığı hiçbir şeyi algılamayan bir duyu bulunup bulunmadığını incele.

— Bulunacağını sanmam.

— Ya arzular arasında hiçbir zevkin arzusu olmayan, ama kendinin ve öbür arzuların arzusu olan bir arzu biliyor e musun?

— Elbette hayır.

— Sanırım, hiçbir iyilik istemeyen ama kendi kendini ve ve öbür istemleri isteyen bir istem de bilmiyorsundur, değil mi?

— Hayır.

— Ya hiçbir güzelliği sevmeyen, ama kendi kendini ve öbür sevgileri seven bir sevgi söyleyebilir misin bana?

— Hayır.

168 — Kendi kendinden ve öbür tehlikelerden korkan, ama hiçbir tehlikeden korkmayan bir korkuya rastladın mı hiç?

— Hayır, rastlamadım, dedi.

— Ya düşüncelerin ve kendi kendinin düşüncesi olan, ama öbürlerinin düşündüğü nesnelerin hiçbirini düşünmeyen bir düşünceye?

— Hayır, hiç.

— Ama öyle görünüyor ki bilim konusunda hiçbir bilginin bilimi olmayan, ama kendi kendinin ve öbür bilimlerin bilgisi olan bir bilim bulunduğunu kabul ediyoruz.

— Ediyoruz gerçekten.

— Gerçekten böyle bir bilim varsa garip, değil mi? Çünkü henüz olmadığını söylemeyip, var olup olmadığını araştırmak gerek.

b — Haklısın.

— Araştıralım bakalım: Bu bilim bir şeyin bilimidir ve bir şeye ilişkin olma özelliğine sahiptir, değil mi?

— Elbette.

— Gerçekten de, daha büyük olan şey, bir şeyden daha büyük olma özelliğine sahiptir, deriz, değil mi?

— Öyledir gerçekten.

— Daha büyük olduğu doğruysa, daha küçük bir şeyden daha büyüktür, değil mi?

— İster istemez.

— Öbür büyüklüklerden ve kendinden daha büyük olan, ama öbür büyüklüklerin daha büyük oldukları şeylerin hiçbi-

c rinden daha büyük olmayan bir büyüklük bulsak, bu büyüklük kendinden daha büyük olduğundan, aynı zamanda kendinden daha küçük olmak özelliğine de sahip olacaktır değil mi?

— Kaçınılmaz olarak, Sokrates.

— Ya bir şey öbür iki katların ve kendi kendinin iki katı

olsa, kendini meydana getiren yarımın iki katı olurdu, değil mi? Çünkü ancak bir yarımdan iki kat çıkabilir.

— Doğru.

— Ama kendinden daha büyük olan aynı zamanda daha küçük; kendinden daha ağır olan aynı zamanda daha hafif, en yaşlı aynı zamanda da en genç olacak demektir. Geri kalanların hepsi için de aynı durum geçerli olacak ve kendi kendine ilişkin olma özelliğine sahip her şey aynı zamanda, özelliğinin ilişkin olduğu şeyin özüne de sahip olacak, değil mi? Bir örnekle açıklayayım: İşitme, sesten başka şey işitemez demiştik, değil mi? d

— Evet.

— O halde kendi kendini işitmek zorundaysa, bunun için bir sesi olması gerekir, yoksa kendi kendini işitemez, değil mi?

— İster istemez öyle.

— Ya görme aziz Kritias, kendi kendini görme zorundaysa ister istemez bir rengi olacaktır, değil mi? Görme renksiz göremez çünkü.

— Göremez gerçekten.

— Kritias, öyleyse saydığımız şeyler arasında bazılarının güçlerini kendi kendilerine uygulamalarının imkânsız; öbürlerinin uygulayabilmelerinin de pek kuşkulu olduğunu görüyorsun. Gerçekten büyüklükler, sayılar ve aynı cins şeyler için kelinlikle imkânsız bu, değil mi?

— Evet.

— Görme, işitme, kendi kendini hareket ettirecek hareket, kendi kendini yakacak sıcaklık ve bu cins bütün varsayımlarsa genellikle savunulamaz gibi geliyor; ama belki tersine inanan insanlar da vardır. Dostum, bütün bu durumlarda, doğanın bütün yaratıkları kendi güçlerini kendi kendilerine değil de bir başkasına uygulayacak şekilde yaratıp yaratmadığını ya da bazılarının bunu yapabilip öbürlerinin yapamadığını, kendi güçlerini kendi kendilerine uygulayabilenler varsa, bilgelik dediğimiz bilimi de bunlar arasına katmak gerekip gerekmediğini kesinlikle ayırt edebilmek için daha sahibi bir insan bulmalı. Ben bu ayrımları yapabileceğimi sanmıyorum. Bu yüzden ne bir bilimin bilimi olabileceğini onaylayabilirim, ne de gerçekten olduğunu varsayarsak, bize bir yararı olup olmadığını incelemeden, bunun bilgelik olduğunu kabul 169 b

edebilirim. Çünkü bilgelik yararlı ve iyi bir şeydir bence. Bu yüzden, Kallaiskhros'un oğlu; bilgeliğin, bilimin ve bilgisizliğin bilimi olduğunu kabul ettiğine göre, önce demin söylediğinin mümkün olduğunu, sonra da bu imkâna yararlılığın da
c eklendiğini kanıtlamak sana düşer. O zaman tatmin olup, bilgeliğin özünü doğru tanımladığını kabul edebilirim belki.

Kritias bu söylediklerimi işitip, güç durumda olduğumu görünce, karşılarındaki kimselerin esnediklerini görünce kendileri de esnemeye başlayanlar gibi yaptı: benim düştüğüm güç duruma o da düştü gibi göründü bana. Ama hep alkışlanmaya alışmış bir insan olduğundan, toplantıdakilerin gözünde değerini kaybetmekten korkuyor, kendisine sorduğum sorula-
d ra cevap veremeyeceğini itiraf etmeye yanaşmıyordu. Bu yüzden düştüğü güç durumu gizlemek için konuştu, ama açık seçik bir şeyler söylemedi. O zaman tartışmanın devam etmesi için şöyle dedim:

— Peki Kritias, istersen şimdilik bilimin bilimi olan bir bilim bulunabileceğini kabul edelim; böyle bir bilim bulunup bulunmayacağını bir başka sefer inceleriz. Bunun mümkün olduğunu varsaydıktan sonra, insanın neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilmenin nasıl kolay olduğunu söyle. Çünkü kendi kendini bilmenin ve bilgeliğin bu olduğu sonucuna varmıştık, değil mi?

— Kuşkusuz, dedi. Ve bu doğal bir sonuç, Sokrates. Çün-
e kü bir insan kendi kendini bilen bir bilime sahipse, kendi de sahip olduğu şey gibi olacaktır. Söz gelişi, hıza sahipse hızlı, güzelliğe sahipse güzel, bilime sahipse bilgindir. Kendi kendini bilen bilime de sahipse, kendi kendini bilmek zorundadır.

— Kendi kendini bilen şeye sahip olan kimsenin, kendi kendini de bildiğine karşı çıkmıyorum dedim, ama bu bilime sahip olunca ister istemez neyi bildiğini ve neyi bilmediğini de bilir, değil mi?

170 — Evet Sokrates, bu iki bilim aynı şeydir çünkü.

— Mümkün, dedim; ama ben hâlâ aynı yerde saydığımdan korkuyorum. Çünkü, kendi kendini bilmenin, neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilmekle nasıl aynı şey olacağını hâlâ anlamıyorum.

— Ne demek istiyorsun? dedi.

— Şunu: Bilimin bilimi olan bir bilim varsa, şu iki şey-

den, yani bu bilimdir, şu da bilgisizliktir ayrımını yapmaktan öteye gidebilir mi?

— Hayır, gidemez.

— Peki, sağlık bilimi ve bilgisizliğiyle, doğruluk bilimi ve bilgisizliği aynı şey midir? b

— Asla.

— Birincisi hekimlik, ikincisi siyaset, öbürüyse sadece bilimdir, değil mi?

— Kuşkusuz.

— O halde, bir adam yalnız bilimi biliyor, ona sağlığın ve doğruluğun bilgisini eklemiyorsa; yalnız bir tek şeyin bilimine sahip olduğu için kendi ve başkaları üzerine bir parça bilgisi olduğunu bilecektir herhalde, değil mi?

— Evet.

— Peki ama bildiğini bu bilim nasıl öğretir ona? Gerçekten sağlıklı olanı bilgelikle değil hekimlikle, uyumu bilgelikle değil müzikle, inşa etme sanatını bilgelikle değil mimariyle biliyor demektir. Öteki konular için de böyle, değil mi? c

— Elbette.

— Ama bilgelik ancak bilimlerin bilgisiyse, sağlıklı olanı ve inşaat işlerini bildiğini bu bilimle nasıl bilebilir?

— Bilemez.

— Öyleyse bu bilimleri bilmeyen, neyi bildiğini değil ancak bildiğini bilir.

— Öyle görünüyor.

— Dolayısıyla bilgelik ve bilge olmak, neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilmek değil, görünüşe bakılırsa ancak bildiğini ve bilmediğini bilmektir. d

— Her halde.

— Ve biri bir şey bildiğini ileri sürse; bilge, bu adamın bildiğini ileri sürdüğü şeyi bilip bilmediğini anlayamaz. Görünüşe bakılırsa bütün bildiği, bu adamın bir bilime sahip olduğudur, ama bilgelik bunun neyin bilimi olduğunu ona öğretemeyecektir.

— Öyle görünüyor.

— O halde bir adam hekim olmadığı halde hekimim dese, bilge onu gerçekten hekim olandan, genelleştirirsek de bilgin- e leri cahillerden ayırt edemeyecektir. Bu noktayı şöyle inceleyelim: Bilge ya da herhangi bir başkası, gerçek doktoru sahte doktordan ayırt etmek istese, herhalde şöyle davranır: Ona he-

kimlik biliminden söz etmeyecektir; çünkü demin söylemiştik: hekim yalnız sağlıklı olan ya da hasta olanı bilir. Doğru değil mi?

— Evet, doğru.

— Ama bilimden hiçbir şey anlamaz, çünkü bilimden yalnız bilgeliğin anladığını kabul etmiştik.

— Evet.

— O halde hekimlik bir bilim olduğuna göre, hekim, he-
171 kimlikten de anlamaz.

— Doğru.

— Bilge hekimliğin bir bilim olduğunu bilecektir; ama bu bilimin hangi bilim olduğunu bilmek gerekirse, neyin bilimi olduğunu araştırması gerekmez mi? Her bilimin yalnız bir bilim olduğu değil, özel bir konusu olan özel bir bilim olduğu söylenerek tanımlandığı doğru değil mi?

— Doğru.

— Öyleyse öbür bilimlerden farklı olan hekimliği, sağlıklının ve hastanın bilimi diye tanımlarız.

— Evet.

— O halde hekimliğin değeri incelenmek istenirse, bu in-
b celeme ona has konular üstünde yapılmalıdır; ona yabancı olan, onu ilgilendirmeyen şeyler üstünde değil.

— Elbette.

— O halde, gereğince incelemek isteniyorsa, hekime, hekim sıfatıyla, sağlıklı ve hasta üstüne sorular sorulmalıdır.

— Sanırım.

— Sözlerinin doğru, hareketlerinin uygun olup olmadığını anlamak için, bu sıfatla söylediği ve yaptığı şeyleri incelemek gerekir öyleyse.

— İster istemez.

— Ama hekimlik bilinmezse, sözlerinin doğru, hareketlerinin uygun olup olmadığı anlaşılabilir mi?

— Hayır, anlaşılamaz.

— Görünüşe göre bunu ne bir hekimden başka biri anla-
c yabilir, ne de bilge; aynı zamanda hekim de değilse, tabii.

— Doğru.

— O halde bilgelik yalnız bilimin ve bilgisizliğin bilimiyse, bilgenin de, sanatını bilen hekimi bu sanatı bilmeyip bildiğini sanan ve bilir görünen birinden; herhangi bir şey bilen herhangi bir adamı, bilir görünenden ayırt edemeyeceği bes-

belli; zanaatçılarda görüldüğü gibi, ancak meslekten olanlar birbirini ayırt edebilir.

— Öyle, dedi.

— O zaman, Kritias, özü böyleyse başka ne yarar bekleyebiliriz bilgelikten? Konuşmamızın başında varsaydığımız gibi, bilge neyi bilip neyi bilmediğini, falan şeyi bilip, filan şeyi bilmediğini bilseydi, aynı bilimi başka insanlarda da tanıyabilseydi, o zaman bilge olmaktan büyük yarar göreceğimizi söylerdim; çünkü biz bilgeler ve yönetimimiz altında olanların hepsi, yaşamımızı yanlış yapmadan geçirirdik. Yapmayı bilmediğimiz işe girişmekten kaçınırdık; bu işi bilenleri araştırır, yapılmasını onlara bırakırdık ve astlarımıza yalnız iyi yapabilecekleri işleri yani bilimine sahip oldukları işleri bırakırdık. Böylece bilgelik rejimi altında bir evin iyi çekip çevrilmesi, bir devletin iyi yönetilmesi beklenirdi ve başında bir bilge bulunan her iş, aynı şekilde iyi görülürdü; çünkü yanlış ortadan kalkınca insanlar sağduyuyu izler, bu koşullar altında ister istemez bütün giriştikleri işleri başarırlardı ve başarı mutlu olmalarını sağlardı. Kritias, neyi bildiğini, neyi bilmediğini bilmede ne büyük bir yarar bulduğunu göstermek için, bilgelikten böyle söz etmemiş miydik?

— Evet.

— Ama şimdi hiçbir yerde bu nitelikte bir bilim bulamadığımızı görüyorsun.

— Görüyorum, dedi.

— Ne var ki, şimdi düşündüğümüz şekilde, yani bilimin ve bilgisizliğin bilimi olarak bilgelik, şu yararı sağlayacaktır bize: Belki ona sahip olan, öğrendiği şey ne olursa olsun, onu daha kolay öğrenecek; hep bilimin ışığı altında öğreneceği için her şey ona daha açık seçik gelecek, kendi öğrendiği şeyler konusunda başkalarını daha iyi yargılayacaktır; oysa bilgeliğe sahip olmadan yargılayanlar daha az kesin, daha temelsiz yargılar vereceklerdir. Bilgeliğin bize sağlayacağı yarar bu mu, dostum? Yoksa gözümüzde fazla büyütüp gerçekte sahip olmadığı bir değer mi yüklüyoruz ona?

— Sağlayacağı yarar bu olabilir, dedi.

— Belki dedim; ama belki de bütünüyle yararsız bir araştırma yapmışızdır. Böyle düşünmemin nedeni, eğer bilgelik söylediğimiz şeyse, pek garip gelecek birtakım sonuçları. Tutalım ki, bilimin bilimi olan bir bilimin varlığı mümkün ol-

sun. Başlangıçta kabul ettiğimiz şeyi, bilgeliğin neyi bildiğini neyi bilmediğini bilmek olduğunu da esirgemeyelim ondan ve
d dikkatimizi iki kat artırarak, bu koşullar altında bize bir yarar sağlayıp sağlamayacağını inceleyelim. Demin bilgeliğin, tanımladığımız şekliyle, bir evin ya da bir devletin yönetiminde çok yararlı olacağını söylemiştik; oysa şimdi, bunu kabul etmekle yanlış bir iş yaptık gibi geliyor, Kritias.

— Nasıl olur? dedi.

— Çünkü herkesin bildiği şeyleri yapıp, bilmediği şeyleri bilenlere bırakmasının insanlık için çok yararlı olacağını pek kolay kabul ettik.

e — Peki, haklı değil miydik?

— Sanırım hayır.

— Bu söylediğin gerçekten garip Sokrates, dedi.

— Köpek hakkı için[10] aynı düşüncedeyim! diye haykırdım; demin bunu anladığım için bazı garip sonuçlar fark ettiğimi ve soruşturmamızı kötü yürütmüş olmaktan korktuğumu söylemiştim. Çünkü gerçekte bilgelik söylediğimiz şey bile olsa,
173 bize ne yarar sağlayacağını göremiyorum.

— Ne demek istiyorsun? Konuş ki ne düşündüğünü anlayalım, dedi.

— Sanıyorum zırvalıyorum, dedim. Ama insanın aklına bir fikir geldi mi ve bu insan da kendisiyle biraz olsun uğraşıyorsa, üstünkörü geçiştirmeyip incelemesi gerekir.

— Haklısın, dedi.

— İster boynuz kapısından gelsin ister fildişi kapısından, rüyama kulak ver[11]. Bilgeliğin, şimdi tanımladığımız gibi, üstümüzde mutlak bir denetimi olduğunu kabul etsek, ne olur-
b du sonuç? Bütün hareketlerimiz bilimlere uygun olur, kaptan olmadığı halde olduğunu söyleyen hiçbir adam bizi aldatamazdı. Bilmediği halde bilir görünen hiçbir hekim ve başka bir kimse bizi faka bastıramazdı. Durum böyle olsaydı, sonuç, şimdikinden daha sağlıklı olmamızdan, denizin ve savaşın tehlikelerinden daha güvenli bir şekilde kaçınmamızdan
c gerçek zanaatçılar kullanacağımız için araç ve gereçlerimizin, giyeceklerimizin, ayakkabılarımızın kısacası her şeyimizin gereğince imal edilmesinden başka bir şey olabilir miydi? İstersen kehanetin geleceği bilmek bilimi olduğunu; bu bilimi bilgelik yönetse, şarlatanları bertaraf edip, geleceği bildirme işini gerçek kâhinlere vereceğini de kabul edelim. Bu koşullar al-

tında insan türünün, bilime uygun olarak davranıp yaşayacağını kabul edebilirim, çünkü hep uyanık duran bilgelik, bilgisizliğin aramıza sızıp, işlerimize karışmasına izin vermezdi. Ama bilime uygun olarak yaşamanın, iyi ve mutlu yaşamak olup olmadığını henüz bilemiyorum, dostum Kritias. d

— Oysa bilimi bir yana atarsan, mutluluğa ulaşmak için başka bir yol bulman kolay olmaz, dedi.

— Bir açıklayıcı cevap daha istiyorum, dedim. Bu bilimin konusu nedir? Ayakkabıcılık mı?

— Zeus hakkı için hayır. e

— Tunç işleme mi?

— O da değil.

— Yün, tahta ya da buna benzer bir madde işleme mi?

— Elbette hayır.

— O halde bilime uygun olarak yaşayan bu zanaatçıların mutlu olduklarını kabul etmediğine, yalnız bazı bilimlere uygun olarak yaşayan insanı mutlu saydığına göre, «mutlu olmak bilime uygun olarak yaşamaktır» ilkemizden ayrılıyoruz. Belki de demin söylediğim kimseyi, gelecekte ortaya çıkacak 174
her şeyi bilen kimseyi, kâhini düşünüyorsundur. O mudur sözünü edeceğin ya da bir başkası mı?

— Hem o, hem de bir başkası, dedi.

— Hangisi? Gelecekten başka, bütün geçmişi ve şimdiki zamanı da bilen, bilmediği hiçbir şey olmayan bir adam mı? Böyle birinin bulunacağını varsayalım. Sanmam ki, bilime ondan daha uygun olarak yaşayan bir başkasını gösterebilesin.

— Gösteremem elbette.

— Bilmek istediğim bir şey daha var: Bilimler arasında onu mutlu kılan hangisidir? Yoksa bütün bilimlerin eşit şekilde mi payı vardır mutluluğunda?

— Hayır, eşit şekilde değil. b

— Öyleyse mutluluğunda en çok payı olan bilim hangisidir? Ve, geçmiş, şimdiki, gelecek şeyler üstüne ne bilir? Dama bilimi mi bu?

— Ne işi var şimdi damanın, dedi.

— Peki, hesap mı?

— Hiç değil.

— Ya sağlık bilimi?

— Belki.

— Peki ama, mutlulukta en çok payı olan ve benim aradığım bu bilim, hangi bilimdir?

— İyiyi ve kötüyü bilme bilimi, dedi.

— Alçak! diye haykırdım; insanın iyi davranması, mutlu olması için bilime ya da bütün bilimlere değil de konusu iyi-
c lik ve kötülük olan bilime uygun olarak yaşaması gerektiğini söylemeden, bunca zamandır bir kısır döngüde dolaştırdın beni. Kritias, gerçekte de, bu bilimi öbür bilimlerden ayırırsan, hekimlik bizi sağlıklı kılmada, ayakkabıcının sanatı ayakkabı yapmada, dokumacılık giyecek dokumada, kaptanlık denizde ölmemizi önlemede ve komutanın sanatı savaşta ölmemize engel olmada daha mı az başarılı olur?

— Bu bilimlerin başarısında azalma olmaz, dedi.

— Ama Kritias, bu iyiyi ve kötüyü bilme biliminden yok-
d sunsak, bu saydığımız şeylerin her birinin uygun ve yararlı bir şekilde yapılıp yapılmadığını anlayamayız.

— Doğru.

— Oysa görevi bize yararlı olmak olan bu bilim, bilgelik değil sanırım, öyle değil mi? Çünkü, bu bilim, bilimlerin ve bilgisizliğin bilimi değil, iyiyle kötünün bilimi. Bize yararlı olan bilim, bu ikinci bilim ise, bilgelik bizim için yararlı değildir.

— Nasıl! diye haykırdı. Bilgelik bize yararlı değil mi? Bilgelik bilimlerin bilimiyse ve bütün öbür bilimlerin üstün-
e deyse, besbelli iyinin bilimine de egemendir ve bu yüzden bize yararlıdır.

— Bizi sağlıklı kılan, hekimlik değil de o mu? dedim. Çeşitli sanatların işini o mu yapar, bu sanatların herbirinin kendine özgü bir işi yok mudur? Epey önce, bilgeliğin yalnız bilimin ve bilgisizliğin bilimi olduğunu, başka hiçbir şey olmadığını kabul etmemiş miydik? Doğru değil mi?

— Sanırım öyle.

— O halde, sağlık veremez bize.

— Hayır.

175 — Çünkü sağlık başka bir bilimden gelir, değil mi?

— Evet.

— O halde arkadaş, bu işi başka bir bilimin yaptığında anlaştığımıza göre, bilgelik bize yararlı değildir. Doğru mu?

— Kuşkusuz.

— Bilgelik bize hiçbir yarar sağlamıyorsa, bizim için nasıl yararlı olabilir?

— Sanırım olamaz, Sokrates.

— Kritias, bir süredir korkuya kapılmakta ve kendimi bilgelik üstüne yaptığım soruşturmadan hiçbir yararlı sonuç çıkaramamakla suçlamakta ne kadar haklı olduğumu görüyor musun şimdi? Bir soruşturmayı yürütmekte bu kadar beceriksiz olmasaydım, herkesin en güzel şey dediği şeyin, bizim için yararsız olduğu sonucuna ulaşmazdık. Şimdi her alanda yenildik; dili yaratanın, şu bilgelik sözcüğünü hangi gerçekliğe uygulamış olduğunu bulamayacak durumdayız. Oysa kanıtlamamızda bulunmaması gereken birçok ödün de vermiştik. Akıl yasakladığı, mümkün olmadığını söylediği halde; bilgeliğin, bilimin bilimi olduğunu kabul ettik. Üstelik bu bilime, gene akıl izin vermediği halde, bilge neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilebilsin diye başka bilimlerin yaptığı işlemleri bile bilme gücünü bağışladık. Bu ödünü, kesinlikle bilinmeyen bir şey üstüne çok küçük bir şey bile bilmenin imkânsız olduğunu dikkate almadan, büyük bir el açıklığıyla bağışladık; çünkü ödünümüz, insanın bilmediğini bildiğini doğruluyor; bu da bence dünyanın en saçma şeyidir. Ama bönlüğümüze ve uysallığımıza karşın, ince eleyip sık dokumamıza karşın, soruşturmamız gerçeği bulamadı; tersine, gerçeği öyle umursamadı ki, bilgeliği tanımlamak için onun yararlılığını da ileri sürüp kabul ettiğimiz halde, yararsız bir şey olduğunu küstahça bir çalımla ortaya koydu. Kendi hesabıma pek canım sıkılmadı ama, böyle güzel bir yüz ve böyle bilge bir ruhla, bu bilgelikten hiçbir yarar sağlayamayacağın, hayatta ona sahip olmakla hiçbir şey kazanamayacağın için senin hesabına üzüldüm, Kharmides! Ama beni asıl üzen, Thrakia'lıdan öğrendiğim büyü sözlerini, hiçbir değeri olmayan bu şeyleri aklımda tutmak için bunca özen gösterdiğimi düşünmek. Ama hayır, böyle olduğuna inanamam; kötü bir araştırmacıyım ben; bilgelik çok yararlı bir şeydir çünkü ve ona sahipsen, kuşkusuz mutlu bir insansın. Ona sahip olmadığını ve hiçbir büyü sözüne ihtiyacın olup olmadığını sen düşün gene. Sahipsen, beni akıl yürüterek bir şey bulmaktan aciz, saçma sapan konuşan biri saymanı ve ne kadar bilgeysen kendini o kadar mutlu saymanı öğütlerim.

Bunun üzerine şöyle cevap verdi Kharmides: «Sokrates! Zeus hakkı için, bilgeliğe sahip olup olmadığımı bilmiyorum.

b Söylediğin gibi, siz bile onun ne olduğunu bulamıyorsunuz, nasıl bilebilirim ki? Ama söylediğine inanmıyorum, Sokrates ve büyü sözlerine ihtiyacım olduğuna eminim. Bu yüzden, her gün, sen yeter deyinceye kadar dinlemeye hazırım onları.»

— İyi! diye haykırdı Kritias, öyle yap, Kharmides. Sokrates'in büyü sözlerini dinler, onun peşini bir adım bile bırakmazsan, bilge olduğunu kanıtlamış olursun bana.

— Peşinden ayrılmayacağıma güvenebilirsin. Koruyucum
c olan senin sözlerini tutmayıp, buyruğunu yerine getirmemekle çok kötü davranmış olurum.

— Evet, öyle buyuruyorum sana.

— Yaparım o halde, hem de bugünden tezi yok.

— Hey, neler tasarlayıp duruyorsunuz? dedim.

— Hiç, dedi Kharmides, tasarlandı bile.

— Bana düşünme zamanı bırakmadan zor mu kullanacaksın? dedim.

— Evet, zor kullanacağım, Kritias öyle buyurdu. Ne yapacağını düşün bakalım.

d — Düşünmeye yer kalmadı ki, dedim; bir şey yapmayı ve gerekirse zor kullanmayı kafana koyarsan, dünyada kimse karşı koyamaz sana.

— Öyleyse sen de karşı koyma, dedi.

— Peki, dedim; karşı koymayacağım.

Notlar:

(1) Yunanistan'da, Ege Denizinin kuzey kesiminde bir kıyı kenti. İ.Ö. 433'te Atina'ya başkaldırmış ve kuşatılmıştı.

(2) Beyaz taş ya da mermer üzerinde ölçümleri göstermek için beyaz bir çizginin işe yaramayacağı, eski bir Yunan atasözüdür.

(3) «Bilgelik»; «ölçülülük», «ılımlılık», «itidal» anlamında kullanılıyor.

(4) Pers kralı.

(5) Masallarda adı geçen ünlü bir büyücü ve kahin.

(6) Odysseia, XVII, 347.

(7) Yağ ibriği, idmandan önce vücudu yağlamak için; kaşağı ise, temizlemek amacıyla kullanılıyordu.

(8) İşler ve Günler, 309.

(9) «Zeus onuruna üçüncü saçıyı yapmak» ya da «üçüncü şarap kadehini dökmek», «bir işi sona erdirmek», «tamamlamak» anlamına gelen bir deyimdir.

(10) Kötü durumlarda ant vermek için kullanılan bir deyim.

(11) Homeros, doğru çıkan rüyaların iki kapıdan geldiğini anlatır. Doğru çıkan rüyalar, boynuz kapısından; aldatıcılar, fildişi kapısından gelir. Odysseia, XIX, 562.

LAKHES
YA DA CESARET ÜSTÜNE

Türkçesi
Tanju Gökçöl

LAKHES'E GİRİŞ

Bu diyalog, anlam bakımından herhangi bir özeti ve açıklamayı gerektirmeyecek kadar apaçıktır. Ayrıca, Sokrates'in manevi sorunlara nasıl yaklaştığını; onları nasıl irdeleyip ortaya çıkarmaya çalıştığını çok güzel bir biçimde dile getirir. Tartışma başladığı zaman, «cesaret»in ve gençlere verilmesi gereken en iyi eğitimin ne olduğunu bilmesi gereken kimselerin, fikir birliğine varamadığını görüyoruz. O sıralarda elli yaşlarında olan Sokrates, tartışmayı, cesaretin ne olduğu, özünün nasıl tanımlanabileceği sorununa yöneltiyor. Böylece, askerlik alanındaki cesaretten, manevi cesarete geçiliyor. Nikias, daha önce Sokrates'ten öğrendiklerine dayanarak, cesaretin, «korkulması gereken şeyin bilgisi» olduğunu ileri sürmek ve bir tanım vermek istiyor. Ama Sokrates, bu tanımın yeterli ve kapsayıcı olmadığını; aslında iyi ve kötü konusunda olduğu gibi, ahlak erdemleri konusunda da sağlam bir bilgi edinmemiz gerektiğini ileri sürüyor. Böylece, tartışanlar, cesaret konusunda hiçbir şey bilmediklerini kabul etmek durumuna düşüyorlar.

Felsefe açısından, elde edilen sonucun olumlu bir yan taşımadığını kabul etmek gerekir. Bununla birlikte, Platon'un, bu diyaloğu yazarken, hocası Sokrates'in, hakikatleri aramak; onları, konuştuğu insanların düşüncesinden türetmek ve doğurtmak isteyen genel eğilimini dile getirmek, bu eğilimi somut olarak ortaya koymak istediğini açıkça görüyoruz. İlgimizi çeken başka bir nokta, cesaretin tek tek dile geldiği durumların dışında genel olarak tanımlanmaya çalışılmasıdır. Sokrates, bu konuda genel bir tanıma ve tümel bir bilgiye varmak istiyor. Bu genel ve tümel bilgi bütün erdemleri kapsayacak, onların özünü ortaya koyacak bir bilgi olacaktır. Öteki alanlarda olduğu gibi, manevi değerler alanında da, Sokrates'in aradığı işte bu değişmeyen kapsayıcı ve tümel bilgidir.

Konuşanlar :

LYSİMAKHOS, MELESİAS, NİKİAS, LAKHES,
LYSİMAKHOS İLE MELESİAS'IN OĞULLARI, SOKRATES

Lysimakhos — Nikias, Lakhes; ikiniz de o adamın silahlı olarak nasıl dövüştüğünü gördünüz. Melesias ile ben, bizimle gelip de onu seyretmenizi neden istediğimizi o zaman söylememiştik size, ama şimdi söyleceğiz. Bazı insanlar bu tür idmanları alaya alırlar, öğüt istenince de, ne düşündüklerini söylemeyip, öğüdü isteyenin nasıl bir cevaptan hoşlandığını anlamaya çalışarak, duygularının tersini söylerler. Sizin, önce bunu çok iyi yargılayabileceğinizi, sonra da yargınızı hazırlayınca bütün içtenliğinizle bize bildireceğinizi düşündük; bu nedenle getirdik sizi. Bana bu kadar uzun bir giriş yaptıran konu nedir, anlatayım: 178 a b 179

Şu gördükleriniz oğullarımız bizim. Şu Melesias'ın oğlu Thukydides, dedesinin adını taşıyor; bu da benim oğlum Aristides, o da büyükbabasının adını taşımakta. Çocukları ergenlik çağına gelir gelmez, onları dilediğince yaşamaya bırakan birçok kimse gibi yapmayıp, onlarla elimizden geldiği kadar özenle uğraşmaya karar verdik ve şu andan başlayarak elimizden gelen bütün özeni göstermek istiyoruz. Sizin de oğullarınız olduğunu bildiğimizden, onları yetiştirmek için ne gibi özenlerin gerekli olduğunu herkes kadar düşünmüş olduğunuzu sanıyoruz. Eğer tesadüfen bu noktaya hiç dikkat etmediyseniz, bunun ihmal edilecek bir şey olmadığını hatırlatıp, sizi de bizimle birlikte oğullarınıza özen göstermeye davet ederiz. b b

Nikias, Lakhes; bize bu kararı verdiren şeyi, biraz uzun sürecekse de dinlemeniz gerek. Melesias ile ben birlikte yeriz yemeklerimizi, bu çocuklar da soframızda yer. Söylevimin başında belirttiğim gibi, sizlerle açık yürekli olacağız; ikimizin de babalarımızdan söz ederken, bu çocuklara, onların gerek savaş sırasında, gerek barışta müttefiklerimizin ve sitemizin işlerini yönettikleri zaman yaptıkları bir yığın güzel hareket c

anlatabildiğimizi söyleyeceğim size; ama o da ben de kendimizden örnek veremiyoruz. Oysa bu biraz utandırıyor bizi ve babalarımızı, ergenlik çağına geldiğimizde, kendileri başkalarının işleriyle uğraşırken bizi keyfimizce yaşamaya bıraktıkları için kınıyoruz. İşte bu delikanlılara kendilerini ihmal edip bizi dinlemezlerse şan şöhret kazanmadan yaşayacaklarını, ama kendilerini geliştirmeye çalışırlarsa, belki taşıdıkları adlara layık olacaklarını söylerken, dikkatlerini buna çekiyoruz.

Onlar söz veriyor bizi dinlemeye. Biz de onları elden geldiğince geliştirmek için hangi derslere, hangi idmanlara başvurmak gerektiğini araştırıyoruz. Birisi, bir delikanlının silahlı savaşmayı öğrenmesinin iyi bir şey olduğunu söyleyip az önce seyrettiğiniz adamı öğerek bu idmanı salık verdi bize. İdmanda biz de bulunmaya; size de gösterip akıl danışmaya, aynı zamanda, eğer isterseniz çocuklarımıza gösterilecek özenler konusunda sizinle işbirliği etmeye karar verdik.

Size söylemek istediğimiz buydu işte. Bu idmanı gerekli bulup bulmadığınız konusunda düşüncenizi söylemek, bir delikanlıya öğütlenecek başka bir idman ya da çalışma biliyorsanız bildirmek, bizimle işbirliği yapıp yapmayacağınızı söylemek sırası sizde.

Nikias — Ben bu tasarınızı onaylıyorum Lysimakhos, sanırım Lakhes de öyle.

Lakhes — Yanılmıyorsun Nikias; çünkü Lysimakhos'un babası ve Melesias'ın babası üstüne söyledikleri sanırım yalnız onlar için değil, bizler için de, devlet yönetimiyle uğraşan herkes için de çok doğru. Dediği gibi, devlet adamları hemen her zaman kendi çocuklarını, kendi evlerinin işlerini ihmal eder, bunlarla uğraşmaktan hoşlanmazlar. Yani bu noktada haklısın Lysimakhos; ama bu delikanlıları yetiştirmek için bizden öğüt isteyip de, şurda duran, hem seninle aynı demos'tan[1] olan, hem de bütün vaktini senin aradığın şeylerin yani delikanlılara uygun ders ve idmanların bulunduğu yerlerde geçiren Sokrates'e başvurmamana şaşıyorum.

Lysimakhos — Ne diyorsun, Lakhes? Şu karşımda duran Sokrates bu konularla uğraşmış mıdır?

Lakhes — Elbette.

Nikias — Buna Lakhes kadar ben de kefilim; daha geçenlerde oğlum için bir müzik öğretmeni buldu bana. Adı, Damon; Agathokles'in yetiştirmelerindenmiş. Üstelik yalnız dün-

yanın en usta müzikçisi olmakla kalmıyor; bu yaştaki delikanlılara her konuda çok iyi dersler verebilir.

Lysimakhos — Nikias, Lakhes siz de dinleyin söyleyeceklerimi. Doğrusu Sokrates, ben yaştakiler genç kuşakları tanımıyor; çünkü yaşlılık, zamanımızın büyük kısmını evde geçirtiyor bize. Ama Sophroniskos'un oğlu, seninle aynı demos'tan olan birine verecek iyi bir öğüdün varsa bana söylemelisin; adalet bunu gerektirir, çünkü babanla aramızdaki dostluk seni e
de dost ediyor bize; babanla ben hep arkadaş. dost olarak yaşadık; aramızda en küçük bir anlaşmazlık olmadan öldü. Bak şimdi hatırlıyorum, şu delikanlıların konuşmalarını; gerçekten evde aralarında konuşurken sık sık Sokrates'ten söz eder, över dururlar. Ama sözünü ettikleri adam Sophroniskos' un oğlu mu diye hiç sormadım. Söyleyin bakalım çocuklarım. Bu Sokrates, o sizin sık sık sözünü ettiğiniz Sokrates mi? 181

Çocuklar — Evet, o.

Lysimakhos — Sokrates, insanların en iyisi olan babanı böyle onurlandırmak, Hera hakkı için çok iyi bir şey; çıkar birliği etmemiz için işte bir neden daha.

Lakhes — Hey Lysimakhos, Sokrates'i elinden kaçırmamalısın! Ben onu başka bir yerde yalnız babasını değil, yur- b
dunu da onurlandırırken gördüm. Delion bozgununda geri çekilirken yanımdaydı; inan herkes onun gibi davransaydı, şehrimiz başını hâlâ dik tutar, böyle düşmezdi.

Lysimakhos — Doğrusu güzel övgü, Sokrates, hele özellikle bu konuda sözüne güvenilir kimselerden gelmesi daha da
güzel. Böyle iyi bir ünün olduğunu öğrenmek beni çok sevin- c
diriyor; inan candan bağlandım sana. Kendiliğinden bize daha önce gelmen, bizi dost bilmen gerekirdi doğrusu; neyse değil mi ki yeniden tanıştık, çağrıma uy: meclisimize gel, bizlerle şu gençlerle dost ol; ol ki, dostluğumuz sizde devam etsin. İşte böyle davranmalısın artık, yeri geldikçe biz de, hatırlatırız sana bunu. Ama daha önce sorduğumuz soruya ne dersiniz? Sizin düşünceniz ne? Gençlerin silahlı döğüş öğrenmeleri doğru mu, değil mi?

Sokrates — Olur, Lysimakhos! Önce elimden gelirse sa- d
na bu konuda yol göstermeye, sonra da bütün çağrılarına uymaya çalışacağım. Ama bu baylardan daha genç ve daha az tecrübeli olduğum için, sanırım önce onları dinleyip, sözlerinden ders almam daha doğru olur; sonra onların sözlerine ek-

leyecek bir şeyim olursa size anlatır, sizi, onları ve seni inandırmaya çalışırım. Nikias, ikinizden biri almalı sözü.

e *Nikias* — Benim itirazım yok, Sokrates. Bence, bu bilimin öğrenilmesi gençlere birçok nedenle yararlı. Önce boş vakitlerini doldurdukları öbür eğlenceler yerine bu idmanı seçmeleri çok iyi olur; çünkü başka bir idmandan aşağı kalma-
182 dığı ve en az onlar kadar çaba harcanmasını gerektirdiği için güçlerini mutlaka artıracaktır; ayrıca biniciliğin yanı sıra, özgür bir insana en yaraşan idmandır. Çünkü pehlivanları olduğumuz karşılaşmalara ve gerektiğinde katılmaya çağrıldığımız dövüşlere tek bir şekilde hazırlanılır: savaş silahlarını kullanarak. Bunu öğrenmek, gerçek savaşta öbür savaşçılarla birlikte saf halinde çarpışırken ve özellikle hatlar parçalanıp da teke tek çarpışmak gerektiğinde, hem kendini savunan birine hü-
b cum etmek, hem de hücum eden bir adamı püskürtmek için çok işe yarar.

Silah kullanmada usta olan bir adam teke tek çarpışırken rakibinden, hatta birçok rakibinden korkmaz; bilgisi ona hep üstünlük sağlar.

Ayrıca, silah kullanma bilimi, başka bir güzel bilime heves uyandırır; çünkü silahlı dövüşü öğrenen her insan, onun devamı olan bilimi, taktik bilimini de öğrenmek ister; sonra
c bu iki bilimi öğrenip ustalaşınca, bütün stratejiyi öğrenmeye verir kendini. Görüldüğü gibi savaşla ilgili bütün bilimler ve idmanlar güzeldir; gerçekten öğrenilmeye, uğraşılmaya değer ve bunlara silah kullanmayı öğrenmekle başlanılır.

Buna oldukça önemli bir yararı daha ekleyelim: bu bilgi savaşta, insanı eskisinden daha atak, daha yiğit kılar. Küçük
d görünse bile küçümsememiz gereken bir başka yararı daha vardır: gerektiği yerde insana düşmanın saygısını artıracak güzel bir tutum kazandırır. Tekrarlıyorum Lysimakhos; saydığım nedenler yüzünden, gençlere bu bilimi öğretmek gerekir. Lakhes'in de söyleyecekleri varsa seve seve dinlerim.

Lakhes — Hangi bilim için olursa olsun, öğrenilmemeli
e demek güçtür, Nikias; çünkü sanırım her şeyi bilmekte hayır vardır; silah kullanmak da, gerçekten öğretenlerin söylediği ve Nikias'ın desteklediği gibi bir bilimse, öğrenilmeye değer. Ama bir bilim değilse ve bize bu konuda söylenen boşsa, ya da çok önemli olmayan bir bilimse, neye yarar onunla uğraşmak?

Yargıma temel olan düşünceleri anlatayım. Diyorum ki, bu bilimin bir değeri olsaydı, yaşamdaki tek kaygıları, onlara savaşta üstünlük sağlayacak bilgi ve idmanları arayıp uğraşmak olan Lakedaimon'luların gözünden kaçmazdı. Kaçtığını kabul etsek bile, bu bilimin öğretmenlerinin gözden kaçırmayacakları bir şey var: Lakedaimon'luların bu gibi şeylerle bütün öbür Yunan halklarından daha çok uğraştığı ve onlar arasında bu sanatta ün kazanan bir öğretmenin başka ülkelerde de, tıpkı bizim aramızda ünlü tragedya şairlerinin öbür ülkelerde yaptıkları gibi, bol para kazanacağı. Gerçekten de, iyi tragedyalar yazdığını sanan biri, oyunlarını şehir şehir göstermek için dışarı çıkıp Attika'nın çevresinde dolaşmaz, doğru buraya getirip bizlere oynatır, haklıdır da bunda. O ünlü silahlı dövüş öğretmenleri ise, bakıyorum kısır Lakedaimon'a girilmesi imkânsız bir tapınak gözüyle bakıp, ayaklarının ucunu bile basmıyor, çevresinde dolaşıp yeteneklerini Sparta'dan başka her yerde; özellikle savaş konusunda birçok siteden aşağı olduklarını kendileri de itiraf eden yerlerde gösteriyorlar. 183 b

Sonra bu adamların çoğunu iş başında da gördüm ben, değerlerini bilirim. Basit bir düşünce bile bu değeri anlamamıza yeter: silah kullanmakla uğraşan bu adamların hiçbiri, sanki bu yetmiyormuş gibi, savaşta ün kazanmamıştır. Oysa, bütün öbür sanatlarda isim yapanlar, bu sanatları uygulayanlar arasından çıkar; bunlarınsa öbürlerinin tersine meslekleri nde işleri hep ters gidiyor sanki. Söz gelişi, az önce büyük bir kalabalık önünde gösteri yaparken ve kendini en parlak sözlerle överken benimle birlikte seyrettiğiniz şu Stesilaos'u başka bir yerde istemeye istemeye karıştığı gerçek bir gösteride görüp ne mal olduğunu anlamıştım ben. c d

Deniz eri olarak bulunduğu gemi, bir nakliye gemisine bordalamıştı. Stesilaos bir mızrağın ucuna taktığı bir orakla (öbürlerinden üstün olduğundan silahı da üstün olacaktı elbet) dövüşüyordu. Öbür yapıp ettiklerini anlatmaya değmez, yalnız şu mızrağın ucuna orak takma buluşunun başına neler geldiğini açıklayacağım size. Çarpışma sırasında orak düşman gemisinin iplerine takılıp kaldı. Stesilaos, kurtarmak için çekiyor, ama başaramıyordu. O sırada iki gemi birbirinin yanından geçiyordu. Stesilaos mızrağını bırakmadan borda boyunca koşmaktaydı. Sonra nakliye gemisi bizimkini geçip mızrağıyla birlikte onu da sürüklemeye başlayınca, mızrağı elinde e

184 kaydıra kaydıra sapının ucuna kadar geldi. Nakliye gemisindekiler haline gülüyor, alkışlıyorlardı; sonra birinin attığı taş güvertede ayaklarının dibine düşünce, mızrağı bıraktı; o zaman savaş gemisinin tayfaları bile mızrağın orakla birlikte düşman gemisinin gövdesinden sarkışını görünce kendilerini tutamayıp kahkahayı bastılar. Nikias'm ileri sürdüğü gibi, bu sanatın bir değeri olabilir, ama ben ne gördümse onu anlatıyorum.

b Bu yüzden, söze başlarken söylediklerimi tekrarlayacağım: bu bir bilim ama pek az yararlı bir bilim olsa da; öyle olduğu ileri sürülüp öyle gösterilmeye çalışıldığı halde olmasa da, öğrenme zahmetine katlanılacak kadar değerli değildir. Ben, bu bilimi öğrendiğini sanıp da, kendine güveni artan bir korkağın, korkaklığını daha iyi göstermekten başka bir şey yapamayacağına; yiğit bir insansa, kendisine bakanlar, hiçbir davranışını gözden kaçırmayacaklarından, yapacağı en küçük yanlı-
c şın bile ağır sözlerle karşılanacağına inanıyorum; çünkü böyle bir bilime sahip olan kimse başkalarının kıskançlığını çeker; bu yüzden, cesaret bakımından başkalarından üstün olmayan biri, bu bilgiye sahip olduğunu ileri sürünce, gülünç olmaktan kurtulamaz. İşte, Lysimakhos, bu bilimin değeri üstüne benim düşüncem bu. Ama sözlerimin başında da söylediğim gibi, Sokrates'in gitmesine engel olup, bize sorulan soru üstüne düşüncelerini söylemesini rica etmek gerek.

Lysimakhos — Söyle öyleyse lütfen Sokrates; sanırım bir
d hakim gerek bize. Nikias ile Lakhes aynı düşüncede olsalardı, o kadar gerekmezdi ama gördüğün gibi Lakhes'in fikri, Nikias' ınkinden tamamıyla farklı. Bu yüzden, seni dinleyip oyunu ikisinden hangisine verdiğini öğrenmek yerinde olacak.

Sokrates — Nasıl, Lysimakhos? Çoğunlukta olan tarafın düşüncesini mi benimseyeceksin?

Lysimakhos — Başka ne yapılabilir, Sokrates?

Sokrates — Ya sen, Melesias, sen de mi öyle davranacak-
e sın? Tartışma beden eğitimi ve oğluna yaptırılacak idmanlar üstüne olsa, çoğunluğun düşüncesini mi dinlerdin yoksa iyi bir eğiticiden ders almış, onunla çalışmış birininkini mi?

Melesias — Tabii onunkini, Sokrates, söylemeğe bile değmez bu.

Sokrates — Bizim dördümüzden çok ona güvenmez miydin?

Melesias — Kuşkusuz.

Sokrates — Bana öyle geliyor ki, iyi bir yargıç olmak için sayıya değil bilgiye bakarak yargıya varılmalıdır.

Melesias — Kuşkusuz, bu da doğru.

Sokrates — Öyleyse, bu konuda da işe, aramızda tartıştığımız konuda uzman birinin olup olmadığını araştırmakla başlamalı; varsa, savunduğu fikri kimse paylaşmasa bile öbürlerini bir yana bırakıp onu dinlemeli; aramızda böyle biri yoksa, başka yerde aramalıyız onu. Lysimakhos'la sen, bu oyunda ortaya sürdüğünüz şeyin önemsiz mi olduğunu sanıyorsunuz? Kaybetmeyi göze aldığınız şey en önemli zenginliğiniz değil mi? Çocuklarınızın iyi ya da kötü yetişmesine göre, iyi ya da kötü yönetilecektir babalarının evi; her şey, eğitimin onları nasıl yetiştireceğine bağlıdır. 185

Melesias — Doğru.

Sokrates — Demek, önceden çok iyi kestirilmesi gerek sonucun.

Melesias — Elbette.

Sokrates — Peki, az önce söylediğim şeye dönelim gene; aramızdan kimin güreşten daha iyi anladığını öğrenmek istesek, ne yapmalıyız? Kim öğrenmiş, çalışmış ve iyi öğretmenlerden ders almışsa, o iyi biliyor, demeliyiz, değil mi? b

Melesias — Sanırım öyle.

Sokrates — Bundan önce de, öğretmenini aradığımız bu sanatın ne olduğunu araştırmamız gerekmez mi?

Melesias — Ne demek istiyorsun bununla?

Sokrates — Şöyle dersem daha açık olur belki: Sanırım daha başlangıçtan beri, biz, hangimizin daha ustası olduğunu ve bu ustalığı kazanmak için öğretmenlerden ders aldığını araştırdığımız konunun ne olduğu üstünde anlaşmış değiliz. c

Nikias — Nasıl olur, Sokrates? Konumuz silahlı dövüş değil mi? Gençlerin bunu öğrenip öğrenmemesi gerektiğini araştırmıyor muyuz?

Sokrates — Tabii öyle, Nikias! Ama bir göz merheminin kullanılıp kullanılmaması düşünüldüğünde, sence söz konusu olan şey göz müdür, merhem mi?

Nikias — Göz.

Sokrates — Aynı şekilde, bir ata gem vurmalı mı, vurmamalı mı, vurulacaksa ne zaman vurmalı diye düşünülse, söz konusu olan şey gem değil attır, değil mi? d

Nikias — Doğru.

Sokrates — Kısacası, başka bir şeyi amaçlayarak herhangi bir şey üzerinde durursak, bu üzerinde durma, araştırmayı yaparken amaçladığımız şeyle ilgilidir; yoksa bir başka şey için
e araştırdığımız şeyle ilgili değil.

Nikias — Mutlak öyle.

Sokrates — Öyleyse akıl danıştığımız kimsenin, araştırmamızın amacı olan şeyde yetkili olup olmadığını incelemek gerekir.

Nikias — Elbette.

Sokrates — Biz de şimdi, bir bilimi, gençlerin ruh eğitimi bakımından incelediğimizi söylüyoruz, değil mi?

Nikias — Evet.

Sokrates — Öyleyse, ruh eğitiminde hangimizin daha usta olduğunu, hangimizin ruhu iyi geliştireceğini, bu konuda hangimizin daha iyi öğretmenler elinde yetiştiğini araştırmalıyız.

Lakhes — Peki ama, Sokrates, bazı sanatlarda ustaları olmadan, ustaları olsa bile kazanamayacakları kadar hüner kazanmış kimseye rastlamadın mı hiç?

Sokrates — Rastladım Lakhes; ama çok usta sanatçılar olduklarını istedikleri kadar söylesinler, kendilerinin yaptık-
186 ları birkaç güzel eser göstermeden güvenmezsin onlara.

Lakhes — Bak, bunda haklısın.

Sokrates — Demek sen, Nikias ve ben de; Lysimakhos ile Melesias bizi ruhlarını elden geldiği kadar kusursuz kılmak istedikleri oğulları konusunda konuşmak için çağırdıklarına göre, bu işten anladığımızı ileri sürüyorsak, onlara kimlerden ders almış olduğumuzu söylemek, bu öğretmenlerin iyi insan-
b lar olduklarını, birçok gencin ruhunu geliştirdiklerini, sonra da bu bilgilerini bize aktardıklarını kanıtlamak zorundayız. İçimizden biri öğretmeni olmadığını, gene de elinden çıkmış eserler olduğunu söylerse, Atinalılar ya da yabancılar, köleler ya da özgür insanlar arasında iyi yetiştirdiği ve herkesin buna inandığı kimseleri göstermeli. Bunları yapamıyorsak, dostlarımızı, başkalarından akıl almaya göndermeli, oğullarını yanlış yola saptırarak bizim için en değerli insanlara karşı çok ağır bir sorumluluk altına girmemeliyiz.

c Lysimakhos, Melesias; ben bu konuda hiçbir öğretmenden ders almadığımı itiraf edeyim hemen. Bununla beraber, konu beni daha gençliğimden beri ilgilendirmiştir. Ama, beni ancak

kendilerinin iyi bir adam yapabileceklerini söyleyen sofistlere verecek param yoktu. Bu işin sanatını kendi kendime öğrenmeyi ise bugün de beceremem. Nikias ya da Lakhes, bu sanatı kendileri öğrenmiş, ya da birinden ders almışlarsa hiç şaşmam; öğretmen tutmak için bende olmayan olanaklar onlarda var; ayrıca benden yaşlıdırlar. kendi kendilerine öğrenecek kadar yaşlı. Bu yüzden onların, bir genci yetiştirebileceklerini sanıyorum; çünkü bu işi bildiklerine emin olmasalardı. gençliğe yarar- d
arlı ya da zararlı uğraşlar üstüne bu kadar cüretli konuşmazlardı. Ne deseler inanırım bu konuda, ama anlaşamamalarına şaştım.

Bu yüzden bir şey dileyeceğim senden, Lysimakhos. Dinle! Az önce Lakhes beni bırakmamanı, sorunu bana da sormanı öğütlüyordu sana. Şimdi de ben, Lakhes'i de Nikias'ı da bırakmamanı, sorguya çekmeni öğütlerim. Şöyle de onlara: e
Sokrates, bu konudan hiç anlamadığını, bu konuda ne kendisi bir şey ortaya koyduğu ne de bir öğretmenden ders aldığı için, ikinizden hangisinin haklı olduğunu ayırt edemeyeceğini söylüyor. Ama eğitim konusunda ünlü hangi ustadan ders aldığınızı, bilginizi bir başkasından mı edindiğinizi yoksa kendi kendinize mi edindiğinizi siz söyleyin; bir başkasından aldınızsa, ikiniz de ayrı ayrı, öğretmenlerinizin kimler olduğunu, başka kimlerin bu konuda ders verdiğini bildirin; ki kamu işleri yü-
zünden zamanınız kalmıyorsa, biz de onlara başvurup arma- 187
ğanlar vererek, dil dökerek ya da her iki yolu da kullanarak, onları bizim çocuklarımızı da, sizin çocuklarınızı da kötü yurttaşlar olup atalarının onurunu lekelememeleri için yetiştirmeye razı edelim. Yok, bu sanatı kendi kendinize öğrenmişseniz; örnekler verin; kötüyken sizin eğitiminizle iyi olmuş kimseleri bildirin. Çünkü, ilk eğitim denemenize bugün girişiyorsanız, bu tehlikeli denemeyi bir Karia'lı[2] üstünde değil, çocuk- b
larınız ve dostlarınızın çocukları üstünde yapacağınızı düşünüp, atasözünün dediği gibi, çömlekçiliğe küp yapmakla başlayan adamın durumuna düşmekten çekinin. Söyleyin bakalım, bu iki durumdan hangisi sizinki?

İşte, Lysimakhos, gitmelerine izin vermeden önce bunları sormalısın onlara.

Lysimakhos — Dostlarım, sanırım Sokrates haklı. Nikias, c
Lakhes, şu uğraştığımıza benzer konular üstünde sorguya çekilmeye ve cevap vermeye razı olup olmamak size kalıyor. Me-

lesias ile bense, Sokrates'in soracağı her şeye cevap olarak düşüncelerinizi söylerseniz, gerçekten çok seviniriz. Az önce sözlerime başlarken, sizi bu konuşmaya çağırışımızın nedeni, sizin çocuklarınız da bizimkiler gibi eğitimlerini tamamlama çağında olduklarından, bu sorunla mutlak ilgilenmiş olacağınızı düşünmemizdi. Sizce bir sakıncası yoksa söyleyin ve sorunu Sokrates'le birlikte karşılıklı düşüncelerinizi söyleyerek inceleyin.

Nikias — Lysimakhos, görüyorum ki Sokrates'i yalnız babası dolayısıyla tanıyormuşsun; onu ancak çocukken, rastlantı sonucunda, babası demos'unuzdan olanların meclisine getirdiği zaman ya da gerek tapmakta, gerek demos'unuzun başka bir toplantı yerinde yanına sokulduğu zaman görmüşsün. Büyüdüğünden beri bir daha karşılaşmadığınız ortada.

Lysimakhos — Nereden anladın bunu, Nikias?

Nikias — Çünkü Sokrates'le ilişkisi olup (gerek tanıdık, gerek akraba) konuşmak için ona yaklaşan her insanın, üstelik sözü nereden açarsa açsın önünde sonunda dönüp dolaşıp sırlarını dökmeye, şimdi nasıl yaşadığını, eskiden nasıl yaşamış olduğunu anlatmaya sürüklendiğini bilmez görünüyorsun; iş buraya dökülünce de, Sokrates onun bütün söylediklerini kılı kırk yararcasına elekten geçirmeden yakasını bırakmaz. Ben onun bu huyuna alışkınım ve onunla konuşulunca işin mutlaka buraya dökületeceğini, benim de kurtulamayacağımı kesinlikle bilirim. Ama onunla konuşmayı severim ve yaptığımız ya da yapmakta olduğumuz hatalı işlere dikkatimizin çekilmesini de kötü bulmam. Tersine, bence insan bu sınavdan kaçmaz; yaşlandıkça aklının da kendiliğinden artacağına inanmak yerine, Solon'un dediği gibi, yaşadıkça öğrenmek ister, bunu yararlı bulursa, geleceğe daha hazırlıklı olur. Her şey bir yana, Sokrates tarafından sınanmak ne bir yenilik benim için ne de canımı sıkacak bir şey; o burada olunca, tartışmanın, gençler üstüne değil de bizim üstümüze olacağını önceden biliyordum. Tekrarlayayım: Sokrates'in konuşmamızı dilediği yöne götürmesinin bence hiçbir sakıncası yok. Ama bakalım Lakhes ne düşünüyor bu konuda?

Lakhes — Benim buna benzer konuşmalar üstüne bir, daha doğrusu iki düşüncem var, Nikias. Gerçekten bu konuşmalara hem taraftar hem karşı olduğum sanılabilir. Gerçekte insan olan, davranışları söylediklerinden farklı olmayan bir adamın,

erdem ya da herhangi bir bilim üstüne konuşmasını dinlerken, söylevciyle söylediklerinin birbirine ne kadar yaraştığını, ne kadar uyumlu olduğunu görürken büyük zevk duyarım. Böyle bir adam, dünyanın en güzel uyumunu, lir ya da herhangi bir eğlence aracıyla değil, yaşamını sözleriyle uyuşturarak yaratan usta bir müzikçi gibi gelir bana; hem de bu uyumu İonya, Phrygia ya da Lydia tarzlarıyla değil, tek Yunan tarzı olan Dor tarzı ile yaratmaktadır. O adamın söze başlaması neşelenmeme yeter ve sözlerini öyle candan dinlerim ki, hemen, söylevlerden hoşlanan bir adam hali gelir üstüme. Ama bunun tersi olan kimse ne kadar daha iyi konuşur görünürse o kadar sıkar beni ve söylevlerden nefret eden birine benzer görünüşüm. e

Sokrates'in nasıl konuştuğunu duymadım; ama az önce söylediğim gibi, ona savaştaki davranışlarına bakıp değer biçtim ben ve içtenlikle söylüyorum ki güzel sözler söylemeye layık buldum. Eğer böyle bir vergiye sahipse, hiçbir şey esirgemem ondan; seve seve katlanırım sınamasına ve bir şeyler öğrenmekten kaçmam. Bu konuda ben de Solon'un sözüne uyarım, ama bir noktasını değiştirerek: şu yaşımda pek çok şey öğrenmeye hazırım ama yalnız değerli bir kimsenin ağzından. Bu noktada, yani öğretmenin değerliliği noktasında bağışlayın beni ki, onu dinlemekten hoşlanmazsam kalın kafalı dedirtmeyeyim kendime. Ama öğretmenin benden genç olmasına, ünlü olmamasına, ya da başka bir eksik yanına aldırış etmem. Haydi Sokrates, istediğin gibi eğit beni, sına; sen de benim bildiklerimi öğrenirsin. Sana karşı duygularımı, yanıbaşımda tehlikeye göğüs gerdiğin, erdemini gerektiği gibi kanıtladığın gün edinmiştim. Yaşlılığımızı düşünmeden dilediğin gibi konuş. 189 b c

Sokrates — Görüyorum ki tartışmadan ya da birlikte yapmak istediğimiz araştırmadan kaçmakla suçlayamayız sizi.

Lysimakhos — Birlikte yapacağız bu işi Sokrates; seni de bizlerden sayıyorum çünkü. Çocukların iyiliği için yerimi al da, bu iki adama neler sormamız gerektiğine bak, onlarla konuş, tartış. Çünkü ben artık yaşlılık yüzünden soracağım soruların çoğunu unutuyor, söylenenleri de araya bir başka laf karıştı mı hatırlamaz oluyorum. Hadi, konuyu tartışın aranızda. Ben de dinler, dinledikten sonra da Melesias ile birlikte verdiğiniz karara uyarım. d

Sokrates — Nikias, Lakhes; Lysimakhos ile Melesias'ın isteğini yerine getirmeliyiz. Az önce eğitim sanatında hangi öğretmenlerden ders aldığımızı ve öğrencilerimizden hangilerini daha iyi insanlar haline getirdiğimizi araştırmayı koymuştuk aklımıza; kuşkusuz yararlı olurdu böyle bir araştırma. Ama
e aynı sonuca ulaştıracağını sandığım ve soruyu temelden ele alan başka bir yöntem var. Herhangi bir şey konusunda, bu şeye eklenince onu daha iyi kılacak bir şey bildiğimizi, öte yandan bunu ona eklemenin de elimizden geldiğini düşünürsek; bize, elde edilmesinin en iyi ve en kolay yolu konusunda akıl danışılan o ikinci şeyi de bileceğimiz apaçık ortada. Ne demek istediğimi pek iyi kavrayamamışsınızdır belki; daha açık bir şe-
190 kilde anlatayım.

Gözlere eklenen görmenin, eklendiği gözleri daha iyi kıldığını biliyorsak, üstelik gözlere görme ekleme gücüne de sahipsek, bize edinilmesinin en kolay ve en iyi yolu konusunda akıl danışılan görmenin de ne olduğunu biliyoruz demektir. Çünkü, görmenin ya da işitmenin ne olduğunu bile bilmeseydik, işitme ya da görmeyi edinmenin en iyi yolu nedir diye sordukları zaman kendimizi gözler, kulaklar için iyi bir danış-
b man, iyi bir hekim saydırmakta güçlük çekerdik.

Lakhes — Doğru söylüyorsun, Sokrates.

Sokrates — Peki, şu iki adam bizi oğullarının ruhlarına erdem aşılayarak daha iyi kılmanın yolları üstüne konuşmağa çağırdıklarına göre, buna benzer bir konuyla karşı karşıya değil miyiz?

Lakhes — Öyle.

Sokrates — Öyleyse, önce erdemin ne olduğunu bilmemiz gerekmez mi? Çünkü, erdemin ne olabileceği üstüne hiçbir fik-
c rimiz olmasaydı, onu edinmenin en iyi yolunun ne olduğu konusunda herhangi bir kimseye nasıl yol gösterebilirdik?

Lakhes — Bence böyle bir şey imkânsız olur, Sokrates.

Sokrates — Demek, Lakhes, biz erdemin ne olduğunu söyleyebiliriz elbet, değil mi?

Lakhes — Kuşkusuz.

Sokrates — Erdemi, hemen bütünüyle ele almayalım dostum; aşırı bir iş olur bu belki. Önce bir bölümüyle, onun üstüne
d yeterince bilgimiz olup olmadığını görelim. Bu inceleme, tabii, daha kolay olur bizim için.

Lakhes — Nasıl istersen öyle olsun, Sokrates?

Sokrates — Peki, şimdi erdemin hangi bölümünü ele alacağız? Silah kullanmayla ilgili görünen bölümünü elbet! Genel inanca göre cesarettir bu, değil mi?

Lakhes — Evet, genel inanış öyle.

Sokrates — Önce cesareti tanımlamaya çalışalım, Lakhes. Cesaretin gençlere idmanla, öğretimle ne derecede aşılanabileceğini sonra inceleriz. Soruma cevap vermeye çalış bakalım: e
cesaret nedir?

Lakhes — Bunu söylemek, Zeus adına, güç değil Sokrates. Bir adam yerinden kıpırdanmadan, kaçmadan düşmana kafa tutmaya kararlıysa, emin ol ki cesur bir adamdır.

Sokrates — Güzel söyledin Lakhes; ama belki de açıkça anlatamamış olduğumdan, sorduğum şeye değil de, başka bir şeye cevap verdin. Kabahat benim.

Lakhes — Ne demek istiyorsun, Sokrates?

Sokrates — Elimden gelirse anlatayım. Sözünü ettiğin, o yerinden ayrılmayarak düşmanla çarpışan adam, yiğit bir 191
adamdır kuşkusuz.

Lakhes — Evet, doğrularım bunu.

Sokrates — Ben de öyle. Ama yerinden ayrılmamak yerine, düşmanla kaçarak dövüşene ne demeli?

Lakhes — Nasıl kaçarak?

Sokrates — Sözgelişi, kaçarken de, hücum ederken çarpıştıkları kadar iyi dövüştükleri söylenen İskitler gibi. Homeros da Aineias'ın atlarını överken bir yerde kovalarken de, kaçarken de aynı hızla koştuklarını söyler; Ainesias'ın kendisini de, b
kaçmakta ustaydı diye övüp, kaçmayı önceden tasarlamayı bilirdi, der.

Lakhes — Haklıdır da, Sokrates; çünkü savaş arabalarından söz ediyordu, senin İskit süvarilerinden söz ettiğin gibi. Gerçekten İskit süvarilerinin savaşma biçimi budur ama, Yunan ağır piyadeleri benim dediğim gibi dövüşür.

Sokrates—Herhalde Lakedaimonlularınkiler dışında, Lakhes; çünkü söylendiğine göre, Plataia'da hafif kalkanlı Pers c
askerleriyle karşılaşınca, yerlerinden kıpırdamadan çarpışmayı yerinde bulmayıp kaçmış, sonra Perslerin safları bozulunca yüzgeri edip, süvarileri taklit eden bu manevrayla savaşı kazanmışlar.

Lakhes — Doğru.

Sokrates — Kabahatın benim olduğunu, soruyu iyi sormadığım için iyi cevap veremediğini söylemiştim. Senden öğ- d

renmek istediğim şey yalnız piyadelerde değil, süvarilerde, bütün savaşçılarda ve yalnız savaşçılarda değil, denizin tehlikelerine göğüs geren insanlarda, hastalığa, yoksulluğa, siyasetin tehlikelerine karşı yiğitlik gösterenlerde cesaretin ne olduğu; şunu da ekleyeyim, yalnız acıya ve korkuya karşı yiğitlik gösterenlerde değil, gerek dayanıp gerek kaçarak tutkulara ve
e zevklere diretenlerde cesaretin ne olduğu; çünkü bütün bunlar arasında da cesur insanlar var, değil mi?

Lakhes — Hem de çok cesur insanlar var, Sokrates.

Sokrates — Demek, bu insanların hepsi cesur, ama bazılarının cesareti zevklere, bazılarının acılara, bazılarınınki tutkulara, bazılarınınki korkuya karşı. Ama sanırım aynı durumlarda korkaklık edenler de vardır, değil mi?

Lakhes — Elbette.

Sokrates — Sorduğum, bu iki şeyin her birinin ne olduğu işte. Cesaretten başlayalım; bütün bu durumlarda aynı olan şeyi açıklamaya çalış bana. Ne demek istediğimi hâlâ kavrayamıyor musun?

Lakhes — Pek iyi kavrayamadım.

192 *Sokrates* — Başka türlü açıklayayım. Sana, söz gelişi, hızın ne olduğunu sorabilirdim; hız yarışlarda harp çalmakta, söz söylemekte, öğrenmekte, daha birçok şeyde görülür ve sözü edilmeye değer her harekette, ellerimizi, bacaklarımızı, ağzımızı, sesimizi, zekâmızı kullanışımızda işe yarar... Sence de öyle değil mi?

Lakhes — Öyle.

Sokrates — Bana, bütün bu durumlara uygulanan hız sen-
b ce ne demektir Sokrates? diye sorsalar; bence hız seste, yarışta ve öbürlerinin hepsinde kısa zamanda çok şey gerçekleştirmek yeteneğidir diye cevap verirdim.

Lakhes — Cevabın da doğru olurdu.

Sokrates — Şimdi, sen de cesareti tanımlamayı dene, Lakhes. Zevkte, kederde ve saydığımız bütün durumlarda bulunup hepsinde aynı olan, cesaret dediğimiz o yeteneğin ne olduğunu söyle.

c *Lakhes* — Ne olduğunu bütün durumları göz önünde tutarak söylemek gerekiyorsa, sanırım bir çeşit ruh dayanıklılığıdır.

Sokrates — Evet, sorumuzun cevabını almak istiyorsak öyle olması gerekiyor. Şimdi ben söyleyeyim ne düşündüğü-

mü; her çeşit dayanıklılığı cesaret sayacağını sanmıyorum; bunun nedeni de, senin cesareti çok güzel şeylerden biri saydığına hemen hemen emin olmam.

Lakhes — Kuşkun olmasın, en güzel şeylerden biri sayarım.

Sokrates — Ama güzel ve iyi olan dayanıklılık, akılla birlikte olan dayanıklılıktır değil mi?

Lakhes — Elbet.

Sokrates — Peki ya çılgınlıkla birlikteyse? O zaman tersine zararlı ve kötü değil midir? d

Lakhes — Öyledir.

Sokrates — Peki böyle bir şeye, zararlı ve kötü olan bir şeye, güzel diyebilir misin?

Lakhes — Dersem yanlış olur, Sokrates.

Sokrates — Öyleyse bu tür bir dayanıklık güzel olmadığı, cesaretse güzel olduğu için bu dayanıklılığa cesaret demeyeceksin.

Lakhes — Haklısın.

Sokrates — Demek sence cesaret akıllıca dayanıklılıktır?

Lakhes — Sanırım.

Sokrates — Şimdi neye göre akıllıca olduğunu görelim bakalım. Büyük küçük her şeye göre mi akıllıcadır? Söz gelişi, e
para harcadıkça daha çok kazanacağını bilen biri, akıllıca para harcamakta dayatıyorsa, cesaretlidir diyebilir misin onun için?

Lakhes — Zeus adına, hayır.

Sokrates — Farz edelim ki bir hekim, zatürreeye yakalanmış oğlu ya da başka biri, içecek ya da yiyecek isteyince yumuşamayıp dayatıyor.

Lakhes — Bu dayanıklılığın da cesaretle ilgisi yok. 193

Sokrates — Peki, başkalarınca destekleneceğini, birliklerinin kendi ordusundakilerden sayısı daha az, daha kötü talimli olduğunu ve yerinin de daha elverişli olduğunu anladığı için akıllıca bir hesap sonucunda savaşmaya kararlı bir adam, savaşta dayatıyor, diyelim. Dayanıklılığında bunca akıllılık, bunca hazırlık olan adam sence, düşman ordusunda onun hücumuna dayanmaya karar vermiş adamdan daha mı cesurdur?

Lakhes — Bence daha cesur olan düşman ordusundaki b
adamdır, Sokrates.

Sokrates — Oysa onun dayanıklılığı öbürününki kadar akıllıca değil.

Lakhes — Doğru.

Sokrates — Öyleyse bir süvari çarpışmasında, at binmede daha usta olduğu için dayanan adam, at binmeyi bilmeden dayanan adamdan daha az cesurdur sence.

Lakhes — Bence öyle.

c *Sokrates* — Sapan veya yay kullanmayı bildiği ya da başka bir hüneri olduğu için dayanan adam için de durum aynı değil mi?

Lakhes — Kuşkusuz.

Sokrates — Ya söz konusu olan şey bir kuyuya inmek, suya dalmak olsa, daha önce tecrübesiz olduğu halde bu ya da buna benzer bir tehlikeyi göze almakta dayananlar, daha önce tecrübeli oldukları için göze alanlardan daha mı cesur sence?

Lakhes — Başka şey söylenebilir mi, Sokrates?

Sokrates — Böyle düşünülünce söylenemez.

Lakhes — Ben böyle düşünüyorum.

Sokrates — Oysa bu adamların tehlikeyi göze almaktaki dayanıklılıkları, tehlikeyi bu işte daha önceden tecrübe edindikleri için alanlarınkinden daha az akıllıca değil mi?

Lakhes — Elbette.

d *Sokrates* — Peki ama, az önce akıllıca olmayan ataklık ve dayanıklılığın çirkin ve zararlı olduğunu görmedik mi?

Lakhes — Gördük.

Sokrates — Cesaretin güzel bir şey olduğunda da anlaştık.

Lakhes — Doğru, anlaştık.

Sokrates — Oysa şimdi tersine, akılsızca dayanıklılık denen o çirkin şeyin cesaret olduğunu söylüyoruz.

Lakhes — Doğru.

Sokrates — Sence doğru düşünmek mi bu?

Lakhes — Hayır Sokrates! Zeus adına, değil.

e *Sokrates* — Öyleyse Lakhes, sende de bende de, o az önce sözünü ettiğin Dorlara özgü uyum yok; davranışlarımız sözlerimize uymuyor çünkü. Davranışlarımıza bakıp bizim cesaretten pay aldığımız sanılabiliyormuş, oysa sanırım sözlerimiz dinlense sanılamaz.

Lakhes — Bu söylediğinden daha doğru şey olmaz.

Sokrates — Şu düştüğümüz duruma ne dersin? Güzel mi sence?

Lakhes — Asla.

Sokrates — Öyleyse, hiç değilse bir noktada sözlerimize uyalım mı?

Lakhes — Hangi noktaya, hangi sözlere?

Sokrates — Bizi dayanıklılık göstermeye çağıran sözlere. 194
İstersen, gel, dayanıklılığın bazen cesaretle aynı şey olduğu doğruysa, ne olduğunu araştırmakta cesaretsizlik ediyoruz diye cesaretin bizimle alay etmemesi için araştırmamızda dayatalım.

Lakhes — Sokrates, ben böyle konuşmalara alışkın olmadığım halde, dayatmaya hazırım. Ama bu konuda tartışma isteğine iyice kapıldığım halde, düşündüğümü söylemekteki güçsüzlüğüme gerçekten kızıyorum. Sanırım iyice biliyorum ce- b
saretin ne olduğunu, ama az önce nasıl olup da bir türlü toparlayıp tanımlayamayacak kadar aklımın karıştığını bilmiyorum.

Sokrates — Peki ama dostum, iyi bir avcının avının peşini hiç bırakmaması gerekir, değil mi?

Lakhes — Elbette.

Sokrates — İster misin Nikias'ı da çağıralım ava? Belki onun aklına bizden daha çok şey gelir?

Lakhes — İstemez miyim? Tabii. c

Sokrates — Hadi bakalım, Nikias, dostların tartışmanın azgın dalgalarına kapılmış, ne yana döneceklerini kestiremiyorlar; bir çare biliyorsan yardımlarına koş. Ne kadar sıkıntıda olduğumuzu görüyorsun. Cesaretin sence ne olduğunu söyleyip hem sıkıntıdan kurtar bizi, hem de düşünceni sözle ifade ederek pekiştir.

Nikias — Sokrates, sanırım düşünceyi gereğince tanımlayamamanızın nedeni, senin daha önce söylediğini duyduğum doğru bir düşünceyi kullanmamamız.

Sokrates — Hangi düşünceyi, Nikias? d

Nikias — Senin her birimizin bildiği şeylerde iyi, bilmediği şeylerde kötü olduğunu söylediğini birçok defa duydum.

Sokrates — Zeus adına, bu dediğin doğru, Nikias.

Nikias — Eh, cesaretli adam iyi ise, bilgili de olduğu apaçık ortada.

Sokrates — İşittin mi, Lakhes?

Lakhes — Evet ama ne demek istediğini pek iyi anlayamıyorum.

Sokrates — Ben anlıyorum sanırım. Cesaretin bir çeşit bilgi olduğunu söylemek istiyor, her halde.

Lakhes — Nasıl bir bilgi Sokrates?

e *Sokrates* — Bu soruyu bana değil, ona soruyorsun, değil mi?

Lakhes — Evet.

Sokrates — Hadi bakalım Nikias, sence cesaretin nasıl bir bilgi olduğunu söyle ona. Flavta çalgıcısının bilgisi değil her halde, değil mi?

Nikias — Asla.

Sokrates — Harp çalgıcısının bilgisi de değil.

Nikias — Elbet değil.

Sokrates — Peki, nasıl bir bilgi öyleyse ve neyin bilgisi?

Lakhes — Çok iyi soruyorsun, Sokrates; bu bilgi onca neymiş söylesin bakalım.

Nikias — Bu bilgi, Lakhes, gerek savaşta gerek başka her
195 alanda nelerden kaçınıp neleri göze almak gerektiğini gösteren şeylerin bilgisidir.

Lakhes — İşte çok saçma bir cevap, Sokrates.

Sokrates — Neden böyle diyorsun, Lakhes?

Lakhes — Neden mi böyle diyorum? Çünkü bilgi ile cesaret arasında kesin bir fark vardır.

Sokrates — Nikias aynı düşüncede değil.

Lakhes — Zeus adına, değil tabii, zaten bu yüzden saçmalıyor.

Sokrates — Öyle ise gerçeği göster ona, ama hakaret etmeden.

Nikias — Söz konusu bu değil Sokrates; bence Lakhes'in istediği az önce kendi saçmaladığından, beni de saçma sapan
b konuşan biri gibi göstermek.

Lakhes — Evet, Nikias, saçmalıyorsun, sana kanıtlamaya çalışacağım bunu. Söylediğin anlamsız! Söz gelişi, hastalıklarda kaçınılacak şeyi bilen hekim değil midir? Şimdi, cesaretli insanlarda da aynı bilginin bulunduğunu mu sanıyorsun, yoksa hekimleri cesaretli insanlar mı sayıyorsun?

Nikias — Asla.

Lakhes — Tarımcıları da cesaretli insanlar saymazsın her halde. Oysa mesleklerinde nelerden kaçmak gerektiğini bilir-

ler elbet. Bütün öbür zanaatçılar da böyledir; mesleklerinde nelerden kaçınmak, nelere güvenmek gerektiğini bilirler, sana bu yüzden olduklarından daha yiğit sayılmazlar. c

Sokrates — Lakhes'in söylediklerine ne dersin, Nikias? Bence anlamsız değil.

Nikias — Anlamlı gerçekten, ama doğru değil.

Sokrates — Peki neden?

Nikias — Çünkü hekimlerin, müşterilerinde, sağlıklı hastalığı anlamaktan başka şey de bildiklerini sanıyor; oysa o kadardır bilgileri. Ya bir hasta için sağlık, hastalıktan daha korkulacak şeyse, hekimler bunu bilir mi sence, Lakhes? Birçok kimse için iyileşmemek, iyileşmekten daha iyi değil midir sen- d ce. Cevap ver bakalım: sence her zaman yararlı bir şey midir yaşamak? Birçok durumda ölmek daha iyi değil midir?

Lakhes — Haklısın, bazı durumlarda ölmek daha iyidir.

Nikias — Peki, ölümün bir kazanç olacağı kimseler sence yaşamakta yararı olan kimselerle aynı şeylerden mi çekinirler?

Lakhes — Hayır.

Nikias — Peki ama, bu ayrımı kim yapabilir sence? Hekim mi, başka bir meslek adamı mı, yoksa yalnız nelerden çekinilip nelerden çekinilmeyeceğini bilen ve benim cesaretli adam dediğim kimse mi?

Sokrates — Ne demek istediğini anlıyor musun, Lakhes?

Lakhes — Evet, onca cesaretli adamların kâhinler oldu- e ğunu anlıyorum; çünkü yaşamanın kim için ölümden daha yararlı olacağını bir kâhinden başka kim bilebilir? Peki öyleyse, Nikias, sen kendini bir kâhin mi sayıyorsun? Yoksa ne kâhin ne de cesaretli olduğunu mu kabul ediyorsun?

Nikias — Nasıl? Sence nelerden çekinilip nelerden çekinilmeyeceğini bilmek kâhinin elinde midir?

Lakhes — Evet, ya başka kimin olacaktı?

Nikias — Kâhinden çok benim söylediğim adamın, aziz dostum; çünkü kâhinin işi ölüm, hastalık, mallarını kaybetmek, savaşta ya da başka bir mücadelede zafer kazanmak ya da bozguna uğramak gibi bir insanın başına gelecek şeylerin belirtilerini ayırt etmekle sınırlıdır. Ama bunların hangisine 196 katlanmanın, hangisine katlanmamanın daha iyi olacağını kestirmek neden başka birinin değil de kâhinin elinde olsun?

Lakhes — Doğrusu, Nikias'ın ne demek istediğini ben anlamıyorum, Sokrates; çünkü ne kâhin, ne hekim, ne de başka

biri için cesur diyebildi bize; sözü bir tanrıya getirmek istiyorsa bilmem. Bu yüzden bence Nikias, boş sözler ettiğini yiğitçe itiraf etmekten kaçınıp, başının sıkıştığını gizlemek için dört bir yana başvuruyor. Az önce, sen de ben de, çelişkilerimizi gizlemek isteseydik onun gibi didinebilirdik. Bir mahkemede olsaydık, böyle davranmamızın bir nedeni olabilirdi; ama böyle bizimki gibi bir toplulukta, anlamsız sözlerle boş yere kendini göstermeğe çalışmak neye yarar?

Sokrates — Böyle bir şey benim de hoşuma gitmez Lakhes. Ama dikkatli olalım: Nikias her halde söylediklerinin doğruluğuna inanıyor, bu düşünceyi laf olsun diye savunmuyordur. Düşüncesi üstüne daha kesin sorular soralım ona; haklı bulursak onun görüşünü benimser, yoksa onu aydınlatmaya çalışırız.

Lakhes — Canın istiyorsa sen sor, Sokrates. Ben yeterince sordum sanırım.

Sokrates — Bunda bir sakınca yok; çünkü hem senin hem kendim için sorguya çekeceğim onu.

Lakhes — Tamam.

Sokrates — Söyle bakalım bana, Nikias, daha doğrusu bize söyle; çünkü Lakhes'le ben birlik olduk şimdi. Cesaretin, korkulacak ve korkulmayacak şeyleri bilme sanatı olduğunu söylüyorsun, değil mi?

Nikias — Evet.

Sokrates — Ve hekim de, kâhin de bu bilgiye sahip olmadıklarına ve ancak onu öğrendikten sonra cesaretli olabileceğine göre, bu bilgi herkeste de bulunmuyor. Böyle söylemiştin, değil mi?

Nikias — Evet.

Sokrates — Öyleyse bilgi edinip cesaretli olmak, öyle her domuzun harcı değildir diyen atasözü haklı.

Nikias — Bence öyle.

Sokrates — Öyleyse Krommyon[3] domuzunun bile cesaretli olduğunu kabul etmiyorsun sen; şaka olsun diye söylemiyorum bunu. Tersine, eğer bu düşünce savunulursa, zorunlu olarak hiçbir hayvanda cesaret bulunmadığını söylemek ya da insanların bile pek azının edinebileceği kadar güç olan bu bilginin; bir aslanın, bir panterin, bir yabandomuzunun harcı olduğunu ileri sürebilmek için, hayvanların da oldukça akıllı olduğunu kabul etmek gerektiğine inanıyorum; oysa cesaretin,

senin ileri sürdüğün şey olduğu söylenirse, doğanın, aslan, geyik, boğa ve maymunu cesaret bakımından eşit yarattığını da kabul etmek gerek.

Lakhes — Tanrılar adına güzel söz buna denir, Sokrates. 197
Nikias, iyi niyetle cevap ver bize; hepimizin cesur tanıdığı bütün hayvanların bizden daha mı bilgili olduklarını ileri sürüyorsun, yoksa onlarda hiç cesaret olmadığını söylemeye mi kalkışıyorsun?

Nikias — Lakhes, ben ne hayvanların cesur olduğunu kabul ederim ne de bilgisizlik yüzünden tehlikeyi küçümseyen herhangi bir yaratığın: atak ya da çılgın derim ben onlara. Hiçbir şey bilmedikleri için, hiçbir şeyden çekinmeyen küçücük b
bebeklere cesur mu diyeceğimi sanıyorsun? Bence korkusuz olmakla cesaretli olmak ayrı şeylerdir. Cesaret ve öngörüye çok az sayıda insan sahiptir; oysa ataklık, gözüpeklik ve öngörüsüzlüğe bağlı olan korkusuzluk ise, erkeklerde, kadınlarda, çocuklarda, hayvanlarda, yani hemen herkeste bulunabilir bence. Bu yüzden senin, halkın çoğunluğuyla birlikte cesaretli dediğin işlere, ben ataklık; sözünü ettiğim, düşünülerek yapı- c
lan işlere de cesaret derim.

Lakhes — Görüyorsun ya, Sokrates, aklmca ne güzel övdü bu sözlerle kendini; ama hepimizin cesaretli diye tanıdığımız kimseleri, bu onurdan yoksun bırakmaya çalışıyor.

Nikias — Hayır, Lakhes, meraklanma. Bence sen de bilgin-sin, Lamakhos[4] da; cesaretlisiniz çünkü. Birçok Atinalı da öyle.

Lakhes — Buna cevap vermeyeceğim; itirazım olmadığından değil, ama benim gerçek bir Aiksone'li olduğumu söylemeni istemem[5].

Sokrates — Hayır, bir şey söyleme, Lakhes. Onun bilgiyi d
dostumuz Damon'dan aldığını henüz fark etmediğini görüyorsun. Oysa Damon, sofistlerin, terimler arasında buna benzer ayırt etmelerin en iyisini yapanlarından sayılan Prodikos'la pek sıkı fıkıdır.

Lakhes — Gerçekten, Sokrates, bu gibi incelikler sitenin başına geçmeye layık gördüğü bir adamdan çok bir sofiste yaraşır.

Sokrates — Oysa, aziz dostum, en büyük işlerin başında e
bulunan bir adama, en büyük bilgeliğe de sahip olmak yaraşır; bu yüzden bence Nikias'ı cesaret kelimesini açıklarken ne düşündüğünü incelemek yerinde olur.

Lakhes — Onu da sen incele, Sokrates.

Sokrates — Benim yapmak istediğim de bu, aziz dostum; ama demin birlik olmuştuk; bu kadarla kurtulacağını sanma: dikkatle dinleyip, söylenecekleri sen de benimle birlikte incele.

Lakhes — Gerekli buluyorsan, peki.

Sokrates — Evet, öyle buluyorum. Nikias, sen de söze
198 başlarken söylediklerini düşün. Sorunu ele alırken, cesareti, erdemin bir parçası olarak kabul ettiğimizi hatırlıyor musun?

Nikias — Tabii.

Sokrates — Ve cevap verirken de onu böyle bir parça olarak ele almış, başka parçalar da bulunduğunu ve erdemin bütün bu parçaların birleşmesiyle meydana geldiğini kabul etmiştik, değil mi?

Nikias — Kuşkusuz.

Sokrates — Peki, bakalım şimdi bu parçaların neler olduğunda da benimle birleşecek misin? Bence bu parçalar arasında, erdem dışında, ölçülülük, adalet ve bunlara benzer başka nitelikler vardır. Sence de öyle değil mi?

b *Nikias* — Tabii öyle.

Sokrates — Demek bu konuda anlaştık. Şimdi nelerin korkulacak, nelerin korkulmayacak şeyler olduğuna geçelim; sen ve biz, bunlardan farklı şeyler anlamayalım diye ayrı ayrı inceleyelim. Bunların bence ne olduğunu sana açıklayacağım; aynı düşüncede olmazsan, ayrıldığımız yerleri söylersin. Biz, korkulacak şeylerin insanda korku uyandıran şeyler olduğunu, korkulmayacak şeylerin de korku vermeyenler olduğunu söylüyoruz. Oysa, korku uyandıran şeyler, geçmişteki ya da bugünkü kötülükler değil, beklenilen kötülüklerdir; çünkü korku, gelecek bir kötülüğün beklenmesidir. Sence öyle değil mi, Lakhes?

c *Lakhes* — Tamamıyla aynı düşüncedeyim, Sokrates.

Sokrates — Şimdi düşüncemi öğrendin; Nikias: biz, korkulacak şeyler gelecekteki kötülükler; korkulmayacak şeyler de gelecekteki kötülük olmayan ya da iyilik olan şeylerdir diyoruz. Sen de böyle mi düşünüyorsun?

Nikias — Evet.

Sokrates — Ve cesaret dediğin şey, bu şeylerin bilgisi değil mi?

Nikias — Kesinlikle öyle.

Sokrates — Üçüncü bir nokta kaldı. Bakalım bu noktada da bizimle aynı düşüncede misin?

Nikias — Hangi noktaymış o? d

Sokrates — Söyleyeceğim. Lakhes ile ben, bilimin çeşitli konuları ele alınırsa, geçmişin nasıl olduğunu, şimdiki zamanın nasıl olduğunu ve henüz olmamışın nasıl olması gerektiğini, nasıl olacağını bilen ayrı ayrı bilimler bulunmadığına; bu konuların hepsini, aynı bilimin bildiğine inanıyoruz. Söz gelişi, sağlık konusunda, bütün çağlar için hem olanı, hem olmuşu, hem de olacak olanı ve nasıl olacağını bilen tek bir bilim e vardır: hekimlik. Toprak ürünleri konusunda da çiftçiliğin durumu aynıdır. Aynı şekilde savaşla ilgili konularda da komutanın bilgisinin her şeyi, özellikle olacak olanı kavradığını; kehanete boyun eğmek bir yana, savaşta olanı ve olacak olanı bildiğinden ona egemen olduğunu, siz de onaylarsınız her hal- 199 de; yasalar da kâhinin komutana değil, komutanın kâhine kumanda edeceğini söyler. Bunu doğrulayabilir miyiz, Lakhes?

Lakhes — Doğrularız.

Sokrates — Ya sen, Nikias, aynı şeyler konusunda söz konusu ister geçmiş, ister şimdiki zaman, ister gelecek olsun, onları aynı bilim bilir dediğimizde, bizimle aynı düşüncede misin?

Nikias — Evet, aynı düşüncedeyim Sokrates.

Sokrates — Oysa, Nikias sen, cesaret, nelerin korkulacak, nelerin korkulmayacak şeyler olduğunun bilgisidir diyorsun, b değil mi?

Nikias — Evet.

Sokrates — Korkulacak ve korkulmayacak şeylerden gelecekteki kötülüklerin ve iyiliklerin anlaşılması gerektiğini kabul ettik, değil mi?

Nikias — Öyle.

Sokrates — Gerek gelecekteki, gerek başka bir durumdaki aynı şeyleri aynı bilimin kavradığında da anlaştık.

Nikias — Doğru.

Sokrates — Demek cesaret, yalnız gelecekteki iyilikleri ve kötülükleri değil, bütün öbür bilimler gibi, şimdiki zamandaki ve geçmişteki bütün iyilik ve kötülükleri de kavradığından, c yalnız korkulacak ve korkulmayacak şeylerin bilimi değildir.

Nikias — Sanırım öyle.

Sokrates — Öyleyse, Nikias, biz sana bütün cesaretin ne olduğunu sorduğumuz halde, sen cesaretin üçte birinin ne ol-

ğunu söylemişsin ancak. Şimdi söylediklerinden de, cesaretin yalnız korkulacak ve korkulmayacak şeylerin bilimi değil, her durumdaki bütün iyiliklerin ve kötülüklerin bilimi olduğu an-
d laşılıyor. Yeni düşüncen bu mu, Nikias? Ne dersin?

Nikias — Bu demek zorundayım, Sokrates.

Sokrates — Peki ama dostum, sence bütün iyilikleri ve kötülükleri; nasıl geldiklerini, gelmiş olduklarını, geleceklerini iyice bilen bir adam erdemin bütününe sahip değildir midir? Sence tanrılarla da insanlarla da ilişkilerinde korkulacak ve korkulmayacak şeylere karşı hep hazırlıklı olan ve nasıl dav-
e ranacağını bildiği için iyiliklere ulaşabilen insanda bilgi, adalet, din yok mudur?

Nikias — Söylediklerin doğru sanırım, Sokrates.

Sokrates — Öyleyse şimdi sözünü ettiğin şey erdemin bir parçası değil, bütün erdem.

Nikias — Sanırım.

Sokrates — Oysa cesaretin, erdemin ancak bir parçası olduğunu söylemiştik.

Nikias — Öyle.

Sokrates — Ama şimdi söylediğimiz şey bu değil.

Nikias — Değil, Sokrates.

Sokrates — Demek cesaretin ne olduğunu bulamadık, Nikias.

Nikias — Bulamadık.

Lakhes — Oysa aziz Nikias, Sokrates'e verdiğim cevapları o kadar küçümseyişine bakıp bulacağını sanmış, Damon'dan
200 aldığın bilgi sayesinde bu işin altından kalkacağını umut etmiştim.

Nikias — Az önce cesaretin ne olduğu üstüne hiçbir şey bilmediğinin ortaya çıkmasını umursamamak tam sana yakışacak şey, Lakhes! Senin istediğin, benim de senin kadar bilgisiz olduğumu göstermek; bakıyorum da, kendini önemli sayan birinin bilmesi gereken şeyleri benim gibi senin de bilme-
b men umurunda bile değil. Kuşkusuz insanoğluna pek uygun bu tutumun; başkalarına bakıp kendini görmüyorsun. Bense, soruna bugün oldukça iyi cevaplar verdiğimi sanıyor, bazı yanlışlar yaptıysam onları da bundan sonra senin yüzünü bile görmeden alay ettiğin Damon'un ve başka birçok kişinin yardımıyla düzelteceğimi umut ediyorum. Bilgilerimi sağlamlaş-

tırınca hiç birini saklamaz, sana söylerim; bence eğitilmeye çok ihtiyacın var çünkü. c

Lakhes — Sen bir bilginsin, Nikias. Gene de ben Lysimakhos ile Melesias'a, çocuklarının eğitimi konusunda seni de beni de bir yana bırakıp, konuşmamızın başında da söylediğim gibi Sokrates'e baş vurmalarını öğütlerim; benim çocuklarım da bu yaşta olsalardı, ben böyle yapardım.

Nikias — Bu noktada seninle aynı düşüncedeyim: Sokrates istese, bu delikanlılarla oğlum Nikeratos'u seve seve onun el- d lerine bırakırdım; ama ne zaman bu sözü açsam, Sokrates bana başka birini getirip, kendi çekiliyor. Bir sor bakalım, Lysimakhos; beni dinlemedi ama, belki seni dinler.

Lysimakhos — İyi de yapar, Nikias; çünkü ben de onun için başka birçok kimse için yapmayacağım şeyleri yapmaya hazırım. Ne dersin, Sokrates, beni dinleyecek, bu gençleri elimizden geldiği kadar yetiştirmek için bize yardım edecek misin?

Sokrates — Kendini geliştirmek isteyen birinden yardım e esirgemek garip olur, Lysimakhos. Eğer konuşmalarımızdan benim bilgili, şu iki dostunun da bilgisiz oldukları anlaşılsaydı, bu görevde beni onlara tercih etmekte haklı olurdun; ama hiçbirimiz işin içinden çıkamadığımıza göre, neden içimizden birini öbürlerine tercih etmeli? Bana kalırsa hiçbirimizi seç- 201 memelisin. Bunu böylece kabul ettikten sonra, belki vereceğim şu öğüdü doğru bulursunuz. Bence, gerek para gerek başka şeyleri esirgemeden hep birlikte önce kendimiz (ihtiyacımız var buna çünkü) sonra bu gençler için en iyi öğretmeni araştırmalıyız; bu durumda kalmamız hiç doğru olmaz. Bu yaşta okula gitmemizin gerekli olduğuna inandığımız için bize gülmeye kalkışan olursa, o zaman sanırım yoksullukla utancın bir arada gitmeyeceğini söyleyen Homeros'la savunuruz kendimi- b zi. Başkalarının ne söyleceğine aldırış etmeden, hem kendimizi hem de bu gençleri yetiştirmeye çalışalım.

Lysimakhos — Öğüdün hoşuma gitti, Sokrates. Aranızda en yaşlı ben olduğumdan, şu çocuklarla birlikte öğrenmeye en çok çabayı da ben göstereceğim; ama söyleyeceğimi yap sen de: bu konuda görüşmemiz için yarın mutlak bize gel. Şimdi c geç oldu, ayrılmalıyız.

Sokrates — Çağrını kabul ediyorum, Lysimakhos. Yarın Tanrının izniyle sizde olacağım.

Notlar:

(1) Eski Yunanistan'da yönetim bölgesi.

(2) Güneybatı Anadolu'da yaşayan Karia'lılar, paralı asker olarak çalışıyorlar ve bundan ötürü Yunanlılar tarafından küçümseniyorlardı.

(3) Krommyon, Korinthos'ta bir köydür. Burada ortaya çıkan ve etrafa zarar veren vahşi bir dişi domuz, Theseus tarafından öldürülmüştür.

(4) Syrakusa kuşatmasında ölen ünlü komutan.

(5) Aiksone'liler kavgacılıklarıyla tanınmıştı.

LYSİS
YA DA DOSTLUK ÜSTÜNE

Türkçesi
Tanju Gökçöl

LYSİS'E GİRİŞ

Bu diyalogda, Sokrates, bir okula götürüldüğünü, orada gençlerle karşılaştığını ve onlarla neler konuştuğunu ve tartıştığını anlatır. Tartışmaların konusu, «dostluk»tur. Önce, dostluğu doğuran nedenler üzerinde durulur ve bir işte ya da bir kimseye yararlı olmanın dostluğu doğuran nedenlerden biri olduğu ileri sürülür. Daha sonra dostluğun özü üzerinde bir tartışmaya girişilir. Sonunda, olumlu bir açıklamaya varılmazsa da, önemli sorunlar ve düşünceler ortaya atılır. Ne seven ne de sevilenin dost sayılamayacağı durumların olduğu; ancak iyilik bakımından benzerlik gösterenlerin yani iyi insanların dost oldukları, oysa iyiliğin dostluğa ihtiyacı olmadığı; dostluğun, kötülük dolayısıyla aranan bir çeşit deva olduğu; benzemezliğin dostluğu doğurabileceği, ama bunun yeterli bir açıklama sayılamayacağı; dostluğun, bir başka şey için değil de sadece kendisi için istenmesi ve aranması gerektiği üzerinde durulur.

Varılan sonuç, öteki gençlik diyaloglarının birçoğunda olduğu gibi olumsuzdur; dostluğun ne olduğu konusunda bize yeterli bilgi vermez ya da bu konuda bize yardımcı olmaz. Ama, bu açıklamalar, Eflatun'un daha sonraki kitaplarında ileri süreceği hayranlık verici görüşleri kavramamızı sağlayan bir çeşit hazırlık gibidir. Lysis'de, Sokrates'in, ahlak sorunları konusunda, ilgi uyandırmak için, genç Atinalılar arasındaki sıkı ve yakın dostluk ve bağlılık ilişkilerinden yararlandığı görülmektedir. Aslında, Sokrates'in gençlere karşı davranışının, gerçek bir dostluk dersi olduğu söylenebilir.

Konuşanlar :

SOKRATES, HİPPOTHALES, KTESİPPOS, MENEKSENOS, LYSİS

Akademia'dan çıkmış, surun dışındaki yoldan doğru 203
Lykaion'a gidiyordum. Panopos çeşmesinin bulunduğu kapıya varınca, Hieronymos'un oğlu Hippothales ile Paiania'lı Ktesippos'a rastladım; birçok başka delikanlıyla beraberdiler. Hippothales beni görünce, «Nereden böyle Sokrates, nereye gidi- b
yorsun?» diye seslendi.

— Akademia'dan gelip doğru Lykaion'a gidiyorum, dedim.

— Vazgeç de bizimle gel; yolundan sapacaksın ama değecek buna.

— Nereye? Hem biz derken kimleri kastediyorsun?

Surun tam karşısındaki kapısı açık bir yeri göstererek:

— Şuraya, dedi. Birçok güzel delikanlıyla vaktimizi orada geçiriyoruz.

— Nedir orası, ne yapıyorsunuz orada? 204

— Bir beden eğitimi yeri, yeni yapıldı; zamanımızın büyük bölümünü sohbet ederek geçiriyoruz, senin de katılmanı isterdik bu sohbetlere.

— Çok güzel. Ama kim yönetiyor burasını?

— Dostlarından ve hayranlarından biri: Mikkos.

— Zeus hakkı için, değersiz adam değildir, hünerli bir sofisttir.

— İyi ya! Gelip içeridekilere bir göz atacak mısın? b

— Önce gelmemi neden istediğini ve oradaki en güzel delikanlının kim olduğunu öğrenmek isterim.

— Bu herkesin beğenisine göre değişir, Sokrates, diye cevap verdi.

— Ama senin zevkince kim Hippothales? Onu söyle, dedim.

Bu soru üstüne kızarmaya başladı. Devam ettim: «Hippothales, Hieronymos'un oğlu! Artık birini sevip sevmediğini söylemen gereksiz; yalnız sevdiğini değil, bu sevginin epey ge-

lişmiş olduğunu da görüyorum çünkü. Öbür konulardan pek
c anlamam ama, seven ya da sevilen insanı, bakar bakmaz anlamak, hani tanrı vergisi gibi bir şeydir bende.»

Bu sözleri işitince büsbütün kızardı. Bunun üzerine sözü Ktesippos aldı: «Doğrusu tuhafsın, Hippothales,» dedi. «Kızarıyorsun ve Sokrates'e bir ad söylemekten çekiniyorsun. Oysa birkaç dakika yanında kalsa o adı tekrarlaya tekrarlaya bıktı-
d rırsın. Lysis diye diye yedi bitirdi bizi, Sokrates; hele biraz da içti mi, sabah uyandığımızda kulaklarımızda hâlâ Lysis'in adı çınlar. Konuşma sırasında durmadan sözünü etmesi neyse ama, bir de yazdığı şiirleri, nesirleri art arda sıralamaya başladı mı, sorma. Hele korkunç sesiyle sevgilisi şerefine şarkılara başladı mı, felakettir. Şimdiyse, senin bir sorunla yüzü kızarıyor.»

e — Bu Lysis genç biri her halde; adını yeni duyuyorum, dedim.

— Adını pek söylemezler de ondan; çok meşhur olan babasının adıyla bilirler onu hâlâ. Ama görür görmez tanıyacağına eminim: yüzünü bir defa görmek onu tanımaya yeter.

— Kimmiş babası? dedim.

— Aiksone'li Demokrates; Lysis onun büyük oğlu.

205 — Aferin Hippothales! Gerçekten soylu, güzel bir sevgili bulmuşsun, dedim. Ama hadi onu şu gençlere anlattığın gibi bana da anlat da, bakayım, seven bir insanın sevgisinden, gerek sevgilisine, gerek başkalarına nasıl söz etmesi gerektiğini biliyor musun?

— Sokrates, yoksa sen bu söylenenleri ciddiye mi alıyorsun?

— Söylediği çocuğu sevdiğini inkâr mı edeceksin?

— Hayır ama, onun için ne nesir yazıyorum ne de şiir.

Ktesippos:

— Aklını kaçırmış, zırvalıyor, çıldırmış, dedi.

b —Hippothales, istediğim, o delikanlı için yazdığın (eğer yazdınsa) nesir ya da şiirleri dinlemek değil, dedim. Sevgiline karşı nasıl davrandığını bilmek için düşüncelerini öğrenmek istiyorum.

— Ktesippos söylesin, gerçekten söylediği gibi kafasını şişirmişsem, hatırlıyordur sözlerimi.

Ktesippos:

— Tanrılar hakkı için! Elbet söyleyebilirim! diye haykırdı. Bundan gülünç şey olmaz, Sokrates. Bu öyle bir âşık ki, sevgisinden başka şey düşünmüyor, ama bir çocuğun söyleyebileceği şeyler dışında, kendi içinden gelme tek laf edemi- c
yor. Gülünç değil mi bu? Demokrates üstüne, Lysis'in dedesi Lysis üstüne, çocuğun ataları, zenginlikleri, ahırları üstüne; Delphoi'de, İsthmus'ta, Nemei'da at ya da araba yarışlarında kazandıkları zaferler üstüne bütün şehrin ağzında dolaşan öyküler ve daha da bayat bir sürü şey anlatıyor şiirlerinde ve nesirlerinde. Geçen gün, Herakles'in çocuğun atalarından birinin evine geldiğini anlatan bir şiir okudu bize: sözde atasının babası Zeus, anası da demos'larının[1] kurucusunun kızıymış, d
yani Herakles ile akraba olurmuş da ondan misafir edebilmiş onu. Anlayacağın, bir sürü kocakarı masalı, Sokrates. Daha neler uyduruyor buna benzer. İşte şiirlerinde ve nesirlerinde anlatıp, bize zorla dinlettirdikleri bunlar.

Sözü yeniden alıp:

— Hoş adamsın, Hippothales, dedim. Daha zaferi kazanmadan şiirler, türkülerle kendini övüyorsun.

— Ama Sokrates, şiirlerimde, şarkılarımda kendimi övmüyorum ki.

— Ya da övmediğini sanıyorsun.

— Ne demek istiyorsun? dedi.

— O şarkılarda asıl övdüğün sensin. Çünkü Lysis gibi bir e
delikanlıyı elde edersen, mısraların ve şarkıların seni şereflendirecek, öyle bir dost kazandığın için gerçekte zaferinin övgüsü olacak; ama elde edemezsen, sevgilini ne kadar fazla översen elden kaçırdığın zevkler o kadar büyük, sen de o kadar gülünç görüneceksin. Bu yüzden, dostum, insan sevda işlerinde usta oldu mu, sevgilisini elde etmeden övmez; sonunda ba- 206
şına gelecek lerden çekinir. Zaten güzel çocuklar da övülüp şişirildiler mi, kibirlenir, gururlanırlar. Aynı düşüncede değil misin?

— Doğru, dedi.

— Oysa ne kadar gururlanırlarsa, elde edilmeleri de o kadar güçleşir, değil mi?

— Haklısın.

— Avını ürkütüp, yakalanmasını güçleştiren bir avcı için b
ne düşünürsün?

— Kötü bir avcıdır, elbette.

— Bunun gibi, sevgiliyi şarkılar, konuşmalarla büyülemek yerine ürkütmek de büyük bir beceriksizliktir. Doğru değil mi?

— Sanırım.

— Öyleyse şiirlerinde bu hatalara düşmekten kaçın, Hippothales. Şiirleriyle kendine zarar veren bir insanın, kendine kötülük ettiği için iyi bir şair olduğunu ileri süreceğini sanmam.

— Zeus hakkı için hayır, insan akılsız olmalı bunun için.
c Ben de sana bu yüzden başvuruyor, öğüt istiyorum, Sokrates. Bir delikanlının gözüne girmek için ne söylemek, ne yapmak gerektiğini biliyorsan söyle.

— Bunu söylemek kolay değil, dedim. Ama onu benimle konuşturursan, arkadaşlarının, onun için yazdığını söyledikleri şiirler, şarkılar yerine neler söylemen gerektiğini gösterebilirim belki.

— Kolay iş bu, dedi. Ktesippos'la içeri girip, oturur, konuşmaya başlarsan sanırım mutlak gelir yanımıza; güzel sözd ler dinlemeyi pek sever çünkü. Zaten bugün Hermes bayramı olduğu için delikanlılarla çocuklar bir aradadır; yanımıza gelecektir. Hem Ktesippos tanır onu; yeğeni Meneksenos, Lysis'in en iyi arkadaşıdır. Yanımıza kendiliğinden gelmezse, Ktesippos çağırır onu.

c — Tamam, deyip Ktesippos'la birlikte beden eğitimi yerine doğru yürüdüm; öbürleri de peşimizden geldi.

İçeri girdiğimizde, kurban törenine katılmış olan çocuklar bayramlık elbiseleriyle aşık oynuyorlardı; törenler bitmek üzereydi çünkü. Çocukların çoğu dışarda avludaydı. Bir bölümü soyunma odasının bir köşesinde küçük sepetlerden çıkardıkları aşıklarla tek mi çift mi oynuyor, bir kısmı çevrelerinde
207 halka olmuş, seyrediyordu. Lysis, seyredenlerin arasındaydı. Çocuklarla delikanlılar arasında, başında çelengiyle ayakta duruyor ve hepsinin arasında yalnız ününe layık güzelliğiyle değil, soylu görünüşüyle de dikkati çekiyordu. Biz tam karşılarında, sakin bir yere oturup konuşmaya başladık. Lysis, durb madan dönüp bizim tarafa bakıyor, yanımıza gelmeyi çok istediğini belli ediyordu. Tek başına gelmeye çekinerek dururken, avluda oynayan Meneksenos içeri girdi; Ktesippos'la beni görünce, gelip yanımıza oturdu. Onu gören Lysis de, yaklaşıp yanımıza oturdu; sonra öbürleri de geldi. Bunun üzeri-

ne çevremizin kalabalıklaştığını gören Hippothales de gelip en arkada, Lysis'in göremeyeceği bir yerde (onu bezdirmek istemiyordu çünkü) durup dinlemeye hazırlandı.

O zaman Meneksenos'a dönüp, «Demophonos'un oğlu, ikinizden hanginiz daha büyük?» dedim. c

— Anlaşamıyoruz bunda, dedi.

— Hanginizin daha soylu olduğu konusunda da çekişir misiniz?

— Tabii elbette.

— Ya hanginizin daha güzel olduğu konusunda?

İkisi de güldü. Devam ettim. «Hanginizin daha zengin olduğunu sormayacağım; çünkü dostsunuz, değil mi?»

— Elbet, dediler bir ağızdan.

— Dostların malı ortaktır, derler; bu yüzden, söylediğiniz gibi iyi dostsanız, aranızda zenginlik farkı yoktur.

Kabul ettiler. d

Bundan sonra hangisinin daha doğru, daha bilgili olduğunu soracaktım, ama bu arada güreş öğretmeninin Meneksenos'u çağırdığını söylediler: törende bir görevi vardı herhalde. Kalkıp gitti. O zaman Lysis'e:

— Anan baban seni çok sever kuşkusuz, dedim.

— Evet çok severler, dedi.

— Öyleyse senin çok mutlu olmanı da isterler. e

— Tabii.

— Köle olan, canının çektiğini yapmaya hakkı olmayan biri mutlu mudur sence?

— Zeus hakkı için, hayır.

— Öyleyse anan baban seni sevdiklerine, mutlu olmanı istediklerine göre, seni mutlu etmek için ellerinden geleni esirgemiyorlardır herhalde.

— Kuşkusuz.

— Demek dilediğini yapmana göz yumuyor, seni hiç azarlamıyor, hiçbir isteğine engel olmuyorlar?

— Zeus hakkı için, oluyorlar Sokrates, hatta pek çok şeyi yasaklıyorlar bana.

— Ne diyorsun? Hem mutlu olmanı istiyor, hem de dilediğini yapmana engel oluyorlar; öyle mi? Ama söyle bakayım: 208
bir yarış günü babanın arabalarından birine binip, dizginleri tutmak istersen bırakmazlar mı? Engel mi olurlar?

— Zeus hakkı için, bırakmazlar.

— Peki ama, neden?

— Babamın bu iş için bir arabacısı var çünkü.

— Ne diyorsun? Atları canının istediği gibi sürmek hakkını bir uşağa veriyor, üstelik bunun için bir de para ödüyorlar ha?

b — Neden olmasın?

— Ama sanırım katır arabasını sürmene izin verirler; canın kırbacı alıp katırları kamçılamak isterse karışmazlar, değil mi?

— Karışmaz olurlar mı hiç?

— Nasıl yani, kimsenin katırları kamçılamaya hakkı yok mu?

— Var. Arabacının.

— Bu arabacı köle mi, yoksa özgür bir adam mı,

— Köle.

— Anlaşılan anan baban bir köleyi senden, oğullarından üstün tutuyor, mallarını sana değil, ona emanet ediyor, onun canının istediğini yapmasına göz yumup, sana engel oluyorlar.

c Şu soruma da cevap ver: Kendi işlerinde seni serbest bırakıyorlar mı? Yoksa bu özgürlüğü de mi tanımıyorlar sana?

— Nasıl tanırlar?

— Öyleyse seni yöneten biri var.

— Evet, şurada duran pedagog[2].

— Bir köle mi o da?

— Tabii, kölelerimizden biri.

— Özgür bir insan için bir kölenin sözünü dinlemek biraz garip. Ama bu köle hangi konuda sözünü geçiriyor sana?

— Öğretmenin evine götürüyor.

d — Ya öğretmenler, onlar da sözlerini dinletir mi sana?

— Elbette.

— Demek baban, öğretmenler ve yöneticiler dikmiş başına. Ama tabii eve annenin yanına döndüğün zaman, annen dokuma yaparken, kendi açısından seni mutlu kılmak için, yünleriyle, dokumalarıyla oynamana karışmaz; tezgâhına, mekiğine, ya da yün dokumada kullandığı başka bir alete dokunmana engel olmaz herhalde.

Gülmeye başlayıp, «Zeus hakkı için hayır, Sokrates; engel

e olmak bir yana, el sürersem şamarı da basar,» dedi.

— Herakles hakkı için, yoksa sen anana babana karşı bir kusur mu işledin? diye haykırdım.

— Hayır, Zeus hakkı için işlemedim!

— Peki ama öyleyse ne yaptın ki mutlu olmana, dilediğini yapmana bu kadar sertlikle engel oluyor, bütün gün birinin buyruğu altında tutuyor, kısacası hiçbir isteğini gerçekleştirmene imkân vermiyorlar? Bunca zenginlikten yararlanamıyorsun, herkes senden daha çok yararlanıyor; bu kadar soylu olduğun halde başkalarının bakımı, yönetimi altındasın; buna karşılık da sen kimseye buyruk veremiyor, canının istediği hiçbir şeyi yapamıyorsun. 209

— Yaşım küçük de ondan, Sokrates.

— Belki de neden bu değildir, Demokrates'in oğlu; çünkü sanırım, anan baban bazı şeyleri yapmana büyümeni beklemeden izin verirler. Söz gelişi, bir şey okutmak ya da yazdırmak istedikleri zaman sanırım evde herkesten önce sana verirler bu işi? Doğru değil mi? b

— Evet, öyle.

—O zaman canının istediği harfi önce yazarsın; okurken de böyle dilediğince davranırsın, Lir'ini eline aldığın zaman da, sanırım annen de, baban da, istediğin teli gerip gevşetmene, parmağınla ya da mızrapla çalmana karışmaz, öyle değil mi?

— Öyle tabii.

— Peki Lysis, neden buna benzer şeylere izin veriyorlar, da, az önce söylediklerime vermiyorlar acaba? c

— Sanırım bunları bilip, öbürlerini bilmediğim için.

— Çok güzel, mükemmel, delikanlı! Demek baban bütün işlerini sana emanet etmek için yaşının ilerlemesini beklemiyor; senin kendisinden daha ustalaştığına karar vereceği gün, servetini de, kendini de senin eline bırakacak.

— Sanırım.

— Peki. Ama söyle bakalım, komşunuz da sana karşı aynı kurala mı uyar? Ne dersin, senin ev yönetmekte kendisinden daha usta olduğuna karar verirse, evinin yönetimini sana mı bırakır, yoksa kendi mi yönetir? d

— Bana bırakır sanırım.

— Ya Atinalılar, onlar da senin gerekli yeteneğe sahip olduğunu görürlerse, işlerinin yönetimini sana bırakırlar mı dersin?

— Sanırım bırakırlar.

— Zeus hakkı için, Büyük Kralı[3] düşünelim. Sofrası için
e pişirilen etlere istediği salçayı katmak işini, ilerde Asya'nın hakimi olacak büyük oğluna mı bırakır, yoksa, sarayına gidip de yemek pişirmekte daha usta olduğumuzu gösterirsek, bize mi?

— Elbet bize.

— Oğlunun yemeğe bir tutam baharat bile katmasına izin vermez, oysa biz avuç avuç tuz atmaya kalkışsak ses çıkarmaz, değil mi?

— Kuşkusuz.

— Ya oğlunun gözleri hastalansa, hekimlikten hiçbir şey anlamadığını bildiği halde kendi kendini tedaviye kalkışmasına karışmaz mı, yoksa engel mi olur?

210 — Engel olur.

— Ama bizim usta hekimler olduğumuza inanırsa, sanırım istersek gözlerini açıp kül bile serpebiliriz; bunun bir nedeni olduğuna inandığından karşı çıkmaya kalkışmaz, değil mi?

— Doğru.

— Öbür konularda; bizi daha usta gördüğü her konuda da aynı şekilde davranıp, kendinden ya da oğlundan çok bize güvenir, değil mi?

— Zorunlu olarak, Sokrates.

— Durumu anlıyorsun, sevgili Lysis, dedim. Usta sayıldı-
b ğımız işlerde Yunanlı, barbar, kadın, erkek herkes bize başvurur ve kimse engel olmaya kalkışmadan dilediğimizi yaparız; o işte özgürüzdür, hatta başkalarına buyruk veririz ve bu iş bizim malımızdır. Çünkü ondan biz yararlanırız. Ama bilmediğimiz işlerde, canımızın istediği gibi davranmamıza kimse izin
c vermez; tersine herkes, hem yalnız yabancılar değil anamız babamız da, hatta elden gelse bize onlardan daha yakın olacak kimseler bile, bütün güçleriyle engel olmaya çalışır bize; bu işlerde başkalarına boyun eğmek zorundayızdır ve bu işler bizim malımız değildir; onlardan yararlanmayız çünkü. Böyle olduğunu kabul ediyor musun?

— Ediyorum.

— Peki. Hiçbir işe yaramazsak biri bizi sever mi, biriyle dost olabilir miyiz?

— Tabii hayır.

— Söz gelişi baban seni, bir insan da başka bir insanı bir işe yaramıyorsa sever mi?

— Sanmam.

— Öyleyse çocuğum, bilgili olursan herkes seni sevip, sana bağlanır; çünkü yararlı ve iyi bir insan olursun. Yoksa kimse, anan da, baban da, yakınların da sevmez seni. Peki, Lysis, insan henüz aklının ermediği şeylerle övünebilir mi? d

— Nasıl yapılır böyle şey?

— Bir öğretmene ihtiyacın olduğuna göre, henüz bilgili değilsin demek ki.

— Doğru.

— Öyleyse henüz bilgili olmadığına göre övünemezsin de.

— Zeus hakkı için hayır, Sokrates, övündüğümü de sanmıyorum, diye cevap verdi.

Bunun üzerine gözlerimi Hippothales'e çevirdim; az kaldı akılsızca bir iş yapacaktım; çünkü aklıma, «İşte, Hippothales, insan sevdiğiyle böyle, onu alçaltıp, küçük düşürerek konuşur; senin yaptığın gibi pohpohlayıp şımartarak değil,» demek geldi. Ama onun, söylediklerimizden heyecanlandığını görüp bizi dinlerken Lysis'e görünmemeğe çalıştığını hatırlayınca, kendimi toplayıp dilimi tuttum. e

O sırada Meneksenos dönüp Lysis'in yanına, az önce kalktığı yere oturdu. Bunun üzerine Lysis, çocukça bir cilveyle bana dönüp, Meneksenos'tan gizli, yavaşça «Bana söylediklerini Meneksenos'a da tekrarla, Sokrates,» dedi. 211

— Kendin anlatırsın Lysis, beni çok dikkatli dinledin çünkü, diye cevap verdim.

— Evet, dikkatle, dedi.

— Öyleyse söylediklerimi iyice aklında tut ki, eksiksizce anlatabil; unuttuğun bir şey olursa, ilk karşılaştığımızda gelip sorarsın. b

— Unutmamak için elimden geleni yapacağım, Sokrates. Ama eve dönme zamanı gelmeden, onunla da başka bir konuda konuş da dinleyeyim.

— Peki, mademki istiyorsun kabul, dedim. Ama Meneksenos söylediklerimi çürütmeye kalkarsa, yardımıma koş. Yaman bir tartışmacı olduğunu bilirsin. c

— Evet, Zeus hakkı için, pek yamandır, dedi; ben de bu yüzden istiyorum ya onunla tartışmanı.

— Gülünç düşeyim diye mi?

— Zeus hakkı için, hayır. Boyunun ölçüsünü ver diye.

— Nasıl yapayım bunu? Kolay iş değil; dehşet adamdır Meneksenos, Ktesippos'un öğrencisidir; bak, Ktesippos da şurada, gördün mü?

— Kimseye aldırma Sokrates, hadi tartış onunla.

— Peki, tartışalım, dedim.

Biz aramızda böyle konuşurken, Ktesippos, «Ne o böyle
d yalnız kendiniz keyifli keyifli sohbet edip, konuştuklarınızı bize anlatmayacak mısınız?» dedi.

— Anlatayım, dedim. Lysis'e bir şey sordum, bilmiyormuş. Ama Meneksenos bilir, ona sor, diyor.

— İyi ya! Neden sormuyorsun?

— Soracağım. Meneksenos, soracağım şeyc cevap ver bakayım. Çocukluğumdan beri istediğim bir şey var; herkes bir şeyin peşindedir çünkü; biri atlara, bir başkası köpeklere sahip olmak ister; kimi altın kazanmak ister, kimi şan şeref;
e bunların hiçbirine aldırış etmem ben: ama dost edinmeye düşkünüm; iyi bir dosta sahip olmak, bence dünyanın en iyi bıldırcınından, horozundan, hatta, Zeus hakkı için, en iyi atından, köpeğinden daha değerlidir. Hatta dostluğa öyle düşkünüm ki, bir dostum olmasını, Dara'nın bütün altınlarına, Dara'nın kendisi olmaya bile tercih ederim. Bu yüzden, sizi; se-
212 ninle Lysis'i görünce, bu mutluluğa bu kadar gençken, böyle çabucak, kolayca kavuşmanıza; senin Lysis'i, onun da seni böyle candan sevmesine şaşırdım, kıskandım sizi. Bense bu mutluluktan öylesine uzağım ki, bir adamın bir başkasıyla nasıl dost olacağını bile bilmiyorum; sen bildiğine göre sana sormak istediğim şey bu. Söyle bakalım; bir adam bir başkasını
b severse, hangisi öbürünün dostudur? Seven mi sevilenin dostudur, sevilen mi sevenin? Yoksa arasında fark yok mudur?

— Sanırım yoktur.

— Ne diyorsun? Yalnız biri öbürünü sevince birbirlerinin dostu mu olurlar?

— Sanırım.

— Peki ama, bir insanın sevgisinin karşılık görmediği olmaz mı?

— Olur.

— Seven bir adamın nefret gördüğü de olur, değil mi? Sanırım bazı âşıklar böyledir; sevgililerini bütün varlıklarıy-

la sevdikleri halde, karşılık görmez ya da nefret görürler. Sence doğru değil mi bu? c

— Çok doğru.

— Demek bu durumda biri sever, öbürü sevilir, değil mi?

— Evet.

— Peki, iki dosttan hangisi öbürünün dostudur; karşılık görmese, hatta nefret görse bile seven mi sevilenin, sevilen mi sevenin? Yoksa bu durumda sevgi karşılıklı olmadığma göre, ikisi de birbirinin dostu değil midir?

— İkisi de değildir sanırım.

— Öyleyse deminkinden farklı bir yargıya vardık; çünkü demin, ikisinden biri sevdi mi, ikisi de birbirinin dostudur demiştik; şimdiyse, ikisi de sevmezse birbirlerinin dostu değillerdir diyoruz. d

— Öyle görünüyor.

— Demek sevip de karşılık görmeyen, sevdiğinin dostu olamaz.

— Sanırım.

— Öyleyse atları sevip de onlar tarafından sevilmeyenler atların dostu değillerdir; bıldırcınların, köpeklerin, şarabın, eğitiminin, felsefenin de dostu olmaları için onlar tarafından sevilmeleri gerekir; yoksa her biri bunları, onlar kendilerine dost olmadığı halde mi severler? Şöyle diyen şair yanlış mı söylemiş: e

«Çocuklarının, tek tırnaklı atların, av köpeklerinin ve yabancı ülkelerde kendini ağırlayan bir insanın dostluğunu kazananlara ne mutlu!»[1].

— Yanlış söylediğini sanmam.

— Doğru mu söylemiş yani?

— Evet.

— Öyleyse Meneksenos sence, sevilen sevmese de, nefret de etse sevenin dostudur; bebeklerin, ana babalarını henüz sevmediklerini, hatta azarladıkları zaman nefret ettikleri halde; nefret ettikleri anda bile ana babaları için dünyanın en sevgili varlıkları olmaları gibi. 213 a

— Öyle sanırım.

— Demek, dost seven değil, sevilendir.

— Bana öyle geliyor.

— Bunun sonucu olarak düşman da nefret eden değil, nefret edilendir, değil mi?

— Sanırım.

— Dostun seven değil, sevilen olduğu doğruysa, birçok kimseyi düşmanları seviyor, dostları nefret ediyor; bu kimse-
b ler düşmanlarının dostu, dostlarının düşmanıdır demektir. Oysa insanın dostunun düşmanı, düşmanının dostu olması çok saçma, daha doğrusu imkânsız bir şeydir sanırım.

— Sanırım haklısın, Sokrates.

— Bu imkânsızsa, sevenin sevilenin dostu olması gerek.

— Herhalde.

— Nefret edenin de nefret edilenin düşmanı.

— Zorunlu olarak.

c — Öyleyse gene demin söylediğimizi kabul edeceğiz; bizi sevmeyeni ya da bizden nefret edeni seversek, dostumuz olmayanın hatta düşmanımız olanın dostu oluruz; bizden nefret etmeyenden ya da bizi sevenden nefret edersek de, bizden nefret etmeyenin, hatta bizi sevenin düşmanıyızdır.

— Görünüşe göre öyle.

— Peki ama, dost ne seven, ne sevilen, ne de hem sevip hem sevilen değilse kararımız ne olacak? Bu saydığımız durumlar dışında birbirinin dostudur diyebileceğimiz kimseler var mı?

— Zeus hakkı için, Sokrates, ne diyeceğimi bilemiyorum.

— Yoksa araştırmamıza yanlış mı başladık, Meneksenos?
d dedim.

Lysis,

«Aynı düşüncedeyim, Sokrates,» diye haykırdı. Bunu söylerken de yüzü kızardı. Sanırım, bizi yüzünden de okunan büyük bir dikkatle dinlerken kendinden geçip, istemeden ağzından kaçırmıştı bunu.

Meneksenos'a biraz nefes aldırmak için Lysis'in felsefeyi bu kadar sevdiğini görmek de hoşuma gittiğinden, onu bırakıp Lysis'e döndüm. «Araştırmamızı doğru yürütseydik, böyle çık-
e maza düşmeyeceğimizi söylemekte haklısın sanırım, Lysis. Yolumuzu değiştirelim çünkü araştırmamız çetin bir yol gibi görünüyor bana. Sanırım tutmamız gereken yol, demin şairlerin söylediklerini incelerken saptığımız yoldur, çünkü şairler bil-
214 ginin piri, yol göstericisidir. Kimlerin dost olabileceğini açıklarken, Tanrı'nın bu kimseleri birbirine doğru iterek dost kıldığını söylerken derin bir düşünceyi dile getirmişlerdir. Sanırım şöyle açıklamışlardır bu düşünceyi:

«Benzeri, benzerine hep bir Tanrı iter»[5] ve ona tanıtır. Bir yerde gözüne çarpmış mıydı bu mısra? b

— Evet, dedi.

— Büyük bilgelerin aynı şeyi, benzerin zorunlu olarak benzerinin dostu olduğunu söyleyen yazılarını da okudun mu? Bu büyük bilgeler dediğim, konuşmalarında ve yazılarında evreni ve doğayı ele alanlardır.

— Doğru söylüyorsun.

— Haklı değiller mi?

— Belki.

— Belki yarı yarıya haklıdırlar, belki de bütünüyle. Bütünüyle haklı iseler, pek anlayamayız onları; çünkü bizce kötü insan, kötü insanın düşmanıdır ve ona ne kadar yaklaşır, c onunla ne kadar düşüp kalkarsa düşmanlığı o kadar artar; çünkü kötü insan kötülük yapar, kötülük yapanlarla kötülük görenlerin dost olması da imkânsızdır. Doğru değil mi bu?

— Doğru.

— Demek kötülerin birbirinin benzeri olduğu doğruysa, bilgelerin fikrinin yarısı doğru, yarısı yanlış.

— Haklısın.

— Ama belki de iyilerin birbirlerine benzeyip dost olduklarını, kötülerinse, onlar için her zaman söylendiği gibi, kendi kendileriyle bile benzer olmayıp, hep değiştiklerini, kararsız olduklarını söylemek istemişlerdir: oysa kendi içinde benzer d olmayan, farklı olan bir başkasına benzeyemez, bir başkasının dostu olamaz. Sen de bu düşüncede misin?

— Evet.

— O halde dostum; benzer, benzerin dostudur sözünü, yanılmıyorsam, yalnız iyi insan, iyi insanın dostu olur; kötü insan iyi insanla da kötü insanla da gerçekten dost olamaz diye anlamak gerekir. Sen de böyle mi düşünüyorsun?

Başıyla, «evet» işareti yaptı.

— Demek şimdi kimlerin dost olduğunu biliyoruz; çünkü düşüncemiz bize iyi insanların dost olduğunu gösterdi. e

— Tamamıyla aynı düşüncedeyim, dedi.

— Ben de öyle ama bunda aklımı kurcalayan bir şey var. Zeus hakkı için, bu bana kuşkulu görünen noktayı inceleyelim. Benzer yalnız benzerlikten dolayı mı benzerine dosttur ve yalnız bu yüzden mi ona yararlıdır? Daha doğrusu şöyle soralım soruyu: Benzer, kendine yapamayacağı bir iyilik ya da kö-

tülüğü benzerine yapabilir mi? Kendinden bekleyemeyeceği bir şey bekleyebilir mi insan? Bu koşullar altında, birbirlerine hiçbir yararları yoksa nasıl eğilim duyarlar birbirlerine? Mümkün mü bu?

— Hayır.

— Oysa insanın eğilim duymadığı biri dostu olabilir mi?

— Asla.

— Öyleyse benzer benzerin dostu değildir. Ama iyi, benzer olarak değil de iyi olarak dostu olamaz mı iyinin?

— Belki.

— Nasıl yani? İyi, iyilik bakımından kendine yetmez mi?

— Yeter.

— Oysa kendine yetenin, kimseye de ihtiyacı yoktur değil mi?

— Kuşkusuz.

— Ama birine ihtiyacı olmayan ona eğilim de duymaz.

— Öyle.

— Eğilim duymayınca sevmez de onu.

— Doğru.

— Sevmezse dostu da değildir.

— Sanırım.

— Peki yalnız kalınca kendilerine yetiyor, bir araya geldiklerinde birbirlerine hiç ihtiyaçları olmuyorsa; iyiler, iyilerin dostu olabilir mi? Böyle iki insan birbirine değer verebilir mi?

— Hayır.

— Ama birbirlerine değer vermiyorlarsa, dost da olamazlar, değil mi?

— Doğru.

— Bak, nasıl kaybettik yolumuzu Lysis; ne dersin, baştan sona yanılmış olmayalım?

— Nasıl olur? dedi.

— Vaktiyle birinin, «benzer, benzerinin; iyiler, iyilerin, en büyük düşmanıdır,» dediğini duymuştum, şimdi aklıma geldi. Bunu söylerken Hesiodos'a dayanıp, şu bölümü okuyordu:

«Çömlekçi, çömlekçiyi; şarkıcı, şarkıcıyı; dilenci dilenciyi kıskanır»[6].

Bunun her şeyde böyle olduğunu, birbirine en çok benzeyen yaratıkların birbirini en çok kıskanan, düşman olan, nefret edenler olduğunu; birbirlerine hiç benzemeyen yaratıkla-

rınsa birbirine en çok dostluk duyanlar olduğunu; birbirlerinden yardım bekledikleri için hastanın, hekimin dostu olduğu gibi fakirin, zenginin; güçsüzün, güçlünün dostu olduğunu; bilgisizin, bilgiliyi bu yüzden arayıp sevdiğini söylüyordu. Sonra sesini yükselterek benzerin, benzerinin dostu olmak yerine tam tersi olduğunu ve en büyük dostların birbirine en karşıt e
kimseler olduğunu ileri sürüyordu. Her şey karşıtını arzular; tıpkı kurunun yaşı, soğuğun sıcağı, acının tatlıyı, sivrinin kütü, boşun doluyu, dolunun boşu arzulaması gibi; çünkü karşıt karşıtını besler ve benzerin benzere hiçbir yararı yoktur, diyordu. Hem de inan ki dostum bunları söylerken işini bilir 216
gibi görünüyordu; çok güzel konuşuyordu çünkü. Ya siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Meneksenos:

— İlk bakışta haklı göründüğünü, dedi.

— Karşıtın, karşıtının en büyük dostu olduğunu kabul edecek miyiz?

— Evet.

— Öyle olsun, Meneksenos; ama garip değil mi bu? Çelişik düşünceleri ayıklamaya bayılan parlak bilgeler hemen üstümüze atlayıp «kin dostluğun tam karşıtı değil midir,» diye b
sormazlar mı? Ne cevap veririz? Doğru söylediklerini kabul etmek zorunda kalmaz mıyız?

— Kalırız.

— Seven, kin duyanın; kin duyan, sevenin dostu mudur? diyecekler.

— İkisi de değildir.

— Ya doğru, yanlışın; ılımlı, ılımsızın; iyi, kötünün dostu mudur?

— Öyle olduğunu sanmam.

— Oysa, iki yaratık arasında dostluğu benzemezlik yaratsaydı, bu saydığımız karşıtların da dost olması gerekirdi.

— Doğru.

— Demek ne benzer benzerin dostudur, ne de karşıt karşıtın.

— Sanırım.

— Başka bir yol arayalım. Belki de dostluk sözünü ettiğimiz şeylerin hiçbiri değildir; iyinin dostu ne iyi ne de kötü c
olandır.

— Ne demek istiyorsun?

— Zeus hakkı için, ben de fazla bir şey bilmiyorum; aslında böyle güç bir soru karşısında benim de başım dönüyor. Eski atasözünün dediğince, dost güzel olandır belki de. Her ne olursa olsun, yumuşak, kaygan, cilâlı bir şey bu; elimizden
d kolayca kayıp kurtuluyor; özünün gereği böyle. Neyse, ben, iyi güzeldir diyorum. Sen ne dersin?

— Bence de öyle.

— Öyleyse ben bir çeşit kehanete uyarak ne iyi ne de kötü olan, güzelin ve iyinin dostudur diyorum. Bak, neye dayanıyor bu düşüncem. Üç tür vardır bence: iyi, kötü, ne iyi ne de kötü. Sen ne dersin buna?

— Aynı düşüncedeyim.

— Oysa ne iyi iyinin dostudur, ne kötü kötünün, ne de
e iyi kötünün. Az önce söylediklerimiz gösterdi bunu; o halde, eğer iki varlık arasında dostluk diye bir şey varsa, geriye şu kalıyor: ne iyi ne de kötü olan iyinin, ya da iyiyle aynı türden olanın dostudur; kötünün dostu olunamaz çünkü, değil mi?

— Doğru.

— Demin, benzer de benzerin dostu olamaz demiştik, değil mi?

— Evet.

— Demek ne iyi ne de kötü olan yaratık, kendine benzer
217 bir yaratığın dostu olamaz.

— Herhalde.

— Öyleyse ne iyi ne de kötü olan ancak iyinin dostu olabilir.

— Zorunlu olarak öyle.

— Peki çocuklar, bu söylediklerimiz doğru yola sokmadı mı bizi? Bir örnek alalım: Sağlıklı bir bedenin ne hekime ihtiyacı vardır ne de başka bir şeye; kendine yeter; insan sağlıklı oldukça da, sağlığından dolayı hekimi sevmez, değil mi?

— Öyle.

— Ama hasta hastalığından dolayı sever, sanırım.

— Kuşkusuz.

— Gerçekten hastalık kötü, hekimlikse yararlı ve iyi bir şeydir.

— Evet.

b — Ama beden, beden olarak ne iyidir ne de kötü.

— Doğru.

— Oysa hastalık yüzünden hekimi arayıp sevmek zorunda kalır.

— Sanırım.

— Demek ne iyi ne de kötü olan, işe bir kötülük karıştı mı, iyinin dostu olabilir.

— Herhalde.

— Ama bu dostluk, içindeki kötülüğün etkisiyle kendisinin de kötü olmasına bağlıdır; gerçekte, kötüleşirse artık iyiyi arzulayıp sevemez; çünkü kötünün iyinin dostu olması olanaksızdır demiştik. c

— Olanaksızdır gerçekten.

— Şimdi söyleyeceklerime dikkat edin: Bazı şeyler kendileriyle beraber olan şeyin türündendir, bazıları da değildir. Tutalım ki, bir şeyin üstüne bir boya sürdük, sürülen boya, boyanan şeyle beraberdir, değil mi?

— Evet.

— Peki, boyanan şey renk bakımından sürülen boyayla aynı şey mi olmuştur?

— Anlamıyorum?

— Peki, başka bir örnek vereyim: Senin sarı saçlarına üstübeç sürülse, saçların o zaman beyaz mıdır, yoksa görünüşte mi beyazdır? d

— Ancak görünüşte.

— Ama saçlarında beyazlık bulunacaktır.

— Evet.

— Gene de saçların gerçekte beyaz olmayacak, beyazlığın bulunmasına karşın, ne beyaz olacak ne de siyah değil mi?

— Doğru.

— Ama dostum, aynı rengi onlara yaşlılık verince, aldıkları şey gibi olurlar: beyazlığın bulunmasıyla beyaz olurlar. e

— Kuşkusuz.

— Şimdi bir soru sorayım: Bir şey bir başka şeyle birmi olur? Yoksa o şey belirli bir tarzda ona katılmışsa onunla birdir de, başka bir tarzda katılmışsa bir değil midir?

— Herhalde ikinci söylediğin doğru.

— Aynı şekilde ne iyi ne de kötü olan yaratık, kötülükle bir arada olunca kötüleşmeyebilir de, kötüleşebilir de.

— Çok doğru.

— Kötülüğün bulunmasına rağmen kötüleşmezse, bu birlikte olduğu kötülük ona iyiyi arzulatır: ama kötüleşirse, hem

iyiyi arzulamaz hem de sevme yeteneğini kaybeder; çünkü 'ne iyi ne kötü' değildir artık, kötüdür: iyininse kötünün dostu olmadığını gördük.

218 — Doğru.

— Aynı nedenle, bilgiye erenler, Tanrı da olsalar insan da, artık bilgiyi sevmez, ayrıca kötü denecek kadar bilgisiz olanlar da bilgiyi arzulamaz diyebiliriz; çünkü kötü ve bilgisiz olanlar bilgiyi sevmez. Demek geriye, bilgisizlik denen kötülüğün henüz akılsız ve cahil hale getirmediği kimseler, henüz bilmedikleri şeyi bilmediklerini kabul edenler kalıyor. İş-
b te bu yüzden bilgiyi sevenler, henüz ne kötü ne iyi olanlardır. Kötü olanlar ve iyi olanlarsa, tersine, sevmezler bilgiyi; demin karşıtın, karşıtın dostu olmadığını; benzerin benzerin dostu olmadığını söylemiştik çünkü. Hatırlıyor musunuz?

İkisi birden:

— Evet, dediler.

— Öyleyse Lysis ve Meneksenos, şimdi dostun kim olup olmadığını iyice anladık. Gerçekten söz konusu şey ister ruh olsun, ister beden, ister bambaşka bir şey, ne iyi ne de kötü
c olan kötülüğün bulunmasından dolayı iyinin dostu olur, dedik.

İkisi de kabul edip bana hak verdiler.

Ben de, tıpkı kovaladığı avı birçok güçlükten sonra ele geçiren bir avcı gibi sevinç içindeydim; sonra, bilmem neden, vardığımız sonuçların yanlış olduğu üstüne garip bir kuşku bürüdü içimi. Hemen, üzüntüyle, «Lysis, Meneksenos; belki de güzel bir düş kurmuş olduk!» diye haykırdım.

— Neden? dedi Meneksenos.

— Dostu ararken hep yanıltıcı yollara düştük, aldatıcı düşüncelere rastladık korkarım.

d — Nasıl?

— Bak nasıl. İnsan dost olunca bir şeyin dostudur değil mi?

— Elbette.

— İnsan hiçbir şey beklemeden, hiçbir neden yokken mi, yoksa bir şey bekleyerek bir nedenden ötürü mü dostudur o şeyin?

— Bir şey beklediği, bir neden olduğu için.

— Peki; dostun, dostu sevmesinin nedeni olan bu şey,
e onun dostu mudur, yoksa ne dostu ne de düşmanı mı?

— Pek anlayamadım.

— Şaşmam. Ama sanırım şöyle dersem anlayacaksın, ben de söylediklerimi daha iyi anlayacağım. Az önce hasta, hekimin dostudur demiştik değil mi?

— Evet.

— Ama hekimin dostuysa, hastalıktan dolayı, sağlığa kavuşmayı beklediği içindir değil mi?

— Evet.

— Oysa hastalık kötü bir şeydir.

— Kuşkusuz.

— Ya sağlık, iyi bir şey midir, kötü bir şey mi, yoksa ne iyi ne kötü bir şey mi?

— İyi bir şeydir.

— Sanırım demin ne iyi ne kötü olan bedenin, hastalıktan dolayı yani kötü bir şeyden dolayı hekimliğin dostu olduğunu söylemiştik; oysa hekimlik iyi bir şeydir ve sağlık verdiği için sevilir; sağlıksa iyi bir şeydir, değil mi? 219

— Evet.

— Peki, sağlık bedenin dostu mudur, değil midir?

— Dostudur.

— Ama hastalık düşmanıdır, değil mi?

— Elbette.

— Demek ne iyi ne kötü olan, kendisine kötü ve düşman olan bir şeyden dolayı, iyi ve dost olan bir şey beklediği için iyinin dostudur.

— Herhalde.

— Öyleyse dost, düşmanından dolayı, kendisine dost olanı bulmak için, dosttur. b

— Sanırım.

— Peki. Çocuklar işte burada dikkatli olup, yanılmamaya çalışalım. Az önce olanaksızdır dediğimiz halde, şimdi sözlerimizden, dostun kendine dost olanın; benzerin, benzerinin dostu olduğu sonucunun çıkmasını bir yana bırakıyorum. Ama konuşmamızda kendimizi aldatmamış olmak için incelememiz gereken bir şey var. Hekimlik, sağlık için sevilir diyoruz, değil mi? c

— Evet.

— Öyleyse sağlık da sevilir.

— Elbette.

— Seviliyorsa, bir şey için seviliyordur, değil mi?

— Evet.

— Az önce söylediklerimizin sonucu olarak o bir şey de sevilen bir şeydir.

— Elbette.

— Bu bir şey de, sevilen başka bir şey için seviliyordur.

— Evet.

— Ama böyle olunca bir şeyden öbürüne gide gide yorulup bırakırız bu yolu, ya da bizi artık sevilen başka bir şeye göndermeyen bir ilkeye yani aşkın ilk şeyi olan, bütün sevdiklerimizi onu bulmak için sevdiğimiz şeye varırız değil mi?

d — Öyle olması gerekir.

— Bu yüzden, ilk şeyi bulmak için sevdiğimiz bütün şeyler onun birer görüntüsü olduklarından, dikkat edelim de bizi yanıltmasınlar, gerçek dost o ilk şeydir diyorum. Şöyle anlatayım: İnsan bir şeye çok bağlı olunca, bir baba oğlunu dünyada her şeye tercih edince, oğlunu her şeyden değerli saydığı için başka şeyleri değerli görmez mi? Tutalım, oğlunun bir gün
e baldıran zehiri içtiğini öğrendi; oğlunun şarapla kurtulacağına inanıyorsa, şarabı çok değerli bir şey saymaz mı?

— Sayar kuşkusuz.

— Şarabın konduğu testiyi de değerli sayar değil mi?

— Evet.

— Peki o zaman balçık testiye, oğluna ve testideki şaraba aynı değeri mi veriyordur? Yoksa tersine, böyle bir durumda harcanan bütün çaba, her şeyi elde etmek için aranan şeyler için değil; bu şeyler sayesinde elde edilecek şey içindir de-
220 mek daha doğru olmaz mı? Altına, gümüşe değer verdiğimizi sık sık söyleriz, ama yanlıştır bu; aslında her şeyden daha değerli saydığımız şey, peşinden koştuğumuz altın ve gümüş sayesinde elde edeceğimizi sandığımız şeydir. Doğru değil mi bu söylediğim?

— Doğru.

— Dostluk için de aynı şekilde düşünemez miyiz? Sevdi-
b ğimiz bir şeyi elde etmek için sevdiğimiz ve dost dediğimiz şeylere dost demek doğru değildir; gerçek dost, bütün bu sözde dostluklarla ulaşmak istediğimiz şeydir sanırım.

— Öyle galiba.

— Demek sevilen bir şeye ulaşmak için sevilen, gerçek dost değildir?

— Doğru.

— Öyleyse bir sorunu çözdük: sevdiği bir şeye ulaşmak için dost olan dost değildir. Sevilen, iyinin kendisidir.

— Bence öyle.

— Ama iyi kötüden dolayı sevilir, değil mi. Sorunu şöyle koyabiliriz: Demin sözünü ettiğimiz üç türden; iyiden, kötüden ve ne iyi ne kötüden ikisi kalsa da, üçüncüsü olan kötülük kaybolsa ve artık ne bedene, ne ruha, ne de ne iyi ne kötü olan öbür şeylere kötülük yapamazsa, bu durumda iyi bize hâlâ yararlı olabilir, bir işimize yarayabilir mi? Gerçekten, hiçbir şeyden kötülük görmezsek, hiçbir şeye gereksinmemiz de kalmaz. O zaman iyiyi kötülükten dolayı, kötü, bir hastalık, iyi de onun devası olduğu için arayıp sevdiğimizi açıkça görürüz. Peki, iyi tek başına işe yaramayan bir şeydir de, iyi ile kötü arasında bulunan bizler onu kötülükten dolayı mı severiz?

— Sanırım öyle.

— Öyleyse asıl sevdiğimiz, onunla ilişki haline soktuğumuz ve bir şeye ulaşmak için sevildiklerini söylediğimiz şeylere benzemez. Bu şeylere, dosta ulaşmak için dost diyoruz. Gerçek dost ise, bambaşka bir şeydir ve daha önce kanıtladığımız gibi bir düşmandan dolayı dosttur; ama demin söylediğimize bakılırsa, düşman ortadan kalkarsa o da dostumuz olmaktan çıkacak.

— Böyle düşününce, çıkacak sanırım.

— Zeus hakkı için, tutalım kötülük ortadan kalktı, açlık, susuzluk, buna benzer her şey de ortadan kalkar mı? Yoksa açlık hiç değilse insanlar ve hayvanlar var oldukça kalır da, zavallı olmaktan mı çıkar? Susuzluk da, öteki iştahlar da var olmaya devam edecek, ama kötülük ortadan kalktığı için kötü olmaktan çıkacak mıdır; yoksa kötülük ortadan kalkınca ne olacak ne olmayacak diye düşünmek gülünç müdür? Kim bilebilir ki bunu? Bildiğimiz bir şey var ama: bugünkü durumda açlığın bazen zararlı bazen yararlı olduğu. Doğru değil mi?

— Çok doğru.

— Aynı şekilde insan susayınca ya da buna benzer başka bir istek duyunca bundan bazen zevk, bazen acı bazen de ne zevk ne acı duyar, değil mi?

— Çok doğru.

— Kötülük ortadan kalkınca kendiliğinden kötü olmayan şeyin de kötülükle birlikte yok olması gerekir mi?

— Asla.

— Öyleyse kötülük ortadan kalksa bile, ne iyi ne kötü olan istekler kalır.

— Sanırım.

— Arzulayan, âşık olan bir insanın; arzuladığı âşık olduğu şeyi sevmemesi mümkün müdür?

— Sanmam.

— Öyleyse, sanırım kötülük ortadan kalksa bile, dostluk
c vardır.

— Evet.

— Dostluğun var olmasının nedeni kötülük olsaydı, dostluğun da ortadan kaybolması, hiçbir varlığın başka birinin dostu olmaması gerekirdi; neden ortadan kalkınca, bu nedenin sonucunun kalması olanaksızdır çünkü.

— Doğru.

— Dostun bir şeyi bir şeye ulaşmak için ve bir şeyden dolayı sevdiğini, ne iyi ne kötü olanın iyiyi kötülükten dolayı sevdiğini kabul etmemiş miydik?

— Evet.

— Ama şimdi sevmeye, sevilmeye başka bir neden bulur
d gibiyiz.

— Öyle görünüyor.

— Peki, arzu gerçekten demin söylediğimiz gibi dostluğun nedeni midir? Arzulayan, arzuladığı sırada, arzulanan şeyin dostu mudur? Dostluk üstüne daha önce söylediklerimizse bir gevezelikten, eski çağlardan kalma bir çeşit masaldan başka bir şey değil miydi?

— Korkarım öyleydi.

— Ama arzulayan, ihtiyacı olan bir şeyi arzular değil mi?
e — Evet.

— Demek ihtiyacı olan, ihtiyaç duyduğu şeyin dostudur.

— Sanırım.

— Oysa, elinde olmayan şeye ihtiyaç duyar insan.

— Kuşkusuz.

— Demek aşkta, dostlukta, arzuda insan kendine uygun olanı arıyor; açıkça ortada bu, değil mi, Meneksenos? Öyle değil mi, Lysis?

İkisi de kabul ettiler bunu.

— Öyleyse sizin birbirinizin dostu olmanız, mizaçlarınızda bir uygunluk bulunduğundan.

— Elbette, dediler bir ağızdan.

— O halde çocuklarım, bir insan bir başkasını arzuluyorsa, ona tutkunsa, duyduğu arzu, aşk ya da dostluk, onunla sevdiği arasında bir ruh, kişilik, âdet ya da görünüş uygunluğu bulunmasındandır. 222

— Elbette, dedi Meneksenos, ama, Lysis ses çıkarmadı.

— Peki, dedim. Öyleyse mizaç bakımından kendimize uygun olanı sevmek zorundayız; açıkça ortaya koyduk bunu.

— Sanırım.

— O halde gerçek ve samimi âşığı, sevdiğinin de ister istemez sevmesi gerekir.

Lysis ile Meneksenos başlarıyla bunun doğru olduğunu işaret etmeden önce epey durakladılar. Hippothales ise öyle b
sevinmişti ki, yüzü renkten renge giriyordu.

Bu düşünceyi inceleyip doğru mu, yanlış mı olduğunu anlamak için yeniden söze başladım: «Uygun olanla benzer olan arasında bir fark varsa, sanırım dostluğun özü üstüne bu düşüncemiz değer kazanır. Ama benzer olanla uygun olan aynı şeylerse, deminki akıl yürütüşümüzü, benzerin benzerliklerinden ötürü benzerine yararsız olduğu düşüncesini çürütmek kolay olmayacak. Öte yandan dostun yararsız bir şey olduğunu kabul etmek de saçma olur. Ama artık tartışmadan başımız dönmeye başladığına göre isterseniz uygun olanın benzer olan- c
dan farklı olduğunu kabul edelim.

— Edelim.

— Peki iyinin herkese uygun, kötününse düşman olduğunu, ya da kötünün kötüye, iyinin iyiye, ne iyi ne kötü olanın ne iyi ne kötü olana uygun olduğunu da kabul edebilir miyiz?

Bütün bunların, çifter çifter birbirlerine uygun olduğunu kabul ettiler. d

— Öyleyse çocuklar, gene demin kabul etmediğimiz o ilk dostluk düşüncemize dönmüş oluyoruz; çünkü böyle olunca, iyi iyinin dostu olduğu gibi kötü kötünün, eğri de eğrinin dostu olur.

— Öyle görünüyor.

— Nasıl olur? İyi ve uygun olan aynı şeydir dersek, iyi yalnız iyinin dostu olmaz mı?

— Evet.

— Ama biz bu düşüncemizi de çürüttüğümüzü sanıyor-
e duk, hatırlıyor musunuz?

— Hatırlıyoruz.

— Ne diye daha fazla düşünelim? Bir işe yaramayacağı ortada! Yalnız mahkemelerdeki parayla tutulan savunucular gibi bütün söylediklerimizin bir özetini yapmak istiyorum. Gerçekten ne sevilenler ne sevenler, ne benzerler, ne benzer olmayanlar, ne uygun olanlar, ne bütün öbür saydıklarımız (öyle çok ki, hatırlamıyorum), dost değilse, bütün bunların hiçbiri dost değilse söyleyecek şeyim kalmıyor.

Bunları söylerken, daha yaşlı birini kışkırtacağımı düşünüyordum. Ama Meneksenos ile Lysis'in pedagogları, çocukların
223 küçük kardeşlerini ellerinden tutarak kötü ruhlar gibi yaklaştılar, seslenip eve dönmelerini söylediler; vakit epey geç olmuştu çünkü. Önce tartışmayı dinleyenlerle birlikte onları başımızdan savmaya çalıştık; ama bize aldırış etmeyip, öfkelenerek yarı barbar dilleriyle, genç efendilerini çağırmaya devam ettiklerini ve Hermes şenliklerinde biraz içtiklerinden,
b söz dinleyecek halde olmadıklarını görünce, üstelemeyip konuşmayı bıraktık.

Gene de çocuklar tam giderken şunları söyledim: «Lysis, Meneksenos; siz de, bu yaşımda ben de, gülünç düşürdük kendimizi; çünkü, dinleyicilerimiz, birbirimizin dostu olduğumuzu söylediğimiz halde (ben de kendimi dostunuz sayıyorum), dostun ne olduğunu bulamadığımızı söyleyip duracaklar.»

Notlar:

(1) Eski Yunanistan'da yönetim bölgeleri.
(2) O çağlarda, çocuk bakan ve yetiştiren kölelere bu ad veriliyordu.
(3) Yani, Pers Kralı.
(4) Bu şiir, Solon'undur.
(5) Homeros, Odysseia, XVII, 218.
(6) Bu şiir, Hesiodos'un İşler ve Günlerinden alınmıştır.

PROTAGORAS
YA DA SOFİSTLER ÜSTÜNE

Türkçesi
Tanju Gökçöl

PROTAGORAS'A GİRİŞ

Bu diyalog, tasvirlerinin gücü, kişilerin başarılı bir biçimde canlandırılması, üslup güzelliği ve akıl yürütmelerin keskinliği açısından, Eflatun'un, felsefi dram diye adlandırabileceğimiz bu tür yazılarının en önde gelenlerinden biridir. Tartışmanın canlılığı ve ele alınan konu (erdemin edinilmesi sorunu), felsefi bir özellik taşıdığı gibi, tartışanların yani ünlü sofist Protagoras ile Sokrates'in düşünce biçimlerinin temelinde yatan ve büyük önem taşıyan farklılık da açıkça görülüyor. Ayrıca, o çağlarda, Atina gençliğinin, felsefe konularına duyduğu büyük ilgi ve Protagoras gibi ünlü bir sofistin yarattığı etki de, diyalogda başarılı bir biçimde göz önüne seriliyor. Diyalog, Sokrates'in, genç Hippokrates ile birlikte, Protagoras'ı görmeye gidişinin öyküsü ile başlıyor. Protagoras'ın kaldığı evde, birçok gence ve bilgili kişiler olarak ün salmış olan Hippias ile Prodikos'a rastlıyorlar. Protagoras, para karşılığı verdiği derslerinin ne gibi bir amaca yönelmiş olduğunu açıklıyor; Hippokrates'i de yurttaşlık ve siyaset konularında yetiştireceğini söylüyor. Sokrates, erdemin öğretilip öğretilemeyeceğini soruyor. Bunun üzerine Protagoras, insanın kökeninin ne olduğunu açıklayan bir masal anlatıyor ve erdemin, hem tek tek kişiler hem de devlet tarafından öğretilebilmesinin mümkün olduğunu ileri sürüyor. Sokrates, çeşitli erdemlerin, tek bir erdemin parçaları mı olduklarını, yoksa bir tek ve aynı şeyin çeşitli adları mı olduğunu soruyor. Protagoras, çeşitli erdemlerin, insan yüzünü oluşturan parçalar gibi birbirinden farklı olduğunu ileri sürüyor. Dinleyenlerin heyecanla izlediği tartışma, böylece uzayıp gidiyor. Ama Sokrates'in sorularından tedirgin olan Protagoras, kendi yöntemine, yani sorulara cevap vermeksizin bir konu üzerinde uzun açıklamalar yapmak yöntemine dönüyor. Bunun üzerine Sokrates, kalkıp gitmek istiyormuş gibi davranıyor. Ne var ki, oradakiler, önce Protagoras'ın Sokrates'i sorguya çekmesini, sonra da Sokrates'in sorularına cevap vermesini istiyorlar. Bu öneri Sokrates tarafından kabul ediliyor. Daha sonra, Protagoras, pek isteme-

diği halde, Alkibiades ve Kallias'ın ısrarı üzerine, bilgelik, cesaret, doğruluk ve dindarlık konuları üzerinde Sokrates'in sorduklarına cevap veriyor. Sonunda, hem Sokrates'in hem de Protagoras'ın başlangıçta savundukları görüşlerin tam tersini savunduklarını görüyoruz. Çünkü, Sokrates'in, erdem ile bilgi arasında özdeşlik olduğunu ileri sürmesi, erdemin öğretilebilir bir şey olduğu sonucuna varmasına (oysa bu görüşü, tartışmanın başlangıcında kabul etmiyordu) yol açıyor. Tartışmanın başlangıcında, erdemin öğretilebilir bir şey olduğunu ileri süren Protagoras ise, diyalog biterken erdemin bilgi olmadığını ve bundan ötürü öğretilemeyeceğini söylüyor.

Konuşanlar :

ÖNCE SOKRATES'İN BİR DOSTU VE SOKRATES
SONRA, HİPPOKRATES, PROTAGORAS, ALKİBİADES,
KALLİAS, KRİTİAS, PRODİKOS, HİPPİAS

Sokrates'in Dostu — Nerden geliyorsun Sokrates? Avdan; 309
Alkibiades'in peşinden koşmaktan herhalde. Geçenlerde rastladım ona, doğrusu hâlâ güzel delikanlı; ama söz aramızda Sokrates, artık bir erkek olmuş, sakalları iyice belirmiş.

Sokrates — Ne önemi var bunun? En büyüleyici yaşın ilk tüylenme dönemi yani tam Alkibiades'in yaşı olduğunu söy- b
leyen Homeros'un düşüncesini kabul etmiyor musun?

Sokrates'in Dostu — Peki, aranız nasıl? Onun yanından mı geliyorsun şimdi? Delikanlı nasıl davranıyor sana?

Sokrates — İyi sanırım, bugünse her zamankinden daha iyiydi; birçok defa benim tarafımı tuttu çünkü; şimdi de yanından geliyorum. Bununla birlikte, şaşıracağın bir şey söyleyeyim sana: onun yanındaydım ama dikkat etmedim ona, hatta sık sık unuttum orada olduğunu.

Sokrates'in Dostu — Aranızda ne geçti; ciddi bir şey mi? Hiç değilse şehrimizde ondan daha güzel bir delikanlıya rast- c
lamış olamazsın ya!

Sokrates — Rastladım, hem de çok daha güzeline.

Sokrates'in Dostu — Ne diyorsun? Bir Atina'lı mı yoksa bir yabancı mı?

Sokrates — Bir yabancı.

Sokrates'in Dostu — Nereli?

Sokrates — Abdera'lı.

Sokrates'in Dostu — Ve bu yabancı sana Kleinias'ın oğlundan çok daha güzel göründü, öyle mi?

Sokrates — Nasıl görünmesin dostum, en bilge olan kimse en güzel görünmez mi?

Sokrates'in Dostu — Ha! Demek bir bilgeye rastladın buraya gelirken?

d *Sokrates* — Evet. Protagoras'ı bu unvana layık buluyorsan, çağımız insanlarının tartışmasız en bilgesine.

Sokrates'in Dostu — Ne diyorsun? Protagoras burada mı?

Sokrates — İki gündür.

Sokrates'in Dostu — Sen de demin onun yanındaydın, öyle mi?

310 *Sokrates* — Evet, epeyce konuştuk.

Sokrates'in Dostu — Daha acele bir işin yoksa çabuk anlat bana bu konuşmayı; şuraya, kölemin yerine otur.

Sokrates — Seve seve; üstelik beni dinleyeceğiniz için teşekkür ederim size.

Sokrates'in Dostu — Biz de anlatacağın için sana teşekkür ederiz.

Sokrates — Karşılıklı teşekkür borçlanacağız birbirimize. Dinleyin öyleyse. Bu sabah kuşluk zamanı yarı karanlıkta, Apollodoros'un oğlu ve Phason'un kardeşi Hippokrates bastonuyla b kapıma gürültüyle vurdu; kapı açılır açılmaz, rüzgâr gibi içeri dalıp, «Sokrates, uyandın mı, yoksa uyuyor musun?» diye bağırdı. Sesini tanıdım. «Hippokrates bu,» dedim. «Bir haber mi getirdin bana?» «İyi bir haber,» dedi. «Daha iyi; ne var peki? Bu erken saatte gelmenin nedeni ne?» Karşıma dikilerek; «Protagoras burada,» dedi. «Hem de evveli günden be- c ri, sen yeni mi öğrendin?» dedim. «Evet, tanrılar hakkı için dün akşam öğrendim,» dedi. Bir yandan da el yordamıyla yatağı bulup ayak ucuma oturdu. Devam etti: «Evet dün akşam geç vakit, Oenoe'den dönerken. Kölem Satyros kaçmıştı; onu orada aramaya gideceğimi gelip sana haber verecektim ama bir başka şey çıktı, unuttum. Dönünce, akşam yemeğinden sonra yatacağımız sırada kardeşim, 'Protagoras gelmiş', dedi. Önce koşup sana haber vermek istedim gene; ama sonra zamanın d çok geç olduğunu düşündüm. Ama uyuyup yorgunluğumu atar atmaz, kalkıp gördüğün gibi buraya koştum.» Onu böyle kararlı ve heyecanlı görünce, «Peki ama, bundan sana ne? Yoksa Protagoras sana karşı bir kusur mu işledi?» dedim. Gülerek cevap verdi: «Tanrılar hakkı için evet, Sokrates: bilgisini kendine saklayıp, benden esirgemek kusurunu işledi.» «Zeus hakkı için, ona para vermen yeter, seni de bilgin yapar.» «Yal- e nız bu yetseydi, Zeus hakkı için, bütün tanrılar hakkı için, kendi paramı da, dostlarımın parasını da son kuruşuna kadar esirgemezdim ondan. Bu yüzden sana geldim ben de, ona benden

söz etmen için; çok gencim ben çünkü ve ne gördüm şimdiye kadar Protagoras'ı, ne de dinledim. Buraya ilk gelişinde henüz çocuktum. Herkes onu övüyor, en usta konuşmacı olduğunu söylüyor. Hadi, hemen kaldığı yere gidelim de, çıkmadan bu- 311
lalım onu; Hipponikos'un oğlu Kallias'ın evine indiğini söylüyorlar; oraya gidelim hadi.» «Daha olmaz aziz dostum, henüz çok erken,» dedim. «Kalkıp bahçeye çıkalım, güneş doğuncaya kadar avluda gezinerek vakit geçirir, o zaman gideriz. Protagoras sokağa çıkmaz pek, bu yüzden, korkma, herhalde evde buluruz onu.»

Bunun üzerine kalktık, avluda gezinmeye başladık. Hip- b
pokrates'i denemek için, onu göz ucuyla inceleyerek şöyle dedim: «Söyle bakayım Hippokrates, Protagoras'a gidip onun sana öğreteceği şeylere karşılık para vermeye hazırlanıyorsun ama, onun kim olduğunu, kendinin de ne olmak istediğini biliyor musun? Sözgelişi, Asklepiados ailesinden adaşın İstanköylü Hippokrates'in evine gidip, seni yetiştirmesi için para vermeyi tasarlarsan ve, 'Söyle bakalım Hippokrates, Hippok- c
rates'e bir ücret ödeyeceksin ama neden?' diye sorsalar ne cevap verirdin?» «Hekim olduğu için, derdim.» «Amacın ne olurdu?» «Hekim olmak.» «Peki, Argos'lu Polykleitos ya da Atinalı Pheidias'a gidip seni yetiştirmeleri için para vermeyi tasarlasan ve sana, 'Polykleitos ile Pheidias'a para veriyorsun ama neden?' diye sorsalar ne cevap verirdin?» «Heykeltıraş oldukları için derdim.» «Ya senin amacın ne olurdu?» «Heykeltıraş olmak elbette.» «Peki,» dedim. «Şimdi, seninle ben, Protagoras'a gidip seni yetiştirmesi için para vermeye, paramız d
yetmezse onu bu işe kandırabilmek için arkadaşlarımızınkini de harcamaya hazırız. Bu işe bu kadar hevesli olduğumuzu gören biri, 'Sokrates, Hippokrates söyleyin bakayım, Protagoras'a neden para teklif edeceksiniz?' diye sorsa ne cevap veririz? Pheidias'a heykeltıraş, Homeros'a şair denildiği gibi, e
Protagoras'a ne denir? Nedir Protagoras'a verilen ad?» «Sofist, Sokrates, böyle diyorlar ona.» «Demek bu parayı sofist olduğu için vereceğiz ona?» «Evet.» «Peki, 'Ya sen? Protagoras'ın 312
evine giderek sen ne olmak istiyorsun?' diye sorsalardı.» Kızararak, (kızardığını fark edecek kadar yükselmişti güneş) cevap verdi: «Deminki cevaplarıma uygun konuşmak gerekirse, 'sofist olmak istediğim için' demeliyim.» «Tanrılar hakkı için, Yunanlıların karşısına bir sofist olarak çıkmaya utanmayacak

mısın?» «Doğru konuşmak gerekirse, Zeus hakkı için, utanırım Sokrates.» «Ama Hippokrates, belki de Protagoras'tan
b alacağın derslerin okul öğretmeninden, harp öğretmeninden, beden eğitimi öğretmeninden aldığın dersler gibi başka bir şeye yarayacağını düşünüyorsundur; çünkü bu saydığın öğretmenlerden aldığın dersleri, meslek edinmek için değil, özgür bir yurttaşa yaraşacak biçimde bilgini artırmak için aldın.» «Tamamıyla aynı fikirdeyim: Protagoras'ın derslerine de daha çok bu anlayışla devam edeceğim.»

«Ama şimdi ne yapacağını iyice biliyor musun, yoksa pek
c bilmiyor musun?» «Ne hakkında?» «Ruhunla uğraşma işini sofist olduğunu kabul ettiğin bir insana vereceksin; ama bir sofist nedir, bunu biliyorsan şaşarım; yok bilmiyorsan, ruhunu kimin eline bıraktığını, bundan iyilik mi kötülük mü göreceğini de bilmiyorsun demektir.» «Bildiğimi sanıyorum.» «Söyle öyleyse: sofist nedir sence?» «Bence, adının da belirttiği gibi, bir bilgi öğretmenidir.» «Ressamlar ve mimarlar için de aynı
d şey söylenebilir; onlar da bilgi öğretmenidir. Ama bize, 'ressamlar hangi bilginin öğretmenidir?' diye sorulsa, 'portre yapmanın' diye cevap verirdik kuşkusuz; öbürleri için de buna benzer bir cevap verirdik. Ama 'ya sofist hangi bilginin öğretmenidir?' diye sorulsa, ne cevap verirdik? Hangi sanatın öğretmenidir?» «Ne cevap mı verirdik Sokrates? İnsanları konuşmada usta kılma sanatının öğretmenidir.» «Cevap doğru olurdu belki, ama eksik de olurdu: bir başka soruya yol açar
e çünkü: sofist ne üstüne konuşmada usta kılar? Söz gelişi harp çalgıcısı, öğrettiği konuda, harp çalma sanatı üstüne konuşmada usta kılar, doğru değil mi?» «Doğru.» «Peki, ya sofist ne üstüne konuşmada usta kılar? Kendisinin bildiği konuda elbet, değil mi?» «Kuşkusuz.» «Peki ama, sofistin bildiği ve öğrencisini de bilgili kıldığı konu nedir?» «Zeus hakkı için, ne cevap vereceğimi bilemiyorum?»

313 Devam ettim: «Ne! Ruhunu nasıl bir tehlikeye attığını biliyor musun? Bedenini birinin eline bırakman gerekip de bunun sonucunda sağlığının artması ya da bozulması ihtimaliyle karşı karşıya kalsaydın; kendinin onun eline bırakıp bırakmayacağını uzun uzun araştırır, dostlarına, akrabalarına akıl danışır, günlerce düşünürdün. Oysa bedeninden çok üstün tuttuğun bir şeyi, kaderinin bağlı olduğu (ruhunun iyi ya da kötü
b oluşuna göre mutlu ya da mutsuz olacaksın çünkü) ruhunu bu

yeni gelen yabancının eline bırakıp bırakmayacağına karar vermek için ne babana danıştın, ne kardeşine, ne de biz dostlarından birine. Söylediğine göre, onun geldiğini dün akşam öğreniyor, gün ışır ışımaz da ruhunu onun ellerine bırakmanın gerekip gerekmediğini düşünüp danışmadan, servetini ve dostlarının servetini harcamaya hazır bir halde buraya geliyorsun; tanımadığını söylediğin, hiç konuşmadığın Protagoras'a bağlanman gerektiğine hemen karar verdin çünkü. Sofist diyorsun ona, ama kendini eline bırakacağın halde bir sofistin ne olduğunu bilmediğin ortada.» c

Bunları dinledikten sonra cevap verdi: «Seni dinledikçe, haklı olduğunu sanıyorum Sokrates.» «Hippokrates! Bir sofist, ruhun beslenmesi için gerekli zahireyi satan bir çeşit tacir değil midir? Bence böyle bir şeydir.» «Ama ruh neyle beslenir Sokrates?» «Sanırım bilimlerle; bu yüzden dostum, sofistin malını överken, beden besinlerini alıp satan toptancılar, d perakendeciler gibi bizi aldatmasından çekinmeliyiz. Gerçekten de, tüccarlar, sattıkları zahirenin bedene yararlı mı zararlı mı olduğunu bilmez, gene de onları övmekten geri kalmazlar; alıcılar da, beden eğitimi öğretmeni ya da hekim değillerse, onlardan fazla bilmezler bunu. Toptan ya da perakende bilgi satmak için şehir şehir dolaşanların durumu da aynıdır; sattıkları her şeyi, meslekten olmayanlara övmek fırsatını hiç e kaçırmazlar. Ama aziz dostum, aralarından bazıları sattıkları malın ruh için iyi mi ya da kötü mü olduğunu bilmezler; müşterileri de, eğer ruh hekimi değillerse, onlardan fazla şey bilmez. Sen bu mallar içinde daha yararlı ya da zararlı olanları ayırt edebiliyorsan, Protagoras ya da bir başkasından kork- 314 madan bilgi satın alabilirsin; yok ayırt edemiyorsan, en değerli şeyini bir zar atışa bağlamaktan çekin, sevgili delikanlı; bilgi satın almak, besin satın almaktan çok daha tehlikelidir çünkü. Gerçekten de, bir satıcı ya da dükkancıdan yiyecek, içecek satın alındı mı, özel kaplara konur, yenilip içilmeden önce evde bırakılır, neyin ne kadar, ne zaman yenilip içilebi- b leceği bu işlerden anlayan birine danışılabilir, bu yüzden de satın alınmalarında büyük bir tehlike kalmamış olur. Ama bilimler bir kap içinde taşınamaz, parası ödendi mi, öğrenilen bilimi ruha yerleştirip zehirlenmiş ya da güçlenmiş olarak çekip gitmek gerekir. Bu yüzden, sorunu bizden yaşlı kimselerle inceleyelim: böylesine önemli bir konuda kesin bir karar ver-

mek için henüz genciz çünkü. Ama bir defa başladığımıza göre, şimdi gidip dinleyelim şu adamı; sonra gelir başkalarına söyleriz işiteceklerimizi. Zaten Protagoras da yalnız değil orada; Elis'li Hippias ile, sanırım, Keos'lu Prodikos ve başka birçok bilge var yanında.»

Bu kararı verdikten sonra yola çıktık. Evin girişine varınca durduk; yolda açtığımız bir konuyu tartışmaktaydık; tartışmayı yarım bırakmak, sona erdirmeden girmek istemediğimizden, anlaşıncaya kadar girişte, ayakta devam ettik. Sanırım hadım kapıcı bizi dinliyordu ve bunca sofistin gelmesi, ziyaretçilere öfkelenmesine yol açmıştı her halde; kapıyı vurmamızla açması bir oldu çünkü ve bizi görünce, «Ah! Sofistler! Efendimizin zamanı yok!» diye haykırdı ve aynı zamanda, kapıyı iki eliyle bütün gücüyle iterek yüzümüze kapadı. Tekrar vurduk. Bu defa kapıyı açmadan, «İşitmediniz mi, efendimin zamanı yok!» diye seslendi. «Dostum, görmek istediğimiz Kallias değil. Hem sofist değiliz biz. Protagoras'ı görmeye geldik, git de haber ver,» dedim. Neyse, güçbelâ açtı kapıyı sonunda. Girince Protagoras'ın revak altında dolaştığını gördük; bir yanında Hipponikos'un oğlu Kallias ile ana bir kardeşi ve Perikles'in oğlu Paralos ve Glaukon'un oğlu Kharmides vardı, öbür yanında da Perikles'in öbür oğlu Ksanthippos, Philomelos'un oğlu Philippides ve Protagoras'ın sofistlik mesleğini öğrenen öğrencilerinin en ünlüsü Mende'li Antimoeros. Arkalarından, söylenenlere kulak kabartarak yürüyen ve çoğu Protagoras'ın geçtiği şehirlerde peşine takılmış yabancılar olan birçok kimse geliyordu: Protagoras, Orpheus gibi, sesiyle büyüler bu yabancıları, bu büyülü sese kapılarak peşine takılırlar; toplulukta buralı kimseler de vardı. Bir koroyu andıran bu kalabalığı görünce, Protagoras'ın önüne geçmemek için gösterdikleri saygı çok hoşuma gitti, Protagoras'ın yanındakilerle her geriye dönüşünde, gerideki dinleyicilerin hepsi kusursuz bir düzenle sağa sola açılıyor ve bir daire çizerek, her defasında, hayran olunacak bir beraberlikle gene geride kalıyordu.

Homeros'un deyişiyle, Elis'li Hippias'ı «fark ettim ondan sonra»[1]; dipteki dehlizde, yüksekçe bir yere oturmuştu; çevresinde sıralar üstünde Akumenos'un oğlu Andron, Hippias'ın yurttaşları ve birkaç yabancı oturuyordu; Hippias'a doğa ve göksel olaylar üzerine bir şeyler soruyorlardı sanırım; o da

oturduğu yerden her birinin sorduğu güç soruları çözüyor, karara bağlıyordu.

«O anda gözlerim Tantalos'a takıldı»[2] yani Keos'lu Prodikos'u gördüm, o da oradaydı çünkü; eskiden Hipponikos'unkiler olarak kullandığı, ama konuk akınını görünce Kallias'ın boşalttırıp yabancılara ayırttığı bir odadaydı. Prodikos bir yığın kürke, yorgana bürünmüş hâlâ yatıyordu sanırım; yanında, komşu yataklarda Kerameos'lu Pausanias, onun yanında da çok güzel bir genç vardı. Adının Agathon olduğunu duyar gibi oldum; Pausanias'ın sevgilisiyse şaşmam. Bu delikanlıdan başka biri Kepisin öbürü Leukolophilides'in oğlu olan iki Adeimantos ve birkaç kişi daha vardı. Bence eksiksiz bir bilge, tanrısal bir insan olan Prodikos'u dinlemeyi çok istediğim halde, bulunduğum yerden konuşmalarının konusunu anlayamadım: davudi sesi odada yankı yaptığından söyledikleri anlaşılmıyordu. Biz girer girmez peşimizden senin de, bence haklı olarak, güzel dediğin Alkibiades ile Kallaeskhros'un oğlu Kritias girdiler.

Biz kapının eşiğini atladıktan sonra, bir süre bu tabloyu seyrettik, sonra Protagoras'a doğru ilerledik, «Şu gördüğün Hippokrates ile, seni görmeye geldik,» dedim.

— Benimle özel olarak mı görüşmek istersiniz, yoksa herkesin önünde mi?

— Bizce fark etmez, ama niçin geldiğimizi dinle de sen karar ver buna.

— Neden geldiniz peki?

— Şu gördüğün Hippokrates Atinalıdır, Apollodoros'un oğludur, önemli, zengin bir ailedendir; yeteneklilikte yaşıtlarının hiçbirinden aşağı kalmaz. Devlette önemli bir görev elde etmek istiyor sanırım ve bunu başarmak için en iyi yolun senden ders almak olduğuna inanıyor; bu konuda bizimle özel olarak mı, yoksa öbürlerinin önünde mi konuşmak uygun olur sence?

— Benim hesabıma gösterdiğin bu sakınganlık çok doğru Sokrates; çünkü büyük şehirlere, gençlerin seçkin tabakasını, daha iyi yetişmek için, ister genç ister yaşlı olsun bütün akrabalarını ve yabancıları bırakıp da ona bağlanmaları gerektiğine inandırmak için gelen bir yabancı, evet, bunu yapan bir yabancı, ulıuorta konuşmamalıdır; bu meslek, kıskanılmasına,

kin beslenmesine, tehlikeli tuzaklar kurulmasına yol açar çünkü.

Bence, sofistlik mesleği eskidir; ama başlangıçta bu meslekle uğraşanlar, hor görüldüğü için çeşitli kılıklar, peçeler altında gizlemiştir onu: bazıları Homeros, Hesiodos, Simonides gibi, şiirin peçesi altında, bazıları Orpheus, Musaios ve çömezleri gibi sır ve kehanet peçesi altında; hatta Taranto'lu İkkos ve bugün hâlâ yaşayan, rakipsiz bir sofist olan Megara
e asıllı Selymbria'lı Herodikos gibi bazılarının da beden eğitimi perdesi altında gizlediklerini fark ettim. Hemşeriniz büyük sofist Agathokles ile Keos'lu Pythokleides ve daha birçoğu da müzik perdesi altına saklanıyor. Tekrarlıyorum, bütün bu insanlar kıskançlıktan korunmak için bu sanatların arkasına saklanmışlardır. Bense, bu konuda onlarla aynı düşüncede de-
317 ğilim, hedeflerine kesinlikle ulaşamadıklarına inanıyorum çünkü; çünkü sitelerde iktidarı ellerinde tutan insanlar, bu ince aldatmacaları yutmazlar; halk ise, zaten hiçbir şeyin farkına varmaz, yöneticilerin kendisine söylediğini tekrarlar ancak. Başarmak mümkün değilken kaçak bir köle gibi saklanmaya çalışmak ve ister istemez yakalanmak, çılgınca bir davranıştır; üstelik düşmanlığı artırmaktan başka işe yaramaz; halkın
b bizden şikâyetlerine müzevirlik de eklenmiş olur çünkü.

Bu yüzden ben bambaşka bir yol izliyorum: sofist olduğumu, insanları eğittiğimi itiraf ediyorum; önlemimin onlarınkinden iyi olduğuna, itirafın, inkârdan daha iyi olduğuna inanmaktayım. Bu önlemden başka, daha bazı önlemler sayesinde
c ve Tanrının yardımıyla, kendimi sofist diye tanıtmanın başıma açabileceği dertlerden kaçınabildim. Oysa yıllardır bu meslekteyim, içinizde babası yaşında olmadığım kimse yok; bu yüzden siz de isterseniz, sorularınızı burada herkesin önünde konuşmak kadar hiçbir şey hoşnut edemez beni.

O zaman, kendisi için geldiğimizi gösterip, Prodikos ile Hippias'ın önünde böbürlenmek istediğini anladım ve «Öyley-
d se bizi dinlemeleri için Prodikos'u, Hippias'ı ve yanlarındakileri de çağıralım mı?» dedim. «Evet» dedi. «Oturarak konuşmanız için sıraları dizelim mi?» dedi Kallias. Herkes benimsedi bu düşünceyi. Hepimiz, bilginlerin konuşmasını dinlemek sevinciyle sıralarla, döşekleri Hippias'ın çevresinde (sıralar orada duruyordu çünkü) düzenledik. O sırada Kallias ile Alkibia-
e

des de, yatağından kaldırdıkları Prodikos'la çevresindekileri getiriyorlardı.

Hepimiz oturunca Protagoras aldı sözü: «Sokrates, herkes toplandığına göre, az önce şu delikanlıyla ilgili birkaç söz söylediğin konuyu şimdi tekrarla,» dedi.

Cevap verdim: «Protagoras, deminki gibi ziyaretimizin 318
amacını söylemekle başlayacağım. Hippokrates senden ders almayı çok istiyor ve senden ders almakla ne kazancı olacağını öğrenmek istiyor. Söyleyeceklerimiz işte bu kadar.»

Bunun üzerine Protagoras, «Delikanlı, benden ders almakla ne kazancın olacağını söyleyeyim,» dedi. «Benim yanımda bir gün geçirdikten sonra olduğundan daha iyi olarak döneceksin eve, ertesi gün de aynı şey olacak; böylece her geçen günle daha iyiye doğru ilerleyeceksin.»

Bu açıklamayı duyunca tekrar söz aldım: «Söylediğin olağanüstü bir şey değil, tersine doğal bir şey; çünkü bu yaşınla, b
bu bilginle sana da bilmediğin bir şey öğretseler sen de daha iyi olurdun. Sorduğum bu değil. Sözgelişi Hippokrates ansızın isteğini değiştirip, Atina'ya yeni gelen bir gence; Herakleia'lı Zeuksippos'a bağlanmak hevesine kapılsa, şimdi gelip seni bulduğu gibi gidip onu bulsa ve senden az önce işittiği gibi ondan c
da öğreneceği şeyler sayesinde daha iyi olup ilerleyeceğini duysa ve 'Hangi konuda daha iyi olacağımı ileri sürüyorsun? Hangi konuda ilerleyeceğim?' diye sorsa, Zeuksippos 'Resimde,' cevabını verecekti. Gene, tutalım ki, Thebai'li Orthagoras'a bağlansa, Orthagoras ona aynı vaatlerde bulunsa, o da her gün onun yanında bulunmakla hangi konuda daha iyi olacağını sorsa, Orthagoras, 'Flavta çalma sanatında,' diye cevap verirdi. Sen de bu delikanlıya ve onun adına soru soran bana böyle cevap ver. Hippokrates, Protagoras'a bağlanmakla yanında ge- d
çireceği ilk günden başlayarak daha iyi olacak ve gün geçtikçe ilerleyecek ama nede Protagoras? Hangi konuda?»

Protagoras beni dinledikten sonra cevap verdi: «Soru sormayı çok iyi biliyorsun Sokrates, ben de iyi sorulmuş sorulara cevap vermeyi severim. Hippokrates bana gelmekle, öbür sofistlere bağlananların çektikleri sıkıntıları çekmeyecek; öbür e
sofistler aşırı yorar gençleri: gençler sanatlarla ilgilerini kestikleri halde sofistler, onları, istemedikleri halde gene bu sanatlara sürükler; hesap, astronomi, geometri, müzik öğretirler.» Bunları söylerken Hippias'a bakıyordu. «Benim yanım- 319

daysa tersine yalnız öğrenmek için geldiği bilimi öğrenecek; bu bilgi ona ev işlerinde evini en iyi yönetme biçimini öğretecek olan, sitenin işlerinde de onun en iyi konuşup, davranan kimse haline gelmesini sağlayacak olan temkinliliktir.

— Düşünceni iyi izledim mi bilmem? Sanırım siyaset sanatı demek istiyorsun; iyi yurttaş yetiştirmeyi üstüne alıyorsun, dedim.

— Tam üstüne bastın Sokrates: öğrettiğim bilim bu işte, dedi.

— Bu sahip olduğun güzel bir bilim: eğer gerçekten sahipsen, bu konudaki düşüncemi açıkça söyleyeceğim çünkü, dedim. Protagoras, ben bu bilimin öğretileceğine inanmıyor-
b dum, ama sen söylediğine göre inanmam gerek. Bununla birlikte bu bilimin öğretilir bir şey olmadığına ve insandan insana aktarılamayacağına neden inandığımı sana anlatmam da yerinde olur. Bütün öbür Yunanlılar gibi ben de, Atinalıların bilge kimseler olduklarına inanırım; oysa halk kurulu toplantılarında söz konusu bir inşaatsa mimarlara, gemi yapımıysa gemi yapımcılarına başvurduklarını, öğretilir ve öğrenilir
c her şey için de aynı şekilde davrandıklarını görüyorum. Ama meslekten olmayan biri öğüt vermeye kalkıştı mı, ne kadar güzel, zengin, soylu olursa olsun, iyi karşılanmak bir yana, bu öğüt verici tersine yuhalar karşısında kendiliğinden çekilene kadar ya da okçular[3] tarafından kurul başkanının emriyle sürüklenip götürülene kadar alaya alınır, ıslıklanır; işte
d mesleklerle ilgili görünen konularda böyle davranır Atinalılar. Ama tersine, sitenin yönetimiyle ilgili bir konu açıldı mı, ister dülger olsun, ister demirci, ayakkabıcı, tüccar, gemi sahibi; ister zengin olsun ister yoksul, ister soylu, herkesin düşüncesini söylemek için ayağa kalktığı görülür ve bu konuda hiçbir yerde öğrenim görmedikleri, hiçbir öğretmenden ders almadıkları halde, kimse öncekilere yapıldığı gibi öğüt vermeye kalkıştıkları için suçlamaz onları. Siyasetin öğretilir bir şey olmadığı-
e nın canlı kanıtı bu. Üstelik durum yalnız kamu işlerinde böyle değildir; özel işlerde de en bilge, en iyi yurttaşların bile, yeteneklerini başkalarına aktarmak gelmez ellerinden. Sözgelişi, şu gördüğün delikanlıların babası Perikles, öğretmenlerin bildiği her şeyi öğretirdi onlara; ama kendi bilgeliğini ne öğ-
320 retti ne de başkalarına öğrettirdi; kendiliklerinden erdeme ulaşıp ulaşmayacaklarını görmek için, kutsal hayvanlar gibi

başıboş, serbestçe dolaşmaya bıraktı onları. Bir başka örnek vereyim mi? Şuradaki Alkibiades'in küçük kardeşi Kleinias'ın vasisi olan aynı Perikles, ağabeyinin yanında ahlakının bozulmasından korkarak onu Alkibiades'ten ayırıp, yetiştirmesi için Ariphron'a verdi; ama altı ay geçmeden Ariphron hiçbir işe yaramadığını söyleyerek geri gönderdi onu. Kendileri çok değerli oldukları halde, akrabalarından da yabancılardan da kimseyi yetiştiremeyen daha pek çok kimseyi örnek gösterebilirim sana. Erdemin öğretilemeyeceğine bu örnekler inandırıyor beni, Protagoras. Ne var ki, sözlerini dinleyince inancım sarsılıyor, başından pek çok şey geçtiği, başkalarından öğrendiğin, kendi düşüncelerinle bulduğun pek çok şey bilmen gerektiği için haklı olabileceğini düşünüyorum. Bu yüzden erdemin öğretilebileceğini açıkça ortaya koyabileceksen, bu lütfu esirgeme bizden, göster.

— Kabul ediyorum Sokrates, dedi. Ama bunu yaşlı bir adamın gençlere anlattığı bir masal şeklinde mi, yoksa soruyu adım adım tartışarak mı göstereyim?

Toplantıdakilerin çoğu konuyu istediği gibi incelemesini söylediler. «Sanırım bir masal dinlemek daha hoşunuza gidecek,» dedi.

— Bir zamanlar tanrılar vardı ama ölümlü türler henüz yaratılmamıştı. Yaratılmaları için kaderin saptadığı an gelince, tanrılar onları toprak, ateş ve bu ikisiyle karışabilen maddelerle yer altında şekillendirdiler. Gün ışığına çıkarılacakları an yaklaşınca, Prometheus ile Epimetheus'u her birine gerekli yetenekleri dağıtma işiyle görevlendirdiler. Ama Epimetheus, Prometheus'tan bölüştürme işini kendine bırakmasını istedi: «İşim bitince gelir gözden geçirirsin,» dedi. İzni alınca bölüştürme işine koyuldu ama bazılarına güç veriyor hız vermiyor, bazılarına ise hız veriyor güç vermiyordu; bazılarına silah verdi, bazılarına vermedi, ama korunmaları için başka güçler buldu. Küçük bir bedene yerleştirdiklerine kaçmak için kanat ya da yeraltında sığınak veriyor, iri bedenlileri korumaya ise bu irilikleri yetiyordu; bu dengeleme yöntemini bütün hayvanlara uyguladı. Bütün bu önlemler, türlerin yok olmasının önüne geçmek içindi. Ama onlara birbirlerini yok etmelerini önleyecek bu güçleri verdikten sonra, Zeus'un mevsimlerine dayanabilmelerini de sağlamaya çalıştı; bunun için soğuktan ve sıcaktan koruyacak, uyurken doğal yorgan yerine

geçecek kalın derilerle, sık tüylerle kapladı bedenlerini. Ayrıca her birine ayakkabı olarak ya tırnak taktı ya da kansız, kalın deriler verdi. Sonra her türe ayrı besinler buldu: Kimine yerin otlarını, kimine ağaçların yemişlerini, kimine ağaçların köklerini verdi; hatta bazılarına besin olarak başka hayvanların etini verdi, ama türlerin tükenmesini önlemek için yiyenlerin az, yenenlerin çok üremelerini sağladı.

c Ne var ki, pek derin düşünceli olmayan Epimetheus dikkat etmeden elindeki bütün güçleri hayvanlar için harcamış, ama geriye insan ırkı kalmıştı; ne yapacağını bilemiyordu. Bu sıkıntılı halinde, Prometheus bölüştürmeyi gözden geçirmeye geldi; hayvanların çok iyi donatıldığını, ama insanın çıplak, ayakkabısız, örtüsüz, silahsız olduğunu gördü. Oysa toprağın altından gün ışığına çıkarılması gereken gün yaklaşmaktaydı. Bunun üzerine, insana kendini koruması için verecek şey bu-
d lamayan Prometheus, Hephaistos ile Athena'dan ateşle birlikte sanatlar bilgisini (ateş olmaksızın sanatlar bilgisi hem imkânsızdır, hem de yararsız çünkü) çaldı ve insana armağan etti. Böylece insan, yaşamını korumasına yarayacak bilimi edinmiş oldu, ama siyaset bilgisine sahip değildi; Zeus'un elindeydi bu bilgi. Prometheus da, Zeus'un oturduğu akropolise girecek zaman bulamamıştı: zaten çevresinde bir yığın korkunç
e nöbetçi beklerdi. Athena ile Hephaistos'un sanatlarıyla uğraştıkları ortak çalışma yerine gizlice girmeyi başarıp tanrıdan ateş kullanma sanatını, tanrıçadan da onun uğraştığı sanatı çalıp insana armağan etti. İnsan yaşaması için gerekli şeyleri
322 işte böyle elde etti. Sonradan Prometheus'un, Epimetheus'un yanlışı yüzünden yaptığı hırsızlık için cezalandırıldığı söylenir.

İnsan, tanrısal payını alınca, önce tanrılarla arasındaki yakınlık yüzünden, bütün hayvanlar arasında tanrının varlığına inanan tek tür oldu, tanrılara sunaklar ve heykeller dikti; sonra, çok geçmeden, elindeki bilim sayesinde konuşmayı, eşyaya ad takmayı; ev, giyecek, ayakkabı, yatak yapmayı ve besinlerini topraktan çıkarmayı başardı. İnsanlar bu kaynaklarla başlangıçta birbirlerinden ayrı yaşıyorlardı, şehirler ku-
b rulmamıştı; bu yüzden hep, onlardan daha güçlü olan vahşi hayvanların pençeleri altında can vermekteydiler. Ellerindeki sanatlar yaşamalarına yetiyor, ama hayvanlara karşı savaşta yetersiz kalıyordu; çünkü parçalarından biri de askerlik sanatı olan siyaset sanatına sahip değillerdi henüz. Bunun sonucun-

da bir araya toplanıp şehirler kurmak, kendilerini güvenlik altına almak istediler. Ama bir araya toplanınca, siyaset sanatına sahip olmadıkları için, birbirlerine kötülük ettiklerinden yeniden ayrılıyor ve yok olup gidiyorlardı.

Irkımızın yok olmasından korkan Zeus, bunun üzerine, c
Hermes'e sitelerde kural yerine geçmesi ve insanları dostluk bağlarıyla birbirine bağlaması için, doğruluk ve utanmayı götürmesini söyledi. Hermes, insanlara doğruluk ve utanmayı nasıl bölüştüreceğini sordu Zeus'a. «Sanatların bölüştürüldüğü gibi mi bölüştürmeliyim? Sanatlar, hekimlik sanatındaki usta tek bir insan, meslekten olmayan birçok kimseyi tedavi edecek şekilde bölüştürüldü; öbür zanaatçılar için de böyledir bu. Doğruluk ile utanmayı da böyle mi dağıtmalıyım insanlar arasında, yoksa hepsine mi bölüştürmeliyim?» «Hepsine,» diye ce- d
vap verdi Zeus. «Hepsi payını alsın; çünkü bu erdemler, sanatlar gibi yalnız bazı insanlarda bulunursa, şehirler ayakta duramaz. Sonra da şu yasayı koy benim adıma: utanma ve doğruluktan nasibi olmayan her insan, toplum için bir belâ sayılacak, öldürülecektir.»

İşte Sokrates bu yüzden Atinalılar ve öbür Yunanlılar, söylediğin gibi, söz konusu mimari ya da başka bir meslek olunca, akıl verme işinin küçük bir azınlığa düştüğünü düşünüp bunlardan olmayan birinin fikir yürütmeye kalkışmasını e
hoş görmüyorlar; bence de haklıdırlar. Ama temeli doğruluk ve ölçülülük olan siyaset sanatından söz açıldı mı, herkesin 323
düşüncesini söylemesini kabul etmekte haklıdırlar, çünkü herkesin yurttaşlık erdeminde payı olması gerekir; olmazsa, site de olmaz. İşte Sokrates, bu iki farklı davranışın nedeni budur.

Ama her birinin doğruluk ve öbür yurttaşlık erdemlerinden payı olduğuna, herkesin gerçekten inandığını söylemekle seni kandırdığımı sanmayasın diye yeni bir kanıt vereceğim sana. Öbür nitelikler (senin sözcüğün bu) söz konusu olunca, birisi sözgelişi flavta çalma sanatından ya da başka bir sanattan anlamadığı halde çok iyi anladığını ileri sürmeye kalkışırsa alaya alınır, öfkeyle karşılanır ve yakınları çılgınlığından ötürü azarlar onu; ama doğrulukla ya da öbür yurttaşlık er- b
demleriyle ilgili konularda, eğri tanınan bir insan, herkesin önünde bu gerçeği itiraf ederse, deminki örnekte bilgelik sayılan bu itiraf, bu defa çılgınlık sayılır. İnsanların doğru olsalar da olmasalar da, doğru olduklarını söylemeleri gerektiğine,

doğruymuş taklidi yapmamanın çılgınlık olduğuna inanılır;
c çünkü istisnasız herkesin doğruluktan biraz payı olması ya da insanların arasında yaşamaması gereklidir.

Herkesin ondan payı olduğuna inandıkları için, bu erdem üstüne her insanın fikir yürütebileceğini kabul etmekte Atinalıların haklı olduğunu ortaya koymuş oldum böylece. Bu erdemin doğanın bir armağanı, ya da bir rastlantı sonucu değil, öğretilebilen, çalışmakla edinilen bir şey olduğuna inanırlar;
d şimdi de bunu kanıtlamaya çalışacağım sana. Gerçekten de, doğuştan ya da bir kaza sonucu kusurlu insanlara kimse kızmaz, kimse bu kusurlardan kurtulsunlar diye azarlamaz, ders vermez, cezalandırmaz onları: yalnız acınır onlara. Sözgelişi çirkin, kısa boylu, cılız birine böyle davranacak bir çılgın düşünülebilir mi? İnsanların, güzellik ya da çirkinlik gibi nitelikleri doğadan ve rastlantı sonucu aldıklarını herkes bilir, değil mi? Ama insanda, çalışmanın, uygulamanın, ders almanın
e sonucu sayılan nitelikler yok da, bunların karşıtı olan kötülükler varsa; o zaman öfkelenme, cezalandırma, öğüt verme yerinde olur. Kötülükler, doğru olmamak, dinsizlik ve genellikle yurttaşlık erdemine aykırı her şeydir; böyle durumlarda
324 herkes bu erdemin çalışma ve öğrenmekle edinileceğine inandığı için öfkelenip kötülüğe karşı ayaklanır elbette.

Sokrates, aslında «kötüleri cezalandırmak» deyiminin anlamı üstüne biraz düşünmen, seni, insanların erdemi edinile-
b bilir bir şey saydıklarına inandırmaya yetecek. Gerçekten de hiç kimse doğru olmayan bir kimseyi, yalnızca doğru olmayan bir iş yaptı diye cezalandırmaz; körü körüne canavarca bir iş olur bu. Aklı başında kimse, doğru olmayan birini geçmiş bir şey olan suç için değil (olmuş olanın olmamasını sağlayacak gücü yoktur çünkü), suçlunun bir daha suç işlememesi ve cezasının öbürlerine örnek olması için geleceği düşünerek cezalandırır. Bu şekilde düşünmek, cezanın hedefi suçu önlemek
c olduğuna göre, erdemin öğretilebileceğini düşünmek demektir. Kendi adlarına ve devlet adına cezalandıranların hepsi böyle düşünür. Oysa bütün insanlar, başkaları gibi hemşerin Atinalılar da, doğru olmadığına inandıkları birini cezalandırırlar; bu akıl yürütme uyarınca, Atinalılar erdemin edinilip öğretilebileceğine inananlar arasındadır. Böylece Sokrates, hemşerile-
d rinin siyaset alanında demircinin ve ayakkabıcının öğütlerini

dinlemede haklı olduklarını ve erdemin edinilip öğretildiğine inandıklarını yeterince kanıtlamış oldum yanılmıyorsam.

Erdemli insanlar üstüne sorduğun soru kalıyor geriye. Erdemli insanlar, çocuklarına okullarda öğretilen her şeyi öğrettirip onları bilgin kılmayı başardıkları halde, neden kendilerindeki erdemi öğretemeyip onları bu konuda kimseden üstün kılamıyorlar? diye sormuştun. Bu soruyu incelemek için masaldan değil, akıl yürütmeden yararlanacağım, Sokrates. Şunu bir düşün bakayım: Bir devletin yaşaması isteniyorsa, bütün yurttaşların pay alması gereken tek bir şey var mıdır, yok mudur? Karşılaştığın güçlüğün çözümünü ya bunda bulacağız, ya da hiçbir şeyde bulamayacağız. Çünkü eğer bu şey varsa ve bu tek şey mimarın, demircinin, çömlekçinin sanatı değil de, doğruluk, ölçülülük, dindarlık kısacası erdem denilen şeyse; eğer bütün insanların pay alması, bir şey öğrenmek ya da yapmak isteyen her insanın tutumunu uydurması, uydurmazsa tasarısından vazgeçmesi gereken bir şeyse; öğretilmesi gereken, bilmeyenlerin ister çocuk ister erkek ister kadın olsun ıslah oluncaya kadar cezalandırılmalarını, ceza ve öğütlere karşın ıslah olmazlarsa sitelerden kovulmalarını ya da ölüm cezasına çarptırılmalarını gerektiren bir şeyse; bütün bunlara rağmen erdemli insanlar oğullarına her şeyi öğretiyorlar da bu şeyden yoksun bırakıyorlarsa, şaşılacak şey doğrusu bu tutumları. Az önce kanıtladığımız gibi, erdemin okullarda ya da özel derslerle öğretilebileceğine inanmışlardır çünkü; onun öğretilir ve öğrenilir bir şey olduğuna inandıkları halde, çocuklarına bilinmemesi ölüm cezasına yol açmayan şeyleri öğretirler de; bilinmemesi çocuklarının ölüm cezasına çarpılmasına, sürgün edilmesine, ölüm cezasından başka mallarına da el konmasına, kısacası ocaklarının sönmesine yol açabilecek erdemi öğretmez, öğrenmeleri için ellerinden geleni yapmazlar, öyle mi? Kabul edilmesi imkânsız bir şey bu, Sokrates.

Bu eğitim, bu öğretim çocuklukta başlar ve babalar ölünceye kadar devam eder bu işe. Çocuk söyleneni anlamaya başlar başlamaz, süt ana, ana, eğitmen, tabii bu arada baba, onu yetiştirmeye çalışırlar; her hareketi, her sözü dolaysız bir eğitime konu olur: «Falan doğru, filan şey doğru değil, şu güzel, şu utanç verici, şu sevap, şu günah şunu yap, bunu yapma,» denir ona. Bazen seve seve uyar bu sözlere çocuk; bazen dik

başlıdır, o zaman eğrilmiş, bükülmüş bir ağacı doğrultur gibi tehdit ve dayakla yola getirilir. Sonra çocuklar okula gönderilip, öğretmenlere, onlara yazmayı ya da harp çalmayı öğ-
e retmekten çok, iyi davranışlar edinmelerine dikkat etmeleri tembih edilir. Gerçekten öğretmenler de asıl buna dikkat eder, öğrencileri okumayı öğrenip söylenenleri anlar, yazılanları da
326 anlar hale gelince, sınıfta okumaları için onlara büyük şairlerin eserlerini verip, ezberletirler. Bu şiirler birçok temel kurallarla, eskiden yaşamış kahramanların zaferini öven bir sürü parçayla doludur: çocukta onları taklit etme, onlara benzemeye çalışma isteğini uyandırmaktır bunun amacı.

Harp öğretmenleri de aynı şekilde davranır: çocukları ölçülü kılmaya çalışır, kötü bir şey yapmamasına dikkat ederler;
b sonra harp çalmayı öğrenince, başka şairlerin, lirik şairlerin eserlerini öğretir, harp ile çaldırırlar. Böylece çocukların ruhunu, daha yumuşak olması için ritim ve ezgilerle doldururlar. Çocuklar böylece daha ritimli, daha uyumlu hale gelmekle, güzel söz ve harekete hazırlanmış olur, çünkü insan yaşamının hep ritim ve uyuma gereksinmesi vardır.

Bundan sonra, çocuklar, erdemli bir ruhun emrine veri-
c lecek daha sağlıklı bir bedenleri olsun, çelimsizlik yüzünden savaştan ve başka güç işlerden korkmasın diye beden eğitimi öğretmenine gönderilir. İşte, bunlar yapılır bir çocuğun yetişmesi için. Elden geldiği kadar özen gösterilir çocuğa, bu da zenginliğe bağlıdır ve okula en erken başlayıp en çok okuyanlar zengin çocuklarıdır.

Öğretmenlerin elinden çıktıktan sonra da site, dilediklerince, akıllarına estiği gibi davranmalarına göz yummak yeri-
d ne onlara yasalarını ve davranışlarını bir örnekmiş gibi bu yasalara uydurmalarını öğretir.

Okul öğretmenlerinin, henüz yazmayı bilmeyen çocuklar için kalemle çizgiler çizdikten sonra, levhayı önlerine koyup bu çizgilere uyarak yazmalarını söylediği gibi, site de, geçmişte erdemli yasa koyucuların hazırladığı yasaları çizerek, bu yasalara göre yönetmeye ve yönetilmeye göz yumulmasını ister; buna uymayanları cezalandırır. Bu cezanın adı, birçok baş-
e ka yerde olduğu gibi sizde de, «islah»tır; cezanın amacı islah etmektir çünkü. Gerek devletin gerek tek tek kişilerin erdem için bunca özen gösterdiğini gördükten sonra, erdemin öğretilebileceğinden kuşkulanır, şaşar mısın hâlâ? Bunun şaşılacak

bir şey olduğunu düşünmek şöyle dursun, tersine, öğretilemez olduğunu düşünenlere şaşmalı.

Değerli insanların çocuklarının genellikle değersiz olmaları neden mi? Anlatayım sana: Demin söylediğim gibi sitenin yaşayabilmesi için herkesin erdem denen bilimi öğrenmesi gerektiği doğruysa, doğal bir şey bu. Dediğim doğruysa (kesinlikle doğrudur), öbür mesleklerden ve bilimlerden dilediğini 327
al. Sözgelişi, tutalım ki, sitenin yaşayabilmesi için hepimizin, her birimizin kendi imkânlarımıza göre flavta çalması gerekse, herkes gerek özel derslerle gerek okullarda başkalarına flavta çalmayı öğretsin, kötü çalanları azarlasın; bugün doğruluk ve yasalar nasıl öbür meslekler gibi herkese gizlenmeden b
açıkça öğretiliyorsa (gerçekten de, birbirimize doğruluk ve erdem öğretmek yararımızadır ve bu yüzden herkes başkalarına doğru ve yasalara uygun şeyleri göstermek ister sanırım), flavta çalmak da öğretilsin. Tutalım ki, birbirimize karşı bu konuda da aynı çabayı gösterdik; o zaman sence iyi flavta çalanların oğulları, kötü çalanların oğullarından daha mı iyi çalarlar? c
Böyle olmadığına inanıyorum ben; babası kim olursa olsun, flavta çalmaya yetenekli çocuk ün kazanacak, yetenekli olmayan çocuksa kazanamayacak; iyi bir flavta çalgıcısının oğlunun kötü çaldığına, kötü bir çalgıcının oğlununsa iyi çaldığına rastlanacaktır sık sık. Ama bütün yurttaşlar, flavta sanatını hiç bilmeyen, buna kesinlikle yabancı olan kimselerle karşılaştırıldığında, az da olsa değerli sayılacaklardır.

Bunun gibi, incelediğimiz konuda da, yasalara uyan bir toplumdaki doğruluktan en uzak adam; eğitimi, mahkemeleri, d
yasaları, onları erdeme ulaştıracak hiçbir şeyleri bulunmayan adamlarla, geçen yıl şair Pherekrates'in Lenaeon'da[4] bize gösterdiğine benzeyen vahşilerle karşılaştırıldığında, doğru ve doğrulukta bilgili bir insan sayılır. Oyunda canlandırılan insandan kaçan kimselerin, koroyu meydana getiren vahşilerin arasına düşmesi gibi, sen de böyle insanların içine düşseydin, Eurybathos'un ya da Phrynondas'ın[5] eline düşmeyi tercih eder, e
inleyerek buradaki insanların kötülüğünü arardın. Ama şimdi, herkes elinden geldiği kadar erdemi öğrettiği için, sana, kimse öğretemiyor gibi geliyor da, bundan böbürleniyorsun. Bize Yunancayı kimin öğrettiğini araştırmaya kalkışman gibi bir 328
şey bu: bulamazsın kimin öğrettiğini. Aynı şekilde, babalarının, mesleklerinin bütün inceliklerini ve kişisel becerilerini

öğreterek yetiştirdikleri zanaatçı çocuklarına mesleklerinde yeni şeyler öğretecek bir adam aramaya kalkarsan, sanırım güç bulunur böyle bir öğretmen, Sokrates; oysa hiçbir şey bilmeyenlere öğretecek birini bulmak çok kolaydır; erdem ve geri kalan her şey için de aynı şey söylenebilir. Erdemi öğ- b retmekte başkalarından biraz olsun üstün olanlar varsa, bu kadarı bile güzel bir ayrıcalıktır.

Ben bu insanlardan biri olduğumu, erdeme ulaşmaya yardım etmede başkalarından üstün olduğumu, aldığım ücrete, hatta öğrencilerimin söylediğine bakılırsa çok daha fazlasına layık olduğumu sanıyorum. Zaten şöyle alırım ücretimi: Öğrenci dersleri bitince istediğim ücreti kabul ederse verir; et- c mezse, bir tapınağa gidip yeminle derslerime ne paha biçtiğini söyler ve oracığa bırakır parayı.

İşte Sokrates, erdemin öğretilir bir şey olduğunu, Atinalıların da böyle düşündüğünü, değerli babaların çocuklarının değersiz, değersiz babaların çocuklarının değerli olmasında şaşılacak bir yan bulunmadığını, masallarla ve akıl yürütmeyle kanıtlamaya çalıştım sana. Şurada oturan Paralos ile Ksanthippos'un yaşıtı oldukları halde, babalarının yanında bir hiç sayılan Polykleitos'un oğulları ve aynı durumda olan daha birçok d sanatçı çocuğu da kanıttır sözlerime. Ama bu saydığım gençleri suçlamamalı: henüz umut kesilecek yaşa gelmemişler çünkü.

Protagoras bu güzel ve uzun söylevden sonra sustu; ben, hâlâ sözlerinin büyüsü altında olduğumdan susuyor, devam edecekmiş gibi yüzüne bakıp duruyordum; konuşmasına doyamamıştım çünkü. Ama gerçekten bitirdiğini anlayınca, kendimi güçlükle toparlayıp Hippokrates'e dönerek, «Ey Apollodoros'un oğlu, beni buraya getirdiğin için sana nasıl borçlu olduе ğumu bilemezsin!» dedim. «Protagoras'ın anlattıklarını dinlemekten duyduğum zevke karşılık ne versem az olur. Gerçekten de, şu ana kadar insanoğlunun hiçbir sanatının iyi insan yetiştirmeye yarayacağını sanmıyordum. Kesinlikle inandım şimdi. Ancak, anlamadığım küçük bir şey var. Ama bu soruları böylesine açıklığa kavuşturan Protagoras onu da kolayca aydınlatır herhalde.

329 «Bu konular üstüne siyasi söylevcilerimizden biriyle konuşsaydık, bir Perikles'in ya da başka bir usta konuşmacının ağzından da böyle güzel söylevler dinlerdik belki; ama onlara konu dışında bir şey soruldu mu, kitaplar gibi olur, ne cevap

verebilir ne de soru sorabilirler. Oysa ele aldıkları konuyla ilgili en küçük ayrıntıyı aydınlatmaları istense, tıpkı vurulunca çınlayan ve insan elini üstlerine koymadıkça çınlamaya devam eden tunç kaplar gibi, söylevcilerimiz de en küçük soruda sonu gelmez söylevlere girişirler. Protagoras ise, tersine, hem demin gösterdiği gibi uzun ve güzel söylevler vermeyi hem de bir soru sorulduğu zaman kısaca cevaplandırmayı ve soru sorduğu zaman cevabını beklemeyi bilir; pek az insanda vardır bu yetenek. Şimdi, Protagoras, sana aklımı çelen tek şeyi soracağım; bunu da cevaplandırırsan, bu konuda hiç kuşkum kalmayacak.

«Erdemin öğretilir bir şey olduğunu söylüyorsun; yeryüzünde beni buna inandıracak bir kişi varsa, o da sensin; ama söylevinde beni şaşırtan bir nokta vardı, onu da aydınlatmanı isterim kesinlikle inanmak için: Zeus'un insanlara doğruluk ve utanmayı gönderdiğini söyledin. Öte yandan söylevinin birçok yerinde doğruluktan, ölçülülükten, dindarlıktan, bunlar toplu-ca tek bir şeymiş, erdemmiş gibi söz ettin. Erdemin bir bütün ve doğruluğun ölçülülüğün, dindarlığın, sadece onun parçaları mı olduğunu; yoksa, demin söylediğim gibi, bu niteliklerin tek ve aynı şeye verilen değişik adlar mı olduklarını açıkça anlat bana. İşte bunu öğrenmek istiyorum senden.»

Protagoras, «Sokrates, bu sorunun cevabı kolay,» dedi. «Erdem tektir; sözünü ettiğin nitelikler de onun parçalarıdır.»

— Yüzün parçaları olan ağız, burun, gözler, kulaklar gibi mi; yoksa bir altın külçesinin birbirinden ancak büyüklük, küçüklük bakımından ayrılan parçaları gibi mi?

— Sanırım birinciler gibi, Sokrates; yüzün bütününe oranla parçaları gibi.

— İnsanların bazıları erdemin bir parçasına, öbürleri bir başka parçasına mı sahip olurlar, yoksa bir parçasına sahip olunca ister istemez hepsine birden mi sahip olmaları gerekir?

— Hiç de değil! Çünkü sık sık doğru olmayan cesur insanlara, ya da doğru olup da bilge olmayan insanlara rastlanır.

— Bilgelik ile cesaret de erdemin parçalarıdır demek? dedim.

— Elbette, hem de bilgelik bu parçaların en önemlisidir, dedi.

— Ve bu parçaların her biri öbürlerinden farklıdır, değil mi?

— Evet.

— Peki, yüzün parçaları gibi bunların her birinin de kendine özgü özellikleri var mıdır? Göz kulağa benzemez, özelliği ayrıdır; yüzün hiçbir başka parçası da öbürlerine özellik ba-
b kımından da, başka başka bakımdan da benzemez. Erdemin parçaları da böyle midir? Onlar da birbirlerinden hem kendileri hem özellikleri bakımından farklı mıdır? Örneklemeye sonuna kadar devam ettirirsek, böyle oldukları açık değil midir?

— Doğru, Sokrates, dedi.

— Öyleyse erdemin parçaları arasında bilime, doğruluğa, cesarete, ölçülülüğe, ya da dindarlığa benzeyen tek bir parça bile yoktur, öyle değil mi?

— Evet.

— O halde bu parçaların her birinin ne olduğunu birlikte inceleyelim, dedim. Doğruluktan başlayalım: gerçek bir şey
c midir, yoksa değil mi? Bana gerçek bir şey gibi geliyor, ya sana?

— Bana da öyle, dedi.

— Peki, biri tutup bize, «Protagoras, Sokrates, az önce doğruluk adını verdiğiniz şeyin kendi, sizce doğru bir şey midir, yoksa eğri bir şey mi, söyleyin bakayım,» derse, ben doğruluğun doğru olduğunu söylerdim. Ya sen, sen de katılır mıydın benim düşünceme? Yoksa başka fikirde misin?

— Senin fikrindeyim, dedi.

d — «Öyleyse doğruluk, doğru olmakla aynı şeydir, değil mi?» dese, «Evet» diye cevap verirdim. Sen de böyle cevap vermez miydin?

— Evet, dedi.

— Sonra da «Dindarlık diye bir şey vardır, değil mi?» diye sorsa, sanırım, «Evet,» olurdu cevabımız.

— Kuşkusuz.

— «Dindarlık da bir şeydir, değil mi?» dese, bunu da kabul ederdik, değil mi?

Bunu da kabul etti Protagoras.

— Peki, «Sizce dindarlığın kendi dindar olmak mıdır, din-
e siz olmak mı?» diye sorsa, ben böyle bir soruya kızıp, «Doğru konuş arkadaş, dindarlığın kendi dindar olmasaydı, ortada dindarlık diye bir şey kalır mıydı?» derdim. Ya sen, sen de böyle söylemez miydin?

— Kesinlikle öyle, dedi.

— Sorularına devam edip, «Demin ne diyordunuz? Yanlış mı anladım yoksa? Yanılmıyorsam, erdemin parçaları arasında hiçbir benzerlik yoktur demiştiniz değil mi?» deseydi, ben kendi payıma, «Söylenenleri doğru anlamışsın, ama benim söylediğimi sanıyorsan, yanılıyorsun. Bu cevabı veren Protagoras'tı, ben yalnız soru soruyordum,» derdim. O, devam edip, «Sokrates doğru mu söylüyor Protagoras? Erdemin hiçbir parçasının öbürüne benzemediğini söyleyen sen misin? Gerçekten savunduğun bu mu?» dese, ne cevap verirdin? 331

— «Evet,» demek zorunda kalırdım, Sokrates.

— Peki Protagoras, senin bu cevabından sonra bize şöyle sorsaydı: «O halde dindarlık kendi doğru olmayan bir şeydir, doğruluk da kendi dindar olmayan bir şey; ama doğruluk kendi dindar olmayan bir şey, dindarlık da kendi doğru olmayan bir şeydir; yani dindarlık doğru olmayan, doğruluk da dinsiz olan bir şeydir, öyle mi?» Ne cevap verirdik buna? Ben kendi hesabıma doğruluğun dindar, dindarlığın da doğru olduğunu söyler, senin hesabına da, izninle, aynı şekilde cevap vererek, «Doğruluk ya dindarlıkla aynı şeydir ya da ona çok yakın bir şeydir; doğruluk dindarlığa, dindarlık doğruluğa eştir,» derdim. Ama benimle aynı düşüncede misin, yoksa bu cevaba karşı mı çıkarsın? bilmem. b

— Bu iş bu kadar basit değil, Sokrates. Doğruluğun dindar, dindarlığın doğru olduğunda pek aynı düşüncede değilim seninle; aralarında bir fark var sanırım. Ama ne çıkar? Eğer öyle istiyorsan, doğruluğun dindar, dindarlığın doğru olduğunu kabul edelim. c

— Hayır, olmaz, dedim. «Eğer istiyorsan,» «Hoşuna gidiyorsa,» gibi sözler istemem; söz konusu olan birtakım varsayımları incelemek değil; senin ve benim inanmamız gerek; söz konusu senle benim; bence en iyi tartışma şekli bu «eğer»i kaldırmaktır.

— Doğruluğun dindarlığa benzer bir yanı olduğunu kabul ediyorum, dedi. Çünkü herhangi bir şey, her zaman bir bakımdan bir başka şeye benzer; beyaz ile siyah, yumuşak ile sert arasında birbirine en karşıt gibi görünen şeyler arasında, bir benzerlik ilişkisi vardır. Az önce değişik özellikleri olduğunu ve birinin öbürlerine benzemediğini söylediğimiz o parçalar yani yüzün parçaları da, bazı bakımlardan birbirle- d

rine benzer; öyle ki, istesen bu yoldan giderek hepsinin birbi-
e rine benzediğini kanıtlayabilirdin; ama, bana kalırsa, aralarında bir benzerlik ilişkisi olan şeylere benzer demek, bir farklılık ilişkisi olan şeylere de benzemez demek, bu ilişki ne kadar küçük olursa olsun, yanlıştır.

Böyle bir cevap karşısında şaşırıp: «Doğru ile dindar, aralarında küçücük bir benzerlik ilişkisinden başka şey olmayacak kadar mı uzaktır birbirine?» dedim.

— Tam olarak öyle değil ama, senin sandığın gibi de de-
332 ğil, dedi.

— Peki, madem bu tartışma hoşuna gitmiyor, bırakalım dedim; söylevindeki başka bir noktayı inceleyelim. Sözgelişi şunu: Çılgınlık bir şey midir sence?

— Evet.

— Bu şeyin tam karşıtı bilgelik değil midir?

— Öyle.

— İnsanlar yaptıkları işleri iyiye ve yararlıya dayandırırlarsa, böyle davranmakla ölçülü mü sayılırlar sence, yoksa ölçüsüz mü?

— Ölçülüdürler, dedi.

b — Onları ölçülü kılan ölçülülük değil midir?

— Öyle elbette.

— İyi davranmayanlar çılgınca davranırlar ve böyle davrandıkça ölçülü değillerdir, değil mi?

— Bence öyle.

— O halde çılgınca davranmak ölçülü davranmanın karşıtıdır.

— Evet.

— Çılgınca yapılan şey çılgınlığın, ölçülülükle yapılan şey ölçülülüğün eseridir, değil mi?

Kabul etti.

— Kuvvetle yapılan kuvvetlice, zayıflıkla yapılan zayıfçadır, değil mi?

— Evet.

— Peki, bir şey hızla yapılmışsa hızlı, yavaşça yapılmışsa yavaş yapılmıştır, değil mi?

— Evet.

— Peki, aynı şekilde yapılan bir şey, aynı ilkenin; karşıt şekilde yapılan bir şey de karşıt bir ilkenin eseridir değil mi?

c Kabul etti.

— Böyle bakalım şimdi, güzel diye bir şey var mıdır?
— Evet.
— Bu güzelin çirkinden başka karşıtı var mıdır?
— Hayır.
— Devam edelim, iyi diye bir şey var mı?
— Evet.
— Bu iyinin kötüden başka karşıtı var mıdır?
— Hayır.
— Aynı şekilde, seste tiz bir şey var mı?
— Evet.
— Bu tizin pesten başka bir karşıtı var mı?
— Hayır.
— O halde her karşıtın birçok değil tek bir karşıtı vardır, değil mi?

Aynı düşüncede olduğunu söyledi.

— Hadi, şimdi üstünde anlaştığımız şeyleri bir daha gözden geçirelim, dedim. Her karşıtın birçok değil tek bir karşıtı olduğunda anlaştık, değil mi? d

— Evet.

— Karşıt bir şekilde yapılan bir şeyin, karşıt ilkelerin eseri olduğunda da anlaşmıştık.

— Evet.

— Çılgınca yapılan bir şeyin ölçülülükle yapılan şeye karşıt bir şekilde yapıldığında anlaşmıştık, değil mi?

— Öyle.

— Ölçülülükle yapılan şeyin ölçülülüğün, çılgınca yapılan şeyin çılgınlığın eseri olduğunda da anlaşmıştık.

— Evet. e

— O halde bu şeyler karşıt bir şekilde yapılmışlarsa, karşıt bir ilkenin eseridirler, değil mi?

— Evet.

— Oysa biri ölçülülüğün eseridir, öbürü çılgınlığın.

— Evet.

— Karşıt bir şekilde, değil mi?

— Kuşkusuz.

— Öyleyse karşıt ilkelerin eseridirler.

— Evet.

— O zaman çılgınlık, ölçülülüğün karşıtıdır.

— Öyle görünüyor.

— Peki ama, demin çılgınlığın bilgeliğin karşıtı olduğunu kabul etmiştik, hatırlıyor musun?

— Evet, dedi.

— Bir karşıtın tek bir karşıtı olduğunu da kabul etmiştik.

— Evet.

— Öyleyse bu iki savdan hangisini geri alacağız, Protagoras: Bir karşıtın, tek bir karşıtı olduğunu ileri süreni mi, yoksa bilgeliğin, ölçülülükten başka bir şey olduğunu, her ikisinin de erdemin parçaları olduğunu, farklı olmakla kalmayıp yüzün parçaları gibi gerek kendileri gerek özellikleri bakımından birbirlerine hiç benzemediklerini ileri süreni mi? Bu iki savdan hangisini geri alacağız, diyorum. Çünkü bunlar, birbirlerine uymadıkları ve uyum haline giremedikleri için aykırılık gösteriyor. Gerçekten de, bir yandan bir şeyin ister istemez birçok değil tek bir karşıtı olması gerekirse, öte yandan da, bir şey olan çılgınlığın bilgelik ve ölçülülük gibi iki karşıtı olduğu ortaya çıkarsa nasıl uyuşabilirler, değil mi? Ne dersin Protagoras?

İstemeye istemeye benimle aynı düşüncede olduğunu söyledi:

— O halde ölçülülük ile bilgelik aynı şeydir; demin de doğrulukla dindarlığın hemen hemen aynı şey olduğunu görmüştük. Hadi Protagoras, yılmayalım, geri kalanları da gözden geçirelim. Doğru olmayan bir iş yapan, eğrilik ederken temkinli midir?

— Böyle bir şeyi kabul etmek beni utandırır, Sokrates; ama öyle olduğunu düşünen birçok kimse var.

— Peki, kiminle konuşayım ben, seninle mi onlarla mı?

— İstersen önce onların fikrini sor.

— Benim isteğim önemli değil, yeter ki sen de onlar gibi düşünüp düşünmediğini söyle; her şeyden önce ele aldığımız konuyu inceliyorum ben. Ama bu arada, soru soran beni de, cevap veren seni de incelemek durumuna girmiş olabiliriz.

Önce konunun güçlüklerle dolu olduğunu ileri sürerek mırın kırın etti Protagoras, ama sonra cevap vermeye razı oldu.

— Hadi, soruyu baştan alalım, dedim. Sence eğrilik yaparken temkinli davranan kimseler olabilir mi?

— Olabilir.

— Temkinli olmak sence iyi düşünmektir, değil mi?

— Öyle.

— İyi düşünmek de, eğrilik yaparken akıllılık etmektir değil mi?

— Öyle olduğunu kabul edelim.

— Ama insan eğrilik ederken başarıya ulaşınca mı akıllılık etmiş olur, yoksa başarıya ulaşmadığı zaman mı?

— Başarıya ulaştığı zaman.

— O halde iyi şeyler vardır sence.

— Evet.

— Bu iyi şeyler, insanlara yararlı olan şeyler midir? e

— Zeus hakkı için evet, dedi. Ama insanlara yararlı olmayan şeylere de iyi derim.

Protagoras'ın sinirlendiğini, canının sıkıldığını, cevap vermekten tedirginlik duyduğunu sezdim. Halini görünce, onu kollayıp daha tatlılıkla sormaya başladım sorularımı: «Protagoras, bu sözlerinle hiç kimseye yararlı olmayan şeyleri mi kastediyorsun, yoksa yararlılığa hiç sahip olmayan şeyleri mi? Bu ikinci çeşitten şeylere de iyi der misin?» 334

— Hayır, dedi; ama bazı besinler, içkiler, ilaçlar ve daha birçok şey gibi bir yığın iyi şey biliyorum ki, insanlara zararlıdır, başkaları yararlı, başkaları ise ne yararlıdır ne zararlı; oysa atlar için iyidir bunlar. Bazı şeyler yalnız öküzler için, öbürleri yalnız köpekler için iyidir. Hiçbir hayvana yararlı olmayan bazı şeylerse, ağaçlara yararlıdır; ağaçlarda da bazıları kökler için iyi, yeni sürgünler için kötüdür. Sözgelişi gübre, köklere serpilirse her bitkiye iyidir ama yeni sürgünlerle filizlere serpildi mi, hepsini öldürür. Aynı şekilde, sıvı yağ,[6] her çeşit bitki için zararlıdır, bütün hayvanların tüylerini de bozar ama; insanların kıllarına da, bedenlerine de yararlıdır. İyi öyle değişken, öyle çeşitli bir şeydir ki, sözgelişi, yağ insan bedeninde dıştan kullanıldı mı iyidir de, ağızdan alındı mı çok kötüdür. Hekimler bu yüzden hastaların bu yağı yemesini yasaklar, çok az miktarda, ancak besinlerin ve etlerin koku alma duyusunda uyandırdıkları hoş olmayan izlenimi giderecek kadar almalarına izin verirler. b c

Bu sözler bitince, dinleyenler Protagoras'ın güzel konuşmasını gürültüyle alkışladılar. Bense, «Protagoras, belleğim doğuştan çok zayıftır, uzun bir söylev dinledim mi tartışma konusunu unuturum,» dedim. «Eğer ağır işiten biri olsaydım, benimle konuşmak için sözlerini başkalarına söylediğinden d

daha yüksek sesle söylemen gerektiğini düşünürdün; şimdi de aynı hatır sayarlığı göster de, unutkan bir adamın karşısında olduğuna göre, söylediklerini izlememi istiyorsan, cevaplarını uzatmayıp kısa kes.»

— Cevaplarımı nasıl kısaltmamı istiyorsun? Gereğinden daha mı kısa keseyim yani?

— Asla, dedim.

— Gerektiği kadar mı olsunlar?

e — Evet.

— Ama cevaplardaki bu gereğine uygunluk ölçüsünü kim belirleyecek? Sen mi, ben mi?

— İşittim ki, sen istediğin zaman, aynı konular üzerinde hem hiç şaşırmadan uzun uzun, hem kimsenin beceremeye-
335 ceği kadar kısa konuşmayı bilirmişsin; hatta bunu başkalarına öğretebildiğin de söyleniyor. Benimle konuşmak istersen, ikinci şekli, kısa konuşma şeklini seç.

— Sokrates hayatta pek çok kimseyle söz mücadelesine girdim ben. Eğer istediğin gibi yapsaydım, tartışma tarzımı karşımdakilerin isteklerine göre ayarlasaydım, hiç kimseyi alt edemezdim ve Protagoras adı Yunanlılar arasında tanınmazdı, dedi.

O ana kadar verdiği cevaplardan hoşnut kalmadığını, konuşmaya istediğim şekilde devam etmeye razı olmayacağını an-
b ladım. Bunun üzerine, sohbette işimin kalmadığını düşünerek şunları söyledim: «Protagoras, seninle, hoşuna gitmeyen bir yönteme uygun olarak konuşmayı ben de istemem; ama benim düzeyime inerek konuşmak istediğin zaman, emrine amadeyim. Senin hem kısa hem uzun konuşmayı bildiğini (becerikli bir insansın çünkü) söylüyorlar. Sen de itiraf ediyorsun bunu;
c bense tersine hiçbir şey anlamıyorum uzun konuşmalardan, bu kusuruma üzülmekten başka şey gelmiyor elimden. Konuşmanın devam etmesi için, her iki şekilde konuşmakta da usta olan sen, güçsüzlüğümün düzeyine inerek konuşmalıydın; ama bunu istemediğine göre (zaten uzun sözlerini dinlememe izin vermeyecek bir işim de var, bir yere gitmem gerek), seni dinlemekten çok zevk alacağım halde gitmek zorundayım.»

Sözümü bitirirken kalkmaya davrandım. Ama Kallias sağ
d eliyle elimi yakalayıp, sol eliyle eteğime sarılarak, «Seni bırakmayacağız, Sokrates; çünkü benim için dünyada seninle Protagoras arasındaki bir tartışmayı dinlemek kadar zevkli hiç-

bir şey olamaz; hadi, bu zevki esirgeme bizden,» dedi. Ayakta, çıkmaya hazır bir halde cevap verdim: «Ey Hipponikos'un oğlu, senin bilgelik aşkına eskiden beri hayrandım; şimdi de çok e
beğendim seni, kutlarım. Bu yüzden, elimde olan bir şey isteseydin, esirgemezdim. Ama bu, genç koşucu Himera'lı Krison'a ayak uydurmamı, ya da bir uzun mesafe koşucusu ya
da bir günde uzun mesafeleri aşan bir haberciyle yarışmamı 336
istemek gibi bir şey. Böyle bir isteğe, 'Bu koşuculara ayak uydurmayı senin kadar ben de isterdim ama imkânsız bu; ikimizi mutlak aynı yarışta görmek istiyorsan, Krison'a yalvar da güçsüzlüğümün düzeyine insin. Ben hızlı koşamıyorum çünkü, o ise yavaş koşabilir,' diye cevap verirdim. Protagoras ile konuşmamızı dinlemek istediğine göre de, başlangıçta yaptığı
gibi kısa sözcüklerle yalnız sorularıma cevap vermesi için yal- b
var ona; böyle yapmazsa ne biçim bir konuşma olur bu? Kanımca bir toplulukta karşılıklı konuşmak ile halka söylev çekmek, iki farklı şeydir.» Kallias, «Evet ama Sokrates bir düşün bak: Protagoras, sen nasıl istediğin biçimde konuşuyorsan, kendine de dilediği biçimde konuşma izni verilmesini isterken haklı görünüyor,» dedi.

Burada Alkibiades söze karışarak şunları söyledi: «Doğru davranmıyorsun Kallias, çünkü Sokrates uzun söylevler vere-
mediğini, bu noktada Protagoras'ın üstünlüğünü kabul ettiğini c
söylüyor. Ama iş bir tartışmayı yürütmeye, sorular sorup cevaplar almaya geldi mi, herhangi bir kimseden aşağı olmasına şaşarım doğrusu. Protagoras da tartışmada Sokrates'ten aşağı olduğunu kabul ederse, Sokrates'in diyeceği kalmaz. Ama üstünlük iddiasına kalkışıyorsa her soruya uzun söylevlerle cevap vermeyi bırakıp, sorular, cevaplarla tartışmayı kabul etsin; kanıtlardan sıyrılmayı, cevap vermekten kaçınmayı bıraksın, dinleyenlerin çoğuna söz konusunun ne olduğunu unutturacak kadar uzatmasın sözlerini. Çünkü kendisi şaka olsun
diye belleğinin olmadığını ileri sürüyor ama ben, Sokrates'in d
hiçbir şeyi unutmayacağına eminim. Herkesin düşüncesini söylemesi gerektiğine göre, bence Sokrates'in isteği daha yerinde.»

Alkibiades'ten sonra, yanılmıyorsam, Kritias söze karıştı: «Prodikos ve Hippias,» dedi, «sanırım Kallias, Protagoras' e
ın tarafını tutuyor, Alkibiades ise aklına ne taktıysa onun haklı çıkmasını ister hep. Ama biz, ne Sokrates'in tarafını tutacağız 337

ne de Protagoras'ın; tarafsız olarak, konuşmayı yarım bırakmamalarını rica edelim ikisinden de.»

Kritias'ın bu sözlerinden sonra Prodikos aldı sözü: «Bence haklısın Kritias; bu çeşit konuşmalarda bulunanlar iki konuşmacıyı da taraf tutmadan dinlemelidir, ama eşitlikle değil. Her ikisini de tarafsız bir kulakla dinlemeli, ama aralarında değer terazisini dengede tutmayıp, daha usta olanın kefesini ağırlaştırmalı, bilgisiz olanınkini hafifleştirmelidir. Protagoras,
b Sokrates! Hatırımızı kırmayıp tartışmanızı ben de rica ediyorum; tartışın ama çekişmeyin. İyi niyetli dostlar tartışır, düşmanlar ile hasımlarsa çekişir. Sözümü tutarsanız, bize en güzel tartışmanın nasıl olduğunu gösterecek ve konuşan sizler, dinleyen bizlerin övgümüzü demiyorum ama, takdirimizi kazanacaksınız. Çünkü takdir dinleyicilerin ruhundan gelir, içtendir; övgü ise çoğunlukla asıl düşüncesini gizleyip, yalan söyleyenlerin dudaklarından çıkar. Sizi dinleyen bizler de zevk de-
c ğil sevinç duyacağız; çünkü sevinç, öğrenen, bilgeliğe erişen aklın doyurulması; zevk ise, yemekle ya da buna benzer hoş bir duyumla bedenin doyurulmasıdır.» Toplantıdakilerin çoğu Prodikos'un bu söylevini alkışladı.

Prodikos'tan sonra bilgin Hippias şunları söyledi: «Burada bulunan hepimizi akraba, bağlaşık, yurttaş sayıyorum. Ya-
d sa bakımından değil ama, doğa bakımından: benzer, doğal olarak benzerin akrabasıdır çünkü, ama insanların tiranı olan yasa, doğayı bile zorlar sık sık. Bu yüzden, eşyanın özünü bilen, Yunanlıların en bilgilileri olan, bu sıfatla ve Yunanistan' da bilgeliğin merkezi olan bu şehirde, bu şehrin en ünlü en zengin evinde toplanan bizlerin, ünümüze yakışmayacak sözler etmemiz, en bayağı insanlar gibi birbirimizle çekişmemiz
e utanç verici bir şey olur. Protagoras, Sokrates! Bunun için anlaşmanızı, yargıç olarak bize güvenip orta bir yol tutmanızı rica ediyor, öğütlüyorum. Sen Sokrates, Protagoras'ın hoşuna
338 gitmiyorsa, kısa sorulu cevaplı konuşmanın kesin şekline çok bağlanma; bize daha güzel, daha görkemli gelmeleri için sözlerinin dizginlerini gevşet. Sen de Protagoras, güzel konuşma denizinde, kendini pupayelken elverişli rüzgâra kaptırıp, karadan görülmeyecek kadar açılma. İkiniz de orta yolu tutun. Buna inanıyorsanız böyle yapar; her ikinizin sözlerinde de ge-
b rekli ölçüyü gözetecek bir yargıç, bir başkan, seçersiniz.»

Herkes beğendi bu teklifi ve onayladı. Kallias beni gön-

dermeyeceğini söyledi, bir başkan seçmem istendi. Sözlerimize bir hakem seçmenin gereksiz bir şey olacağını söyledim: «Gerçekten de, bizden değersiz biri seçilirse, değersizin değerlileri yönetmesi yakışıksız olur; bize eşit biri seçilirse gene uygun olmaz: çünkü bize eşit biri bizim gibi davranacak, seçim gereksiz olacaktır. 'Ama kendinizden daha değerli birini seçin,' diyeceksiniz. Doğrusu Protagoras'tan daha değerli birini bulamazsınız bence. Ondan daha değerli olmayan birini seçerek onu Protagoras'tan üstün sayarsanız da, değersiz bir insanmış gibi başına bir denetleyici koymakla Protagoras'a hakaret etmiş olursunuz. Bana gelince, ben böyle şeye aldırmam. Ama dileğinizi yerine getirmek için, konuşmamızın devam etmesi ve toplantımızın dağılmaması için şöyle yapabilirim: Protagoras cevap vermek istemiyorsa soruları o sorsun; ben cevap verir, aynı zamanda da bence soru sorulduğu zaman nasıl cevap vermek gerektiğini göstermeye çalışırım ona. Dilediği bütün sorulara cevap verdikten sonra, benim yaptığım gibi sorulara cevap verme sırası ona gelir. O zaman, yalnız soruya cevap vermeyi istemezse, demin konuşmamızın kesilmemesi için bana nasıl rica ettinizse, bu defa birlikte ona rica ederiz. Bu iş için başkan seçmek gereksiz, hep birden başkanlık edersiniz.» Herkes uygun buldu böyle davranmayı. Protagoras'ın pek hoşuna gitmemişti ama, önce sorular sormaya, yeterince sorduktan sonra da benim soracaklarıma kısa cevaplar vermeye razı olmak zorunda kaldı. Şöyle başladı:

— Sokrates, bence eğitimin başlıca konusu şiir bilgisidir, yani şairlerin eserlerinde iyi ile kötüyü ayırt edebilmek, bunları çözümleyip yol açtıkları soruları cevaplandırabilmek yeteneğidir. Şimdi sana bizi deminki tartışmamızın konusundan yani erdem konusundan uzaklaştırmayacak, yalnız şiir alanına götürecek (tek farkı bu olacak) bir soru soracağım. Simonides bir şiirde Tesalya'lı Kreon'un oğlu Skopas'a şöyle der:

«Eli ayağı, kafası kusursuz, lekesiz ve gerçekten iyi bir adam haline gelmenin güç bir şey olduğunu itiraf ederim.»

Bu şiiri biliyor musun, yoksa hepsini okuyayım mı?

— Gereği yok bilirim, hem de iyice incelemişimdir, dedim.

— Daha iyi, dedi. Peki nasıl buluyorsun? Güzel ve doğru mu, yoksa değil mi?

— Çok güzel ve çok doğru, dedim.

— Ama şairin söyledikleri çelişirse de güzel bulur musun?

— Hayır .

— Hele daha iyi incele bakayım, dedi.

c — Dostum, yeterince incelemiştim.

— Öyleyse aynı şiirde şöyle dediğini de biliyorsundur:

«İyi insan olmak güçtür diyen Pittakos'un sözünü de bir bilgenin ağzından çıktığı halde, doğru bulmuyorum.»

— Bu mısraları da, demin söylediğim mısraları da aynı insanın söylediğini biliyor musun?

— Biliyorum, dedim.

— Peki bu iki parça birbirini tutuyor mu sence?

— Sanırım tutuyor dedim. (Bu cevabı verirken, haklı olanın o olmasından da korkuyordum biraz.) Ya sen ne dersin, sence tutmuyor mu?

— Aynı anda iki şeyin olduğunu söyleyen bir insanı nasıl
d tutarlı konuşuyor sayabilirim? Önce, gerçekten iyi bir insan haline gelmenin güç olduğu ilkesini kendi koyuyor; sonra, aynı şiirde birkaç mısra sonra bunu unutup kendisiyle aynı şeyi, erdemli olmanın güç olduğunu söyleyen Pittakos'u tıpkı kendisi gibi konuştuğu halde beğenmiyor, kınıyor. Oysa kendisiyle aynı şekilde konuşan birini kınamakla, kendini kınadığı veya ilk parçada ya da ikinci parçada yanıldığı besbelli.

e Bu söylevi dinleyenlerin çoğu gürültüyle alkışladı. Ben de önce usta bir boksörden yumruk yemiş gibi sersemledim, bu sözlerden ve alkış gürültüsünden başım dönmeye başladı. Sonra, doğrusunu söyleyeyim, şairin düşüncesini incelemek için zaman kazanmaya çalıştım; bu yüzden Prodikos'a dönüp şöyle dedim: «Prodikos, Simonides senin yurttaşındır; yardımına koşman doğru olur sanırım. Homeros'da, Akhilleus'un sıkıştır-
340 dığı Skamandros'un Simoeis'e,

'Sevgili kardeşim, bu güçlü savaşçıyı durdurmak için birlik olalım,' diyerek yardıma çağırması gibi, ben de senden yardım istemeliyim. Protagoras'ın Simonides'imizi devirmemesi için yardıma çağırıyorum seni. Devrilmemesi için senin bilimin; sana demin bir sürü güzel şey söyleten, istek ile arzu ara-
b sındaki küçük farkı ayırttıran bilimin gerekli. Gene yararlan ondan ve Simonides'in çelişkiye düşmediğini sanan benimle aynı düşüncede olup olmadığını söyle. Ama önce kendi düşünceni bildir bize, Prodikos: sence belli bir hale gelmek ile olmak aynı şeyler midir, farklı şeyler mi?»

Prodikos,

— Zeus hakkı için, farklı şeylerdir, diye cevap verdi.

— Simonides de, ilk parçada, «gerçekten iyi bir insan haline gelmenin güç» olduğunu söylerken, kendi düşüncesini açıklıyor, değil mi? c

— Evet.

— Pittakos'u kınamasıysa, Protagoras'ın sandığı gibi, tekrarlanan kendi sözlerinden değil, farklı bir sözden; çünkü Pittakos, Simonides gibi erdemli hale gelmenin değil, erdemli olmanın güç olduğunu söyler. Protagoras, bak. Prodikos, «haline gelmek» ile «olma»nın aynı şey olmadıklarını söylüyor. Eh, d «haline gelmek» ile «olmak» iki ayrı şeyse, Simonides de çelişkiye düşmemiştir. Belki Prodikos ve daha birçok kimse Hesiodos'la birlikte iyi bir insan haline gelmenin güç olduğunu söyleyeceklerdir, çünkü «tanrılar erdemin önüne alın terini koymuşlardır; ama erdeme ulaşmak güçse de, bir defa doruğuna varıldı mı, elde tutulması kolaylaşır.»

Prodikos bu sözleri beğendi, ama Protagoras, «Sokrates yorumunla, metnin kusurunu gidereyim derken, büsbütün artırıyorsun,» dedi. e

— O halde sence kötü bir iş yapıyorum ben, Protagoras; gülünç bir hekimim: hastalığı iyileştireyim derken azdırıyorum, dedim.

— Evet, öyle, dedi.

— Nasıl olur?

— Şair senin yaptığın gibi erdemi elde tutmanın kolay bir şey olduğunu söyleseydi, pek bilgili biri sayılmazdı; erdemi elde tutmanın en güç şey olduğunu herkes bilir. 341

— Zeus hakkı için, Prodikos'un tartışmamızı dinlemesi büyük talih! diye haykırdım; çünkü Prodikos'un Simonides'e, hatta daha da eskilere dayanan bilimi, tanrısal, eski bir bilim bence. Ama bunca şey bilen senin bu bilimden habersiz olduğun anlaşılıyor; bense Prodikos'un öğrencisi olduğumdan iyice bilirim. Bu yüzden sanırım, burada Simonides'in güç sözcüğünü belki de senin anladığından başka anlamda kullandığını b düşünmüyorsun. Bu duruma korkunç sözcüğünde düşerim ben; bu yüzden seni ya da bir başkasını övmek için; «Protagoras bir bilgin ve korkunç bir insandır,» dediğim zaman Prodikos hep azarlar beni: «İyi şeylere korkunç demeye utanmıyor musun?» der. Çünkü onca korkunç sözcüğü yalnız kötü şeyleri belirtir. Gerçekten de korkunç zenginlik, korkunç

barış, korkunç sağlık denmez hiçbir zaman, ama korkunç hastalık, korkunç savaş, korkunç yoksulluk denir; dolayısıyla korkunç olan şey kötüdür. Bunun gibi, güç sözcüğü de, Keoslular ve Simonides için kötü bir anlama ya da senin bilmediğin başka bir anlama gelebilir. Prodikos'a soralım bunu. Simonides'in dilini açıklamak için ona başvurmak gerekir. Söyle bize Prodikos, Simonides güç sözcüğüyle ne demek istiyordu?

— Kötü, dedi.

— Prodikos! Simonides Pittakos'u demek bu yüzden yani erdemli olmak güçtür dediği için kınıyor, erdemli olmak kötüdür diye anladığı için.

Prodikos,

— Simonides'in burada, Pittakos'un terimlerin gerçek anlamlarını bilmediğini (Pittakos Midillili olduğundan barbar bir lehçe konuşmaya alışkındı çünkü) göstermekten, onu bu yüzden kınamaktan başka şey istediğini düşünebilir misin Sokrates? dedi.

— Prodikos'un söylediklerini duyuyor musun, Protagoras? Bunlara karşı söyleyecek bir şeyin var mı?

Protagoras,

— Gerçeğe çok uzaksın Prodikos, diye cevap verdi. Ben, Simonides'in güç sözcüğünü hepimizin kullandığı anlamda kullandığına; kötü olan şeyi değil, yapılması kolay olmayan, zahmetli şeyi belirttiğine eminim.

— Ben de aynı düşüncedeyim Protagoras, dedim; Simonides bunu demek istemiştir. Prodikos da böyle olduğunu çok iyi bilir, ama şaka ediyor, düşünceni savunup savunamayacağını görmek için seni sınamak istiyordu. Zaten hemen sonraki cümlede Simonides'in güç sözcüğünü kötü anlamında kullanmadığının çürütülmez bir kanıtı var. Şöyle diyor:

«Yalnız bir tanrı yararlanabilir bu ayrıcalıktan».

Simonides'in erdemli olmanın kötü olduğunu savunup sonra hemen arkasından yalnız bir tanrının erdemli olabileceğini, bu imtiyazın yalnız tanrılara vergi olduğunu söylemesi mümkün mü? Öyle olsa, Prodikos Simonides'i, Keos'luluğa layık olmayan bir ahlaksız gibi göstermiş olurdu. Peki ama, Simonides'in bu şiiri yazmaktaki amacı neydi acaba? Sen şairleri yorumlamak diye adlandırdığın şeyde bilgimi denemek istersen, düşüncemi söyleyeyim, yok, sen söylemek istersen, sana bırakırım sözü.

Protagoras, teklifime «Nasıl istersen öyle yapalım Sokrates,» diye cevap verdi. Prodikos, Hippias ve öbürleri de «Sen söyle sen söyle!» diye tutturdular.

— Peki, bu şiir üstüne ne düşündüğümü anlatmaya çalışayım, dedim. Girit ve Lakedaimon, Yunanistan'da felsefenin b
en eski, en gelişmiş olduğu bölgelerdir ve dünyanın hiçbir yerinde bu bölgelerdeki kadar çok sofist bulunmaz. Ama bu halklar bunu saklayarak, Protagoras'ın sözünü ettiği sofistler gibi, cahil göstermek isterler kendilerini. Bilgelikte bütün Yunanlılardan üstün olduklarını belli etmemek için ve gerçek üstünlüklerinin bilgelikte olduğu öğrenilirse, herkesin bilgelik yolunda uğraşmaya başlayacağına inandıklarından, yalnız savaş sanatında ve cesarette üstün görünmek isterler. Oysa yeteneklerini böyle gizleyerek, çeşitli devletlerdeki Lakedaimon' c
luluk taslayanları yanlış yola sürüklemiş; Lakedaimon'luların Yunanlılardan üstünlüğünün nedenini bunlar sanarak kulaklarını harap etmelerine[7], ellerine deri kayışlar sarmalarına, beden eğitimine merak sarıp, kısacık giysiler giymelerine yol açmışlardır. Ama Lakedaimon'lular gizli görüşmelerden bıkıp da sofistleriyle serbestçe konuşmak istedikleri zaman, taklitçileri dahil bütün yabancıları kovar, sofistleriyle yabancıların haberi olmadan konuşurlar; ayrıca yurtlarında öğrendiklerini unutmalarından korktukları için, gençlerin yurt dışına çıkıp d
başka devletlere gitmelerine izin vermezler. Bu konuda Giritliler de böyle davranır. Bu iki devlette yalnız erkekler değil, kadınlar da eğitim görmüş olmakla övünürler.

Doğru söylediğimi, Lakedaimon'luların felsefi konuşmalara çok alışkın olduklarını şöyle anlayabilirsiniz: Lakedaimon'luların en bayağılarından biriyle konuşun; bütün konuşma boyunca anlamsız gibi gelecektir size. Ama ilk fırsatta usta elle e
atılan bir ok gibi öyle kısa, keskin, anlamlı bir söz atar ki ortaya, karşısındaki bir çocuk gibi görünür onun yanında. Böyle özlü sözler bulma yeteneğine ancak çok iyi eğitim görmüş insanlarda rastlanabileceği için günümüzde, eskiden bazı kimselerin de fark ettiği gibi, Lakedaimon eğitiminin, beden eğitimi anlayışından çok felsefe anlayışına dayandığı belli olmuştur. 343

Bunu anlayanlar arasında Miletos'lu Thales, Mytilene'li Pittakos, Priene'li Bias, bizim Solon, Lindos'lu Kleobulos, Khene'li Myson ve bu bilgelerin yedincisi sayılan Lakedaimon'lu

Khilon sayılabilir. Bunların hepsi Lakedaimon eğitiminin hayranı, taraftarı, müridiydiler; bilgeliklerinin Lakedaimon'lularınkine benzediği, her birinin kısa, anılmaya değer özdeyişiy-
b lerinden kolayca anlaşılır. Bu bilgeler, bilgeliklerinin ilk ürünlerini Apollon'a sunmak için toplandıkları zaman, Delphoi tapınağının üstüne dillerden düşmeyen şu özdeyişleri kazdırmışlardı: «Kendini bil» ve «Aşırılıktan kaçın.»

Peki, bütün bunları neden mi söylüyorum? Size eski bilgelerin tarzının başlıca özelliğinin Lakedaimon'lulara özgü bir kısalık ve özlülük olduğunu göstermek için. Özellikle Pittakos'un şu sözü dilden dile dolaşır, bilgelerce övülür:

«İyi adam olmak güçtür». Bir bilge sayılmak şerefine ulaş-
c mak isteyen Simonides, bu özdeyişi ünlü bir pehlivanı yere serer gibi yıkarsa, çağının insanları arasında isim yapacağını biliyordu. İşte Simonides bu özdeyişi, söylediğim amacı güderek yıkmak istediği için yazmıştır bütün o şiiri; hiç değilse ben öyle olduğunu sanıyorum.

Şimdi hep birlikte inceleyip haklı olup olmadığını görelim. Önce Simonides erdemli hale gelmenin güç olduğunu söylemek isteseydi (eğer Simonides'in Pittakos'la çekiştiği farz edilmezse), cümlesine o «itiraf ederim» sözünü eklemesi man-
d tıksız görünürdü. Bu «itiraf ederim» kesinlikle gereksiz bir ekleme çünkü. Pittakos «erdemli bir insan olmak güçtür» deyince ona, «Hayır, ama itiraf ederim ki gerçekten erdemli bir insan haline gelmek güçtür,» diye cevap verirken; gerçekten erdemli demek istemiyor. Burada «gerçekten» sözü, sanki erdemli insanların bir kısmı gerçekten erdemliymiş de öbürleri
e gerçekten erdemli değillermiş demek istermiş gibi erdemli sözüne bağlanmıyor. Çünkü böyle bir şeyi ileri sürmek saçma olurdu ve Simonides'e yakışmazdı. Burada, «gerçekten» sözcüğünün cümlede devrik olarak kullanıldığını, Pittakos ile Simonides'in karşılıklı konuştuklarını, söze önce Pittakos'un başlayarak «Dostlarım, erdemli olmak güçtür,» dediğini, «Simo-
344 nides'in ise «Yanılıyorsun Pittakos, eli, ayağı, kafası kusursuz ve lekesiz bir adam olmak değil ama o hale gelmek, itiraf ederim, gerçekten güçtür,» diye cevap verdiğini kabul etmek gerekir. Bu şekilde, cümlede «itiraf ederim»i sıkıştırmasının mantıklı, «gerçekten» sözünün asıl yerinin de sonda olduğu görülür. Sonraki bütün mısralar da bu iki sözcüğe verilen değeri
b gösterir. Şiirde birbirini tutan daha pek çok ayrıntı vardır;

zariflikle kesinliği eksiksiz bir şekilde birleştirir çünkü. Ama bu küçük parçaları incelemek zaman ister. Bu yüzden şiirin genel özelliğini ve amacını açıklayıp başından sonuna kadar temel hedefinin Pittakos'un sözünü çürütmek olduğunu göstermekle yetineceğim.

Gerçekten birkaç mısra sonra ne der Simonides? Nesre çevirirsek şunu: «İtiraf ederim ki iyi insan haline gelmek gerçekten güçtür; gene de bir süre için bu hale gelmek mümkündür; ama bu hale gelince hep böyle kalmak yani Pittakos, senin dediğin gibi iyi bir insan olmak imkânsızdır ve insan gücünün üstündedir; yalnız tanrıya özgü bir ayrıcalıktır. Ama altından kalkılmaz bir felaketle yere serilirse, insan için kötü hale gelmemek mümkün değildir». c

Peki, sözgelişi bir geminin idaresinde, altından kalkılmaz bir felaketle yere serilen kimdir? Bilgisiz olan değil elbet; bilgisiz olan hep yere serilir çünkü. Aynı şekilde, yatan bir adamın yere serilemeyeceği ama ayakta duran bir adamın yere serilip yatırılabileceği gibi; altından kalkılamaz bir felaket de, elinde imkânlar olmayanı seremez. Bu yüzden şiddetli bir fırtına kaptanı, kötü mevsimin bastırması çiftçiyi, buna benzer bir aksilik de hekimi çaresiz bırakabilir. İyi bir insanın kötü olması, bir başka şairin de «İyi insan bazen kötüdür, bazen iyi» dediği gibi gerçekten mümkündür. Ama kötü insanın kötü haline gelmesi imkânsızdır, o ister istemez hep kötüdür. Böylece, çalışkan, bilge ve iyi bir insanın, altından kalkılmaz bir felaketle yere serilince kötü olmaması mümkün değildir. Pittakos, sen erdemli olmanın güç olduğunu savunuyorsun; gerçekte erdemli hale gelmek güç ama mümkün; olmak ise, imkânsızdır; d e

«Çünkü her insan iyi yapınca iyi, kötü yaptığı zaman kötüdür.»

Peki yazıda iyi yapmak nedir, insanı yazmada iyi kılan şey nedir? Harfleri öğrenmesi elbette. Ya iyi bir hekim olmak için, iyi hekimlik yapmak için ne gerek? Hastaları tedavi etmeyi öğrenmek tabii; hastaları iyi tedavi edemeyen hekim kötü hekimdir. Peki, kim kötü hekim haline gelebilir? Bunun ilk koşulu önce hekim, sonra iyi hekim olmaktır; ancak o zaman kötü hekim haline gelinebilir. Ama hekimlikten anlamayan bizler, hasta tedavisinde başarısız olmakla hekim haline gelemeyiz. Dülgerlik ve öbür mesleklerde de böyledir bu. Oy- 345

b sa, başarısız olmakla hekim haline gelemeyen biri, kötü hekim haline de gelemez tabii. Bunun gibi, iyi insan; yaşlılık, çok çalışma, hastalık, ya da başka bir neden yüzünden kötü hale gelebilir. Çünkü başarısızlığın tek nedeni, bilginin elden gitmesidir. Ama kötü insan, kötü haline gelemez, çünkü hep kötüdür; kötü hale gelebilmesi için daha önce iyi olması gerekir. İşte şiirin bu bölümü de devamlı bir şekilde iyi insan olmanın imkânsız olduğunu, ama aynı insanın iyi hale gelmesi-
c nin de, kötü hale gelmesinin de mümkün olduğunu ve iyi halde en uzun zaman kalanların en erdemliler olduğunu, tanrıların da onları sevdiğini kanıtlamaya çalışıyor.

Yani bütün bunlar hep Pittakos'a karşı yazılmıştır, şiirin devamı daha iyi gösterir bunu. Şöyle der çünkü:

«İşte bu yüzden bulunması imkânsız bir şeyi aramayacak; bana verilen hayat parçasını koca dünyanın meyvelerini toplayan bizler arasında, kesinlikle kusursuz bir adam aramak gibi gerçekleştirilmesi imkânsız bir umut peşinde, boş yere harcamayacağım. Ama böyle birini bulursam, gelir söylerim
d size.»

Pittakos'un sözlerine, bütün şiir boyunca hep bu şiddetle hücum edilir:

«Seve seve kötülük yapmayan her insanı onaylar, severim; ama ihtiyaçla mücadele, tanrılar için bile imkânsızdır.»

Bu mısralarm hedefi de aynıdır; çünkü Simonides, sanki bir insanın seve seve kötülük etmesi mümkünmüş gibi, seve seve kötülük etmeyen bir insanı övdüğünü söyleyecek kadar bilgisiz değildir.

Ben, filozoflar arasında, bir insanın seve seve günah işleyeceğini, seve seve utanç verici kötü hareketlerde bulunacağını düşünebilecek tek kimse olmadığına hemen hemen emi-
e nim. Tersine, hepsi utanç verici, kötü hareketlerde bulunanların bunları istemeye istemeye yaptıklarına emindir; Simonides de seve seve kötülük yapmayan insanı övdüğünü söylemeyip, «seve seve» sözünü kendine bağlıyor; çünkü iyi bir insanın sık sık başkalarına dostluk göstermek, onları övmek zorunda kaldığını düşünüyordu. Sözgelişi, insan bazen anasının, babasının, yurdunun; yakını olan başkalarının kötülüğüne uğ-
346 rar. Böyle bir durumda kötüler; analarının, babalarının, yurtlarının bu kötülüğünü bir çeşit sevinçle karşılayıp ihmallerinden dolayı karşılaşacakları suçlama ve hareketlerden kur-

tulabilmek için bu kötülükleri herkese yayar, şikayet ederler. Böylece sonunda şikayet konusunu abartmaya, zorlamayla doğan düşmanlıklarını seve seve büyük bir kin haline getirmeye vardırırlar işi. İyi insanlarsa, tersine, yakınlarının kusurlarını örtmeye çalışır, onlar hakkında iyi şeyler söylemeye zorlarlar kendilerini. Akrabalarının ya da yurtlarının haksızlıkları, içlerinde biraz öfke uyandırsa bile, kendi kendilerini yatıştırır, kendilerini onları sevmeye ve haklarında iyi şeyler söylemeye zorlayarak barışırlar onlarla.

Simonides kuşkusuz birçok defa ,kendisinin de bir tiranı ya da buna benzer birini isteye isteye değil de zorla övdüğünü fark etmiştir. Şöyle diyor Pittakos'a:

— Seni eleştirmem, kavga çıkarmayı sevdiğimden değil, Pittakos!

«Bir insanın kötü ve çok korkak olmaması, devletlerin koruyucusu olan doğruluğu bilmesi ve aklı başında olması yeterlidir benim için. Böyle bir adamı ayıplamam, ayıplamayı sevmem çünkü. Ahmakların soyu sayılamayacak kadar kalabalıktır gerçekten; hem de ayıplamaktan hoşlananları bıktıracak kadar kalabalıktır.»

«Ayıbın lekesini taşımayan her hareket iyi sayılmalıdır.» Bunları söylerken, siyahın karışmadığı her şey beyazdır demek istemiyor; pek çok kişi gülünç bulurdu bunu. Söylemek istediği şey, eleştirmesini sona erdirmek için, tam orta yolu seçtiğidir. «Koca dünyanın meyvelerini toplayan bizler arasında kesinlikle kusursuz bir insan aramıyorum; ama bulursam, gelir size söylerim,» diyor. «Bu yüzden, kusursuz olarak hiç kimseyi övmeyeceğim, ama hiçbir kötülük yapmayan orta insanla yetinir, böyle olan her insanı sever ve överim (burada Pittakos'la konuştuğu için Mytilene lehçesini kullanıyor), seve seve («seve seve»yi, peşinden gelen kelimelerden, konuşmada bir duraklama yaparak ayırmak gerek) kötülük yapmayan her insanı sever, överim; oysa bazı insanları istemeye istemeye sever, överim; bu yüzden, Pittakos, sen de yarı yarıya doğru bir şey söyleseydin, seni de azarlamazdım. Ama tersine ana meseleler üstüne çok yanlış şeyler söylüyor ve doğru söylediğini sanıyorsun. Bu yüzden azarlıyorum seni,» diyor.

Prodikos, Protagoras! İşte bu şiiri yazarken Simonides'in hedefi buydu bence.

Bunun üzerine Hippias, «Sokrates bence de senin şairi yorumlayışın çok güzel; ama ben de iyi bir açıklama yapabilirim, isterseniz anlatayım,» dedi.

b Alkibiades de «Tabii isteriz Hippias, ama bir başka defa,» dedi. «Şimdi Protagoras'la Sokrates'in aralarındaki anlaşmaya uymaları ve Protagoras'ın isterse Sokrates'e sorular sorması; yok, cevap vermeyi tercih ederse, soruları Sokrates'in sorması doğru olur.»

c — Ben kararı Protagoras'a bırakıyorum, dedim. Dilediği gibi davransın. Ama bana kalırsa Protagoras, şiirleri, mısraları bir yana bırakıp sana başlangıçta sorular sorduğum konuyu ele almalıyız tekrar. Bu konuyu seninle birlikte deşerek iyi bir sonuca bağlamak isterim. Bence şiir üstüne bu konuşmalar, bayağı ve bilgisiz insanların ziyafetlerine pek benziyor. Bilgisizliklerinden ötürü, sesleri, sözleriyle ziyafeti kendileri
d renklendiremediklerinden, flavta çalgıcılarının fiyatını artırır; bu yabancı sesi, flavtaların sesini, pek pahalı öder ve flavtaların sesiyle konuşurlar birbirleriyle. Oysa seçkin, iyi yetişmiş insanların ziyafetlerinde ne flavta çalgıcısına rastlanır, ne dansöze, ne de lavta çalanlara. Bu hafiflikler, bu saçmalıklar olmaksızın, konuklar, birbirleriyle konuşacak kadar bilgili olduklarından, şarabı kaçırdıkları zaman bile kendi öz sesleriyle
e sırayla konuşup, birbirlerini dinlerler. Aynı şekilde, bu gibi insanları (aramızda bazıları öyle olmakla övünüyor) bir araya getiren toplantılarda da ne yabancı seslere gerek vardır ne de söylemek istediklerini kendilerine sorup anlayamadığımız, sözlerine konuşmacıların başka başka anlamlar verdikleri, ama tartışılan sorunun içinden çıkmayı başaramadıkları şairlere.
348 Değerli insanlar bu çeşit konuşmalardan kaçınır, birbirleriyle konuşurken kendi sözlerini söyler, birbirlerinin bilgeliklerini karşılıklı olarak kendi söylevlerinde ölçerler. İşte bence, sen ve ben bu insanları örnek almalıyız. Şairleri bir yana bırakıp, kendi olanaklarımızla konuşarak gerçeği ve kendi gücümüzü bulmaya çalışalım. Soru sormaya devam etmek istiyorsan, cevap vermeye hazırım; istemiyorsan, yarım bıraktığımız tartış-
b mayı sonuca ulaştırmak için bırak, ben sorayım.

Bu ve bunun gibi sözlere rağmen, Protagoras bir şey söylemiyordu. O zaman Alkibiades, Kallias'a dönerek şöyle dedi: «Kallias, Protagoras cevap verip vermeyeceğini söylememekle doğru bir iş mi yapıyor sence? Bence hayır. Ya konuşsun,

ya da konuşmayacağını itiraf etsin ki, onun hakkında ne düşüneceğimizi bilelim; sonra Sokrates bir başkasıyla ya da dileyen başka iki kişi birbiriyle tartışır.» c

Bunun üzerine, sanırım Alkibiades'in sözleriyle, Kallias'ın ve hemen herkesin yalvarmasından sıkılan Protagoras, istemeye istemeye tartışmaya devama karar verip soruları benim sormamı, cevap vereceğini bildirdi.

O zaman şöyle dedim: «Protagoras seninle tartışırken, şu anda aklıma takılan soruları çözmekten başka bir hedefim olduğunu sanma; Homeros'un şu sözünde çok haklı olduğuna inanırım:

'İki kişi birlikte giderken, biri daha önce fark eder...'[18] çünkü biz insanlar bir araya geldik mi, hepimiz, her fırsatta hareket etmek, konuşmak, düşünmek için daha çok güç buluruz; 'birisi bir düşünce buldu mu,' bu düşünceyi açacak, doğru olduğunu söyleyecek birini bulana kadar koşturur durur. Ben de herkesten çok seninle konuşmaktan bu yüzden hoşlanıyorum; değerli insanların inceleyeceği bütün sorunları, özellikle erdem sorununu çözmekte senin eşsiz olduğuna inanıyorum çünkü. Hem senden başka kime danışabilirdim ki? Kendileri erdemli oldukları halde başkalarını erdemli kılamayan kimseler gibi, yalnız iyi bir insan olduğunu söylemekle kalmıyorsun sen; hem kendin erdemlisin, hem başkalarını da erdemli kılabiliyorsun ve kendine öyle güvenin var ki, meslektaşlarının saklayan öbürlerinin tersine, ne olduğunu bütün Yunanistan'a açıkça bildirdin, sofist adını aldın. Eğitim ve erdem öğretmeni olduğunu söyleyip derslerine karşılık ilk kez ücret alıyorsun. Nasıl olur da bu sorunları incelemeye çağırmayız, sorular sormaz, konuşmayız seninle? İmkânsız bu. d e 349

«Bu yüzden, incelediğimiz konuda demin sana sorduğum şeyleri en baştan alarak bazılarını bana hatırlatmanı, bazılarını da benimle birlikte incelemeni istiyorum. Yanılmıyorsam, şöyleydi incelediğimiz sorun: bilim, ölçülülük, cesaret, doğruluk ve dindarlık tek bir şeye verilen beş ayrı ad mıdır; yoksa bu adların her biri kendine özgü özellikleri olan, öbürlerinden ayrı ve farklı bir şeyi mi belirtiyor? Sen bunların tek bir şeyin adları olmadığını, bu adların her birinin ayrı bir şeye bağlandığını; ayrıca her birinin erdemin ayrı bir parçası olduğunu, birbirlerine ve parçası oldukları bütüne benzeyen altın parçaları gibi değil de, parçası oldukları bütünden ve birbir- b c

lerinden farklı olan, her birinin kendine has özelliği olan yüzün parçaları gibi olduklarını savunuyordun. Hâlâ aynı düşüncedeysen, söyle. Fikrini değiştirdiysen, şimdikini açıkla. Şimdi deminkinden biraz farklı düşünüyorsan sıkıştırmayacağım seni. Az önceki sözlerini beni sınamak için söylemiş olduğunu
d sanıyorum çünkü.»

— Peki, cevap vereyim Sokrates, dedi. Bunların hepsi erdemin parçalarıdır ve dördü oldukça benzer birbirine, ama cesaret bütünüyle farklıdır öbür dördünden. Doğru söylediğimi şundan anlayacaksın: çok eğri, çok dinsiz, çok sefih, çok cahil birçok insan vardır ama, gene de çok cesurdurlar.

— Dur bakalım, dedim, bu sözlerin incelemeye değer. Ce-
e sur insan sözünden ne anlıyorsun? Cüretli insanları mı, yoksa başka bir şey mi?

— Cüretli insanları, çoğunluğun çekindiği işlere atılanları.

— Peki, söyle bakalım, erdemi güzel bir şey mi sayıyor, onu öğretmeyi meslek edindiğine göre güzel bir şey diye mi öğretiyorsun?

— Çok güzel bir şey diye: tersini söylemek için aklımı kaybetmiş olmam gerek.

— Ama bir kısmı güzel, bir kısmı çirkin midir, yoksa bütünüyle güzel midir?

— Bütünüyle, olunabileceği kadar güzel.

350 — Kuyulara kimler cüretle iner, biliyor musun?

— Evet, dalgıçlar.

— Dalmayı bildikleri için mi yoksa başka bir nedenle mi?

—Dalmayı bildikleri için.

— Ya at üstünde cüretle dövüşenler? Biniciliği bilenler midir, bilmeyenler mi?

— Bilenler. Aradığın şey buysa, geri kalan her şey için de öyle: bilenler bilmeyenlerden daha cüretlidir ve öğrendikten sonra, önceki hallerinden daha cüretli olmuşlardır.

— Ama bütün bunları öğrenmedikleri halde gene de bu
b işlere atılan insanlara rastlamadın mı hiç?

— Rastladım, hem de çok cüretli bir şekilde atılıyorlardı.

— Bu cüretli adamlar da cesur mu?

— O zaman cesaret çirkin bir şey olurdu, böyleleri çılgındır çünkü.

— Nasıl tanımlamıştın sen cesur insanları? Cüretli olduklarını söylememiş miydin?

— Gene söylerim. c

— Öyleyse bilgisiz oldukları halde cüretli olan insanlar cesur değil çılgındır. Az önce sözünü ettiklerimiz, en bilgili olanlar da en cüretli, dolayısıyla en cesur olanlardır. O halde bilgi cesaretle aynı şeydir.

Protagoras,

— Sokrates, sorularına cevap verirken söylediklerimi iyi hatırlamıyorsun, dedi. «Cesur insanlar cüretli midir?» diye sordun bana; «Evet,» dedim. Ama, «Cüretli insanlar cesur mudur?» diye sormadın, sorsan «Hepsi değildir,» diye cevap verecektim çünkü. Benim cesur insanlar cüretlidir, sözümün yan- d lışlığını da ortaya koyamadın. Sonra, bilenlerin eski hallerinden ve bilgisiz olanlardan daha cüretli olduklarını göstererek, buna dayanarak da cesaretle bilgi aynı şeydir dedin. Bu şekilde, güçle bilginin de aynı şey olduklarını ispatlayabilirdin: Önce, «Güçlü insanlar kudretli midir?» diye sorardın, «Evet,» derdim; sonra, «Güreşmeyi bilenler bilmeyenlerden ve öğ- e renmeden önceki hallerinden daha mı kudretlidir?» derdin, «Evet,» derdim; verdiğim cevaplara dayanarak deminki gibi bir akıl yürütmeyle söylediklerimden bilgi ile kuvvetin aynı şey olduğunun anlaşıldığını ileri sürerdin. Oysa ben güçlü insanların kudretli olduğunu kabul ettiğim halde, kudretlilerin güçlü olduğunu etmedim, etmem de. Çünkü güç ile kudret aynı şey değildir. Kudret bilgiden, öfkeden, çılgınlık- 351 tan; güç ise tersine doğadan ve iyi beslenmiş bir bedenden gelir. Az önce de bu şekilde cüretle cesaretin aynı şey olmadıklarını, cesur insanların cüretli, ama cüretli insanların hepsinin cesur olmadıklarını söyledim. Çünkü kudret gibi cüret de insanlara bilgiden, çılgınlıktan ya da öfkeden; ama cesaret do- b ğadan ve iyi beslenmiş bir ruhtan gelir.

— Protagoras, insanların bazılarının iyi bazılarının kötü yaşadıklarını kabul eder misin?

— Evet.

— Sence keder ve acı içinde yaşayan bir insan iyi mi yaşamaktadır?

— Hayır.

— Ama ölünceye kadar hoş bir hayat yaşasaydı, iyi yaşamış olmaz mıydı sence?

— Evet.

— Öyleyse hoş bir hayat yaşamak iyi, hoş olmayan bir
c hayat yaşamak kötü bir şeydir.

— Hoşa giden şeyleri iyilikte araması koşuluyla.

— Nasıl, Protagoras? Sen de o harcıâlem düşünceyi paylaşıp hoş şeylerin bazılarının kötü, hoş olmayan şeylerin bazılarının iyi olduğunu mu söylüyorsun? Demek istediğim şu: Öbür sonuçlarını bırakınca, hoş şeyler hoş oldukları için iyi, aynı şekilde de hoş olmayan şeyler hoş olmadıkları için kötü değil midir?

d — Sokrates, soruna senin sorduğun kadar sade bir şekilde, hoş şeyler hep iyidir, hoş olmayan şeyler her zaman kötüdür, diye cevap vermek düşündürüyor beni doğrusu. Yalnız burada değil, yaşamda bu soruyla karşılaşabileceğim her yerde, hoş şeyler arasında bazıları iyi değildir; aynı şekilde hoş olmayan şeyler arasında bazıları kötü değildir, öbürleri kötüdür; ayrıca üçüncü bir tür, ilgisiz şeyler türü vardır ki, bunlar ne iyidir ne de kötü diye cevap vermek daha emin geliyor bana.

— Ama sence hoş şeyler, zevkle birlikte olan ya da zevk doğuran şeyler değil midir? dedim.

e — Kuşkusuz, dedi.

— O halde, «Hoş şeyler hoş oldukları için iyi değil midirler?» diye sormam; «Zevk, zevk olduğu için iyi değil midir?» diye sormak yerine geçmez mi?

— Sokrates, senin her zaman dediğin gibi, sorunu inceleyip incelememizin sonucu mantıkla uyuşursa ve hoş ile iyi bize aynı şey gibi görünürse anlaşalım, yoksa tartışmamıza devam edelim.

— Bu araştırmayı sen mi yönetmek istersin, yoksa ben mi yöneteceğim?

— Tartışmayı sen açtığın için senin yönetmen doğru olur, dedi.

— Şöyle aydınlatabiliriz konuyu belki: Tutalım ki bir
352 adamın dış yapısına bakıp sağlığı ve beden yetenekleri üstüne bir yargıya varmak gerekiyor; yüzünü ve ellerini gördükten sonra, «Hadi bakalım soyun, göğsünü ve sırtını aç ki daha iyi görebileyim,» denir ona. Araştırmamızda buna benzer bir yöntem izlemek istiyorum. Söylediklerinden iyi ve hoş üstüne düşüncelerini öğrendim, şimdi şunu isteyeceğim senden: Hadi bakalım Protagoras, düşüncenin başka bir köşesini aç bana.

Bilim üstüne ne düşünüyorsun? Düşüncelerin bu konuda da halkınkilerle aynı mı yoksa farklı mı? Halkın bilim üstüne düşüncesi aşağı yukarı şöyledir: Halka göre bilim ne kudretlidir ne de yönetme ve komuta etme gücü taşır. Bilimde bu güçlerin bulunduğunu kabul etmek yerine, insanı yönetenin bilim değil başka bir şey; bazen öfke, bazen zevk, bazen acı, ara sıra aşk, çoğunlukla korku olduğuna inanır halk. Bilime, bütün öbür şeylerin peşinde sürüklenen bir köle gözüyle bakar. Sen de aynı düşüncede misin, yoksa bilimin insanı yönetebilecek güzel bir şey olduğunu ve bir insan iyiyle kötüyü öğrendi mi, artık hiçbir şeyin onu yenemeyip bilimin buyurduğundan başka bir şey yapmaya zorlayamayacağını, insan için zekânın her şeye yeterli bir güç olduğunu mu düşünüyorsun?

— Bence de bilim senin söylediğin, Sokrates. Bilgeliğin ve bilimin insanlığın en kuvvetli şeyleri olduğunu kabul etmemek, özellikle benim için çok ayıp olur.

— Cevabın güzel ve doğru; ama insanların çoğunun seninle benim gibi düşünmediklerini; insanın çoğunlukla iyi olanı bildiğini, yapmak elinde olduğu halde yapmayıp bambaşka davrandığını ileri sürdüklerini bilirsin. Böyle davranmalarının nedenini kime sordumsa, zevke acıya ya da demin sözünü ettiğim hırslardan birine kapıldığını ve onlara yenildiğini söyledi.

— Gerçekten de, Sokrates, yalnız bu konuda değil, daha birçok şeyde de yanlış düşünüyor insanlar.

— Öyleyse benimle birlikte onları yanlış yoldan çevirmeye, zevke kapılmak, bu yüzden de bildikleri halde iyi olanı yapamamak dedikleri olayın gerçekte ne olduğunu öğretmeye çalış. Belki de onlara, «Ey insanlar, doğru yolda değilsiniz, yanılıyorsunuz,» desek şöyle sorarlardı bize: «Sokrates, Protagoras! Bu, zevke yenilmek değilse nedir? Siz ne düşünüyorsunuz? Söyleyin bize.»

— Nasıl, Sokrates, aklına her geleni hiç düşünmeden söyleyen halkın düşüncesini mi inceleyeceğiz?

— Cesaretin, erdemin öbür parçalarıyla ilişkisini ortaya çıkarmak da önemli bence, dedim. Deminki anlaşmamıza uyup, aydınlığa kavuşmanın en iyi yolu saydığım bu yolda sana kılavuzluk etmemi istiyorsan, izle beni; yok, istemiyorsan, bu kadarla bırakırım.

— Haklısın, başladığın gibi bitir, dedi.

— Soruyu tekrarlayarak, «Bizim şimdiye kadar zevke kapılma dediğimiz şey sizce nedir?» diye sorsalar şöyle cevap verirdim: «Dinleyin, Protagoras'la ben, size bunu anlatmaya çalışacağız. Dostlarım, bu zevke kapılmak dediğiniz durum başınıza, sözgelişi yemek, içmek, aşk gibi hoş şeylerde geliyor değil mi? Bu şeylerdeki kötülükleri bildiğiniz halde, gene de yapıyorsunuz, değil mi?»

«Evet,» derlerdi.

O zaman şunu sorardık onlara: «Neden kötü sayıyorsunuz bu şeyleri? Size o anda verdikleri zevkten, hoş olduklarından dolayı mı, yoksa ilerde hastalık, yoksulluk ve bunlara benzer daha pek çok kötülük doğurabilececkleri için mi? İlerde bu kötülüklerin hiçbirini doğurmayıp yalnız zevk verselerdi, nasıl ve neden olursa olsun gene kötü mü sayılacaklardı?» Şöyle cevap vereceklerini düşünebilir miydik? Protagoras: «O anda verdikleri zevkten dolayı değil, sonradan hastalığa, öbür kötülüklere yol açtıkları için kötüdürler.»

— Bu cevabı verirlerdi her halde, dedi Protagoras.

— Ama, «Hastalık doğurmakla acıya, yoksulluğa sürüklenmekle kedere yol açarlar, değil mi?» desek, sanırım, «Evet,» derlerdi.

354 — Doğru, dedi, Protagoras.

—«Öyleyse dostlarım, bu şeyler size, Protagoras'la benim dediğim gibi, acıyla sonuçlanıp sizi öbür zevklerden yoksun bıraktıkları için kötü geliyor,» desek kabul ederler miydi?

Edeceklerinde anlaştık.

— Ama sorunun tersini sorsaydık onlara: «Dostlar, bazı iyi şeylerin acı verdiğini kabul ederken beden eğitimi, askerlik çalışmaları; dağlamaya, kesip biçmeye dayanan hekimlik işleri, ilaçla tedavi, perhiz gibi şeyleri söylemek istiyorsunuz, değil mi? Hem iyi hem acı verici dediğiniz şeyler, bunlar değil mi?» deseydik, kabul ederlerdi sanırım.

b Protagoras da aynı düşüncedeydi.

— «O anda, çok şiddetli ağrı ve acılar doğurdukları için mi iyi diyorsunuz bunlara, yoksa ilerde sağlıklı olmanıza, beden sağlamlığına, devletlerin güçlenmesine, başkalarını egemenlik altına almaya ve zenginliğe yol açtıkları için mi?»

İkinci saydıklarımız için, «Evet,» derlerdi sanırım.

Protagoras da bu görüşü kabul etti.

— «Ama bu şeyler, zevkle sonuçlandıkları, acıdan kurtardıkları ya da koruduklarını için iyidirler, değil mi? Yoksa, onlara iyi derken zevk ve acıdan başka bir şey mi düşünüyorsunuz?» desek, «Hayır,» derlerdi değil mi? c

— Bence de öyle, dedi Protagoras.

— «Öyleyse, zevki, iyi bir şey saydığınız için ele geçirmeye çalışıyor, acıdan da, kötü saydığınız için kaçmaya uğraşıyorsunuz, değil mi?»

Protagoras da, «Öyle,» dedi.

— «Demek, acıyı kötü, zevki iyi bir şey sanıyorsunuz. Zevk bile, sizi daha büyük zevklerden yoksun bırakınca ya da verdiği zevkten daha büyük acılar doğurunca kötü bir şey oluyor gözünüzde. Eğer asıl zevki böyle kötü bir şey sayarken başka bir nedeniniz olsaydı ya da başka bir şey düşünseydiniz, söylerdiniz. Ama başka bir neden bulabileceğinizi sanmıyorum.» d

— Ben de sanmam, dedi.

— «Acı için de aynı şeyi söylemek gerekmez mi? Sizi daha büyük acılardan kurtardığı, doğurduğu acılardan daha büyük zevklere yol açtığı zaman acıyı bile iyi saymaz mısınız? Böyle sayarken söylediklerimden başka bir şey düşünseydiniz, e söylerdiniz; ama sanmıyorum.»

— Doğru, dedi Protagoras.

— Dostlarım, siz bana sorunu neden bu kadar uzun uzun, evirip çevirerek incelediğimi sorsaydınız, şöyle derdim: Bağışlayın ama, önce sizin zevke kapılmak dediğiniz şeyin ne olduğunu göstermek kolay değil. Sonra bütün kanıtlamam bu noktanın çevresinde dönüyor. Ama sizi iyinin zevkten, kötünün de acıdan başka bir şey olduğuna inandıracak bir nedeniniz varsa, geri dönebilirsiniz, henüz zaman var. Tersine, bütün ömrünüzü kedersiz, hoş bir şekilde geçirmek yetmiyor mu si- 355
ze? Yetiyorsa, iyi ile kötüye de zevk ve acıdan başka tanım bulamıyorsanız, devamını dinleyin. Bu tanıma dayanarak, sizin yaptığınız gibi, insan çoğunlukla kötülüğün ne olduğunu bilir, ama başka türlü davranmak elinde olduğu halde kötülük yapmaktan geri kalmaz; çünkü zevke kapılmış, yenilmiştir ve aynı şekilde iyinin ne olduğunu bilen bir insan o anın zevkine b kapıldığı için yapmaktan kaçınır, demenin gülünç olduğunu söylüyorum. Aynı anda 'hoş' ve 'hoş olmayan', 'iyi' ve 'kötü' gibi birçok sözcük kullanmaktan vazgeçersek, bu soruların gü-

lünçlüğü hemen ortaya çıkar. Bu saydıklarımızın iki şeyin karşılığı olduğunu gösterdiğimize göre, önce «iyi» ve «kötü» diyelim bu iki şeye, sonra da «hoş» ve «hoş olmayan» deriz. Bunu belirttikten sonra, kötülüğün kötülük olduğunu bilen
c bir insan gene de yapıyor diyelim. Biri çıkıp da «Neden?» diye sorarsa: yenildiği için deriz. «Neye yenildiği için?» der o zaman. «Zevke,» diye cevap veremeyiz, çünkü yeni bir ad verdik zevke: iyilik. Bu yüzden, yenildiği için diye cevap verdiğimizde, «Neye?» diye sorunca «İyiliğe,» diyeceğiz. Zeus hakkı için, vereceğimiz cevap bu olacak. Bu soruları soran alaycı bir
d insansa, suratımıza gülüp, «Kötülüğün ne olduğunu bildiği halde kötülük yapan insanın iyiliğe yenildiğini söylemeniz gülünç doğrusu. Sizin gözünüzde iyiliğin kötülüğü yenecek kadar değeri yok mu? Yoksa var mı?» der. «Yok; olsaydı, zevke yenildiğini söylediğimiz insan kusur işlememiş olurdu,» diye cevap vereceğiz elbet. «Peki iyinin kötüyü ya da kötünün iyiyi yenecek değerde olmasını ne sağlar? Birinin büyük, öbürünün küçük, birinin az, öbürünün çok olması değil mi?» diyecek.
e Başka bir neden bulamayacağız. «Öyleyse sizin yenilmek dediğiniz şey, küçük kötülükler yerine büyük kötülükleri seçmek besbelli,» diyecek. İşte bir nokta aydınlandı.

Şimdi sözcükleri değiştirelim ve aynı şeyler için bu kez «hoş» ve «hoş olmayan» sözcüklerini kullanarak şöyle diyelim: İnsan bir şeyin hoş olmadığını (demin kötü olduğunu demiştik) bildiği halde, hoş şeylere yenildiği için o hoş olmayan şeyi
356 yapıyor; tabii bu hoş şeyin, hoş olmayan şeyi yenecek gücü yoktur. Peki, zevklerle acılar arasında bazıları öbürlerinden daha büyük ya da daha küçük, daha çok ya da daha az, daha güçlü ya da daha zayıf olduklarından, bir fazlalık ya da eksiklik oranından başka bir ölçüsüzlük var mı? «Ama Sokrates, şu andaki zevk, gelecekteki zevk ya da acıdan çok farklıdır,» denirse, bu fark zevk ve acı farkından başka bir şey ola-
b bilir mi? derim. Gerçekten başka bir şeyleri farklı olamaz. O zaman, «Tartı kullanmayı bilen bir adam gibi, terazinin bir kefesine hoş şeyleri, öbürüne hoş olmayan şeyleri koy; birine yakın şeyleri, öbürüne uzak şeyleri ekle ve hangi kefenin daha ağır bastığını gör. Gerçekten de, eğer hoş şeyleri, hoş şeylerle tartıyorsan en büyük ve en çok olanları; hoş olmayan şeyle hoş olmayan şeyleri tartıyorsan en az ve en küçük olanları seçmelisin. Hoş şeyleri hoş olmayan şeylerle tartıyorsan ve

zevkler acılardan, uzak şeyler yakın şeylerden ya da yakın şeyler uzak şeylerden ağır basıyorsa, o iş yapmalı; yok, tersine acılar zevklerden ağır basıyorsa, o işi yapmamalıdır. Dostlarım tutacak başka yol var mı?» diye sorarım. Başka bir yol bulamayacaklarına inanıyorum. c

Protagoras, «Ben de öyle,» dedi.

— Öyleyse, «Şu soruya cevap verin lütfen: Aynı şeyler size yakından daha büyük, uzaktan daha küçük görünmezler mi?»

— Kuşkusuz, öyle diyeceklerdir.

— «Kalınlık ya da çokluk için de böyle değil mi? Ya eşit sesler yakından işitilince daha kuvvetli, uzaktan işitilince dahafif gelmez mi?»

— Bunu da kabul ederler. d

— «O halde mutluluğumuz büyük olanı seçmek ve yapmakta, küçük olanı seçmekten kaçınıp yapmamakta olsaydı, yaşamımızın kurtuluşunu nerede arardık? Ölçü sanatında mı, görünüşleri kavrama yeteneğinde mi? Bu yeteneğin bizi aldattığını, aynı şeyi yüz ayrı şekilde yorumlattığını, büyüklük, küçüklük bakımından seçimlerimizde ve hareketlerimizde bizi pişmanlıklara sürüklediğini, oysa ölçü sanatının bütün bu yanılmaları ortadan kaldıracağını; bize gerçeği gösterirken, ruhumuza, doğru üstüne kurulmuş bir rahatlık sağlayacağını ve böylece yaşamımızın mutluluğunu kurtaracağını görmedik mi?» Konuştuğumuz insanlar kurtuluşumuzun başka bir şeye değil de ölçü sanatına bağlı olduğunu kabul ederler mi? e

— Ederler, dedi Protagoras.

— «Ama kurtuluşumuz tek ya da çifti seçmeye ve yapmaya bağlı olsaydı, her birini ister uzakta ister yakında olsun, kendisiyle ya da öbürüyle karşılaştırarak çoğu ya da azı seçmemiz gerekseydi, ne sağlardı kurtulmamızı? Bir bilim olmaz mıydı bu? Burada söz konusu, fazlalığı ya da eksikliği ölçme sanatı olduğuna göre, bir ölçü bilimi olmaz mıydı? Ve bu sanat burada tek ve çifte uygulandığına göre, aritmetikten başka bir şey olabilir miydi?» Kabul ederler miydi bunu, etmezler miydi? 357

Protagoras edeceklerini söyledi.

— «Çok iyi, dostlarım. Ama mademki hayatımızın kurtuluşu bize, zevklerin ve acıların daha az ya da daha çok, daha büyük ya da daha küçük, daha yakın ya da daha uzak oluşla- b

rına göre doğru seçilmelerine bağlı gibi geliyor; şeylerin birbirine oranla fazlalığının, eksikliğinin ya da eşitliğinin incelenmesi bir ölçme yöntemi gibi görünmez mi?»

— Kesinlikle öyle.

— «Bir ölçme yöntemiyse, mutlak bir sanat ya da bilim olması gerekir, değil mi?»

— Kabul edeceklerdir.

— Bu sanat ya da bilimin ne olduğunu bir başka defa inceleriz. Şimdilik, Protagoras'la benim, sorduğunuz soru üstüne yapacağımız kanıtlama için bunun bir bilim olduğunu kabul etmek yeterli.

Sorunuzun ne olduğunu hatırlayın. Protagoras'la ben, bilimden daha kudretli hiçbir şey olmadığında, bilimin bulunduğu her yerde zevkten ve öbür hırslardan üstün olduğunda anlaşmıştık. O zaman siz, çok defa bilgili insanların zevke kapıldığını ileri sürmüş, biz bunu kabul etmeyince de şöyle demiştiniz: «Protagoras, Sokrates! Söyleyin bize, bu zevke yenilmek değil de nedir, ne ad verirsiniz?» O zaman hemen size, «Bu cahilliktir,» deseydik, bizimle alay ederdiniz, oysa şimdi bizimle alay ederseniz, kendinizle alay etmiş olurdunuz. Çünkü insanın yanlış yapmasının, zevklerle acıların yani iyi şeylerle kötü şeylerin seçiminde yanlış yapmasının, bilim eksikliğinden ve yalnız bilim eksikliğinden değil, az önce ölçme bilimi olduğunu onayladığınız bilimin eksikliğinden olduğunu kabul etmeniz. Oysa bilim eksikliği yüzünden yapılan her yanlış hareketin cahillik yüzünden yapıldığını bilirsiniz; dolayısıyla zevke kapılmak, cahilliklerin en beteridir. Bu cahilliği gidermek şu gördüğünüz Prodikos'la Hippias'ın mesleği. Ama siz bunun nedeninin cahillikten başka bir şey olduğunu sandığınız için ne kendiniz gidiyorsunuz, ne de çocuklarınızı gönderiyorsunuz erdem öğretmenlerine (burada gördüğünüz sofistlere demek istiyorum); çünkü erdemin öğretilir bir şey olmadığına inanıyorsunuz. Paranızı harcamamayı tercih ediyor, onlardan esirgiyor; bu yüzden de kendi işlerinizi de, devlet işlerinizi de kötü yapıyorsunuz.

İşte böyle cevap verirdik halka; şimdi de Prodikos ve Hippias, tartışmaya katılmanız için Protagoras'la birlikte size soruyorum: Söylediklerim sizce doğru mu, yanlış mı?

Hepsi, bütün sözlerimin çok doğru olduğunu söylediler.

— Öyleyse hoşun iyi, hoş olmayanın kötü olduğunu kabul ediyorsunuz, dedim. Prodikos'tan da sözcükler arasında yaptığı ayrımlardan vazgeçmesini rica edeceğim. Aziz Prodikos, bu iyiye ister hoş de, ister sevimli, ister sevindirici, istersen canın ne çekiyorsa onu ve sorumun anlattığı, şeye cevap ver. b

Prodikos gülerek kabul etti, öbürleri de öyle yaptılar.

— Peki dostlarım, ya şu söyleyeceğim üstüne ne düşünüyorsunuz? Sonucu hoş ve kedersiz bir hayat olan bütün hareketler güzel değil midir? Her güzel iş de iyi ve yararlı değil midir?

— Öyledir, dediler.

— O halde hoş, iyi ise, yaptığı şeylerden daha iyi şeyler olduğunu ve bunları yapmanın elinde olduğunu bilen ya da sanan ve daha iyi şeyleri yapmak elindeyken daha az iyi olanları yapan tek kimse yoktur ve insanın kendinden aşağı olması cahillik, kendinden üstün olması da bilgeliktir. c

Hepsi kabul etti bunu.

— Peki ama, cahillik dediğiniz nedir? Önemli şeyler üstüne yanlış bir fikre sahip olmak, yanılmak değil mi?

— Kimsenin seve seve kötü ya da kötü olduğunu sandığı şeyden çok, kötü olduğunu sandığı şeyin peşinde koşmasının doğasına aykırı olduğu ve iki kötü arasında seçme yapmak zorunda kalınınca, küçüğünü seçmek varken kimsenin büyüğünü seçmeyeceği doğru değil mi? d

Bütün noktalarda anlaştık.

— Peki, korku ya da dehşet diye adlandırdığınız bir şey var mı? Bu sözlerden benimle aynı şeyi mi anlıyorsunuz acaba? Bu sorum sana, Prodikos. Bence dehşet ya da korku denen şey bir tehlikenin beklenmesi.

Protagoras ile Hippias, korku ve dehşetin bu olduğunu kabul ettiler. Prodikos korku olduğunu kabul etti ama, dehşet olduğunu kabul etmedi. e

— Önemli değil Prodikos, benim sorduğum şu, dedim: Şimdiye kadar söylediklerimiz doğruysa, korkmadığı şeye doğru gitmek elindeyken, korktuğu şeye doğru koşmak isteyen bir insan bulunabilir mi? Kabul ettiğimiz ilkelere göre, olanaksız değil mi bu? Gerçekten de, bir şeyden korkulursa onun kötü olduğuna inanıldığını, kötü olduğuna inanılan bir şeyin de seve seve aranmayıp seçilmeyeceğini kabul etmiştik.

Bunda da anlaştı herkes . 359

Devam ettim: «Prodikos, Hippias! Bunlar ortaya konduğuna göre şimdi Protagoras'ın bize başlangıçta verdiği cevapları savunması, doğruluklarını kanıtlaması gerekir; en başta, erdemin beş parçasından hiçbirinin öbürlerine benzemediğini, her birinin kendine özgü özelliği olduğunu söylediği zaman verdiği cevaplar değil; daha sonrakilerin sözünü ediyorum. Bu parçaların dördünün birbirine oldukça benzediğini, beşinci
b parça olan cesaretin bütünüyle farklı olduğunu söylemiş ve doğru söylediğini şöyle anlayacağımı ileri sürmüştü: Çok dinsiz, çok eğri, çok sefih, çok cahil ama çok cesur birçok insan vardır; cesaretin erdemin öbür parçalarından çok farklı olduğunu kabul edeceksin bu yüzden, demişti. Önce çok şaşmıştım bu cevaba; şimdi bu soruları sizlerle konuştuktan sonra, daha çok şaşıyorum. O zaman, cesur insanlar cüretli midir? diye sormuştum ona. Cüretli ve kararlıdır, demişti.

c Protagoras, bu cevabı verdiğini hatırlıyor musun?

Hatırladığını söyledi.

— Peki öyleyse, sence cesur insanların atıldığı tehlikeler nedir bakalım? Korkakların atıldıklarıyla aynı şeyler mi?

— Hayır, dedi.

— Farklı şeyler mi?

— Evet.

— Korkaklar güven veren şeylere, cesurlar korku veren şeylere atılmazlar mı?

— Genel düşünce böyledir Sokrates.

d — Doğru ama sana sorduğum bu değil, kendi düşüncen. Sence cesur insanların atıldığı şeyler nelerdir? Öyle olduğuna inandıkları halde, korku veren şeylere mi atılırlar, yoksa vermeyen şeylere mi?

— Ama demin söylediklerinle korku veren şeye atılmanın imkânsız olduğu kanıtlanmıştı, dedi.

— Bu doğru, dedim. Eğer kanıtlamamız doğruysa, insanın kendinden aşağı olmasının cahillik olduğunu gördüğümüze göre, kimse korkunç saydığı şeye atılmaz.

Doğru buldu.

— Ama o zaman herkes, cesurlar da korkaklar da, güven veren şeylere atılır, bundan da cesurların da, korkakların da
e aynı şeylere atıldıkları anlaşılır.

— Oysa hep tersini görürüz Sokrates, dedi; korkaklarla

cesurlar farklı şeylere atılırlar. Uzağa gitmeyelim, cesurlar savaşa gitmek ister, öbürleriyse istemez.

— Savaşa gitmek iyi bir şey olduğu için mi, yoksa utanç verici bir şey olduğu için mi?

— Güzel bir şey olduğu için.

— Demin güzelse iyi de olduğunu kabul etmemiş miydik? Gerçekten de, güzel hareketlerin iyi hareketler olduğunda anlaşmıştık.

— Doğru, gene aynı düşüncedeyim, dedi.

— Çok iyi. Peki, sence güzel ve iyi bir şey olduğu halde 360
savaşa gitmekten kaçınanlar kimlerdir?

— Korkaklar.

— Ama güzel ve iyi olduğuna göre aynı zamanda hoş da olması gerekmez mi?

— Hiç değilse, vardığımız sonuçlardan biriydi bu.

— Korkaklar daha güzel, daha iyi ve daha hoş olanı yapmaktan bile bile mi kaçınıyorlar acaba?

— Bunu kabul etmek, az önce koyduğumuz ilkeleri yıkmak olur.

— Peki cesur, en güzele, en iyiye, en hoşa atılmaz mı?

— Bu doğru. b

— Cesurların ne korktukları zaman utanç verici korkuları vardır, ne de cüretli davrandıkları zaman utanç verici cüretleri; doğru değil mi bu?

Doğru olduğunu kabul etti.

— Ama utanç verici değillerse güzel değil midirler?

— Evet.

— Güzelseler de iyidirler.

— Evet.

— Ama korkakların ve çılgınların, tersine, korktukları zaman utanç verici korkuları vardır; cüretli davrandıkları zaman da utanç verici cüretleri, değil mi?

Doğru olduğunu kabul etti.

— Ama utanç verici ve kötü hareketlerde bulunuyorlarsa, bunun nedeni bilgi eksikliğinden ve cahillikten başka bir şey olabilir mi?

— Olamaz, dedi. c

— Nasıl? Korkakları korkak kılan şey korkaklık mıdır, cesaret mi?

— Bence korkaklık.

— Bize korkulacak şeyleri bilmedikleri için korkak görünmemişler miydi?

— Evet.

— Öyleyse bu bilgisizlikleri yüzünden korkaktırlar, değil mi?

— Evet.

— Ama onları korkak kılan şeyin korkaklık olduğunu da kabul etmiyor musun?

Ettiğini söyledi.

— O halde korkaklık korkulacak ve korkulamayacak şeyler hakkındaki bilgisizliktir.

Evet işareti yaptı.

d — Ama cesaret korkaklığın karşıtı değil midir?

— Evet.

— Korkulacak ve korkulmayacak şeyleri bilmek de, aynı şeyler hakkındaki bilgisizliğin karşıtı değil mi?

Gene başıyla onayladı.

— Bu şeyler hakkındaki bilgisizlik de korkaklıktır, değil mi?

Bu defa güçbelâ onaylayabildi başıyla.

— O halde korkulacak ve korkulmayacak şeylerin bilimi, bu şeyleri bilmemenin karşıtı olan cesarettir?

Ne ağzıyla cevap verdi ne de işaretle.

Bunun üzerine:

— Ne oluyor Protagoras, ne evet diyorsun sorularıma, ne de hayır diyorsun, dedim.

— Yargıyı sen ver, dedi.

e — Tek bir sorum kaldı: konuşmamızın başında olduğu gibi şimdi de, çok cahil ama çok cesur insanlar bulunduğuna inanıyor musun?

— Görüyorum, benim cevaplandırmamda diretiyorsun Sokrates. Peki, istediğin olsun; kabul ettiğimiz ilkelere göre bunun artık imkânsız göründüğünü itiraf ederim.

— İnan, bu soruları sormamın tek amacı, erdemle ilgili sorunları incelemek ve erdemin ne olduğunu anlamak. Çünkü bu nokta bir aydınlanırsa; benim, «Erdem öğretilemez,» se-
361 nin, «Öğretilir,» dediğin için yaptığımız uzun tartışmanın konusunu da iyice aydınlatacak sanırım. Tartışmamızı bitirirken vardığımız son yargı, canlı biri gibi karşımıza dikilip bizi alaya alıyor. Dile gelse, şöyle derdi: «Sokrates, Protagoras! Amma

tutarsız insanlarsınız! Sen Sokrates, önce erdemin öğretilemeyeceğini savunurken şimdi doğruluğun, ölçülülüğün, cesaretin, her şeyin bilim olduğunu kanıtlamaya çalışıyorsun, oysa bunlar hep bilimse, erdem de öğretilebilir. Gerçekten, erdem Protagoras'ın kanıtlamaya çalıştığı gibi bir bilim olmasaydı, o zaman öğretilemezdi. Ama tersine, kanıtladığın gibi bir bilimse, öğretilememesi şaşılacak bir şey olur. Protagoras ise, önce erdemin öğretilebileceğini kabul ettiği halde, şimdi erdemin bir bilim olmadığını göstermeye uğraşıyor ki bu da erdem öğretilemez demektir.»

Protagoras, düşüncelerimizde bu garip karışıklığı gördükçe, bu soruları aydınlanmış görmek isteği büsbütün sardı içimi; bunlar aydınlandıktan sonra da erdemin doğasına dönüp öğretilir mi, öğretilemez mi olduğunu yeniden gözden geçirmek isterim. Çünkü senin Epimetheus'unun, söylediğin gibi dağıtma sırasında bizi nasıl unuttuysa, bu araştırmamızda da bize yanlış adımlar attırmış olmasından korkuyorum. Anlattığın masalda Prometheus'u, Epimetheus'a tercih ederim ben. Bütün bu soruları da Prometheus'u kendime örnek alarak onun uzak görüşlülüğünü bütün yaşamıma uygulayarak inceliyorum. Razı olursan, daha önce de söylediğim gibi, bunları birlikte incelemek beni çok sevindirecek.

Şöyle cevap verdi Protagoras: «Sokrates, sorunları incelemek biçimini ve çabanı överim. Çünkü, bende bulunmamasıyla övündüğüm öbür kusurlar bir yana, hiç kıskanç değilimdir. Karşılaştığım insanlar arasında en değer verdiğimin sen olduğunu, seni yaşıtlarından çok üstün tuttuğumu sık sık söylemişimdir. Bir gün seni ünlü bilgeler arasında görürsem hiç şaşmayacağımı da ekleyeyim. Şu söylediğin sonuçlarıysa, istersen başka bir kez inceleriz. Şimdi acele görülmesi gereken başka bir işim var çünkü.

— Peki, nasıl istersen öyle olsun, dedim. Zaten benim de çoktan gideceğim yerde olmam gerekirdi ama, güzel Kallias'ın hatırı için kaldım.

Böylece, sırayla konuşup birbirimizi dinledikten sonra, ayrıldık.

Notlar:

(1) Odysseia, XI, 601.

(2) Homeros, Odysseia, XI, 583.

(3) Çoğu, kökeni bakımından İskit olan devlet köleleri.

(4) Pherekrates, ünlü bir komedi yazarıdır; Vahşiler adlı piyesi, İ.Ö. 421'de Atina'da adı geçen yerde, bir şenlik sırasında oynanmıştı.

(5) Ahlaksızlıklarıyla atasözlerine geçmiş iki kişi.

(6) Burada, yemeklerin üzerine serpilen iştah verici kokulu bir yağdan söz edildiği sanılmaktadır.

(7) Yumruk güreşi yapanların kulakları dövüş yüzünden zedeleniyordu.

(8) İlyada, X, 224-226.

THEAİTETOS
YA DA BİLGİ ÜSTÜNE

Türkçesi
Macit Gökberk

THEAİTETOS'A GİRİŞ

Theaitetos diyaloğu Platon'un yaşlılık diyaloglarındandır. Diyalog Eukleides ile Terpsion'un karşılaşmaları ve konuşmalarıyla başlar. Diyaloğu asıl Sokrates, Theodoros ve Theaitetos üçlüsünün söyleşisi oluşturur ve bu söyleşi Eukleides'e Sokrates tarafından aktarılmış olup Terpsion arkadaşının tuttuğu notlar aracılığıyla bu olaya tanık olur. Theaitetos diyaloğu bilgi probleminin ağır bastığı bir diyalogdur.. Sokrates genç Theaitetos'u sürekli sorgular ve ebelik sanatının sırrını göstererek gerçek bilgiyi tanımlamak ister. Bu kez ünlü sofist Protagoras ele alınır ve temel düşünceleri (ölçü - insan gibi) eleştiri süzgecinden geçirilir. Diyalog ebelik sanatının yararını vurgulayarak noktalanır. Bu sanat Tanrı'nın Sokrates'e hediyesidir 'iyi insanları doğurtmak için.

Konuşanlar :

EUKLEİDES, TERPSİON, SOKRATES, THEODOROS, THEAİTETOS

Eukleides — Köyden henüz mü döndün, Terpsion; yoksa çoktandır burada mısın? 142

Terpsion — Epey zaman oldu. Hatta seni çarşıda aradım. Bulamayınca da şaşırmıştım.

Eukleides — Ben şehirde değildim ki!

Terpsion — Ya neredeydin?

Eukleides — Şöyle bir limana kadar uzandımdı; yolda Theaitetos'a rastladım; Korinthos ordugâhından Atina'ya getiriyorlardı?

Terpsion — Sağ mı? Yoksa ölmüş mü? b

Eukleides — Daha sağdı; ama pek bitik durumdaydı, çok ağır yaralıydı, daha kötüsü, o da ordu saflarında başgösteren hastalığa tutulmuş.

Terpsion — Yani kanlı basur mu?

Eukleides — Evet.

Terpsion — Öyle değerli bir adamı ölüm elimizden alırsa çok yazık olur.

Eukleides — Çok doğru, soylu, olgun bir adam, Terpsion. Daha az önce onun savaştaki davranışını övüp duruyorlardı.

Terpsion — Zaten başka bir şey beklenemezdi ki. Öyle olmasaydı, kahramanca hareket etmemiş olsaydı, asıl o zaman şaşılırdı. Ama nasıl oldu da burada Megara'da biraz durmadı? c

Eukleides — Bir an önce evinde olmak istiyordu. Ben de kendisinden bunu rica edip, burada kalmasını salık verdim ama razı olmadı. Bunun üzerine kendisini uğurladım. Buraya dönerken Sokrates'in birçok başka konularda olduğu gibi Theaitetos hakkındaki biliciliğinin ne kadar doğru çıktığını hatırlayarak yeniden şaştım. Yanılmıyorsam Sokrates o zamanlar daha henüz pek genç olan Theaitetos'a rastlamış, kendisiyle yaptığı konuşmada yeteneğine can ve gönülden hayran kalmıştı. Atina'da onu bir kez ziyaret ettiğimde bana onunla yaptığı d

ve gerçekten anlatılmaya değer bu konuşmadan söz etmişti. O zaman bana, Theaitetos'un erginlik çağma erişince mutlaka ünlü bir kişi olacağını söylemişti.

Terpsion — Görülüyor ki doğru söylemiş. Fakat konuştuğu şeyler ne imiş? Bana onları anlatamaz mısın?

Eukleides — Zeus'e yemin ederim ki imkânsız! Hiç değilse, şöyle bir hatırlayıp anlatmama imkân yok. Ancak, o zaman eve döner dönmez hemen, bütün konuşmanın kısa bir taslağını çizmiştim. Sonraları boş zamanlarımda bazı bölümleri
143 hatırladıkça bu taslağı genişlettim. Atina'ya her gelişimde unuttuklarımı Sokrates'e soruyor, döndüğümde de yazdıklarımı düzeltiyordum; böylece hemen hemen bütün konuşmayı kağıt üzerine geçirebildim.

Terpsion — Doğru! Bunu senden daha önceleri de işitmiştim. Bu yazıyı daima görmek istiyordum; fakat bugüne kadar bu işi hep sonraya bıraktım. Ama şimdi yazıyı gözden geçirmek için ne gibi bir engel var? Köyden buraya kadar yaptığım yürüyüşten sonra herhalde dinlenmeye de muhtacım.

b *Eukleides* — Biraz dinlenmek benim için de arzu edilmeyecek bir şey değil. Çünkü Theaitetos'la Erimeon'a kadar beraber yürüdüm. O halde haydi bizim eve gidelim. Biz dinlenirken kölem de yazıyı okur.

Terpsion — İyi söyledin.

Eukleides — İşte Terpsion, yazı bu. Fakat ben Sokrates'in nelerden söz ettiğine dair anlattıklarına göre yazmadım; Sokrates, hazır bulunduklarını söylediği kimselerle doğrudan
c doğruya nasıl konuşmuşsa, ona göre kaleme aldım. Bu konuşma, geometri bilgini Theodoros ve Theaitetos ile olmuştur. Yazıdaki sıkıcı tasdik ve hikâye sözlerinden kaçınmak için bir yandan Sokrates'in kendi nutuklarından söz ederken söylediği «söyledim», «dedim» gibi, öte yandan cevap verenler için kullandığı «kabul ve onayladı» veya «katıldı» gibi eklemeleri kaldırdım, Sokrates'i doğrudan doğruya muhataplarıyla konuşturdum.

Terpsion — Çok iyi etmişsin Eukleides.

Eukleides — Haydi köle, yazıyı al ve oku.

SOKRATES, THEODOROS, THEAİTETOS

d *Sokrates* — Vatanın Kyrene'ye kalbimle daha yakın bulunsaydım senden oranın durumunu ve insanlarını, orada geo-

metri veya başka bir bilimle uğraşan gençler olup olmadığını soracaktım. Fakat oraya oranla burası ile daha fazla bağlantım olduğundan, bizim gençlerimiz arasında gelecek için kimlerin bizde umut uyandırabileceğini bilmeyi daha çok istiyorum. Buna elimden geldiği kadar dikkat ediyorum; bundan başka, gençlerin kendileriyle düşüp kalktıklarını gördüğüm kimseleri de sorguya çekiyorum. Seninle düşüp kalkmayı isteyenler de az değildir, hem bunda tamamıyla haklıdırlar. Çünkü sen bunu hem başka nedenlerle, hem de bir geometrici olarak haketmişsindir. Bunun için senden, adından söz edilmeye yaraşır birine rastlayıp rastlamadığını öğrenmeyi çok arzu ediyorum. e

Theodoros — Gerçekten, Sokrates'im, kendisi için sana söyleyeceklerime, onun hakkında işiteceklerine tüm anlamıyla yaraşır bir gence rastladım. Güzel olsaydı, kendisine karşı bir zaafım olduğu kuşkusunu uyandırmamak için ondan söz etmekten çekinirdim. Fakat —beni affet— o hiç de güzel değil; kalkık burnu, parlak gözleriyle seni çok andırıyor; yüzünün bu hatları, seninkinden daha az göze çarpıyor. O halde hiç 144
çekinmeden konuşacağım; bana inanabilirsin, hiçbir zaman bu kadar parlak yetileri kendisinde toplayan bir gence —benim böyleleriyle çok ilişkim oldu— rastlamamıştım. Bir kimse eşine zor rastlanır ölçüde kolay öğrenebilsin; üstelik, hem son derece yumuşak, hem de fevkalade cesaretli olsun... Bütün bunların bir tek kişide toplanabileceğini hiç sanmıyordum. Bu konuda başka bir örnek de bilmiyorum: Onun gibi böyle çabuk anlayışlı, zeki ve iyi bir belleği olan kimseler, çabuk kızarlar ve kabarırlar. Safrası olmayan gemiler gibi sıçraya sıçraya giderler. Metin mizaçlı olmaktan ziyade taşkın mizaçlıdırlar. b
Ağır ve temkinli olanlar ise öğrenmekten gerçek bir neşe duymaz, çabuk unuturlar. Fakat bu gence öğrenmekle araştırmak çok kolay geliyor. Fevkalâde sağlam ve başarılı. Bütün bunlarla beraber tıpkı gürültüsüz akan bir yağ nehri gibi bir sakinliği var. Öyle ki bir kimsenin bu yaşta böylesine eksiksiz olabileceğine şaşmamak elden gelmiyor.

Sokrates — İyi bir müjde. Fakat bu genç hangi yurttaşın oğludur?

Theodoros — Adını işitmiştim. Fakat gene aklımdan çıktı. Ama bak. İşte, yanında başkalarıyla tam buraya geliyor. c

Kendisi ortada olanı. Biraz önce bu arkadaşlarıyla beraber Gymnasion'un dış kapısında yağlanıyorlardı. Ovulmaları bittiği için anlaşılan buraya geliyorlar. Fakat iyi dikkat et. Onu tanıyor musun?

Sokrates — Tanıyorum. Sunion'lu Euphrasios'un oğludur. O da, tıpkı şimdi oğlu hakkında anlattıkların gibi bir adamdı. İtibarı yüksekti ve hatırı sayılır bir servet bırakmıştı. Gencin adını bilmiyorum.

d *Theodoros* — Adı Theaitetos'tur, Sokrates. Fakat servetine gelince, vasileri tüm servetini erittiler. Ama kendisi aynı zamanda para işlerinde de hayret verici bir soyluluk gösteriyor, Sokrates.

Sokrates — Söylediklerine göre soylu bir ruha sahip. Şimdi kendisine gelip yanıma oturmasını söyle.

Theodoros — Hemen. Theaitetos, senden buraya Sokrates'in yanına gelmen isteniyor.

Sokrates — Sana bakıp yüzümün nasıl olduğunu anlamae ma kimse karışmaz ya, Theaitetos: Theodoros iddia ediyor ki yüzüm seninkine benziyormuş. Fakat diyelim ki ikimizin de birer lyra'mız var; Theodoros, bunların aynı sesi çıkardıklarını iddia ediyor: şimdi biz ona tümüyle inanacak mıyız, yoksa bu yargısını bir müzikçi olarak verip vermediğini mi inceleyeceğiz?

Theaitetos — Sonuncuyu yapacağız,

Sokrates — O böyle bir sanatçı olduğunu kanıtlarsa kendisine inanacağız; edemezse inanmayacağız.

Theaitetos — Doğru.

145 *Sokrates* — O halde, yüzümüzdeki çizgilerin benzerliğine gelince düşünceme göre, yargısını incelemek için, kendisinin bir ressam olup olmadığına bakmamız gerekir.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Theodoros bir ressam mıdır?

Theaitetos — Hayır, bildiğime göre, değil.

Sokrates — Geometrici de değil midir?

Theaitetos — Tam anlamıyla geometricidir, Sokrates.

Sokrates — Aynı zamanda astronom, hesapçı, müzikçi ve yüksek bir eğitimle ilgili daha başka şeyler de değil midir?

Theaitetos — Kuşkusuz öyledir.

Sokrates — Demek ki o aramızda vücutça bir benzerlik

bulunduğunu iddia ettiği zaman, bu ister övgü için ister kötüleme için olsun bunun hiçbir değeri olamaz.

Theaitetos — Bunda elbette haklısın.

Sokrates — Fakat ikimizden birinin ruhunu erdemleri bakımından övmesine ne demeli? Bunu işitenin böyle övgüsü yapılanı iyice incelemek istemesi, öte yandan övülenin de kendisini tanıtmak gereksinmesini duyması gerekmez mi? b

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — O halde, aziz Theaitetos, kendini tanıtmanın, benim de seni incelememin tam zamanıdır. Çünkü bana inan ki: Theodoros yabancılardan olsun, yerlilerden olsun, hiç kimseyi bana şimdi seni övdüğü kadar övmemişti.

Theaitetos — Bu, benim için büyük bir şeref aziz Sokrates. Fakat onun bunu sadece şaka olsun diye yapmadığı nereden belli? c

Sokrates — Bu Theodoros'un âdeti değildir. Ama, o sadece şaka etti diye verdiğin sözden geri dönme. Böyle olunca onun tanıklığına başvuracağız; kimse de onun sözlerinden kuşku duymaya cesaret edemez. O halde, güvenini kaybetme, sözünü geri alma.

Theaitetos — Mademki böyle istiyorsun, peki.

Sokrates — Öyleyse söyle bana: Theodoros'tan geometri dersi aldın mı?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Astronomi, müzik ve hesap da öğrendin mi? d

Theaitetos — Hiç değilse bunları elde etmeye çalışıyorum.

Sokrates — Ben de, oğlum. Bu bilim kollarından birinde yetkili sandığım şundan veya bundan bilgi edinmeye uğraşıyorum. Her ne kadar bu şeyleri ben de şöyle böyle biliyorsam da, gene önemsiz bir nokta beni kuşkuya düşürüyor. İşte bunu burada seninle ve hazır bulunanlarla beraber incelemek istiyorum. Şimdi bana söyle: öğrenmek, öğrenilen şeyde daha bilge olmak demek değil midir?

Theaitetos — Bu nasıl inkâr edilir?

Sokrates — Bilgelik sayesinde bilgeler bilge olurlar, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Bu, bilgiden başka bir şey midir? e

Theaitetos — Hangisi?

Sokrates — Bilgelik. Yoksa bir şeyde bilgili olunca aynı zamanda bilge olunmaz mı?

Theaitetos — Başka türlü olabilir mi!

Sokrates — O halde bilgi ile bilgelik aynı.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — İşte beni de tereddüte düşüren tam bu noktaydı. Bilgi hakkında açık bir fikir elde edemiyorum. Bilgi ne-
146 dir bunu ifade edebilecek miyiz? Ne düşünüyorsunuz? İçimizden önce kim söze başlayacak? Ama kim ki hata yapar, bundan sonra, onun, çocukların top oyununda dedikleri gibi, «sırtına binilecek». Fakat yanılmayan Kralımız olacak, bize istediği soruyu yöneltebilecektir. Ne susuyorsunuz? Tartışma aşkımla, aramızda bir konuşma doğmasına, bir dostluk ve iletişim kurulmasına uğraşırken, sakın nezaketsizlik etmiş olmayayım?

Theodoros — Böyle bir arzu hiçbir zaman nezaketsizlik
b sayılamaz, Sokrates. Fakat sana şu delikanlılardan biri cevap versin. Çünkü ben bu türlü tartışmalara alışkın değilim, bundan sonra da alışmak için pek yaşlıyım. Fakat hiç kuşkusuz bu tartışma delikanlılara pek uygun gelecek, onlar bundan çok yararlanacaklardır. Çünkü atasözü haklı olarak der ki: gençlik her şeyde ilerlemeye yetilidir. Ama Theaitetos'la işe başlamıştık, onu bırakma, sorularına devam et.

c *Sokrates* — Theodoros'un dediğini işittin ya, Theaitetos, onun arzusuna karşı hareket edeceğini hiç sanmıyorum. Bu gibi durumlarda bu kadar görgülü olan bir adamın emirlerine bir gencin itaat etmemesi hiç de doğru olmaz. Şimdi, doğru ve açık olarak, bilgiden ne anladığını söyle.

Theaitetos — Mademki emrediyorsunuz, itaat edeceğim, Sokrates. Ama yanılıyorsam, yanlışımı düzelteceksin.

Sokrates — Kuşkusuz, elimden geldiği kadar.

Theaitetos — Öyleyse pekâlâ. Bana öyle geliyor ki, Theodoros'tan öğrenebilen bütün şeyler bilgidir: geometri ve sonra demin saydığın bilimlerin tümü, bundan başka kunduracılık ve öteki sanatlar, toptan alınsalar da, ayrı ayrı alınsalar da, bilgiden başka bir şey değildirler.

d *Sokrates* — Çok soylu ve eliaçık davranıyorsun dostum. Senden tek bir şey isteniyordu birçok veriyorsun, basit bir şey isteniyordu, sen çok çeşitli bir şey veriyorsun.

Theaitetos — Ne demek istiyorsun, Sokrates?

Sokrates — Belki hiçbir şey. Bununla birlikte sana düşüncemi açıklayacağım. «Ayakkabıcılık» dediğinde ayakkabı yapmaya ait bilgiden başka bir şey kastetmiyorsun, değil mi?

Theaitetos — Hayır, başka bir şey kastetmiyorum. e

Sokrates — Devam edelim: marangozlukla da ağaçtan şeyler yapmaya ait bilgiden başka bir şey kastetmiyorsun, değil mi?

Theaitetos — Bundan başka bir şey kastetmiyorum.

Sokrates — Demek her ikisinde de bilgiyi neye aitse ona göre tanımlıyorsun, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Fakat, Theaitetos, senden sorulan şey bilginin neye ait olduğu, kaç çeşit olduğu değildi. Sorumuzun amacı, onları saymak değil, asıl bilginin özünü öğrenmekti. Yoksa yanılıyor muyum?

Theaitetos — Hayır, tamamıyla doğru.

Sokrates — Öyleyse şu noktayı da göz önünde tut: diye- 147
lim ki bize biri alışılmış ve günlük şeylerden birinin özünü soruyor; meselâ soru, balçığın özü hakkında; biz ona testici balçığı, fırın balçığı, tuğlacı balçığı diye cevap versek gülünç olmaz mıyız?

Theaitetos — Belki.

Sokrates — Gülünç oluruz; çünkü önce balçık sözcüğüne bebekçiyi ya da diğer bir zanaatçıyı kattığımızda muhatabın cevabımızdan bir şey anladığınızı sanırız. Yoksa bir şeyin özü b
bilinmeden de adının anlaşılabileceğine mi inanıyorsun?

Theaitetos — Kuşkusuz hayır.

Sokrates — O halde bilginin ne olduğu bilinmedikçe, «kundura bilgisi» sözcüklerinden de hiçbir şey anlaşılmaz.

Theaitetos — Elbette anlaşılmaz.

Sokrates — Demek ki bilgi hakkında bir düşüncesi olmayan bir kimse, ne kunduracılığın ne de başka herhangi bir zanaatın ne olduğunu bilemez.

Theaitetos — Evet öyle.

Sokrates — Öyleyse bilginin özü soruldukça yanıt olarak herhangi bir zanaatın adını söylemek gülünç olur. Çünkü ya- c
nıt, bilimin konusunun ne olduğunu söylemekten ibaret oluyor ki, sorulan hiçbir zaman bu değildi.

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Sokrates — Sonra bunun sonu da gelmez. Oysa sorun kısa ve basit bir yanıtla çözülebilir. Örneğin balçık sorusuna yalnızca kısa olarak «balçık su ile karışmış-topraktır» denilebilir. Kimin tarafından kullanıldığı ise düşünülmez.

Theaitetos — Şimdi sorun aydınlanıyor Sokrates. Senin
d sualin az önce adaşın Sokrates ile yaptığımız bir tartışmada ortaya çıkan sorunu andırıyor.

Sokrates — Hangi sorun, Theaitetos?

Theaitetos — Theodoros bize birkaç kare çizdi; üç ayakla beş ayağın uzunlukları göz önünde tutulduğuna göre üç ve beş ayaklık karelerin bir ayaklık olanla ortak-ölçülü olduklarını gösterdi, böylece, birer birer, ta on yedinci ayağınkine kadar inceledi; bilmiyorum neden, burada kaldı. Karelerin sayısı sonsuz göründüğünden bütün bunları göstermeye elverişli
e tek bir kavramda toplamayı denemek aklımıza geldi.

Sokrates — Uygun bir şey bulabildiniz mi bari?

Theaitetos — Öyle sanıyorum ki bulabildik. Fakat bir de sen bak.

Sokrates — Söyle bakayım.

Theaitetos — Bütün sayıları iki gruba ayırdık; eşit çarpanların çarpımını kare şekli ile gösterdik, bunlara da kare ve eşit-kenarlı dedik.

Sokrates — Çok iyi.

148 *Theodoros* — Bunların arasında bulunan beş gibi, üç gibi sayıları genel olarak, eşit çarpanların çarpımı olmayıp da bir büyük sayının bir küçüğüyle veya bir küçüğün bir büyüğüyle çarpılmasıyla elde edilen sayıları; daima bir daha büyükle bir daha küçük kenardan kurulmuş birer dik-dörtgen şekli ile gösterip bunları dik-dörtgen sayılar diye adlandırdık.

Sokrates — Mükemmel. Sonra?

Theaitetos — Kenarları ile yüzeyi bakımından ortak-ölçülü bir karenin kenarlarını oluşturan bütün kenarları uzunluk olarak saptadık; ortak-ölçülü olmayan bir kare kenarı
b oluşturanlara da —dar anlamıyla— kare dedik. Çünkü bunları uzunluklarına göre ele alırsak, birincilerle ortak-ölçülü değildirler. Fakat vücuda oluşturdukları yüzeylere göre ele alırsak ortak-ölçülüdürler. Küp sayılar için de aynı tanımı verdik.

Sokrates — Fevkalâde, çocuklarım. O halde Theodoros yanlış bir tanıklıkta bulunmuş olamaz.

Theaitetos — Bununla beraber, Sokrates, bilgi hakkında sorduğun soruya, uzunluk ile kareyi çözdüğüm biçimde —senin sorunun ile olan benzerliklerine karşın— yanıt veremiyeceğim. Bu da Theodoros'un yalancı tanık olduğunu bir kere daha kanıtlar.

Sokrates — Neden böyle olsun? O seni koşucu olarak övseydi, şimdiye kadar bu kadar iyi bir koşucu görmediğini söyleseydi ve sen de bir koşuda en hızlı, en kudretli bir koşucu tarafından yenilseydin, senin hakkındaki değerlendirmesi, doğruluğundan bir şey kaybeder miydi? c

Theaitetos — Hayır.

Sokrates — Yoksa demin söylediğim gibi bilginin özünü saptamayı en önemli bir görev değil de, basit bir iş gibi mi görüyorsun?

Theaitetos — Zeus üstüne yemin ederim ki hayır. Hatta bunu her şeyden üstün tutuyorum.

Sokrates — O halde cesur ol, kendine güven. Theodoros'un sözlerine inan ve hemen bilginin özünü belirlemeye çalış. d

Theaitetos — Bu işteki isteğimi kanıtlamaya hazırım, Sokrates.

Sokrates — Haydi bakalım: Biraz önce ortaya güzel bir örnek koymuştun. Çarpımlar sorunundaki yanıtını örnek olarak al, orada birçok sayıyı nasıl bir kavramda topladınsa, türlü bilgileri de tek bir tanımda ifade etmeye çabala.

Theaitetos — Buna inan, aziz Sokrates; ortaya attığın sorunları kendimde de duyarak, birçok kez çözümlemek için çalıştım. Fakat ne yazık ki, ne kendi bulduğum çözümler beni tatmin edebildi, ne de başkalarının yanıtlarında senin aradığın kesinliği bulabildim. Fakat öte yandan, bunu bilmek arzusundan bir türlü kurtulamıyorum. e

Sokrates — Bu duyduğun acılar, benim aziz Theaitetos'um, boşluğun değil, gebeliğin acılarıdır.

Theaitetos — Onu bilmem Sokrates. Ben sadece durumumu anlatıyorum.

Sokrates — Seni maskara çocuk. Benim büyük saygı uyandıran ve soylu bir ebenin, Phenarete'nin, oğlu olduğumu hiç işitmedin mi? 149

Theaitetos — Evet. Bunu işitmiştim.

Sokrates — Benim de aynı işle uğraştığımı duymadın mı?

Theaitetos — Hiçbir zaman.

Sokrates — Bunun böyle olduğu bir gerçektir. Fakat bundan başkalarına söz etme. Çünkü benim böyle bir sanatım olduğunu bilmezler. Hiç kimse bunu bilmez; onun için benden bu şekilde söz edilmez, fakat garip bir adam olduğum, insanların ruhlarında şaşkınlıklar yarattığım söylenir. Bunu da işittin mi?

b *Theaitetos* — Evet.

Sokrates — Bunun nedeni sana söyleyeyim mi?

Theaitetos — Kesinlikle söylemeni rica edeceğim.

Sokrates — Ebelik sanatının bütün gelenek ve görenekleri ni bir hatırlayıver; sana anlatmak istediklerimi kolaylıkla kavrayacaksın. Daha gebe kalabilecek ve doğuracak hiçbir kadın başkalarını doğurtmak için bu mesleğe giremez; bunu ancak artık doğuramayacak olanlar yapar.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Bu âdete önayak olan, söylendiğine göre, Artemis imiş; kendisi hiç doğurmadığı için doğum esnasında görülecek işlere nezaret etmeyi himayesine almış; görgü olmadan bir sanatı öğrenmek mümkün değildir; işte, insan doğasının bu zaafını göz önünde tutarak tamamıyla kısır olanlara ebeliği
c yasak ediyordu. Buna karşılık yaşlarının ilerlemiş olması dolayısıyla artık doğurmayanlara, kendi durumunda olanlara bir saygı olsun diye bu sanatı müsaade ediyordu.

Theaitetos — Doğru.

Sokrates — Sonra gebelik var mı, yok mu, bunu, başkalarıyla kıyaslanırsa, ebelerin daha iyi bileceği de gerçek ve zorunlu değil midir?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Ebeler ilaçlarıyla, sihirleriyle ağrıları uyarma-
d ya veya arzuya göre yatıştırmaya ve güç doğumlarda doğumu sağlamaya, gerek görülüyorsa çocuk düşürmeye yetili değil midirler?

Theaitetos — Evet, böyledir.

Sokrates — Sonra bir de onların aracılıkta ne kadar usta olduklarına dikkat etmedin mi? En iyi çocukları meydana getirmek için hangi kadının hangi erkekle birleşmesi gerektiğini çok iyi bilirler.

Theaitetos — Bu konuda hiçbir şey bilmiyordum.

Sokrates — Fakat bana inan, onlar bu konuda göbek kesmekten daha fazla gurur duyarlar. Gerçekten bir düşün: toprağın ürünlerine bakmak, onları devşirmek ile bir de hangi toprağa ne tür bitki ve tohum ekileceğini bilmek ayrı ayrı sanatlar mıdırlar? Yoksa bunlar aynı şey midirler?

Theaitetos — Aynı sanat olduklarına kuşku yok.

Sokrates — Fakat kadın ele alındıkta, öyle sanıyorsun ki, e
dostum, tohum ekme sanatı ile devşirme sanatı ayrı ayrı şeylerdir, değil mi?

Theaitetos — Bu pek böyle olmasa gerek.

Sokrates — Doğrusu öyle. Kadın ile erkeği akla ve kurala 150
uygun olmayan bir şekilde birleştiren pezevenklik töhmeti altında kalmamak için, ebeler namuslu insan olarak, aracılıktan çekiniyorlar. Öyle ya, sanatını uygularken böyle bir zan altında kalmaları pek kolaydır. Bununla beraber, benim düşünceme göre, ancak gerçek ebelerdir ki aracılığı gerektiği gibi yapabilerler.

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Sokrates — İşte ebelik sanatının alanı böylesine geniştir. b
Benim faaliyetim ise çok daha üstündür. Çünkü kadınlar sadece gerçek çocuklar değil, bazen yalancı ceninler de meydana getirebilirler, bunları ayırdetmek de güçtür. Bu böyle olduğuna göre, ebeler için en önemli ve güzel görev, gerçek olanla olmayanı ayırdetmektedir. Sen de bu düşüncede değil misin?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Benim doğurtma sanatım da ötekiler türündendir. Aradaki ayrım şudur ki, sanatım kadınları değil, erkekleri doğurtur ve doğum esnasında dikkat erkeklerin vücutlarına değil, ruhlarına yöneltilmiştir. Fakat sanatımın en özgün yanı delikanlının ruhunun ortaya koyduğu ürün boş ve aldatıcı bir şey midir yoksa katışıksız ve gerçek bir şey midir, bunu kesin olarak araştırmak ve meydana çıkarmak yetisidir. Öyle ya, ben şu noktada ebelere tümüyle benzerim: bilgelik konusunda ben de ebeler gibi kısırım, daima başkalarına soru sorduğum, kendim ise hiçbir konu hakkında hiçbir zaman kendi düşüncemi söylemediğim için —çünkü hiçbir bilgelik iddiasında değilim— birçokları beni kabahatli görürler, ki bu tamamıyla haklıdır. Bunun nedeni şudur: Tanrı beni başkalarını doğurtmaya zorluyor, fakat doğurmayı benim elimden almış- d

tır. Onun için kendim hiç bilge değilim, ruhumun ürünü sayabileceğim hiçbir buluş da gösteremem. Fakat benimle temas edenler ilkönce hiçbir şey bilmiyor gibi görünürler. Oysa tümü sohbetimizin devamı sırasında Tanrının inayetiyle, kendileriyle, kendileriyle başkalarının da tanık olduğu gibi, şaşırılacak ilerlemeler gösterirler. Bununla beraber benden, hiçbir şey öğrenmedikleri de açıktır. Bu güzel düşünceler hazinesini yalnızca kendi içlerinde bulur, onu meydana koyarlar. Fakat doğurtma yalnız Tanrıya ve bana özgü olan bir iştir. Bunun kanıtı da şudur:

e Buna inanmayan ve doğurmalarının nedenini kendilerinde bulup da beni saymayan birçok kişi ya kendilerinden yahut da başkalarının kışkırtmasıyla erkenden benimle ilişkilerini kesmişlerdi. Bunun sonucu şu oldu: kötü ahbaplıklar nedeniyle, ruhlarında geri kalanı da düşürmekle kalmadılar, aynı zamanda benim başarıyla doğurttuğumu da kötü bakım nedeniyle berbat ettiler. Bu suretle yanlışı ve görünüşleri gerçekten üstün tuttular, bundan ötürü de gerek kendilerinin gerek
151 başkalarının gözünde cahil kesildiler. Bunlardan biri, Lysimakhos'un oğlu Aristides'tir, bunun gibi daha birçokları vardı. Bazıları, akılları başlarına gelince, benimle yeniden ilişki kurmak için gelip yalvarırlar; içimdeki Daimon bunların bir bölümüyle ilişkimi tazelemeyi yasak eder; ötekiler için izin verir ve bunlar yeniden ilerlemeye başlarlar. Fakat benimle arkadaşlık edenler bir de şu noktada doğuran kadınlarla aynı şeyi duyarlar; onlar da acı çekerler ve gece gündüz, kadınlardan çok daha fazla, kuşku acıları içinde kıvranırlar. İmdi benim sanatım bu ağrıları diriltebilir, aynı zamanda da yatıştırabilir. İşte bu
b gibilere böyle davranırım. Fakat Theaitetos, öyleleri de vardır ki gebe olmadıklarına karar veririm; düşünceme göre böylelerine hiçbir yararım dokunamaz; onlara bütün hayırseverliğimle aracılık ediyor ve kimlerin dostluğundan yararlanabileceklerini, Tanrıya şükür, çok iyi kestirebiliyorum. Bunlardan birçoğunu Prodikos'a, bir çoğunu da Tanrının lûtfunu görmüş başka bilge adamlara gönderdim. Azizim sana bunları bu kadar uzun anlatmamın nedeni, senin de inandığın gibi, fikirlere gebe olduğunu ve acı çektiğini kestirdiğimdendir. Onun için bir ebenin oğlu olmam kendim de bir ebe olmam nedeniyle, kendini bana teslim et, sorularıma gücün yettiği kadar en doğru

şekilde yanıt vermeye çalış. Ortaya koyduğun ifadelerin bazı- c
larını doğru bulmayıp da onlara aldatıcı bir görünüş diye bakar, bunları, hiç aldırmadan, çekip şöyle bir kenara atarsam, ilk doğdukları yavrularından ürkerek hiddetlenen genç loğusalar gibi sinirlenme. Çünkü, ey eşsiz delikanlı, birçoklarında bana karşı gerçek bir kin gördüm; kendilerini budalalıktan kurtardığım zaman kuduz köpekler gibi üzerime saldırdılar; bunu hayırseverlikle yaptığıma inanmadılar; çünkü bunlar hiçbir tanrının insanların fenalığını istemediğini, benim de bunu kötü niyetimden değil de yalanlara göz yummama ve gerçeği d
örtbas etmeme tanrısal yasaların izin vermemesi nedeniyle yaptığımı anlamaktan çok uzaktılar. Onun için, sorunu yeniden ele al, bilginin özünü tayin etmeye uğraş. Fakat buna yetili olmadığını sakın bir daha söyleme. Çünkü Tanrı ister, sen de gayret edersen, başarabilirsin.

Theaitetos — Mademki bu kadar candan teşvik ediyorsun, Sokrates, içimdekini, her ne olursa olsun, söylemeye çalışmamam ayıp olurdu. Böylece düşünceme göre bir şey bilen kim- e
se bildiğini algılar. O halde, şimdilik görünürde, bilgi algıdan başka bir şey değildir.

Sokrates — İşte, doğrusu, iyisi de budur, oğlum. İnsan düşüncelerini böyle açıkça söylemeli. Ama haydi bunun gerçek bir ürün mü yoksa kof bir görünüş mü olduğunu birlikte inceleyelim. Duyumun bilgi olduğunu iddia ediyorsun, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Muhakkak ki bilgi için hiç de kötü bir tanım 152
vermedin; tersine, Protagoras'ın da verdiği tanım budur. Yalnız o aynı şeyi başka şekilde söylüyordu. O, her şeyin ölçüsü insandır, var olan şeylerin varlıklarının, var olmayan şeylerin yokluklarının ölçüsüdür, diyordu. Bunu herhalde okumuşundur, değil mi?

Theaitetos — Kuşkusuz. Hem de birçok defalar.

Sokrates — O, şöyle bir şey kastetmiyor mu: şeyler bana nasıl görünüyorsa öyle, sana nasıl görünüyorsa öyledir? Oysa ben de senin gibi insanım.

Theaitetos — Evet o böyle düşünüyor.

Sokrates — Bilge bir adamın anlamsız bir şey söyleyeceği b
de kabul edilemez. Onun için Protagoras'ın düşüncelerini izleyelim. Esen aynı rüzgârın içimizden bazısını üşüttüğü, bazısını

da hiç üşütmediği, bazısına hafif, bazısına da sert geldiği çok kere olur, değil mi?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Böyle olunca rüzgârın kendisine soğuk ya da soğuk değil mi diyeceğiz; yoksa Protagoras'a uyarak üşüyenlere göre soğuk, ötekiler için de böyle olmadığını mı söyleyeceğiz?

Theaitetos — Sonuncuyu söyleyeceğiz.

Sokrates — Demek ki iki taraftan her birine de böyle görünecek.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Böylece bu «görünme», algılamak oluyor.

Theaitetos — Evet, böyle oluyor.

c *Sokrates* — O halde sıcak ve buna benzer bütün durumlarda görünüş ile duyum aynıdırlar, çünkü herkes onları böyle algılıyorsa herkes için de böyle olacaklardır.

Theaitetos — Kabul ediyorum.

Sokrates — Duyum, öyleyse, daima varlığa dayanır, yanılmak. Yalnız, bu hal, duyum, bilgi olunca gerçekleşir.

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Sokrates — Karit'ler hakkı için, büyük bir bilge olan Protagoras kuşkusuz bunu bizlere, halka, sadece bir bilmece şeklinde söylemiştir. Buna karşılık müritlerine de gerçeği gizlice söylemiş olmasın?

Theaitetos — Bu konuda ne düşünüyorsun, Sokrates?

d *Sokrates* — Sana bunu anlatmak istiyorum, söyleyeceklerim hiç de basit şeyler değildir. İmdi, hiçbir şey, kendiliğinden olmadığı gibi, kendiliğinden bir şey de değildir; ve «bir şey» veya «herhangi bir nitelik» ifadeleri hiçbir şey için doğru değildir; büyük dediğin, küçük de görünebilir. Ağır dediğin hafif de görünebilir; böylece gider; çünkü hiçbir şey ne bir şeydir, ne de herhangi bir niteliğe sahiptir. Her şey, belki de, yer değiştirme, hareket ve birbiriyle karışma sayesinde olur, ki biz buna yanlış olarak varlık diyoruz. Çünkü bir şey var değildir,
e tersine, her şey sürekli oluş halindedir. Parmenides bir yana bırakılırsa, sırasıyla bütün bilgeler: Protagoras, Herakleitos, Empedokles ve şairlerden şiirin her iki türünde en ustaları, komedide Epikharmos, trajedide Homeros bu konuda aynı düşüncededirler. Homeros: Okianos tanrıların yaratıcısı, Tetys de

anneleri, sözcükleriyle her şeyin akıştan ve hareketten meydana geldiğini ifade etmiştir. Ne düşünüyorsun, bunu demek istemiştir, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Onun için, Homeros gibi bir adamın başında 153
bulunduğu böyle kocaman bir orduya, kendini gülünç duruma sokmadan kim karşı koyabilir?

Theaitetos — Hiç de kolay bir iş değil, Sokrates.

Sokrates — Hayır, kuşkusuz kolay değil, Theaitetos. Hareketin görünüşte varlığın ve oluşun nedeni, dinginliğin de yokluğun ve fesadın nedeni olduğunu söyleyen iddiaya şu kanıtlar güç veriyor; gerçekten, bütün başka şeyleri doğuran, onlara göz kulak olan ısı ile ateşin kendileri de yer değiştirme ve sürtünme sayesinde olurlar, fakat bunların ikisi de harekettir. Yoksa bunlar ateşin nedenleri değil midirler?

Theaitetos — Ta kendileridir. b

Sokrates — Yaşayan varlıklar türüne gelince, bunlar da aynı nedenlerle olurlar.

Theaitetos — Başka türlü olmasına olanak yoktur.

Sokrates — Vücudun sağlığına gelince bunu rahatla tembellik yok eder, ama idmanla hareket ona uzun ömür verir; öyle değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Ruha gelince; ruh okuma ve alıştırma, yani hareketler sayesinde, bilgiler kazanır, sağlığını korur, kendini düzeltir; buna karşılık, okuma arzusunun ve öğrenme ihtirasının yokluğundan başka bir şey olmayan rahat, ruhun sadece öğrenmemesine değil, aynı zamanda öğrendiğini de unutmasına c
neden olur, değil mi?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — O halde bunlardan biri, yani hareket ruh ile vücut için hayırlı, öteki ise, tam tersinedir.

Theaitetos — Herhalde.

Sokrates — Sana deniz ve karadaki rüzgârsız havalardan ve buna benzer başka olaylardan; dinginliğin bozulma ve fesada, tersinin de gelişmeye neden olduğundan da söz edeyim mi? Homeros'un altın zincirle, güneşten başka bir şey kastetmediğini, gök küresi ile güneş hareket ettikçe yerde ve gökte her şeyin varlığa sahip olacağını, gelişeceğini, fakat bütünü, zinci- d

re vurulmuş gibi birdenbire durursa bütün şeylerin mahvolacağını, alt üst olacağını gösterdiğini sana itiraf ettirerek, ispatlarımı tamamlayım mı?

Theaitetos — Evet, Sokrates. Bunun anlamı açıkça, senin anlattığın gibi.

Sokrates — O halde, aziz dostum, şimdi şöyle tasavvur et: Görmede, senin beyaz renk dediğin ne gözlerinin dışında ne de içinde ayrı bir şey değildir; bir de onun için bir yer kabul
e etmeye kalkışma. Böyle olmayınca beyaz renk bir yerde bulunacak ve orada kalacak ki, bu yüzden daimi oluşun içinde bulunmayacaktır.

Theaitetos — Bu nasıl olur?

Sokrates — Hiçbir şeyin kendiliğinden bir şey olmadığı hakkında, biraz önceki ilkemizi elde tutalım. O zaman göreceğiz ki siyah ile beyaz ve bütün öteki renkler gözlerin, uygun bir hareket (yer değiştirme) üzerine dikkatini toplamasıdır. Bi-
154 zim şu veya bu renk dediğimiz de, ne dikkat eden uzuv, ne de dikkat olunan nesnedir; o, her bireyin kendine özgü, ikisi ortası bir şeydir. Yoksa bir renk sana her zaman nasıl görünüyorsa, aynı şekilde bir köpeğe de ya da herhangi bir varlığa da aynı biçimde görüneceği düşüncesini mi savunacaksın?

Theaitetos — Zeus üstüne yemin ederim ki düşünmedim bile.

Sokrates — Devam edelim: başka bir insana, herhangi bir şey, sana göründüğü gibi görünüyor mu? Bundan adamakıllı emin misin, yoksa kendin hiçbir zaman aynı kalmadığın için, bir şeyin de sana aynı şekilde görünmediğini mi onaylıyorsun?

Theaitetos — Bu sonuncusu, bana ötekinden daha doğru gibi geliyor.

b *Sokrates* — O halde, ölçtüğümüz veya dokunduğumuz şey büyük veya beyaz ya da sıcak olsaydı, bu şeyin kendisi değişmedikçe, kendisine rastlayan başka birine de asla başka şekilde görünmeyecekti. Fakat öte yandan, bu nitelikler ölçende veya dokunanda bulunsaydı, o zaman bu şeye yaklaşan veya bazı değişikliklere uğrayan başka bir şey, kendisine bir şey olmadan değişmezdi. İşte böyle dostum, Protagoras ve yandaşlarının diyecekleri gibi, şimdi bu gibi gülünç ve garip iddialarla uğraşmak zorunda kaldık.

Theaitetos — Hangi zordan, hangi iddialardan söz etmek
c istiyorsun?

Sokrates — Basit bir örnek söylediklerimin anlamını tamamıyla aydınlatacaktır: altı zarı dört zarla kıyaslarsak altı zarın dört zardan daha fazla olduğunu, hem de bir buçuk kez daha fazla olduğunu söyleriz; fakat on iki ile kıyaslarsak daha az olur. Yani on iki bir misli daha fazla; başka türlü bir iddia asla olanaklı değildir. Yoksa sen bunu olanaklı görüyor musun?

Theaitetos — Yok, hayır.

Sokrates — O halde, Protagoras yahut da başka bir kimse sana: aziz Theaitetos, çoğalmaksızın bir şey daha büyük veya daha çok olabilir mi, diye sorsa, ne yanıt verirdin?

Theaitetos — Sokrates, bana doğru gibi gelen son soru- d
ya yanıt vermem gerekseydi hayır derdim; fakat bundan önceki soruyu göz önünde tutarsam, evet diyeceğim. Yoksa çelişkiye düşerdim.

Sokrates — Hera hakkı için pek mükemmel. Tanrılara layık bir yanıt verdin. Yalnız evet yanıtını verseydin, Euripides' in şu sözlerine hak verir gibi olacaktın: dilimiz, çürütülmez olacak, fakat düşüncemiz asla!

Theaitetos — Doğru.

Sokrates — Şimdi biz, sen ve ben, usta ve bilge adamlar olaydık, tüm düşünce alanını da araştırıp incelemiş bulunsaydık, biribirimize bir sürü yeni durumlar yaratacak, sofistler e
gibi biribirimizi yenmek için ortaya kanıtlar üstüne kanıtlar atacaktık. Fakat mademki basit kişileriz, önce doğrudan doğruya düşüncelerimizin kendimizde biribirine uyup uymadıklarını inceleyelim.

Theaitetos — Benim de samimi isteğim budur.

Sokrates — Benim isteğim de budur. Mademki böyle, boş 155
zamanı olan insanlar gibi inceleme işine sükûnetle yeniden başlayalım, hem sinirlenmeyelim de, tersine kendimizi gerçek anlamıyla inceleyelim, bizde meydana gelen bu olayların ne olabileceğini araştıralım. Böyle bir iç gözlem sonunda önce, herhangi bir şey kendi kendisinin aynı kaldıkça gerek nicelik, gerekse hacim açısından da ne daha küçük, ne daha büyük olur, deriz.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Sonra: kendisine bir şey katılmayan, kendi-

sinden de bir şey eksiltilmeyen bir şey ne büyür ne de eksilir; daima kendi kendisinin aynı kalır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

b *Sokrates* — Üçüncü olarak da önce var olmayan bir şeyin, oluş yolundan geçmeden ve oluşsuz sonradan var olması olanaksızdır, diyemez miyiz?

Theaitetos — Bu da doğruya benziyor.

Sokrates — İşte düşünceme göre bu üç iddia ruhumuzda savaş durumundadır... bunun için yalnızca zarlar örneğini düşünmek yeter, ya da şu ifadeye dikkat edelim: ben, bu yaşımda senin gibi bir delikanlıya göre daha büyüğüm; bir yıl içinde, büyümeksizin veya eksilmeksizin senden daha küçük ola-
c cağım. Bu da vücudumun hacminin eksilmesi ile değil, tersine senin büyümen ile olacak. Zira ben önceden olmadığımı, bir oluştan geçmeden sonradan oldum. Bunun böyle olmaması gerektir. Ancak vücudumun hacminden bir şey kaybedersem daha küçük olurum. Bu türden, daha istersen, binlerce örnek verilebilir. Beni izleyebiliyor musun, Theaitetos? Hiç değilse bu gibi meselelerde görgüsüz olmadığını sanıyorum.

Theaitetos — Tanrılar şahidim olsun, Sokrates. Bu şeylerin anlamını düşündükçe şaşkınlıktan kendimi kurtaramıyorum, doğrusu onlara bakarken bazı bazı, başımın döndüğü oluyor.

d *Sokrates* — Evet. Bu da gösteriyor ki dostum, Theodoros senin hakkında yargısını verirken çok doğru bir duygunun etkisi altında kalmıştır. Çünkü filozofu başkalarından ayıran nitelik de, işte bu duygudur, bu hayrettir. Felsefenin başlangıcı da budur, başka bir şey değildir. İris'i Thaumas'ın kızı ilân eden de soybilimden oldukça iyi anlayan biriymiş. Protagoras'ın öğrettiğini söylediğimiz bu düşüncelerden ne sonuç çıktığını artık anlayabiliyor musun? Yoksa bunu henüz göremiyor musun?

Theaitetos — Henüz açıkça göremiyorum.

Sokrates — O halde ünlü bir adamın veya daha iyisi ünlü
e adamların düşüncelerinde gizli gerçeğe ulaşman için sana yardım etmemi ister misin?

Theaitetos — Nasıl istemem, hem de sonsuz bir arzu ile!

Sokrates — Şimdi bu şeylere başlamamışlardan kimsenin bizi dinlememesi için dikkatli ol. Bunlar o kişilerdirler ki var-

lığı yalnız elle tutabildiklerine dayandırırlar; buna karşılık eylemleri, oluşu, bütün başka gözle görülemeyen şeyleri, varlık saymazlar.

Theaitetos — Sözünü ettiklerin, gerçekten sert ve kaba 156 a
adamlar olmalılar, Sokrates.

Sokrates — Evet oğlum, bunlar gerçekten bütün öğretime iyi gözle bakmayan insanlardır. Şimdi sana sırlarını açığa vurmak istediğim insanlar ise çok incedirler. Onlara göre, demin konuştuklarımızın bağlı olduğu ana ilke, şudur: evren harekettir, hareketten başka bir şey değildir. Fakat hareketin iki türü vardır; bunların her ikisi de nicelik bakımından sınırlıdır, iç yapıları bakımından ise biri etki, öteki edilgidir. Bunların katılımından ve karşılıklı ilişkilerinden sınırsız sayıda ürünler oluşur, fakat bu, biri algılanmış olan öteki algı olmak üzere daima çift olur, bunlar daima algılananla
aynı zamanda meydana çıkar ve doğarlar. Algılar için b
görmek, işitmek, koklamak, soğukluk, sıcaklık, bunların sonucu olarak da haz, acı, hırs ve korku gibi sözlerimiz vardır; hiç adları olmayan algıların sayısı sonsuzdur; adları olanlar ise bir yığındır. Algılananlar ise, daima ayrı ayrı algılara tekabül ederler; türlü görme algılarına türlü renkler, işitme algılarına sesler, öteki algılara yakınlıkları bakımından bağlı oldukları başka algılanmışlar tekabül ederler. Bu mythos'un[1] c
yukarda söylenenler göz önünde tutulunca, anlamı ne oluyor, Theaitetos farkediyor musun?

Theaitetos — Tamamıyla edemiyorum. Sokrates.

Sokrates — Fakat bu mythos'un iyi bir sonuca varıp varmadığına dikkat et. Çünkü onun demek istediği, söylendiği gibi, her şeyin hareket ettiğidir. Oysa bu hareketlerin içinde hızlılık ve yavaşlık vardır. Bütün yavaş hareketler, aynı yere d
ve yaklaşan şeye doğru hareket ederler. Bu yaklaşmalardan bir şey meydana getirirler; böylece meydana getirilen ise daha hızlıdır. Çünkü yer değiştirir, hareketi de bundan ibarettir. O halde göz ve ona tekabül eden başka bir şey yakınlaşma dolayısıyla beyaz rengi ve bununla beraber olan algıyı doğurduğunda, bu ikisinden her biri başka bir şeye rastlamış olsaydı bu durum olmazdı; o zaman bu arada meydana gelen yer değiştirme sonucunda görme algısı gözlerden, beyaz renk de beraberce rengi doğurdukları konudan çıkar; göz görme algısı ile e

dolar. Bu andan itibaren göz görür; fakat hiçbir zaman bir görme algısı olmaz. Sadece gören göz olur. Öte yandan, rengin oluşunda, beraber olan şey beyaz renge bürünür, fakat beyaz renk olmaz, beyaz bir şey olur; bu rengi taşıyan, odun da, taş da, ya da herhangi bir şey de olabilir. Öteki algılar için, sertlik, ısı, hepsi için de, aynı varsayım, yani, biraz önce söylediğimiz gibi, hiçbir şeyin kendisinden ve kendiliğinden var olmadığı, her şeyin ve bütün niteliklerin karşılıklı temaslardaki hareket sonunda olduğu varsayımı, doğrudur. Zira onların söylediklerine bakılırsa, hiçbirinin edenle edilenin birer varlık olduğunu kabul ettiğini saptayamayız. Çünkü ne eden, edilenle birleşmeden
157 önce böyle bir şeydir, ne de edilen edene rastlamadan bir şeydir. Bundan başka bir şeyle, eden olarak birleşen bir şey, başka taraftan başka bir şeye rastladığında edilen olarak da görünür. Bütün bunlardan çıkan sonuç şudur ki, başlangıçta da söylediğimiz gibi, hiçbir şey kendinden ve kendiliğinden bir şey değildir, tersine her şey başka bir şeye oranla daima olur.
b Daha ziyade alışkanlık ve dikkatsizlik yüzünden kullanmaya zorunlu olduğumuz varlık sözü kökünden kazılmalıdır. Buna karşılık, bilgeler gibi konuşmak isteniliyorsa, hiçbir zaman «bir şey», «herhangi bir şeye», «buna», «bu», «şu», gibi veya sabit bir şey gösteren başka sözleri kullanmamalı, fakat «olmakta bulunmak», «yapmakta bulunmak» «yok olmakta bulunmak», «değişmekte olmak», sözlerini kullanmalı. Zira bir kimse sözleriyle bir şeyi durağanmış gibi göstermeye kalkar-
c sa, kolaylıkla çürütülebilecektir. Teker teker şeylerin de, birçok şeylerin de tek bir kavramda toplanması —bu toplanmalara verilen ad, ister insan, ister taş olsun, ister filan hayvan, veya filan türün adı olsun— aynı şekilde ifade edilmelidir. Bu düşünceler, Theaitetos, sana çekici görünüyor mu? Bu kadar lezzetli bir yemekten tatmaya heves ediyor musun?

Theaitetos — Hiçbir şey söyleyemem, Sokrates. Zira bir kere söylediğin şeyler, senin de hoşuna gidiyor mu, yoksa bunlarla sırf beni denemek mi istiyorsun? İşte bunu kestiremiyorum.

Sokrates — Sen dostum, unutuyorsun ki ben kendim hiçbir şey bilmem ve bu türlü bir şeyi kendime maletmem. Ben
d tersine, kısırım; senin üzerinde de ebelik sanatımı kullanıyorum. Bundan dolayı, düşüncelerini aydınlığa çıkarıncaya ka-

dar sana sihirlerimi tesir ettiriyor, her türlü bilgelikten tattırıyorum. Ancak düşüncen meydana çıktıktan sonra, bunun yalancı bir görünüş mü yoksa gerçek bir ürün mü olduğunu inceleyeceğim. Onun için, sorduklarım hakkındaki düşüncelerini bana, cesaretle, ürkmeden ve yiğitçe söyle.

Theaitetos — Haydi sor.

Sokrates — O halde sana, hiçbir şeyin iyi ve güzel olmadığına, saydıklarımızın hepsinin varlıkları olmayıp bunların sürekli bir oluştan ibaret olduklarına inanıp inanmadığını, yeniden soruyorum. e

Theaitetos — Açıklamana göre, bu düşünce bana akla son derece uygun, göstermiş olduğun nedenler de kabule değer görünüyor.

Sokrates — O halde gösterdiklerimde eksik kalan tarafı da tamamlamayı unutmayalım: Eksik kalan taraf rüyalarla hastalıklar, bu arada da özellikle delilik ve başka bütün işitme ve görme yanılmaları veya genel olarak duyum yanılmaları dediğimiz şeylerin konusudur. Çünkü, sen de biliyorsun sanırım: demin ileri sürdüğümüz iddia bütün bu durumlarda kolaylıkla çürütülebilir; bu durumlarda bize algılar kuşkusuz hatalı olarak verilmiş olduklarından, herkese gerçek gibi görünen çok daha hatalı olacak, belki de bu sırada görülür hiçbir 158
varlığa sahip olmayacaktır.

Theaitetos — Bunda tamamıyla hakkın var, Sokrates.

Sokrates — Öyleyse, algının bilgi olduğunu ileri sürenin ve herkese görünen şeyin, o şeyin göründüğü kimseye göre gerçekte olduğunu iddia edenin bundan sonra söyleyebilecek nesi kalıyor?

Theaitetos — Ne cevap vereceğimi bilemediğimi söylemekten çekiniyorum, Sokrates. Çünkü biraz önce böyle bir itiraftan dolayı beni azarlamıştın. Ama, gerçekten delilik veya rüya halinde iken yanlış düşüncelere sahip olunduğunu yadsıyamam. Örneğin: bunlardan bazıları tanrı olduklarını kurar, başka bir kısmı kanatlı olduklarını ve rüyada iken uçtuklarını sanır. b

Sokrates — Bu konuda başka kuşkulu bir sorunu; özellikle uyku ve uyanıklıkla ilgili olanını hiç hatırına getirmiyor musun?

Theaitetos — Hangisini?

Sokrates — «Acaba şimdi, şu anda, uyku halinde miyiz, hatıralarımız sadece rüyalardan mı ibarettir, yoksa uyanık mı-
c yız; bu konuşma uyanıklık halimizde mi geçiyor?» diye soran birine hangi kanıtlarla cevap vermek gerektiğinin sorulduğunu, birçok defalar işitmişindir, sanırım.

Theaitetos — Gerçekten, Sokrates. İstenilen kanıtları ortaya koymak çok güç. Çünkü bunların hepsi her iki taraftan birbirine tamamıyla uyuyor. Şu şimdiki konuşmamızı uykuda geçiyormuş gibi düşünmemize hiçbir şey engel olamaz; derin uykuda rüyaları anlatır göründüğümüz zaman da, iki durum arasındaki benzerlik, şaşılacak derecededir.

d *Sokrates* — O halde görüyorsun ki bu işlerde kuşku için yeter derecede nedenler var, hatta uyku ve uyanıklık ilişkisi hakkında bile kuşkular var. Uyuduğumuz ve uyanık bulunduğumuz zamanlar birbirine hemen hemen eşit olduklarından, ruhumuz bu iki durumun her birinde o zamanki düşüncelerin en gerçek olduklarını şiddetle ister; böylece, ne kadar zaman birbirlerinin gerçeğini onaylıyorsak, o kadar zaman da ötekilerinin gerçeğini onaylıyoruz; her ikisini de aynı güçle iddia ediyoruz.

Theaitetos — Hiç kuşku yok.

Sokrates — Hastalıklar ve delilik için de durum böyle değil midir? Yalnız zaman süreleri eşit değildir.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Şimdi ne olacak? Zamanın uzunluğu ya da kısalığı mı gerçeği tayin edecektir?

e *Theaitetos* — Bu, bütün anlamıyla gülünç olur.

Sokrates — Fakat bu inançlardan hangisinin doğru olduğuna dair başka açık bir kanıtın var mı?

Theaitetos — Sanmıyorum.

Sokrates — O halde, her zamanki fikirlerin düşünen için gerçek olduğunu onaylayan kişilerin bu konuda ne dediklerini benden işit. Onlar, düşüncelerini şu gibi sorularla ifade ederler sanırım: aziz Theaitetos, bir şeyden tamamıyla başka olan bir şey, bu başka şeyle asla aynı etkiye sahip olamaz, değil mi? Bunu, ele alman şeyin bir bakımdan aynı, başka bir bakımdan da başka olduğu şeklinde anlamamalıyız; o, her bakımdan başkadır.

159 *Theaitetos* — Bir şeyin, kendisinden tamamıyla başka olan

başka bir şeyle etki bakımından olsun, herhangi başka bir bakımdan olsun aynı olması kuşkusuz ki olanaksızdır.

Sokrates — O halde aynı zamanda her ikisinin biribirine benzemediklerini de kabul etmek gerekmiyor mu?

Theaitetos — Kanıma göre, evet.

Sokrates — Öyleyse, bir şey başka bir şeye benzer veya benzemez olursa, benzediğinde bu şey aynı, benzemediğinde başkadır, demiyecek miyiz?

Theaitetos — Muhakkak diyeceğiz.

Sokrates — Edenlerin olduğu kadar edilenlerin de çokluk bakımından çok, aynı zamanda sonsuz olduklarını önce söylememiş miydik?

Theaitetos — Evet söylemiştik.

Sokrates — Yine bir şey başka bir şeyle ve tekrar başka bir şeyle birleştirildiğinde aynı olan bir ürün değil de, başka olan bir ürün meydana getirilmez mi?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Şimdi bu ölçüyü bana, sana ve bütün başkalarına tatbik edelim. Bir yanda sıhhatli Sokrates, öte yanda hasta Sokrates. Bunlardan biri ötekilerine benzer mi, yoksa benzemez mi diyeceğiz? b

Theaitetos — Hasta Sokrates ile sıhhatli Sokrates demekle bütün Sokrates'i mi hasta ediyorsun?

Sokrates — Çok doğru anladın; işte ben de bunu demek istiyordum.

Theaitetos — Öyleyse benzemez demek gerekir.

Sokrates — İmdi, benzemediği kadar farklı da olacak mıdır?

Theaitetos — Muhakkak olacak.

Sokrates — Uyuyan Sokrates ve biraz önce saydığımız bütün haller hakkında da aynı şeyi iddia edecek misin? c

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Özü dolayısıyla eden her şeyin hasta Sokrates'e rastladığında, sıhhatli Sokrates'e rastladığından büsbütün başka bir etkide bulunması gerekmez mi?

Theaitetos — Başka türlü nasıl olabilirdi?

Sokrates — Öyleyse, her iki halde de, edilen ben ve eden o, farklı bir şey mi meydana getireceğiz?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — İmdi, ben sıhhatli halimde şarap içsem, şarap bana hoş ve tatlı gelecektir, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Şimdiye kadarki kararlarımız, edenle edilenin tatlılık ve algı olduklarını, aynı zamanda her ikisinin de hareketten ibaret olduğunu doğrular; edilenden geleni algı dili algı alıcı kıldı, şaraptan gelen tatlılık ise, etrafa yayılarak, sıhhatli bir dil için şarabın tatlı olmasına ve görünmesine neden oldu.

Theaitetos — Demin de kararımız tamamıyla bu idi.

Sokrates — Buna karşılık hasta iken şarap içsem, o zaman edenin etkisi aynı olmayacaktır; çünkü o gerçekten farklı bir şeye rastlamıştır.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Böyle bir Sokrates'le, onun şarap içmesi, öncekilerden başka sonuçlar doğururlar; dilde acılık algısı şaraptan geliyorsa şarap acılık değildir, fakat acıdır. Ben ise algı değilim, algılayanım.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Öyleyse bu şekilde algıladıkça hiçbir zaman başka bir şey olamam. Zira ancak eden başka olunca başka bir algı vücuda getirir, algılayanı değiştirir ve başka kılar. Fakat aynı zamanda bana tesir eden de başka bir şeyle birleştiğinde (benimle olduğu gibi) hiçbir zaman aynı şeyi vücuda getirmez; bende olduğu gibi bir şey de olamaz; çünkü o başka bir şeyle birleşip başka bir şey vücuda getirdiği zaman, başka türlü bir şey olacaktır.

Theaitetos — Öyle.

Sokrates — Fakat ben yalnız başıma bir nitelik kazanamadığım gibi, herhangi bir şey de, yalnız başına belirli bir nitelik kazanamaz.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Fakat ben algılayan olduğuma göre, bir şeyle ilişkide olmam gerekir, zira bir şeyi algılamadan algılayan olunamaz. Bunun gibi, bir şey de tatlı veya acı oluyorsa, bunlar bir kimse için olmalıdır; çünkü tatlı olmak, fakat kimse için tatlı olmamak, olamaz!

Theaitetos — Hiç kuşkusuz.

Sokrates — Böyle olunca, zannıma göre, ancak bu karşılıklı ilişkilerledir ki, o ve ben, varsak varlığımıza, oluyorsak

oluşumuza sahip oluruz. Onun varlığını ve benimkini zorunluluk birbirine bağlar, fakat onları ne yabancı bir şeye ne de tercihan bize bağlar. Birini başka birine bağlamak, işte geri kalan biricik bağlantı. Aynı zamanda bir şeyin varlığından söz eden kimse, bunun bir şey veya bir şey hakkında ya da c
bir şeyle ilgili olduğunu söylemelidir. İşte meydana koyduğumuz kanıtlara göre kendinden ve kendiliğinden hiçbir şey hakkında varlık ve olmak sözlerini kullanmamalıyız, başkasının da kullanmasına izin vermemeliyiz.

Theaitetos — Sana tamamıyla hak veriyorum, Sokrates.

Sokrates — Mademki bana etki eden şey, benim içindir ve başka biri için değildir, o halde ben de kuşkusuz onu algılayanım; başka biri değilim.

Theodoros — Kuşkusuz.

Sokrates — Öyleyse bana göre kendi algım gerçektir; çünkü d
o daima benim varlığıma dayanır hem ben Protagoras'a göre, benim için var olanın, var olduğu, var olmayanın da varolmadığı hakkında hüküm verenim.

Theaitetos — Kabul.

Sokrates — O halde, mademki hata etmem ve varolanla olmakta olan hakkındaki hükümlerimde hataya düşmüyorum, algılayan olduğumdan ötürü aynı zamanda ele alınan şeyleri bilen de olmam gerekmez mi?

Theaitetos — Muhakkak gerekir.

Sokrates — Öyleyse bilgi algıdan başka bir şey değildir demekte tamamıyla haklıymışsın ve Homeros'la Herakleitos, c
bütün izleyenleriyle birlikte, her şey akar, sular gibi hareket eder, Protagoras ise «insan her şeyin ölçüsüdür» ve Theaitetos, bu fikirlere dayanarak «bilgi algıdır» dediklerinde tamamıyla aynı şeyi söylemek istiyorlar. Böyle değil mi, Theaitetos? Diyelim mi ki bu sonuç, senin yeni doğmuş çocuğundur, ben de onun ebesiyim. Ne dersin?

Theaitetos — Evet, öyledir, Sokrates.

Sokrates — Bu doğurmayı, değeri ne olursa olsun, görünüşe göre büyük zahmetlerle meydana getirdik, fakat doğumu sona erince çocuğu iyice bir ele almalıyız; yani aldanıp aldanmadığımızı iyice incelemeliyiz; zira çocuk belki de büyütül- 161
meye layık değildir de sadece kof bir yumurta, aldatıcı bir şekildir. Yahut da evladını her ne pahasına olursa olsun bü-

yütmeye, terketmemeye zorunlu olduğumuzu mu düşünüyorsun? Yoksa onun gözlerinin önünde eleştirilmesine katlanacak, onu senden alıp gittikleri zaman ilk defa loğusa olmuş bir kadın gibi hiddetlenmeyecek misin?

Theodoros — Theaitetos buna razı olacaktır, Sokrates. Çünkü hiç de uyumsuz bir huyu yoktur. Fakat, tanrılar aşkı için, söyle bana, bu işte daha hata mı var?

Sokrates — Çekişmeye ne kadar hevesli görünüyorsun, Theodoros ve sana «bu işte daha bir hata var» demem için bana, içinden sadece hazır cevabın çekip çıkarıldığı bir kanıtlar çuvalı gözüyle bakmakta ne kadar lütufkarsın, fakat gerçekte olup bitene hiç dikkat etmiyorsun; bu kanıtlardan hiçbiri benden değil, daima konuştuğum kimseden çıkar, ben kendi hesabıma pek önemsiz bir şey bilirim ki o da şundan ibarettir: başka bir bilgenin sözlerini gerçek bir incelemeden geçirmek; şimdi de böyle bir denemeyi kendinden bir şey katmadan, genç dostumuzla yapmak istiyorum.

Theodoros — Hakkın var, Sokrates, haydi dediğini yap.

Sokrates — Biliyor musun, Theodoros, dostun Protagoras'ta neyi iyice kavrayamıyorum?

Theodoros — Neyi?

Sokrates — O, bir kimsenin tasarladığı şeyin aynı zamanda gerçek olduğunu göstermekle benim çok hoşuma giden şeyler söylemiştir. Fakat sözünün başlangıcı beni şaşırttı. Neden Protagoras *Gerçek*'inin başlangıcında «bütün şeylerin ölçüsü domuzdur» veya, payvandır[2] veya algı sahibi varlıkların aşağı türünden herhangi biridir demedi? Bir de, biz ona bilgeliğinden dolayı bir tanrıya olduğu gibi hayranlık duyarken, eserinin başında kendisinin zekâ keskinliği açısından değil başka bir insanla, hatta küçük bir kurbağa ile kıyaslayınca bile daha ileride bulunmadığını görseydi, söyledikleri pek kibirlice ve bizim için hakaretle dolu olurdu. Başka türlü söyleyebilir miyiz, Theodoros? Çünkü bir kimsenin algılarına dayanarak düşündüğü şeyler doğru oluyorsa ve mademki bir kimsenin hem algıları hakkında doğru bir hüküm vermeye, hem düşüncelerin doğruluğu veya yanlışlığı hakkında incelemede bulunmaya başka birinin hakkı yoktur; tersine: çoğu zaman, söylediğimiz gibi, bu düşünceler ancak herkesin kendisi için ise, bunların hepsi de doğru ve gerçek ise, başkalarına bu

kadar yüksek para karşılığı ders veren Protagoras nasıl bilge olur; sonra herkes kendi bilgeliğinin ölçüsü olduğuna göre, zekâ keskinliği açısından daha noksan olan bizler neden onun derslerine gitmeye zorunlu olalım, dostum? Onun için, Protagoras'ın burada latife ettiğini kabul etmek gerekmez mi? Şahsıma, ebelik sanatıma ve bunların oynayacağı gülünç role gelince, bu konuda susmayı tercih ederim; fakat öyle sanırım ki tartışmanız, böylelikle daha iyi olmayacaktır, çünkü, Protagoras'ın *Gerçek*'i gerçek oldukça ve bir latife olarak anlaşılmadıkça, herkes için doğru olan bu iki yönden doğru betimlemelerle incelenmesi ve çürütülmesi, uzun ve sonsuz bir gevezelik olur, öyle değil mi?

Theodoros — Aziz Sokrates, şimdi de söylediğin gibi, Protagoras benim dostumdur. Bundan dolayı Protagoras'ı kendi sözleriyle çürütülmüş görmek, fakat aynı zamanda inancıma aykırı olarak sana da itiraz etmek hoşuma gitmez. Onun için, tekrar Theaitetos'u ele al, zira o her zaman, hatta şimdiki tartışmada bile, fevkalade bir anlayış yetisine sahip olduğunu göstermiştir.

Sokrates — Lakedaimon'a uğradığında Theodoros, güreş meydanına gitsen ne yaparsın? Kendin soyunmadan, vücudunu göstermeden başkalarını ve bu arada bazı cılız kimseleri çıplak olarak seyretmeyi ister misin?

Theodoros — Bunu bana bağışlar ve arzuma bırakırlarsa, niçin istemiyeyim? Şu anda da, beni seyirci olarak bırakmaya, artık bu katılaşmış adamı güreşe beraber sürüklememeye razı olmanızı temenni ediyorum.

Sokrates — Theodoros mademki böyle istiyorsun, ben de, denildiği gibi, oyun bozanlık etmek istemem. O halde yeniden bilge Theaitetos'a döneyim. Şimdi, Theaitetos söyle bana; konuştuklarımızın sonunda bilgelik bakımından hemen her insanla, hatta her tanrıyla eşit olmana hayret etmiyor musun? Yoksa Protagoras'ın ölçüsünün tanrılar için insanlara kıyaslayınca daha az geçerliliği olduğunu mu sanıyorsun?

Theaitetos — Zeus hakkı için böyle düşünmüyorum ve sorun beni gerçekten şaşırttı. Çünkü demin «her düşünen için düşüncesinin aynı zamanda varlık olduğu» sözünün anlamını aydınlatmaya uğraşırken bu bana tamamıyla akla yakın gelmişti; şimdi ise bana birdenbire tersi doğru gibi geliyor.

Sokrates — Henüz gençsin, oğlum. Nutuklar dinleyip onların etkisine kolaylıkla kapılıyorsun; gerçekten böyle bir soruya Protagoras veya onun yerine başka biri işte şöyle yanıt verirdi: ey değerli gençler ve yaşlılar, bir araya toplanmışsınız,
e anlamsız bir gevezeliğe dalmışsınız; tartışmanıza tanrıları bile karıştırmışsınız; oysa ben onların varlıklarından ya da yokluklarından hiçbir zaman söz etmemiştim. Öte yandan yine büyük bir olasılıkla halktan alkış kazanabilecek şeyler konuşuyorsunuz; insanları her zaman bilgilik açısından hiç olmazsa en iyi sığırdan ayırdetmenin kötü olacağını söylüyorsunuz. Bu arada bir kanıttan bir ispattan zerre kadar söz etmiyorsunuz; olasılıklardan başka bir şey kullanmıyorsunuz; bu böyle bir kanıttır ki, Theodoros veya başka bir geometri bilgini, geometri incelemelerinde onu kullanamazdı; kullandıkları zaman da iti-
163 barlarını hemen kaybederlerdi. O halde, sen ve Theodoros, ancak göz kamaştırıcı sözler ve olasılıklarla meydana gelen bu kanıtları hoş görüp görmeyeceğinizi bir düşünün.

Theaitetos — Bunu, Sokrates, sen de biz de haklı buluyoruz.

Sokrates — O halde bana öyle geliyor ki senin ve Theodoros'un düşüncesine göre tartışmamızda başka bir yol tutmak gerekiyor.

Theaitetos — Kuşkusuz başka bir yol.

Sokrates — Öyleyse şunu inceleyelim: bilgi ile algı aynı şey midir, değil midir? Zira bütün incelemelerimizin hedef olduğu nokta bu idi, bu yüzden de bu kadar tuhaf iddiaları birbiriyle çarpıştırdık.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — İmdi, görme ile işitme yoluyla algıladığımız
b her şeyi aynı zamanda bildiğimizi kabul edecek miyiz? Örneğin, Barbarların dilini öğrenmeden iddia edecek miyiz ki onların ya konuştuklarını işitmiyoruz, yahut söylediklerini işitiyor ve biliyoruz? Onların harflerini bilsek de bunlara bir göz gezdirsek, ya görmediğimizi ya da görürsek bildiğimizi mi söyleyeceğiz?

Theaitetos — Gerçekte onlarda ne gördük ve ne işittikse
c bunu bildiğimizi onaylayacağız, Sokrates, yani harflerde, şekille rengi gördüğümüzü ve bildiğimizi, dilde ise sesin alçaklığını ve yüksekliğini aynı zamanda işittiğimizi ve bildiğimizi, buna karşılık, gramer öğretmeni ile tercümanın bu konuda öğ-

rettiklerini görme veya işitme yoluyla hem algılamadığımızı hem de bilmediğimizi söyleyeceğiz.

Sokrates — Çok güzel bir yanıt, Theaitetos; buna karşı sana itirazlarda bulunmak haksızlık olur; çünkü kendine daha fazla güven kazanman gerek. Fakat şimdi dikkatini şu güçlüğe çevir; ona nasıl karşı koyabileceğimizi bir düşün.

Theaitetos — Hangi güçlük?

Sokrates — Birinin sana şöyle bir şey sormasını düşünüyorum; bir şey hakkında bilgi elde etmiş olan bir adam bu bilgiyi henüz kafasında saklarken hatırladığında, bu hatırladığı şeyi artık bilmemesine olanak var mıdır? Ya da, kısacası, bu sorunun ifadesi şöyle olur: bir şeyi öğrenen biri, o şeyi bilmeden hatırlayabilir mi? d

Theaitetos — Hiçbir zaman, Sokrates. Bu, pek tuhaf olurdu.

Sokrates — Gevezelik etmiyorum ya? İyice düşün; görmek fiilini algılamak ve görmeyi iyi algı diye kabul etmiyor musun?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — İmdi, düşüncemize göre, bir şeyi gören biri gördüğünün bilgisini elde etmez mi? e

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Öyleyse? bir de hatırlaması var.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Bu hatırlama, hiçbir şey hakkında mıdır, yoksa bir şey hakkında mıdır?

Theaitetos — Tabii bir şey hakkında.

Sokrates — Kuşkusuz ki algılanmış, öğrenilmiş şeyler hakkındadır, değil mi?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Görülen şey bazen hatırlanmaz mı?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Gözler kapanınca da mı? Yoksa bu durumda o şey unutulur mu?

Theaitetos — Böyle bir şeyi iddia etmek garip olur, Sokrates.

Sokrates — Bundan önceki düşüncemizi kurtarmak istiyorsak, bu böyle olmalıdır: Yoksa düşüncemiz yok olur. 164

Theaitetos — Zeus hakkı için, benim de bu konuda bazı

kuşkularım var; fakat tam anlamıyla anlayamıyorum; daha iyisi, bunu bana sen anlat.

Sokrates — O halde bak; demiştik ki gören bir kimse gördüğünün bilgisini elde etmiştir; zira görme'nin algı ile bilginin aynı olduklarında uyuşmuştuk.

Theaitetos — Çok doğru.

Sokrates — Fakat gören ve gördüğünün bilgisini elde eden, gözlerini kapadığında, onu hatırlar ama göremez, değil mi?

Theaitetos — Evet.

b *Sokrates* — «Görüyor» sözü «biliyor» sözüyle aynı anlamda oluyorsa, «görmüyor» ile «bilmiyor» da aynı anlamda olur.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — İmdi, şöyle bir durum ortaya çıkıyor: bilgisi elde edilen şey, onu artık görmediğimiz için, bilinemediği halde hatırlanmış oluyor. Bu durumun da demin tuhaf olduğunu söylemiştim.

Theaitetos — Çok doğru.

Sokrates — O halde bilgi ile algının aynı olduklarını iddia etmek olanaksız gibi görünüyor.

Theaitetos — Evet, öyle görünüyor.

Sokrates — O halde bunların biribirinden başka olduklarını söylemek gerek.

Theaitetos — Herhalde.

Sokrates — Şimdi bilginin gerçekten ne olduğunun, zannederim, tekrar baştan incelenmesi gerekiyor. Ama ne yapmak
c düşüncesindeyiz, Theaitetos?

Theaitetos — Neyi kast ediyorsun?

Sokrates — Biz, zafere erişmeden kavgayı terk edip öten âdi bir horoza benziyoruz.

Theaitetos — Ne gibi?

Sokrates — Öyle görünüyor ki, biz sözlerimizde çelişkiye düşerek sırf söz uygunlukları üzerinde uyuştuk ve meseleyi bu şekilde halletmekle yetiniyoruz; didişimci olmayıp feyd lesof olduğumuzu iddia ederken farkına varmadan tamamıyla şu yaman adamların yoluna girdik.

Theaitetos — Ne demek istediğini henüz anlayamıyorum.

Sokrates — O halde bu sorun hakkındaki düşüncemi sana açıklamayı denemek isterim. Bir şey öğrenilince ve bu hatırlanınca, bunun bilinip bilinmediğini soruyorduk; sonra da

ispat ettiği bir şeyi gören ve gözlerini kapayan bir kimse, o şeyi görmeden de hatırlar. Fakat bu da olanaksızdı. Böylece Protagoras'ın masalı, aynı zamanda senin bilgi ile algıyı aynı kılan masalın yok oluyordu.

Theaitetos — Öyle görünüyor. e

Sokrates — Zannıma göre, dostum, bu öykünün babası, şimdi yaşasaydı iş böyle olmazdı; o kendini adamakıllı savunacaktı. Fakat şimdi sorun öksüz olduğundan, bu öyküyü istediğimiz gibi hırpalıyoruz. Hatta Protagoras'tan kalan şeyleri idare için nasbettiği adamlar da —bunlar arasında bizim Theodoros da vardır— her türlü yardımdan kaçınıyorlar. O halde ona bizim yardım etmeye gayret etmemiz adalet gereğidir.

Theodoros — Vasi olarak tayin edilen ben değilim; Hipponikos'un oğlu Kallias'tır. Ben çok çabuk, soyut düşünüşü bırakıp geometriye geçtim. Bununla beraber, onun yardımına koşarsan sana teşekkür borçlu olacağız. 165

Sokrates — İyi söyledin, Theodoros. O halde benim yardımımın anlamına iyice dikkat et. Çünkü kurala göre kabul veya red etmeye alıştığımız sözlere iyice dikkat edilmezse şimdikinden çok daha fena kabullere varılır. Bunu anlamak için sana mı yoksa Theaitetos'a mı hitabedeyim?

Theodoros — Her ikimize birden. Fakat daha genç olan yanıt versin; zira yanılırsa bu, onun için daha az utandırıcı bir şey olur. b

Sokrates — En müthiş soruyu ortaya atıyorum. Bunun anlamı, kanıma göre, şöyledir: bir şey bilenin, bildiği şeyi bilmesi mümkün olur mu?

Theodoros — Buna ne yanıt vermeliyiz, Theaitetos?

Theaitetos — Hiç değilse benim düşünceme göre bu, olanaksızdır.

Sokrates — Görmek ve bilmeyi bir tutarsan olanaksız değildir. Çünkü patavatsız adamın biri seni ansızın bastırarak, eliyle gözlerinden birini kapasa ve sana bu kapalı gözle elbisesini görüp görmediğini sorsa, bu insafsızca sorudan nasıl sıyrılırsın?

Theaitetos — Elbette, «bu gözle değil, ötekiyle» diye yanıt veririm. c

Sokrates — O halde, aynı şeyi hem görüyor hem de görmüyorsun?

Theaitetos — Ancak bu koşulla.

Sokrates — O diyecektir ki, böyle bir yanıt benim istediğime hiç de uymuyor, ben «nasıl olduğunu» değil, tersine, senin bildiğini aynı zamanda bilip bilmediğini soruyorum. Şimdi, bu halde görmediğini gördüğün meydandadır. Fakat görmenin bilgi, görmemenin bilgisizlik olduğunu kabul etmiştik. Şimdi bundan bir sonuç çıkar.

d *Theaitetos* — Pekâlâ. Bundan benim kabul ettiğimin tersi çıkar.

Sokrates — Belki de öyle, ey yaman delikanlı; bu türlü daha birçok şaşkınlıklara düşerim; örneğin sana açık olarak mı, karanlık olarak mı bilindiğini, aynı konunun yakından bilinip de uzaktan bilinmediğini mi, bu şeyin şiddet durumunda mı yoksa ılımlılık durumunda mı bilindiğini ve bu türlü daha binlerce soru sorulur ki, bunlarla hafif silahlar kuşanmış bir kişi
e seni kolaylıkla tuzağa düşürebilir. Bilgi ve algıyı bir tuttuğundan o, işitmeye ve koklamaya ve başka ince algılara saldıracak ve seni o çok ünlü bilgeliğine bent edinceye kadar inatla durmadan rahatsız edecektir. Böylece ellerini, kollarını bağladıktan sonra «fedyei necat» olarak «onun keyfine göre uzlaştığınız parayı» isteyecektir.

Acaba söyleyebilir misin: bu durumda Protagoras, kendi düşüncesini kurtarmak için nasıl bir yanıt verecektir? Bunu tayin etmeyi deneyelim mi?

Theaitetos — Sana katılıyorum.

Sokrates — Kendi savunması için ortaya koyduklarımızı
166 anlatacak, düşünceme göre bir yandan da, bize karşı cephe alacaktır; ve hakaret edici bir tavırla bize şunları söyleyecektir: İşte bu sayın Sokrates, bir çocuk hakkında aynı adamın bir şeyi hatırlayıp aynı zamanda bilmemesi mümkün müdür?
b sorusuna korkudan ve görüş noksanlığından hayır yanıtını verdirmekle beni gülünç duruma soktu. Fakat, ey gafil Sokrates, gerçekte iş şöyledir: düşüncelerimden birini sorularla incelerken, karşımdaki benim cevap vereceğim gibi cevap verirse, yanılınca ben de çürütülmüş olurum; başka türlü cevap verdiğinde doğrudan doğruya karşısındaki çürütülmüş olur. Örneğin sanıyor musun ki geçmiş bir algının anısı o zaman var olan algıyla aynı olarak kabul edilebilsin; yanlış bir şeyi, veya aynı kimsenin aynı şeyi hem bilmesini hem de bilmemesini kabul

etmek imkânında tereddüt edileceğini mi sanıyorsun? Fakat o bunu itiraftan çekinirse, sanır mısın ki değişen insanın değişmeden önceki insandan aynı olduğunu kabul edecektir? Acaba bir kimsenin uğradığı sayısız değişikliklere karşın kişiler değil de yine tek bir kişi mi vardır? Biz birbirimizi boş laflarla avlamaktan karşılıklı olarak korumalıyız. Onun için, Protagoras şöyle diyecektir: İddiama karşı daha mertçe davranmalısın ve elinde ise, herkesin kendine özgü algıları olmadığını ya da, bu olursa, hatta olayın veya daha doğrusu, varlığın, yalnız olayın sahibi için var olamayacağını kanıtlayarak beni çürütmelisin. Fakat sen domuzlardan ve hayvanlardan söz ederken yalnız kendin münasebetsizlik etmiyorsun, aynı zamanda dinleyenleri de yazılarıma böyle hakaret etmeleri için ayartıyorsun; bu sana onur kazandırmaz. Zira ben *Gerçek*'in, yazdığım gibi olduğunu, yani her birimizin, var olanın da var olmayanın da ölçüsü olduğunu iddia ediyorum; bununla beraber, herkes başkalarından, —kendisi için var olan ve görünen şeylerin başkalarınınkine göre başka olması dolayısıyla—, binlerce kez ayrılır. Bilgeliği ve bilgeleri yadsıdığım tümüyle yanlıştır. Tersine, bilgeyi şöyle tanımlarım: şeyleri ve olayları, kötü görene, iyi olarak gösterecek gibi değiştiren kişi bilgedir. Fakat bir de benim bu iddiamı üstünkörü anlamıyla alma ve aşağıda gösterileceği şekilde gerçek anlamını daha açık olarak kavramaya çaba göster. Örneğin bundan önce söylenenleri hatırla: hasta için yemek acıdır ve onca böyledir; buna karşılık, sağlam bir insan için tam tersi doğrudur ve tersi görülür. Bu ikisinden hiçbiri daha bilgedir denemez, bu tamamıyla olanaksızdır. Aynı zamanda hastanın, delice düşüncelerinden dolayı cahil olduğunu, sağlamın ise, tersine, bilge olduğunu iddia etmemelidir. Fakat durumları değiştirmek gerekir; çünkü bu durumların biri ötekinden daha iyidir. Eğitimde de bir durumu daha iyi olan bir duruma çevirmeye uğraşmalıdır. Fakat hekim bu değişmeleri ilaçlarla elde ederken sofist bunu sözleriyle elde eder. Gerçekten hiçbir kimse yanlış bir düşünceden doğrusuna geçirilemez: zira ne var olmayanı ne de o anda yaşatılanlardan başkasını düşünmek mümkündür, daima da gerçek olan ancak budur. Fakat bana öyle geliyor ki, ruhun kötü durumu herhalde aynı türden düşüncelere neden olur ve iyiliksever bir ruhtan yine bu türlü düşünceler elde

c

d

e

167

b

edilir. Bazıları cahilliklerinden dolayı, bu kusurların gerçek olduğunu söylerler; benim için bu düşünceler başkalarından sadece daha iyidirler; fakat hiçbir zaman daha gerçek değildirler. Bilgelere gelince, dostum Sokrates, ben onları kurbağalar arasında aramaya kalkışmaktan çok uzağım; vücut için onları hekimler, bitki için tarımcılar arasında bulurum. Yani
c iddia ediyorum ki bunlar bitkilerde de, hastalık halinde, kötü duyumları iyi ve sıhatli olan hatta aynı zamanda hafif olan duymalara çevirirler. Bilge ve iyi hatipler ise, devlete zararlı olanın doğru olarak görünmesine yardım ederler; gerçekten, her devlete doğru ve iyi gelen şey, devlet bu inançta bulundukça iyi ve doğrudur. Fakat bilge, yurttaşlar için kötü bir durum yerine onlara iyi olan, aynı zamanda iyi gelen bir durumun ortaya çıkmasına neden olur. Aynı nedenden dolayı, öğrencilerine böyle bir eğitim verecek halde olduğu için sofist
d de bilgedir; o da yetiştirdiği insanların büyük ödüllerine hak kazanır; işte böylece insanlar kıyaslandırıldıklarında, biri, ötekilerden daha bilgedir ve hiçbirinin kusurları yanlış değildir ve sen, —iste yahut isteme— her şeyin ölçüsü olmaya razı olmalısın; zira şimdiye kadar söylenen sözler bu iddianın haklı olduğunu gösteriyor.

Meseleyi yeniden tartışmak istiyorsan, bunu öyle yap ki, nutukları arka arkaya birbirine ekleyerek ilerle. Fakat soru şeklini tercih ediyorsan, o da olur. Bu yoldan çekinmeye hiç gerek yoktur; tersine aklı başında bir kimse bunu elde etme-
e ye ayrıca çaba gösterir. Senden bu arada şunu da rica edeceğim: soruşu, münasebetsiz yollara saptırma. Zira bir kimsenin erdem kaygısıyla, nutuklarında insafsızlıkta bulunması çok büyük bir haksızlık olur. İnsafsızlık didişmeyi, ciddi tartışmadan kesin olarak ayırmamadan ileri gelir. Didişmede muhatapla şaka edilir, ona elden geldiği kadar tuzaklar kurulur; fakat ciddi tartışmada ciddi olmak ve muhatabı doğru yola yöneltmek
168 a gerekir; bu da ona kendi yanılması veya eski alışkanlıkları yüzünden düştüğü yanlışları göstermekle olur. Böylece davranırsan muhatapların şaşkınlıklarının ve beceriksizliklerinin nedenini sende değil, kendilerinde bulurlar, sana saygı ve sevgi beslerler. Kendilerinden de nefret eder, kendiliklerinden felsefe yoluna girerler. Sonuç olarak eskiden düşüp kalktıkları kimselerden yüz çevirirler, kaçarlar. Aksi şekilde hareket edersen,

tam bunun tersiyle karşılaşırsın; seninle dostluk edenleri filozof kılmadıktan başka, bunlar biraz yaşları ilerleyince felsefenin düşmanı kesilirler. Sözümü dinlersen, önceden de söylendiği gibi, karşı koyma ve hırçınlıkla değil, sakin bir düşünüşle şu iddiamızın, yani her şeyin hareket ettiği her bir kimsenin düşündüğü şeyin bireyler için olsun devlet çin olsun, gerçek olduğu, sözünün anlamını rahatça incelersin. Sonra da bundan bilgi ile algının aynı olup olmadıklarını bulup çıkarırsın. Yoksa bunu deminki gibi, birçoklarının sırf keyiflerine göre uydurup birbirlerine her türlü zorluk çıkarmak için kullanabildikleri söz ve kelimeleri kullanarak yapma. Bunu, Theodoros, dostuna elimden gelebilen yardım olarak söyledim; kuşkusuz ki devede kulak türünden bir şey. O hâlâ yaşasaydı, düşüncelerini elbette ki çok çok parlak bir şekilde savunurdu.

Theodoros — Alay ediyorsun, Sokrates; sen bu adamın yardımına büyük bir samimiyetle koşmuştun.

Sokrates — Pekâlâ dostum. Fakat söyle bana: Protagoras ın deminki sözlerinde, kanıtlarımızı bir çocuğa yöneltip bu çocukcağızın korkusundan yararlanarak öğretişini çürütmek istedik diye bizi nasıl sorumlu tuttuğuna dikkat ettin mi? Buna da bir şaka gözüyle baktığının, karşılık olarak da «herşeyin ölçüsü»nü överek iddiasını ciddi olarak incelememizi nasıl istediğinin farkına vardın mı?

Theodoros — Nasıl farkına varmazdım, Sokrates.

Sokrates — Şimdi ne olacak? Ona boyun eğmemiz gerektiği düşüncesinde misin?

Theodoros — Elbette.

Sokrates — Görüyorsun ki burada bulunanlardan, senden başka hepsi çocuktur. O halde biz bu adama uymak istiyorsak, ikimiz, seninle ben, karşılıklı soru ve cevaplarla iddiasını ciddilikle incelemeliyiz ki, böylece o iddiasından küçük çocuklarla şakalaşırken söz ediyoruz diye bize sitem etmesin.

Theodoros — Ne demek? Sanki Theaitetos, eleştirici bir incelemeyi, birçok koca sakallı adamlardan daha iyi izleyemez mi?

Sokrates — Doğru, ama hiçbir zaman senden iyi yapamaz. Theodoros, artık benim rahmetli dostuna her türlü yardımda bulunmam, senin de hiçbir şey yapamaman gerektiğini sanmaktan vazgeç. Tersine, benim aziz dostum, senin geometri şe-

169 killeri hakkında ölçü olup olamayacağını ya da, bütün insanların, senin pek usta olduğun astronomi ile öteki bilimlerde, aynı derecede yetki sahibi olmayacağını görünceye kadar beni izle.

Theodoros — Sana yanıt vermeksizin yanında oturabilmek pek güç, Sokrates. Soyunmamam için Lakedaimon'lular gibi zorlanmamamı senden dilemiş olmam, demek boşa gitti.
b Fakat, bana öyle geliyor ki sen, daha ziyade Skiron'a yaklaşmak istiyorsun: Lakedaimon'luların ilkesi şu idi: çıkıp gitmek ve soyunmak. Fakat bana kalırsa sen Anteus'un rolünü oynuyorsun, bir geleni soyuncaya ve kendinle ciddi şekilde didişmeye zorlayıncaya kadar bırakmıyorsun.

Sokrates — Tutkum için çok uygun bir örnek buldun. Ama ben bu iki didişimciye oranla daha güçlüyüm. Şimdiye kadar söz ustası birçok Herakles ve Theseus'larla karşılaştım,
c bunlar beni oldukça da hırpaladılar; fakat bir kez olsun bu işten vaz geçmem. Bu idmandan edindiğim aşk, böylesine müthiştir. Onun için, sen de bu savaşa girmekten kaçmamalısın: hem senin için hem de benim için yararlı olacaktır.

Theodoros — Artık itiraz etmiyorum; beni istediğin gibi idare et. Bu meselede hakkımda uygun gördüğün alınyazısına, ses çıkarmadan razı olmam, senin eleştirideki görgüne katlanmam gerekiyor. Bununla beraber, bu çalışmada gücün, gösterdiğin noktayı aşmayacaktır.

Sokrates — Oraya kadar olması yeter. Her şeyden önce
d bir noktaya dikkat et: farkına varmadan konuşmamıza çocukça bir biçim vermeyelim ki, yeniden siteme uğramayalım.

Theodoros — Buna elimden geldiği kadar çaba göstereceğim.

Sokrates — O halde, ilk olarak bundan önce incelenen noktayı yeniden ele alalım ve herkesin bilgelik bakımından kendine yettiği hakkındaki sözü doğru bulmadığımız zaman
e gösterdiğimiz memnuniyetsizliğin yerinde olup olmadığını bir görelim. Protagoras, bazı kimselerin, en iyi ile en kötüyü başkalarından daha iyi gördüklerini kabul etmişti. Bu doğru mu?

Theodoros — Evet.

Sokrates — O burada, bizim önümüzde, bunları kendisi söylemiş olsaydı, biz de onun adına kabul etmiş savunucuları olmasaydık, bunları yeniden temellendirmeye gerek olmazdı. Fakat şu anda onun adına fikir yürütmek hakkını bizden ala-

bilecek hiç kimse çıkmayacaktır. Bundan dolayı işte tam bu nokta üzerinde iyice anlaşmamız daha iyi olur. Zira, sorunun şöyle veya böyle olması hiç de önemsiz değildir.

Theodoros — Hakkın var.

Sokrates — O halde başkalarıyla değil de kendi sözleriyle 170
onu kazanmaya uğraşalım.

Theodoros — Nasıl?

Sokrates — Şöyle: Herkese görünen şey, onca kendisine göründüğü gibidir. O böyle demiyor mu?

Theodoros — Öyle diyor.

Sokrates — Protagoras da biz de insanın ya da daha ziyade insanların düşüncelerini ifade ederiz. Herkesin belirli konularda kendisini başkalarından daha bilge gördüğünü, geri kalan konularda ise daha aşağı sandığını kabul ederiz. İşte büyük tehlikelerde, savaşta, hastalık durumunda veya fırtınalı bir denizde iseler, başlarındaki kişilere, önderlerine, Tanrı gözüyle bakar, kurtuluşlarını onlardan beklerler: bu da yalnız
bunların bilgileri bakımından ötekilerden ayrıldıkları için de- b
ğil midir? İnsanların ilişkide bulundukları her yerde, bir taraftan kendileri için ve başka varlıklarla bu varlıkların işleri için öğretmen önder arayanlarla da, kendilerini öğretime yetili bulanlar da hiçbir zaman eksik olmaz, değil mi? Bütün bunlar yalnızca insanların kendilerinde hem bilgeliğin, hem bilgisizliğin var olduğuna inandıklarından ileri gelmez mi? Böyle dememiz gerekmiyor mu?

Theodoros — Elbette.

Sokrates — Bunlar bilgeliği doğru bir düşünce, cahilliği ise yanlış bir düşünce saymazlar mı?

Theodoros — Kuşkusuz. c

Sokrates — Bu düşüncemizden ne sonuç çıkar, ey Protagoras? İnsanların daima doğru düşündüklerini mi, yoksa bazen doğru, bazen de yanlış düşündüklerini mi söyleyelim? Bu iki düşünceden şu çıkar ki insanların sanılarında daima doğru değil, her ikisi de vardır. Zira Theodoros, istersen Protagoras'ın bir yandaşı sıfatıyla, ya da istersen kendi adına hiç kimsenin başka birinin cahil olduğunu, yanlış düşündüğünü tasdik edemeyeceği sözünü savunup savunamıyacağını bir düşün.

Theodoros — Bu inanılır şey değildir, Sokrates.

Sokrates — Buna karşın, insan her şeyin ölçüsüdür sözü, d
zorunlu olarak, bu düşünceye varır.

Theodoros — Nasıl?

Sokrates — Sen kendin, herhangi bir şey hakkında bir yargıya varsan ve bu düşünceni bana bildirsen, bu düşünce Protagoras'ın iddiasına göre senin için doğru olabilir. Fakat bizim gibi başkalarına, kendi açımızdan senin yargın hakkında bir yargı vermeğe izin verilmiş midir, yoksa yargımız daima senin düşüncenin doğru olabildiği hakkında mıdır? Yoksa her defasında yargında ve düşüncende yanıldığına inanan
c binlerce kişi başka bir sanıyı ileri sürmeyecekler midir?

Theodoros — Zeus inansın ki, aziz Sokrates, Homeros'un dediği gibi, hadsiz hesapsız kişi bana gerçekten akla gelen her güçlüğü çıkaracaktır.

Sokrates — Şimdi ne olacak? Bu durumda senin sanın, senin için doğru da, başka binlerce kişi için yanlıştır dememiz mi gerekir?

Theodoros — Bu sonuç, o sözün zorunlu sonucu gibi geliyor.

Sokrates — Fakat Protagoras'ın kendisi için ne sonuç çı-
171 kıyor? O da ya birçoklarının inanmadığı gibi, şeylerin ölçüsünün insan olduğuna inanmaz; o zaman, kitabında savunduğu bu «Gerçek» kimse için var olmaz; veya kendisi buna inanır da geniş kütle bu inancı paylaşmaz; o zaman önce şöyle bir durum meydana gelir: inanmayanların sayısı ne kadar büyükse, yokluğun varlık üzerindeki üstünlüğü de o kadar fazla olur.

Theodoros — Varlık ile yokluk herkesin sanısına bağlı oldukça kuşkusuz ki bu böyle olur.

Sokrates — O zaman, şu sonuç açıkça meydana çıkar: Protagoras bütün insanların sanılarını doğru olarak kabul ederse, o halde, kendi sanısı hakkında başka bir görüşe sahip olanlara, yani onun yanıldığına inananlara hak vermiş oluyor.

b *Theodoros* — Evet, doğru.

Sokrates — Demek ki hatasını gösterenlerin sanılarının doğru olduğunu kabul etmekle kendi sanısının yanlış olduğunu kabul edecektir.

Theodoros — Muhakkak.

Sokrates — Fakat başkaları yanıldıklarını itiraf etmiyeceklerdir.

Theodoros — Hayır.

Sokrates — Fakat o yazdıklarının gereği olarak, bu sanının da doğruluğunu onaylayacaktır.

Theodoros — Galiba.

Sokrates — O halde, bunların hepsi Protagoras'ın aleyhine birleşecektir, hatta o, kabul ederse, kendisine karşı gelenin sanısının gerçeğe uyduğunu onaylayacaktır; bu durumda Protagoras, ne bir köpeğin ne de en yüksek bir insanın bilgisine sahip olmadığını, en küçük bir şey hakkında bile ölçü olamayacağını kabul edecektir. c

Theodoros — Evet, doğru.

Sokrates — Bu konuda herkes aynı düşüncede olduğuna göre, Protagoras'ın gerçeği, hiç kimse için: ne herhangi bir kimse için ne de kendisi için, doğru olmayacaktır.

Theodoros — Dostuma çok acı şekilde hücum ediyoruz, aziz Sokrates.

Sokrates — Sakin ol, dostum; doğru yolda yürüyüp yürümediğimizi biliyor muyuz? O bizden daha yaşlıdır; o halde, ihtimal ki daha bilgedir. O şimdi birdenbire yerden çıkıverse, d beni birçok hafifmeşrep iddialarla, seni de bu türlü onama ve kabullerle suçlayıp yeniden yere dalacak, kaybolup gidecektir. Fakat, öyle sanıyorum ki biz, ne kadar hafif de olsalar, kendi bacaklarımıza güvenmeliyiz, bize her vakit doğru görüneni ortaya koymalıyız. Buna göre de herkesin, birinin ötekine göre daha bilge, fakat aynı zamanda da daha cahil olduğunu kabul ettiğini söylememiz gerekmez mi?

Theodoros — Bana da öyle geliyor.

Sokrates — Bir de, Protagoras'ın iddiasının kendisini savunurken söylediğimiz şekilde en iyi tutunabileceğini söylememiz gerekmez mi? Yani çoğu zaman şeyler herkes için e göründüğü gibi sıcak, kuru, tatlı ve bunun gibidir. Fakat o, belirli şeylerde birinin öteki karşısında tercihini kabul ederse, bununla demek istiyor ki, sağlığa yararlı ya da zararlı olan söz konusu oldukta, her kadıncağız veya çocukcağız ya da her hayvan kendisine neyin yararlı olduğunu tanımaya, buna dayanarak da kendisini iyileştirmeye yetili değildir; bu böyle olduğuna göre, şu sonuç kim olursa olsun herkes için doğru olmaz mı: biri, başka bir kimseye kıyasla daha bilge ise, o, işte, tam bu konu üzerinde böyle olabilir.

Theodoros — Ben de öyle düşünüyorum.

172 *Sokrates* — Aynı zamanda devlet alanında da her devlet için şu ya da bu güzel ve çirkin, adaletli ya da adaletsiz, kutsal ya da değildir ve devlet, görüşüne göre yasalarını düzenler, bu işlerde bireyler arasında da devletler arasında da bilgelik açısından bir fark olmaz. Fakat devlet için yararlı ya da zararlı yasalar yaparken, bir danışmanın başka bir danışman kadar iyi olmadığını, bir devletin düşüncesinin, gerçek açısından, başka bir devletinki kadar iyi olmadığını o da kabul edecek-
b tir; bir devletin kendisi için yararlı olduğu zannında bulunduğu şeyin kendisine muhakkak yararlı olacağını söylemeye de kolay kolay cesaret edemeyecektir. Buna karşılık, şimdi sözü edilen kavramlardan hiç birinin adaletli ve adaletsizin, kutsalın ve kutsal olmayanın gerçek özleri olmadığı kesin olarak ileri sürülüyor, fakat genel inanç ve sanı ortaya çıktıkça ve yaşadıkça gerçek oluyor. Protagoras'ın sözlerine tamamıyla inanmayanlar kılgın bilgeliği aşağı yukarı şu anlatacağım şe-
c kilde anlıyorlar. Bununla beraber, bu böyle giderse, daha büyük her görünüş, daha küçüğünü ortadan kaldıracak.

Theodoros — Boş zamanımız yok mu, Sokrates.

Sokrates — Sevgili dostum, düşünüyorum dâ uzun zaman felsefe incelemeleriyle meşgul olmuş kimselerin, mahkeme huzuruna çıkınca gülünç birer hatip olarak göründüklerini doğal buluyorum.

Theodoros — Nasıl?

Sokrates — Gençliklerinden beri bütün zamanlarını mahkemelerde ya da bu gibi yerlerde geçirenler, felsefe ile meşgul
d olanlara ve bu meşguliyet içinde büyüyenlere kıyasla görünüşe göre, serbest insanlar karşısında köleler gibidirler.

Theodoros — Ne gibi?

Sokrates — Şöyle: Bu sonuncuların —senin sözünü kullanarak söyleyeyim— boş zamanları vardır ve konuşmalarını sükûnet içinde yaparlar; şimdi nasıl biz üçüncü konuşmamızı ötekilerin arkasından getirdikçe, onlar —şimdi bizim için de hemen hemen doğru olduğu gibi— yeni sorun, öncekinden daha ilgi çekici ise böyle yaparlar. Bu arada da konuşmanın uzunluğu veya kısalığının katiyen sözü olmaz. Yalnız gerçe-
e ğe varmayı isterler. Ötekiler ise, müthiş bir acele ile söylerler, çünkü akan su[3], kendilerini aceleye zorlar, kendi isteklerine göre konuşamazlar, karşı taraf onları «antimosia» denen ve ön-

lerinde okunan suçlama belgesiyle birlikte, nutuklarını belirli sınırlar içinde tutmaya zorlamaktadır, fakat nutuklar mahkeme başındaki efendinin kölesinin nutuklarıdır; ve tartışmalar, belirsiz amaçlar için değil, daima kişiye yönelmiştir; fakat çoğu zaman, yaşam pahasına birer savaştır. 173

Böylece onlar, bütün bu söylediklerim sayesinde, dikkate değer bir ifade gerginliği ve keskin bir zekâ elde ederler; çünkü efendiyi sözleriyle dalkavukluk ağı içine almayı, eylemlerle de yumuşatmayı belirler; fakat ruhları bakımından küçük ve şerefsiz olurlar. Çünkü ta çocukluktan beri uşaklık onlardaki büyüğe, doğruya ve özgürlüğe olan eğilimi yoketmiştir. Eski yollardan yürümek zoruna, henüz taze olan ruhlarını büyük tehlikeler ve korkularla doldurarak katlandırırlar, ki bunu da ancak adaletle ve gerçeği çiğnemekle başarabilirler. Böylece yalana, karşılıklı iftira yoluna saparlar; bunun sonucu, birçok biçimsizliklere, sakatlıklara uğrarlar; öyle ki çocukluktan çıkıp adam olunca düşünüşlerinde hiçbir sağlam taraf bulunmaz; fakat elbette ki kendi inanışlarına göre müthiş birer kahraman ve bilgedirler. İşte onların durumu böyledir Theodoros. Fakat bize ve bizim topluluğa gelince, bu konudaki isteğin nedir? Onları bir gözden mi geçirelim, yoksa demin o kadar övdüğümüz özgürlüğe ve konudan konuya geçmekte fazla ileri varmayarak yeniden incelememize mi dönelim? b

Theodoros — Onları gözden geçirmekten herhalde vazgeçmemeliyiz. Çünkü çok isabetle söylediğin gibi, böyle bir topluluktan olan bizler, sözlerin esiri değiliz, belki sözler bizim uşağımızdır; sözlerden her biri tamamıyla bizim isteğimize göre, iş sonuca varıncaya kadar sabretmelidir. Çünkü aramızda ne bir hâkim, ne de şairlerde olduğu gibi reisliği elinde bulundurup cezalandıran ve emreden tenkitçi bir seyirci var. c

Sokrates — O halde, mademki bunun lüzumuna inanmıyorsun, isteğine uyarak hiç olmazsa topluluğun üstatları hakkında görüşelim. Çünkü felsefeyi gerçekten ciddi sayıp saymayanlardan söz etmek neye yarar? Öncekiler de çocukluklarından beri, pazar yerine giden yolu, muhakemenin, ihtiyar meclisinin veya başka bir genel toplantı yerinin nerede olduğunu bilmezler. Yasaları, kararları görmezler, işitmezler. Bunlar tartışılmış mı yoksa yazı ile mi toplanmış, bilmezler: birlikler arasında devlet makamları için rekabeti, toplantıları, d

ziyafetleri, filavtalı alayları... bu gibi şeyleri yapmayı rüyalarında bile görmezler. Fakat o, yurttaşlardan birinin asil bir soydan mı yoksa asil olmayan bir soydan mı geldiğini, annesi veya babası tarafındaki atalarından herhangi bir lekesi olup olmadığını, denizdeki damlaların sayısından daha az bilir. Evet, bütün bunlara kıyasla o daha bunları bilmediğini bile bilmez.
e Çünkü bu şeylere, şöyle iyi bir ad kazanmak için uzak kalmaz; gerçekte vücudu şehirde dolaşır, fakat bu şehrin küçüklüğüne hatta hiçliğine inanan ruhu onları hakir görür. Her tarafta, Pindaros'un dediği gibi, bir düziye dolaşır, dünyanın derinliklerini, düzlüklerini ölçer. Yukarda gök kubbesinde yıldızların yörüngelerini araştırır. Kendisini doğrudan doğruya çev-
174 releyenlerin içine girmeden varlığın her türlüsünün her türlü özelliklerini bulup çıkarır.

Theodoros — Ne demek istiyorsun, Sokrates?

Sokrates — Thales örneğini kastediyorum, Theodoros. Thales gök olaylarını incelemek için yukarıya bakarken bir kuyuya düşmüş, zeki ve alaycı bir Thrakia'lı hizmetçi de, gökteki şeyleri bilmeye çabalarken burnunun ve ayaklarının di-
b bindekinden haberi yok diye alay etmiş. Aynı alay kendisini tamamıyla felsefeye vermiş olan herkese uygun gelir. Çünkü böyle birinin yakınından da komşusundan da haberi yoktur; bunların yalnız ne ile uğraştığını değil, genel olarak insan mıdırlar, yoksa ne türlü bir varlıktırlar, bunu bile bilmez. Fakat onun aradığı, dinlenmeden soruşturduğu şey: insanın gerçek özü ve bunun başkalarından eden'lik veya edilen'lik bakımından ayrılığıdır. Ne demek istediğimi elbette anlıyorsun, değil mi Theodoros, yoksa anlayamadın mı?

Theodoros — Elbette anladım; doğru söylüyorsun.

Sokrates — İşte bunun için, dostum, böyle bir kimse, kişi-
c lerle olan görüşmelerinde olsun, halk ile olan ilişkilerinde olsun, söylediğimiz gibi, örneğin mahkemede veya başka bir yerde ayaklarının ve gözlerinin önünde bulunan şeyler hakkında bir söz söylemesi gerekirse, gülünç olur. Görgüsüzlük yüzünden kuyuya veya yaşamın herhangi bir girdabına yuvarlanınca yalnız Thrakia'lı kadınlar önünde değil, geri kalan bütün halk karşısında da gülünç olur. Beceriksizliği ve acemiliği yüzünden sersemlik şöhretini kazanmak talihsizliği-
d ne uğrar. Hakarete maruz kaldığında, bu gibi şeylerin karşısındaki mutlak ilgisizliğinden dolayı hiçbir şeyin kötüsünü bil-

mediği için kimseye aynı şekilde karşılık vermeyi bilmez. Onun için pısırıklığı ile kendisini gülünç eder. Övmelerde ise başkaları türlü türlü yükseklere çıkarılırken onun adamakıllı güldüğü görüldüğünden deli yerine konulur: Bir tyrannos övülürken, ona sanki herhangi bir çobanın, bir domuz çobanının ve- e
ya yaman sağan bir inek çobanının övgüsünü işitiyormuş gibi gelir. Yalnız bu tyrannos'ların çobanlardan daha azgın ve serkeş bir hayvanı otlatıp sağdıkları düşüncesindedir; ona göre dağdaki bir çit gibi surlarıyla çevrilen böyle bir kimse, boş zamanının olmamasından dolayı muhakkak kaba ve terbiyesiz olmak zorundadır. Birinin bin dönüm veya daha çok, şaşılacak kadar çok toprağı olduğunu işitse, bakışlarını bütün dünya üzerinde dolaştırmaya alıştığı için, bu miktar ona çok küçük gelecektir. Bundan başka biri, yedi ceddinin zengin olduğunu kanıtladığı için soyluluğu hakkında övmeler okunsa, o bu övmeyi yapanlar dar ve zayıf görüşlü kimseler diye kabul eder. Böyleleri, eğitimlerinin olmamasından dolayı bakışlarını daima bütüne çevirmeye herkesin sayılamayan binlerce atası ara- 175
sından muhakkak binlerce zengin ve fakir, krallar ve köleler, Barbarlar ve Hellenler bulunduğunu anlamaya yetili değildirler. Fakat biri elinde yirmi beş atalık bir soyağacı ile ortaya çıkıp böbürlense ve kendini Amphitryon'ın oğlu Herakles'e bağlasa, o bunu çok acınacak bir zihin darlığı sayacaktır; zavallı ruhlarının çalımından kurtulmamaktaki ve Amphitryon' dan yirmi beş öncesinin, yani ellinci atanın rastlantıya bağlı bir adam olacağını anlayamamaktaki yetisizliklerine ancak gülecektir. İşte bütün bunlar: hem apaçık gururu, hem ayağının b
dibindeki şeyler hakkındaki cahilliği, fakat hepsinden önce beceriksizliği, onu halkın gözünde gülünç kılar.

Theodoros — Söylediklerin gerçeğe çok uygun, Sokrates.

Sokrates — Fakat bir de, tersine olarak, feylesof bu adamlardan birini şöyle biraz yükseklere götürse, bu adam da haksızlık üzerinde alışık olduğumuz sorulardan vazgeçip de, ada- c
leti ve adaletsizliği incelemeye razı olsa, yani bu ikisinin özü ve —bir yandan, geri kalan şeylerden farkları, öte yandan, kendi aralarındaki farkları sorununu, sonra da «kral, hazineleriyle mutlu mudur?» sorusunu bir yana bırakarak—, genel olarak krallık, insan saadeti ve bahtsızlık kavramları, (yani bunların anlam ve özleri), insanların, birini, nasıl elde edecekleri, ötekisinden nasıl kaçınacakları hakkında, evet bütün bunlar hak-

kında, şu dar kafalı, hileci ve kavgacı adamın söz söylemesi ve
d cevap vermesi gerekse, kısasını vermek zorunda kalacak, bulunduğu yükseklikten başıdönecektir. Gökten aşağı bakarken, alışkanlığı olmadığı için, bütün bilincini yitirecek, ne diyeceğini bilmeyecek, vahşi seslerle kekeleyecektir. Böylece, yalnız Thrakia'lı kadınları değil, aynı zamanda bir şey anlamayan cahil halkı, özellikle köle eğitiminden başka bir eğitimi tatmış olmayan herkesi güldürecektir. İşte iki tarafın durumu budur, Theodoros.

e Biri gerçek bir özgürlük ve huzur içinde yetişmiştir ki, sen ona hakkıyla «filozof» adını veriyorsun. O, kendisinin sersem ve yararsız bir adam olarak görülmesine aldırmaz ve talihine kölelere özgü hizmetleri yapmak düşerse, örneğin ne bir seyahat bohçasını hazırlamaktan anlar, ne de tatlı yemekler veya ince sözler söylemesini bilir. Öteki ise bu hizmetleri çabucak ve zamanı zamanına yapabilir; fakat buna karşılık ne giysisini, özgür bir adam gibi sağ omuzuna atmasını ne de sözlerini ahenkli kılmasını ve tanrılarla mutlu insanların
176 yaşamını doğru olarak düzenlemesini bilir.

Theodoros — Sözlerinle beni kandırdığın gibi herkesi de kandırabileydin, Sokrates, insanlar arasında daha çok huzur, daha az kötülük olurdu.

Sokrates — Fakat kötülük ortadan kalkamaz Theodoros. Zira daima iyiye karşılık bir şey bulunmalıdır. Fakat aynı zamanda kötülüğün tanrılar arasında bir yer bulmasına da olanak yoktur; kötülük ölümlü tabiatlar ve şu topraklar üstünde
b hükmünü yapar. Bu da gösteriyor ki, buradan mümkün olduğu kadar çabuk yukarılara kaçmaya uğraşmalıdır. Fakat bu kaçış Tanrıya elden geldiği kadar benzemekle olabilir; Tanrıya benzemek ise gerçek zeka keskinliği ile birlikte adalet ve dinliliğe sahip olmak demektir. Bununla beraber, erdem ve kötülük hakkında doğru bir fikir edinmek hiç de kolay değildir, değerli dostum. Büyük kütle, erdeme koşmak, kötülükten ka-
c çınmak gerektiğini iddia ediyor. Bu da, sırf, dışarıya karşı, kötü değil de, iyi, görünmek içindir. Fakat benim gözümde bu, bir, kocakarı gevezeliği denen şeyden başka bir şey değildir. Buna karşılık gerçek şöyledir: Tanrı hiçbir zaman adaletsiz olamaz; tersine o, son derece adaletlidir ve aramızdan hiçbir kimse bu son derece adaletli olmakta ona benzeyemez. İşte in-

sanın da yetisi, hiçliği ve insan olmak bakımından değersizliği bu noktada belli olur. Zira insanın bilgisi, bilgelik ve gerçeklik erdemdir; cahillik ise budalalık ve kötülüktür. Yetinin ve bilgeliğin başka görünen türleri devlet makamlarında şerefsiz, sanatlarda bayağı olurlar. Onun için adaletsiz hareket eden, işler yapan ve sözler söyleyene hileciliğinden dolayı kendi- d
sinden korkulacağını asla söylememeli. Çünkü böyle bir azarlamadan onur duyarak, kendisinin ehliyetsiz ve dünyada sadece bir yük olmayıp tersine devlet yaşamının onun gibi sağ salim kurtulabilenlere gereksinim duyduğu anlamını çıkarır. Onun için; bu gibilere, gerçeği söylemek gerekir: yani, kendilerinin, sanılarının tersine olarak, düşünemeyecekleri kadar kötü olduklarını söylemelidir; onlar adaletsizliğin cezasının ne olduğunu bilmezler. Bu da bilinmemesine en az izin verilen şeydir. Çünkü bu ceza onların tasarladıkları gibi türlü türlü kötülüklerine karşın bazen yakayı sıyırabildikleri dayak e
ve ölümden ibaret değildir, tersine, kaçınılması imkânsız olan bir cezadır.

Theodoros — Hangi cezadan söz etmek istiyorsun?

Sokrates — Her ne kadar gerçek dünyasında, biri tanrılık ve kutsal, öteki tanrısız ve bahtsız, iki örnek varsa da, bunlar bu gerçeği görmezler. İnanılmaz deliliklerinden ve idraksizliklerinden dolayı, adaletsiz davranmakla ikinci örneğe ben- 177
zediklerini, birincisi ile olan benzerliklerini gittikçe kaybettiklerini düşünmezler. Cezaları da, kendilerini benzettikleri örneğe uygun olan hayatı yaşamaktan ibarettir. Fakat onlara desek ki: ustalığınızdan vazgeçmezseniz ölümünüzden sonra bile her türlü kötülükten temiz olan o yerler sizleri kabul etmeyecektir, dünyada ilk gidişinize uygun olarak, daima kötü insanlar kalmaya, kötülük içinde yaşamaya mahkûmsunuz; bütün bu sözler onlara, bu ahlaksız adamlara, deli sözleri gibi gelir.

Theodoros — Hiç kuşku yok, Sokrates.

Sokrates — Haklısın, biliyorum dostum. Fakat onlar bun- b
dan başka şöyle bir şeye de uğrarlar: kendileriyle konuşurken yerdikleri şeyleri açıklamaları gerekse ve bu konuşmada uzun zaman cesurca sebat etmeye, münasebetsizlik etmemeye razı olsalar, sonunda kendi iddialarından hoşnut kalmadıklarını görmek, değerli dostum, gerçekten tuhaf oluyor; sanki söylevleri öyle solup buruşuyor ki, sonunda kendilerini çocuğa c

döndürüyor... Bu konuyu artık bırakalım; zaten bu düşünceler önemsiz birtakım sözlerden başka bir şey değildir. Bunlardan kurtulmazsak ortalığı kaplar, asıl konuyu silip süpürürler. Onun için, istersen eski konuya dönelim.

Theodoros — Ben bu türlü düşüncelerden daha az hoşlanıyor değilim, Sokrates çünkü, bu ihtiyarlığımla onları izleyebilmek daha kolay oluyor. Ama, sen istersen, yolumuza dönelim.

Sokrates — İncelememizde şu noktaya varılmıştı: Varlığın sonsuz bir değişmeden ibaret olduğu ve düşünen için düşündüğü şeyin gerçek olduğu sözünü savunanlar başka mese-
d lelerde, özellikle adalet konusunda, şuna kesin olarak inanırlar ki; bir devletin iyi bularak ortaya koyduğu bir şey yasa olarak var oldukça, o kararı alan devlet için doğrudur. Fakat iyi konusuna gelince, şimdiye kadar hiç kimse bir devletin genel çıkarına yararlıdır inancıyla ortaya koyduğu bir şeyin, yasa olarak kaldıkça, yararlı olduğunu iddia etmeye cesaret edememiştir; meğer ki sadece öyledir, densin, fakat bu da sözü geçen konu ile açıktan açığa alay olur.

Theodoros — Tamamıyla.

e *Sokrates* — Evet! O halde, ifadeye bakmayıp, ifade edilen şey (yani mesele) ele alınsın.

Theodoros — Evet, öyle.

Sokrates — Devlet, yasalarını koyarken, yalnız ifadenin dayandığı meseleyi göz önünde bulundurur, yasaları da kendisine mümkün olduğu kadar yararlı olmaları için, en iyi niyet ile ve elinden geleni yaparak kor. Yoksa devlet yasaları koyarken başka bir amaç güder mi?

Theaitetos — Hayır. Başka bir amacı yoktur.

178

Sokrates — İmdi, devlet daima amacına varır mı? Yoksa, birçok halde yanıldığı olur mu?

Theodoros — Kuşkusuz ki yanılır.

Sokrates — İmdi «yararlı»nın da içinde bulunduğu, bütün cins kavramını sorsak, herkes tereddütsüz aynı şeyi teslim edecektir. Fakat bu aynı zamanda, gelecek zamana da aittir. Zira biz yasaları koyarken, bunu, gelecekte yararları dokunacağı düşüncesiyle yapıyoruz. Buna da haklı olarak gelecek diyoruz.

Theodoros — Elbette.

b *Sokrates* — O halde, bir anda Protagoras'a veya taraftar-

larından birine soralım: Ey Protagoras, diyorsunuz ki insan her şeyin: beyazın, ağırın, hafifin ve bu gibi her niteliğin istisnasız olarak ölçüsüdür. O zaman, düşünceleri ile duyumları birbirine uyduğundan düşüncelerini gerçek ve doğru diye kabul eder.

Theodoros — Evet. c

Sokrates — Protagoras'a sormakta devam edelim: İnsan gelecekteki şey hakkında da hüküm verir mi? Gelecek olarak kabul ettiği şey, kabul ettiği için, gerçekten var olur mu? Örneğin, ısıyı al: hasta bir kimse sıcak olacağını ve bu sıcaklığın şu kadar olacağını sanıyor; başka biri, yani hekim tersini düşünüyor; şimdi ne dememiz gerekiyor? Gelecek ikisinden birinin kararına mı uyacak, yoksa her ikisininkine de mi, yani hasta, hekim için ateşli ve hararetli değilken, hem ateşli hem de hararetli mi olacak?

Theodoros — Bu, gerçekten gülünç olurdu!

Sokrates — Bundan başka, zannıma göre, şarabın gelecekteki tatlılığı veya sertliği hakkında hüküm vermek hakkı, kitara çalan kimseye değil, çiftçiye aittir? d

Theodoros — Başka türlü olabilir miydi?

Sokrates — Aynı zamanda, gelecekteki hoş veya hoş olmayan ahenkten söz edildiği zaman, bu konuda idman hocası hiçbir zaman musikiciden daha iyi hüküm veremez. İdman hocası, sonra, onun hükmünü doğru bulacaktır.

Theodoros — Kuşkusuz öyledir.

Sokrates — Aynı zamanda, vereceği ziyafetle övünmek isteyen bir kimse, yemekler hazırlanırken, gelecek tad hakkında hüküm vermekte, aşçıdan daha az hakka sahiptir. Her birinin geçmişteki ve haldeki lezzetleri konusunu daha açmayalım: bizim sözünü ettiğimiz, gelecekteki düşünceler ve görgüler için herkesin en iyi hakim olup olamayacağıdır. Ya da, sen, aziz Protagoras, mahkemede söylenilecek nutukların, içimizden her biri üzerindeki kandırma derecesi hakkında önceden, bu işin ehli olmayan bir kimseye kıyasla daha iyi bir hüküm veremez misin? e

Theodoros — İşte en çok bu noktada o, bütün ötekilerine mutlak olarak üstün olduğunu ileri sürecektir.

Sokrates — Zeus'a yemin ederim ki, gerçekten öyledir, sevgili dostum. Tersi durumda kuşkusuz hiç kimse birçok pa- 179

ra vererek kendisinden ders almak istemezdi; o her şeyden önce yandaşlarını, aynı zamanda, gelecek görgü ve sanıları hakkında da, kendisinin, bir falcıya veya herhangi bir kimseye kıyasla, daha emin hükümler verdiği konusunda kandırmayı biliyordu.

Theodoros — Çok doğru.

Sokrates — O halde yasa koymuş; bu yasalardan beklenilen
b yararın gelecekle ilgisi yok mu; sonra bir devletin yasa koyarken çoğu zaman en yararlı olan konuda kusur ettiğini herkes kabul etmeyecek midir?

Theodoros — Kuşkusuz.

Sokrates — O halde üstadına, haklı olarak, şunu söyleyebiliriz: Bir insanın başka bir insandan daha bilge, daha bilge olanın da ölçüsü olduğunu kabul etmesi gerekir, fakat ben ki hiçbir şey bilmem, her ne kadar yukardaki savunma söylevim, âdeta kendime karşın beni zorla ölçü kılıyorsa da, bir ölçü olmama hiç de gerek yoktur.

Theodoros — Böylece, aziz Sokrates, onun iddiası, en güçlü biçimde çürütülmüş oluyor. İddianın geri kalan bölümü de, daha ötekilerin sanılarına değer verirken, bunların, onun düşüncelerini doğru bulmaktan besbelli çok uzak bulunmaları dolayısıyla, çürütülmüştür.

c *Sokrates* — Herkesin sanısının gerçek olduğunu söyleyen iddia, daha birçok şekilde, çürütülebilir. Algılarla, bunlara uygun düşen sanıların kaynağı olan duyumlara gelince, bunların doğru olmadığını ispat etmek çok güçtür, ama ihtimal ki, bu doğru söylenmemiştir. Belki de onlara, genel olarak, yanaşılamaz. Bunların, apaçık bilgi olduğunu onaylayanlar, gerçeğe ermiş olabilirler. O halde, Theaitetos, hiç de nedensiz olarak, algı ile bilginin aynı olduğunu iddia etmemişti. Protago-
d ras için yapılan savunma soruna daha çok yakınlaşmamızı emrediyor —ve— hareket halinde bulunan bu varlığın, ses veren bir kaba yapıldığı gibi, üzerini tıkırdatarak, çıkardığı sesten, sağlam mı çatlak mı olduğunu inceleyelim. Herhalde, bu sorun etrafında, şimdiye kadar, çok çetin savaşlar olmuş, bir hayli kişi de buna katılmıştır.

Theodoros — Kuşkusuz ki bu hiç önemsiz bir savaş değildir. Zira Herakleitos'un tilmizleri bu iddianın elebaşıları sıfatıyla onu şiddetle savunuyorlar.

Sokrates — O halde, aziz Theodoros, sorunu inceden inceye, yani bize nasıl sunuluyorsa öylece, temelinden incelememiz gerekiyor. e

Theodoros — Hiç kuşku yok, çünkü Sokrates, bu, Herakleitos'un veya, dediğin gibi, Homeros'un ilkeleri veya daha eski ilkeler hakkında, uzman geçinenlerden Ephesos'lu kimselerle konuşabilmek, delilerle konuşabilmek kadar imkânsızdır. Zira, yazılarına tamamıyla egemen olan ruh gibi, bütün özleri hareketten ibarettir; bu sorunda ve soruda durarak, sükûnetle, soru ve cevap alıp vermekteki yetileri, son derece azdır. Birine bir şey sorulsa, oku kılıfından çıkarır gibi 180
derhal muammalı bir söz çıkarır, ortaya fırlatır atar. Bunun anlamı hakkında bilgi edinmeye uğraşılırsa, bu kez başka şekilde bir sözcük oyunuyla karşılaşılır; fakat onlarla böylece hiçbir zaman en küçük bir şeye erişilmez. Tersine, kendi aralarında sözlerinde olsun, ruhlarında olsun sabit bir şeyin yer b
bulmamasına çok dikkat ederler. Çünkü, öyle sanıyorum ki, bunun devamlı bir şey olacağı düşüncesindedirler. Buna karşı amansızca savaşır, buna bütün güçleriyle engel olurlar.

Sokrates — Belki de, Theodoros, bu adamları sen yalnız savaş halinde gördün; fakat sessiz sedasız toplantılarında hiç bulunamadın. Zira onlardan hoşlanmıyordun. Fakat benim zannıma göre onlar yetiştirmek istedikleri öğrencilerine uygun zamanlarda düşüncelerini herhalde açıklıyorlardı.

Theodoros — Hangi öğrencilere? Bunun lafı olur mu, de- c
ğerli dostum! birinin, başkasının öğrencisi olduğu hiçbir zaman görülmemiştir; onlar nereden aldıkları belli olmayan esinlerle kendi kendilerine büyür ve hiçbiri ötekinin bir şey bildiğine inanmaz. Demek istiyorum ki, onlardan ne istekleriyle ne de istemedikleri halde bilgi edinemiyeceksin. Bizim, sorunu ele almamız, bir problem gibi incelememiz gerekiyor.

Sokrates — Pek güzel. Bu problem bize bir taraftan eski- d
lerden kalmıştır; onlar, bunu, halkın gözünden saklamak için şiir ifadesine bürümüşler ve her şeyin aslı Okyanus'la Tethys'ın aktığını, hiçbir şeyin dinginlikte olmadığını söylemişlerdir. Öte yandan daha sonrakiler, daha bilge kimseler sıfatıyla açıkça göstermişlerdir ki, her ayakkabıcı bile, kendilerinden, bilgeliklerini dinleyebilir, öğrenebilir ve şeylerin bir bölümünün dinginlikte, bir bölümünün de harekette olduğu yanlış inancın-

dan kurtulabilir! Hatta bu istisnası olmayan genel hareketi öğ-
e retmek, kendilerine onur bağışlar. Başkalarının tamamıyla ter-
sini, yani, evrenin hareketsiz olduğunu söylediklerini, bundan
başka Melissos ile Parmenides gibi kişilerin bütün bunların
tersine olarak her şeyin bir tek olduğunu, hareket edecek bir
uzay olmadığı için, dinginlikte olduğunu iddia ettiklerini söyle-
meyi az daha unutuyordum. Theodoros, şimdi bütün bunlara
karşı ne tavır takınacağız, dostum? Adım adım ilerlememizde
farkına varmadan her ikisinin ortasına düştük, kendimizi
savunmaz ve kaçamazsak, idman meydanlarında oynayan
181 çocukların iki tarafın ortasında yakalanıp her iki yana doğru
çekiştirilmelerine benzer garip bir duruma düşeceğiz. Şimdi,
öyle sanıyorum ki önce ta başlangıçtan beri hücum ettiğimiz
tarafı, harekete yandaş olanları, sorguya çekelim, bizi haklı ol-
duklarına kandırırlarsa, bizi kendi taraflarına çekmek konu-
sundaki çabalarına kendimiz yardım eder, bu sırada başkala-
rından kurtulmaya uğraşırız. Yok, her şeyin dinginlikte ol-
duğunu iddia edenler haklı olduklarını ispat edebilirlerse, bu
sefer de haksız yere hareket etmeyenin hareket ettiğini iddia
b edenlerden kaçarız. Fakat, birinin de ötekinin de söyledikle-
rinin yerinde olmadığı açıkça meydana çıkar ve biz, biçare var-
lıklar, eski bilge insanları bu konuda yeter bulmazken kendi
sözlerimizde bir değer aramak kuruntusuna kapılırsak, sade-
ce gülünç oluruz. Onun için, Theodoros, bu kadar büyük bir
tehlikeye düşmekte bir yarar olup olmadığını bir düşün.

Theodoros — Her iki tarafın düşüncelerinin anlamını iyi-
ce incelemek, kanıma göre gereklidir.

Sokrates — Mademki bu kadar istiyorsun, o halde ince-
c lemeye başlayalım. Hareketi düşünürken, çıkış noktası, ka-
nıma göre, her şeyin hareket ettiği iddiasıdır. Yani, acaba on-
lar bir türlü hareket mi, yoksa, benim düşündüğüm gibi, iki
türlü hareket mi kast ediyorlar? Ama bu düşünce yalnız bana
özgü kalmamalı; bunun tehlikesinden senin de payın olsun
ki, olacağı varsa, cezasına beraber katlanalım. Şimdi söyle ba-
kalım: bir şeyin yerini değiştirmesine veya olduğu yerde dön-
mesine de hareket der misin?

Theodoros — Kuşkusuz, derim.

Sokrates — O halde hareketin bir türlüsü bu. Fakat bir
d şey, aynı yerde kalır da, bu sırada eskir, siyah veya beyaz olur,

veya yumuşak iken katı olur, veya herhangi bir değişikliğe uğrarsa, buna da haklı olarak hareketin bir ikinci türlüsü denilemez mi?

Theodoros — Elbette, denilebilir.

Sokrates — Tabii... Onun için, hareketin iki şekli olduğunu söylüyorum: değişme ve yer değiştirme.

Theodoros — Doğru.

Sokrates — Bu ayırmaya dayanarak her şeyin hareket ettiği düşüncesini savunanlara şöyle bir şey soralım: her şeyin her iki şekilde, yani yer değiştirme ve değişme ile mi, yoksa e
bir bölümünün her iki şekilde, bir bölümünün de yalnız bir şekilde hareket ettiğini mi iddia ediyorsunuz?

Theodoros — Zeus'a yemin ederim ki, ne diyeceğimi bilmiyorum; ama her iki şekilde olduğunu söyleyeceklerini sanıyorum.

Sokrates — Bunu söylemezlerse, dostum, aynı zamanda hareketle, dinginliği kabul etmiş olacaklardır; o zaman her şeyin hareket ettiği kadar, dinginlik halinde de bulunduğunu söylemek, aynı derecede doğru olacaktır.

Theodoros — Çok doğru.

Sokrates — Mademki bir şey hareket etmek zorundadır ve hiçbir şey hareketsiz olamaz, o halde her şey hareketin her 182
iki şekliyle hareket edecektir.

Theodoros — Muhakkak öyle.

Sokrates — Şimdi şu söyleyeceklerime dikkat et: onlar hareketin, beyaz rengin, ve her türlü niteliğin olmasını şöyle vasıflandırdıklarını söylememiş miydik? Algı ile beraber aynı zamanda her defasında eden ile edilen arasında bir geçiş olur; ve edilen, algı alan olur, fakat aynı zamanda algı olmaz. Eden ise, herhangi bir niteliği taşır. Fakat asla nitelik olmaz. İhtimal ki sana şimdi nitelik sözcüğü biraz yabancı gelir ve onun genel anlamında anlayamazsın. Şimdi sana onu uzun uzadıya anlatacağım. Eden ne ısı, ne de beyaz renktir, fakat sıcak ve
beyaz olur. Bütün başka durumlarda da böyledir. Zira herhalde b
önce söylediklerimizi hatırlarsın; hiçbir şey kendinden ve kendiliğinden var değildi, bunun gibi edenle edilen de yoktu. Yalnız bunlar birleştiklerinde algı ile algılananı meydana getiriyorlardı. Biri herhangi bir niteliği olan şey, öteki bir algılayan oluyordu.

Theodoros — Bunu nasıl hatırlamam.

Sokrates — Onlar nasıl düşünürlerse düşünsünler gerisini
c incelemeden geçelim. Yalnız bizi ilgilendiren tarafı göz önünde tutalım ve soralım: her şeyin hareket ettiği, akış halinde olduğu düşüncesindesiniz değil mi?

Theodoros — Evet.

Sokrates — Bu hareket herhalde, ayırt ettiğimiz iki şekilde, yani yer değiştirme şekillerinde oluyor, değil mi?

Theodoros — Kuşkusuz; böyle olmasaydı, hareket tam olmazdı.

Sokrates — Nitelik bakımından değişme olmaksızın yer değiştirme olmadığına göre, uzay bakımından hareket ederek akan şeyin hangi niteliği olduğunu da belirleyebilirdik. Öyle değil mi?

d *Theodoros* — Öyle.

Sokrates — Fakat akış halinde olanın beyaz rengi sabit kalmaz, değişir. Öyle ki, bu beyaz renk de akış halindedir ve öteki renklere geçer. Yoksa, sabit olması dolayısıyla bu fikre hiyanet ederler mi; bu bakımdan gerçeğe karşı gelmeksizin acaba bir şeyden, belirli bir renk diye söz edilebilir mi?

Theodoros — Buna imkân var mı? Daima akış halinde olduğu için sözlerle ifade edebilmekten kaçan böyle bir şey nasıl mümkün olur?

Sokrates — O halde, bütün algılar hakkında; örneğin gör-
e mekle işitmek hakkında ne diyeceğiz? Görmekle işitmek halinde asla bir şeyin sabit kalmadığını mı?

Theodoros — Her şey hareket ettiğine göre, kuşkusuz ki bu denemez.

Sokrates — Mademki her şey her bakımdan hareket halindedir, o halde görmemeye olduğu kadar görmeye de bir ad verilmemelidir ve bütün başka algılar hakkında da böyle davranmalıdır.

Theodoros — Gerçekten bir ad verilmemelidir.

Sokrates — Buna karşın bilginin algı olduğunu ben ve Theaitetos iddia etmiştik.

Theodoros — Evet iddia etmiştiniz.

Sokrates — Onun için, bilginin özü sorusuna verdiğimiz ce-
183 vap bilgiyi olduğu kadar bilgi olmayanı da ifade eder.

Theodoros — Olabilir.

Sokrates — Bu cevabın doğru olduğunu göstermek için genel hareketin ispatı uğrunda harcamış olduğunuz çaba,

bu cevabımız için güzel bir destek! Genel hareket kabul edilince, hangi konu ile ilgili olursa olsun, her cevap doğrudur; o konu böyledir veya böyle değildir de denilir ya da, istersek, böyle oluyor, veya böyle olmuyor da diyebilirsin. Fakat bütün bu sözlerimizle onları akışından alıkoyamayız.

Theodoros — Hakkın var.

Sokrates — Yalnız «böyle» ve «böyle değil» sözlerini kullandığım bir nokta müstesna, Theodoros. Zira hiçbir zaman «böyle» sözünü kullanmamalı; çünkü sonra hareket olmazdı. b
Bunun gibi «böyle değil» sözü de kullanılmamalı; çünkü bu da hareketi ortadan kaldırır. Onun için bu iddianın yandaşlarının yeni bir dil kurmaları gerekir. Çünkü varsayımlarına yakışacak hiçbir sözcükleri yoktur. Onların mutlak kararsızlıklarına olsa olsa «asla yok» sözcüğü en çok uygun düşer.

Theodoros — Herhalde bu onlar için en uygun ifade şeklidir.

Sokrates — Öyleyse, Theodoros, dostunla artık işimiz bitti; her insanın her şeyin ölçüsü olduğunu kesinlikle kabul etmi- c
yoruz; meğer ki bu insan, «uzman» olsun. Bilginin algı olduğunu ise hiç olmazsa genel hareket yöntemine dayanarak kabul edemeyiz; isterse Theaitetos buna yeni bir mana kazandırsın.

Theodoros — Çok iyi söyledin Sokrates. Bu noktanın çözümünden sonra, cevap zorundan azat edilmem gerekiyor. Anlaşmamız da zaten, Protagoras'ın iddiasının incelenmesi sona erinceye kadardı.

Theaitetos — Hayır Theodoros, önce seninle Sokrates'in d
biraz önce kararlaştırdığımız gibi, genel dinginliğin yandaşları ile de adamakıllı bir hesap görmelisin.

Theodoros — Senin gibi genç bir adam, Theaitetos, ihtiyarlara, haksızlığı ve anlaşmalara uymamayı mı öğretmeye kalkışıyor? Sen, daha iyisi, geri kalan sorunlar için Sokrates'e cevap vermeye hazırlanmana bak.

Theaitetos — İstiyorlarsa, peki. Bununla beraber; iddianın tartışmasında dinleyici olarak bulunmayı çok isterdim.

Theodoros — Sokrates, kanıtlar için teşvik etmek ve kışkırtmak, süvarileri ovaya çağırmak gibidir. Sen yalnız sor, cevap gecikmiyecektir.

Sokrates — Fakat, Theodoros, Theaitetos'un, beni davet e
ettiği yolda peşinden gitmek, bana daha uygun gibi geliyor.

Theodoros — Neden peşinden gitmeyesin?

Sokrates — Yakışık almayan bir tartışmaya girmek istemiyorum. Evrene «dinginlik halindeki Bir» diyen Melissos ile ötekilerden ziyade Parmenides'ten çekiniyorum. Zira Parmenides bana, Homeros'un dediği gibi, saygıya layık olduğu kadar heybetli de görünüyor. Ben henüz pek genç, o da epey
184 yaşlı iken kendisiyle temas etmiştim; onda yüksek bir ruh soyluluğu ile birlikte nefis bir derinlik gördümdü. Bundan dolayı sözlerini anlayamayacağımızdan daha çok, bunların gerçek anlamını sezmekten âciz olduğumuzdan korkuyorum. Fakat asıl korkum incelememize neden olan esas sorunun, yani bilginin özü sorununun, sıkıcı tartışmalara kendimizi kaptırırsak bir neticeye erdirilemiyeceğidir. Zaten şu anda canlandırılan sorundan, çerçevesinin çok geniş olması dolayısıyla, şöyle, söz arası, söz edilirse, değerine yakışmayacak şekilde davranılmış olur. Fakat gerektiği gibi açıklanırsa bu kez de tartışmanın
b uzunluğu nedeniyle bilgi sorunu gölgede kalır. Her iki tehlikeden de kurtulmak gerekir. En iyisi, Theaitetos, bilgi bakımından neye gebe ise, onu, doğurtma sanatımız sayesinde doğurtmaya çalışalım.

Theodoros — Sen, böyle düşünüyorsan, olsun.

Sokrates — O halde, Theaitetos, şu söyleyeceğimi önceden söylenenlerle kıyaslayarak göz önünde tut. Bilgi ile algının aynı olduğunu söylemiştik, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Çok titiz bir kesinlikten kaçınarak, sözcükler-
c le ifade şekillerinde gösterilecek bir ustalık, çirkin bir izlenim bırakmaz. Hatta tersi durumda biraz özgürlüksüzlük vardır. Fakat öyle durumlar vardır ki, bu tersi durum kaçınılmaz bir şeydir: bunun gibi, şimdi senin cevabına da doğru olmadığı halde, iyice sarılmamız gerekiyor. Gerçekten, bir düşün: hangi cevap daha doğrudur? «gözlerle görüyoruz» mu, yoksa «gözler aracılığıyla görüyoruz» mu, ve «kulaklarla işitiyoruz» mu demeli yahut «kulaklar aracılığıyla işitiyoruz» mu demeli?

Theaitetos — Bana göre «aracılığıyla» bütün algılar için «ile»den daha uygundur.

d *Sokrates* — Gerçekten oğlum, birçok algının, sanki biz, bir o kadar tahta at imişiz gibi, içimizde yerleşmiş olması, tek bir kavramda toplanmış olması çok garip olurdu. Bu kavra-

ma ruh densin, ne denirse densin, biz, onun bir tür aletleri olan algılarla bütün algılanabilen şeyleri algılarız.

Theaitetos — Bu açıklama bana, ötekinden daha doğru gibi geliyor.

Sokrates — Fakat bu sorunu neden bu kadar inceden inceye alıyorum? Biz kendimizde olan ve hep aynı kalan bir şeyle, gözler aracılığıyla beyazı, siyahı ve yine başka duyularla başka şeyleri algılıyorsak, sana soruldukta bütün bunları vücuda dayandırabilecek misin? Bu konuda benim, senin yerine uğraşmamdansa, cevabın, doğrudan doğruya senden gelmesi belki de daha iyidir. Şimdi söyle bana: sıcağı, katıyı, yumuşağı ve tatlıyı, vasıtalarıyla algıladığın organları vücuttan sayamaz mısın? Yoksa başka bir şeyden mi sayarsın? 185

Theaitetos — Hayır başka bir şeyden saymam.

Sokrates — Bir duyu ile algılanan bir şeyin, başka bir duyu ile algılanmasının örneğin işitilenin gözle, görülenin de kulakla işitilmesinin imkânsız olduğunu teslim eder misin?

Theaitetos — Bunu nasıl yadsıyabilirim?

Sokrates — Düşüncenle her iki algıya birden ait olan bir şey belirliyorsan, bu ortak algı iki duygudan ne birincisi ile ne de ikincisi ile elde edilir.

Theaitetos — Kuşkusuz ki edilemez.

Sokrates — Ses ile renge gelince, bu ikisi hakkında önce düşündüğün, herhalde bunların iki olduğudur, değil mi?

Theaitetos — Evet kuşkusuz.

Sokrates — Aynı zamanda da her ikisinin biribirinden farklı olduğu, fakat kendi kendisinin aynı olduğu değil mi?

Theaitetos — Başka türlü olabilir miydi?

Sokrates — Beraberce iki ettikleri, fakat her birinin bir olduğu değil mi?

Theaitetos — Bu da doğru.

Sokrates — Bir de her ikisinin biribirine benzer mi benzemez mi olduğunu inceleyebilir misin?

Theaitetos — Belki.

Sokrates — İmdi, her ikisi hakkındaki bütün bu şeyleri hangi duyu organı aracılığıyla düşünüyorsun? Ne işitme ne de görme aracılığıyla bunlara ait ortak şeyi anlamaya imkân vardır. Bundan başka, iddiamız için şöyle bir kanıt vardır: her ikisinin de lezzetleri tuzlu mudur, tuzlu değil midir diye belir-

lemek mümkün olsaydı, bunun hangi organ aracılığıyla belir-
c lediğini öğrenecektik. Bu ne görme ne de işitme ile olabilir, fakat bir şey ile olabilir.

Theaitetos — Tabii, bu da dil aracılığıyla etki eden duyudur.

Sokrates — Aferin. Hepsi için olduğu gibi, aynı zamanda saydığımız algılar için de ortak olanı sana bildiren, senin de buna «dır» ve «değildir»i kattığın ve şimdi sorularımızın götürdüğü bu yeti ne aracılığıyla işler? Senin düşüncene göre bizdeki algılayanı bu algılardan her birine eriştiren hangi aletler olabilir?

Theaitetos — Sen varlıkla yokluğu, benzerlikle benzemezliği, aynılıkla başkalığı, nihayet, birlikle sayılar ile ifade edi-
d lenleri kast ediyorsun. Kuşkusuz ki sorun aynı zamanda tekle çifte ve bunlarla olanların hepsine aittir, üstelik ruhun hangi organ aracılığıyla algılandığını soruyorsun?

Sokrates — Harikuladesin, Theaitetos? Benim sorum da tam bunu erekliyordu.

Theaitetos — Bunun için hiçbir organ gösteremem. Ama ayrı ayrı algılar için olduğu gibi bunun için de özel bir organ
e olduğunu sanmıyorum. Fakat belki de ruh, kendi gücüyle her şeyde ortak olanı düşünerek algılıyor.

Sokrates — Gerçekten güzelsin, Theaitetos. Theodoros sana çirkin derken yanılıyordu. Zira kim güzel bilgi verirse o, güzel ve iyidir. Fakat güzel olduğunu bir yana bırakalım, bir de bana karşı çok iyi davrandın. Ruhun düşünmelerinde, kendi gücüyle olduğu kadar, vücudun yetileri aracılığıyla da idare edildiğini görür görmez, çok uzun bir açıklamaya girişmekten vazgeçtik. Zira benim kendi düşüncem buydu: seninkinin de bu olmasını istiyordum.

186 *Theaitetos* — Bu işte böyledir zaten.

Sokrates — İmdi varlık her ikisinden hangisine aittir? Varlık, bütün düşüncelerimiz arasında en genel olanıdır.

Theaitetos — Benim düşünceme göre, varlık, ruhun, yalnız başına, kendi gücüyle, algıladıklarına aittir.

Sokrates — Benzerlikle benzemezlik, ayrılıkla gayrılık da mı?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Aynı zamanda güzel, çirkin, iyi ve kötü de mi?

Theaitetos — Ruhun geçmiş, hal ve gelecek üzerinde düşünüp taşınarak özellikle bu gibi şeylerin varlıklarını, karşılıklı ilgileri bakımından incelediğini sanıyorum. b

Sokrates — O kadar acele etme. Ruh sertin sertliğini, bunun gibi, yumuşağın yumuşaklığını dokunma ile algılayacaktır, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Fakat ruhumuz bunların varlıklarını ve ne olduklarını, karşılıklı karşıtlıklarını, nihayet bu karşıtlığın özünü derinden derine inceleyerek, karşılaştırarak bir yargı vermeye uğraşır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Birinci türden algı yetisi, yani vücut aracılığıyla ruhun haberdar olduğu bütün izlenimler, hayvanlarla insanlarda, doğumla beraber, doğa vergisi olarak vardır. Fakat bu izlenimleri, varlıkla, yarar ile ilgileri açısından kıyaslayarak düşünceler, yerleşecekleri yere, çalışmayla, zamanla, uzun bir eğitim pahasına yerleşmezler mi? c

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Onun için, insanın, daha varlığı algılayamayan bölümünün (yani vücudun) gerçeği kavraması mümkün müdür?

Theaitetos — Kuşkusuz hayır.

Sokrates — Bir sorunda gerçeğe erişmeyen, bu konuda asla bir bilgi edinemez, değil mi?

Theaitetos — Öyledir.

Sokrates — O halde duyularla alınan izlenimlerde bilgi bulunmaz; fakat bu izlenimler hakkındaki düşünüşlerde bulunur; zira görünüşe göre varlığa ve gerçeğe bu alanda varılır; ötekinde ise imkânsızdır. d

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Sokrates — İmdi, bu kadar ayrılıklarına karşın, her ikisine de aynı adı verebilir misin?

Theaitetos — Bu doğru bir şey olmaz.

Sokrates — O halde görmeye, işitmeye, koklamaya, soğuğa, sıcağa ve bu gibi şeylere ne ad verirsin?

Theaitetos — Algılamak. Başka ne diyebilirim? e

Sokrates — Demek ki hepsine birden algı diyorsun?

Theaitetos — Öyle yapmak gerek.

Sokrates — Bu da, varlığa varmadığı için. Bizim iddiamıza göre gerçeğe de varamaz.

Theaitetos — Hayır varamaz.

Sokrates — Demek ki bilgiye de varamaz.

Theaitetos — Asla.

Sokrates — O halde, Theaitetos, bilgi ile algının aynılığı hakkında artık yapacak bir şey kalmadı.

Theaitetos — Görünüşe göre öyle, Sokrates, hem artık bilgi ile algının ayrılığı tamamıyla aydınlandı.

187 *Sokrates* — Ama konuşmamıza biz, bilginin ne olmadığını değil, ne olduğunu bulmak için başlamıştık. Bununla beraber, bilgiyi algıda değil, artık ruhun, şu yalnız ve doğrudan doğruya, şeyler ile meşgul olduğu durumunda arayacak kadar ilerlemiş bulunuyoruz.

Theaitetos — Bu duruma, Sokrates, bana öyle geliyor ki sanı (doksa) denir.

Sokrates — Haklısın, dostum. Şimdi bundan öncekilerin
b hepsini unut, yanına kadar sokulduğun şeyi, daha açık görüp görmediğine dikkat et. Bir daha söyle bakalım: bilgi nedir?

Theaitetos — Doğrudan doğruya, sanı olduğunu söylemek imkânsızdır, Sokrates'im; çünkü yanlış sanı da vardır. Fakat herhalde, doğru sanının bilgi olması olasılığı vardır; benim de cevabım şimdilik bu olsun. Gerçekten, incelememiz ilerledikçe, bunun doğru olmadığı meydana çıkarsa şimdi yaptığımız gibi, yeni bir tanım bulmaya çalışırız.

Sokrates — Böyle emniyet ve güvenle konuşman, Theaite-
c tos, deminki çekingen cevaplarından daha çok hoşuma gidiyor. Böyle ilerlersek ya aradığımızı bulacağız, yahut hiç bilmediğimiz şeyler için, daha az hayale kapılmayı, öğreneceğiz. Herhalde, bu sonuncusu bile, hiç de kötü bir kazanç değil. Öyleyse şimdi ne düşüncedesin? İki türlü sanı var: doğru ve yanlış sanı. Sen de doğru sanının bilgi olduğunu saptıyorsun, değil mi?

Theaitetos — Evet, benim düşüncem şimdilik bu.

Sokrates — «Sanı» dolayısıyla yeniden geriye, bir noktaya dönmek, zahmete değer mi?

Theaitetos — Hangi noktaya?

Sokrates — Bir şey, bundan önce birçok defalar olduğu
d gibi, beni şimdi de rahatsız ediyor, beni gerek kendi gözümde,

gerekse başkalarının gözünde mahçup ediyor. Bu durumun bizdeki anlamı ve nasıl meydana geldiği hakkında ne söyleyeceğimi bilmiyorum.

Theaitetos — Hangi durumun?

Sokrates — Yanlış sanıda bulunabilmek durumu. Bunu bir kenara bırakmak veya deminkinden başka bir şekilde incelemek konusunda hâlâ tereddüt ediyorum.

Theaitetos — Sorunla herhangi bir şekilde ilgisi varsa neden bırakalım, Sokrates. Biraz önce Theodoros'la huzur ve dinginlikten söz ederken, çok doğru olarak bu gibi tartışmalarda hiçbir şeyin bizi aceleye zorlayamayacağını söylüyordunuz.

Sokrates — Bunu hatırlamakta haklısın; gerçekten bir de- e
receye kadar izin yeniden peşinden gitmek belki yersiz değildir. Çok fakat noksan olmaktansa az fakat iyi başarmak herhalde daha iyidir.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Pekâlâ, ortada ne gibi bir iddia var? Yanlış sanıdan söz ettiğimiz zaman, yanlış sanının olduğunu, içimizden birinin yanlış sanıda bulunduğunu, başkasının sanısının doğru olduğunu söylerken, bu halin doğamıza bağlı olduğunu mu iddia ediyoruz?

Theaitetos — Evet, bunu iddia ediyoruz?

Sokrates — Bütün sorunların ya da her birinin ya bilmek 188
veya bilmemek şıkları var, değil mi? Öğrenmek ile unutmak bu ikisi arasında bulunduğu için, şimdilik bunları bir yana bırakıyorum: çünkü sorun ile hiçbir ilgisi yok.

Theaitetos — Doğrusu Sokrates, her sorunu ya bilmek veya bilmemek şıklarından başka bir şey olamaz.

Sokrates — Sanıda bulunan kimse, bildiği veya bilmediği şeyler hakkında, mutlaka bir sanıda bulunmayacak mıdır?

Theaitetos — Mutlaka bulunacaktır.

Sokrates — Halbuki bir şeyi bilmek hem de bilmemek, b
yahut onu bilmemek hem de bilmek, imkânsızdır.

Theaitetos — Tabii.

Sokrates — Yanlış sanıda bulunan, bildiği şeylerin, bildiği başka şeyler olduğunu sanır. Böylece her ikisini de bilen, artık her ikisini de bilmez olamaz mı?

Theaitetos — Fakat bu olamaz, Sokrates.

Sokrates — Gene bildiği şeylerin, bilmediklerinden başka olduğunu ve Theaitetos'u da, Sokrates'i de tanımadan, Sokra-

tes'in Theaitetos, Theaitetos'un Sokrates olabileceğini sanmaz mı?

c *Theaitetos* — Nasıl sanır?

Sokrates — Bununla beraber, ne bilinen şeyi bilinmeyen şey diye, ne de bilinmeyeni bilinen diye kabul edebilir.

Theaitetos — Bu çok garip olurdu.

Sokrates — O halde nasıl olur da yanlış sanıda bulunabilir? Gerçekten, bu ihtimaller dışında herhangi bir sanıya yer yoktur; çünkü biz ya biliriz yahut bilmeyiz; söylenen bu şıkların ise, herbirinde, yanlış sanı mümkün görünmüyor.

Theaitetos — Çok doğru.

Sokrates — Onun için, araştırmamızı başka bir açıdan yürüterek, bilmekle bilmemek karşılığını değil de, varlıkla yok-

d luk karşılığını kullanmamız gerekmez mi?

Theaitetos — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Herhalde şu kadarı besbellidir ki, bir şeyde gerçekten bulunmayan özellikleri, onda varmış gibi düşünen bir kimsenin —bu kimse istediği kadar akıllı olsun— sanısının yanlış olmamasına imkân yoktur.

Theaitetos — Olabilir.

Sokrates — Şimdi ne olacak? Theaitetos, bize biri şöyle bir şey sorsa ne cevap veririz: Bu söylenilen şey acaba herhangi bir kimse için mümkün müdür ve bir insan bir şeye nispet ederek olsun, kendinden ve kendiliğinden olsun, yokluğu düşünebilir mi? Biz buna ihtimal ki şöyle cevap vereceğiz; dü-

e şünüyorsa evet, fakat düşündüğü hiçbir zaman doğru olamaz. Yoksa ne denir?

Theaitetos — Aynı şey.

Sokrates — Bunun gibi başka bir durum var mıdır?

Theaitetos — Ne gibi bir durum?

Sokrates — Yani bir kimse görsün, fakat hiçbir şeyi görmesin.

Theaitetos — İmkânsız.

Sokrates — Herhalde herhangi bir şeyi gören kimse, var olan *bir şeyi* görür. Yoksa Bir'i var olmayan şeylerden mi sayıyorsun?

Theaitetos — Hayır.

Sokrates — Demek ki herhangi bir şeyi gören kimse var olan bir şeyi görür.

Theaitetos — Öyle görünür.

Sokrates — Herhangi bir şeyi işiten kimse de bir şey işi- 189
tir, bu da varolan bir şeydir.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Herhangi bir şeye dokunan kimse de bir şeye, aynı zamanda var olan bir şeye dokunur.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — İmdi, bir sanısı olan, bir şeyi sanmaz mı?

Theaitetos — Tabii.

Sokrates — Böyle olunca, sandığı şey var olan bir şey olmaz mı?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — O halde yokluğu sanınca, hiçbir şeyi sanmış olmaz.

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Sokrates — Fakat hiçbir şeyi sanmamak da sanmak ola- b
maz.

Theaitetos — Pek tabii.

Sokrates — O halde, ister bir şeye nispet edilsin, isterse başlı başına olsun, yokluğu sanmak imkânsızdır.

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Sokrates — Öyleyse «yanlış sanıda bulunmak» yokluğu sanmaktan başka bir şey değildir.

Theaitetos — Evet, öyle görünüyor.

Sokrates — O halde ne bu bakımdan, ne de bundan önceki incelemelerimize göre, bizde yanlış bir sanı var olamaz.

Theaitetos — Kuşkusuz ki olamaz.

Sokrates — Aynı adı verdiğimiz olaya şöyle bir şey olmasın?..

Theaitetos — Ne gibi? c

Sokrates — Bir kimse düşüncesinde, bir varlığı başka bir varlıkla karıştırıp bu varlıklardan birini ötekidir diye gösterirse, biz bu karıştırmaya, yanlış sanı deriz. Gerçi o daima var olan bir şeyi sanıyor. Yalnız, birinin yerine ötekini sanıyor; onun için, hedefini şaşırdığından, kendisine, haklı olarak, yanlış sanıda bulunan denilebilir.

Theaitetos — Çok doğru bir açıklama. Biri güzel yerine çirkin veya çirkin yerine güzel sanısında bulunursa gerçekte, yanlış bir sanıda bulunuyor demektir.

Sokrates — Belli ki, Theaitetos, sana pek az korku ve saygı telkin edebiliyorum.

Theaitetos — Ne açıdan?

d *Sokrates* — Zannediyorsun ki, şu «gerçekten yanlış»a gene itiraz etmeden geçeceğim ve sana hızlıyı yavaş, hafifi ağır veya herhangi bir karşıtı, kendi doğasına göre değil de, karşıtının doğasına göre, kendisiyle çelişkili kılmanın, mümkün olup olmadığını sormayacağım. Ama sana boş yere cüret kazandırmamak için, tartışmadan vazgeçiyorum. Fakat çok beğendiğini söylediğin şey «yanlış sanının bir karıştırma olduğu»ydu, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Demek ki senin sanına göre, düşüncede bir şeyi bir başkası yerine, yani asıl sanılmayan şey yerine koymak mümkündür.

Theaitetos — Kuşkusuz mümkündür.

e *Sokrates* — Bu olay birinin düşüncesinde geçtiğinde, bunlardan ya her ikisini ya da ikisinden birini düşünmek gerekmez mi?

Theaitetos — Gerekir. Ya aynı zamanda, ya da birbiri arkası sıra.

Sokrates — Çok güzel. Fakat «düşünme»yi aynen benim gibi mi anlıyorsun?

Theaitetos — Sen nasıl anlıyorsun?

Sokrates — Bu, ruhun incelediği konular hakkında kendi kendisiyle yaptığı bir konuşmadır. Bu açıklamayı sana, kendim de pek emin olmadan veriyorum. Ruhun bu düşünmesini ben şöyle tasarlıyorum: bu, ruh için bir konuşmadan başka bir şey değildir. Bu sırada kendi kendisine sorular sorar, bunlara evet veya hayır diye cevaplar verir. Fakat vaktaki ruh, ister yavaş, ister hızla ilerleyerek, bir karara erişir ve kendi
190 kendisiyle uyuşur, o zaman hükümlerinde artık tereddüdü kalmaz; işte o zaman onun bir sanıya sahibolduğunu söyleriz. Onun için ben, sanıda bulunmayı bir konuşma, sanıya da ifade edilmiş bir hüküm diyorum; yalnız bu başkalarıyla ve yüzyüze değil de, kendi kendine ve sessizce olur, sen ne dersin?

Theaitetos — Aynı şeyi.

Sokrates — Demek ki bir kimse, bir şeyi başka bir şey diye aldığında, görünüşe göre bu şeyin başka bir şey olduğunu kendi kendisine de iddia eder.

b *Theaitetos* — Kuşkusuz.

Sokrates — O halde acaba kendi kendine çelişkiye düş-

meksizin güzelin çirkin veya adaletsizin adaletli olduğunu söylediğin hiç oldu mu diye zihnini bir yokla. Ya da hepsini birden toplayarak, bir de bir şeyin gerçekten başka bir şey olduğu hakkında hiç kendi kendini kandırmaya kalkışıp kalkışmadığını düşün. Bundan başka tamamıyla tersine olarak, rüyada olsun, bir defa, tek'in, gerçekten çift olduğunu, kendi kendine söylemek cüretinde bulunup bulunmadığını bir düşün.

Theaitetos — Hakkın var. c

Sokrates — Fakat sanır mısın ki başka biri, ister sağlam, ister deli olsun, çürütülemeyecek bir şekilde, öküzün at veya bir'in iki olduğuna kendisini inandırsın ve bunu ciddi olarak kendi kendisine söylemek cesaretinde bulunmuş olsun?

Theaitetos — Zeus bilir ki, bunu sanmıyorum.

Sokrates — Mademki kendi kendisiyle konuşmak sanıda *bulunmaktır*, o halde, her ikisini söyleyen ve sanan ve ruhuyla algılayan hiçbir kimse, bir şeyin başka bir şey olduğunu söylemeyecek, düşünmeyecektir. Bu ifadeyi senin de kabul etmen gerekir; zira ben bu ifadeyi şu anlamda kullanıyorum: hiçbir kimse çirkinin güzel olduğunu düşünmez ve bu gibi karşılıklı- d ları biribirine karıştırmaz.

Theaitetos — Pekâlâ Sokrates. Kabul ediyor ve düşünceni paylaşıyorum.

Sokrates — Demek ki her ikisinin de sanısında bulunurken, bir şeyin başka bir şey olduğunu sanmak imkânsızdır.

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Sokrates — Fakat öte yandan, yalnız biri sanılıp, öbürü sanılmazsa, hiçbir zaman birinin, öteki olduğu, sanılmayacaktır.

Theaitetos — Doğru. Zira, böyle olmazsa, sanımızın nüfuz dairesi içinde olmayan şeyleri de hesaba katmak gerekir.

Sokrates — Demek ki gerek her ikisini gerekse yalnız birini düşündükte karıştırmak mümkün değildir. Yanlış sanı de- e yince bu karıştırma anlaşılıyorsa, bu hiçbir şey demek değildir, zira ne böyle ne de bundan önceki şekilde bizde yanlış sanının meydana gelmeyeceği besbellidir.

Theaitetos — Herhalde meydana gelmez.

Sokrates — Bununla beraber, Theaitetos, bizde yanlış sanı olmadığına göre, çok garip şeyleri kabul zorunda kalacağız.

Theaitetos — Ne gibi şeyler?

Sokrates — Araştırmamızı her yönden tamamıyla bitir-

meden, sana bunları söylemeyeceğim. Çünkü kuşkuda oldukça, düşündüğüm bu gibi şeyleri kabul etmekten, kendi adımıza
191 utanıyorum. Fakat hedefe varır, tereddütten kurtulursak o zaman kendimizi gülünç kılmak tehlikesini ortadan kaldırabilir ve bu durumda bulunanların, birçok saçma şeyleri kabul zorunda kaldıkları için gülünç olduklarından söz edebiliriz, fakat, bu şaşkınlıktan hiç sıyrılamazsak öyle sanırım ki, hatanın imkânsızlığını ilân eden iddiaya âcizce boyun eğer ve deniz tutmuş hasta gibi bizi tekmelemesine, istediği gibi hırpalamasına izin veririz. Bununla beraber incelememiz için son çıkar bir yol bana mümkün gibi geliyor; dinle bak.

Theaitetos — Anlat bakalım.

b *Sokrates* — Zannıma göre, bilinen bir şeyin, bilinmeyen bir şey diye alınmasının, böylece de hata edilmesinin, mümkün olmadığını kabul etmekte haksızlık ettik.

Theaitetos — Benim de aklıma geldiği gibi meseleyi şu şekilde açıkladığımızdan mı söz etmek istiyorsun? Bazen, Sokrates'i tanıyan ben, uzaktan gördüğüm tanımadığım birini, tanıdığım Sokrates diye sandığım oluyor. Senin kabul etmediğin hal buydu.

Sokrates — Bildiğimiz şeyi, bilgimize karşın, bizi bilmiyor kıldığı için bu açıklamayı, bir yana bırakmamış mıydık?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — O halde bundan vazgeçip sorunu aşağıdaki biçimde halledersek ya işi başarır ya da zararlı çıkarız. Yalnız
c her kanıtı ispat etmek ve açıklamak zorundayız. İmdi, şu söyleyeceklerimde, iyi, kabul edilecek taraflar olup olmadığına dikkat et. Önceden bilinmeyen bir şeyin sonradan öğrenilmesi mümkün müdür?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Bundan sonra da daima yeniden başka şeyler öğrenilebilir mi?

Theaitetos — Neden olmasın?

Sokrates — Öyleyse, sırf incelememize gerektiğinden ötürü, ruhumuzda balmumundan bir levha bulunduğunu varsay. Bu levha, bazısında daha büyük, bazısında daha küçük olsun, bazısında daha saf, bazısında daha karışık. Birininki daha sert, ötekininki daha yumuşak, veya bazılarında orta bir nitelikte olsun.

Theaitetos — Pekâlâ. Varsaydım. d

Sokrates — Bu levha bize Musa'ların anası Mnemosyne'nin bir bağışı olsun. Bu levhanın algılarımızla düşüncelerimiz için bir dayanak olduğunu düşünerek, gördüklerimizden, işittiklerimizden veya düşündüklerimizden hatırda kalmalarını istediklerimizi, tıpkı yüzüklerdeki kabartma resimler gibi, bunun üzerine basalım. Bu basılan şeyin izi bu levhada kaldıkça onu hatırlar, biliriz. Fakat bu iz silinir veya hiçbir iz bırakamazsa onu unutur, artık bilmeyiz. e

Theaitetos — Öyle olsun.

Sokrates — O halde, gördüğü veya işittiği şey üzerinde düşünen kimse, dikkat edersek, şu şekilde yanlış bir sanıya varır.

Theaitetos — Hangi şekilde?

Sokrates — Bildiği şeyi bazen bildiği, bazen de bilmediği şey diye kabul etmekle. Zira bu, önceki kararımızda imkânsızlığını haksız yere kabul ettiğimiz varsayımdır.

Theaitetos — Fakat şimdi ne düşünüyorsun?

Sokrates — İmkânsız olan bu durumları şu şekilde sınıflayarak yeniden belirtelim: (1) Bir şey algılanmaksızın bilinen 192
ve ruhta hatırası olan bir şeyin; bilinen, keza izine de sahip olunan ve algılanılmayan başka bir şeyle karıştırılması; (2) bilinen bir şeyin bilinmeyen izine de sahip olunmayan bir şey diye alınması; (3) bilinmeyenin aynı şekilde bilinmeyenle karıştırılması; (4) bilinenin bilinmeyenle karıştırılması; (5) algılanan bir şeyin, algılanan başka bir şeyle karıştırılması; (6) algılanmayan bir şeyin algılanmayan bir şeyle karıştırılması; (7) algılanmayan bir şeyin algılanan bir şeyle karıştırılması; (8) algılanan bir şeyin algılanmayan bir şeyle karıştırılması; [(9) bundan başka: bilinen, algılanan ve algının karşılığı izine, b
sahip olunan bir şeyin, gene bilinen, algılanan ve algının karşılığı izine sahip olunan bir şeyle karıştırılması] hele bu, bundan öncekilerin hepsinden daha imkânsızdır; (10) bilinen, algılanan ve izine iyice sahip olunan bir şeyin bilinen başka bir şeyle karıştırılması; (11) ve bilinen, aynı koşullarla algılanan bir şeyin algılanan başka bir şey ile karıştırılması; (12) bilin- c
meyen ve algılanmayan bir şeyin bilinmeyen ve algılanmayan şeyle karıştırılması; (13) ve bilinen, aynı koşullarla algılanan bir şeyin, bilinmeyen bir şeyle karıştırılması; (14) ya da bilinmeyen ve algılanmayan bir şeyin, algılanmayan bir şeyle

karıştırılması. Bütün bu hallerde yanlış bir sanısı olmak doğrudan doğruya imkânsızdır. Yanlış sanının mümkün olduğu yalnız şu durumlar geriye kalıyor.

Theaitetos — Hangileri? Belki de bunlarla meseleyi daha iyi anlarım; şimdilik meseleyi takip edemiyorum.

Sokrates — (1) Bilinen şey, bilinen ve algılanan şeyle karıştırılırsa; (2) bilinmeyen fakat algılanan bir şey, bilinen ve
d algılanan başka bir şeyle karıştırılırsa; (3) veya bilinen ve algılanan bir şey, bilinen ve algılanan başka bir şey diye alınırsa.

Theaitetos — Şimdi aklım büsbütün karıştı.

Sokrates — O halde müsaade et de sana bunu şöyle açıklayayım: ben Theodoros'u tanıyorum ve hafızamda hayali var. Theaitetos'u da tanımam ayni böyledir. İmdi, onları bazen görsem bazen görmesem, onlara bazen dokunsam bazen de dokunmasam onları bazen işitsem, bazen de kendilerinden başka duyumlar alsam, hatta bazen sizden hiçbir duyum almasam da sizi hatırlayacak ve zihnimde tanıyacağım, öyle değil mi?

e *Theaitetos* — Kuşkusuz.

Sokrates — İşte sana açıklamayı istediklerimden önce şu noktayı anlamalısın; bilinen şeyler duygularla bazen algılanmaz, bazı hallerde de algılanır.

Theaitetos — Doğru.

Sokrates — Bunun gibi, bilinmeyen şeyleri çoğu zaman hiç algılamamak, fakat çok kez de sadece algılamak mümkün değil midir?

Theaitetos — Evet, bu da mümkün.

Sokrates — O halde, şimdi belki de daha iyi izleyebi-
193 leceksin. Theodoros'la Theaitetos'u tanıyan Sokrates ikisinden hiçbirini görmediği, onlardan hiç başka duyum alamadığında da, Theaitetos'un Theodoros olduğunu asla düşünmeyecektir. Haklı değil miyim?

Theaitetos — Tamamıyla haklısın.

Sokrates — İmdi, bu yukarıda sınıfladığımız durumların birincisiydi.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — İkincisi de şuydu: ikinizden birini tanıyıp da ötekini tanımadığımda, hiç ikinizi de algılanmadığımda tanıdığımı tanımadığımla hiç karıştırmam.

Theaitetos — Doğru.

Sokrates — Üçüncüsü de şöyle idi: İkinizden hiç birini ne tanırsam ne de algılarsam, tanımadığımı tanımadığım başka biriyle karıştırmam. Yukarıda anlatılan durumların tümünü yeniden bir kez daha dinlediğini varsay: bu durumlarda Theodoros'la senin hakkında, her ikinizi de tanıdığım, her ikinizi de tanımadığım, birinizi tanıyıp ötekinizi tanımadığım farzedildikte, asla yanlış bir hüküm vermem, izleyebilirsen görürsün ki algılar için de böyledir. b

Theaitetos — Evet. İzleyebilirim.

Sokrates — Öyleyse, ancak şu halde yanlış sanıda bulunabilmek kalıyor; ben seninle Theodoros'u tanıyorum ve bende, şu ünlü balmumu levhamda mühür damgaları gibi her ikinizin de damgası var. İmdi, uzaktan karanlık bir şekilde ikinizi de gördüğümde, sizi yeniden tanıyabilmem için, her birinizin hafızamdaki izlenimini görme algısına oranlamaya, bunu, ait olduğu iz üzerine getirmeye ve biribiriyle uyuşturmaya çabalarım. Fakat bu sırada bir yanlışlık yaparsam, yanlışlıkla sağ ayakkabını sol ayağına giyenler gibi, hafızamdaki izlenimi ile görme algısını biribiriyle ters bir şekilde birleştiririm. Bunu aynadaki olaya, yani sağ tarafın sol taraf olması olayına da benzetebilirim. İşte bu karıştırma ve yanlış, sanının gerçekleştiği bir durumdur. c d

Theaitetos — Gerçekten öyle görünüyor Sokrates. Yanlış düşüncenin meydana gelmesini, doğrusu harikulade anlattın.

Sokrates — Bundan başka, her ikisini de tanısam ve birini yalnız tanımayıp, üstelik algılasam, bu halde birinci tanımam algıya uygun düşmez. Bunu yukarıda da söylemiştim; fakat sen anlayamamıştın.

Theaitetos — Evet, anlayamamıştım.

Sokrates — Dediğim şu idi: tanınanla algılanan ve tanınması ile algısı uygun düşen biri. Aynı şekilde tanınan, algılanan ve tanınması ile algısı biribirine uygun düşen başka biri ile hiç karıştırılamaz. Böyle değil miydi? e

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Öyleyse yalnız şimdi ortaya atılan durum kalıyor ki, buna göre biz yanlış düşüncenin şöyle meydana geldiğini söylüyorduk: her ikisi de tanınıyor, görülüyor veya herhangi bir duyu şeklinde algılanıyor; fakat o şekilde her birinin izlenimi algıya uygun düşmüyor. Böylece kötü bir nişancı atışta şaşırdığı gibi, hedefte yanılır; işte «hata» dedikleri de budur. 194

Theaitetos — Çok doğru.

Sokrates — Algısı var olan bir izlenimle, algısı var olmayan bir izlenim yan yana getirilirse, düşünen ruh, doğaldır ki,
b hataya düşer. Kısacası: şimdi dediklerimiz doğru ise, ne algısına ne de bilgisine sahip olunmayan bir şey hakkında ne hataya ne de yanlış düşünceye imkân vardır. Fakat bildiklerimizle algıladıklarımıza gelince, işte burası tam sanının doğru veya yanlış yönlerde meydana geldiği, devirlerini yapıp yuvarlandığı yerdir. İzlenimler karşıladıkları algılarla doğrudan
c doğruya ve tamamı tamamına uzlaşırlarsa, sanı doğrudur; eğri düşer veya yoldan saparlarsa yanlıştır.

Theaitetos — Herhalde çok güzel bir açıklama!

Sokrates — Şimdi gerisini de dinlersen daha çok beğeneceksin. Zira, doğruyu sanmak güzel, gerçekten uzaklaşmak ise çirkindir.

Theaitetos — Elbette.

Sokrates — Bunu böyle düşünmelerinin nedeni şudur: Bir insanın ruhundaki balmumu derin, bol, düz, kusursuz ise, duyguların yardımıyla, kazanılan hayaller bu ruhun balmumuna veya ruhun kalbine —balmumu ile olan benzerliğine işaret etmek için Homeros ona böyle diyordu— kendileri hazır, böyle
d bir ruhta da izlenimler çok temiz ve derin olduğundan, uzun zaman dayanır. Bu türlü izlenimleri olan insanlar önce çabuk öğrenirler. Sonra zihinlerinde güzel tutarlar. Nihayet, izlenimleri birbirine karıştırmayıp doğru düşünürler; izleri açık olduğu, geniş bir yer kapladığı için bu gibi insanlar varlık veya gerçek denilen türlü şeyleri daima esas izlenimlerine çabucacık oranlarlar. İşte bu onlara «hüküm» adını kazandırır. Sen de böyle düşünmüyor musun?

Theaitetos — Tamamıyla.

e *Sokrates* — Bilge şairin övdüğü dolaşık kalplere veya kalpleri halis balmumundan olmayıp da karışık, yahut çok yumuşak balmumlu olanlar çabuk öğrenirler, fakat onların kötü bir hafızaları vardır. Balmumu katı olunca, aksi durum olur. Bundan başka, buruşuk ve katı bir balmumuna sahip olanlar taş gibidirler; öz toprakla karışık oldukları için yalnız açık olmayan izlenimler elde ederler; aynı zamanda katı balmumu da derine gitmeye elverişli olmadığı için, izlenimleri karışık olur. Sonra, çok yumuşak balmumu ile de izlenimler karışık olur;
195 çünkü hayaller çabucak birbirine karışıp açıklıklarını yitirir-

ler. Bundan başka, bir de çok küçük bir ruhcağızda bütün bu izlenimler üstüste yığılacakları için, burada ötekilerden çok daha karışık olurlar. İşte böyle yaratılmış olan bütün insanlar yanlış sanıda bulunurlar. Zira, bunlar bir şey gördükleri, işittikleri veya sandıkları zaman, her şeyi çabucak doğru olarak birbiriyle bağlamayı beceremezler; ağırdırlar. Durmadan karıştırırlar. Çoğu zaman ters görürler, ters işitirler, ters sanırlar. Bunlara yanlış sanılılar ve cahiller denir.

Theaitetos — Tamamıyla hakkın var, Sokrates . b

Sokrates — Onun için, bizde de yanlış sanının bulunduğunu kabul edelim mi?

Theaitetos — Hiç kuşkusuz.

Sokrates — Doğru sanıların varlığını da mı?

Theaitetos — Evet, onu da.

Sokrates — O halde, bu iki türlü sanının var olduğunu artık yeter derecede kanıtlanmış sayabilir miyiz?

Theaitetos — Hiç kuşku yok.

Sokrates — Bu olgun çağlarda geveze olmak, ne feci ve berbat bir şey, Theaitetos!

Theaitetos — Neden? Bu da ne demek?

Sokrates — Beceriksizliğime, çekilmez gevezeliğime kızıyorum. Sözü şuraya buraya çekiştiren ve ruhumun ataletinden dolayı hiç bir kanaata varamayan, bir defa giriştiği bir incelemeden, bir daha yakasını kurtaramayan bir kimseye, gerçekten başka ne ad verilebilir? c

Theaitetos — Niye kızıyorsun, böyle?

Sokrates — Yalnız kızmıyorum; aynı zamanda şöyle sorulduğu zaman ne cevap vereceğim diye korkuyorum da: «Ey Sokrates; sen yanlış sanının, algıların ve düşüncelerin birbiri ile olan ilişkilerinden değil de, algıların ruhta bulunan düşüncelerle uygunluğundan meydana geldiğini bulmamış mıydın?» bu soruna öyle sanıyorum ki, evet cevabını vereceğim, sanki güzel bir şey bulmuşuz gibi üstüne bir de kurulacağım. d

Theaitetos — Şimdi ispat etmediğin şeyi, ben hiç de çirkin bulmuyorum, Sokrates.

Sokrates — Soran gene diyecektir ki: «öte yandan, görmediğimiz, fakat sadece düşündüğümüz bir insanı, yine görmediğimiz, dokunmadığımız veya herhangi bir şekilde —atla— karıştırmayacağımızı iddia ettindi, öyle değil mi?» buna da herhalde sanının böyle olduğu cevabını vereceğim.

Theaitetos — Haklı olarak.

e *Sokrates* — «Peki öyleyse» diyecektir; «yalnız düşüncenin konusu olan on bir ile, gene sırf düşüncenin konusu olan on iki hiçbiriyle karşılaştırılamaz mı?» Haydi buna da sen cevap ver.

Theaitetos — Pekâlâ, cevap olarak derim ki: On bir, görme ve dokunma algısının konusu düşüncede oldukça kuşkusuz ki on iki ile karıştırılabilir; fakat yalnız düşüncede olan şeyler için böyle bir düşünüşe olanak yoktur.

Sokrates — Nasıl? Bununla beşi ve yediyi inceleme ko-
196 nusu olarak alan bir kimse mi düşünüyorsun? Beş adamdan yedi adamdan veya bu gibi şeylerden söz etmiyorum. Demek istediğim, anılarının balmumu levhasında kazılı olduğunu ve yanlış düşünceye elverişli olmadıklarını iddia ettiğimiz, beş ile yedinin kendileridir. Acaba bir insan hiçbir zaman kendisiyle konuşarak, kendisine sorarak bunların hepsinin birden kaç olduğuna dair fikir yürütmüş, biri bazen on bir, bir başkası on iki düşünmüş ve demiş midir, yoksa, herkes, ikisinin birden on iki olduğunu mu söyleyecektir?

Theaitetos — Kuşkusuz ki hayır. Tersine, birçokları on bir
b diyecektir. Ele alınan sayılar ne kadar büyük olursa, hata da o kadar büyük olur. Çünkü, sen bütün sayılardan söz etmek istiyorsun, sanıyorum.

Sokrates — Çok doğru. Şimdi düşün ki on biri on iki ile karıştırmak, balmumu levhasındaki izlenimleri birbirine karıştırmaktan başka bir şey değildir.

Theaitetos — Evet, öyle.

Sokrates — Böylece ilk iddiamıza yeniden dönmüş olmuyor muyuz? Zira yukarıda söylediğimiz hatayı yapan, bildiği bir şeyi, başka bildiği bir şey sayıyor. Biz ise bunun imkânsızlığını söylemiş, gene bunu, yanlış düşüncenin yokluğu için zorlayıcı bir neden olarak göstermiştik. Çünkü tersi olunca, aynı
c kimsenin aynı şeyi hem bilmesi hem de bilmemesi gerekir.

Theaitetos — Çok doğru.

Sokrates — O halde yanlış düşünceyi, zihin ile algının uyuşamamasında gören açıklamadan vazgeçip başka bir açıklama bulmamız gerekiyor. Gerçekten böyle olsaydı zihin âleminde hiç yanılmayacaktık. İşte böylece ya yanlış düşünce hiç yoktur, veya bilinen şeyi aynı zamanda bilmemek de mümkündür. Bu ikisinden hangisini seçeceksin?

Theaitetos — Bunu saptamak çok güç, Sokrates. d

Sokrates — Fakat, her ikisi de birden herhalde düşünülemez. Herhalde her şeyi denemeliyiz. Ne dersin. Bir yüzsüzlüğü göze alalım mı?

Theaitetos — Ne yapacağız?

Sokrates — Bilginin ne olduğunu söylemeye karar vereceğiz.

Theaitetos — Burada, yüzsüzlükten ne var?

Sokrates — Konuşmamızın ta başından beri ereğimizin özü, bizce bilinmeyen bilgi kavramını araştırmak olduğunu, unutmuşa benziyorsun.

Theaitetos — Unutmadım.

Sokrates — Bilgi kavramını bilmeden bilginin ne biçim şey olduğundan söz etmek sence yüzsüzlük değil midir? Herhalde, Theaitetos, hayli zamandan beri incelememizde yanlış e
bir yola sapmış bulunuyoruz. Zira, bilginin bizce henüz bilinmediği bir zamanda, sanki aramızda anlaşmışız gibi belki bir defa «tanıyoruz», «tanımıyoruz», «biliyoruz», «bilmiyoruz» dedik. Evet. İzninle, şimdi bile «bilmemek» ve «anlamak» sözlerini kullandık; sanki bilginin ne olduğunu bilmeden, bunları kullanmak gerekiyormuş gibi...

Theaitetos — Fakat bu sözlerden vazgeçersen ne şekilde tartışmada bulunacaksın?

Sokrates — Ben ben oldukça hiç yapmam; tartışma istek- 197
lisi biri olsaydım tabii yapardım. Böyle biri şimdi burada bulunsaydı bu sözleri hoş gördüğünü söyleyecek, şimdiki açıklaman için bize adamakıllı çıkışacaktı. Fakat mademki sıradan kişileriz, istersen bilginin ne tür bir şey olduğunu söylemeyi göze alayım. Bunun herhalde sorunumuza da gereği var.

Theaitetos — Tanrılar aşkına bu işe giriş. Bu sözleri kullanmakla en küçük bir çıkışma ile karşılaşmayacaksın.

Sokrates — Bugünkü günde bilgiyi nasıl tanımladıklarını hiç işittin mi?

Theaitetos — Belki; fakat şu anda hatırlayamıyorum.

Sokrates — Bu, bilgiye sahip olmak gibi bir şeydir di- b
yorlar.

Theaitetos — Doğru.

Sokrates — Biz ise küçük bir değişiklik yaparak, bilgiye sahip olmaktır diyeceğiz.

Theaitetos — Bu ikisinin arasında ne gibi bir fark var?

Sokrates — İhtimal ki hiçbir fark yok. Fakat önce bu konuda ne düşündüğümü dinle de sonra beraberce inceleyelim.

Theaitetos — Elimden gelirse, peki.

Sokrates — Bence «sahip olmak» ve «bir şeyin birinde bulunması» tamamıyla aynı anlamda değildirler. Örneğin bir kişi bir elbise satın alsa da, bunu giymeksizin tasarrufunda bulundursa o elbise ondadır (üzerinde bulunuyor) demeyiz; elbiseye sahiptir deriz.

Theaitetos — Doğru.

e *Sokrates* — Bak bakalım bilgiye de, tıpkı bunun gibi, elde bulunmaksızın sahip olunulabilir mi; yoksa yakaladığı yabani kuşları ve güvercinleri ve başka hayvanları evinde kurduğu güvercinlikte besleyen kimsenin durumu gibi, bilgi de sadece bir kişide mi bulunur. Bu kişi kuşların sahibi olduğuna göre, onların daima, onda, bulunduklarını söyleyecek değil miyiz?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Başka bir anlamda da bu adamın hiçbir kuşu yoktur. Fakat herhalde kuşları kendisine ait olan bir güvercinlikte tasarrufunda bulundurduğu için, bunlardan herhan-
d gi birini yakalamak, elinde tutmak, isterse salıvermek, bütün bunları keyfinin istediği kadar tekrarlamak yetisine sahiptir.

Theaitetos — Evet, öyle.

Sokrates — Nasıl demin ruhlara hayalden bir balmumu levhası yerleştirdikse, şimdi de her ruhta, içinde çeşitli türden kuşların bulunduğu bir kafesin kurulmuş olduğunu varsayalım. Bu kafesteki kuşların kimi sürü ile, kimi küçük kümelerle, kimi de yalnız başına olup, bunlar ötekilerin arasında kaygusuzca uçup dururlar.

e *Theaitetos* — Pekâlâ, öyle düşünelim: fakat sonra?

Sokrates — Şunu söyleyeyim ki; çocukluk çağlarında bu kafes boştur; bir de kuşlar yerine bilgileri düşünmek gerekir. İmdi, bir bilgiye sahip çıkan, bunu kafese kapayan kimsenin, bilginin ait olduğu şeyi öğrendiğini veya bulduğunu söyleriz; işte, «bilgi» de bu olur.

Theaitetos — Peki, öyle olsun.

Sokrates — Şimdi, istenilen bir bilgiyi tekrar yakalamak, elde tutmak, sonra da salıvermek yetisine acaba ne ad verme-
198 li? İlk kazanıldıkları zamanki ad mı olsun, yoksa başka bir ad mı? Bunu bir düşün. Ne demek istediğimi şu örnek sana daha

iyi anlatacaktır. Sence aritmetik denilen bir sanat vardır, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Şimdi, bu sanatı bütün tek ve çift alanlarında yapılan bir bilgi avı gibi düşün.

Theaitetos — Böylece düşündüm.

Sokrates — İmdi, bu sanat sayesinde sayılar hakkındaki bilgilere sahip olunur, bununla işin ehli olunursa başkalarına b
da devredilebilir, sanırım.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Böylece bunları devredene, öğretiyor; devralana öğreniyor; sahipleri olması dolayısıyla bunları kafesinde bulundurana da biliyor deriz.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Şimdi şuna iyice dikkat et. Mükemmel bir aritmetikçi bütün sayıları herhalde bilir, değil mi? Zira ruhunda bütün sayıların bilgisi vardır.

Theaitetos — Pek tabii.

Sokrates — Böyle bir aritmetikçinin kendi ruhundaki soyut sayıları ya da dışındaki sayılabilir şeyleri saydığı görülmüş müdür? c

Theaitetos — Elbette.

Sokrates — Saymak ise, hangi sayının meydana çıkacağını araştırmaktan başka bir şey değildir.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Demek ki bütün sayıları bildiğini kabul ettiğimiz bu adam bildiği şeyi, bilmiyormuş gibi araştırıyor. Aritmetikteki bu şaşırtıcı meseleleri herhalde işitmişindir, sanırım.

Theaitetos — Elbette.

Sokrates — O halde güvercinlere sahip olmak, onları avlamak hakkındaki benzetmemizde çifte bir av kabul edeceğiz; biri sahip olmadan önce gelen ve onu hedef tutan av; öteki de sahip olduktan sonra, çoktandır sahibi bulunduğumuz şeyi yakalamak ve elde tutmak isteğiyle yapılan av. Bunun gibi, uzun zamandan beri sahibi bulunulan, fakat bilinçte, kullanılışa doğrudan doğruya hazır olmayan tek tek bilgileri yeniden yakalayarak, böylece, çoktandır öğrenilmiş olan bir şeyi yeniden öğrenmek mümkündür. d

Theaitetos — Doğru.

Sokrates — Yukarda'ki sorumda da demek istediğim şuydu: saymaya hazırlanan bir aritmetikçi veya okumaya hazırlanan bir dil öğretmeni için ne gibi bir söz kullanacağız? Böyle bir kişi bu durumda bilmesine karşın, bildiği şeyi yeniden kendi kendinden öğrenmiş olmuyor mu?

Theaitetos — Çok garip bir alay, Sokrates.

Sokrates — Fakat bütün harfleri ve sayıları bildiğini kabul ettikten sonra, şimdi de bilmediği şeyleri okuduğunu, saydığını mı kabul edelim?

Theaitetos — Fakat bu da mantıksızlık olur.

Sokrates — O halde, bilgiye ve öğrenmeye ne ad verilirse verilsin, bunun bizce hiç önemi olmayacağını söylememize razı olur musun? Bilgiye sahip olmak ile bilgiyi kendinde bulundurmak arasındaki farkı saptadıktan sonra, şimdi söyleyelim ki; sahip olunan bir şeye sahip olmamak tamamıyla olanaksızdır; tıpkı bunun gibi, bilinen şeyi bilmemek de imkânsızdır; fakat bu konuda yanlış bir sanı edinmek elbette ki mümkündür. Zira herhangi bir bilgiyi kovalarken, yanlışlıkla yerine başkası yakalandığı zaman, istenilen bilgiyi değil de, bir başkasını elde etmiş olmak, pekâlâ mümkündür. Böyle bir vaziyette on bir, on iki sanılmıştır; çünkü tıpkı evcil bir güvercin yerine yabanisi yakalanmış gibi, ruhta da on bir yerine on iki yakalanmıştır.

Theaitetos — Çok mantıklı bir açıklama.

Sokrates — Aksine, istenilen bilgi yakalanırsa tabii ki hatadan kurtulunmuş, gerçeğe erişilmiş olur. İşte böylece, yanlış ve doğru sanı vardır ve bizi rahatsız eden bundan önceki zorluklar da, ortadan kalkmış oluyor. Acaba düşünceme katılıyor musun? Yoksa katılmıyor musun?

Theaitetos — Katılıyorum.

Sokrates — O halde «bilinen şeyin bilinmemesi» zorluğundan artık kurtulduk. Zira, ister yanılalım, ister yanılmayalım, sahip olunan bir şeye sahip olmamak kesinlikle olanaksızdır. Ama şimdi daha zorlu bir güçlüğün başgöstereceğini sanıyorum.

Theaitetos — Ne gibi?

Sokrates — Bilgilerin biribiriyle karıştırılmasından yanlış sanı meydana gelecektir.

Theaitetos — Ne demek istiyorsun?

Sokrates — Yani bir kere bilinen bir şeyi, bilgisizlikten d
değil, onun bilgisinden dolayı bilmemek sonra da, bir şeyi, başka bir şey diye almak yani ruh, bilginin var olmasına karşın, bundan hiç haberi olmayıp, bildiği şeylerin tamamıyla cahili olsun; bu gerçekten, büyük bir uygunsuzluk değil midir? Çünkü böyle bir kanıta göre, bilgisizliğin, bilginin esası, körlüğün, görmenin esası, hatta bilginin bilgi olmayan şeyin esası olması, hiç de olanaksız değildir.

Theaitetos — İhtimal, Sokrates, kuşları sadece bilgi konu- e
ları olarak düşünmekte haksızlık ettik. Bilgisizliği de ötekiler le beraber ruhun içinde uçurtsaydık herhalde daha iyi olurdu; böylece avlanan kimse bazen bilgiyi, bazen de bilgisizliği yakalayacaktı. Bilgiyi yakaladığında doğru, bilgisizliği yakaladığında ise yanlış düşünecekti.

Sokrates — Seni övmemek elimden gelmiyor, Theaitetos. 200
Bununla beraber, söylediğini bir kez daha düşün. Gerçekten, dediğin gibi olsun. Bilgisizliği yakalayan, iddiana göre yanlış sanıda bulunacaktır, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Yanlış sanıda bulunduğunu sanmayacağı da bellidir.

Theaitetos — Nasıl sanabilirdi?

Sokrates — Tersine, doğru sanıda bulunduğunu sanacak, bu yanıldığı şeylerde kendini, biliyor sanacaktır.

Theaitetos — Tabii. b

Sokrates — Demek ki avladığı şeyin bilgisizlik değil de bilgi olduğunu sanacaktır.

Theaitetos — Elbette.

Sokrates — İşte uzun uzadıya dolaştıktan sonra gene ilk zorluğa dönmüş olduk. Eleştiricimiz bizimle alay ederek diyecektir ki «ey muhterem zatlar, bilgi ile bilgi olmayanın her ikisini de bilen bir kimse, bildiği şeyi gene bildiği bir şeyle hiç karıştırır mı? Yok her ikisini de bilmiyorsa bilmediği şeyi, gene bilmediği bir şeyle nasıl karıştırır? Ya da birini bilip de ötekini bilmezse bildiği şeyi bilmediği şeyle hiç karıştırır mı? Ya da bilmediğini bildiği ile karıştırmasına imkân var mıdır? Yoksa bana diyecek misiniz ki, bilgi ile bilgi olmayan hakkında daha yüksek türden bir bilgi vardır; ve bunu, sahibi kimbilir ne biçim başka bir güvercinlikte veya bir balmumu levhasında muhafaza eder ve buna sahip oldukça, ruhunda hemen c

elinin altında bulunmasa bile onları tanır. İşte böylece hiçbir şey elde etmeden sonuna kadar boyuna dönüp dolaşmak zorunda kalacaksınız». Şimdi buna ne cevap verelim, Theaitetos?

Theaitetos — Zeus hakkı için, Sokrates, ne diyeceğimi bilemiyorum.

Sokrates — Araştırmamızın bu gidişi, yanlış sanıyı bilgiden önce inceleyip bilgiden yüzümüzü çevirmekle, yanlış hareket ettiğimizi gösteren bir kişinin her türlü sitemine tamamıyla hak kazandırıyor, değil mi? Halbuki bilgiyi tam anlamıyla açıklamadan, yanlış sanının özünü kavramak olanaksızdır.

Theaitetos — Şu bulunduğumuz durumda senin gibi düşünmekten başka çare yok, Sokrates.

Sokrates — O halde yeniden işe girişirken, bilgiyi nasıl tanımlayalım? Çünkü, daha bundan vazgeçecek değiliz sanıyorum.

Theaitetos — Sen vazgeçmezsen ben de hiçbir zaman vazgeçmem.

Sokrates — Öyleyse, çelişkiye düşmeden hangi biçimde en iyi tanımlayabileceğimizi söyle.

Theaitetos — Bundan önce denediğimizle, Sokrates. Çünkü başkasını bilmiyorum.

Sokrates — Hangisiydi o?

Theaitetos — Doğru sanının bilgi olması. Hiç olmazsa doğru sanı yanılmazdır, ürünlerinin hepsi de iyi ve güzeldir.

Sokrates — Nehrin geçilen yerinde kılavuz «geçip geçmeyeceğimiz kendiliğinden belli olacak» diyordu, Theaitetos. Aynı şekilde bizim sorunumuzda incelememizi yaparak ilerlerken belki de önce bir engel gibi yolumuza dikilecektir. Fakat böylece kendi kendisini zorlamış olacaktır. Halbuki işi kendi halinde bırakmak hiçbir şeyi aydınlatmaz.

Theaitetos — Hakkın var. Öyleyse ilerleyelim ve araştıralım.

Sokrates — Öyleyse işimiz derhal bitecektir. Çünkü bir sanat var ki, bilginin bu olmadığını gösteriyor.

Theaitetos — Nasıl? Hangi sanat bu?

Sokrates — Kendilerine hatip ve özellikle muhakeme hatipleri denen en büyük bilgelik üstatlarının sanatı. Bunlar sanatları sayesinde karşılarındakine bir şey öğretmekle değil, onda istedikleri sanıyı yaratmakla kandırırlar. Yoksa, hiçbir tanığı olmayan bir hırsızlık veya zorbalık olayının gerçeğini

su saatinin izin verdiği o azıcık zamanda tam anlamıyla öğ- b
retecek derecede yüksek üstatlar olduğunu mu sanıyorsun?

Theaitetos — Hayır. Kuşkusuz ki bunu yapamazlar. Onların sanatı sadece kandırmaktan ibarettir.

Sokrates — Kandırmak da sanıyı kabul ettirmek gibi bir şey değil midir?

Theaitetos — Elbette.

Sokrates — Şimdi, hakimler ancak gözle görmekle bilinecek bir şey hakkında gerçekten kandırılmış olsalar, sonra da c
sorun hakkında yalnız işittiklerine göre yargıya varsalar, bilgisiz de olsalar, sorun hakkında doğru bir düşünce elde ettikleri için, doğru bir yargı vermiş olurlar. Ve doğru hakim sıfatıyla yargılarını verirler.

Theaitetos — Tamamıyla doğru.

Sokrates — Bununla beraber, dostum, muhakemelerde bilgi ile doğru sanının ayrılığı kabul edilseydi, en ehil hakim bile hiçbir zaman bilgi olmadan, doğru bir yargı veremezdi. Onun için, bunların biribirinden ayrı oldukları anlaşılıyor.

Theaitetos — Bunu birinin de söylediğini işitmiştim, Sokrates; fakat unutmuştum, şimdi gene aklıma geliyor. O diyordu ki kanıta (Logos) dayanan doğru sanı, bilgidir; bu kanıttan yoksun olanın ise, bilgi ile hiçbir ilgisi yoktur. Hatta hiç d
kanıtı olmayan şeyler— onun sözünü kullanarak söyleyeyim— bilinmez, fakat kanıtı olanlar bilinebilir.

Sokrates — Genel bir düşünce. Fakat o, bilinebilen bir şey ile bilinmeyen şeyi bundan sonra ayırıyordu. Şimdi soruna senin de benim de aynı şekilde işitip işitmediğimiz meydana çıkar.

Theaitetos — Onu tekrar bulup bulamayacağımı bilmiyorum; fakat biri tarafından anlatılırsa herhalde izleyebileceğim.

Sokrates — O halde, rüyayı rüya diye işit; bizi ve bütün e
başka şeyleri oluşturan ilk öğelerin kanıtları olamayacağını bazı kişilerin söylediklerini ben de işittiğimi sanıyorum. Kendinden ve kendiliğinden var olan herşeye sadece bir ad verilebilir; hakkında başka hiçbir şey söylenemez; ne var olduğu
iddia edilebilir ne de var olmadığı. Zira böylece onlara varlık 202
veya yokluk bağlanmış olur; halbuki yalnızca onu söylemek istiyorsak, kendisine başka hiçbir şey katmamalıyız. Gerçekten onlara hiçbir zaman ne «kendisi» ne «şu» ne «her biri»

ne «yalnız» ne «bu»yu ne de bu türlü herhangi bir şeyi eklememeli; zira her yerde kullanılan her şeye eklenen bu sözcükler, eklendikleri şeylerden başka bir şeylerdir. Fakat ona dair bir şey söylemek mümkün olsaydı, ona ait bir kanıta imkân olsaydı, hiç katıksız ifade edilebilirdi. Oysa bu ilk öğelerden herhangi birini, bir kanıtın yardımı ile ifade etmek olanaksızdır;
b zira bunlar ancak kendi adlarıyla çağrılabilirler; bir ad: işte onların biricik mülkleri, buna karşılık, bunlardan bireşmiş olanlar, esasen bireşik oldukları için, aynı şekilde adları da birleşerek bir kanıt olurlar; zira kanıtların bütün özü adlarının birleşmesinden ibarettir. Demek oluyor ki, öğeler kanıtsızdırlar. Bilinemez, fakat algılanabilirler; birleşik şeyler ise bilinebilir, ifade edilebilir ve doğru sanı olarak düşünülebilirler. Onun için, kanıt olmaksızın doğru bir sanıyı kavrayan kimsenin ruhu, gerçeğine neden olmuştur; fakat bilgiye değil; öy-
c le ya: bir konu hakkında açıklama veremeyen bir kişinin bu konu hakkında bilgisi yok demektir. Fakat kanıtı da katarsa, söylediğim bütün nitelikleri taşır, bilgiye de tam anlamıyla sahip olur. İşittiğin rüyaya uyuyor mu bu? Yoksa uymuyor mu?

Theaitetos — Tamamıyla uyuyor.

Sokrates — O halde bilginin kanıta dayanan doğru sanı olduğunu söyleyen bu tanımdan hoşnut musun?

Theaitetos — Elbette.

d *Sokrates* — Demek Theaitetos, birçok bilgelerin uğrunda saçlarını ağartıp bir türlü bulamadıkları şeyi şimdi biz bulmuş oluyoruz?

Theaitetos — Hiç olmazsa, Sokrates, şimdi ileri sürdüğünüz söz, bana doğru gibi geliyor.

Sokrates — Gerçekten bu, doğru gibi geliyor. Çünkü, gerçekten, kanıt ile doğru sanı dışında daha ne gibi bir bilgi olabilir? Yalnız bir şey hoşuma gitmiyor.

Theaitetos — Hoşuna gitmeyen nedir?

e *Sokrates* — Söylenenlerin en nefisi: yani öğelerin tanınmaz olup bütün birleşiklerin tanılır olması.

Theaitetos — Böyle değil midir?

Sokrates — Şunu bilmeniz gerekir: bütün açıklama sırasında kullandığı örnekler, denilebilir ki bizim için bu sözün bir türlü güvencesi gibidirler.

Theaitetos — Hangi örnekler?

Sokrates — Yazının heceleriyle harfleri. Yoksa bu fikri iddia edenin bu sırada başka bir şeyi göz önünde tuttuğunu mu sanıyorsun?

Theaitetos — Hayır, o bunu göz önünde tutmuştur.

Sokrates — O halde bunları tekrar ele alıp inceleyelim. 203
Ya da, daha iyisi, bunu kendimize uygulayarak harfleri ne şekilde öğrendiğimize bakalım. Her şeyden önce: hecelerin açıklandığı, ama harflerin açıklanmadığı doğru mudur?

Theaitetos — Öyle sanıyorum.

Sokrates — Ben de tamamıyla böyle düşünüyorum. Diyelim ki, Sokrates adının ilk hecesi hakkında sana şunu soruyorlar: aziz Theaitetos, söyle bakalım SO nedir? Ne diye cevap verirsin?

Theaitetos — S ile O diye cevap veririm.

Sokrates — Bu, hece hakkında bir açıklama değil midir?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Pekâlâ. Şimdi aynı şekilde S'nin de açıklama- b
sını ver.

Theaitetos — Nasıl olur da bir öğe gene bir öğe ile ifade edilebilir Sokrates? Zira S sessiz bir harftir. Sadece bir gürültü, dilin bir fısıltısıdır. B ve başka birçok sessiz harfler ise, büsbütün gürültüsüz, fısıltısızdırlar. O halde, bu harflere, açıklanamaz demek tamamıyla doğrudur. Bunların içinde en açık olan yedisi (yani sesli harfler) sadece bir ses çıkarırlar; fakat hiçbir açıklamaları yoktur.

Sokrates — İşte, dostum, bilgi hakkında bir noktayı aydınlatmış olduk.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Fakat şimdi ne olacak? Öğenin (harfin) bili- c
nemez, fakat hecenin bilinir olduğu sözünü doğru olarak kanıtlamış olduk mu?

Theaitetos — Öyle sanıyorum.

Sokrates — Pekâlâ. Şimdi acaba heceyi iki harften ibaret sc iki harf, harfler ikiden çoksa bütün harfler diye mi, yoksa harflerin birleşmesinden meydana gelmiş belirli bir bütün şekil diye mi alalım?

Theaitetos — Benim düşünceme göre bütün harfler diye alalım.

Sokrates — O halde, şu iki tane harfe: S ile O'ya dikkat

et. İkisi birden benim adımın ilk hecesini oluştururlar. Bu heceyi tanıyan bir kişi, aynı zamanda iki harfi de tanıyacaktır. Değil mi?

d *Theaitetos* — Kuşkusuz.

Sokrates — Demek ki S ile O'yu tanır.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — O halde? İkisinin de onca bilinmemesine karşın ikisini de tanıyacak mıdır?

Theaitetos — Fakat bu çok acaip ve mantıksız bir şey olurdu, Sokrates.

Sokrates — Fakat ikisini beraberce tanımak için her birini başlıbaşına tanımak gerekiyorsa, hece hiç öğrenilmek istenmediği zamanda mutlaka harflerin önceden öğrenilmesi gerekir. Böylece, güzel açıklamayı elimizden gene kaçırmış olduk.

e *Theaitetos* — Evet, hem de tahmini aşan bir hızla.

Sokrates — Bu da onu iyice muhafaza edemememizden oldu. İhtimal ki heceyi bir sıra harfler gibi değil de, başlıbaşına bir anlamı olan ve harflerden başka bir şey olan, harflerden oluşan bir tek bütün diye almamız gerekirdi.

Theaitetos — Evet, kuşkusuz ki, bu ötekine kıyasla, daha doğru olurdu.

Sokrates — Onu incelememiz, bu kadar önemli ve şerefli bir iddiayı korkakçasına terk etmemiz gerekir.

Theaitetos — Terk etmemeliyiz.

Sokrates — O halde, şu şimdi söylediğimizi kabul etmiş
204 olalım: hece biribirine uygun öğelerden oluşan bir tek toplu bir bütündür. Bütün harflerde, başka bu gibi durumların tümünde de böyledir.

Theaitetos — Pekâlâ.

Sokrates — O halde, parçaları olmaması gerekir.

Theaitetos — Neden?

Sokrates — Çünkü parçaları olsaydı, bütün de parçaların toplamı olurdu. Yoksa, parçalardan oluşan bir bütünün de parçalarından büsbütün başka bir tek bütün olduğu düşüncesinde misin?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Şimdi, toplam ile bütün, sence aynı şey midirler, yoksa başka başka şeyler midir?

b *Theaitetos* — Bu konuda gerçi emin değilim; fakat ma-

demki daima cesaretle cevap vermemi istiyorsun, ben de ne olursa olsun, söyleyeceğim; bunlar başka başka şeylerdir.

Sokrates — Cesaretini beğendim, Theaitetos; fakat sorunu da aynı şekilde beğenip beğenmeyeceğime bir bakalım.

Theaitetos — Evet, bakmamız gerek.

Sokrates — Demek ki şimdiki iddiamıza göre «bütün» ile «toplam» ayrı ayrı şeylerdir, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Şimdi ne olacak? Toplam ile «hepsi» de ayrı c
şeyler midir? Örneğin bir, iki, üç, dört, beş, altı, bir de iki kere üç veya üç kere iki ya da dört iki daha, ya da üç iki daha ve bir daha, derken aynı sayıdan mı, yoksa ayrı sayılardan mı söz ediyoruz?

Theaitetos — Aynı sayıdan.

Sokrates — Altıdan başka bir sayıdan mı?

Theaitetos — Hayır.

Sokrates — Demek ki ifade şekillerinin her birinde toplam olan altıyı ifade ediyoruz.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Öyleyse «hepsi» demenin hiçbir anlamı yok tur, değil mi?

Theaitetos — Öyle.

Sokrates — Bu, altıdan başka bir şey demek midir?

Theaitetos — Hayır, başka bir şey değildir.

Sokrates — O halde, hiç olmazsa sayılardan oluşan şey- d
lerde toplamı ile hepsi aynı şeydirler, öyle değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Stadion[5] için de aynen böyle değil midir?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Bunun gibi ordunun sayısı vardır ve bu türlü her şey böyledir. Çünkü her şeyin sayısının bütünü, varlığının bütünü demektir.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Fakat bir şeyin sayısı parçalarından başka bir e
şey demek midir?

Theaitetos — Başka bir şey değildir.

Sokrates — Parçaları olan bir şey, parçalarından meydana gelmez mi?

Theaitetos — Besbelli.

Sokrates — Parçaların toplamının, bütünü oluşturdukları doğru olduğuna göre, sayıların toplamı da bütün olmaz mı?

Theaitetos — Tabii.

Sokrates — O halde, bütün, parçalardan meydana gelmez. Çünkü, böyle olmasaydı, parçaların toplamı olacağına göre, bir toplam olurdu.

Theaitetos — Hakkın var.

Sokrates — Parçası, bütünden başka, bir şeyin parçası olabilir mi?

Theaitetos — Evet, toplamı olabilir.

205 *Sokrates* — Doğru, erkekçe düşünüyorsun, Theaitetos. Fakat kendisinden bir şey eksik olmadıkça toplam gene toplam değil midir?

Theaitetos — Muhakkak öyledir.

Sokrates — Fakat hiçbir şeyi eksik olmayan bir şey, bütün olmaz mı? Mademki aynı şeyden aynı şey olmuşlar, bir şey eksik olunca ne bir bütün ne de bir toplam olur.

Theaitetos — Şimdi artık bana toplam ile bütün arasında hiçbir fark yok gibi geliyor.

Sokrates — Parçaların olduğu yerde, bütünün ve toplamın, parçaların toplamı olduğunu söylememiş miydik?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — İmdi, biraz önce söylediğim gibi, hece öğelerin kendisi değilse, öğeleri parça olarak içine alması imkânsız olmaz mı; yahut onlarla aynı ise, bilinmek bakımından aynı düzeyde olmaz mı?

b *Theaitetos* — Evet, öyledir.

Sokrates — İşte bundan kaçınmak için ikisinin farklı olduğunu kabul etmiştik, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — O halde, harfler parçaları değilse bunun öğeleri olmayan ne gibi başka bir şeyin, hecenin parçaları olacağını söyleyebilir misin?

Theaitetos — Hiçbir zaman. Çünkü bir kez öğeleri parça olarak kabul ettikten sonra, Sokrates, bu öğeleri bir tarafa bırakarak bunu öğelerin dışında aramak biraz gülünç olurdu.

c *Sokrates* — O halde bu kanıta göre, Theaitetos, hecenin parçalanamaz bir tek bütün olmasından başka çare kalmıyor.

Theaitetos — Doğru.

Sokrates — Hatırlıyor musun, dostum, biraz önce şu sö-

zün doğruluğunu onaylamıştık: başka şeylerin teşekkül ettiği ilk öğeler için bir kanıt yoktu; çünkü bu ilk öğeler, özleri gereği bireşik değildiler; hem onlara başka türlü, yabancı olan «varlık»ı da «bu»yu da ekleyerek hakkıyla ifade edemezlerdi, bu da onların kanıtsızlıklarının ve bilinemezliklerinin nedeniydi.

Theaitetos — Evet, hatırlıyorum.

Sokrates — İmdi, öğeyi basit ve bölünmez kılan, bundan d
başka bir neden midir? Ben kendi hesabıma başkasını göremiyorum.

Theaitetos — Ben de göremiyorum.

Sokrates — Mademki parçaları yoktur ve basit bir şekildir, o halde hece de harflerle aynı türdendir.

Theaitetos — Hiç kuşku yok.

Sokrates — O halde mademki hece birkaç harften oluşmuştur; o harfler de parçalarıdır; demek ki hecelerle harfler aynı derecede bilinebilir ve ifade edilebilirler, çünkü «parçaların toplamı» ile «bütün» aynılığı meydana çıkarmıştır.

Theaitetos — Çok doğru. e

Sokrates — Fakat, bir ise, bölünemezse, hece de tıpkı harf gibi ifade edilemez ve bilinemez olacaktır. Çünkü aynı neden aynı sonucu doğurur.

Theaitetos — Buna bir diyeceğim yok.

Sokrates — O halde, hecenin bilinebilir ve ifade edilebilir, harfin ise bunun tersi olduğu söylenirse, bunu kabul edemeyiz.

Theaitetos — Kanıttan eminsek, kuşkusuz ki kabul edemeyiz.

Sokrates — Şimdi ne olacak? Yazı yazmayı öğrenirken 206
kendin geçirdiğin bir tecrübeye dayanarak bu iddianın karşıtına daha çok güler yüz göstermez misin?

Theaitetos — Hangi tecrübe?

Sokrates — Harfleri öğrenirken söylendikleri veya yazıldıkları zaman yerleri değişince şaşırmayasın diye onları gerek kulağın gerekse gözün yardımıyla her birini adamakıllı ve başlı başına öğrenmeye boyuna uğraşıyordun.

Theaitetos — Çok doğru.

Sokrates — Kitara çalmayı adamakıllı öğrenmek de her sesin hangi telc ait olduğunu tayin edebilmek yetisini elde etmekten başka nedir? Bu sesler de, genel olarak kabul olundu- b
ğu gibi, musikinin öğeleridir.

Theaitetos — Hiç kuşkusuz.

Sokrates — Kendi görgümüzle bildiğimiz harflerden ve hecelerden başkaları hakkında bir sonuç çıkarmak istiyorsak, diyebiliriz ki bireşmişlere kıyasla, öğeler alanı, bir konunun tam bir şekilde öğrenilmesi için daha açık, daha esaslı bir bilgiyi olanaklı kılar; biri çıkıp da bireşiğin bilinir, fakat öğenin bilinemez olduğunu iddia ederse, biz buna ister istemez saçma diyeceğiz.

Theaitetos — Kuşkusuz.

c *Sokrates* — Fakat, zannıma göre bunun için başka kanıtlar da olacaktır. Ama, bu arada ortaya koyduğumuz tanımı da araştırmayı unutmayalım; yani kanıta dayanan doğru sanının en mükemmel bilgiyi verdiği sorununun anlamının ne olabileceğine bir bakalım.

Theaitetos — Bakalım.

Sokrates — Pekâlâ. Bu «kanıt»la[6] ne demek isteniyor? Bana kalırsa şu üç anlamdan bir tanesi kast ediliyor.

Theaitetos — Bu anlamlar nelerdir?

d *Sokrates* — Birincisi şudur: düşüncemiz ses yoluyla fiillerin ve isimlerin yardımıyla ifade edilir; öyle ki sanımız dudaklarımızdan dökülen sesler selinde, tıpkı aynada veya suda olduğu gibi görünür. Yoksa sence «kanıt» bu değil midir?

Theaitetos — Kuşkusuz ki budur. Hiç olmazsa bunu yapan kimseye, anlatıyor, deriz.

Sokrates — Anadan doğma sağır ve dilsiz olmayan herhangi bir kimse bunu daha hızlı veya daha yavaş yapabilir,
e yani herhangi bir konu hakkındaki sanısını meydana vurabilir, öyle değil midir? Bu görüşe göre doğru sanısı olan herkeste kuşkusuz kanıt da bunun yanında bulunur; doğru sanının bulunduğu yerde muhakkak bilginin de bulunması gerekir.

Theaitetos — Doğru.

Sokrates — Bununla beraber sakın aceleye kapılıp şimdi incelediğimiz iddiayı ortaya atanı hiçbir şey söylememiş olmakla suçlamayalım. İhtimal bunu yapanın bunu değil de, herhangi bir şeyin özünü sorana öğelerini saymakla cevap vermek yetisi olduğunu düşünüyordu.

207 *Theaitetos* — Bir örnekle anlatır mısın, Sokrates.

Sokrates — Örneğin, Hesiodos arabadan söz ederken arabanın yüz parçası olduğunu söyler. Bunları ben sayamam: ih-

timal ki sen de sayamazsın; belki de bize arabanın ne olduğu sorulduğunda yalnızca, tekerlekler, dingil, üst kısım, oturacak yer, boyunduruk diye cevap vermekle yetineceğiz.

Theaitetos — Elbette.

Sokrates — Fakat soran kimse cevabımızı, tıpkı senin adının parçaları sorulunca yalnız heceleri saymakla yetinmemiz gibi gülünç bulacaktır; bu cevabı biz elbette doğru bir sanıya dayanarak veriyoruz; fakat gerçek dil uzmanları olduğumuzu ve Theaitetos adının gramerle sentaks bakımından açıklamasını verebileceğimizi sanıyoruz. Halbuki, önce de söylendiği gibi, doğru bir sanıya sahip olarak öğeler yardımıyla her birini ayrı ayrı gözden geçirmedikçe bilimsel bir açıklama vermiş olmayız.

Theaitetos — Evet, öyle.

Sokrates — Araba hakkında doğru bir sanımız olduğu kuşkusuzdur. Fakat şu yüz parçayı da sayarak arabanın özünü tam anlamıyla belirleyebilen kişidir ki, bu fazlalığı dolayısıyla, doğru sanıya bir de kanıtı katmış ve sadece sanıda bulunan bir kişi yerine arabanın özü üzerinde bir uzman ve yetili bir kimse olmuş olur; zira bu kimse öğeler dolayısıyla bütünü incelemiştir.

Theaitetos — Onu haklı bulmuyor musun, Sokrates?

Sokrates — Sen bunun böyle olduğuna inanıyor musun, dostum, her şeyin öğeleri vasıtasıyla tasvirini bir kanıt diye kabul ediyor, ama, bireşiklere ve daha büyük parçalara göre yapılan tasvirlerin kanıt olamayacağını mı fark ediyorsun? Sorunu inceleyebilmemiz için bunu bana söylemen gerek.

Theaitetos — Ben tamamıyla böyle düşünüyorum.

Sokrates — Bunu, bir şeyi gerçekten bilmeyen bir kişinin aynı şey için bazen buna bazen de başka şeye aittir demesi; ya da aynı şeye bazen şunu bazen bunu nispet etmesi şeklinde mi anlıyorsun?

Theaitetos — Zeus şahidim olsun ki, böyle anlamıyorum.

Sokrates — Fakat yazı yazmayı öğrenirken senin de başkalarının da bu gibi hatalara saptığınızı hatırlamıyor musun?

Theaitetos — Bizim aynı heceye bazen bir harfin bazen de başka bir harfin ait olduğunu sandığımızı; aynı harfi, bazen doğru heceye bazen başkasına koyduğumuzu mu söylemek istiyorsun?

Sokrates — Evet.

Theaitetos — Zeus üstüne yemin ederim ki bunu adamakıllı hatırlıyorum; fakat bu durumu henüz bir bilgi diye saymıyorum.

Sokrates — O halde? Böyle bir halde biri «Theaitetos» yaz-
208 mak istese ve The ve E ile yazılacağını sansa, yazsa, öte yandan, «Theodoros» yazmaya kalkışsa ve T ve E ile yazması gerektiğini sansa ve yazsa, bu adların ilk hecelerini bildiğini kabul mu edeceğiz?

Theaitetos — Fakat öyle olunca henüz bir şey bilinmeyeceğini biraz önce söylemiştik.

Sokrates — Aynı duruma ikinci, üçüncü, dördüncü hecelerde de yeniden rastlanamaz mı?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — O halde, sırasıyla yazarsa öğeler yardımıyla tasvire sahip olduğu için bu kimse doğru bir sanıyla «Theaitetos» yazmayacak mıdır?

Theaitetos — Tabii.

b *Sokrates* — Bunu, iddia ettiğimiz gibi, henüz gerçek bir bilgiye sahip olmadan, sırf doğru bir sanıyla yapmayacak mıdır?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Bunu, doğru sanıyla açıklamayı da katmasına karşın yapacaktır. Zira o, öğeler yardımıyla tasvire sahip olduğu için yazıyor; ki bunun da «açıklama» olduğunu saptamıştık.

Theaitetos — Doğru.

Sokrates — O halde, dostum, henüz bilgi diyemeyeceğimiz kanıta dayanan bir doğru sanı var.

Theaitetos — Öyle gibi geliyor.

Sokrates — Demek ki bilginin en sağlam kanıtını elde ettiğimizi sanmamız, sadece bir serapmış. Yoksa henüz karar
c vermeyelim mi? Çünkü belki de «kanıt» sözcüğünün bu anlamını değil de, üç anlamın sonuncusunu seçeriz.

Theaitetos — İyi hatırlattın. Çünkü bir tane daha kalmıştı. Birincisi «düşüncenin dilde toplanması» idi; şimdi konuştuğumuz ise «öğeler yoluyla bütüne erişmek» idi. Fakat üçüncüsü nedir?

Sokrates — Herkesin düşündüğü, yani konuyu bütün başka şeylerden ayıran bir işaret göstermek.

Theaitetos — Buna ait bir örnek söyler misin?

Sokrates — Örnek olarak güneşi alırsak, güneş gökte, Dünya etrafında dönen cisimlerin en parlağıdır, dendiği zaman, bunu yeter derece kesin bulacağını sanıyorum. d

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — O halde bu söylenenin nedeni ne imiş dinle bak. Yukarıda söylenenin anlamı şudur: bir şeyi başka şeylerden ayıran farkı kavrayan kimse, bazılarının dediği gibi «açıklama»yı da kavrar. Fakat sadece müşterek olan temas ettikçe açıklama da birçokları için müşterek olana dayanır.

Theaitetos — Anlıyor ve «açıklama»nın bu anlamını doğ- e ru buluyorum.

Sokrates — Herhangi bir konu hakkındaki doğru sanıya bir de bu konuyu başka şeylerden ayıran farkı katınca önce sadece bir sanısına sahip olunan bu konu hakkında şimdi bir bilgi elde edilmiş olur.

Theaitetos — İddia ettiğimiz de bu idi.

Sokrates — Fakat şimdi, Theaitetos, nasıl bir manzara resmine fazla yaklaşınca artık hiçbir şey görülemezse, tıpkı bunun gibi sorunumuza da çok fazla yaklaştığım için artık bir şey anlayamıyorum. Uzaktan baktıkça bir anlamı var gibi görünüyordu.

Theaitetos — Bu ne demek?

Sokrates — Elimden gelirse sana bunu açıklayacağım. Se- 209 nin hakkında doğru bir sanım var; buna senin açıklamanı da katarsam, seni tanımış olurum: yok, katmazsam, hakkında sadece bir sanım var demektir.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Fakat açıklama da senin ayrılığının gösterilmesinden ibarettir.

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Onun için hakkında sadece bir sanım oldukça seni başka şeylerden ayıran farkı kavramıyorum demektir.

Theaitetos — Olabilir.

Sokrates — O halde, benim düşündüğüm senin gibi bütün başkalarında da bulunan yalnız ortak işaretlerdir.

Theaitetos — Muhakkak.

Sokrates — Zeus hakkı için bir bak şimdi; bu durumda b nasıl olur da senin hakkında başka herhangi bir kişiden çok bir şeyi sanabilirim? Düşün ki ben, bir insan olan ve burnu,

gözleri, ağzı olan birinin Theaitetos olduğunu düşünüyorum. Bu düşünüş şimdi bana acaba Theaitetos'u veya Theodoros'u, atasözünde denildiği gibi, Mysia'lıların sonuncusundan daha iyi mi tanıtacak?

Theaitetos — Buna imkân mı var?

Sokrates — Fakat düşündüğüm kimseyi sadece burnu ya
c da gözleriyle değil, bir de yassı bir burun ve parlak gözleriyle düşünsem, o zaman da senin kadar kendimi veya bu yaradılışta başka birini de sanmış olmayacak mıyım?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Zannıma göre bu sana özgü olan burun yassılığı ve başka özellikler ruhumda bir izlenim bırakmadan önce Theaitetos hakkında bir sanıda bulunamam; sonra bu özellikler ve burun yassılığı yarın sana gene rastladığımda hafızamda canlanacak ve hakkında doğru bir sanıya neden olacak.

d *Theaitetos* — Hiç kuşkusuz.

Sokrates — Onun için, her şey hakkındaki doğru sanı da farka dayanır.

Theaitetos — Görünüre göre, öyle.

Sokrates — O halde, doğru sanıya, açıklamayı katmamız daha başka ne olabilir? Bununla, tanımı ortaya koyan, farkı sanı yardımıyla katmanı kastediyorsa, bu kural bütün anlamıyla gülünç bir şey olur.

Theaitetos — Ne gibi?

Sokrates — Bir şeyin başka şeylerden farkı hakkında doğru bir sanımız olduğu zaman, bu kurala göre bundan başka bir de bu şeyin başka şeylerden nasıl ayrıldığı hakkında bir doğru sanıyı da katmanız gerekir. Böylece de bu kural, Skytal'i
e veya havanelini[7] sadece çevirip durmanın yararsızlığını da aşmış olacaktır. Buna bir körün isteği demek daha doğru olur. Çünkü elimizde bulunan şeye, sandığımız şeyi doğru anladığımızı katmayı, ancak tamamıyla karanlıklar içinde yaşayan bir kör emredebilir.

Theaitetos — O halde, deminki sorunla, ne demek istediğini şimdi söyle.

Sokrates — Oğlum, açıklamayı da katmak emriyle, «sadece sanıyla kavramak değil, fakat farkı da bilmek» kast ediliyorsa, o zaman bilginin en güzel bir tanımı bütün anlamıyla
210

bir maskaralık olmuş olur. Çünkü bilmek, bence bilgiyi kazanmaktan başka bir şey değildir; öyle değil mi?

Theaitetos — Evet.

Sokrates — Demek ki bu adam, bilginin ne olduğu sorulduğu zaman «farkın bilgisi ile beraber olan doğru sanıdır» diye cevap verecektir. Çünkü ona göre açıklamanın katılması, bu idi.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Sokrates — Halbuki bizim, bilgiyi ararken, onun farkın veya başka herhangi bir şeyin bilgisi ile beraber olan doğru sanıda olduğunu söylememiz, bütün anlamıyla budalalık olur. b
İşte Theaitetos, böylece bilgi ne algıdır, ne doğru sanıdır, ne de kanıta dayanan doğru sanıdır.

Theaitetos — Evet, öyle.

Sokrates — Bilgi konusunda hâlâ gebe miyiz, gene acılarımız mı var dostum, yoksa artık kurtulduk mu?

Theaitetos — Zeus hakkı için gerçekten kurtulduk. Hatta bende olandan çok daha fazlasını yardımınla meydana çıkarttın.

Sokrates — İmdi, ebelik sanatım büyütülmeye layık olmayanların sahte birer ürün olduklarını bildirmiyor mu?

Theaitetos — Bütün anlamıyla. c

Sokrates — Bundan sonra, Theaitetos, gebe olmayı yeniden denersen gerçekten de gebe kalırsan, bu araştırmanın sonucu olarak daha iyi düşüncelere gebe kalacaksın. Yok gebe kalmazsan, o zaman da çevren için daha az can sıkıcı olacaksın ve bilmediğini biliyorum diye hayale kapılmayacaksın, onun için, daha alçak gönüllü de olacaksın. İşte benim sanatımın kudreti bu kadardır; daha ilerisine gücü yetmez; hem ben gerek zamanımızın gerekse geçmiş zamanların büyük ve harikulade adamlarının bilgisine sahip değilim. Fakat bu ebelik sanatını d
ben de annem de Tanrıdan aldık; o kadınları ben de delikanlılarla soylu ve iyi insanları doğurtmak için. — Şimdi artık Meletos'ın aleyhime açtığı dava için yargı yerine gitmek zorundayım. Fakat, Theodoros, yarın erkenden burada gene, buluşalım.

Notlar:

(1) Eflatun, göreci (rölativist)lerin kuramlarına bu adı takıyor (Çev.).

(2) Bir tür maymun (Çev.).

(3) Yani saat, ya da zaman (Çev.).

(4) Turova savaşına telmih (Çev.).

(5) Yüz yirmi adımlık mesafe.

(6) Logos sözcüğüne karşılık bazen kanıt, bazen de açıklama kullanılmıştır.

(7) Bu sözler, hiçbir sonuç elde etmeden hep aynı şeyleri yapanlar hakkında kullanılır.

SOFİST
YA DA VARLIK: DİL ÜSTÜNE

Türkçesi
Ömer Naci Soykan

SOFİST'E GİRİŞ

Sofist Platon'un yaşlılık diyalogları arasında yer alır. Diyalog Sokrates, Theodoros'un konuk olarak beraberinde getirdiği Elealı yabancı ve genç Theaitetos'un konuşmalarıyla başlar ve gelişir. Sofist önce zengin gençlerin peşinden koşan bir avcıya benzetilir. Türlü görünüşler altında ortaya çıkan sofist, «av tek elle yakalanmaz» diyen atasözünün geçerliliğini gösteren çarpıcı bir örnektir. Sofist bir tüccardır, bir bilgi tüccarıdır. Elindeki bilgi ise birinci ve ikinci elden olabilir. O tartışma sanatının büyük ustasıdır. Amacı kazançtır. Sofist gerçek bilgiyi engelleyen bir çürütücüdür. Diyalog sofistin konuşmada hokkabazlık yaparak çelişmeye götüren sanata sahip ve bilgelikten uzak bir örnek olarak mahkûm edilmesiyle sona erer.

Yunanca «sophia» (bilgi) sözcüğünden kaynaklanan ve antik Yunan aydınlanma döneminde bilgili, bilgin ve sonraları öğretmen anlamında olan sofist sözcüğü Sokrates'in alaycı tutumuyla bilginlik taslayan bilgiç kişi anlamını kazanmış ve bu anlam Platon'un dizgesinde doruk noktasına ulaşmıştır. Geleneksel Yunan düşünüşüne karşı bir tepkiyi ifade eden ve tüm değerleri akıl ve eleştiri süzgecinden geçiren sofistler birbirlerinden farklı görüşleri ve siyasal düşünceleri savunmalarına karşın temelde demokratik düşüncelere destek olmuşlar ve eski Yunan'da aristokratlara karşı demokratlara yarayacak düşünceler üretmişlerdir. Somut insanı ele almaları, soyut araştırmalara eğilmemeleri, bilginin satılabileceğini bu nedenle de öğretilebilecek bir şey olduğunu savunarak siyasal bilgi ve erdemi aristokratların tekelinden kurtarmışlar ve geniş kitlelere yeni düşünceler ulaştırmışlardır. Sofistleri antik Yunan düşüncesine çeşitli katkılarda bulunmuş kişiler olarak görmek de bir başka görüş açısını oluşturacaktır.

Konuşanlar :

THEODOROS, SOKRATES, ELEA'LI BİR YABANCI, THEAİTETOS

BİRİNCİ BÖLÜM

Theodoros — Hey Sokrates! Bak, işte burdayız! Dünkü sö- 216 a
zümüze uyup geldik. Bize de böylesi yakışırdı hani. Üstelik bir yabancı konuğu da birlikte getirdik. Elea'da doğup büyümüş. Hem de Parmenides'le Zenon'un yoldaşı olmuş. Doğrusu babayiğit bir filozof.

Sokrates — Theodoros! Sana yoldaşlık eden yabancı, ola ki sıradan bir konuk değildir. Yoksa sen, Homeros'un dediği gibi[1], bilmeden bir Tanrı'yla birlikte gelmiş olmayasın? O, der ki, bilinmedik Tanrılar, özellikle de konuk kılığına girmiş ya- b
bancı bir Tanrı, ar ve namus duygusundan payını almış dürüst insanlara eşlik eder. Bakışlarını insanların üstünden ayırmaz. Onların iyi ve kötü işlerini gözler. Kimbilir, belki de, ardın sıra gelen, o yüce, güçlü varlıklardan biridir. Bizim gibi değersiz insanların sözlerini sınamak, hem de çürütmek için burada bulunuyor. Sakın o, bir çürütme Tanrısı olmasın?

Theodoros — Hayır Sokrates! Konuğumuz bu tür biri değil ama, tartışmaya can atanlardan çok daha ölçülü. Bana kalırsa o, tam anlamıyla bir Tanrı sayılmaz ama, onun Tanrılık c
bir yanı var. Çünkü ben, tüm gerçek filozofları böyle adlandırıyorum.

Sokrates — Hiç kuşkusuz, ey dost! Ne güzel söyledin! Ama yine de, sanırım, bu soy insanları tanımak, Tanrıları tanımaktan hiç de kolay olmasa gerek. Nedeni şu: sözümona filozof değil, tersine filozofun hası dediğimiz bu insanlar; kent kent dolaşarak, buralardaki insanların yaşayışına yukardan baktıklarında, aşağıdaki bilgisiz halk, onları başka başka kılıklarda görür. Kimilerinin gözünde hiçbir değerleri yoktur; ki- d
mileri için ise her şeyden çok değerlidirler. Demem o ki, kimi zaman devlet adamı, kimi zaman sofist kılığında görünürler.

Öyleleri de vardır ki, kimi zaman birçok insan, onları bütün bütüne deli yerine koyar. Konuğumuz, kendi ülkesindeki insanların, bunlara ne gözle baktıklarını, ne ad verdiklerini bize
217 a söylemeyi uygun görürse, onu seve seve dinlemek isterim.

Theodoros — 'Bunlar' dediğin, kimlerdir?

Sokrates — Filozof, sofist, devlet adamı.

Theodoros — Seni böyle kaygılandıran başlıca şey nedir? Belli ki düşündüğün bir şey var. Buna seni iten ne tür bir zorluktur?

Sokrates — Şu: Bunların hepsini bir mi sayıyorlar, iki mi? Yoksa, ortada üç ayrı ad olduğuna göre; bunları üç türe ayırıyorlar da, her bir ada bir tür gözüyle mi bakıyorlar?

Theodoros — Konuğumuzun bunu açıklamaktan çekineceğini sanmıyorum. Ne dersin, ey yabancı, ona ne ad verelim?

b *Yabancı* — Dediğin gibi, Theodoros, susmak için ortada hiçbir neden yok. Üstelik, bunları üçe ayırdıklarını söylemek hiç de güç bir şey değil. Ama her birini gerçekten tanımlamak, ne olduğunu açıkça belirlemek, doğrusu, ne küçük ne de kolay bir iştir.

Theodoros — Mutlu bir rastlantı bu, Sokrates! Çünkü senin şimdi üstünde durduğun konular, buraya gelmeden önce, bizim ona sorduklarımıza çok benziyor. Şimdi sana nasıl yaptıysa, bize de öyle kaçamaklı yanıtlar vermişti. Dediğine bakılırsa, bu konuda yeterince bilgi edinmiş, hem de hiçbirini unutmamış.

İKİNCİ BÖLÜM

c *Sokrates* — Ey yabancı! Bu senden ilk dileğimiz. Hemen bizi geri çevirmeden, şunu söyle: Birilerini aydınlatmak istediğin bir konuda, ne tür bir konuşma yolunu tutarsın? Açıklamalarını, genellikle, hiç ara vermeksizin uzun uzadıya bir konuşmayla mı, yoksa sorgulama yöntemiyle mi yaparsın? Bir defasında, Parmenides'in, bu ikinci yöntemi kullanarak olağanüstü güzel bir tartışma çıkardığına tanık olmuştum. Ben henüz çok gençtim, o ise yaşını başını almış bir adamdı.

Yabancı — İnsanın karşısında, alıngan olmayan, hem de rahat yönetilebilen biri bulunursa Sokrates, karşılıklı konuş-
d ma yolu daha kolaydır. Ama yoksa böyle biri, o zaman en iyisi, tek başına, aralıksız konuşmadır.

Sokrates — Burada bulunanlardan dilediğini seçebilirsin. Çünkü hepsi de kendilerini seve seve senin ellerine bırakmaya hazır. Ama beni dinlersen, gençlerden birini, şu Theaitetos'u seç, ya da kimi istersen.

Yabancı — Sizlerle bu ilk buluşmamda, çarçabuk söz alışverişinde bulunarak bir sohbet etmek yerine, uzun uzadıya ayrıntılı bir konuşmayı, tek başıma, ya da bir başkasını karşıma alarak, söz koşturmaktan, bir tür gösteri yapmaktan, doğrusu, Sokrates utanıyorum. Çünkü biraz önce sözü edilen e
şey, sanıldığı gibi, düpedüz sorularla kısa yoldan ortaya konulabilecek bir sorun değil, tersine amaca ulaşılması için uzun uzadıya araştırmayı gerektirecek bir konudur. Öte yandan, burada bulunanların isteklerine uymamak, özellikle de deminki sözlerinden[2] sonra, ne dostluğa, ne de aktöreye sığar. Daha önce, kendisiyle konuşmamda üzerimde bıraktığı etkiden ve de şimdi senin onu salık vermenden ötürü Theaitetos'u konuş- 218 a
mama eşlik etmesi için seve seve almaya hazırım.

Theaitetos — Ne dersin yabancı, sırası gelmişken, tam da Sokrates'in belirttiği gibi herkesi hoşnut edecek misin?

Yabancı — Öyle görünüyor ki Theaitetos, bu konuda başkaca söze gerek kalmadı, ama senin için aynı şey denemez. Anlaşılan bundan böyle konuşmayı sen yürüteceksin. Konuşmanın uzunluğundan yorulur ve de sıkılırsan, bundan beni değil, burada bulunan dostlarını sorumlu tutmalısın.

Theaitetos — Yo, hayır. Şu anda, gerçekten öyle kolay ko- b
lay yorulmayacağımı sanıyorum. Ama eğer öyle bir şey olursa, o zaman, şurada duran Sokrates'i de aramıza alırız. O, Sokrates'in adaşı, benim yaşıtım ve okul arkadaşımdır. Güç işlerde benimle birlikte çalışmak, hiç de alışık olmadığı bir şey değildir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — İyi. Bu senin bileceğin bir şey. Konuşma boyunca kendini yoklar, ona göre karar verirsin. Ama şimdi, sen ve ben araştırmayı birlikte yapacağımıza göre, bana kalırsa, ilkin sofistten başlayalım, derim. Onun gerçekte ne olduğunu derinlemesine araştırıp, kavramsal olarak açıkça ortaya koyalım. Seninle ben, biz ikimiz, şimdiye dek onunla ilgili olarak, c
yalnızca adı üzerinde anlaşmış bulunuyoruz. Buna karşılık, bu

adı kendisine verdiğimiz şeyi, sen de ben de kendi düşüncemize göre ayrı ayrı kavramış olabiliriz. Fakat ne ile ilgili olursa olsun, hiçbir kavram belirlenimi olmaksızın, yalnızca adlar üzerinde anlaşmak yerine, kavramları belirleyerek, şeyin kendisi üzerine tam bir anlaşmaya varmak, kuşkusuz her zaman daha iyidir. Şimdi araştırmayı amaçladığımız, sofist denen bu soy insanların gerçekte ne olduklarını söylemek, dünyadaki en kolay şey değildir. Ne denli büyük olursa olsun bir işi başarmak için, genellikle ve eskiden beri geçerli olan en uygun yol, büyüğü başarmayı göze almaktansa, ilkin küçüğü ve kolayı
d denemeyi gerektirir. Öyleyse Theaitetos, şimdi, kendim için olduğu gibi her ikimiz için de şunu öneririm: Sofistin kökenini, gerçekte ne olduğunu kavramamız güç ve zahmetli bir iş olacağından, buna girişmeden önce, yöntemimizi daha kolay başka bir konuda deneyelim, göstereceğin daha rahat başka bir yol yoksa eğer.

Theaitetos — Hayır, yok.

Yabancı — O halde, dilersen, herhangi önemsiz küçük bir şeyi alıp, bunu, asıl büyük konumuz için bir örnek olmak üzere kullanma yoluna gidelim.

e *Theaitetos* — Peki.

Yabancı — Ne tür bir örnek oluşturabiliriz? Bu, bir yandan herkesçe bilinen, sıradan basit bir konu olmalı, ama öte yandan ise, onu tanımlamaya yarayan özelliklerinin çokluğu bakımından, önemli, büyük bir konudan hiç de geri kalmamalı. Diyelim ki bu, oltayla balık tutan biri olsun. Bu, hem herkesçe bilinen, hem de aynı zamanda uzun boylu tartışma götürür bir şey değildir, öyle değil mi?

Theaitetos — Evet, öyle.

219 a *Yabancı* — Buna karşın onun, yöntem ve kavramsal tanımlama bakımından amacımız için yararlı bir örnek olacağını umarım.

Theaitetos — Doğrusu iyi olurdu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — O halde, şöyle başlayalım: İlkin şunu söyle: Oltacıyı bir sanat adamı olarak niteleyebilir miyiz? Ya da o, gerçekte bir sanatçı olmayıp bir başka beceriyle ilgisi olan biri midir?

Theaitetos — Kuşkusuz o, sanatın dışında biri değil.

Yabancı — Ama genellikle söylemek gerekirse, tüm sanatlar ikiye ayrılmaz mı?

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — İlki tarım, ikincisi beslenmeye yarayan araç gereçlerin, kap kacağın parçalarının bir araya getirilmesi ya da bunların tezgahlarda yapılması gibi tüm işler. Buna bir de öykünme (taklit) sanatını katalım. Bütün bunları, uygun bir biçimde tek bir ad altında toplayabiliriz. b

Theaitetos — Nasıl ve hangi ad altında?

Yabancı — Bir kimse, önceden var olmayan bir şeyi, herhangi bir zamanda meydana getirmişse, o kişiye, o şeyi meydana getiren ve o şeye de meydana getirilmiş olan şey deriz.

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — Biraz önce andığımız tüm bu sanatlar, etkinliklerini meydana getirmede gösterirler.

Theaitetos — Evet, öyle.

Yabancı — Öyleyse, onların tümünü 'meydana getirme sanatı' başlığı altında toplayalım.

Theaitetos — İyi olur. c

Yabancı — Şimdi de, öğrenmeyle ilgili tüm etkinliklerin ve de kazanca, yarış-döğüş, avcılık gibi görgül bilgiye dayanan uğraşların sanatla ilgili yönüne bir bakalım. Şurası açıktır ki, burada insan, kendi gücüyle hiçbir şeyi meydana getirmez, tersine var olan ve olmuş olan bir şeyi, ya sözlerle ya da davranışlarla elde eder veya ona başkalarının el koymasına karşı çıkar. Tüm bu sanatlar, 'elde etme sanatı' diye adlandırılabilse yeridir.

Theaitetos — Doğrusu iyi olurdu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Tüm sanatlar, elde etme ve meydana getirme sanatları diye ikiye ayrıldığına göre, Theaitetos, oltayla balık d tutma sanatını, bunlardan hangisine koyacağız?

Theaitetos — Belli ki, elde etme sanatına.

Yabancı — Ama elde etme sanatı da yeniden iki türe ayrılır: Biri, bağışlama, kiralama ya da satın alma çeşidinden gönüllü değişimle ilgilidir; her şeyi eylemle ya da sözle, zorla ele geçiren diğeri ise, zorbaca elde etme sanatı diye nitelense yeridir.

Theaitetos — Söylediklerine bakılırsa, bu sonuç doğru olsa gerektir.

Yabancı — Peki ama, zorbaca elde etme sanatını da iki türe ayırmak gerekmez mi?

Theaitetos — Ne gibi?

Yabancı — Etkinliklerini açıktan açığa gerçekleştirenleri savaşla, gizliden gizliye sürdürenleri ise avcılıkla ilgili olarak
e göstermemiz gerekiyor.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Avcılıkla ilgili olanını da yeniden ikiye bölmekten kendimizi alamayız.

Theaitetos — Öyle ama, nasıl?

Yabancı — Bir bölümü cansız nesnelerle, diğer bölümü de canlı varlıklarla ilgilidir.

Theaitetos — Bu ikisi, en azından avlanabilir şeyler olarak var olduğu sürece, dediğin doğru.

220 a *Yabancı* — Nasıl olmasın ki? Üstelik, dalgıçlık sanatının bazı alanları bir yana, hiçbir ad verilmeye değer görülmeyen cansız nesnelerin avcılığı gibi, öteki bazı önemsiz uğraşları da burada göz ardı etmemiz gerek. Ama diğer bölüme, canlı varlıkların avlanmasına gelince, onu hayvan avı diye adlandırmalıyız.

Theaitetos — Peki.

Yabancı — Ama doğrusu, hayvan avcılığı da yine ikiye ayrılır. Birincisi, kara hayvanları avcılığı diye adlandırılırsa yeridir. Bunun da pek çok bölümleri ve bu bölümlere uygun adları vardır. Diğeri ise, yüzen hayvanları içine alan su hayvanları avcılığı olarak gösterilebilir.

Theaitetos — Kuşkusuz.

b *Yabancı* — Ama yüzen hayvanların bir bölümü kuş soyundan olmasına karşın, diğer bölümü ise yalnızca su hayvanları değil midir?

Theaitetos — Hiç kuşku yok.

Yabancı — Ve de bu kuş soyundan olanların avlanması, bir tür kuş avı diye belirtilecek.

Theaitetos — Evet, öyle.

Yabancı — Öte yandan, yalnızca su hayvanı olan (balık)ların avlanması, genelde, balık tutmadır.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — İmdi yolumuzu sürdürerek, bu avı da yeniden iki ana-bölüme ayırmayacak mıyız?

Theaitetos — Hangi bölümlere?

Yabancı — Bunlardan birinde avcılık, yalnızca kuşatma yoluyla yapılırken, diğerinde bu iş vurma ile görülür.

Theaitetos — Bununla ne demek istiyorsun? Bu ikisini birbirinden kesin olarak ayırırken hangi noktadan bakıyorsun?

Yabancı — Birincisi için durum kesinlikle şöyledir: Bir şeyi yakalamak amacıyla onun çevresini kuşatmaya ve onu kıskıvrak tutmaya yarayan tüm şeylere 'yakalama-aracı' demek, hem uygun hem de haklı bir adlandırma olur. c

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — O halde, balık tutmaya yarayan sepetleri, ağları, kapanları, hasır örgüleri ve benzeri şeyleri, her durumda, 'yakalama-aracı' diye göstermek gerekmez mi?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Demek ki, avcılığın bu türünü yakalama avı ya da benzeri bir biçimde niteleyeceğiz.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Ama öteki bölüme gelince, burada avcılık, olta ve zıpkınlar kullanarak avın yakalanmasıyla yapılır. Şimdi, biz bunu bir ad altında toplarsak, ona yaralayarak yakalama d avı diyeceğiz. Ya da Theaitetos, daha uygun bir ad ne olabilirdi dersin?

Theaitetos — Ad konusunda tasalanmayalım. Söylenenler yeterli.

Yabancı — Bana kalırsa, bu yaralama avının bir türü daha var. Geceleyin ateş ışığında yapıldığı için, bu av türünü uygulayanların kendileri, ona ateş-avı adını vermişlerdir.

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Ama, zıpkınların ucuna çengel takılarak gündüzün yapılanına, genellikle, çengelli olta balıkçılığı denir.

Theaitetos — Evet, öyle denir.

ALTINCI BÖLÜM

Yabancı — Yaralama avının bir bölümü olan, zıpkının ucuna çengel takılarak yapılan çengelli olta balıkçılığında, hareketin yönü yukarıdan aşağıya doğrudur. Bu yönde, en çok zıpkınlar kullanıldığı için, avlamanın bu türü, zıpkın avı diye adlandırılır.

Theaitetos — Evet, en azından bazıları ona böyle der.

Yabancı — O halde, geriye yalnızca bir tür daha kaldı.

Theaitetos — Bu ne ola ki?

Yabancı — Zıpkın avında olduğu gibi, balığı gelişigüzel
221 a bir yanından vurarak avlama tarzına karşılık, bir de, çubuk veya kamışı aşağıdan yukarıya doğru çekerek, ucundaki olta iğnesiyle balığı başından veya ağzından yakalama biçimi vardır. Söyler misin, Theaitetos, şimdi buna ne ad vereceğiz?

Theaitetos — Yanılmıyorsam, bulmayı amaçladığımız şeyi, sonunda böylece ele geçirmiş bulunuyoruz.

YEDİNCİ BÖLÜM

Yabancı — O halde, şimdi seninle ben, olta ile balık avcı-
b lığına yalnızca en uygun adları koymakla kalmadık, aynı zamanda onun kendisini belirleyen kavramı da yeterince anlamış olduk. Şöyle ki: Bir bütün olarak sanata bakıldığında, onun önce ikiye ayrıldığı görüldü. Yarımlardan biri elde etme sanatıydı. Bunun yarısı zorbaca elde etme sanatı, zorbaca elde etmenin yarısı avcılık, avcılığın yarısı hayvan avı, hayvan avının yarısı su hayvanı avı, su hayvanı avının yarısı da genellikle balık tutma idi. Balık tutma da yeniden ikiye ayrıldı. Bunlardan biri yaralayarak yakalama avı ve bunun da yarısı çengelli olta balıkçılığıydı. Ama bu da iki biçimde yapılıyordu.
c Bunlardan birinde kamış, aşağıdan yukarıya doğru çekiliyordu. Adını ona uyan bu davranıştan alan, bizim asıl aradığımız av türü budur ve olta ile balık avcılığı diye adlandırılır.

Theaitetos — Böylece, konu tam bir açıklığa kavuştu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Peki öyleyse. Şimdi biz, sofistin gerçekte ne olduğunu bu örneğe göre kavramayı deneyelim mi?

Theaitetos — Evet, elbette.

Yabancı — Önceki durumda ilk soru şu idi: Oltacıyı sanatla ilgisi olmayan biri mi, yoksa bir sanat adamı mı sayacağız?

Theaitetos — Evet, bu idi.

Yabancı — Şimdi bu durumda adı geçeni, ey Theaitetos, sanatla ilgisi olmayan biri olarak mı, yoksa her zaman ve her

yerde gerçek sofistler, yani gerçeği elinde tutan kişiler olarak mı göreceğiz? d

Theaitetos — Kuşkusuz, sanatla ilgisi olmayan sıradan biri olarak değil. Çünkü ne demek istediğini iyi anlıyorum. Geri kalan herkes sıradan biri olabilir de, bu adı taşıyan bir kişi sıradan biri olamaz.

Yabancı — Dahası, ne yandan bakarsak bakalım, onu belirli bir sanat eri olarak görmek zorundayız.

Theaitetos — Bu sanat hangisi ola?

Yabancı — Tanrılar korusun! Bu iki adam birbiriyle akraba olmaya!

Theaitetos — Kim kiminle?

Yabancı — Olta balıkçısıyla sofist.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Her ikisi de bir tür avcı olarak betimlenir.

Theaitetos — İkincinin av alanı neresidir? Birincisininkini e konuşmuştuk.

Yabancı — Tüm avcılık alanını daha önce ikiye bölmüştük. Biri yüzen hayvanlarla, diğeri karadaki canlılarla ilgiliydi.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Birincisini, yani yüzen hayvanlarla ilgili olanını, bütün bütüne araştırmış bulunuyoruz. Ama karadaki canlılarla ilgili olan öteki bölümü göz ardı etmiştik. Ancak, onun birçok alt bölümlere ayrıldığını belirtmekle yetinmiştik.

Theaitetos — Doğru. 222 a

Yabancı — İmdi, her ikisinin de kalkış noktası elde etme sanatı olmakla, oltacı ile sofist, buraya kadar aynı yolun yolcusu oldu.

Theaitetos — En azından öyle görünüyor.

Yabancı — Ama hayvan avından başlayarak yolları ayrılıyor. Biri denizde, ırmaklarda ve göllerdeki canlıları avlama çabasında.

Theaitetos — Çok haklısın.

Yabancı — Ama öteki, karalara ve bambaşka türlü akar'lara, yani zenginlik akan ırmaklara, söz misali, bereketli çayırlarda yetişen gençlere yönelir; bu yaratıkları kendi egemenliğine almaya çabalar.

Theaitetos — Ne demek istiyorsun? b

Yabancı — Karadaki canlıların avı iki büyük bölüme ayrılır.

Theaitetos — Bunlar nelerdir?

Yabancı — Biri evcil, diğeri yabanıl hayvanlarla ilgilidir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Theaitetos — Evcil hayvanlar da avlanır mıymış?

Yabancı — İnsan evcil bir hayvansa, evet. Ama yine de sen şu varsayımlardan hoşuna gideni seç: İstersen, ya genellikle hiçbir evcil hayvanın olmadığını ya da bazılarının evcil olduğunu kabullen. Ama dilersen, bunun tersine, insanı bir yabanıl ya da evcil olarak al ve onun avlanabileceği düşüncesini kafandan sil. Bu söylenenlerden hangisi, her zaman için dahi hoşuna gidecek olandır? Bu konuda kesin kararını bize söylemelisin.

c *Theaitetos* — Peki yabancı. Biz insanların evcil hayvanlar oldukları ve bir tür insan avının da var olduğu kanısındayım.

Yabancı — Evcil hayvanların avını da ikiye ayırabiliriz.

Theaitetos — Hangi bakımdan?

Yabancı — Haydutluk, tutsak alma, zorbalık ve savaşsal edimlerle her bakımdan ilgisi olan bu avın bir bölümünü zor kullanan av diye bir ad altında toplayıp belirleyebiliriz.

Theaitetos — Güzel.

Yabancı — Ama öte yandan, mahkemede, halk önünde ve dostlar arasında yapılan konuşma sanatını tümüyle kapsayıcı
d bir adla kandırma sanatı diye niteleyebiliriz.

Theitetos — Anlaştık.

Yabancı — Şimdi bu kandırma sanatının da iki türü olduğu kabul edilmelidir.

Theaitetos — Hangi iki türü?

Yabancı — Biri kişisel yaşam için geçerli, diğeri ise toplumsal yaşam için.

Theaitetos — Evet, söz konusu iki tür bunlardır.

Yabancı — Bunlardan birincisi avlama işini kimi zaman ücret karşılığında, kimi zaman da armağanlar vererek yapmaz mı dersin?

Theaitetos — Anlamadım.

Yabancı — Belli ki, aşk avcılığının yöntemine henüz hiç dikkat etmemişsin.

Theaitetos — Hangi bakımdan?

Yabancı — Başka işlerde harcanan çabanın karşılığında e
ücret alınırken, aşk avcılığında bunun tersi olur. Burada avcı, avlayacağı kişilere armağanlar verir.

Theaitetos — Çok haklısın.

Yabancı — Buna aşk sanatı diyelim.

Theaitetos — Anlaştık.

Yabancı — Para kazanmaya yarayan sanat, uyandırdığı hoşlanma duygusuyla insanları kendine çeker ve sürekli olarak onları oyalayan bir yem olarak iş görür. Üstelik, parayı da yaşamın sürdürülmesi için yalnızca bir geçim aracı olmaktan çıkarır. Bu sanata ilişkin olan her şeyi, onun tüm bölümlerini, sanırım, dalkavukluk sanatı ya da her şeyi hoşa giden yönüyle gösteren sanat olarak belirleyebiliriz. 223 a

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — Kandırma sanatının sözü edilen öteki bölümüne[3] gelince, burada, erdemin elde edilmesi çevredekiler için amaçlanır. Ama bunun karşılığında para alınırsa, o zaman bu sanat başka bir ada hizmet eder.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — Peki, öyleyse nedir? Söylemeye çalış!

Theaitetos — Apaçık ortada. Kuşku yok, sofisti bulduk. Doğrusu, bu adı tam da yerine oturttum.

ONUNCU BÖLÜM

Yabancı — O halde, Theaitetos, bu açıklamaya göre, bir b
sanatın sofistik olarak nitelenmesi için, onun elde etme sanatının altında tutulması ve alt bölümlerinin şöyle olması gerekecektir: Elde etme sanatının altında zorbaca elde etme sanatı ve bundan sonra da birbiri altında olmak üzere sırasıyla şunlar gelecektir: Avcılık, hayvan avı, kara hayvanı avı, insan avı, konuşma ile yapılan av, tek tek kişilerin avlanması, para kazanmaya hizmet eden av ve en sonunda da sözde-bilgelikle eğitmeyi deneyen sanat. Bu sanat, açıklamamızın sonucuna göre, zengin ve soylu gençlerin avlanmasıdır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Şimdi de sorunu şu bakımdan ele alalım. Araş- c
tırma konumuz olan sanat, öyle değersiz, basit bir sanat değil, tersine çok çeşitli yönleri olan bir sanattır. Çünkü daha önceki açıklamalarımızın da gösterdiği gibi, demin onun için

uygun bulduğumuz yer, onun gerçek yeri değildir. O, başka bir türdendir.

Theaitetos — Ne gibi?

Yabancı — Elde etme sanatının, biri avcılık alanını, diğeri karşılıklı değişim alanını kapsayan iki türü vardı.

Theaitetos — Evet, öyleydi.

Yabancı — İmdi, karşılıklı değişim alanını yeniden ikiye ayıralım. Biri armağan vermeyle, diğeri de tecimle ilgilidir.

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Tecimin de iki bölümü vardır.

d *Theaitetos* — Nelerdir bunlar?

Yabancı — Biri, kendi ürettiğini kendisi satmak, diğeri, başkasının ürününü piyasaya sürmek.

Theaitetos — Kuşkusuz, doğru.

Yabancı — Bu sonuncunun yarısını, kent içinde yapılanı oluşturur ve de adına perakende tecim denir, öyle değil mi?

Theaitetos — Evet, öyle.

Yabancı — Buna karşılık alım satımın dışarıya yönelik olanına toptan (büyük) tecim denmez mi?

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — Ama öyle görünüyor ki, toptan tecim, kimi
e zaman bedenin, kimi zaman da ruhun beslenme ve gereksinimine ilişkin şeyleri para karşılığında satarak piyasaya sürmüyor mu?

Theaitetos — Bununla neyi demek istiyorsun?

Yabancı — Belki de burada açık olmayan, yalnızca ruhla ilgili olandır; çünkü ötekini, sanırım, hepimiz anlamış bulunuyoruz.

Theaitetos — Evet.

224 a *Yabancı* — O halde, kent kent dolaşarak, buradan alınıp oraya götürülüp satılan her türlü müziği, resim ve hokkabazlık sanatlarını, ister eğlence, ister ciddi amaçlar için olsun, alışverişi yapılan ruha özgü daha pek çok söyleşileri göz önüne alırsak, bunları piyasaya süren ve satanı, yiyecek-içecek satıcısı gibi büyük bir tecimer olarak adlandırmakta hiç de haksız sayılmayız.

Theaitetos — Çok doğru.

b *Yabancı* — Bilgi dağarını toptan alıp, kent kent dolaşarak, onları para karşılığında satana da aynı ad verilmez mi?

Theaitetos — Kuşkusuz verilir.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Bu ruh maddeleri teciminin bir bölümü gösteriş sanatı diye adlandırılırsa pek uygun ve doğru olmaz mıydı? Öte yandan, diğer bölümüne de bir ad vermemiz gerek. Gerçi bu ad, ilkinden hiç de daha az gülünç olmayacak ama, konu, bilgi dağarı satışı olduğuna göre, bu işe uyan bir ad olmalı, değil mi?

Theaitetos — Evet, öyle.

Yabancı — Adlandırmak istediğimiz bu bilgi teciminin birinci bölümü, ikinci bölümü dışında kalan sanatların bilgi c
dağarıyla, ikinci bölümü de erdeme ilişkin sanatlarla ilgilidir. Her biri kendine özgü adı almak zorundadır.

Theaitetos — Bu çok doğal.

Yabancı — Birincisine uyan ad sanat satışı olsa gerektir. İkincisinin adını da sen koy bakalım.

Theaitetos — Bunun için tek doğru ad sofistiktir. İşte aradığımız sanat. Ona başka bir ad veren, yanılgıya düşer.

Yabancı — Çok doğru. Şimdi, söylediklerimizi özetleyelim: Elde etme sanatının bir bölümü değişim sanatı, bunun bir d
bölümü tecim, bunun bir bölümü toptancı tecim, bunun bir bölümü ruh maddeleri tecimi ve bunun da bir bölümü erdeme ilişkin söz ve bilgi dağarı tecimi idi. Böylece sofistin sanatını ikinci bakımdan da göstermiş olduk.

Theaitetos — Çok güzel.

Yabancı — Üçüncüsü de şu: Bir ve aynı yerde uzunca bir süre oturarak, erdeme ilişkin bilgi dağarını, kimi zaman toptan alıp, kimi zaman kendi kendine bulup satana da, yaşamını bu yoldan kazandığı için, aynı adı vereceksin sanırım.

Theaitetos — Neden olmasın!

Yabancı — O halde sen, başkasının ürününü piyasaya süren perakendeci tecimi olduğu gibi, elde etmeci, değişimci tecimsel sanatın bir bölümü olan kendi ürününü satmayı da, e
bilgi tecimi ve erdeme ilişkin alanlara özgü olduğu sürece, kuşkusuz hep sofistik diye adlandıracaksın.

Theaitetos — Kesinlikle. Çünkü apaçık düşünce, başka türlüsüne izin vermez.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Öyleyse yolumuzu sürdürüp, araştırmamızın konusunun şununla yakın bir ilişkisi olup olmadığına bir bakalım.

225 a *Theaitetos* — Ne ile ?

Yabancı — Kavga-dövüş, elde etme sanatının bir bölümü olarak bize görünmüştü, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Bunu da ikiye ayırmak uygun olacaktır.

Theaitetos — Nelerdir bunlar?

Yabancı — Birine yarışma diğerine de savaş diyebiliriz.

Theaitetos — Güzel.

Yabancı — Göğüs göğüse savaş için zorbalık gibi bir ad seçebilseydik, doğrusu bu ona pek yakışık ve uygun olurdu.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Ama savaş karşılıklı konuşma ile olursa Theai-
b tetos, o zaman, en iyisi, ona söz-dövüşü demek değil midir?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Ama söz-dövüşü alanı da yeniden iki bölüme ayrılır.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Söz dövüşü karşılıklı uzun konuşmalarla ve de hak ve haksızlık üzerine, halk önünde yapıldığı sürece, bu, hukuk tartışması olur.

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Buna karşın, kısa soru ve yanıtlarla tek tek kişiler arasında olan söz dövüşü sanatına, çelişme sanatı dememiz gerekmiyor mu?

Theaitetos — Evet, gerekiyor.

Yabancı — Bu çelişme sanatının bölümlenmesine gelince:
c Alışveriş uyuşmazlıklarıyla ilgili olmasına karşın tam anlamıyla sanat sayılmayacak olan tüm bu şeyler, gerçi bir tür olarak kabul edilmelidir, —çünkü bu türün ilgili olduğu kendine özgü bir alanın varlığı apaçık ortada— ama bunlara ne şimdiye dek özel bir ad verilmiştir, ne de, söz gelişi biz, şimdi burada böyle bir ad bulmak zahmetine katlanmak zorundayız.

Theaitetos — Çok doğru. Çünkü bu söz konusu olan, göz ardı edilebilecek bir sürü karmakarışık ve önemsiz şeylerle dolu.

Yabancı — Ama öte yandan, türünün diğer genel kavramları üzerine olduğu gibi, hak ve haksızlık üzerine yapılan tartışmalarla da ilgili ve sanatsal yönü olan türe gelince, bunu *Eristik* (tartışma sanatı) diye adlandırmamız gerekmez mi?

Theaitetos — Elbette gerekir.

Yabancı — Tartışma sanatının da biri zararlı (para kay- d
bettirici), diğeri yararlı (para kazandırıcı) olmak üzere iki türü vardır.

Theaitetos — Hiç kuşkusuz.

Yabancı — Öyleyse, her biri için doğru adı bulmayı deneyelim.

Theaitetos — Hay hay, neden olmasın!

Yabancı — Bana kalırsa, bu sanatın verdiği hazdan ötürü insanın asıl kendi işlerini boşlamasına neden olan bir türü var ki, bu, konuşma ve ifade tarzı yönünden çoğu dinleyicilere pek az hoşnutluk verir. Buna gevezelikten başka bir şey denmez.

Theaitetos — Evet, bu onun için en uygun addır.

Yabancı — Bir de bunun tersini düşünelim. Bu tartışma e
sanatı, kişisel ilişkilerde para kazanmaya yararsa, ona ne demeli? Bunu da sen bul, bakalım!

Theaitetos — İçimizden biri, yanılmak istemiyorsa eğer, şimdi dördüncü kez karşımıza çıkanın sofist olduğunu söylemek zorunda değil mi?

Yabancı — Ne yönden bakılırsa bakılsın, bu tanıtın da 226 a
gösterdiği gibi, sofist, eristik sanatının kazanç arayan bölümünün bir temsilcisinden başka biri değildir. Ama bu bölüm, çelişme sanatının bir bölümüdür. Çelişme sanatı da söz-dövüşü sanatının bir bölümü, söz-dövüşü sanatı savaş sanatının, savaş sanatı kavga-dövüş sanatının ve en sonunda da bu kavga -dövüş sanatı elde etmek sanatının bir bölümüdür.

Theaitetos — Doğrusu, söylenenlerden bu çıkıyor.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — Bu karşımızdakinin, çok çeşitli görünüşleri olan biri olduğunu söylemek ve «av tek elle yakalanmaz» diyen atasözünü burada anmak ne denli doğrudur, görüyor musun?

Theaitetos — Demek ki, ona çift elle sarılmak gerek.

Yabancı — Kuşkusuz doğru. Bu yol üzerinde izini güderek, ona ulaşmak için tüm gücümüzü ortaya koymalıyız. Öyleyse, söyle bana: Ev işlerini gösteren belirli sözcükler var mıdır?

Theaitetos — Hem de çok. Ama bu bir yığın sözcükten hangilerini soruyorsun?

Yabancı — Şunları örneğin: süzmek, kalburlamak, savurmak, ayırmak[4].

Theaitetos — Daha başka?

Yabancı — Dahası, yapağı taramak, yün eğirmek, örmek gibi sanat uğraşları üstüne daha binlerce bu tür deyim biliyoruz, değil mi?

Theaitetos — Bu alanın bütününe yönelik sorunla amaçladığın şeyi, bu örneklerin öncülüğünde sınamak istiyorsan, buna ilişkin asıl açıklamak istediğin nedir?

Yabancı — Sözü geçen tüm bu uğraşlar, ayırıcı diye adlandırılan uğraşlara ait değil midir?[5]

Theaitetos — Evet, öyledir.

Yabancı — Bana kalırsa, biz şimdi, tümüyle bir sanata ait olan bunları ortak bir adla göstermek zorundayız.

Theaitetos — Bu ad ne olacak?

Yabancı — Ayıklama sanatı.

Theaitetos — Güzel.

Yabancı — Bak bakalım, onu yeniden iki türe ayırabilir miyiz?

Theaitetos — O denli çabuk karar veremiyorum.

Yabancı — Peki, sözü geçen ayırıcı uğraşlarda, biri kötüyü iyiden, diğeri benzeri benzerden ayıran iki tür yok muydu?

Theaitetos — Şimdi sen söyleyince, bence de konu oldukça açık.

Yabancı — Sonuncu tür için kullanılan hiçbir ad bilmiyorum. Ama iyiyi tutup kötüyü atan birincisi için bir ad biliyorum.

Theaitetos — Nedir o?

Yabancı — Bana kalırsa, bu soy ayıklamanın tümüne, genellikle temizleme denir.

Theaitetos — Evet, öyle denir.

Yabancı — Şimdi, bu temizleme alanının yeniden iki türü kapsadığını gören biri yok mu burda?

Theaitetos — Yeterince zaman olsa, belki evet, ama en azından ben bir anda onu göremiyorum.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — Bir ad altında toplanan, cisimsel varlıklarla ilgili temizleme, ilkin pek çok türe ayrılır.

Theaitetos — Hangi türler, hangi ad?

Yabancı — Bir yandan, idman ve hekimlik sanatının, doğru ayırma yoluyla canlı varlıkların vücutlarında yaptığı tüm içsel temizleme ve sözü edilmeye pek değer görülmese de, aynı şekilde, banyo sanatının yaptığı tüm dışsal temizlik; diğer yandan, cansız cisimler söz konusu olduğunda, gülünç izlenimler veren sayısız adlarla anılan irili ufaklı alt bölümlerin oluşturduğu özgün yöntemlerle, döğmecilik ve tüm süsleme sanatlarında yapılan tüm işlemler de burada dikkate alınacaktır. 227 a

Theaitetos — Evet, gerçekten.

Yabancı — Büsbütün öyle Theaitetos! Ama diyalektik araştırma yöntemi açısından, süngerle yıkanma ilaç içme ile tamamen aynı sırada bulunur; ne daha aşağıda, ne daha yüksekte. Temizleme bakımından birinin bize daha az, diğerininse daha büyük yarar sağlayıp sağlamamasının burada bir önemi yoktur. Çünkü apaçık bir görüş kazanmak için, diyalektik b araştırma yöntemi, tüm sanatlardaki yakınlıkları ve ayrılıkları kesin olarak kavramayı dener, sonunda hepsine aynı saygınlığı verir ve benzerlikten ötürü bir sanatı diğerinden daha gülünç saymaz. Bu yöntem, av sanatının ne olduğunu açıklamak için, başkomutanlık sanatının bit yakalama sanatından daha iyi bir örnek olduğunu varsaymaz; tersine, çoğucası, birincide kendini beğenmenin bir belirtisinden başka bir şey görmez. Canlı ve cansız cisimlerle ilgili temizleme işlemlerinin tümüne hangi adı vermemiz gerektiği konusunda biraz önce sorduğun soru karşısında da aynı tavrı alır: Hangi adın daha gösterişli bir izlenim vereceğine hiç aldırmaz. Onun burada ilgilendiği yalnızca şudur: Ruhtan başka şeyleri temizlemeyi, c ruhu temizlemenin tüm türlerinden ayrı tutmak ve bu ayırmanın belirtisinin ne olduğunu sağlamca kavramak. Eğer bu yöntemin amacını doğru anlamışsak, ruh temizliğini diğer bütün şeylerden ayırmakla o, artık ödevini yapmış olur.

Theaitetos — Evet, bunu anladım. Temizlemenin iki türü olduğunu kabul ediyorum. Biri ruhla ilgilidir ve diğerinden kesinlikle ayrılır. Bu diğeri ise cisimlerle ilgilidir.

Yabancı — Mükemmel! Öyleyse, beni izlemeyi sürdür ve
d benimle birlikte bu sözü geçen alanı yeniden iki bölüme ayırmayı dene!

Theaitetos — Senin öncülüğünde ardın sıra gitmek ve seninle birlikte bölümlemeyi tamamlamayı denemek istiyorum.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Ruhta kötülük olarak adlandırdığımız ne varsa, bu, erdemden ayrı olan bir şeydir, değil mi?

Theaitetos — Apaçık, öyledir.

Yabancı — Temizlemek de, tüm bayağı şeyleri uzaklaştırıp, kalanı alıkoymaktı.

Theaitetos — Evet, öyleydi.

Yabancı — O halde, her ne zaman kötülüğün ruhtan herhangi bir biçimde uzaklaşmasını gördüğümüzde, buna 'temizleme' demekle doğru belirtiyi bulmuş olacağız.

Theaitetos — Büsbütün doğru.

Yabancı — Ruhtaki kötülükler de iki türe ayrılır.

Theaitetos — Nasıl?

228 a *Yabancı* — Biri bedende hastalığın, öteki çirkinliğin karşılığıdır.

Theaitetos — Anlamadım.

Yabancı — Belki de sen, hastalıkla anlaşmazlığın aynı şey olduğunu göremedin.

Theaitetos — Buna da ne karşılık vereceğimi bilemiyorum.

Yabancı — Yoksa sen, anlaşmazlığı, doğaca akraba olanın herhangi bozucu bir etki altında kalarak zıtlaşmasından başka bir şey mi sayıyorsun?

Theaitetos — Hayır.

Yabancı — Çirkinlik de, tüm yanlış biçimlenmiş şeylerde ortaya çıkan ölçüsüzlükten başka bir şey midir?

b *Theaitetos* — Hayır.

Yabancı — Öyleyse ne? Kokuşmuş insanların ruhunda, kam ile arzu, öfke ile neşe, akıl ile üzüntü ve karşılıklı bağıntıları olan tüm diğer bu tür şeyler arasında bir karşı-yarışın bulunabileceğini görmüyor muyuz?

Theaitetos — Görüyoruz.

Yabancı — Öyle ama, tüm bunlar doğaca akrabadırlar da.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Öyleyse, anlaşmazlık ve hastalığı ruhun bozulması olarak göstermekle doğru bir iş yapmış olacağız.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — İmdi yolumuzu sürdürelim. Hareket halinde olan ve bir hedefe yönelen her şey, bu hedefe varmaya çalışırken, her atılımında ıskalar ve hedefi tutturamazsa, bu yolunu şaşırmanın, o şeyle hedef arasında karşılıklı, doğru bir oranlamadan mı, yoksa böyle bir oranlamanın olmayışından mı kaynaklandığını söyleyeceğiz? c

Theaitetos — Kuşkusuz, ikincisi doğru.

Yabancı — Ama, ruhta bir bilgisizliğin bulunmasının istenen bir şey olmadığını biliyoruz, değil mi?[6]

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — O halde, bilgisizlik, doğruluğu ele geçirmeye çabalayan ruhun yolunu şaşırmasından başka bir şey değildir; bundandır ruhun doğru bilgiden sapması. d

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — Öyleyse, anlayışı olmayan bir ruhu çirkin[7] ve doğru ölçütten yoksun bir ruh olarak kabul etmek zorundayız.

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Yabancı — Demek ki, ruhta iki tür kötülük vardır. Biri, genellikle bozulma diye adlandırılır ve hiç kuşkusuz bir ruh hastalığıdır.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Diğerine bilgisizlik denir ama, yalnızca ruhtan kaynaklanmışsa, onun bir kötülük olduğu kabul edilmek istenmez.

Theaitetos — Biraz önce sana pek inanmamıştım. Ama şimdi hiç duraksamadan sana katılıyorum. Dediğin gibi ruh için iki tür kötülük var. Korkaklığı, taşkınlığı ve haksızlığı tümüyle hastalık diye görmeliyiz. Bilgisizliğin çok ve çeşitli görünüşlerine de çirkinlik demeli. e

ON ALTINCI BÖLÜM

Yabancı — Bu iki tür rahatsızlık bedende olursa, bunun için iki sanat var değil midir?

Theaitetos — Nasıl yani?

229 a *Yabancı* — Çirkinlik için idman, hastalık içinse tıp sanatı.

Theaitetos — Apaçık.

Yabancı — Taşkınlığa, haksızlığa ve korkaklığa karşı Adalet Tanrıçasının tüm sanatlarına en çok yaklaşan bir ceza sanatı yok mudur?

Theaitetos — Bu konuda insanlara bir yargı vermek düşerse, ancak olası bir şey söylenir.

Yabancı — Peki öyleyse. Tüm bilgisizliğe karşı, öğrenme sanatından başka bir çare ne olurdu? Ya da başka bir şeyden söz edilebilir mi?

Theaitetos — Hayır.

Yabancı — Güzel! Öğretme sanatı yalnızca tek bir türü
b mü oluşturur, yoksa daha çoğu, iki asıl türü mü kapsar? Dikkat et!

Theaitetos — Ediyorum.

Yabancı — Belki de hedefe en çabuk şöyle varacağız.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Bilgisizliğin iki yarıma bölünüp bölünmediğini görmekle. Çünkü o iki katlı bir bilgisizlik ise, öğretme sanatının da buna uygun olarak ikili bir sanat olması gerek; böylece bilgisizliğin her bölümüne öğretme sanatının bir bölümü karşılık olsun.

Theaitetos — İmdi sen, aranılan şey üzerinde en çok bir açıklığa vardın mı dersin?

c *Yabancı* — Evet, bilgisizliği göz önüne almakla onun sınırları içindeki büyük ve zorlu bir alanını tanıdığımı sanıyorum. Böylece bilgisizliğin geri kalan tüm öteki bölümlerini de göstermeye yeltenebilirim.

Theaitetos — Bu nasıl olacak?

Yabancı — Gerçekte bilgisi olmadığı halde, bilgisi olduğunu sanmak. Düşünmenin tüm yanılmalarının kaynağı, bize göre budur sanırım.

Theaitetos — Öyledir.

Yabancı — Ayrıcası, bu tür bilgisizliğin, bana kalırsa, tek bir adı var; o da kara cahilliktir.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — Bizi bundan kurtaracak öğretme sanatı bölümüne hangi ad verilse gerektir?

Theaitetos — Yanılmıyorsam yabancı, sorunun dışında d
kalan tüm diğer öğretime el sanatları öğretimi denir. Ama burada sorulan öğretime ise, bu adın köklerinin asıl kaynağı olarak, bizim burda eğitim deriz[8].

Yabancı — Evet Theaitetos, hemen hemen tüm Hellen ülkesinde de öyle. Ama biz yine de araştırmamızı sürdürmeliyiz. Şimdi biz, bölünemeyen bir bütünle mi karşı karşıya geldik, yoksa o adlandırmaya değer bir bölümlenmeye izin verir mi?

Theaitetos — Evet, bakışımızı bunun üzerine toplamalıyız.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Bu alan da bana bölünebilir görünüyor.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Sözle öğretim sanatının, öyle görünüyor ki, biri daha sert, diğeri daha yumuşak olmak üzere iki yolu var. e

Theaitetos — O halde, bu iki bölümün her birini daha yakından nasıl belirleyip göstereceğiz?

Yabancı — Birinci bölümün yönteminde ataerkil bir saygınlık var. Eskiden hemen hemen herkes bu yolu izlerdi. Şimdi de, oğulları yanlış bir şey yaptıklarında birçok baba, onlara aynı yöntemi uyguluyor. Ya onlara sert davranıyorlar, ya 230 a
da onlarla daha yumuşak bir biçimde konuşuyorlar. Bu bölüm, tümü birden, en yerinde bir adla uyarma sanatı diye nitelenebilir.

Theaitetos — Doğrusu bu.

Yabancı — Gelelim öteki bölüme. Öyle görünüyor ki, bazıları inceden inceye araştırmaları sonunda şu kanıya varıyorlar: Bilgisizliğin her türü istenen bir şey değildir. Dahası, bilge olduğunu sanan kimse, tümüyle egemen olduğunu sandığı bir alandaki bir şeyi öğrenmekten kaçınır. Eğitimi kuşatan sanatın bölümü olarak uyarma sanatı, böyle bir mizaca karşı yalnızca çok az başarılı olur.

Theaitetos — Bu düşüncelerinde büsbütün haklılar.

Yabancı — Bundan dolayı onlar, böyle bir kuruntudan b
kurtulmak için başka bir yol tutarlar.

Theaitetos — Hangi yolu?

Yabancı — Düşünmeksizin konuştuğu halde bir şey üzerine doğru yargılar verdiğini sanan birine, o sarsıcı sorularını soruyorlar. Soruların bir şöyle, bir böyle görünmesinden dola-

yı, konuşma sanatı gücüyle hem uzlaştırıp hem karşı karşıya getirdikleri, o kişinin düşüncelerindeki boşluğu görmek onlar için güç değildir. Böylelikle, aynı anda aynı nesnelerle ilgili olan ve aynı anlama gelse de ayrı nesnelerle aynı bağıntıyı kuran bu düşüncelerin birbiriyle çeliştiğini göstermeyi başarırlar. Gerçi o kişiler bundan dolayı kendi kendilerine çok kızar-
c lar ama, berikilere karşı pek uysal olurlar. Böylece, o kocaman ve katı kuruntularından kendilerini arındırırlar. Bu öyle bir arınmadır ki, ondan daha hoş bir arınmadan söz edilemez. Aynı zamanda, onu gerçekleştiren için başka hiçbir arınma ondan daha güvenilir değildir. Çünkü bu arınmayı kendilerinde gerçekleştirenler, bu konuda, tıpkı hekimlerin bedensel kürlerde yaptıklarının aynını başardıklarını düşünürler. Hekimlere göre, bedendeki engel aşılmazsa, beden kendisine verilen yiyeceklerden yararlanamaz. Ruh hakkındaki kanıları da aynıdır: Ruhun kendisine sunulan bilgi hazinelerinden yararlanması için, öncelikle yapılması gereken şudur: Karşı-koyan,
d karşısındakinin bildiğini sandığı şeyleri çürüterek onun kendi kendisinden utanmasını sağlamak; böylece öğrenmeye engel olan boş-kuruntuları ondan uzaklaştırıp onu arındırmak ve o, gerçekte bildiği şeyleri bildiğine inanmalı.

Theaitetos — Gerçekten de bu, en iyi ve en akıllı ruh durumudur.

Yabancı — Bütün bu nedenlerden ötürü Theaitetos, tüm arınma işlerinde en önemli ve en başta yapılması gereken şeyin çürütme olduğunu kabul etmek zorundayız. Bu deneme-
e den geçmeyen insan, büyük bir kral da olsa en büyük kusurlardan arınamaz ve bu nedenle eğitimsiz, kaba biri olur. Gerçekten mutlu olmak isteyen insanın kendini göstereceği en saf ve en güzel şeyleri savsaklamakla o, çirkinliğe bulaşır.

Theaitetos — Dosdoğru.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

231 a *Yabancı* — İmdi, bu sanatı gerçekleştirenlere hangi adı vereceğiz? Çünkü onlara sofist demekten çekiniyorum.

Theaitetos — Niçin?

Yabancı — Sofistleri yüceltmiş oluruz da ondan.

Theaitetos — Öyle ama, onlarla şimdi sözü geçen arasında açık bir benzerlik var.

Yabancı — Evet, kurtla köpek arasında, en yaban hayvanla en evcil hayvan arasında olduğu gibi. Ama insan izlediği yoldan emin olmak istiyorsa, her şeyden önce benzerliklerden sakınmalı. Çünkü burada insan, özellikle kaygan bir zeminde hareket eder. Ama öyle de olsa, şimdilik bu şerefi sofistlere bağışlayalım! Çünkü sanırım, insan eğer yeterince uya- b
nık olursa, önemsiz ayrıntılar üzerinde tartışma çıkmaz.

Theaitetos — Hayır, olası değil.

Yabancı — O halde, ayıklama sanatının altında temizleme sanatı, bunun alt bölümünde ise ruha ilişkin arınma sanatı, bunun altında öğretme sanatı ve bunun altında da eğitim sanatı bulunur. Sonunda, eğitim sanatının altında, sözde bilgeliğe karşı yöneltilmiş olan çürütme sanatı vardır. Şimdi ortaya çıkan açıklamadan ötürü, çürütme sanatına özbeöz sofistik adından başka bir adı vermemiz gerekir.

Theaitetos — Güzel ama, ben kendi payıma, sofistin içinde göründüğü biçimlerin çokluğu yüzünden, onun gerçek özü- c
nün başlıca nasıl belirleneceği konusunda tam ve kesin doğruyu söylemekte çekincedeyim.

Yabancı — Sıkıntını anlıyorum. Ama kabul etmek gerekir ki, bu kez sofistin içine düştüğü sıkıntı, sıkıntıların en büyüğüdür. Her yandan onu çevreledik. O, bu kovuşturmadan nasıl kurtulabilecek? Atasözünün hakkı var: Tüm kapanlardan kurtulmak kolay değildir. O halde, her zamandan çok şimdi onu sıkıştırmanın tam zamanıdır.

Theaitetos — Haklısın.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Yabancı — Öyleyse, önce durup bir soluk alalım. Bu du- d
rak anında, aynı zamanda, sofistin bize kaç türlü göründüğünün bir dökümünü yapalım. Yanılmıyorsam, o ilkin, zengin delikanlılar peşinde koşan, kazanç düşkünü bir avcı olarak görünmüştü.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — İkinci durumda ruha ilişkin bilgi hazineleri satan toptancı tecimer olarak.

Theaitetos — Ta kendisi.

Yabancı — Ama üçüncü durumda ise o, aynı şeyleri sa-
tan perakendeci tecimer olarak görünmüştü.

Theaitetos — Evet ve de dördüncü durumda biz onu kendi ürettiği bilgilerin satıcısı olarak gördük.

Yabancı — Doğru anımsadın. Ben de onun beşinci öz-belirlenimini anımsamayı denemek istiyorum. O, söze yönelik
e yarışma sanatında bir savaşçı idi; dahası tartışma sanatını kendinden bir parça olarak görüyordu.

Theaitetos — Öyleydi.

Yabancı — Altıncı belirlenim, gerçi ikircikli idi ama, yine de biz onu, gerçek bilgiye engel olan kanılarla ilgili ruh temizleyicisi yerine koymuştuk.

Theaitetos — Bu çok doğru.

232 a *Yabancı* — Farkında mısın: Bir kimse, birçok şeyde uzman görünecek, ama yalnızca tek bir sanatı gösteren bir adı taşıyacak. Böyle bir durum onun için doğru olabilir mi? Daha açıktır ki, herhangi bir sanatı yaparken konuyu o denli çok çeşitli biçimde ortaya koyan bir kimse, tüm bu çeşitli bilgilerin onsuz olunamaz ortak noktasını bulup çıkarma gücünde değilse, bundan dolayı bu bilgilere sahip olan o kişi bir ad yerine birçok adla adlandırılır.

Theaitetos — Gerçekte durum öyle görünüyor.

YİRMİNCİ BÖLÜM

b *Yabancı* — Öyleyse, kendi araştırmamızda da dikkatsizlikten doğacak benzeri şeylerle karşılaşmaktan kendimizi koruyalım. Sofiste tanıklık eden işaretlerden birini yeniden ortaya koyalım. Çünkü bir işaret var ki, bana, onun için özellikle karakteristik görünüyor[9].

Theaitetos — Hangisi?

Yabancı — Biz onu çelişme sanatında[10] bir usta diye adlandırmamış mıydık?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Dahası, onun, başkaları açısından bu sanatın bir öğretmeni[11] olduğunu da öne sürmüştük.

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Öyleyse, bu insanların öğrettiklerini öne sürdükleri çelişme sanatıyla ilgili olan konuya iyice bir bakalım.
c Ama bu incelemede kalkış noktamız şu olmalı: Büyük ölçüde gizli olan Tanrısal şeyler[12] öncelikle nasıldırlar? Bu kişiler, öğ-

rencilerini bu alanda çelişme sanatı uzmanı yapmayı biliyorlar mı?

Theaitetos — Hiç değilse, bunu yaptıkları söyleniyor.

Yabancı — Yerle gökte ve bunlara ilişkin her şeyde ortaya çıkabilecek konular hakkında ne öğretiyorlar?

Theaitetos — Burada da kendi bildiklerini okuyorlar.

Yabancı — Ama, kendi özel toplantılarında, Oluş ve Varlık hakkında yaptıkları genel açıklamalarına gelince: Çok iyi biliniyor ki, çeliştirmede yalnızca hazır cevap olmakla kalmıyorlar, aynı zamanda bu becerilerini başkalarına da öğretmeyi biliyorlar, değil mi?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Yasalar ve devlet sorunlarına gelince, bu konuda da öğrencilerini tartışma sanatı ustası yapacaklarına dair onlara söz vermiyorlar mı? d

Theaitetos — Elbette. Çünkü, eğer bu sözü vermeselerdi, genellikle hiç kimse kendini onların eğitimine bırakmazdı.

Yabancı — Sanatların tümü, ya da bir teki bile söz konusu olduğunda, her bir sanat ustasına karşı yöneltilen karşı-çıkışlar, herkese açık kitaplıklarda gözler önündedir. İsteyen herkes bu konuda bilgi edinebilir.

Theaitetos — Bununla, Protagoras'ın[13] güreş ve diğer sanatlar üstüne yazdıklarına işaret etmek istiyor olmalısın. e

Yabancı — Hem daha başka birçoklarının yazılarına da, sevgili dostum... Ama buna göre, çelişme sanatının, özü bakımından, kendini her konuda ve herkesle her an tartışmaya hazır hissetme yetisi olduğu görünmüyor mu?

Theaitetos — En azından onun, bundan büsbütün ayrı bir şey olduğu söylenemez.

Yabancı — Tanrılar aşkına söyle yavrucuğum, sen bunu olası buluyor musun? Bunu görmek için, belki de siz gençlerin gözleri daha keskindir; bizim gözlerimiz ne de olsa artık zayıflamıştır[14].

Theaitetos — Olası mı? Nedir o, olası olacak ve de görülecek olan? Doğrusu ya, sorunu hiç anlamadım. 233 a

Yabancı — Kim olursa olsun bir insanın her şeyi bilmesinin[15] olası olup olmadığı.

Theaitetos — Sevgili dostum, ey yabancı! Bu olabilseydi eğer, gerçekten biz insanlar mutlu bir soy olurduk.

Yabancı — O halde, bir şeyi bilmeyen birinin, o şeyi bilenin karşısına herhangi sert bir karşıt savla çıkması düşünülebilir mi?

Theaitetos — Düşünülemez.

Yabancı — O halde, sofistik becerinin şaşılası gücü aslında nedir?

Theaitetos — Bununla neyi göz önünde bulunduruyorsun?

b *Yabancı* — Şu soruyu: Bu adamlar, kendilerinin her konuda her şeyi bildikleri sanısını, her yerde gençlere vermeyi nasıl başarabiliyorlar? Çünkü apaçıktır ki, eğer onlar, ne gerçekten tartışma sanatında usta olmasalardı, ne de gençlere böyle görünmeselerdi, ya da tartışma sanatındaki tüm hünerleri, onların gerçekten akıllı adamlar olduklarını göstermeye yetmeseydi, o zaman, senin dediğin gibi[16], hiç kimse, bu becerilerini öğrenmek için onlara hiçbir ücret vermeye yanaşmazdı.

Theaitetos — Kuşkusuz vermezdi.

Yabancı — Demek, hepsi de gönüllü.

Theaitetos — Hem de çok.

c *Yabancı* — Sofistlerin üzerinde tartıştıkları konularda gerçekten bilgili olduklarını sanıyorlar da ondan.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Ama bizce, sofistler bunu her konuda yapıyorlar, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Öyleyse onlar öğrencilerinin gözünde her şeyi bilendirler, öyle mi?

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — Gerçekte öyle olmadıkları halde. Çünkü bunun olanaksız olduğu ortaya çıkmıştı.

Theaitetos — Evet, büsbütün olanaksızdı.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Böylece de, sofistin sahip olduğu her şeyin bilgisinin, bir tür sözde-bilgi olduğu, gerçek bilgi olmadığı, aynı zamanda ortaya çıkıyor.

d *Theaitetos* — Hiç kuşku yok. Üstelik, bu bağlamda söylenebilecek en doğru söz de bu şimdi söylenen olsa gerektir.

Yabancı — O halde, sorunu, ona uygun bir örnekle daha açık bir biçimde ortaya koyalım.

Theaitetos — Nasıl bir örnekle?

Yabancı — Şöyle. Ama yoğun bir dikkatle sorularıma doğru yanıtlar vererek beni izle!

Theaitetos — Peki, tamam. Örnek ne idi?

Yabancı — Bir tek sanatın yardımıyla muhakkak her şeyi, ama yalnız söylemek ve çürütmek ile yetinmeyip, aynı zamanda ortaya koymayı ve yapmayı öne süren biri...

Theaitetos — Her şey'den neyi anlıyorsun? c

Yabancı — Şimdi söylediklerimi anlamak sana ters geldi. Çünkü 'muhakkak her şey' sözünü doğru bulmuyor görünüyorsun.

Theaitetos — Evet, öyle.

Yabancı — Seni ve beni ve bizden başka tüm diğer canlı varlıkları ve ağaçları bu 'herşey'in içine katıyorum.

Theaitetos — Bu ne demek?

Yabancı — Beni, seni ve tüm diğer varlıkları meydana getireceğini öne süren biri...

Theaitetos — Bu 'meydana getirme'den neyi anlıyorsun? Bundan, çiftçi gibi birini amaçladığın apaçık ortada. Çünkü 234 a sen, söz konusu olanı, tüm canlı varlıkların bir yapıcısı olarak da adlandırmıştın.

Yabancı — Çok doğru. Üstelik o, denizi, göğü, tanrıları ve geri kalan her şeyi yapandır. Doğrusu bu ya, bütün bunları o çarçabuk yapar ve onları inanılmayacak kadar ucuz bir fiyata parça parça satar.

Theaitetos — Şaka yapıyor olmalısın.

Yabancı — Eğer bir kimse, her şeyi bildiğini ve bunu az bir ücretle ve kısa zamanda bir başkasına öğretebileceğini öne sürerse, bunun şaka olması gerekmez mi?

Theaitetos — Evet, her ne durumda olursa olsun, öyle.

Yabancı — Öykünme sanatından[17] daha yüksek ya da daha latif bir şaka sanatı var mıdır? b

Theaitetos — Kuşkusuz yoktur. Çünkü o çok sık ortaya çıkan bir olgudur. Eğer şöyle demem olası ise: o en çok çeşitli olandır.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Yabancı — O halde, tek bir sanatla her şeyi meydana getirmeye gücü yettiğini sanan bir kimse, bize göre açıkça görülüyor ki o, gerçek nesneleri değil, tersine bunların yalnızca kopyalarını yapar. Öykünme sanatı (resim sanatı) yoluyla bu meydana getirme sayesinde eğitilmemiş gençlerin gözünde o, böyle görünür. O, bu gençlere kendi resim sanatını uzaktan gösterir. Ve o yukarda kendisine atfedilen her şeyi sanki yapmaya gücü yettiği izlenimini hiç zahmet çekmeden bu gençlerde bırakır.

c *Theaitetos* — Elbette.

Yabancı — O halde bunu o, nasıl yapar? Nesnelerin gerçekliğini henüz tümüyle bilmeyen gençlerin kulaklarına sözler doldurarak. Sözcüklerden yapılmış mümkün olan tüm resimleri ortaya koyarak onları aldatan, söylenenlerin sanki gerçekmiş gibi ve konuşanın sanki her durumda her şeyi bilen biriymiş gibi görüntüsünü veren bir sanatın var olduğunu beklememiz gerekmez mi?

d *Theaitetos* — Diğer sanatlar yanında neden böyle bir sanat da olmasın!

Yabancı — Ey Theaitetos! O halde çoğu dinleyiciler, eğer zaman geçtikçe ve onlar yaşça ilerledikçe katı gerçekle karşılaştıklarında ve kesinlikle iki anlamı olmayan gerçek nesnelerle temas ettiklerinde edindikleri dertlerin acı deneyimiyle, onların daha önceki tasarımlarının temelden yıkıldığını söylemekten hiç kaçınabilir miyiz? Böylece onlara, büyük olan küçük, kolay olan zor görünecek; onların hepsinin de kendilerie ne göre söylenmiş hayali sözler konusunda gerçekliğin zorlayıcı gücü ağır basacaktır, öyle değil mi?

Theaitetos — Ben yaşta birinin bir yargıya varabildiği kadar, evet. Ama öyle sanıyorum ki ben, henüz gerçek nesneleri tanımaktan uzakta olan biriyim.

Yabancı — Bunun için burada bizler, şimdi seni acı deneyimlerden kurtararak gerçek şeylerin yanına götürmeyi de-
235 a nemek istiyoruz. İmdi sen bana şu şeyler üzerine sofistle ilgili bilgi ver bakalım: Onun, gerçeğin bir kopyacısı olarak soytarılar sınıfına ait olduğu henüz bütünüyle anlaşılmadı mı? Ya da, onun çelişme yoluyla karşı koyabilir göründüğü bütün bu şeyler bakımından gerçek bir bilgiye sahip olup olmadığını henüz bilmiyor muyuz?

Theaitetos — Ne denli güzel olurdu, ey yabancı! Ama hayır, yukarda söylenenlere göre iyice anlaşılmıştır ki o, uğraşları şaka yapma olan sayısız insanlardan biridir.

Yabancı — O halde onu bir hokkabaz, bir şarlatan ve bir kopyacı olarak görmek gerekir.

Theaitetos — Kuşkusuz.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — Hadi şimdi bu avı[18] elimizden kaçırmayalım; çünkü onu ağımıza soktuk, herhalde ağdan yakasını kurtaramayacaktır. b

Theaitetos — Nasıl yani?

Yabancı — Kabul edilmelidir ki o, büyücüler türünden biridir.

Theaitetos — Burada seninle tamamen aynı kanıdayım.

Yabancı — O halde, hayal yapan sanatın bir bölümlenmesine hemen girişmek konusunda anlaşmış bulunuyoruz. Eğer onun alanına girişimizde, sofist, bize ilk adımımızda karşı koyarsa, onu orada etkin olan kralın buyruğuna uyarak sıkıca c yakalamak üzere krala teslim etmek ve avı krala göstermek gerek[19]. O, herhangi bir şekilde, öykünme sanatının daha sonraki kısımlarına girip sinerse, izinin sürdürülmesi ve ona sığınacak yeri veren bu kısmın da daima yeniden bölümlenmesi gerekir; ta ki o, bizim egemenliğimize girene dek. Öyleki o, hiçbir durumda, keza nesnelerin herhangi bir türünde, tek tek şeylerde olduğu gibi bütünde de böylesine ardı sıra gidilmekten kurtulmakla öğünemesin.

Theaitetos — İyi söyledin. Tutmamız gereken yol budur.

Yabancı — Şimdiye kadar ki bölümleme yöntemi uyarınca d şimdi de öykünme sanatının iki tarzı olduğunu bildiğimi sanıyorum. Ama arananın, bu ikisinden hangisine ait olduğunu, eğer yanılmıyorsam, henüz tümüyle şimdi ortaya çıkarmış değilim.

Theaitetos — İlkin söyle ve bildir bize, kastettiğin bu iki tarzın neler olduklarını!

Yabancı — Bana öyle görünüyor ki, bütünün birinci bölümü kopya sanatıdır; kopya sanatı da şundan ibarettir: Örneğin kopya ile orantısı uzunluğa, genişliğe ve derinliğe göre alınır ve bunun dışında her kısma, ona uygun gelen doğal e renkler sürülür.

Theaitetos — Nasıl? Tüm öykünmeciler böyle yapmaz mı?

Yabancı — Hayır. En azından ister plastikte olsun ister resim sanatında olsun büyük boyutlu bir sanat yapıtı yapanlar böyle davranmaz. Çünkü eğer onlar, kopyası yapılmış güzel objelerin gerçek orantısını yeniden vermek isteselerdi, senin de bildiğin gibi, yukardaki kısımlar çok küçük, aşağıdaki
236 a kısımlar çok büyük görünecektir; çünkü biz birincisine uzaktan ikincisine yakından bakarız[20].

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Bundan ötürü bu sanatçılar gerçeği bir yana bırakır ve yapıtlarını gerçek orantıya göre yapmazlar, ama onlar güzel görünürler, öyle değil mi?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — O halde bu yapıtların örneğe olabildiğince benzer bir biçimde öykünenine kopya denmez mi?

Theaitetos — Evet, denir.

b *Yabancı* — İmdi, öykünme sanatının söz konusu bölümü, yukarda adı geçenle, yani kopya sanatıyla gösterilmesi gerekmez mi?

Theaitetos — Gerekir.

Yabancı — O halde yolumuzu sürdürelim. Doğal olmayan kalkış noktasından bakmaktan ötürü güzel görünen bir resmi nasıl adlandıracağız? Ama eğer, tamamen kendi asıllarının büyüklüğünde resim yapıtları yapma olanağı istense, ona bakan için bir kez bile olsa, bu kopyaların asıllarıyla aynı olması gerekmez mi? Aynı göründüğü halde, aynı olmayan şey için 'görüntü-resim' adı uygun değil midir?

Theaitetos — Elbette uygundur.

Yabancı — Çok genel olan bu tarz, yalnız resim sanatın-
c da değil, tüm öykünme sanatlarında da yok mudur?

Theaitetos — Kuşkusuz vardır.

Yabancı — Bir görüntü resmi olduğu halde hiçbir kopyayı yapmayan sanat için, 'görüntü yapan sanat' en doğru ad olmaz mıydı?

Theaitetos — Elbette olurdu.

Yabancı — O halde, bana kalırsa resim yapan sanatın iki tarzı var: Kopya eden ve görüntü yapan.

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Daha önce ikircikli olduğum konuya, yani sofistin bu iki tarzdan hangisine ait olduğuna gelince, daima açık

bir bilgi edinemiyorum. Doğrusu o, bilinmesi güç harika bir adamdır. İşte bu kez de kendine saklanacak bir yer buldu. Onu izlemek neredeyse olanaksız. d

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Yabancı — Bu kabulün, şeyin gerçek bilgisinden mi kaynaklanıyor, yoksa böyle bir sohbetten doğan alışkanlık itici bir güç gibi, şimdi seni konuyu gözden geçirmeden bir yana atmaya razı mı etti?

Theaitetos — Bu konuda sen ne düşünüyorsun, sözlerin neye dayanıyor?

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — Ey mutlu dostum! Biz, güç görünen bir araştırmanın gerçekten tam ortasındayız. Çünkü bu 'betimleme' ve de 'varlık' olmama ve bu 'bir şey söyleme ama gerçeği söylememe', bütün bunlar, önceden olduğu gibi şimdi de güçlüğün yoğunluğundan ileri gelir. Çünkü düşünülmesi gerekir ki, bir kimse, gerçek olmayan deyim ve tasarımların olanağını, kendi kendisiyle çelişen bu tümcenin doğrudan doğruya deyimlenmesi yoluyla bir karışıklığa meydan vermeksizin iddia edebilseydi ey Theaitetos, bu, ortaya konması güç bir soru olurdu. e 237 a

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Bu sav, Var-olmayan'ın var olduğu[21] biçimindeki cüretli bir varsayıma dayanır. Çünkü, gerçek-olmayan'ın varlığını açıklayacak başka bir yol yoktur. Behey çocuk! Biz daha çok küçükken, büyük Parmenides[22], hiç durmaksızın hep yeniden, şu şiirinde söyleneni düşünülebilir her biçimde bize pekitmişti:

«Hakkından gelinemez hiç şu var-olmayanın var olduğunun
Sen bu araştırma yolundan uzak tut düşünceni»[23].

Bu sav, yalnızca onun (Parmenides'in) tanıtladığı bir sav olarak kalmaz. Her şeyden önce eğer insan onu doğru bir biçimde ele alırsa, savın kendisinin, kendini açıkça anlatmakta olduğunu görür. Eğer buna karşı bir diyeceğin yoksa ilkin hedefimizi saptayalım. b

Theaitetos — Bana göre hava hoş. Nasıl istersen öyle olsun. Araştırmaya, araştırma yolunun nasıl olacağına gelince, bu yolu sen kendin açacaksın ve beni de bu yolda yürüteceksin.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Evet, öyleyse sorunu kavramak zorundayız. Söyle bana: Mutlak var-olmayan'ı (hiçlik'i) herhangi bir biçimde deyimlemeye yeltenebilir miyiz?

Theaitetos — Niçin yeltenmeyelim?

Yabancı — Eğer, dinleyicilerimizden biri kavga-dövüş ve-
c ya yarı şaka bir biçimde değil de, tersine tüm ciddiliğiyle ve hassas bir ölçüp biçmeyle 'var-olmayan'ın geçerliliğiyle ilgi kurarak soruyu yanıtlayacak olursa, bizim kanımıza göre konu (obje); onun bakımından ise, onun ilgi kurduğu ve soru sorana bildireceği koşullar neler olurdu?

Theaitetos — Güç bir soru. Bu genç halimle beni şaşkına çevirdi.

Yabancı — Ama en azından şurası açıktır ki, Varolmayan, var olan bir şeyle ilgi içine giremez.

Theaitetos — Evet, bu büsbütün olanaksızdır.

Yabancı — İmdi, ne var olanla ne de herhangi bir şeyle ilgi kurmayan bir kimse haksız sayılmaz mı?

Theaitetos — Neden?

d *Yabancı* — Bu 'bir şey' de bizce biliniyor. Öyle-ki, biz daima varolan bir şeyle ilgi kurarız. Çünkü salt kendisi için yalnızca konuşmada kullanılmış, sanki çıplak ve bütün varolan'dan bağları koparılmış olan olanaksızdır, değil mi?

Theaitetos — Evet olanaksızdır.

Yabancı — Senin bu kabulün, "bir şey söyleyen, zorunlu olarak herhangi 'bir'i söyler" düşüncesinin bir sonucu mudur?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Çünkü bir şey birlik'i gösterir, 'iki olan' ikiliği, 'hangiler'de çokluğu.

Theaitetos — Elbette.

e *Yabancı* — Ama bir şeyi söylemeyen, zorunlu olarak genellikle hiçliği söylemek zorundadır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Böyle bir kimsenin konuşmasına karşın hiçbir şey söylemediğini bir kez bile olsun kabul edemeyiz, tersine daha çok şunu söylememiz gerekir: Varolmayan hakkında kim, sözle bir şey bildirmeyi deniyorsa, o, genellikle hiçbir şey söylemez.

Theaitetos — Böylece araştırma, güçlüğün tepe noktasına varmış oldu.

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Yabancı — Daha dur, henüz işin üstesinden gelmiş değiliz. Çünkü daha zorluklar vardır. Ama en büyüğünü ve en esaslısını şimdi açıklamış olduk. Çünkü o, araştırmanın kendine özgü temeliyle ilgilidir. 238 a

Theaitetos — Niçin? Gecikmeksizin söyle!

Yabancı — Bir başka var-olan, varolan'a katılabilir, değil mi?

Theaitetos — Kendiliğinden anlaşılır bir şey bu.

Yabancı — Ama, varolmayan'la herhangi bir zamanda var olan bir şeyin bağıntılı olduğunu açıklamak isteyebilir miyiz?

Theaitetos — Bu olası değil.

Yabancı — İmdi, sayıların bütün türünü varolan'dan sayabilir miyiz?

Theaitetos — Sayı da olsa genellikle herhangi bir şey varolan olarak ortaya konulmalıdır. b

Yabancı — O halde, ister çokluğu ister birliği gösteren bir sayıyı varolmayan'la ilgi içine sokmak isteyen her deneme kötü bir şey olacaktır.

Theaitetos — En azından bizim araştırmamızın tanıtladığına göre böyle bir deneme boşa çıkacaktır.

Yabancı — Öyleyse, var olmayan şeyleri ya da varolmayan'ı, sayı olmaksızın, ne ağızla söylemek ne de genellikle yalnızca düşünceyle kavramak nasıl mümkün olsun?

Theaitetos — Bunu bana daha etraflıca açıklamalısın.

Yabancı — Biz 'var olmayan şeyler' dediğimizde onlara bir çokluğu mu katmayı deniyoruz? c

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Ama biz 'var-olmayan' dediğimizde burada bir birlikten söz etmiyor muyuz?

Theaitetos — Hiç kuşkuya yer yok.

Yabancı — Ama biz yine de uygun olmayan ve doğru olmayan bir şeyi, yani var olanla var olmayanı birbirleriyle bağlamayı denemeyi bildirmiş oluyoruz.

Theaitetos — Çok doğru söyledin.

Yabancı — O halde, yanlışa düşmeksizin varolmayan'ın kendisini deyimlemeye veya ondan söz etmeye veya onu düşünmeye olanak olmadığını kavrıyor musun? Demek ki o, dü-

şünülemeyen, söylenemeyen, deyimlenemeyen ve anlamı olmayan bir şeydir, değil mi?

Theaitetos — Kuşkusuz.

d *Yabancı* — O halde demin 'en büyük güçlük açıklandı' dediğimizde[24] haksızmışım, öyle değil mi?

Theaitetos — Nasıl? Henüz söylemediğin bir başka daha büyük bir güçlük mü var karşımızda?

Yabancı — Nasıl görmezsin sen ey harika çocuk! Şimdi söylenende, varolmayan'ın çelişkiyi de en büyük güçlüğün içine karıştırdığı deyimlenmiştir. Böyle bir şeyi deneyen kendi kendisiyle çelişmek zorundadır, öyle değil mi?

Theaitetos — Bununla neyi anlıyorsun? Daha açık anlatsana!

Yabancı — Benden, daha büyük açıklık bulmayı umamaz-

e sın. Çünkü ben, varolmayan'm ne birliğine ne de çokluğa katılacağını varsaymıştım. Fakat buna karşın biraz önce ve şimdi de ondan bir birlik olarak söz ediyorum. Çünkü ben 'varolmayan' diyorum. Elbette beni anlıyorsundur.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Biraz önce ondan, deyimlenmeyen, söylenemeyen ve anlamı olmayan bir şey diye söz etmiştik. İzliyorsun değil mi?

Theaitetos — Evet, yapabildiğim kadar.

Yabancı — Ona varlık katmayı denersem önceki sözlerim-

239 a le çelişkiye düşmez miyim?

Theaitetos — Apaçık.

Yabancı — Dahası 'dir'i onun için kullanmakla, ondan bir birlik olarak söz etmeyi denemiş olurum.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Eğer ben, onu anlamı olmayan, söylenemeyen ve deyimlenemeyen diye adlandırmışsam, o zaman ondan, o sanki bir şeymiş gibi söz etmiş olurum.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Eğer başkaca bir şey doğru olmayan bir biçimde söylenmek istenmez, ama o, zorunluca ne bir şey olarak, ne de çok şey olarak belirlenir ve de yalnızca o olarak gösterilse bile, biz yine de onu açıklamış oluruz. Çünkü o, bu belirlemeye göre de artık birlik kavramı altına sokulmuş olacaktır.

Theaitetos — Evet, elbette.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Öyleyse, şimdi benden beklenen ne olacaktır? b
Çok zaman olduğu gibi şimdi de, varolmayan'ın çelişikliği yüzünden, benim yenilgim açıkça yeniden ortaya çıkıyor. O halde, söylenmiş olduğu gibi, benim açıklamalarımdan, varolmayan'ın bizce deyimlemelerinin hiçbir haklılığını umutla bekleyemeyiz. Ama pekâlâ onu sende arayabiliriz. Hadi, henüz taze iken işbaşına!

Theaitetos — Bunu ben nasıl anlayacağım?

Yabancı — Sen daha çok gençsin, hadi ileri! Tüm gücünü topla! Yiğit ve yürekli olup, varlığı ya da tekili veya çoğulu varolmayan'la bağlamayı, daha doğru bir deyişle bu konuda br şey söylemeyi dene!

Theaitetos — Eğer seni böyle bir çekingenlik içinde gö- c
rür ve buna karşın kendim denemeye kalkışmak istersem, doğrusu bu zorlu ve anlamsız bir atılganlık olurdu.

Yabancı — Peki oldu. Ne seni ne de beni göz önüne almayalım. Bunu yapabilecek bir kimse bize kendini göstermediği sürece biz, sofistin eşi olmayan bir kurnazlıkla, bütün bütüne girilemeyen bir yere kendini sakladığı savında kalmak zorundayız.

Theaitetos — Evet, doğrusu bu.

Yabancı — Eğer biz onu, görüntü-tasvirsel sanatın bir tarzının temsilcisi olarak gösterirsek[25], o bizim bu diyalektik d
yöntemimizi kolayca bize karşı kullanacak ve araştırmamızın sonuçlarını tersine çevirecektir. Eğer biz onu bir tasvir yapıcısı diye adlandırırsak, o zaman o, bizim tasvirden genellikle neyi anladığımız sorusunu bize yöneltir. O halde, ey Theaitetos, onun sorularına coşkuyla verilebilecek yanıtı çepeçevre görmek zorundayız.

Theaitetos — Apaçık şunlardır: Sudaki ve aynadaki resimler, dahası tablolar, heykeller ve bunun gibi başka ne varsa her şey.

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Ey Theaitetos, senin henüz hiçbir sofist gör- e
mediğin açıkça belli oluyor.

Theaitetos — Niçin?

Yabancı — Onu görseydin, o sana gözleri kapalı ya da büsbütün kör biri gibi görünecekti.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Eğer sen ona bu tarz bir yanıt verseydin, yani aynadaki görüntülerden ve heykellerden söz etseydin, bir gören için doğru olan bu yanıtla gülerek alay ederdi. Ne ay-
240 a na, ne su ne de genellikle görmeye ilişkin bir şey bilmeyecekti. Onun sana karşı öne süreceği biricik şey diyalektik soru noktasıdır.

Theaitetos — Bu da ne ola?

Yabancı — Genel kavramın esası ne olursa olsun, bu kavram bütün nesneler için geçerlidir. Bu nesneleri, durumların bütün bir dizisinin sayımı altına bir adla yerleştirmek senin hoşuna gidecek. Böylece sen, kendini her şeyin birliği olarak *Resim* deyiminin içine koyacaksın. Öyleyse bu konu üzerine kendini aydınlat ve gecikmeksizin ve geri çekilmeksizin bu adama karşı kendini savun.

Theaitetos — O halde, ey yabancı! Resmi, gerçeğin karşısında, yani bu tarzın bir ikinci-şeyi olmaktan başka nasıl anlayabiliriz?

Yabancı — Sen, 'bu tarzın bir ikinci-şeyi' dediğinde, bun-
b dan gerçek bir şeyi mi anlıyorsun, yoksa bu, 'bu tarz'a ait olması gereken bir şey midir.

Theaitetos — Hayır, tümüyle gerçek bir şey değil, ama benzeyen bir şey.

Yabancı — Gerçek bir şey'den gerçekten var olan bir şeyi mi anlıyorsun?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Nasıl yani? Gerçek-olmayan gerçek-olan'ın karşıtı mıdır?

Theaitetos — Apaçık.

Yabancı — Öyleyse, sana göre, benzeyen bir şey gerçekten varolan değildir, ama onu gerçek-olmayan başka bir şey diye adlandırıyorsan.

Theaitetos — Ama o, bir bakıma vardır.

Yabancı — Öyleyse, sana göre o, gerçekten var değildir.

Theaitetos — Hayır öyle değil, o, gerçekte yalnızca bir resimdir.

Yabancı — Demek ki o, gerçekten bir varlığa sahip olmaksızın yine de gerçekte vardır ve onu işaretlemek istediğimizde ona bir resim diyoruz.

Theaitetos — Evet, varolmayan'la varolan'ın birbirine geçtiği böyle bir bağıntı tarzı var görünüyor. Gerçekte, güç kavranır bir bağıntı bu. c

Yabancı — Evet, gerçekten güç kavranır. Demek ki sen şunu görüyorsun: Bu karşılıklı birbirine geçme suretiyle, çok başlı sofist, şimdi de, istememize karşın bizi şunu kabule zorluyor: Varolmayan bir bakıma da vardır.

Theaitetos — Evet, bunu çok açık görüyorum.

Yabancı — O halde söyle bakalım: Kendi kendimizle çelişkiye düşmeksizin onun sanatını nasıl belirleyeceğiz?

Theaitetos — Bununla ne demek istiyorsun? Burada seni tasalandıran nedir?

Yabancı — Eğer biz, o görüntü-resmiyle aldatmaca yapıyor ve onun sanatı bir yanıltma sanatıdır dersek, bununla d onun sanatının ruhumuzda yanlış tasarımları uyandırdığını söylemiş oluruz, ya da nasıl bir açıklama yapacağız?

Theaitetos — Büsbütün öyle. Çünkü başka nasıl bir açıklama olabilir ki?

Yabancı — Ama yanlış bir tasarım da varolan'ın tersini tasarlayan bir tür tasarımdır. Yoksa nasıl bir şeydir?

Theaitetos — Varolan'ın tersinin tasarımıdır.

Yabancı — Öyleyse sen, yanlış tasarımdan varolmayan'ın tasarımını mı anlıyorsun?

Theaitetos — Zorunlu olarak öyle.

Yabancı — Burada varolmayan, var olmayan olarak mı e sayılıyor, yoksa doğrudan doğruya varolmayan'a kesinlikle bir varlık mı veriliyor?

Theaitetos — Varolmayan'ın kesinlikle bir varlığa sahip olması gerektir, aksi takdirde hiç kimse dahi en küçük bir yanılgıya düşemezdi.

Yabancı — İmdi dahası var: Doğrudan doğruya varolan da, büsbütün varolmayan olarak sayılmıyor mu?

Theaitetos — Evet, sayılıyor.

Yabancı — Bu da yanılgıdır, değil mi?

Theaitetos — Evet bu da.

Yabancı — Aynı şekilde, yanlış bir sav(söz)'dan da öyle bir şey anlaşılmalıdır ki, bu, varolan'ı var olmayan olarak ve varolmayan'ı var olan olarak deyimlesin, öyle değil mi? 241 a

Theaitetos — Aksi takdirde genellikle böyle bir sava nasıl varılabilirdi?

Yabancı — Yalnızca böyle ve başka türlü değil. Fakat sofist bunu tanımayacaktır. Veya bizim şimdi üzerine anlaştığımız deyimlerin anlaşılamazlığını, söylenemezliğini, düşünülemez ve tasarlanamaz oluşunu, daha önce kabul etmiş aklı başında biri buna nasıl izin verecektir. Ey Theaitetos, sofistin ne söyleyeceğinin ayırdında mıyız?

Theaitetos — Nasıl ayırdında olmayalım? Biraz önce öne sürülenin tersini öne sürdüğümüzü o söyleyecek; böylece, tasarımlarda ve savlarda (sözlerde)ki yanılmaya bir varlık vermeyi söylemekten çekinmemiş olacağız. Çünkü biz o zaman
b varolmayan'la varolan'ı çok çeşitli tarzda birbirine zorla bağlar görünecektik. Oysa biraz önce bunun tüm-olanaksızlık olduğu konusunda anlaşmıştık.

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Yabancı — Doğru anımsadın. Ama şimdi, sofiste nasıl davranmamız gerektiğine karar verme zamanıdır. Çünkü eğer biz, onun izini burada sürmek amacıyla, onu aldatma sanatçılarının ve hokkabazların alanında gösterdiğimizde, gördüğün gibi, bir sürü karşıt savlar ve güçlükler ne denli kolayca karşımıza çıkıyor.

Theaitetos — Evet, doğru.

Yabancı — Biz, bu karşıt sav ve güçlüklerin henüz küçük
c bir bölümünü ele aldık, ama onlar sonsuzdur dense yeridir.

Theaitetos — Öyle görünüyor ki, bu gidişle sofisti yakalamak olanaksız olacak.

Yabancı — Nasıl yani? Şimdi biz, cesaretimiz kırılmış olarak sorundan vaz mı geçelim?

Theaitetos — Hayır, adamı herhangi bir tarzda yakalamak için, yalnızca en az da olsa bir gücümüz olduğu sürece, bunu yapamayız.

Yabancı — Beni bağışlayacak ve eğer biz, herhangi bir biçimde varolmayan'a ilişkin bu tümceyi çepeçevre kuşatan güçlü siperde yalnızca küçük bir gedik açsak bile, bununla yetinecek, demin söylediğin gibi memnun olacak mısın?

Theaitetos — Neden olmayayım?

d *Yabancı* — Senden daha ivedi bir dileğim var.

Theaitetos — Nedir o?

Yabancı — Bir tür baba katili olarak göründüğümde, bana bu gözle bakma![26]

Theaitetos — Ne demek istiyorsun?

Yabancı — Kendimizi savunmaktan vazgeçemeyiz. Öyleyse babamız Parmenides'in tümcesini inceden inceye deneyeceğiz ve bizi yengiye götürecek şu savı öne süreceğiz: Varolmayan bir bakıma vardır ve de tersine, varolan bir anlamda var değildir.

Theaitetos — Bu savla, diyalektik söz dövüşünde başarılı olacağımız apaçık ortada.

Yabancı — Evet, elbette. Atasözünün dediği gibi bir körün bile görebileceği kadar açık. Çünkü bu iki tümce, ne çürütüldüğü ne de onaylanmadığı sürece, yanlış savlar ya da yanlış e
tasarımlar üzerine söz etmeye hiç kimsenin hiçbir zaman gücü yetmez. Resimler veya kopyalar veya öykünmeler veya görüntü-resimler —ister bunların kendisiyle ilgili olsun ya da bunlarla ilgili olan sanatlarla ilgili olsun hiç önemi yok— üzerine insan gülünç olmaksızın konuşamaz. Öyle ki insan zorla kendini, kendi kendisiyle çelişkiye düşmüş görür.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — Bundan ötürü şimdi biz, babamızın sözüne kar- 242 a
şı koymak yürekliliğini göstermeliyiz ya da eğer apaçık bir korkaklık bu girişimi engellerse, o zaman sorundan tümüyle vazgeçmemiz gerek.

Theaitetos — Hayır, hiçbir şey bizi bundan alıkoyamaz.

Yabancı — Öyleyse senden üçüncü bir ricada daha bulunmak istiyorum[27].

Theaitetos — Söyle bakalım.

Yabancı — Böyle bir çelişki karşısında ben kendimi hep yüreksiz hissetmiş olacağımı biraz önce[28] de kısaca söylemiştim. Şimdi de durum aynı.

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — Söylediklerim beni korkutuyor. Kaşla göz arasında öncekinin tersini öne sürüverirsem beni çılgının biri gibi görebilirsin. Çünkü, eğer başarılı olabilirsek, tümceyi çürüt- b
me işine girişmek istememiz senin hoşuna gider.

Theaitetos — Bu konuda tümüyle gönlün rahat olsun. Öyleyse, hadi ileri! Seni ben asla saçma sapan konuşan biri olarak görmeyeceğim, yeter ki sen çürütmeni yap ve tanıtla.

OTUZUNCU BÖLÜM

Yabancı — Peki, dediğin gibi olsun. Fakat böylesine tehlikeli bir araştırma için kalkış noktası ne olacak? Yavrucuğum! Sanırım, konunun kendi doğası bizi aşağıdaki yolu izlemeye zorlar.

Theaitetos — Hangi yolu?

Yabancı — İlkin, görünürde tümüyle apaçık olan şeyi bir
c denemeye tabi tutalım, yoksa gerçekten bu konudaki görüşümüz açık olmadığı halde, tümüyle apaçık bir görüşümüz varmış gibi hemencecik kolayca birbiriyle uzlaşmaz.

Theaitetos — Bu konuda düşündüklerini daha açık bir biçimde ortaya koy!

Yabancı — Bana öyle geliyor ki, bizim Parmenides ve onun gibi varolan'ı sayıları ve nelikleri bakımından yargılamaya yeltenenlerin tümü biraz aşırı davranıyor olmalılar.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Bana öyle görünüyor ki onların her biri bize
d bir türlü masal anlatıyor, tıpkı çocukluğumuzda olduğu gibi. Onlardan biri varolan'ın üç olduğunu söylüyor. Bunların bazısı zaman zaman birbiriyle savaşa tutuşurlar. Ama sonra da yeniden sevişirler, öyleki aralarında evlenirler, birbirlerini döllerler ve çocuklarını yetiştirip büyütürler. Bir başkası ise, varlığın yalnızca iki olduğunu söylüyor: Yaş ile kuru veya sıcak ile soğuk. Sonra bunları giydirip kuşandırıp evlendiriyor. Bizde çıkan Elea Okulu'ndan, Ksenophanes[29]'den ya da daha eskiden beri yapılagelen masalımsı açıklamalarda, genellikle nesnelerin hepsi diye adlandırılanın yalnızca bir şey olduğu kabul edilir. Ama daha sonra, Ionyalı ya da Sicilyalı[30] Musa'lar,
e en sağlam yolun ikisini birleştirmek olduğu düşüncesine vardılar. Yani varolan, hemçok hem bir'dir ve düşmanlıkla dostluk birbirine bağlıdır. Çünkü ayrılan daima yeniden birleşir. İşte böyle diyor o yaman Musa'lar. Ama daha yumuşak başlı olanları da, her zaman böyle olması gereken bu yasayı gör-
243 a mezden gelip, herşey'in, sıra ile, bazen bir olduğunu, Afrodit'in gücü (yani sevi) sayesinde birbirleriyle dost olduğunu, bazen de yeniden çok olduğunu, kavga diye adlandırdıkları şey yüzünden birbiriyle düşman olduklarını öne sürüyorlar. Bununla birlikte onlardan birinin doğru mu, yanlış mı söyleyip

söylemediğini ayrımlamak güçtür. Öyle görünüyor ki, bu denli ünlü ve değerli eski adamlarla böylesine önemli sorular üzerinde tartışmak için biraz da olsa yer vardır. Şunu söylemenin bir sakıncası yok.

Theaitetos — Neyi?

Yabancı — Şunu: Onlar, bizi, büyük çoğunluğu çok az göz önüne alırlardı. Bizim kafamızın yetişemeyeceği kadar yukardan konuşurlardı. Çünkü açıklamalarında, onları izleyip izleyemeyeceğimize veya onlara katılıp katılmayacağımıza hiç aldırmadan her biri kendi konusunu bitirmiş oluyor. b

Theaitetos — Bununla ne demek istiyorsun?

Yabancı — Eğer onlardan biri bize, çok veya bir veya iki vardır veya var olmuştur veya var olacaktır, ya da sıcak soğuk'la karışmıştır savıyla gelse ve bu sırada o, ayrılmaları ve birleşmeleri yeniden başka yönde var saysa, sevgili Theaitetos, tanrılar aşkına, burada sözcüklerin her kez aldığı anlamı da anlayabilir misin? Bana gelince, daha çok gençken, şimdi bize böylesine bilmeceli görünen bu varolmayan üstüne söylenen sözleri, onların ne ile ilgili olduklarını tamı tamına anladığımı sanırdım. Ama şimdi, onları anlamakta nasıl bir şaşkınlık içine düştüğümüzü görüyorsun.

Theaitetos — Ne yazık ki öyle. c

Yabancı — Belki de, ruhumuzun sahip olduğu tasarımları bakımından, varolan karşısındaki durumumuz hiç de daha az kötü değildir. Her ikisi karşısında da kendimizi aynı durumda buluruz, ama buna karşın, söz bu konuya geldiğinde, varolan üzerine tümüyle aydınlanmış olduğumuzu ve onunla ilgili kesin bilgileri bildiğimizi, ama yalnızca diğeri (varolmayan) üzerine bilgimiz olmadığını öne süreriz.

Theaitetos — Belki.

Yabancı — Öyleyse, biraz önce sözü geçen tüm diğer belirlemeler için de aynı şey geçerlidir.

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Yabancı — İstersen, bu bir sürü diğer belirlemeleri daha sonra gözden geçirelim. Ama ilk incelememiz en önemli ve d gerçekten temelde olana ilişkin olmalıdır.

Theaitetos — Bundan neyi anlıyorsun? Doğrusu kastettiğin şey apaçık ortada: İlkin, varolan'ı, ondan söz edenlerin ona başlıca hangi anlamı verdikleri bakımından ele almak zorundayız.

Yabancı — Sorunu çok doğru kavradın Theaitetos. Bana kalırsa şimdi bizim izlememiz gereken amaca en uygun yol şudur: Sanki onlar karşımızdalar ve biz onları şu biçimde sorgulayacağız: Peki, siz hepiniz, her şeyi açıklıyoruz. Size göre herşey, sıcak ve soğuk'tur veya buna benzer herhangi bir ikiliktir. Her ikisinin de ikisinden birinin var olduklarını söyle-
e diğiniz zaman, her ikisiyle ilgili olan bu sözlerle ne demek istiyorsunuz? Bu sizin varlık'ınızdan bizim neyi düşünmemiz gerek. Bu ikiliğin yanı sıra bir üçüncü'yü, şöyle ki, size göre biz, herşey'i artık ikilik değil de üçlük olarak mı varsayacağız? Çünkü eğer siz, iki'nin bir'ini varolan olarak ortaya koyarsanız, varlık, her ikisi için aynı ölçüde geçerli olmaz, değil mi? Çünkü her iki olası durumda da onlar (iki'nin bir'leri) yalnızca bir olacaktır, iki değil.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Öyleyse siz, belki her ikisini de varolan olarak göstermek mi istiyorsunuz?

Theaitetos — Belki de.

244 a *Yabancı* — Fakat, ey dostlar, —biz böyle diyeceğiz— sizin sözlerinizle de ikilik tamamen kesinlikle birlik olacaktır.

Theaitetos — Çok doğru belirttin.

Yabancı — Böylece biz şaşkına döndüğümüzden, 'varolan' deyimini kullandığımızda bununla başlıca neyi kastettiğiniz konusunda bizi yeterince aydınlatmanız gerekir. Çünkü bu konuda sizin çoktan aydınlanmış olduğunuz apaçıktır. Buna karşın biz daha önce kuşkusuz onun varlığına inanıyorduk, ama şimdi o bizim için bir bilmece oldu. O halde bu şimdiki konu üzerine bize bilgi verilsin ki biz de boş kuruntuya kapılmayalım; sizin söylediklerinizi anladığımızı sandığımızda durum bu-
b nun tam tersi olmasın. Eğer biz onlarla böyle konuşursak ve herşey'in bir'den çok olduğunu söyleyen bunlara ve bunlar gibi tüm diğerlerine bu ricada bulunursak, saçma bir şey mi yapmış oluruz, ey delikanlı?

Theaitetos — Hiç de değil.

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Yabancı — O halde şimdi, herşey'i bir olarak belirleyenlere yönelmemiz ve onların varlık'tan başlıca neyi anladıklarını, olabildiğince, onlardan sorup öğrenmemiz gerekmez mi?

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — Öyleyse onlar şu soruyu yanıtlamalıdırlar: Yalnızca bir'in varolduğunu mu öne sürüyorsunuz? 'Evet' diyecekler, öyle değil mi?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Dahası var. Siz bir şeyi varolan diye adlandırıyorsunuz, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Bununla sizin bir'inizi kastediyorsunuz, böylece bu bir'i iki adla kaplamış oluyorsunuz, ya da nasıl? c

Theaitetos — Onların buna verecekleri yanıt ne olacak, ey yabancı?

Yabancı — Kuşkusuz, Theaitetos, bu varsayımı ortaya atan için, bu şimdiki soruya ve de ileride ortaya çıkabilecek herhangi diğer bir soruya kolay yanıt vermek olası değildir.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Bir yandan, eğer genellikle yalnızca bir kabul ediliyorsa, doğrusu o zaman iki adlı varlık'ı tanımak gülünç olur.

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — Öte yandan, herhangi bir ada varlık verme savı herhangi bir kimse tarafından sessizce onaylansa da, genellikle böyle bir şey akla uygun bir biçimde haklı çıkarılamaz. d

Theaitetos — Niçin?

Yabancı — Adları şeylerden farklı olarak kabul eden, böylelikle, iki nesneyi ortaya koymuş olmaz mı?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Ama eğer o, diğer yandan adı şeyle bir tutarsa, böylece o, ya kendini bir hiç için zorla bir ad koyan biri olarak görür ya da, eğer o, bir şey için bir ad olduğunu öne sürerse geriye yalnızca şu kalır: ad yalnızca, ad için bir addır, başka hiçbir şey değildir.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Bir'in adı olarak bir, adın bir'inden başka hiçbir şey olamaz.

Theaitetos — Buna karşı bir şey söylenemez.

Yabancı — Dahası var. Onlar, *bütün*'ü varolan bir'den ayrı olarak mı, yoksa onunla özdeş olarak mı belirleyecekler?

c *Theaitetos* — Özdeş olarak. Onlar bunu yapacaklar değil, yapıyorlar da.

Yabancı — Parmenides'in de dediği gibi:

«Her yandan, iyice tekerlek bir küre yığını gibi,
Ortadan dışa her yanda bir-ağırlıkda. Zira ne daha büyük
Ne de daha zaif olmaması zaruri burada yahut orada»[31].

Varolan bir bütün ise, bu özelliğinden ötürü de ortası ve sonu olması gerekir; ama bunun, ne olursa olsun bölümleri de vardır, değil mi?

Theaitetos — Evet.

245 a *Yabancı* — Ama bölünebilirliği olan şey, gerçi kendi özelliği bakımından, kendi bölümlerinin bütünlüğü için, hiçbir iç çelişki olmaksızın bir kavramıyla belirlenebilir ve böylece bu bağlamda herşey ve bütün olarak bir de var olabilir.

Theaitetos — Neden olmasın?

Yabancı — Ama, bir-varlık'ın bu belirlenimini özellik olarak kendinde taşıyan bu şey, olanaksız olmasına karşın mutlak bir'in kendisi olabilir mi?

Theaitetos — Bundan neyi anlıyorsun?

Yabancı — Bölünemez olmasına karşın yine de mutlak bir'in kesin kavramlarla gösterilmesi gerekir, değil mi?

Theaitetos — Kuşkusuz.

b *Yabancı* — Ama bu tarz bir bir, yani birçok bölümlerden oluşan bir bir, kesin birlik kavramıyla uyuşmaz.

Theaitetos — İyi anlıyorum.

Yabancı — O halde varolan, bir-olma'nın özelliğini kendinde taşıyan olarak, bir ve bir bütün olması bakımından mı vardır? Yoksa biz, genellikle, varolan'ın bir bütün olduğunu yadsıyacak mıyız?

Theaitetos — Beni güç bir seçim karşısında bıraktın.

Yabancı — Burada tümüyle haklısın. Çünkü varolan'ın, bir'in belli bir biçimdeki özelliğine sahip olduğu varsayılmıştı: O, açıkça, bir'le özdeş olamazdı. Demek ki herşey, bir'den daha çok olacaktır.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Bir'e katılmanın, varolan için bir bütün olmanın sonucu olmadığını, bir bütün'ün kendi başına var oldu-

ğunu varsayalım, o zaman, varolan'da varlık eksik olacaktır. c
Çünkü ayrıca varolan'dan başka bir şey de var olmuş olacaktır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Bu açıklamaya göre de varolan kendi kendinden yitiriyor ve varolan olarak var olamayacak.

Theaitetos — Öyle.

Yabancı — Eğer varolan ve bütün her biri kendisi için, kendine özgü doğalarınca belirlenirse, böylece yeniden herşey bir'den çok olacaktır.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Ama bütün'e, genellikle, hiçbir varlık verilmezse, varlık'ı varhk-olmayan üstlenecektir. Varolan'ın var olmadığı yeterli değildir; hatta varolan-birşey bile hiçbir zaman var olmuş olamaz. d

Theaitetos — Niçin?

Yabancı — Olmuş-olan daima bir bütün olarak olmuştur. Böylece eğer bütün vardan sayılmazsa, ne varlık ne de oluş varolan olarak gösterilebilir.

Theaitetos — Tümüyle doğru olduğu görünüyor.

Yabancı — Dahası, bütün-olmayan'ın herhangi bir nicelik (büyüklük), zorunlu olarak, ne denli büyük olursa olsun, buna göre bir bütün olması gerekir.

Theaitetos — Doğallıkla.

Yabancı — Varolan'ı ister iki, ister bir olarak ortaya koyan biri, karşısında sayısız güçlüklerle dolu daha binlerce nok- e
talar görecektir.

Theaitetos — Şimdiye dek ortaya konanlar bunu tanıtlamaya yeter de artar bile. Yakın ilişki içinde olma nedeniyle, daima bir şey diğer bir şeyden çıktığı için, her defasında bir sonraki savların güvenilmezliği yeni ve daha büyük güçlüklerden dolayı durmaksızın artıyor.

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — Varolan ve varolmayan üzerine tümüyle kesin bilgiler vermesini bilenleri, gerçi biz tam anlamıyla inceden inceye ele almış değiliz, ama söylenenler yeterli olsa gerektir. Bu konuda söyledikleri başka bir belirtiyi taşıyan kimseleri göz önünde bulundurmak gerek; böylece, hepsi üzerine genel bir bakış atmamız, bize, varolan'ı özü bakımından belirlemenin

246 a varolmayan'ı belirlemekten hiç de kolay olmadığını gösterecektir.

Theaitetos — O halde onlara da yönelmemiz gerek.

Yabancı — Öyleyse iyice bak! Onlar, varlık üzerine tartışırlarken birbirlerini boğazlayan gerçek bir devler savaşındalarmış gibi görünüyorlar.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Bunlardan bazıları[32], gerçek büyük kaya kütlelerini ve meşe ağaçlarını elleriyle kıskıvrak tutarak, her şeyi gökten çekip alır ve görünebilir-olmayan'dan yeryüzüne indirirler. Onlar bu suretle cisimsel olan her şeyi ele geçirmeye çalıştıkları için, ancak herhangi bir biçimde dokunulan ya da tutulan şeyin var olacağını sert ve katı bir biçimde öne sürerler. Çünkü cisim ve varlık kavramsal tanımları bakımından bir
b ve aynı şeydirler. Eğer onlardan yana olmayan biri varolan hakkında cisimsel-olmayan bir şeyi açıklarsa, onlar, o kimseyi tümüyle hiçe sayarak reddeder ve başka hiçbir şeyi duymak istemezler.

Theaitetos — Evet, senin burada sözünü ettiğin bu adamlar şeytanın ta kendisidirler. Ben de onları bazı toplantılardan tanıyorum.

Yabancı — Bunun için onların rakipleri de, yukardan, görülebilir olmayan dünyadan elde ettikleri silahlarla kendilerini çok dikkatlice savunurlar ve böylece tüm tehlikeleri göze alarak, yalnızca düşünülebilir ve cisimsel olmayan biçimleri (ide'leri) gerçek varlık sahibi yaparlar. Rakiplerinin cisimsel varlıklarını ve onların gerçek dediği şeyleri, bunlar, söz sanat-
c larındaki becerileriyle parça parça ederler ve onları bir varlık değil, tersine ancak hareket içinde kavranabilir bir oluş olarak adlandırırlar. Fakat Theaitetos, aralarındaki savaş alanı genişler, genişleyen bu alanda durmaksızın sürüp giden sonsuz bir savaş olur.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — O halde, onların kabul ettiği varlık üzerine her iki taraftan da ardı ardına hesap soralım.

Theaitetos — Bu nasıl olacak?

Yabancı — Varlığı ide'lerin yerine koyanlardan bu hesabı sormak daha kolay olacaktır. Çünkü onlar daha yumuşak huyludurlar. Ama, her şeyi zorla cisimsel-olan'a bağlayanlardan

süz etmek, belki de olanaksız denilecek kadar zordur. Sanırım d
onlara karşı şöyle bir yöntem uygulamak zorundayız.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — En iyisi, herhangi bir biçimde olanaklı olsaydı eğer, gerçek ve doğruluk konusunda onları daha iyi yapmamız gerekirdi. Bu olmazsa, onları, konuşmamızda iyileşmiş olarak gösterelim. Böylece biz, onların, şimdi olduğundan daha gerçeğe ve kurala uygun yanıtlar vermek niyetinde olduklarını kabul edelim. Çünkü daha iyilerin bir onaylaması, elbette, daha kötülerin onayından çok daha değerlidir. Ama burada bizim için doğrudan doğruya insanların kendileri bir önem taşımaz; biz yalnızca gerçeği araştırıyoruz.

Theaitetos — Tamamen doğru. e

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — Peki öyleyse, bu iyileşmiş insanların yanıtlarını sen ver ve onların sözlerine katılmamızı sağla!

Theaitetos — Öyle olması gerek.

Yabancı — Onlar, ölümlü bir canlının varlığını tanıyıp tanımadıklarını böylece söylemeleri gerekecektir.

Theaitetos — Neden söylemesinler ki!

Yabancı — Onlar, bundan canlı bir bedeni mi anlamak zorundalar?

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Böylece ruhu varolan'dan mı sayıyorlar?

Theaitetos — Evet. 247 a

Yabancı — Dahası var. Onlar, ruhu, kısmen haklı, kısmen haksız ve kısmen akıllı, kısmen akılsız diye açıklamıyorlar mı?

Theaitetos — Buna kuşku yok.

Yabancı — Onlara göre, her bir ruhun böyle bir özelliğe sahip olması durumunda burada doğruluğun, şurada bunun tersinin ortaya çıkması gerekmez mi?

Theaitetos — Evet, onlar bunu da söylerler.

Yabancı — Ama o halde onlar, bir şeyde bulunabilen ya da ondan uzak durabilen şeye, her halde bir varlık katacaklardır.

Theaitetos — Evet, bunu yaparlar.

Yabancı — Doğruluğa, bilgeliğe ve diğer erdemlerle bun- b
ların karşıtlarına ve böylece bunların ait olduğu ruha da bir

varlık verildiğinde, onlar, bununla, görülebilir, elle tutulabilir bir şey mi ya da görülebilir olmayan her şeyi mi açıklamış oluyorlar?

Theaitetos — Hemen hemen hiçbirine görülebilir demezler.

Yabancı — Böyle bir şey nasıl olur? Onlar şöyle ya da böyle cisimsel bir şeyin olduğunu öne sürmüyorlar mı?

Theaitetos — Burada onlar, her şey için aynı yanıtı artık vermiyorlar. Onlara cisimsel bir şey olarak görünen ruhtan söz ediyorlar. Ama bilgeliğe ve bu sorunun altında yatan öteki şeylere gelince, o zaman onlar bir çekingenliğe bürünüyorlar ve ne varolan'la hiçbir şeyin meydana geleceğini kabul et-
c meyi ne de her şeyin cisimsel olduğunu kesin bir dille öne sürmeyi göze alıyorlar.

Yabancı — Ey Theaitetos, bizim burada söz konusu ettiğimiz adamların iyileşmiş bir durumda oldukları apaçık ortada. Çünkü, onların içlerinde, aslen tohumdan meydana gelmiş ve topraktan çıkmış olanlar, bu noktaların hiçbiriyle ilgili olarak en azından bile olsa bir utanma göstermezler; tersine onlar, elleriyle tutamadıkları hiçbir şeyin her türlü varlık'tan uzak olduğunu ısrarla öne sürerler.

Theaitetos — Böylece, onların düşünme tarzını oldukça iyi anlatmış oldun.

Yabancı — O halde, onlara bir kez daha soralım. Eğer onlar, varolandan herhangi bir şeyi, ne denli az olsa da, cisim-
d sel olmayan bir şey olarak açıklamaya hazır iseler bile, bu yeterlidir. Çünkü onlar, az önce sözü edilen şeylerle, doğadaki öteki nesneleri bir tutmaları ve hangi bakımdan her ikisine varlık tanımaları konusundaki belirtiyi söylemek zorundadırlar. Belki de bunda güçlük çekeceklerdir. Bu sıkıntıları gerçekse, bizim bir önerimizi kabul etmeye eğilimli olmayı isteyip istemediklerini ve şu varlık açıklamasına katılıp katılmayacaklarını bir araştır bakalım.

Theaitetos — Bu nasıl bir açıklama olacak? Önce söyle de sonra onların nasıl davranacaklarını bilmeye çalışalım.

Yabancı — Öyleyse açıklıyorum: Hangi tarzda olursa olsun bir güce (olanağa) sahip olan her şey, ya herhangi diğer
e bir nesnede bir değişiklik yapar, ya da yalnızca en önemsiz nesne bile onda çok az da olsa etki bırakır. Bu yalnızca bir kerecik bile olsa, tüm bu şeyin gerçek varlığa sahip olması

için yeterlidir. Çünkü varolan hakkındaki benim bu açıklamam, gücün (olanağın) var olması durumunda bir açıklamadır.

Theaitetos — Bu durumda, şimdilik onlar, bundan daha iyi bir şey söylemeyi bilmeyeceklerinden, bunu kabul ederler.

Yabancı — İyi. Belki de, onlar da biz de, daha sonra bu konuda başka görüşe varabiliriz. Buna karşın bu kabullenme şimdilik bize yetişir. 248 a

Theaitetos — Evet, öyle.

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Öyleyse şimdi ötekilere, kavramlara (ide'lere) dost olanlara geçelim. Ama senin de onların verecekleri yanıtları bize bildirmen gerek.

Theaitetos — Anlaştık.

Yabancı — Oluş'u varlık'tan kesinlikle ayırıyorsunuz, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Size göre, biz, bedenimiz sayesinde algı aracılığıyla oluş'la ortaklık içindeyiz; ruh sayesinde de düşünme aracılığıyla gerçek varolan'la. Bu gerçek varolan, sizin savınıza göre, her bakımdan kendi kendisiyle aynıdır ve oluş'un sürekli değişimi sırasında o, daima aynı tarzda bulunur.

Theaitetos — Evet, bizim görüşümüz budur. b

Yabancı — Peki ama, siz ey tüm en seçkin kişiler! Bu 'ortaklık içinde olmak'tan neyi anlıyorsunuz? Her iki durum için bunun sizce anlamı nedir? Az önce bizim söylediğimiz olmasın?

Theaitetos — Neydi o?

Yabancı — Bir etkili olmama, etkilenme ya da etkime, birbirleriyle ilgi içinde olan nesnelerin doğurduğu herhangi bir güçten ortaya çıkar. Onlarla içli dışlı oluşum, benim için bunu olanaklı kılıyor. Buna karşın Theaitetos, belki de sen, onların bu konudaki yanıtını doğru anlamıyorsundur.

Theaitetos — Ne diyor onlar?

Yabancı — Onlar, topraktan çıkanlara karşı biraz önce c varlık'la ilgili söylediklerimizi kabul etmiyorlar.

Theaitetos — Neyi kabul etmiyorlar?

Yabancı — En önemsiz ölçüde bile olsa etkilenme ya da etkileme gücünü biz, varlığın doğru bir belirlenimi olarak gösteriyoruz, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Onların buna yanıtı şudur: Etkilemenin ve etkilenmenin bir gücü oluş'la iyice bağıntılıdır, ama bu güç, bu ikisinden birine ya da diğerine varlık'la ilgili hiçbir şey sağlamaz.

Theaitetos — Bu yanıtta bir şey var mıdır, dersin?

Yabancı — Elbette, en azından birçok şey. Ruhun bilen,
d varlık'ın da bilinen olduğu konusunda bizimle uzlaşıp uzlaşmayacaklarını onlardan daha kesin bir biçimde öğrenmek arzusunda olduğumuzu onlara söylemeliyiz.

Theaitetos — Evet, onlar bu konuda uzlaşmaya varırlar.

Yabancı — İmdi nasıl? Siz, bilen ile bilineni ne için açıklıyorsunuz? Bir etkileme veya bir etkilenme ya da her ikisi için mi? Ya da biri bir etkilenme öteki bir etkileme midir? Ya da genellikle, ikisinden hiçbirinin etkilenmede olsun, etkilemede olsun herhangi bir payı yok mudur?

Theaitetos — Kuşkusuz sonuncusu. Çünkü aksi halde onlar, daha önceki savlarıyla çelişen şeyleri söylemiş olurlar.

Yabancı — Anlıyorum: Yani onlar şunu söyleyeceklerdir:
e Eğer bilme bir etkileme ise, bundan ötürü bilinen de zorunlu olarak etkilenecektir. O halde bu önermeye göre, varlık, eğer bilgi tarafından bilinirse, tam bilindiği ölçüde de etkilenmek ve buna göre hareket etmek zorunda olacaktır. Duran bir şeyde ise bunu asla kabul edemeyiz.

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Ama, Zeus aşkı için, mutlak varlığın, gerçekte, ne hareket, ne yaşam, ne ruh, ne de kavrayıştan hiçbir pay almadığına, yani onun ne canlı olduğu ne de düşündüğüne,
249 a tersine, onurlu kutsallıkta, akıldan yoksun, devinimsiz dinginlikte durup kaldığına inanmamız nasıl beklenir?

Theaitetos — Evet yabancı, bu, düşünülebilecek en yüksek bir ödün olurdu.

Yabancı — Öyleyse, biz onun aklı olduğunu, ama yaşamı olmadığını mı söyleyeceğiz?

Theaitetos — Bunu nasıl yaparız?

Yabancı — Mutlak varlığın bir ruhu olduğunu kabul etmeksizin, bu ikisinin (akıl ile yaşamın) onda bulunduğunu mu söyleyeceğiz?

Theaitetos — Hayır. Başka hiçbir olanak yoktur.

Yabancı — Ama o, imdi, akla yaşama ve ruha sahip olabilecek ve canlılığına karşın hepten hareketsizlikte sessizce durup kalacaktır, öyle mi?

Theaitetos — Tüm bunlar, bana hepten saçma görünüyor. b

Yabancı — O halde, hareket eden ve hareket, varolan olarak tanınmalıdır.

Theaitetos — Buna karşı konulamaz.

Yabancı — Öyleyse Theaitetos, bundan şu sonuç çıkıyor: Bir yandan, eğer herşey hareketsizse, genellikle, hiçbir şeyden, akla uygun bir bilgi var olamaz.

Theaitetos — Evet, elbette.

Yabancı — Öte yandan, her şeyin değişme ve harekette olduğunu kabul edecek olursak, aynı şekilde, bu önermeye göre akla uygun bilgiyi varolan'ın alanından çıkartmış olacağız.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — 'Her bakış açısından aynı', 'aynı tarzda' ve 'aynı bakımdan, tanımlarının genellikle dinginlik olmaksızın, c sence, olanaklı olmadığı görünmüyor mu?

Theaitetos — Asla.

Yabancı — Peki nasıl? Bu tanımlamalar olmaksızın herhangi bir zaman herhangi bir yerde akla uygun bilgi var mıdır ya da var olmuş mudur? Böyle bir şeyi sen biliyor musun?

Theaitetos — Büsbütün hayır.

Yabancı — Bilginin, kavrayışın ve aklın varlığını yadsıyan ama buna karşın herhangi bir şey üzerine, herhangi bir savı, aynı tam kesinlikte yetkiyle öne süren Tin'in tüm silahlarıyla da savaşmak gerekir.

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — O halde filozof için ve savlarının bu kesinliğini her şeyin üstünde tutan için büsbütün kaçınılmaz görünen şudur: O, ne bir ya da çok kavram (ide) kabul ederek bütün'ü dinginlik olarak açıklayanlarla uzlaşır, ne de varolan'a kaçınılmaz bir hareketi verenlerin en küçük bir sesini bile d dinlemek bağışında bulunur; tersine o, tıpkı çocuk dileklerinde[33] olduğu gibi, hareketsiz olanla hareket edenin tümüne, yani varolan'a ve bütün'e her iki özelliği (hareketi ve dinginliği) katmak zorunda kalır.

Theaitetos — Çok doğru.

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Yabancı — Ne dersin? Sanki, varolan'ın doyurucu bir kavram-tanımma varmış olduğumuz izlenimi ortaya çıkmıyor mu?

Theaitetos — Tümüyle.

Yabancı — Aman Theaitetos, yine de kuşkuyu elden bırakmayalım. Çünkü yanılmıyorsam, biz şimdi ilk olarak, varlığın bilgisindeki güçlüklerin ayırdında olacağız.

e *Theaitetos* — Bundan ne anlıyorsun? Bunun anlamı nedir?

Yabancı — Anlamıyor musun, ey mutlu delikanlı! Tüm araştırma boyunca, varlık hakkında şimdi olduğu gibi, çözümü ele geçirdiğimiz kuruntusuna kapılmamızdan daha büyük bir bilgisizlik içinde kendimizi hiçbir zaman bulmamıştık.

Theaitetos — En azından ben, bu sanıya kapılmıştım. Ama ansızın, bu kendi kendimizi aldatmaya nasıl varmış olduğumuz, bana salt bir bilmece gibi geliyor.

Yabancı — O halde, haklı olarak varılmış kabullenme ge-
250 a reğince, vaktiyle bizim onlara sorduğumuz aynı soruların şimdi bize yöneltilip yöneltilemeyeceğini daha kesin bir biçimde düşün bakalım. Unutma, onlar bütün'ü sıcak ile soğuk olarak açıklıyorlardı[34].

Theaitetos — Hangi sorulardı? Anımsamama yardım et!

Yabancı — Seve seve. Vaktiyle onlara yaptığım gibi, dikkat ve özenle seni de sorguya çekerek, bunu denemeye, hem de bu sırada biraz daha ilerleme sağlamaya çalışacağım[35].

Theaitetos — Peki.

Yabancı — İyi öyleyse. Sence, hareketle dinginlik tümüyle birbirine karşıt değil midir?

Theaitetos — Kuşkusuz öyledir.

Yabancı — Her ikisini ve ikisinden her birini aynı biçimde varolan olarak açıklıyor musun?

b *Theaitetos* — Evet.

Yabancı — Onlara varlık tanıdığımız zaman her ikisine ve ikisinden her birine böylece aynı zamanda hareketi de yüklemiş olursun, değil mi?

Theaitetos — Olanaksız bu.

Yabancı — Ama sen her ikisini varolan olarak açıkladığında dinginliği de onların arasına koymuyor musun?

Theaitetos — Asla.

Yabancı — Öyleyse, senin düşüncene göre varolan, bu ikisinin yanında üçüncü bir şey olarak betimleniyor. Varolan'ın dinginlik ile hareketi birlikte kuşatmasına izin vermekle sen, varlık'la olan bu ortaklık açısından varlık'ı onların her ikisine katmış oluyorsun.

Theaitetos — Hareket ile dinginliği varlık olarak açıklarken, doğrusu biz, varolan'ı üçüncü bir şey diye göz önünde bulunduruyoruz. c

Yabancı — O halde, varolan, hareket ile durağanlığın bir toplamı değil, tersine bunlardan ayrı bir şeydir.

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Yabancı — Kendine özgü doğası bakımından varolan kendi kendisinde ne dingin ne de hareketlidir.

Theaitetos — Doğru olsa gerek.

Yabancı — O halde, bu konuda söz götürmez, güvenilir bir yargıya varmak ve böylece kendimizi aydınlatmak için düşüncenin hangi yöne çevrilmesi gerekir?

Theaitetos — Evet, hangi yöne?

Yabancı — Sanırım, nereye de baksak, her şey güçlüklerle dolu görünüyor. Çünkü bir şey eğer hareket etmiyorsa, onun d dingin olması gerekir, değil mi? Ya da öte yandan bir şey eğer hiçbir biçimde dingin değilse, onun hareket etmesi gerekmez mi? Ama şimdi varolan bize bu ikisinin dışında kalan bir şey olarak görünüyor. İmdi bu genellikle olanaklı mıdır?

Theaitetos — Olanaksızlığın hepsi budur.

Yabancı — O halde, bir de başımızdan geçen şu denemeyi anımsayalım.

Theaitetos — Hangisini?

Yabancı — 'Varolmayan'ın başlıca işaretinin nerde gösterileceğini sorduğumuz zaman, kendimizi hepten şaşkınlık içinde bulmuştuk. Anımsıyor musun?

Theaitetos — Nasıl anımsamam.

Yabancı — Ama şimdi varolan'dan dolayı içinde bulunduğumuz şaşkınlık daha mı azdır? e

Theaitetos — Bence, ey yabancı! Bu şimdiki şaşkınlık, belki de daha da büyüktür.

Yabancı — Bu güçlüklerin çözümü, onların iyice tartışılmasında bulunabilir. Ama varolan ile varolmayan bizi aynı ölçüde şaşkınlığa uğratıyorsa, onlardan biri az veya çok açıklık kazandığında, bunun diğeri için de söz konusu olacağını aynı

251 a ölçüde umabiliriz. İkisinden hiçbirini de bilemeyecek olursak, hiç olmazsa yapabildiğimiz kadarıyla araştırmayı, aynı zamanda her ikisi için yolu yordamınca bir sonuca götürmeyi isteriz.

Theaitetos — Güzel.

Yabancı — O halde, ortaya çıkan her durumda, aynı nesneye (objeye), hangi anlamda birçok yüklemler verdiğimizi anlatalım.

Theaitetos — Nasıl bir nesneye? Bir örnek ver!

OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

Yabancı — İnsandan söz ettiğimizde, ona çeşitli yüklemler veririz. Renk, biçim, büyüklük-küçüklük, kötülük ve erdem
b tasarımlarını ona yöneltiriz. Tüm bunlar ve başka binlercesiyle, onun yalnız insan olduğunu değil, aynı zamanda iyi ve sayısız yüklemleri olduğunu da demeye getiririz. Başka nesneler için de bu böyledir: Onların her birini bir şey olarak ortaya koyuyor, sonra da onu çeşitli adlarıyla çok şey olarak deyimliyoruz.

Theaitetos — Evet, öyle.

Yabancı — Bununla, yalnız gençlere değil, aynı zamanda, ileri yaşlarında eğitim görmüş yaşlılara da şatafatlı bir şölen hazırlamış olacağız. Çünkü onların her biri, çok'un bir, bir'in de çok olamayacağı biçimindeki akla gelebilecek ilk itirazı hemen yapacaklardır. Öyle görünüyor ki onlar, insana iyi deme-
c mememiz, tersine yalnızca iyiye iyi, insana da insan dememiz gerektiğini söylemekten hoşlanacaklardır. Sanırım Theaitetos, büyük bir zevkle bu şeyler üzerine atılan insanlarla sık sık karşılaşıyorsundur. Kafaca zayıflıkları yüzünden tam bir hayranlıkla bu şeylere bağlanan ve böylece tüm bilgelik tacını buldukları kuruntusuna kapılan yaşını başını almış adamlara da arada sırada rastlıyorsundur.

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — O halde, bizim sınavımız, herhangi bir zamanda varlık üzerine bir görüş ortaya atmış olanların istisnasız
d hepsini ilgilendirir. Bu görüş çok önemsiz de olabilir. Demin sözü edilenlere olduğu gibi, daha önce kendileriyle uğraşmış olduklarımıza da soru biçiminde yöneltilmiş olan şimdi söylemek istediğimiz şey de olabilir.

Theaitetos — Nedir öyleyse?

Yabancı — Ne varlığı hareket ve dinginlikle ne de genellikle herhangi bir şeyi, başka herhangi bir şeyle birleştiremeyecek miyiz? Varsayımımıza göre birleşmenin olamayacağı, karşılıklı bir ortaklığın kurulamayacağı mı söz konusu? Yoksa biz, karşılıklı bağıntıya gelebilir olarak her şeyi birleştirecek miyiz? Ya da bu bazı şeyler için geçerli, ama diğerleri için geçerli olmayacak mı? Bu seçeneklerden hangisini, Theaitetos, onlar yeğ tutarlar? Bu konuda ne söylemeliyiz? e

Theaitetos — Ben bu konuda onlar adına yanıt verecek durumda değilim.

Yabancı — Niçin yanıtını madde madde vermeye girişmiyorsun? Böyle her adımda ortaya çıkan sonuçları gözden geçirirsin.

Theaitetos — Haklısın.

Yabancı — İstersen ilkin, hiçbir şeyin, başka herhangi bir şeyle ortaklığa girmekte herhangi bir yetisi olmadığı biçimindeki varsayımı ele alalım. Buna göre, hareket ile dinginlik, varlık'la olan ortaklıklarından çıkmayacaklar mı?

Theaitetos — Kuşkusuz, evet. 252 a

Yabancı — Ama nasıl? Varlık'tan pay almadıkça onlardan biri var olabilir mi?

Theaitetos — Hayır.

Yabancı — Öyle görünüyor ki, *Bütün*'ün harekette olduğunu ve aynı şekilde bir olarak dingin durduğunu söyleyenlerin görüşü ile ve yine, kavramlar (idc'ler) bakımından varolan'ın kendi kendisiyle olan her ilgisi içinde daima aynı kaldığını açıklayanların görüşü de, bu varsayımla bir defada bir yana bırakılmış oldu. Çünkü bu kişilerin bir kısmı harekete gerçekten varolan diyerek, diğerleri de dinginliği gerçekten varolan diye açıklayarak, hepsi de böylece varlık tasarımını onlara yüklemiş olur.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Ama yine bunlar, bazen her şeyi bir araya topluyor, bazen de ayırıyorlar[36]. İster her şeyi, birlikte bir araya getirsinler, ister bir'den sayısız çokluğu yeniden ayrıştırsınlar ya da bunları belirli öğe gruplarına ayırsınlar ve yeniden bir araya getirsinler, isterse değişim içindeki bu olayların bir arada ya da art arda olduğunu söylesinler, bunun hiç önemi yok, —eğer bireşime hiçbir varlık katılmamışsa onların söylediği her şey sıfırdır, geçersizdir. b

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Dahası bu kişiler, kendi bilme yöntemleri açısından da en gülünç durumlara düşerler. Çünkü onlar, herhangi bir şeyi, bir başka şey olarak, bir başka şeyin durumuna katılması aracılığıyla göstermeye katlanmak istemezler.

c *Theaitetos* — Nasıl?

Yabancı — Onlar, 'varlık', 'olmaksızın', 'başka', 'kendinde' ve daha binlerce deyimleri her yerde kesinlikle kullanmak zorundadırlar. Onlar bu deyimlere karşı koyamazlar; konuşmalarında onların bağıntılarından kaçınamazlar. Öyleki onlar, başka deyimlerden gelecek hiçbir çelişkiyi asla gereksemezler. Denildiği gibi düşmanı, karşıtı kendi evlerinde barındırırlar. Bu düşman onların kendi içindedir, bambaşka bir yoldaştır, bir tür Eurykles[37]'dir, onların sürekli izleyicisidir.

d *Theaitetos* — Gerçekten de yerinde ve doğru bir benzetme.

Yabancı — Peki eğer her şeye birbirleriyle birleşme yetisini verecek olsaydık, ne olurdu acaba?

Theaitetos — Bunu çürütmeye benim de gücüm yeter.

Yabancı — Nasıl?

Theaitetos — Hareketle dinginlik eğer birlikte bulunsalardı, hareketin kendisi tümüyle dinginliğe dönüşecek ve sonra da dinginlik, kendiliğinden harekette olacaktı.

Yabancı — Ama, hareketin dingin durması ve dinginliğin hareket etmesi ise zorunlu nedenlerden tümüyle olanaksızdır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — O halde geriye yalnızca üçüncü olanak kalıyor.

Theaitetos — Evet.

OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

e *Yabancı* — Ama o halde, bu durumlardan biri zorunlu olarak doğru olmalıdır: Ya her şey, ya hiçbir şey, ya da bazı şeyler birbiriyle ortaklığa girmeye hazır olmalı ama geri kalan diğer şeyler buna hazır olmamalıdır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — İlk iki durum olanaksız görünüyor.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — O halde, düşünme yasalarına karşı gelmeksizin yanıt vermek isteyen herkes, bu üç durumun sonuncusunu benimseyecektir.

Theaitetos — Kesinlikle evet.

Yabancı — O halde bazı şeylerin birbiriyle bağıntı kurabilir oldukları, bazılarının da olmadıkları göz önüne alındığında, burada harflerinkine benzer bir olgu var demektir. Çünkü 253 a
harflerin de bazıları birbiriyle birleşebilir, bazıları birleşemez.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Sesli harfler, bir şerit hepsinin içinden geçmekle, öteki seslerden (sessizlerden) daha çok yarar sağlarlar. Bir sesli olmaksızın geri kalanların hiçbiri bir diğeriyle birleşemez.

Theaitetos — Evet, elbette.

Yabancı — Herkes hangi seslerin birbiriyle birleşmeye yetili olduğunu bilir mi? Yoksa bu konuda tam geçerli bilgi vermek için özel bir sanata mı gerek var?

Theaitetos — Kesinlikle böyle bir sanata gerek var.

Yabancı — Nedir bu?

Theaitetos — Dilbilgisi.

Yabancı — Ayrıca, yüksek ve alçak sesler için de böyle değil midir? Hangi seslerin birleşip, hangilerinin birleşmeye- b
ceğini doğru olarak yargılama sanatına sahip olan biri, müzikten anlayan biridir; bundan bir şey anlamayan da müziği bilmeyen biridir, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Diğer tüm sanatlarda da, bu sanatlar hakkında bilgi ve bilgisizlikle karşılaşınca bizim bu gözlemimiz yinelenir.

Theaitetos — Hiç şaşmaz.

Yabancı — Öyleyse devam. Kavramlar (cinsler, türler) da kendi ortaklıkları bakımından aynı biçimde birbirleriyle bağıntılı olduğundan burada da kesinlikle belirli bir bilime gerek vardır. Bu nedenle hangi kavramların (türlerin) birbiriyle uyuştukları, hangilerinin birbirlerini dışladıkları sorusu üzerine doğru bilgi vermek istendiğinde, bu bilime dayanılarak yargılar, olası kavram (tür) bağıntıları bakımından inceden inceye araştırılır, değil mi? Belirli temel kavramların (türlerin) tüm kavram alanını kuşatıp kuşatmadığı, yani hepsiyle bağın- c
tıya girmeye yetili olup olmadığı biçimindeki soru için de aynı şeyi yapmak gerekmez mi? Öte yandan dışlamalara (ayrılmalara) gelince, acaba burada ayrılmalara neden olan başka tümel kavramlar (cinsler, türler) mı vardır?

Theaitetos — Bu amaçlar için herhangi bir bilime değil, belki de en önemli bir bilime gerek vardır.

OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

Yabancı — Öyleyse, ey Theaitetos, bu bilime hangi adı vereceğiz? Yoksa biz, *Zeus*'un yardımıyla, bilmeden, yalnızca salt gerçek karşısında heyecanlanan özgür insanların bilimiyle mi karşı karşıya geldik; sofist ararken, ondan önce filozofu mu bulduk?

Theaitetos — Ne demek istiyorsun?

d *Yabancı* — Kavramları (türleri) doğru bir biçimde ayırmayı; ne bir ve aynı kavrama (türe) ayrı anlamları, ne de ayrı kavramlara (türlere) aynı anlamı vermemeyi, diyalektik biliminin ödevi olarak açıklamayacak mıyız?

Theaitetos — Evet, bunu diyeceğiz.

Yabancı — Buna gücü yeten kimse, *bir* kavramın (türün), kendi kendisiyle çelişen birçok kavramlar üzerine yayılması, bundan sonra, birbirinden ayrı birçok kavramın *bir* kavramca dışardan çevrelenmesi, bundan başka, *bir* kavramın diğer tüm
e kavramlarla ve de tek tek herbiriyle bağıntı kurması ve son olarak, birbirlerine büsbütün karşıt olan birçok kavramlar üzerine kendini tümüyle aydınlatır. Bu, her tek durumda ne dereceye kadar bir bağıntının bulunabildiği, ne dereceye kadar bulunamadığını kavrama uygun olarak ayırt etmeyi bilmek demektir.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — Ama sen, diyalektik uğraşını, felsefenin salt ve doğru yolunda olan kimseden başka birine vermeyeceksin.

Theaitetos — Nasıl olur da bu, başka birine verilebilir?

Yabancı — Filozofa gelince, onu aradığımızda, şimdi onu burada nasıl bulmuşsak, daha sonra ve her zaman onu bulacağımız böyle bir yer vardır. Ama burada, sofistin durumunda
254 a olduğundan başka türlü güçlük olmasına karşın filozofu da açıkça tanımak güçtür.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Sofist varolmayan'ın karanlığına sıvışır, orada oyalanmayı sever. Bu yerin karanlığıdır onu güç bilinir kılan. Öyle değil mi?

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Yabancı — Buna karşılık, varolan'ın ide'sini durmaksızın düşünme işine kendini kaptıran filozofta ise durum tam tersidir: Bulunduğu yerin parlaklığı, onu hiç de kolay bilinebilir yapmaz. Çünkü çoğunluğun tinsel gözü uzun süre tanrısal b
-olan'a bakmaya dayanamaz.

Theaitetos — Evet, bu da sofist için söylediğinden hiç de daha az doğru değil.

Yabancı — Hoşumuza giderse, daha sonra, filozof üzerine daha kesin araştırmalar yaparız. Ama sofiste sıra gelince, onu yeterince açığa çıkarmadan rahat edemeyeceğimiz ortada.

Theaitetos — Doğru.

KIRKINCI BÖLÜM

Yabancı — İmdi anlaşılmış olduğu gibi, değil mi ki kimi kavramlar (türler) birbirleriyle ortaklığa girmeye hazırdır, kimileri değildir ve kimileri dar, kimileri geniş kapsamlıdır, kimileri de tüm alanın içine girerek hiçbir dirençle karşılaşmak- c
sızın hepsiyle ortaklıkta bulunuyor, öyleyse biz de araştırmamızı sürdürürken, kalabalıktan yolumuzu şaşırmamak için bütün kavramları (türleri) göz önüne almayacak biçimde davranacağız. Biz, daha çok, en önemli diye geçenlerin bazılarını ele alıp, ilkin onların tek tek ne olduklarını (neliklerini), sonra da birbirleriyle karşılıklı ortaklık kurma yetilerinin nasıl olduğunu gözden geçireceğiz. Böylece, tam bir açıklıkla kavramaya gücümüz yetmese de, şimdiki araştırma tarzımızın elverdiği kadarıyla, varolan'a ve varolmayan'a yetesiye bir açıklık getirmeyi başaracağız. Belki de varolmayan'ın gerçekten varolan d
olmadığı savından da kazasız belasız kurtulmayı umabiliriz.

Theaitetos — Bizim yolumuz da bu olmalıdır.

Yabancı — Önceden, inceden inceye araştırdığımız en önemli tür-kavramları varolan'ın kendisi ve de dinginlik ile hareketti.

Theaitetos — Evet bunlar en önemlileriydi.

Yabancı — Ama bu son ikisi, açıklamamıza göre, birbiriyle bir bağıntıya giremez.

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — Ama varolan bu ikisiyle birleşebilir; çünkü ikisi de vardır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Demek ki bunlar üç olarak ortaya çıkıyorlar.

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — O halde onların her biri, diğer ikisinden ayrı, ama kendi kendisiyle aynıdır.

e *Theaitetos* — Doğru.

Yabancı — Ama bu *aynı* ile *ayrı*'dan neyi anlamıştık? Onlar da iki ayrı kavram mıdır? Her zaman zorunlu olarak bu üçüyle bağıntıda olmalarına karşın bu üçünden ayrı mıdırlar? Öyleki, onların tümüne üç değil de beş gözüyle mi bakmalı-
255 a yız? Yoksa biz bu *aynı* ve *ayrı* diye, bilmeden, demin sözü geçen üç kavramdan birini mi anlıyoruz?

Theaitetos — Belki.

Yabancı — Ama hareket ile dinginlik ne *ayrı* ne de *aynı* ile bir tutulur.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Hareket ile dinginlik hakkında kullandığımız ortak deyimin bu ikisinden biri olabilmesi olanaksızdır.

Theaitetos — Niçin?

Yabancı — Hareket dinginleşecek, öte yandan dinginlik hareket edecekti de ondan. Eğer hangisi olursa olsun ikisinden biri, eşit ölçüde ikisi üzerine yayılırsa, zorunlu olarak di-
b ğeri, kendine özgü doğasının karşıtına dönüşecektir; çünkü o, karşıta katılacaktır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Ama her ikisi de hem *aynı*'ya hem *ayrı*'ya katılacak.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Demek ki, dinginliğin olduğu gibi hareketin de aynı ya da ayrı ile özdeş olduğunu söyleyemeyiz.

Theaitetos — Hayır, söyleyemeyiz.

Yabancı — Ama şöyle ya da böyle varolan ile *aynı*'yı *bir* kavram olarak tasarlamamız gerekmez mi?

Theaitetos — Belki.

Yabancı — Ama eğer, varolan ile aynı, hiç ayrı değilse, hareket ile dinginliğin ikisini birden varolan olarak gösterdiğimizde, bu ikisini aynı olarak da göstermek zorunda kala-
c cağız[58].

Theaitetos — Ama doğrusu bu olanaksızdır.

Yabancı — O halde varolan ile aynı da bir olamaz.

Theaitetos — Olamaz.

Yabancı — Öyleyse biz, aynı'yı dördüncü bir kavram olarak bu üçüncünün yanına koyacağız.

Theaitetos — Herhalde.

Yabancı — İmdi nasıl? Ayrılık'ı bir beşinci olarak mı tanıyacağız? Yoksa biz buna ve varolan'a *bir* kavram için gelişigüzel *iki* ad olarak mı bakacağız.

Theaitetos — Belki .

Yabancı — Varolan'ın, daima, ya kendi başına var olarak, ya da bir başkasıyla bağıntıda olarak değerlendirildiğini herhalde kabul edeceksin.

Theaitetos — Nasıl etmem ki!

Yabancı — Ama ayrı, daima, ancak bir başka ile ilgi için- d
de bulunur, değil mi?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Varolan ile ayrılık arasında kökten bir ayrım olmasaydı bu olmazdı. Eğer varolan gibi ayrılık, demin adlandırılan iki biçime katılsaydı, o zaman, kendi ayrılığı bir başka ile olan ilgisinden kaynaklanmayan bazı ayrı'lar da var olacaktı. İmdi biz, ayrı olan her şeyin kesinlikle, ancak bir başka ile bağıntıda var olabilen şey olduğunu koşulsuz zorunlu bir önerme olarak onaylamış olduk.

Theaitetos — Doğru söylüyorsun.

Yabancı — Demek ki, *ayrı*'nın özünü, belirttiğimiz kavramlar dizisinde beşinci bir üye olarak tanıyacağız. e

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Bundan sonra, bu kavramın tüm kavram alanının içinde yayıldığı, onu tümüyle kapladığı savı gelir. Çünkü her tek kavram, kendine özgü doğası yüzünden değil, tersine ayrılık ide'sine katılması yüzünden diğerlerinden ayrıdır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Tek olan'ı yeniden gündeme getirmekle bu beş şey üzerine şu görüşe varıyoruz.

Theaitetos — Hangi görüşe?

Yabancı — İlkin, hareketin dinginlikten tümüyle ayrı olduğuna. Yoksa ne tür bir şey söylemiştik?

Theaitetos — Bu tür bir şeyi.

Yabancı — Öyleyse hareket dinginlik değildir.

Theaitetos — Asla.

256 a *Yabancı* — Ama o, varolan'a katılması yüzünden vardır.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Öte yandan da hareket aynılık'tan ayrıdır.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Demek ki o, aynı değildir.

Theaitetos — Hayır.

Yabancı — Oysa, her şey bundan pay aldığı için o, aynıdır da.

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — O halde, hareketin hem aynı olduğunu, hem aynı olmadığını kuşku duymadan kabul etmeliyiz. Çünkü biz onu aynı ve aynı değil diye adlandırdığımızda, bunu bir bağlam-
b da, yapmayız; tersine ona aynı dediğimizde, bu, aynılıktan pay almaktan dolayı kendi kendisiyle bağıntısında olur. Ama ona aynı değil dediğimizde, bu, ayrılıkla olan ortaklığından dolayı olur. Öyleki bu ayrılık yüzünden o, aynılıktan ayrılmış ve aynı değil, tersine ayrı olmuştur. Demek ki haklı olarak, yeniden aynı olmadığı da söylenmiş olur.

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — Hareketin de herhangi bir bağlamda dinginlikten pay aldığı var sayılsaydı, onun dingin olduğunu söylemek aptallık olmazdı.

Theaitetos — Oysa, kavramların (türlerin) bazen birbirleriyle karışmaya elverişli, bazen elverişsiz olduğunu kabul edersek çok doğru olur.

c *Yabancı* — İmdi bunun kanıtını, şimdi ortaya koyduklarımızdan önce vermiş, bu suretle, asla başka türlü olamayacağını göstermiştik.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Öyleyse yeniden söyleyelim: Hareket, aynılıktan ve dinginlikten nasıl ayrı idiyse, ayrılıktan da ayrıdır.

Theaitetos — Evet, bu onun için zorunlu bir durumdur.

Yabancı — Demek ki o, bir bağlamda ayrı değildir ama şimdiki kanıtımıza göre de ayrıdır.

Theaitetos — Herhalde.

Yabancı — Peki, şimdi bundan ne çıkar? Araştırmak üzere seçtiğimiz kavramların (türlerin) beş ayrı kavram olduğunu kabul ettikten sonra, hareketin ilk üçünden ayrı olduğunu öne

sürecek ve buna karşılık dördüncüden ayrılığını yadsıyacak d
mıyız?

Theaitetos — Bunu nasıl yapabiliriz? Çünkü, demin ortaya çıkan sayıdan daha azını söyleyebilmemiz olanaksızdır.

Yabancı — Öyleyse, hareketin varolan'dan ayrı olduğu önermesine hiç çekinmeden katılacağız.

Theaitetos — Hiç çekinmeden.

Yabancı — Varolan'dan pay aldığı için bir varolan olmakla birlikte hareket, gerçekte apaçık olarak bir varolmayan değil midir?

Theaitetos — Apaçık öyledir.

Yabancı — O halde varolmayan'ın, genellikle diğer tüm kavramlara olduğu gibi, harekete de uygulandığından başka türlüsü asla düşünülemez. Ayrılık genellikle kendi özü gereği e
etkide bulunduğu için her bir varolan ayrıdır, demek ki varolan değildir. Böylece, aynı bakımdan, açıkçası hepsini haklı olarak varolmayan diye gösterebiliyoruz. Öte yandan varolan'a katıldığı için ondan yeniden varlık diye söz edebiliyor ve onu varolan olarak adlandırabiliyoruz.

Theaitetos — Öyle görünüyor.

Yabancı — Her kavrama, bir yandan varolan büyük bir yoğunlukla, öte yandan varolmayan sayısız çoklukla eşlik ediyor[39].

Theaitetos — Öyle.

Yabancı — O halde varolan'ın kendisinin de, başkasın- 257 a
dan ayrı olduğu söylenmelidir.

Theaitetos — Zorunlu olarak.

Yabancı — Öyleyse varolan, başka bir şey olduğu her yerde, bizce var değildir. Çünkü bu, var olmamakla, gerçi kendi başına *bir*'dir, ama varolmayan bağlamında sayısız başka'da bulunur.

Theaitetos — Doğru olsa gerek.

Yabancı — Bunda sakınılacak bir şey de yoktur, çünkü kavramlar kendi doğaları bakımından birbiriyle bağıntıda bulunurlar. Bunu kabul etmeyen bir kimsenin, buradan çıkan sonucu çürütmesi için, ilkin bizim daha önceki kanıtlarımızla hesaplaşması gerekir.

Theaitetos — Çok yerinde bir istek.

Yabancı — Şunu da gözden geçirelim. b

Theaitetos — Neyi?

Yabancı — Öyle görünüyor ki, biz, varolmayan'dan söz ettiğimizde, bununla, varolan'ın bir karşıtını değil, tersine yalnızca ondan ayrı-olan bir şeyi anlıyoruz.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Örneğin biz, bir şeyi büyük-olmayan diye adlandırdığımızda, onu, eşit değil de, şöyle ya da böyle, düpedüz küçük olarak mı göstermek isteriz?

Theaitetos — Böyle bir şey yanlış olurdu.

Yabancı — Değillemeden söz edildiğinde, bu karşıtı gösteriyorsa, buna izin vermeyeceğiz. Yalnızca şunu kabul edeceğiz: Bu *'yok'* ile *'değil'*[40], bunu izleyen deyimlerden, ya da daha çok, değillemenin ardı sıra gelen deyimlerin ilgili olduğu şeylerden ayrı olan bir şeyi gösteriyor.

Theaitetos — Kuşkusuz.

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

Yabancı — İstersen şunu da gözden geçirelim.

Theaitetos — Neyi?

Yabancı — Bana öyle geliyor ki, ayrılık kavramı, tıpkı bilim kavramı gibi pek çok tek tek alanlara bölünür.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Bilim de doğrusu bir'dir, ama herhangi bir tek alan ile ilgili olan onun her bölümü, kendine özgü adını kendisi için ayrılmış olarak korur. Özel sanatlar ve bilimler için birçok adlar olması bundandır.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — Kendi başına *bir* olan ayrılık kavramının parça-alanlarında da durum aynıdır.

Theaitetos — Belki. Bu nasıl görüşülecek?

Yabancı — Ayrılık'ın güzel'e karşıt bir parça-alanı var mıdır?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — İmdi ne diyeceğiz? Onun bir adı var mıdır ya da yok mudur?

Theaitetos — Bir adı var. Çünkü, güzel-değil dediğimiz her durumda, bu, güzel kavramından ve başka her şeyden ayrıdır.

Yabancı — Şimdi de şunu söyle!

Theaitetos — Neyi?

Yabancı — Güzel-olmayan, kendi kaynağını, varolan'ın herhangi bir cinsinden ayrılmış ve öte yandan yeniden varolan'ın herhangi bir bölümüne karşı konulmuş olan şeyde mi bulur?

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Öyle görünüyor ki, bundan şu sonuç çıkıyor: Güzel-olmayan, varolan'a karşı varolan'ın bir tür karşı konumudur.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — Ama nasıl? Bu kanıta göre, güzeli, şöyle ya da böyle, varolan'ın daha yüksek bir derecesinde, buna karşılık güzel-olmayanı daha aşağı bir derecesinde mi sayacağız?

Theaitetos — Kesinlikle hayır.

Yabancı — O halde varlığı, büyük'ün kendisine olduğu gi- 258 a
bi, büyük-olmayan'a da aynı ölçüde katacak mıyız?

Theaitetos — Aynı ölçüde.

Yabancı — O halde, biri diğerinden daha yüksek derecede olmadığına göre, haklı-olmayan'a da, haklı-olan'a olduğu gibi aynı geçerliği vermemiz gerekir.

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — Daha sonra gelecek tüm durumlarda da böyle yapmak zorundayız. Mademki ayrılık, kendini varolan'a ait olarak gösteriyor; onun payına varlık düşmüş ise, zorunlu olarak onun bölümlerine de, kendisine verilen var-olma'dan daha azı verilemez.

Theaitetos — Kuşkusuz evet.

Yabancı — Öyle görünüyor ki konu şudur: Varolan'ın bir b
parça-alanına karşıt olan ayrılık kavramının bir parça-alanı, eğer bunu söyleyebilecek denli gözü pek olunursa, varolan'ın kendisinin sahip olduğu kadar varlığa sahiptir. Çünkü bu, varolan'ın karşıtını değil, yalnızca varolan'dan ayrı olduğunu gösterir.

Theaitetos — Apaçık öyle.

Yabancı — Öyleyse buna ne diyeceğiz?

Theaitetos — Besbelli ki bu, sofistten dolayı aradığımız varolmayan'dır.

Yabancı — O halde, sana göre, varolmayan, varlık-içeriği bakımından başka hiçbir varolan'dan aşağı değildir. Öyleki, varolmayan'ın kendine özgü doğasını güvenle ele geçirdiği, hiç- c
bir dayanağa başvurmadan söylenmeli mi? Nasıl büyük büyük

idi, güzel güzel idi ve büyük-olmayan büyük-değil, güzel-olmayan güzel-değil idiyse, aynı şekilde varolmayan da var-değil olarak varolan'ın pek çok cinslerinin çokluğunda bir öğe idi ve bir öğedir, değil mi? Yoksa ey Theaitetos, bizi buna karşı koyduran bir kuşku daha mı var?

Theaitetos — Hayır, yok.

KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — Görüyor musun, Parmenides'e karşı gelmekle onun yasağını da çiğnemiş olduk.

Theaitetos — Niçin?

Yabancı — Ona karşı sürdüğümüz kanıtlarla araştırmamızın ilerlediği yerde bir adım daha atmış olduk. Oysa o, bu yeri araştırmaya bütünüyle kapatmak istiyordu.

Theaitetos — Nasıl?

d *Yabancı* — Çünkü o şöyle diyordu:

«Hakkından gelinemez hiç şu var-olmayanın var olduğunun
Sen bu araştırma yolundan uzak tut düşünceni»[41].

Theaitetos — Evet, bunlar onun sözleriydi.

Yabancı — İmdi biz, yalnızca, varolmayan'ın (var) *olduğunu* sergilemekle kalmadık, aynı zamanda varolmayan'ın özünü oluşturan kavramı da gösterdik. Çünkü biz, ayrılık kavramını varolan olarak ve karşılıklı ilişkilerinde tüm varolanlar
e üzerine yayılmış olarak gösteriyorduk. Ve bu nedenle varlığa karşıt olan ayrılık'ın her bir bölümünün gerçekte varolmayan olduğunu her zaman gösterecek kadar yürekli olduk.

Theaitetos — Ve böylece ey yabancı, tümüyle haklı olduğumuz da görünüyor.

Yabancı — O halde, varolmayan'ı varolan'ın salt karşıtı olarak koyduğumuzu ve bunun üzerine onun var olduğunu savlamaya yeltendiğimizi bize hiç kimse söylemesin. Hayır, varolan'ın salt bir karşıtı ile ve onun var olup olmadığı, an-
259 a lamlı mı ya da tümüyle anlamsız mı olduğu sorusuyla bizim çoktan beri artık bir ilgimiz yoktur. Varolmayan'a ilişkin şimdiki açıklamamıza gelince, bu, ya çürütülecek ve bu konuda haksız olduğumuz bize gösterilecek, ya da bu yapılamazsa, bizim önermelerimizle bağıntılı olan şu sonuçları dile getirmekten başka geriye hiçbir şey kalmayacaktır: Kavramlar birbirleriyle birleşebilirler ve varolan ile ayrılık'ın alanı, tüm kav-

ramları, onların birbirleriyle karşılıklı bağıntılarıyla birlikte içine alır. Ayrı-olan, varolan'a kendi payına düşen katılması sayesinde gerçi *vardır*, ama kendisi paydaş olduğu şey değil, bundan ayrı-olan bir şeydir; ama varolan'dan ayrı olan apaçık zorunlulukla varolan değildir. Öte yandan varolan, ayrılık'a katılan olarak diğer tür-kavramlarından ayrıdır. Bu ayrılık hepsinden başka olanı gösterir; ne tek tek olanı ne de bunların bütününü değil, tersine kendi varlığı kendisi için olanı. Demek ki, varolan'ın binlerce ve binlerce kez var olmadığı ve b
buna göre başka'nın da ister tek tek olanda ister hep bir arada olsun birçok bakımdan hem var olduğu, hem de var olmadığı kuşku götürmez.

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Bu karşıtlığa inanmak istemeyen bir kimse, şöyle bir düşünüp taşınsın ve şimdi ortaya konandan daha iyi bir şeyi ileri sürsün. Ama bununla güç bir giz bulduğuna ina- c
nan bir kimse, sevincinden, tümceleri bazen bu yöne, bazen öte yöne zorla çekerek yorumlarsa, bu, şimdiki açıklamalarımızdan da çıktığı gibi boşuna bir zahmet olur. Çünkü bu buluş ne akıllıca ne de güzeldir. Buna karşılık bir başka ödev var ki o, hem güç hem de güzeldir.

Theaitetos — Nedir o?

Yabancı — Daha önce söylendiği gibi, bu önemsiz şeyleri bir yana bırakıp ortaya konan savları tek tek deneyerek kesin sonuca varması için, bir kimsenin, ayrı olan bir şeyi herhangi bir bağlamda aynı olarak açıklaması ya da her şeyi için kendi kanısına göre gerçekten dikkate aldığı bağlam ve tarzda, aynı olan bir şeyi ayrı olarak açıklaması gerekir. Ama d
aynı olanı, düşünmeden, ayrı diye açıklamak ve ayrı olanı aynı, büyük olanı küçük, benzer olanı benzemez ve tartışmanın heyecanıyla karşıtlarla yapılan bu sonsuz oyunu oynamak doğru bir sınama biçimi değildir; tersine bu, apaçık ki, varolan'ın ele alınışında işe hepten yeni başlayan birinin çocuksu bir denemesidir.

Theaitetos — Çok doğru.

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yabancı — Ve de sevgili dostum, her şeyi her şeyden ayırma denemesi, yalnızca yersiz değil aynı zamanda hiç eğitilmemiş ve felsefe dışı bir kafanın belirtisidir. e

Theaitetos — Neden?

Yabancı — Eğer her kavram tüm diğerleriyle ortaklaşa olmaktan çıkarılırsa, bu, her açıklamayı genellikle olanaksız yapmaktan başka hiçbir şey demek değildir. Çünkü her şeyden önce bizim konuşmamız, kavramların birbirleriyle bağıntısı sayesinde gerçekleşir[42].

Theaitetos — Doğru.

260 a *Yabancı* — O halde, bizim şimdi bu insanlara karşı yaptığımız savaşı başarıyla sonuçlandırmamızın ve onları, kavramların birbiriyle bağıntı kurabileceğini kabullenmeye zorla razı etmenin ne denli yerinde olduğunu açıkça görmelisin.

Theaitetos — Neden dolayı?

Yabancı — Şundan dolayı: Söz (tümce, deyim) var olan türlerden biridir. Bundan yoksun kalırsak, en iyi şeyden, yani felsefeden yoksun kalırız. Ama dahası, sözün (tümcenin) başlıca özü üstüne şimdi anlaşmalıyız. Ama eğer, biz onun varlığını yadsımak zorunda kalsaydık, artık asla herhangi bir şey söylemeye gücümüz yetmezdi. Ama, herhangi iki kavram arasında en azından bile olsa bir bağıntının bulunmadığına izin
b vermiş olsaydık, o zaman biz onu (sözü) yadsımak zorunda olacaktık.

Theaitetos — Bu doğru. Ama şimdi, sözün özü üstüne niçin anlaşmamız gerektiği, bence açık değil.

Yabancı — En kolayının şu yol olduğu belki de sana açık gelecektir.

Theaitetos — Hangisi?

Yabancı — Varolmayan, varolan türlerin birinden, hem de tüm varolan üzerine yayılmış olandan başka bir şeyin yanında, kendini bize gösterir.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — O halde şimdi de, onun (varolmayan'ın) sanı söz (deyim) ile bağıntısı olup olmadığı üzerine düşünüp taşınmak gerek.

Theaitetos — Bu niçin?

Yabancı — Onlar arasında hiçbir bağıntı bulunmazsa, her
c şey gerçekten var olmak zorundadır; ama bağıntı varsa, yanlış sanı ve yanlış söz de vardır. Çünkü varolmayan'ı düşünmek (sanmak) ya da deyimlemek, düşünmede ve sözde yanılgıyı doğuran şeydir.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Ama yanılgı varsa aldanma da vardır.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Aldanma varsa, zorunlu olarak, gölgeler, kopyalar, görüntülerle dolu her şey vardır.

Theaitetos — Başka türlüsü nasıl olabilir?

Yabancı — Sofistin sığınağını tam da bu yörelerde aradığını ve yanılgının genellikle var olmasını katı ve kesin olarak reddettiğini ondan söz ederken öne sürmüştük. Öyleya varolmayan hiç kimsece düşünülemez ya da söylenemez; varolmayan'ın en azından da olsa varlık'tan payı yoktu. d

Theaitetos — Öyleydi.

Yabancı — İmdi, her ne kadar bundan, varolmayan'ın varolan'dan pay aldığı ve sofistin bu noktada belki de artık korunacak bir yeri olmadığı sonucu çıkıyorsa da, belki de sofist, kısmen kuşkusuzca varolmayan'dan pay alan, ama kısmen de almayan kavramları öne sürecek ve deyim ile sanının bu sonunculara ait olduğunu söyleyecektir. Demek ki o, bizim onu temsilcisi yaptığımız gölgeler ve görüntülerle uğraşan sanatta, sanı ve deyimin varolmayan'la hiçbir ortaklığı olmadığı için genellikle hiçbir varlığın bulunmadığı, çünkü bu ortaklık olmaksızın genellikle hiçbir yanılgının olmayacağı üzerine yeniden ısrarla duracaktır. Bu nedenle, ilkin, deyimin, sanının ve tasarımın (göz önünde canlandırma: Fantasia) asıl özünün iç yüzü araştırılmalıdır. Bu açıkça ortaya çıkarıldıktan sonra biz, bunun varolmayan'la ortaklığını biliriz ve bunun üzerine, eğer sofist burada ise onu burada da sıkıca tutmak için, ama değilse, buradan aklamak ve onu başka bir kavram bölgesinde aramak üzere, yanılgıyı varolan olarak gösteririz. e 261 a

Theaitetos — Doğrusu ey yabancı, başlangıçta sofistten söz ederken, onun yakalanması güç bir av türü olduğunu söylemekte tümüyle haklıydım. Çünkü öyle görünüyor ki, onun berkittiği siperin gerçekten hiçbir eksiği yok. O böyle bir siperin arkasına saklandığı için, ona yaklaşmadan önce, ilkin bu siperi ele geçirmek gerekir. Çünkü biz şimdi bu siperlerden birinin, yani varolmayan var değildir tümcesinin başarıyla üstesinden gelir gelmez, bir ikincisi de ortaya çıkmış olacaktır: Bu kez deyim ile sanıda da yanılgının gerçekten bulunduğunun tanıtı ortaya konulmalıdır. Bundan sonra belki de yeni b

bir siper daha açılacaktır ve bundan sonra da bir başkası. Kimbilir, belki de bunun hiç sonu gelmeyecektir.

Yabancı — Ne denli yavaş olsa da daima ileriye doğru gidildikçe, ey Theaitetos, gücü yettiğince insanın cesareti kırılmamalı. Çünkü, bizimki gibi bir durumda umudunu yitiren biri, ya hiçbir şeyi başaramayacağı ya da hatta başlangıç noktasına yeniden geri döneceği başka durumlarda ne yapacak? Atasözünün dediği gibi, böyle biri kaleyi zor ele geçirir. Ama şimdi, sevgili dostum, sözünü ettiğin engelin başarıyla aşıldığı bu yerde en güçlü direnek gerçekten ele geçirildi. Diğerleri daha az direnecek ve böylelikle onların işini daha kolay bitireceğiz.

Theaitetos — Haklısın.

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Öyleyse, demin belirtildiği gibi, ilkin deyim ile sanıyı ele alalım. Böylece, varolmayan'ın onlarla (deyim ve sanıyla) ilişkisinin bulunup bulunmadığı ya da sözü edilen bu ikisinin her durumda gerçek olup olmadığı ve yanılgının onların tümüyle dışında kalıp kalmadığı üzerine daha büyük bir açıklık kazanırız.

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Peki öyleyse. Kavramlar (türler) ve harfler üzerine nasıl anlaşmışsak, şimdi de tümüyle aynı biçimde sözcükler (:adlar, işaretler) üzerine de bir araştırma yapalım. Çünkü aranılan, bu yolda herhangi bir biçimde ortaya çıkacaktır.

Theaitetos — Sözcüklerin ne olduğu üzerine, dikkatimizi hangi yöne çevirelim?

Yabancı — Şu yöne: Tüm sözcüklerin mi, yoksa hiçbirinin mi birbirine uyup uymadığı ya da bazılarının uyuştuğu, bazılarının uyuşmadığı üzerine.

Theaitetos — Apaçık ki sonuncusu: Bazılarının uyuştuğu bazılarının uyuşmadığı üzerine.

Yabancı — Bununla belki de şunu anlıyorsun: Doğrudan doğruya birbiri ardı sıra söylenip belirli bir anlamı da olanlar birbirleriyle uyuşur, öte yandan böyle bir art arda oluşta hiçbir anlamı olmayanlar birbiriyle uyuşmaz.

Theaitetos — Bununla ne demek istiyorsun?

Yabancı — Sanırım şunu: Beni onaylarken anladığın şeyi. Çünkü ses sayesinde varolan'a ilişkin bilinen şey iki türlüdür.

Theaitetos — Bu türler nelerdir?

Yabancı — Birine adlar denir, diğerine fiiller. 262 a

Theaitetos — İkisini de açıkla bakalım.

Yabancı — Hangileriyle eylemleri deyimliyorsak, onları fiil diye adlandırıyoruz .

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Ama eylemlerin kendisiyle ilgili olan sözsel deyime ad diyoruz.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — Ne yalnızca adları art arda dizmekle, ne de ama ad olmaksızın fiillerle hiçbir zaman bir konuşma yapılamaz.

Theaitetos — Bunu anlamadım.

Yabancı — Açıkçası, biraz önce bana katılırken başka bir b şeyi göz önünde bulunduruyordun[49]. Çünkü, demin, doğrudan doğruya art arda dizilmenin bir konuşma olmayacağını söylemek istiyordum.

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Örneğin, *'yürür', 'koşar', 'uyur'* ve eylemleri gösteren tüm fiilleri birbiri ardınca dizerek söylemekle gerçek bir deyim elde edilmez.

Theaitetos — Asla.

Yabancı — Öte yandan, kendileriyle eylemde bulunanların gösterdiği tüm adlarla birlikte *'aslan', 'geyik', 'at'*, dendiğinde de, bu art arda dizilmeden hiçbir deyim oluşmaz. Çünkü ne birinci ne de ikinci durumda söylenen şey, herhangi bir eylemi veya eylem-olmayanı ya da varolan veya varolmayan bir c şeyin varlığını deyimlemiyor. Bu ancak adlarla fiillerin birleşmesiyle olur. O zaman uygunluk sağlanır ve ilk birleşme bir deyimi oluşturduğu gibi, bu deyim de olası deyimler içinde ilki ve en kısası olabilir.

Theaitetos — Bununla ne demek istiyorsun?

Yabancı — Eğer biri *'İnsan öğrenir.'* derse, bunu sen en kısa ve ilk deyim olarak gösterirsin, değil mi?

Theaitetos — Evet. d

Yabancı — Çünkü o artık, varolan veya oluşan veya olmuş-olan veya olacak olan üzerine bilgi veriyordur. Ve o düpedüz sözcükleri söylemiyor, tersine fiillerle adları birleştire-

rek gerçek bir sav öne sürüyor. Bundan sonra artık onun gerçekten konuştuğunu, doğrudan doğruya kendi başına sözcükleri sıralamadığını ve bizim de bu bağıntıya bundan böyle *deyim* adını vereceğimizi söylemeliyiz.

Theaitetos — Kuşkusuz.

KIRK ALTINCI BÖLÜM

Yabancı — İmdi, nasıl nesnelerden bazıları birbiriyle uyuşuyor, bazıları uyuşmuyorsa, bu durum, dilsel işaretler için de geçerlidir: İşaretlerin bir bölümü birbiriyle uyuşmaz; ama
e birlikte uyum sağlayanları ise deyimi oluştururlar.

Theaitetos — Hiç kuşku yok.

Yabancı — O halde küçük bir nokta daha.

Theaitetos — Nedir?

Yabancı — Bir deyim her ne olursa olsun *bir şey*'in bir deyimi olmak zorundadır, aksi halde o, olanaksızdır.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Geçerliliği bakımından belirli bir niteliği de olması gerekmez mi?

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — O halde iyi dikkat edelim.

Theaitetos — Evet, bu yapılmalı.

Yabancı — İmdi, bir ad ile bir fiilin yardımıyla bir şeyi bir eylemle bağlayarak, sana bir deyim yönelteceğim. Ama deyimin neden söz ettiğini bana bildirmelisin.

263 a *Theaitetos* — Elimden geldiğince, evet.

Yabancı — *'Theaitetos oturuyor.'* Doğrusu bu hiç de uzun bir deyim sayılmaz, değil mi?

Theaitetos — Hayır, kısadır.

Yabancı — Onun ne üzerine söz ettiğini ve öznesinin ne olduğunu söylemek senin işin.

Theaitetos — Benim üzerime söz ettiği ve onun öznesi olduğum apaçık.

Yabancı — Peki, şu deyim nasıldır?

Theaitetos — Hangisi?

Yabancı — *'Şimdi kendisiyle konuştuğum Theaitetos uçuyor.'*

Theaitetos — Bu tümcenin de benden söz ettiğini ve onun öznesi olduğumu bildirdiğini herkes kabul eder.

Yabancı — İmdi, bizim saptadığımıza göre, her deyim, kendi geçerliği bakımından belirli bir niteliğe sahip olmalıdır.

Theaitetos — Evet. b

Yabancı — O halde bu iki tümcenin her birine hangi niteliği vereceğiz.

Theaitetos — Bunlardan biri yanlış, diğeri doğrudur.

Yabancı — Ama doğru olanı, senin hakkında gerçek-olan'ın varlığını deyimler.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Buna karşılık yanlış olan, gerçek-olan (varolan)'dan ayrı bir şeyi söyler.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — O halde o, varolmayan'ı var olan olarak deyimler.

Theaitetos — Evet, onun söyleyeceği bu olmalı.

Yabancı — Yine de varolan'ı söylüyor, ama senin hakkında geçerli olandan ayrı olan varolan'ı. Çünkü biz, her şeye ve herbir şeye ait pekçok varolan ve de pekçok varolmayan olduğunu öne sürüyoruz.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — O halde sana ilişkin ikinci deyimim, ilkin, de- c
yimi kavramsal olarak tanımlamamız bakımından kesinlikle deyimlerin en kısalarından biri olmalıdır.

Theaitetos — Bu konuda biraz önce anlaşmıştık.

Yabancı — Dahası o, bir şeyden söz etmelidir.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Ama eğer o senden söz etmiyorsa, elbette başka herhangi bir şeyden de söz etmeyecektir.

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — Ama *hiç*'ten söz etseydi, genellikle hiçbir deyim olamazdı. Çünkü biz, bir deyimin, —eğer o gerçek bir deyim ise— *Hiç*'ten söz etmesini bir olanaksızlık olarak göstermiştik.

Theaitetos — Çok doğru.

Yabancı — Demek ki, senin hakkında söylenmiş, ama ay- d
rı-olan aynı ve varolmayan var olan olarak söylenmiş, fiillerin ve adların bu tür bir bağlantısı olan yolda, gerçeklikte ve doğrulukta yanlış bir deyime varılır.

Theaitetos — Çok doğru.

KIRK YEDİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Ya dahası? Düşünce, sanı ve tasarım (göz önünde bulundurma: Fantasia) ister yanlış ister doğru olsun, bunlar, ruhlarımızda oluşan olayların tüm türleri değil midir?

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — İlkin, her birinin kendi başına ne olduğunu
e ve birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını kavrarsan, o zaman bunu daha kolay anlayacaksın.

Theaitetos — Hadi anlat!

Yabancı — O halde, düşünce ile deyim aynı şeydir. Ancak birincisi, sözsel deyimleme olmaksızın ruhun içinden kendi kendisiyle bir konuşmasıdır. Bundan dolayı ona *'düşünme'* adını veririz.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Buna karşılık düşüncenin, ses eşliğinde ağız yoluyla ruhtan çıkmasına deyim denir.

Theaitetos — Doğru.

Yabancı — Bilindiği gibi, deyimler için şu da söz konusudur.

Theaitetos — Ne?

Yabancı — Evetleme ile hayırlama[44].

Theaitetos — Evet, bunu biliyoruz.

264 a *Yabancı* — Demek ki bu, ruhta hiç ses çıkarmadan doğrudan doğruya düşünce ile oluşuyorsa, yalnızca sanı diye belirtilebilir.

Theaitetos — Kesinlikle.

Yabancı — İmdi böyle bir olgu, ruhta salt kendi başına değil de, tersine algının aracılığıyla oluşursa, o zaman, görüsel tasarım (Fantasia), onun için biricik doğru belirtidir.

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — İmdi, doğru ve yanlış deyim var olduğu, bu alan içinde düşünme, ruhun kendi kendisiyle konuşması, sanı
b ise düşüncenin sonu, görüsel tasarım da adlandırdığımız gibi, algı ile sanının bir birleşmesi olarak görüldüğü için, bu olgular da deyimle akraba olmaları bakımından bir bölümüyle ve kimi durumlarda yanlış olmak zorundadırlar.

Theaitetos — Kuşkusuz.

Yabancı — Yanlış sanı ile deyimin beklediğimizden önce bulunduğunu görüyor musun? Çünkü araştırmaya koyulduğu-

muz hedefin, büsbütün ele geçirilemez bir hedef olmasından korkuyorduk.

Theaitetos — Evet, farkındayım.

KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Artık bundan böyle hiçbir korkumuz olmasın. Çünkü şimdi başardığımız açıklamalardan sonra, daha önceki c
kavrama uygun bölümlemeleri de anımsayalım.

Theaitetos — Hangi bölümleri?

Yabancı — Resim yapan sanatı iki tarza ayırmıştık: İlki kopya eden, ikincisi görüntü yapan sanat[45].

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Sofisti bu ikisinden hangisine koyacağımız konusunda ikircikli olduğumuzu da açıklamıştık.

Theaitetos — Evet, öyleydi.

Yabancı — Her düşünce, hangi biçimde olursa olsun yanılgının varoluşundan ayrı tutulmadığı için, genellikle ne resmin, ne kopyanın ne de görüntü-resmin var olmadığını öne d
süren her şeyle hepten bağdaşmaz sav ortaya çıktığında, bu kuşkunun ortasında aldatıcılığın güç bir durumuna daha düşmüştük.

Theaitetos — Haklısın.

Yabancı — Fakat yanlış deyim ile yanlış sanının gerçekten var olduğu ortaya çıktıktan sonra, varolan'ın kopyalarının olduğuna ve bu durumun bir aldatma sanatını olanaklı kıldığına artık hiçbir şey karşı koymaz.

Theaitetos — Öyle.

Yabancı — Bundan başka, sofistin demin adı geçen türlerden birine girdiği konusunda daha önce anlaşmıştık[46].

Theaitetos — Evet.

Yabancı — O halde, söz konusu olan türü iki bölüme ayırmayı yeniden deneyelim ve bölünme sonunda daima sağ yan- e
da kalan bölüm-parçasını seçerek ilerlemeye çalışalım[47]. Bu sırada, sofistini diğerleriyle olan belirtilerini, tüm bu belirtileri ondan alana dek, daima elde tutalım ve yalnızca onun kendine özgü doğasının özgünlüğünü alıkoyalım. Bunu, her şeyden önce kendi düşüncemizin denetiminden geçirdikten sonra, araştırma yolunda çoğunlukla bize akraba olduklarını 265 a
sayanların düşüncesine de sunacağız.

Theaitetos — Doğrusu bu.

Yabancı — Meydana getirme ile elde etme sanatındaki bölmeyi en üste koymamış mıydık?[48]

Theaitetos — Evet, en üste koymuştuk.

Yabancı — Ve de sofist, av, savaş, tecim ve elde etme sanatının diğer kimi tarzlarının temsilcisi olarak bize görünmüştü, değil mi?

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — Ama şimdi o, barmağını öykünme (taklit) sanatında buldu. Bundan dolayı da meydana getirmek sanatının
b ilkin iki bölüme ayrılması apaçık ortadadır. Çünkü öykünme bir yaratma (meydana getirme) türüdür; ama doğaldır ki, gerçek nesnelerden değil, yalnızca resimlerden meydana getiren bir tür. Öyle değil mi?

Theaitetos — Hiç kuşku yok.

Yabancı — O halde, ilkin, meydana getirme sanatının iki türü araştırılacaktır.

Theaitetos — Hangileri?

Yabancı — Tanrısal olan ile insansal olanı.

Theaitetos — Bunu gene anlamadım.

KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

Yabancı — Başlangıçta söyleneni anımsarsak, daha önce var olmayıp, sonradan var oluşa kavuşanı oluşturan her bir etkinliği meydana getiren olarak göstermiştik.

Theaitetos — Evet, anımsıyoruz.

c *Yabancı* — İmdi tüm ölümlü yaratıklar ve bitkiler, tohumdan ve kökten çıkan toprakta yetişen her şey, aynı şekilde, toprakta oluşan eriyebilen ve eriyemeyen tüm cansız cisimler, bunların hepsinin önceki hiçlik'ten, sonradan, tanrısal yaratıcı-güç'ten başka bir güçle var oluşa geldikleri mi söylenecek? Yoksa büyük yığının inanıp söylediğini mi kabul edeceğiz?

Theaitetos — Neyi?

Yabancı — Buna göre, kör-doğa, tüm bunları herhangi bir nedenle oluşturmuş ve düşünce olmaksızın yaratan, ilk-nedeni doğurmuştur. Ya da ilk-neden, akıl ve bilgi ile donatılmış bir şey değil de, daha çok, tanrısal tarz olup, Tanrı'dan çıkan bir şey midir?

Theaitetos — Ben, belki de gençliğimden ötürü, çok kez, d
iki görüş arasında bocalıyorum. Ama bu kez, gözlerimi senden ayırmadığım ve senin nesnelerin tanrısal kaynağına inandığın kanısında olduğum için, ben de bu görüşte olduğumu bildiriyorum.

Yabancı — Çok güzel, ey Theaitetos! Eğer seni, gelecekte başka bir görüşün yandaşı olduğunu açıkça bildirecek kararsızlardan saysaydık, zorlayıcı inandırma gücünün gerekçeleriyle senin onayını kazanmayı şimdiden denerdik. Ama, şimdiki açıklamandan dolayı kendini çevirdiğini hissettiğin yöne, bizim kanıtlarımız olmadan da, senin yaratılışının kendi kendiliğinden döneceğini bilecek kadar bu yaratılışı yeterince ta- e
nıdığım için, böyle bir şeye gerek kalmayacak. Çünkü bu, yalnızca zaman kaybı olurdu. Ancak şunu varsayıyorum: Sözü geçen doğa nesneleri tanrısal sanatla yaratılmışlardır. Buna karşılık, insanın bunlardan oluşturduğu şeyler insansal sanatla meydana getirilmişlerdir ve bu öğretiye göre, meydana getirme sanatının iki türü vardır: Biri insansal, biri tanrısal.

Theaitetos — Anlaştık.

Yabancı — İmdi, bu ikisinin de her birini yeniden ikişer bölüme ayır!

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Tüm meydana getirme sanatını nasıl enine 266 a
böldüysen, şimdi de onu boyuna böl![49]

Theaitetos — İyi, bu yapılsın.

Yabancı — Anlaşılan, tüm olarak ortaya dört bölüm çıkıyor. İkisi bizim, insanların yönünde, yani insansal; ikisi de tanrıların yönünde, yani tanrısal.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Ama öteki tarz bölünmede her iki yönün her biri için, nesnelerin kendisini meydana getirmeyi kapsayan bir bölüm ortaya çıkıyor. Geriye kalan iki bölüm de, en iyisi, resim-çıkaran olarak gösterilmelidir. O halde burada, meydana getirme sanatının bir çift-bölünmesi tekrar tekrar karşımıza çıkıyor.

Theaitetos — Bunun, bu iki yönde nasıl olduğunu söyle! b

ELLİNCİ BÖLÜM

Yabancı — Biz ve geri kalan yaratıklar ve tüm oluşmuş olanların kendilerinden meydana geldiği elemanlar, yani ateş,

su ve sözü edilen daha başkaları, bunların hepsi, bildiğimiz gibi, Tanrı'nın oluşturduğu şeylerdir: yaratılmış nesnelerin kendisi.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Bütün bunlara resimler (hayaller) karşılık olur. Bu resimler (hayaller) doğrudan doğruya nesnelerden ayrıdırlar, ama tanrısal güçle ortaya çıkarılmışlardır.

Theaitetos — Ne tür hayaller?

Yabancı — Uykudaki hayaller ve gündüzün bilinen doğal görüntüler, aydınlıkta karanlık yerlerin oluşturduğu gölgeler, parlak ve düz yüzeylere, yüzeyin kendi ışığının ve yabancı bir
c ışığın düşmesiyle bir resim oluşturan yansımış görüntü, ki bu resim, bilinen aslına ters olan onun bir kopyasını göz önüne koyar[60].

Theaitetos — Demek ki bu, tanrısal etkinliğin iki türlü yapıtı olsa gerek; ilkin nesnenin kendisi, ikincisi her birine karşılık olan resim (hayal).

Yabancı — Peki ama, bizimkinde, insansal sanatta durum nedir? Evin kendisi yapı sanatının bir ürünü; sanki uyanıklar için yapılmış insan-yapısı bir rüya olan başka türlü bir ev de resim sanatının ürünü mü olacak?

d *Theaitetos* — Kuşkusuz.

Yabancı — Geri kalanlar için de şöyle diyeceğiz: Meydana getirme sanatımızın iki türlü ürünlerini iki yöne ayırıyoruz; ilki nesnenin kendisi ve ikincisi onun resmi.

Theaitetos — İmdi artık kesinlikle biliyorum: Meydana getirme sanatını daima iki türe oturtuyorum: İlk bölünmeye göre tanrısal ve insansal; diğerine göre, birincisi nesnenin kendisinin yaratılması, ikincisi bazı benzerliklerin üretimi.

ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM

Yabancı — O halde önceki açıklamamızı anımsayalım: Buna göre, eğer yanılgı gerçekten yanılgı olarak ve varolan'ın doğal bir türü olarak görünüyorsa, resim yapıcı sanat için biri kopya yapan biri de görüntü oluşturan olmak üzere iki bölümün var olması gerekirdi.

Theaitetos — Öyleydi.

Yabancı — İmdi bu tanıt açıklanmadı mı? Bu nedenle onu bundan böyle iki yadsınamaz tür olarak anmayacak mıyız?

Theaitetos — Evet anacağız.

Yabancı — O halde, görüntü-oluşturan sanatı tekrar tekrar iki türe bölelim. 267 a

Theaitetos — Nasıl?

Yabancı — Biri araç ve gereçlerle yapılır; diğeri ise, görüntü-resmi meydana getiren kimsenin kendi kendini araç yapmasıyla oluşur[51].

Theaitetos — Bununla ne demek istiyorsun?

Yabancı — Aşağı yukarı şunu: Eğer bir kimse, senin şeklini ya da senin sesini kendi sesiyle yaklaşık eş bir biçimde betimleyecek kadar kendi vücuduna egemen olursa, görüntü-oluşturan sanatın bu bölümüne, genellikle, öykünme adı verilir.

Theaitetos — Evet.

Yabancı — Demek ki bu bölümü, öykünen diye adlandıracağız. Ama geri kalan hepsini, daha başka zahmetlerden kurtulmak için görmezden gelelim ve tümünü birlikli bir biçimde kavrama işini ve buna uygun bir ad vermeyi başka birine bırakalım.

Yabancı — Ama bu öykünme sanatı da ey Theaitetos, bir ikili bölümü daha gerektirir. Nedenini sana söyleyeyim.

Theaitetos — Hadi söyle.

Yabancı — Öykünenler, bu işi, kısmen öykündükleri şeyi bilerek, kısmen de bilmeyerek yaparlar. Gerçekten, bilgisizlik ile bilgi arasındaki ayrımdan, görebileceğimiz daha büyük bir ayrım ne olabilirdi?

Theaitetos — Hiçbir şey.

Yabancı — Demin verilen örnekte, bilen, tanıyan birinin yaptığı öykünme söz konusu ediliyordu. Çünkü, ancak, senin görünüşünü ve seni tanıyan öykünmede başarılı olur.

Theaitetos — Hiç kuşku yok.

Yabancı — Öyle ama, doğruluk ve genellikle tüm erdemlilik nasıl bir görünüştedir? Gerçek bilgiye dayanmadan, gözlerinin önünde hayal meyal canlandırdıkları şey sanki ruhlarında gerçekten varmış gibi, tümüyle belirsiz sanıdan görüntü çıkarmak için, sözde ve eylemde güçleri yettiğince öykünmeler yaparak, canla başla çalışan pek çok kimse yok mudur?

Theaitetos — Gerçekten birçok kimse var.

Yabancı — Acaba, onların hepsi, hiç de böyle olmadıkları halde, haklı oldukları görüntüsünü vermekte başarısız mıdır? Yoksa durum bunun tam tersi midir?

Theaitetos — Tam tersi.

Yabancı — Öyleyse böyle bir öykünmeci, bilinmeyen ile bilen'den ayrı olarak açıklanmalıdır.

Theaitetos — Evet.

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

Yabancı — İmdi, her ikisi için uygun adı nereden bulacağız? Bu, kuşkusuz güçlüklerle doludur. Üstelik, atalarımız, türlerin tarzlarına göre bölünmesi karşısında eskilerden kalma anlaşılmaz bir kayıtsızlık içinde bulunduklarından, böylece hiç kimse de en azından bile olsa bu konuda bir denemeye girişmediğinden ötürü de güçlükler çoktur. Sözcüklerle belli bir eksikliğin olması bunun zorunlu sonucudur. Buna karşın biz, çok cüretli görünse de, ayrımın amacına uyarak, doğru-
e dan doğruya sanıya dayanan öykünmeye görüntü-öykünmesi, bilgiye dayanan öykünmeye bilimsel öykünme diyeceğiz.

Theaitetos — Öyle olsun.

Yabancı — İmdi bizce, burada yalnızca birincisi kullanılabilirdir. Çünkü sofist, bilene değil ama doğrusu öykünene girer.

Theaitetos — Elbette.

Yabancı — O halde, tıpkı bir demir parçasının sağlam ya da herhangi bir çatlağı olup olmadığını dener gibi, görüntü -öykünmecisini de deneyelim.

Theaitetos — Deneyelim.

268 a *Yabancı* — Hem de çok belirgin bir çatlağı var. Çünkü burada görülenlerden biri alığın tekidir. Gerçekte yalnızca sandığı şeyi, gerçekten bildiği inancını taşıyor. Ama ötekinin görünüşü, kaçamaklı sözleriyle, içinde taşıdığı şiddetli güvensizliği ve başkaları önünde bilir gibi göründüğü konularda bilgisiz olduğu korkusunu açığa vuruyor.

Theaitetos — Gerçekte, betimlediğin bu ikisinin her biri ayrı bir türün temsilcisidir.

Yabancı — Öyleyse, birini dürüst bir öykünmeci, diğerini iki yüzlü bir öykünmeci olarak gösterebilir miyiz?

Theaitetos — Tümüyle öyle görünüyor.

Yabancı — İmdi bu sonuncusu için yalnızca *bir* türü mü, yoksa iki türü mü kabul edeceğiz?

Theaitetos — Ona da bir bak!

Yabancı — Bakıyorum ve bana iki türlü insan görünüyor. Bana kalırsa, birincisi, açıkça yetenekli ve büyük kalabalıkların önünde uzun konuşmalarıyla iki yüzlü biri olarak ortaya çıkıyor. Diğeri ise, dost çevrelerinde ve kısa konuşmalarıyla birlikte konuştuğu kişiyi, zor durumda kendi kendisiyle çelişmeye iten biri olarak görünüyor.

Theaitetos — Çok doğru söylüyorsun.

Yabancı — Öyleyse ilkini, uzun konuşanı kim diye açıklayacağız? Bir devlet adamı ya da bir halk hatibi mi?

Theaitetos — Halk hatibi.

Yabancı — Peki diğeri nasıl adlandırılacak? Bilge (filozof) ya da sofist diye mi?

Theaitetos — Bilge diye adlandırılabilmesi olanaksızdır. Çünkü biz onu bilmeyen biri diye açıklamıştık. Ama bilge öykünmecisi olarak o, kendisiyle akraba bir adı apaçık elde eder. İmdi, onun gerçekte, şu söz götürmez, halis sofist diye açıklanması gerektiği konusunda artık hemen hemen herhangi bir kuşkum kalmadı.

Yabancı — O halde, daha önce yaptığımız gibi, onun ad tanımını çepeçevre kavrayarak, böylece, hepsini sondan başa doğru birbirine bağlamayacak mıyız?

Theaitetos — Elbette, evet.

Yabancı — İmdi, konuşmada hokkabazlık yaparak çelişmeye götürücü sanat, sözde bilgelik altında iki yüzlü olan ve de başa doğru gidildikçe[52], öykünme sanatı içine giren sanat bölümüdür. Öykünme sanatı, görüntü oluşturan etkinliğin bölümü olarak resim yapan etkinlikten; genellikle meydana getirme sanatının tanrısal olmayan, insansal bölümünden ayrılmış etkinlik olarak kendini ortaya koyar. Halis sofistin bu soy ve kandan türemiş olduğunu söyleyen, her bakımdan, tam gerçeği söylemiş olur.

Theaitetos — Hiç kuşkusuz evet.

Notlar

(1) Burada Platon, Homeros'a iki gönderme yapar. Biri: Od. 17, 485-487.

"Uzaklara gelen yabancılara benzetir kendilerini tanrılar,
Binbir kılığa girer, dolaşırlar kentleri,
İnsanların iyi ve kötü işlerini gözleye gözleye."

Diğeri: Od. 9, 270

"Konukseverdir Zeus, korur yalvarıcıyı, konuğu,
Yoldaşlık eder, buyurur, saygı gösterilsin ona der."

(Diğerlerinin çevirisi, Azra Erhat-A. Kadir'in *Odysseia* çevirisinden alınmıştır. Bkz. s. 311 ve s. 172).

(2) Bundan, 217 b c'deki "Bu senden ilk dileğimiz. Hemen bizi geri çevirmeden..." biçimindeki sözler anlaşılmamalı. Tersine buradaki gönderme, Sokrates'in yukarıdaki "burada bulunanlardan dilediğini seçebilirsin..." diye başlayan sözlerinedir.

(3) Toplumsal yaşamla ilgili olan bölüm.

(4) Dokumacılığın bazı işlemlerini betimleyen bir sözcük anlamında.

(5) Bu ayırıcı sanatların, meydana getirme sanatları mı, yoksa ele geçirme sanatları mı sayılması gerektiği ya da bunlardan hiçbiri mi olup olmadığı konusunda Platon bir şey dememiştir.

(6) Bu söz, Platon'un bir başka Sokratik deyimi olan şu sözle aynı temelden kaynaklanır: "Hiç kimse, isteyerek yanlış bir şey yapmaz."

(7) Platon'a göre, çirkinlik, orantının olmayışı, yani orantısızlık demektir. Hedefini şaşıran ruhla hedefi arasında orantının olmayışı ruhu çirkin yapar.

(8) Eğitim (paideia) sofist çağının simge sözüydü ve Tanrıça Athena'dan kaynaklanıyordu. Burada "kökler" diye çoğul biçimin kullanılmasının nedeni, bu ilk ve tek kaynaktan, yani Athena'dan birçok kökün türediğini belirtmektir.

(9) Sofisti niteleyen işaretin saptanmasıyla, sofistin sağlıklı bir tanımını elde etmeye götüren doğru yol, sonunda ortaya çıkmış olur.

(10) "Çelişme sanatı" ilkin 225 b'de ortaya çıkmıştı.

(11) Bkz. 225'de. Gerçi burada "öğretmen" sözcüğü geçmiyordu ama, sofistin tartışma yaparak para kazanması başkaları için öğretici bir örnek oluşturuyordu.

(12) Sofistlerin, geleneksel dinsel inançları çoğu kez sarstıkları herkesçe bilinirdi.

(13) Diogenes Laertius, ünlü sofist Protagoras'ın yazıları arasında bir tane de "güreş üstüne" (peri pales) olduğunu öne sürer.

(14) Bu ironik deyim "Yasalar" (Nomoi) 715 e'de iyice renklendirilir.

(15) Sofistlerin her şeyi bildikleri sayı Diels'in topladığı Fragmentlerde (s. 19, 647) açıkça görülür. Ayrıca Euthydemos diyaloğundaki pasajda (293 e) "Her şeyin bilgisi" üzerine alaysı deyişler de bunu gösterir.

(16) 232'deki "... eğer bu sözü vermeselerdi, genellikle hiç kimse, kendini onların eğitimine bırakmazdı" deyişine gönderme yapılıyor.

(17) Platon, Devlet'te (602 b) de öykünme sanatını şaka oyunu olarak gösterir.

(18) Av benzetmesi bütün diyalog boyunca ve Platon'un diğer diyaloglarında da sık sık kullanılır.

(19) Düşmanın çevresini kuşatarak, onu kıskıvrak yakalarken, Kral da bu savaşı seyreder. Buradaki av sahnesi de böyle bir savaşa benzetilmiştir. Kral adının geçmesi bu yüzdendir.

(20) Büyük boyutlu resimde ve plastik sanatlardaki perspektif kastediliyor.

(21) Platon, burada sorunun can damarına parmak basar. Parmenides'le birlikte sofistle, Varolmayan'ın olacağını yadsıyorlardı.

(22) Yaşamının az bir bölümü İ.Ö. 6. yy.da, büyük bölümü de 5. yy.da geçen Parmenides, Ksenophanes'e göre, aşağı İtalya'daki Elea okulunun temel direği idi. Platon, Theaitetos diyaloğunda (183 e) da ona büyük değer verir. Yukarıdaki, Varlık Olmayan'ın düşünülemezliği tümcesiyle Parmenides, 'büyük bir bilmece'yi kendinden sonraki felsefeye miras bırakmıştır.

(23) Bu dizelerin çevirisi S. Y. Baydur'dan alınmıştır. Bkz. Walter Kranz, *Antik Felsefe*, İ. Ü. Ed. Fak. Yayınları, sayı 317, 1948, Kısım 1, s. 109.

(24) Bkz. 238 a.

(25) Varolmayan'ın mutlak soyutluğu, bilmecenin çözümüne hiçbir şey getirmemiştir. Bundan dolayı Yabancı, 236 c'deki noktaya geri döner.

(26) Yabancı, bir Elea'lı olarak Parmenides'e çocuğun babasına duyduğu saygıya benzer bir saygı duyar ve Parmenides'in öğretisine burada karşı çıkar göründüğü için kendini bir baba katili yerine koyar.

(27) Birinci rica 241 c'de "Beni bağışlayacak mısın..." diye başlayan tümcede, ikinci rica 241 d'de kendisinin bir baba katili olarak görülmemesi dileği idi.

(28) Krşl. 239 b.

(29) Elea okulunun başı olan Ksenophanes, aşağı yukarı İ. Ö. 570-470 yıllarında yaşamıştır. Ondan kalan Gragmentler şiir biçiminde yazılmıştır.

(30) İonya'lı ve Sicilya'lı Musa'lardan, Ephesos'lu Heraklitos ile Agrigento (Güney Sicilya)'lu Empedokles kastediliyor.

(31) Parmenides'e ait olan bu parçanın Türkçesi, S. Y. Baydur'un Walter Kranz'dan dilimize çevirdiği "Antik Felsefe" kitabından (Kısım I. S. 112) alınmıştır.

(32) Leukippos, Demokritos ve yandaşları gibi atomistler (materyalistler) kastediliyor.

(33) Çocukların her şeyi istediği, her şeyi bir arada istediği, filozofun da burada çocuklara öykünmek durumunda kaldığı anlatılmak isteniyor.

(34) Krşl. 243 d e.

(35) Bunun anlamı şu: "Kendimi doğrudan doğruya yinelemekle sınırlamayacağım, tersine, aynı zamanda araştırmayı da bir parça ileri götüreceğim."

(36) Heraklitos ile Empedokles kasdediliyor. Krşl. 242 e.

(37) Eurykles: V. yy.'da yaşamış bir vantrilok ve falcı.

(38) Bu tümceyi şöyle formüle edebiliriz:

Varolan: aynı

(Hareket + dinginlik): Varolan

o halde:

(Hareket + dinginlik): aynı.

(39) Her kavram diğer tüm kavramlardan ayrıdır. Bu nedenle Platon'un varsayımına (ayrı: var olmayan) göre, olumlayıcı kavram bağıntılarının sayıca sınırlı olmasına karşılık, Varolmayan sayıca sınırsızdır.

(40) Yunanca'da iki ayrı olumsuzlaştırıcı olan "ıme" ile "ru" karşılığı.

(41) Bkz. Dipnot 23.

(42) Burada dendiği gibi, tüm kavramlar arası bağıntıların yadsınması yalnızca olumsuz sonuçlar doğurur. Varolan ile Varolmayan'ın birbirini dışlayıcı karşıtlığı, dinginlik ile hareketin birbirlerini karşılıklı olarak dışlaması buna örnektir. Olumlu ile olumsuzun, durumun gerektirdiği biçimde, zorunluca iç içe bulunduğunu, Olumsuz'un yalnızca görece bir varlığı olduğunu ve Olumlu'nun karşıtı olmadığını ama yalnızca ondan ayrı olduğunu kabul edersek, buradaki güçlük çözülmüş olur.

(43) 262 a'da Yabancı'nın söylediği ve Theaitetos'un "çok doğru" diye onayladığı sözler kastediliyor.

(44) Platon, burada, deyimleri, yargıların meydana gelişini, düşünen ruhun (zihnin) doğrudan doğruya kendine yönelttiği soruların evetlenmesi veya hayırlanması olarak anlar.

(45) ve (46) Bkz. 236 c.

(47) Soyağacı biçiminde olan kavram bölümlemeleri şeması şöyle yapılır: Üstte en genel kavramdan başlanır, basamak basamak aşağıya doğru, aranılan kavramın dışında kalan her şey daima sol yana ayrılır. Buna karşılık uygun tanımlar sağ yana konur. Böylece sağ yanda, aşağıya doğru, yavaş yavaş aranılan tanıma varılır. Bu Phaiddos (265 e) diyaloğunda da geçer.

(48) Bkz. 219 b c.

(49) Meydana getirme sanatının şematik olarak enine (kata platos) bölünmesi, bunun, Tanrısal ve insansal sanat olmak üzere ikiye ayrılması demek. Bu ikisinin de yeniden boylu boyunca (kata mekhos) ikiye bölünmesi, bunların, biri nesnelerin kendilerini meydana getiren, diğeri nesnelerin resimlerini (kopyalarını) yapan sanat diye ikiye ayrılması demek.

(50) Bununla, sağ yanın sol, sol yanın sağ olarak göründüğü yansılar anlatılmak isteniyor.

(51) Birincisiyle ressam, heykeltıraş ve benzerleri; ikincisiyle sahne sanatçıları ile söylev sanatçıları anlatılmak isteniyor. Sofistler de bu sonunculara girer.

(52) Diyalog boyunca, kavram tanımlaması için yapılan bölümlemelerde, üstte en genel kavramdan başlayarak, bölümleme adım adım aşağıya doğru ilerliyordu: Şimdi ise, varılan noktadan, aşağıdan başlanarak, yukarıya doğru süreç bu kez tersinden özetlenmek isteniyor.

NOTLAR

SOKRATES'İN SAVUNMASI

17 a Başlangıçta yapılan birkaç itiraz.
18 b Sokrates iki tür suçlayıcı ayırt ediyor.
19 b Eski suçlamalar.
20 d Sokrates'in sağlam bilgisi neye dayanıyor?
23 c Düşmanlıklar yavaş yavaş nasıl birikti?
24 b Meletos'un suçlaması.
28 b Sokrates'in görevi.
30 c Söz konusu olan Sokrates'inki değil Atinalıların çıkarıdır.
31 d Niçin Sokrates kendini kamusal işlere katılmaktan alıkoymaktadır?
33 b Sokrates'in sözde tilmizleri.
34 b Sokrates yalvarmayı reddediyor.
36 a Yargı üzerine düşünceler.
36 b Olabilecek değişik cezalar üzerine görüş.
38 b Sokrates uzlaşma olarak küçük bir para cezası ödemeyi öneriyor.
38 c Sokrates'in ölüm cezasını onaylamış olan yargıçlara söyledikleri.
39 c Kendisini suçsuz gören yargıçlara söyledikleri.

GORGİAS

447 a Konuya giriş: Sokrates ve Khairephon Kallikles'in evine gelirler.
448 a Khairephon Gorgias'a sorular sorar; Polos'un araya girmesi.
448 d Sokrates'in karışması ve Gorgias'ı tartışmaya sokması.
449 d Retoriğin tanımı: 1°. Retorik söylev sanatıdır.
450 a 2°. Söylevin temel olduğu sanatlar.
450 c 3°. Söylevin birinci sırayı aldığı sanatlar arasında retorik, siyasal söylevler sanatıdır.
451 a Retoriğin söylevleri hangi konuyla uğraşır?
452 e 4°. Retorik inandırma sanatının işçisidir (hizmetçisidir).
453 b 5°. Retorik ne tür bir inandırma üretmektedir.
454 b 6°. Toplantılara uygun (elverişli) olan inandırma, ikna sanatının konusu adalettir: İnanma ile bilim arasındaki fark.
455 b Retorik evrensel gücünü hangi konularda kullanmaktadır?
456 d Retorik ve adalet.
457 d Sokrates tartışmaya devam etmeden önce bunu hangi anlayışla yapmak istediğini açıklıyor.
458 c Bir ara: Dinleyiciler tartışmanın uzamasını istiyorlar mı?
458 e Tartışmanın yeniden ele alınması: Konuşma yoluyla ikna (inandırma) tüm gerçek bilimlerden bağımsız olarak iş görür.
459 d Doğru ile eğrinin bilimi içinde retoriğin geçebileceği bilimlerden biri midir?
461 b Polos'un ani müdahalesi.
462 b Sokrates'in tanımı: Retorik görgücülüktür.

463 b "Dalkavukluk"un Sokrates'çi kuramı.
466 a Yeniden Polos'a dönme.
467 e İyi ve kötü şeyler.
469 a Adaletsizlik kötülüklerin en büyüğüdür.
470 c Archelaus olayı.
471 d Tartışmanın yöntemi ve problemin durumu.
474 c Diyalektik tartışma: 1° Haksızlık yapmak haksızlığa uğramaktan daha kötüdür.
476 a Cezasız kalmak kötülüklerin şahıdır.
479 a Archelaus'a dönüş ve sonuçlar.
480 a Retoriğin gerçek yararı.
481 c Araya giren Kallikles, Sokrates'e alay mı ettiğimi sorar: Sokrates bu soruyu Demos tutkunuyla felsefe tutkununu karşı karşıya getirerek yanıtlar.
482 c Kallikles'in savı: Güç en yüce (üstün) yasadır.
486 d Sokrates'in Kallikles'e alaycı iltifatları ve tartışmanın kuralları.
488 b Diyalektik tartışma: En güçlü ile en iyi nedir?
490 a En iyi, daha zeki olandır.
491 b En iyiler (üstünler), en yürekli ve siyasette en zeki kişilerdir.
491 d Siyasette usta kişiler kendilerini, eğilimlerini en iyi yönetenler midir?
492 a En ustalar en fazla tutkuya sahip olan ve bunları gideren kişilerdir.
493 a Gözü doymaz istekler karşısında bulunan bir kişinin yaşamı en iyi midir?
495 a Utanılacak sonuçlar: Zevkler arasında ayrım yapmak gerekmiyor mu?
499 b Zevkleri ve acıları yararlı veya yararsız olmalarına göre ayırmak gerekir.
506 b Kallikles tartışmadan vazgeçer. Sokrates bundan sonra yalnız konuşacak ve Kallikles de âdet yerini bulsun diye yanıt verecektir.
523 a Cehennem efsanesi.

MENON

70 a Giriş: Erdem öğrenilebilir mi?
71 e Menon'a göre değişik erdem türleri; erdemlerin temel birlikteliği.
73 d Genel olarak erdemin birinci tanımı.
75 c Şeklin Sokrates tarafından yapılan tanımı.
77 b Erdemin Menon tarafından yapılan yeni tanımı: 1° Güzel şeyleri sevmek.
78 b Güzel şeyleri edinebilmek gücüne sahip olmak.
80 a Bir ara.
80 e Tartışmanın yeniden başlaması: Ne olduğu bilinmeyen bir nesne nasıl bulunabilir.
81 b Anımsama kuramı.
82 a Kuramın bir köleye sorulan sorularla doğrulanması.
84 a Soruların bu bölümü üzerine Sokrates'in açıklaması.
84 d Soruların yeniden başlaması.
85 c Anımsamaya ve Menon'a yeniden dönüş.
86 d Erdem sorununa dönüş.
87 a Erdemin öğretilebilir olabilmesi için zorunlu varsayımsal koşullar.

87 d Erdem bir bilgi midir?
89 b Erdem doğanın bir armağanı değildir.
89 c Erdem eğitimin de bir ürünü değildir.
90 c Anytos'un çağrılması: Önce kuramsal tartışma.
93 c Birkaç örneğin tartışılması.
95 a Menon'la diyaloğun yeniden başlaması: Erdem öğrenile mez.
96 d O zaman erdem nedir? Doğru bir sanı.
97 c Doğru sanı ve bilgi; Daidalos heykelleri.
98 d Kabul edilen noktaların özeti.
99 d Sonuç; doğru sanı ve tanrısal yetenek.

KRATYLOS

384 a Giriş. İki sav karşı karşıya.
385 a Sokrates ve Hermogenes'in söyleşisi. Adlar doğru ve yanlış olabilirler.
386 a Nesnelerin bize bağlı olmayan değişmez bir özleri vardır.
387 a Nesnelerin eylemleri de nesneler gibi aynı niteliklere sahiptir.
387 c Adlandırmak konuşma eyleminin bir bölümüdür.
387 e Ad öğretmeye, gerçekliği tanıtmaya yarayan bir araçtır.
388 d Adları düzenlemek yasa koyucunun eseridir.
389 a Yasa koyucunun görevi.
390 b Diyalektikçinin rolü.
390 e Özet ve sonuç.
391 a Adların doğal doğruluğu neye dayanır?
391 d Homeros ve ozanlar.
393 c Ad ve doğal üreme.
394 d Ad ve doğaya aykırı üreme.
396 d Euthyphron'un etkisi.
397 d Tanrı adları.
408 e Yıldızlar ve doğal olaylar.
411 a Törel kavramlar.
421 c İlkel adlar.
423 c Adın birinci tanımı.
424 a Adın ikinci tanımı.
424 c İzlenecek yöntem.
426 c Çeşitli öğelerin değeri.
428 a Kratylos ile Sokrates'in söyleyişi. Konuya giriş.
428 d Sorunun yeniden ele alınışı.
429 b Kratylos'a göre tüm adlar doğrudur.
430 a Ad yanlış da olabilen bir öykünmedir.
432 b Görüntü nesnenin eşi değildir.
432 e İyi düzenlenmiş bir adın koşulları.
434 c Adların yerleşmesinde uzlaşımın da bir payı var.
435 e Adların gerçek niteliği.
436 b Adlar yanılgıya düşürebilirler.
437 a Devinimi olduğu kadar dinginliği de gösteren adlar.
438 a Adların yaratıcısı bunları bilinçli olarak kurmamış olabilir.
438 e Nesneleri tanımak için adlara başvurmaktansa, kendilerine yönelmek gerekir.
439 d Kendinde güzel.
440 a Herakleitos'un öğretisi. Yeni bir incelemenin zorunluluğu.

İON

530 a Konuya giriş. İon'un kişiliğinin tanıtılması.
530 d Homeros'un yorumcusu.
531 a Niçin İon'un yeteneği yalnızca Homeros'a uygulanıyor.
532 c İon'un yeteneği bir sanatın sonucu değildir. Birinci tanıtlama.
533 d Sokrates'in açıklaması. Esin.
536 e İkinci tanıtlama. Her sanatın kendine uygun bir alanı vardır.

KRİTON

43 Giriş
46 b Sokrates'in ilkeleri.
50 Yasaların kişileştirilmesi.

KHARMİDES

153 a Giriş
155 c Söyleşinin başlangıcı. Hazırlıklar; sorunun ortaya atılışı: Bilgelik.
159 a Bilgeliğin birinci tanımı; tanımın sınanması.
160 d Yeni tanım ve yeni sınama.
161 b Kharmides'in üçüncü tanımı ve bu tanımın sınanması.
162 c Kritias'ın araya girmesi.
164 d Kritias tarafından önerilen yeni tanım: Kendini bilmek.
165 b Kritas'ın yeni tanımının tartışılması.
167 a Kritas'ın değişikliğe uğramış ve genişlemiş tanımının - yeniden tartışılması.
167 c Böyle bir bilim olanaklı mıdır?
169 c Bu tür bilgelik neye yarayabilir?
172 b Bilimlerin bilimi olarak bilgelik daha kolay öğrenmeyi sağlayacak mıdır?
173 b Sonuç. Sokrates'in özeti ve vargı.

LAKHES

178 a Giriş
181 e Nikias'ın savaş idmanı üzerine konuşması.
182 e Lakhes'in Nikias'a yanıtı.
184 d İzlenecek yöntemi öneren Sokrates'e başvurma.
187 c Sokrates'in yönteminin kabulü. Üç muhatabı tarafından Sokrates'in tasviri.
189 c Sokrates tarafından sorunun konması.
190 e Cesaret tanımının araştırılması: Sokrates'le Lakhes arasındaki diyalog. İlk tanım.
192 c Lakhes'in ikinci tanımı.
194 a Lakhes'in çekilmesi ve yerini Nikias'a bırakması.

194 d Nikias'ın Lakhes tarafından eleştirilen bir tanımı.
196 d Sokrates, Nikias'ın tanımını inceliyor.
197 a Lakhes'in yeniden araya girmesi.
198 a Tartışmanın Sokrates tarafından yeniden başlatılması.
200 a Tanımın kabul edilmemesi. Lakhes ve Nikias arasında karşılıklı alaylı sözler.
200 e Sonuç.

LYSİS

203 a Giriş: jimnastik salonu ve konuşmacılar.
207 c Meneksenos, sonra da Lysis'le olan konuşmanın başlangıcı. Çocuklar, anne babalarına neden itaat ederler?
210 b Bilgi, dostluğun koşulu.
211 a Meneksenos'un dönüşü.
211 d Meneksenos'la olan tartışmanın başlangıcı.
212 b Dost; seven midir, ya da sevilen midir?
213 e Lysis ile konuşma: şairlerin düşünceleri. Benzeşme.
215 c Karşıtların dostluğu.
216 c Güzel ve iyi.
216 e İyi ve kötünün ortası.
218 c Dostlukta erek ve araç.
221 e Uygunluk.
222 b Özet ve sonuç.

PROTAGORAS

309 Giriş
310 b Sokrates'in anlatısının başlaması: Hippokrates, Sokrates'i bulur.
311 b Protagoras nedir? Bir sofist.
312 c Bir sofist nedir?
313 Hippokrates tarafından sorulan yöntemin ciddiliği.
314 c Kallias'ın evine varış: Kapıcı.
314 e Hol; sofistlerin toplantısı.
316 b Sokrates, Protagoras'ın yanına gider ve konuşturur.
318 Protagoras'ın derslerinin amacı nedir?
319 Protagoras'ın öğreteceğini ileri sürdüğü siyaset sanatı öğrenilebilinir mi?
320 d Protagoras'ın masalı.
322 e Masaldan çıkarılan sonuçlar: 1. Herkesin erdemden pay alması gerekir.
323 c 2. Herkes erdemin öğrenilebileceğini kabul eder.
324 d Sonraki söylev: eğitimin rolü.
327 Eğitimin sözde güçsüzlüğü.
328 d Söyleşinin Sokrates tarafından yeniden başlatılması.
329 c Protagoras'ın sözünü ettiği bu erdem, tek mi, çok mu?
324 d Sokrates'in sahte çıkışı.
335 d Kallias'ın karışması.
336 c Alkibiades ve Kritias'ın karışması.
337 Diğer iki sofistin, Prodikos ve Hippias'ın arabuluculukları.
338 b Yeni bir tartışmanın hazırlıkları.

339 Protagoras; Sokrates'i Simonides'in dizgelcri hakkında sorguya çeker.
341 Bir sözcüğün anlamı için Prodikos'a başvurma.
342 b Sokrates tarafından Simonides'in anlatılması.
347 b Diyalektik üstüne tartışmanın yeniden ele alınmasına hazırlık.
348 c Sokrates ve Protagoras arasında diyalektik tartışmasının yeniden ele alınması.
350 d Protagoras; Sokrates tarafından kötü yorumlandığını söylediği savını tanımlar.
351 b Sokrates mutluluk düşüncesini de katarak sorunu biraz değişik bir biçimde ortaya koyar.

THEAİTETOS

143 b Diyaloğun yazılma yöntemi.
143 d Theaitetos'un portresi.
145 e Bilgi nasıl tanımlanır?
147 d İrrasyoneller örneği.
149 a Ebelik sanatı.
151 e Birinci tanım: Bilgi algıdır.
152 a Birinci benzetme: Protagoras'ın ölçü-insanı.
152 d İkinci benzetme: Evrensel devimcilik.
155 e Üçüncü benzetme: İncelerin mutlak göreceliği.
161 a İlk eleştiri denemesi: Tüm kişiler eşdeğerdir.
166 b Protagoras'ın savunması.
169 d İkinci eleştiri denemesi: Protagoras kendi düşüncesini yadsıyan doğru sanıyı tanıyor.
172 c Bu dünyanın bilgeleri ve filozof.
177 c Eleştiriye dönüş: Ölçü-insan tezi ve gelecek üstüne savlar.
179 d Üçüncü eleştiri denemesi: Devimciliğin çürütülmesi.
183 c Parmenides'e bir ara.
184 b Son eleştiri denemesi: Ruhla bilme.
187 b İkinci tanım: Bilgi doğru sanıdır.
187 d Hata problemi: İki ikilem: Bilmek ya da bilmemek; olmak ya da olmamak.
189 c Yerine koymayla hata.
191 c Anıların konulması: Balmumundaki izler.
197 b Elinde bulundurmak ve sahip olmak. Güvercinci örneği.
200 d Kesin gerçek: Yargıdan doğan kanıtlama.
201 d Üçüncü tanım: Akıl tarafından eşlik edilen doğru sanı.
203 a Bilinmeyen öğeler bilinen bir bütün yapabilirler mi?
204 a Diyalektik kanıt.
206 a Deney kanıtı: Alfabe ve müzik.
206 c Akıl sözcüğünün olabilir anlamları.
206 e Öğelerin sayımı olarak tanımlanmış akıl.
208 d Ayırıcı nitelik olarak tanımlanmış akıl.
210 c Ebelik sanatının yararı.

SOFİST

216 a Giriş: Theodoras Elealı bir yabancı getirir.
218 b Yabancıyla Theaitetos arasında konuşma: Sofistin tanımı.
221 c Sofist tanımına yöntemin uygulanması.
222 a Sofistin birinci tanımı: Zengin gençlerle ilgilenen bir avcı.
223 c İkinci tanım: Sofist, bilgi.
224 d Üçüncü ve dördüncü tanım: Sofist ilk ya da ikinci elden satan küçük tecimci.
225 a Beşinci tanım: Sofist ücretli tartışmacı.
226 a Altıncı tanım: Sofist çürütücü.
231 d Tanımların özeti.
233 b İllüzyon sanatları: Nimetik.
237 a Hata problemi ve var-olmayan sorunu.
241 d Parmenidesçi savın çürütülmesi.
242 c Varlık üstüne eski kuramlar. Çoğulcu öğretiler.
244 b Birlikçi öğretiler.
245 e Materyalistler ve biçimlerin dostları.
247 e Varlığın bir tanımı. Devimciler ve duralcılar.
249 d Varlığın hareket ve durgunluğa indirgenemezliği.
253 b Diyalektik ve filozof.
254 b Üst türler ve karşılıklı ilişkileri.
256 d Başka olanın niteliği olarak var-olmayanın tanımı.
258 c Var-olmayanın gerçekliğinin kanıtlanmasının özeti.
264 c Sofist tanımına dönüş.

Diyaloglar'ın yaratıcısı Platon, kendisinden önce gelen tüm Yunan felsefecilerinden, sistematik bir yapıya sahip olmasıyla ayrılmaktadır. Ele aldığı sorunların çeşitliliği, bunları bir birlik içinde işlemesi ve bir temele dayanması onun başlıca özelliğidir.

Öğretmeni Sokrates'e olan bağlılığı ve sevgisi, yapıtlarında ve felsefesinde kendisini güçlü bir biçimde duyurur.

Bir "sorunsal düşünürü" olan Platon, felsefesini tüm yaşamı boyunca sürekli olarak düzelterek olgunlaştırmış ve bu özelliğiyle geliştirilmeye açık bırakmıştır.

Diyaloglar, onun Sokratesçi döneminden önemli örnekleri bir araya getirmektedir.

Sokrates'in Savunması, Gorgias (Söylev Sanatı Üstüne) Menon (Erdem Üstüne), Kratylos (Dil Üstüne) İon (Şiir Üstüne), Kriton (Ödev Üstüne), Kharmides (Bilgelik Üstüne), Lakhes (Cesaret Üstüne), Lysis (Dostluk Üstüne), Protagoras (Sofistler Üstüne) Theaitetos (Bilgi Üstüne), Sofist (Varlık: Dil Üstüne)